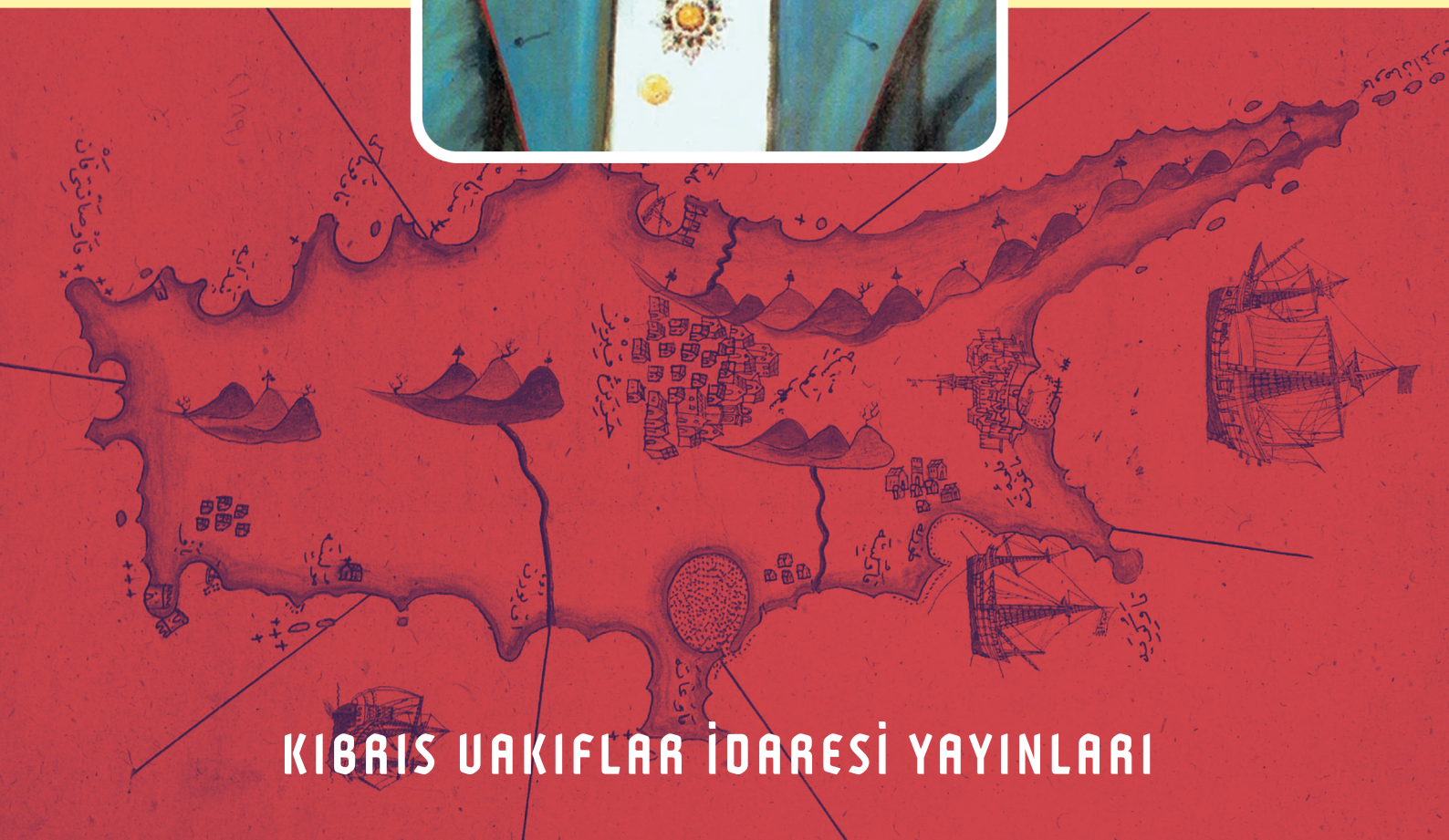
BELGELERLE
SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN KIBRIS'TAKİ MÜLKLERİ

Prof. Dr. Uğur ÜNAL - Doç. Dr. Tuğba BELENLİ

KIBRIS VAKIFLAR İDARESİ YAYINLARI

BELGELERLE SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN KIBRIS'TAKİ MÜLKLERİ

Prof. Dr. Uğur Ünal

Doç. Dr. Tuğba Belenli

ISBN:

978-625-97537-0-6

YAYIN YILI:

2024

KIBRIS VAKIFLAR İDARESİ YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ 4
BELGELERLE SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN KIBRIS'TAKİ MÜLKLERİ 7
Giriş 7
Osmanlı Devleti'nde Toprak Düzeni ve Hazine 8
Uluslararası İlişkiler ve Kıbrıs 13
İngiltere Tarafından Kıbrıs Adası'nın Seçilme Nedeni 18
1878 Kıbrıs Sözleşmesi 22
İngiliz İdaresi Dönemi'nde Kıbrıs Adası 31
Sultan II. Abdülhamid'in Kıbrıs Adası'ndaki Şahsi Mülkleri Üzerine Yaşanan Anlaşmazlıklar 33
Sonuç 104
KAYNAKÇA 109
OSMANLI ARŞİVİ BELGELERİ ÖZETİ VE ÇEVİRİ YAZILARI 115

ÖN SÖZ

Kıbrıs Adası'nın stratejik öneminden dolayı Doğu Akdeniz'de söz sahibi olmak isteyen tüm devletler burada hâkimiyet kurmak istemişlerdir. Nitekim Osmanlı Devleti de Akdeniz'de egemenlik sağlamanın olmazsa olmazı olarak görülen Kıbrıs'ı 1571 yılında fethetmiştir. Ada'da üç yüzyıl devam eden Osmanlı yönetimi sırasında siyasi, askerî, ekonomik, sosyal vb. pek çok alanlarda değişim ve gelişmeler yaşanmış, bir taraftan bayındırlık faaliyetleri devam ederken diğer yandan Ada'nın gayrimüslim halkının hakları da titizlikle korunmuştur. Bu süre zarfında Kıbrıs'ın Müslim ve gayrimüslim halkı barış içinde yaşamış, herhangi bir sorunla karşılaşılmamıştır. Ancak Ada'nın barış ve huzur iklimi emperyalist güçlerin sömürge siyasetindeki rekabetinin artması ile bozulmaya başlamıştır. Kıbrıs, XIX. yüzyılda dünya üzerinde iyice belirginleşen kutuplaşmanın karşı eksenlerinde yer alan İngiliz-Rus rekabetine sahne olmuştur. Dünya siyasetinde etkinliği giderek azalan Osmanlı Devleti, askerî ve siyasi destek karşılığında 4 Haziran 1878 tarihli Sözleşme ile Kıbrıs'ın idaresini geçici olarak İngiltere'ye bırakmıştır. Sultan II. Abdülhamid (1876-1909) çoğunluğu bu tarihten önce olmak üzere Kıbrıs'ın toplam yüz ölçümünün yaklaşık yüzde üçüne karşılık gelen 300.000 dönüm araziyi Osmanlı mevzuatı çerçevesinde satın alarak özel mülkiyeti haline getirmiştir.

Ada'nın İngiliz yönetimine geçmesinin ardından bu araziler üzerinde Padişah'ın haklarını yok saymaya yönelik girişimler iki devlet arasında yoğun bir tartışmaya ve yazışmaya sebep olmuştur. İngiliz geçici yönetiminin bu tavrını önceden tahmin eden Sultan II. Abdülhamid, 4 Haziran 1878 tarihli anlaşmayı kişisel haklarına hiçbir şekilde zarar gelmemesi kaydı ile onaylamıştır. Diğer taraftan İngiliz Büyükelçi Layard'dan da bu konuda imzalı taahhüt almıştır. Devlet başkanları ve onların temsilcileri olan elçilerin imzaları ile üstlendikleri metinler Tercüme Şubesi Müdürü Hüseyin Agâh Bey'in *"Diplomasi Usûl-i Kitabeti"* isimli eserinde belirttiği gibi "mensûb olduğu hükûmetçe mecbûriyyü'l-icrâ"dır. Bu teamül ve anlaşma hükümlerine rağmen İngiltere, Ada'da kalıcı olmak adına girişimlerde bulunmuş; nihayet dönemsel konjonktürden istifade ederek Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) başında Kıbrıs'ı sahiplenmiştir.

Aradan geçen zaman içerisinde dünya siyasetinde ilgi odağı olma konumunu sürdüren Ada hakkında sosyal bilimciler pek çok eser kaleme almışlar ancak Sultan II. Abdülhamid'in Kıbrıs'ta kişisel haklarına ilişkin kapsamlı bir çalışma yapılmamış, "hafıza-i beşer nisyan ile maluldür" sözü bu noktada tecelli etmiştir. Son yıllarda Türkiye'deki arşivlere verilen önem ve yatırımların artması ile pek çok konuda olduğu gibi Kıbrıs'ın geçmişini aydınlatacak belgelere erişim de kolaylaşmıştır.

Söz konusu eksiklik ve gelişmeden dolayı hazırlanması zorunluluk hâlini alan "*Belgelerle Sultan II. Abdülhamid'in Kıbrıs'taki Mülkleri*" adlı bu eser, üç bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölüm arşiv belgeleri ve literatürün değerlendirmesi ile hazırlanan kapsamlı bir girişten meydana

gelmiştir. İkinci bölümde belge görüntüleri, özet, çeviri yazıları ve tercümeleri ile birlikte verilmiştir. Son bölüm ise Sultan II. Abdülhamid'in Kıbrıs Adası'ndaki arazilerini gösteren haritalardan oluşmaktadır. Çalışma, alana ilgi duyan bilim insanları ile devlet adamları için kaynak ve başvuru eseri niteliğindedir.

Eseri hazırlayan Prof. Dr. Uğur ÜNAL ve Doç. Dr. Tuğba BELENLİ'ye en içten teşekkürlerimi sunar, ilgililere faydalı olmasını temenni ederim.

Prof. Dr. Mustafa TÜMER
Kıbrıs Vakıflar İdaresi Genel Müdürü

I. BÖLÜM

Belgelerle Sultan II. Abdülhamid'in Kıbrıs'taki Mülkleri

BELGELERLE
SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN KIBRIS'TAKİ MÜLKLERİ

Giriş

Osmanlı Arşivi, ihtiva ettiği belgelerle Türklerin köklü bir devlet geleneğine sahip olduğunun en önemli göstergelerinden biridir. Osmanlı Devleti'nden intikal eden bu arşiv, günümüze kadar Osmanlı coğrafyasında kurulmuş olan 40 civarındaki bağımsız devletin de arşivi durumundadır. Bu bakımdan söz konusu arşiv, yalnızca Türkiye için değil Orta Doğu, Balkanlar, Kafkasya ve Afrika'daki birçok ülke tarihinin de gün yüzüne çıkartılabilmesi, günümüzde bu coğrafyalarda yaşanan problem ve sıkıntıların temelinin anlaşılabilmesi için birinci el kaynak niteliğindedir[1].

Kıbrıs tarihinin anlaşılabilmesi ve konu hakkında net bir tablo oluşturulabilmesi de ancak Osmanlı Devleti'nin kaynakları tam olarak analiz edilerek mümkün olabilecek, bu da Kıbrıs ve Türk arşivlerinde bulunan belgelerin akademik çalışmalara dâhil edilmesini gerektirecektir[2]. Sonuçta Kıbrıs'ın tarihî sürecinin doğru olarak değerlendirilmesinde de en önemli bilgi ve belgelerin Osmanlı Arşivi'nde muhafaza edildiği unutulmamalıdır. Kıbrıs'ın başta nüfus ve arazilerine ait olmak üzere siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik durumu bu belgeler ihmal edilerek ele alınamaz. Ada'nın Türkler tarafından 1570 yılından itibaren başlayan fetih sürecinden İngiltere'ye kiralanması tarihi olan 4 Haziran 1878'e ve sonrasına dair en ayrıntılı ve düzenli kayıtlar söz konusu Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır. Zira burada sadece Türk bürokrasisi ve diplomasisi tarafından üretilen belgeler değil aynı zamanda sistematik arşiv geleneğinden dolayı İngilizlerle yapılan yazışmalar da eksiksiz olarak tutulmuş ve günümüzde tamamı araştırmaya açılmıştır.

Kıbrıs'ın İngiltere idaresine geçtiği tarihten itibaren İngiltere ile Osmanlı arasında -temelde sorunlara dair olmak üzere- yaşanan yoğun yazışma trafiğini Osmanlı Arşivi'nde ayrıntılı olarak görebilmekteyiz. Kıbrıs'ın İngiltere'ye geçişi ve Ada'da kurulan İngiliz İdaresi hakkında 1969 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde doktora tezi hazırlayan Nasim Zia, tezinde Türkiye arşivlerinden, o zamanki adıyla Başbakanlık (Osmanlı) Arşivindeki belgelerden, istifade ettiğini fakat bu belgeler arasında bağlantı kurmakta oldukça zorlandığını itiraf etmiştir[3].

---

[1] Uğur Ünal, *Arşivciliğimizin Yüz Yılı 1846-1945*, TTK Yayınları, Ankara 2023, s. X.

[2] Bernhard Hofstötter, "Cyprus Under British Rule: An International Law Analysis of Certain Land Surveys and Land Assignments Between 1878 and 1955", *Chinese Journal of International Law*, Vol. 7, No. 1, 2008, s. 181.

[3] Nasim Zia, *Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçişi ve Adada Kurulan İngiliz İdaresi*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1975, s. VI.

"Belgelerle Sultan II. Abdülhamid'in Kıbrıs'taki Mülkleri" adıyla yayımlanan bu eserde, günümüzdeki adıyla Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı bünyesinde faaliyetlerini yürüten Osmanlı Arşivi'ndeki belgeler bütünüyle ele alınarak aralarındaki bağlantılar sistemli şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası platformda yıllardır en önemli problemi olan, Kıbrıs Türkleri içinse yaşamsal nitelik taşıyan Kıbrıs Meselesinin daha iyi anlaşılabilmesi ve değerlendirilmesi için hazırlanan bu eserde, konuyla ilgili 1878-1914 tarihlerini kapsayacak şekilde Osmanlı Arşivi belgeleri tek tek ele alınarak bunların tıpkıbasımı ve çeviri yazılarına da yer verilmiştir.

Konunun etraflıca anlaşılması adına öncelikle İngilizlerin kavramakta oldukça zorlandıkları Osmanlı toprak düzeni ve hazinesi aşağıda özetle sunulmaya çalışılmıştır:

Osmanlı Devleti'nde Toprak Düzeni ve Hazine

Osmanlı Devleti; merkezî, bürokratik ve patrimonyal bir devlettir. Bu yüzden patrimonyal bir hükümdar olma sıfatıyla Osmanlı padişahları kendi otoritelerini, ülkeyi ve tebaayı babadan kalma bir mülk (patrimony) olarak gördüklerinden kendileriyle toprak ve tebaa arasında kontrolleri dışında bir otorite tanımazlar[4]. Barkan bu durumu şu cümlelerle ifade etmektedir: "*Osmanlı padişahları, istediklerine, istedikleri zaman birtakım köyleri bütün hukuk ve rüsumiyle ebediyet ve serbestiyet üzere meccanen temlik hak ve salâhiyetini daima kendilerinde bulmuşlardır. Bazı boş yerlerin tapu bedeli ile satılıp parası alındığı da vaki ise de; temliklerin umumiyetle bir bağışlama ve hibe etme şeklinde yapıldığı muhakkaktır."*[5] Sonuçta Osmanlı Devleti'nde padişah ve mülk ilişkisini anlamak için her şeyden önce bu bakış açısını kavramak gerekmektedir. Bilinmesi gereken diğer bir husus da İslam hukukunun Osmanlı hukuk sistemi üzerindeki tesiridir.

İslam hukukunda, devlet hazinesine "beytülmal" denilmekte ve bu tabir devlete ait taşınır/taşınmaz malların muhafaza edildiği fiziki mekânı ifade etmektedir. Hz. Peygamber tarafından temelleri atılmış olan bu hazinenin gelirleri; zekât, humus, haraç, cizye, aşar, devlet arazisinden ve emlakinden elde edilen gelirler, mirasçı bırakmadan ölenler, irtidat edenlerin malları, buluntu/sahipsiz mallar ve infak gelirleri olmuştur. Beytülmal gelirleri; savaş giderleri, yoksullara yapılan yardımlar, memurlara ödenen maaşlar, kamu harcamaları ve genel yardım harcamalarında kullanılmıştır. Devlet mallarının halifenin şahsi malı sayılmadığı anlayışı Hz. Peygamber döneminden itibaren kabul edilmiştir. Dolayısıyla bir devlet hazinesi bir de halifenin şahsi hazinesi

---

[4] Halil İnalcık, *Devlet-i 'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I, Klasik Dönem (1302-1606): Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim,* Türkiye İş Bankası Yayınları, 52. Basım, İstanbul 2013, s. 218.

[5] Ömer Lûtfi Barkan, "İslâm-Türk Mülkiyet Hukuku Teşkilatının Osmanlı İmparatorluğunda Aldığı Şekiller III- İmparatorluk Devrinde Toprak Mülk ve Vakıflarının Hususiyeti," *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası,* Cilt 7, Sayı 4, 1941, s. 922.

vardır ki Osmanlı Devleti'nde de bu ayrım devam etmiş, devlet hazinesine dış hazine (Hazîne-i Âmire), padişahın hazinesine iç hazine (Enderun Hazinesi) denilmiştir[6].

Her ne kadar İslami toprak ve mülkiyet hukuku temel olsa da bu kurallar uygulandıkları ülkelerdeki devlet yapıları, idari/mali teşkilatları ve genel iktisadi durumlarına göre değişiklik göstererek yerel şartlara intibak etmiştir[7]. Osmanlı Devleti bu İslam hukuku temelinde olmak üzere, Selçuklu Devleti'nin ikta sistemini de kendi ihtiyaçlarına göre genişleterek zaman içerisinde tımar sistemini benimsemiş ve bu sistem Tanzimat Dönemi'ne kadar devam etmiştir. 28 Şubat 1838'de Maliye Nezâreti kurularak malî işlerle ilgili merkezî bir sistem meydana getirilmiş, 1841'de ise Padişah tarafından yönetilen mülklerin tamamı devlet hazinesine devredilmiştir[8]. Tanzimat Dönemi boyunca çıkarılan birçok kanunla arazi hukuku konusunda önemli değişiklikler yaşanmış, o zamana kadar bölgelere göre farklılık gösteren arazi hukuku uygulamalarına son verilerek ülke genelinde birliktelik sağlanması amaçlanmıştır.

Osmanlı yönetimindeki topraklar; vergi yükümlülüğü, mülkiyet ve hukuki bakımdan çeşitli alt dallara ayrılarak incelenebilir. Vergi yükümlülüğü açısından bakıldığında topraklar üçe ayrılır; öşri, haraci ve mirî topraklar. Topraklar mülkiyetleri ve bağlı oldukları tasarruf şekli açısından da mülk topraklar ve mirî topraklar olmak üzere ikiye ayrılabilir. Mülk topraklar içerisinde öşri ve haraci topraklar vardır. Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Rumeli'deki topraklarını içine alan ve mülkiyeti devlete ait olan hâkim toprak rejimi mirî topraklardır. Mirî toprak düzeninde, toprağın "çıplak mülkiyeti" devlete aitken toprağı işleyen köylülerin ödedikleri vergiler Osmanlı padişahı tarafından görev karşılığında ilgili kişilere bırakılmıştır. Yeni fethedilen topraklar görevli memurlar tarafından incelenerek tahmini olarak ne kadar vergi getireceği hesaplandıktan sonra "dirlik" denilen birimlere ayrılırdı. Dirlikler getirecekleri vergi gelirine göre; has, zeamet ve tımar olmak üzere üç gruba ayrılırdı. Has, vergi geliri 100 bin akçenin üzerinde olan geniş topraklardır ve en başta padişaha olmak üzere ondan sonra şehzade, vezir ve ümera beylerbeylerine verilen topraklardır. "Havâss-ı hümâyûn" denilen, padişah ve ailesinin tasarrufunda bulunan bu toprakların geliri devlet hazinesine aktarılmıştır[9]. Hukuki durumları bakımından incelendiğinde ise beş çeşit toprak olduğu görülmektedir; arâzî-i memlûke (mülk), arâzî-i mîriyye, arâzî-i mevkûfe (vakfedilmiş), arâzî-i metrûke (kamuya terk edilmiş) ve arâzî-i mevât (boş)[10]. Osmanlı topraklarının önemli bir kısmı arâzî-i mîriyye topraklarıdır.

---

[6] Mehmet Erkal, "Beytülmâl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1992, s. 90-94.

[7] Barkan, agm., s. 906.

[8] Cengiz Orhonlu, "Hazine", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 17. Cilt, İstanbul 1998, s. 130-133.

[9] Zeynel Dinler, "Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Kökeni", *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 4(1), 1983, s. 10-12.

[10] Halil Cin, "Arazi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* 3. Cilt, s. 342-346; A. Mesud Küçükkalay, "Osmanlı Toprak Sistemi", *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi,* https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/osmanli_toprak_sistemi. (E.T. 23.1.2023.) Osmanlı Devleti'nde

Osmanlılarda devlet gelirlerinin tamamı padişaha ait olmakla birlikte, uygulamada gelirlerin bir kısmı dirlik olarak dağıtılmış, artan kısmı ise hâss-ı hümâyûn olarak devlet hazinesine aktarılmıştır. Dolayısıyla birisi bütün devlet gelirlerini toplayıp belli kanunlara göre harcayan "Divan-ı Hümâyûn Hazinesi", diğeri yine kanunlarla toplanarak lüzum ve ihtiyaç hâlinde Maliye Hazinesine yardım eden "İç İhtiyat Hazinesi" olup ilkinin idaresi hükûmet başkanı ve veziriazamın elinde, ikincisinin idaresi sarayda bulunduğu için hazinedarbaşının emrinde olan iki hazine vardır. Gerçekte ise her iki hazine de âmir-i mutlak olan padişaha bağlı olmuştur[11].

Bunların dışında tamamıyla padişahın şahsi masraflarını karşılamak için ayrılan "Ceyb-i hümâyûn hazinesi" (Harem-i Hümayûn Hazinesi), sırkâtibinin nezareti altında çalışmıştır[12]. Bu hazinenin, kaynaklarda "ceyb-i hümâyûn akçesi, cep akçesi, ceyb-i hümâyûn harçlığı, aylık-ı ceyb-i hümâyûn, ceyb-i hümâyûn dairesi" gibi değişik şekillerde isimlendirilen bir bütçesi vardır. Bu bütçe, padişahın tasarrufunda olan iç hazine kaynaklarının özel bir kısmıdır ve saltanatın kaldırılmasına kadar devam etmiştir[13].

"Cep harçlığı" da denilen ve padişaha ait paralardan oluşan bütçenin[14] miktarı, kural gereği kapıkulu askerlerinin aylıklarının ödenmesinden sonra saptanmıştır. Padişahların şahsi gelirlerine ve harcamalarına ait işlerle ilgilenen ve 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı padişahlarının özel gelir ve harcamalarının belirli bir düzene konulmaya çalışılmasının bir sonucu olarak kurulan teşkilata ise "Hazîne-i Hâssa" adı verilmiştir. Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde "beytülmâl" denilen bu teşkilat "Defterdâr" tarafından kontrol edilmiş, sonraki dönemlerde "hazîne-i pâdişâhî", "hazîne-i hümâyûn", "hazîne-i devlet" ve "hazîne-i mâliyye" gibi isimler almıştır. Bu teşkilat savaş ve benzer masraflara karşı bir "ihtiyat hazinesi" olarak görülmüştür. Padişahın özel hazinesi 3 Eylül 1855 tarihinde yasal olarak kurulmuş olup kendisine "tahsîsât-ı seniyye" adıyla yıllık 120.000.000 kuruşa ulaşan miktarın ödenmesi kararlaştırılmıştır. Zamanla bu ödeneğin gelirleri ve miktarı değişse de bu kurum devletin yıkılışına kadar baki kalmıştır. 31 Ağustos 1876 tarihinde Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıkmasıyla emlâk-ı hümâyûnda yeni bir dönem başlamıştır. Kurulduğu ilk

toprağı İslam hukukuna göre ikiye ayıran kaynaklar da mevcuttur; arâzî-i memlûke (mülk topraklar) ve arâzî-i mîriyye (devlet tarafından tasarruf edilen). Mülk topraklarda İslam hukuku geçerli olmuş, mülkiyeti devlete ait (arâzî-i mîriyye) arazilerde ise devletin tasarrufu esas olmuştur. (Murat Şener, "Tanzimat Sonrası Arazi ve Tapu", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 44, Aralık 2015, s. 151.)

[11] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", *Belleten*, Cilt 42, Sayı 165, Ocak 1978, s. 73.

[12] Uzunçarşılı, agm., s. 79.

[13] Halil Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümâyûn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 7. Cilt, 1993, s. 465-467.

[14] "Ceyb-i hümâyûn akçesi" adı verilen gelirler Ceyb-i Hümâyûn (Harem-i Hümâyûn) Hazinesi'ne girmiştir. Bu gelirin kaynakları şunlardır; Havâss-ı Hümâyûn denilen emlak gelirleri, bazı sultan vakıflarının gelirleri, Mısır irsaliyesi, darphane faizleri, caize ve hediyeler, müsadere ile elde edilen muhallefat gelirleri, yılsonunda dış hazinede oluşan fazlalıklar ve gerektiğinde kesilen yeni sikkeler. (Necmi Odabaşı, "Mihaliç Çiftlikât-ı Hümâyûnu Ve İdaresi", Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Bursa 2014, s. 62.)

zamanlarda mütevazı denilebilecek bir bütçesi olan teşkilat, II. Abdülhamid döneminde hacim ve teşkilat bakımından geliştirilerek yüksek bir bütçeye ulaşmıştır. Bu meblağ, Padişah'ın kişisel harcamaları[15] ile sarayın idaresi için harcanmıştır. Ayrıca II. Abdülhamid döneminde, Tanzimat Dönemi'nde Maliye Hazinesine devredilen padişah emlakları (emlâk-ı hümâyûn, emlâk-ı şâhâne) da yeniden Hazîne-i Hâssa bünyesine alınmıştır. Bunun dışında mahlûl topraklar ve sahipsiz kalmış yerler de padişah emlakları arasına katılmış, imara uygun geniş ve verimli araziler ise fiyat biçilerek satın alınmıştır. Böylece genişleyen ve hepsi padişah adına tapulu olan Padişah emlaklarının idaresi için memuriyetler ve teftiş heyetleri oluşturulmuş, Hazîne-i Hâssa gelirleri ekonomik gelişmeye dönük olarak fabrikalar, demir madenleri ve çiftlikler gibi faaliyetlerin finansmanında kullanılmıştır. Böylece söz konusu yerlerin, yabancıların eline geçmesinin önlenmesi ve bu sayede imar edilerek verimli ve en iyi bir şekilde hizmet verecek bir hâle getirilmesi amacıyla Padişah adına tapulandığı anlaşılmaktadır.

Aynı amaçla memleket dâhilinde bulunan maden çıkarma/işletme, vapur işletme ve benzer imtiyazların da emlâk-ı hümâyûna dâhil edildiği görülmektedir. Özellikle devletin parçalanmaya yüz tuttuğu bu dönemde devlet veya saltanat makamına ait yerlerin muhtemel bir işgal tehlikesi karşısında elden çıkmasını engellemek için şahsi mülkiyetin muhafaza edilmesi yoluna gidilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Özellikle Mısır'ın İngiltere tarafından işgalinden sonra, emlâk-ı hümâyûnun genişlemesinin sebebinin yerli ve yabancı ihtirasların önüne geçmek olduğu anlaşılabilir. Ayrıca tapudaki kayıtta malın veraset usulüyle padişahın oğulları ve kızlarına kalacağının yazılması da dikkate değerdir[16] ki böylece bu kayıtların emlak veya arazinin, herhangi bir devletin eline geçmesi hâlinde kişi mülkiyeti olduğunu ispat edilebilmesi amacıyla kullanılabilmesi düşünülmüştür. Başka bir önlem de Sultan II. Abdülhamid döneminde Hazîne-i Hâssa Nezaretince idare edilen emlâk-ı hümâyûnla Hazîne-i Hâssanın gelir ve giderlerinin birbirine karıştırılmamasına özellikle dikkat edilmiş olunmasıdır[17].

---

[15] Kişisel harcamalara örnek olarak, özellikle Ramazan ayında verilen davetlerde atiye namıyla dağıtılan paralar ve mutfak masrafları verilebilir. Bu harcamaların Hazîne-i Hâssayı zor durumda bıraktığını dönemin Nazırı Portakal Mikail Paşa bizzat Mabeyn Başkâtibi Tahsin Paşa'ya ifade etmiştir. (Tahsin Paşa, Esbak Mabeyn Başkâtibi, *Albülhamit ve Yıldız Hatıraları*, Milliyet Matbaası, İstanbul 1931, s. 104.)

[16] Sultan II. Abdülhamid'in vefatından sonra yıllarca devam edecek bir veraset meselesi başlamış, Padişah'ın şahsına ait servet ve mülkleri hakkında hanedan üyeleri, hükûmet ve hatta yabancı hükûmetlerin parçası olduğu anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Veliaht Vahdeddin ve Abdülmecit Efendilerin başkanlığında kurulan ve Sadrazam Salih Paşa ve Harbiye Nazırı İzzet Paşaların da üyeleri arasında oldukları bir hanedan meclisi kurularak sorun çözülmeye çalışılmıştır. (Şadiye Osmanoğlu, *Babam Abdülhamid Saray ve Sürgün Yılları*, İstanbul 1961, s. 33.)

[17] BOA., Irade-Hususî., nr. 1326, Ş-33; Y. Mtv., nr. 289/100; Y. Mtv., nr. 297/157; Dolmabahçe Sarayı Arşivi, Evrak I, nr. 190; Y. Mtv., nr. 270/7; nr. 287/59., 288/89'dan nakleden; Arzu Tozduman Terzi, "Osmanlı Hazineleri", *Türkler*, (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca),Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 1660. Bir dönem Hazîne-i Hassa Nezâreti Emlâk-i Hümâyûn Komisyonunda çalışmış olan ve Maliye Mektebinde hocalık yapmış Taha Bey'in ders notlarından oluşan "Emlak-i Devlet" isimli çalışmada bu konuda şu bilgiler verilmiştir; *"Hükümdârların hâiz oldukları hukûk-ı âliyyelerinden başka bir de hukûk-ı zâtiyyeleri*

Ele geçirilen sahipsiz topraklarda ve sahipli toprakların resmî gelirleri üzerinde padişahın şahsı, soyu ve makamı için ayrılan mülk çeşitleri şu şekilde ayrılmıştır; "havâss-ı hümâyûn" saltanat makamına ait padişah hasları, "emlâk-ı şâhâne" padişah hanedanına ait padişah soyu mülkleri ve son olarak "emlâk-ı hâkâniyye" saltanat makamı için ayrılan padişah mülkleri. Padişahlar, şehzadelikleri zamanında mal edinseler de saltanata geçtikten sonra bunu devam ettirmemişlerdir. Bu geleneği yıkan II. Abdülhamid olmuştur. II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra, 15 Eylül 1908 tarihli bir iradeyle Hazîne-i Hâssaya ait padişah emlakının belirli bir gelirin üzerinde olanları Maliye Hazinesine devredilmiş, daha önceden Hazîne-i Hassa idaresinde bulunan mülkler ise aynı şekilde bırakılarak bunlara "emlâk-ı hâkânî" denilmiştir. Hazîne-i Hassaya sonradan devredilen ve II. Abdülhamid'in kendi mülkü olarak kaydedilen emlaka ise "emlâk-ı hümâyûn, emlâk-ı hakanî, havâss-ı hümâyûn, emlâk-ı müdevvere" denilmiştir. Osmanlı Devleti'nde aynı anlama gelen bu varlıklar -çiftlik, işletme ve fabrikalar- saray tarafından idare edilmiştir. Sultan II. Abdülhamid'in zamanında gerek Hazîne-i Hâssaya ait olan ve gerek Maliyeden Hazîne-i Hâssaya aldırılan bir hayli maden, tramvay, vapur işletme vesaire gibi imtiyazlar ise yine onun döneminde birbirini müteakip hazineye iade edilmiştir. Sultan Mehmed Reşad ise 27 Nisan 1909 tarihli iradesiyle 1876 yılından itibaren II. Abdülhamid adına alınmış bütün emlakı, Maliye Hazinesine devretmiştir. Bu devirle birlikte Hazîne-i Hâssanın çeşitli kurum ve kişilere olan borçları da Maliye Hazinesine devredilmiş olmuştur[18].

1910 yılına gelindiğinde, Osmanlı hanedanı üyelerinin belirli kurallar çerçevesinde maaşa bağlandıkları görülmüş fakat mülkiyet konusu karışık bir halde kalmış, örneğin emlâk-ı hâkâniye ve emlâk-ı şahsiyye ayrımı yapılmamıştır. 7 Şubat 1922 tarihli *"Hânedân-ı Âl-i Osmân Umûru Hakkında Kararname"* ile de Osmanlı hanedanı üyelerinin mal, mülk ve miras gibi meseleleri yeniden ele alınmıştır. Kararnameyi hazırlayan komisyon, Avrupa hanedanlarına ait hukuki

---

bulunmak tabîîdir. Şu hukûk-ı zâtiyyelerinden dolayı ale'l-âde efrâd gibi emlâk-i husûsiyye teferru' ve tasarruf edebilmeleri iktizâ eder. Emlâk-i hümâyûn yahud emlâk-i kralî Domaines du roi nâmı alan bu emlâk emlâk-i hükümdârî yahud emlâk-i hâkanî D.de la couronne'den başkadır çünkü emlâk-i hümâyûn zât-ı hükümdârîye ve emlâk-i hâkanî makam-ı hükümdârîye âiddir… Diğer hükûmetlerde olduğu gibi bizde de emlâk-i hümâyûn, emlâk-i hâkanî, havâss-ı hümâyûn öteden beri yekdiğerine karışdırılmış ve hepsi birlikde Sarây-ı hümâyûnca bir idâreye tâbi' tutulagelmişdir…" (Taha Bey, Emlak-i Devlet, Taşbaskı, Dersaadet 1328, s. 244, 245, 246'den nakleden; Zübeyda Akbal, "Taha Bey ve 'Emlak-i Devlet' İsimli Eserinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi", Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s.131, 132.)

[18] M. Belin, *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadî Tarihi*, (Çev. Oğuz Ceylan), Gündoğan Yayınları, Ankara 1999, s. 155-159; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3.b., C. I/III, MEB Yayınları, İstanbul, 1983, s. 787; Arzu Tozduman Terzi, "Hazîne-i Hâssa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 17. Cilt, İstanbul 1998, s.137-141; Vasfi Şensözen, *Osmanoğulları'nın Varlıkları ve II. Abdülhamid'in Emlaki*, (Haz. Saro Dadyan), Okuyan Us Yayınları, İstanbul 2013, s. 14, 15, 42; Arzu Tozduman Terzi, *Hazîne-i Hâssa Nezareti*, TTK Basımevi, Ankara, 2000, s. 90-92; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "II. Sultan Abdülhamid'in Halli Ve Ölümüne Dair Bazı Vesikalar", *Belleten*, Cilt X, Sayı 40, 1946'tan ayrı basım, TTK, Ankara 1946, s. 710; Taha Bey, Emlak-i Devlet, Taşbaskı, Dersaadet 1328, s. 244'den nakleden; Akbal, agt., s. 19.

düzenlemeleri incelemiş ve orada prenslik döneminde elde edilenlere ilave olarak krallık dönemlerinde elde edilen malların da emlâk-ı şahsiyyeden sayıldığını tespit etmiştir. Dolayısıyla bu tespit, II. Abdülhamid'in satın almak suretiyle mülkiyetine geçirdiği emlakın kurtarılması için de bir karine olarak görülmüştür. Komisyona göre eğer II. Abdülhamid'in üzerindeki arazilerin devlete aidiyeti kabul edilirse, bu topraklar üzerinde hak iddia etmek mümkün olmayacaktır. Çünkü Sevr Antlaşması'na göre, söz konusu emlak, burayı ele geçirmiş olan devlete intikal etmiştir. Zira II. Abdülhamit'e ait olan arazinin çok büyük bir kısmı Birinci Dünya Savaşı neticesinde Osmanlı sınırlarının dışında kalmış, bu toprakların hariçte kaldığı 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması'yla Osmanlı yönetimi tarafından da kabul edilmişti. O halde geriye kalan tek çözüm yolu, bu arazilerin II. Abdülhamid'in çocuklarına intikalini sağlamaktır. Dolayısıyla Kararname'de, ülke sınırı tanımaksızın II. Abdülhamid'in çocuklarının hatta bütün hanedan mensuplarının babalarına ait mülke vâris olabilecekleri 45. ve 46. maddelerde ifade edilmiştir[19].

Cumhuriyet'in ilânından bir süre sonra Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından halifelik kaldırılmış ve çıkarılan kanun gereği Hazîne-i Hâssanın idâresi kapsamındaki her şey millete intikal etmiştir[20].

Uluslararası İlişkiler ve Kıbrıs

Osmanlı Devleti, 1853-1856 yılları arasında üç yıl süren Kırım Savaşı'nda İngiltere, Fransa ve Piyemonte (İtalya) ile işbirliği yaparak Rusya'ya karşı galip gelmiş, böylece 18. yüzyıldan beri artan Rus baskısından kısa süre için de olsa kurtulmuştu. İngiltere ve Rusya'nın bu tarihlerde Orta Doğu politikaları birbirleriyle çatışmakta; Rusya'nın İstanbul ve Boğazları ele geçirme, Kafkasya üzerinden İskenderun ve Basra'ya ulaşma düşüncesi İngiltere'nin menfaatlerine uygun düşmemekteydi.

Bu durum Sultan II. Abdülhamid dönemine gelindiğinde mevcudiyetini korumaktaydı. Dönemin olayları ve dış politikası hakkında bilgi veren eski Mabeyn Başkâtibi Tahsin Paşa, "Abdülhamit ve Yıldız Hatıraları" adlı eserinde, Padişah'ın İngiltere ve Rusya'dan çekindiğini ifade etmektedir. Ona göre Türk Ordusu'nun bu iki devlete kıyasla teçhizat ve silahlanmada yaşadığı eksiklikten dolayı ülkenin müdahaleye açık hâlde olması, özellikle Rusya donanmasının Boğaziçi'ne gelip İstanbul'u ele geçirme planlarını da tetiklemiştir. Mısır ve Hindistan politikaları nedeniyle İngiltere de Türkiye'nin daima zayıf, meşgul ve sorunlarla uğraşan bir hâlde bulunmasını istemiştir. Bu dönemde Osmanlı'nın takip ettiği dış politika temelde Rusya'yı idare etmek, İngiltere ile sorun yaşamamak, Almanya ile ilişkilerini geliştirmek, Avusturya'nın Makedonya emelini

[19] Cevdet Kırpık, "Anadolu'da Savaş, İstanbul'da Kanun Hazırlığı ve Hanedan-ı Âl-i Osman Kararnamesi", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs 2009, Sayı 19, s. 3, 7, 8.
[20] Düstur, III. Tertip, V, s. 669'dan nakleden; Terzi, "Osmanlı Hazineleri", s.1661.

unutmamak, Balkanlarda kendine karşı oluşabilecek ittifakı engellemek ve diğer devletlerle de mümkün olduğunca iyi geçinmektir. İngiltere her ne kadar Osmanlı Devleti'nin samimi dostu olduğunu ifade etse de Osmanlı'nın Mısır üzerindeki hâkimiyetine son vermeye ve Kızıldeniz taraflarında birtakım hadiseler çıkarmaya çalışmıştır. Bundan dolayı Tahsin Paşa'ya göre Padişah, Rusya'dan ziyade İngiltere'yi daha tehlikeli addetmiştir[21].

Nitekim bu tehlike algısı ve İngiltere kuşkusunda 4 Haziran 1878 tarihli *"Kıbrıs Sözleşmesi"* nin de etkisi oldukça fazladır. Bu Sözleşme, İngiltere ile Osmanlı Devleti arasındaki diplomatik ilişkiler adına bir dönüm noktasıdır[22]; Osmanlı Devleti'nin Rus tehlikesine karşı İngiltere'ye güvenme politikasının sonu, Rus ve İngiliz tehlikesine karşı Almanya'ya yakınlaşma politikasının başlangıcıdır[23]. İngiltere açısından bakıldığında ise, Rus tehlikesi bahane edilerek aslında ekonomik, siyasi ve politik açılardan fayda sağlaması beklentisiyle Kıbrıs özellikle seçilmiştir[24].

Kıbrıs'ın 1878'de İngiltere tarafından işgal edilmesine yol açan iki temel gelişme vardır, Osmanlı Devleti'nin bir parçası olan Balkanlardaki halklar arasında artan milliyetçilik ve dünyanın en büyük deniz gücü olan İngiltere ile en büyük kara gücü olan Rusya arasındaki "Büyük Oyun" olarak bilinen rekabet. Büyük Petro'dan beri Ruslar sıcak denizlere inmek, İngilizler ise bu çabayı engellemek istemiştir. Bu dönemde İngiliz siyasetine yön verenlerin de dış politika konusundaki kararları değiştirdikleri görülmektedir. 1874 yılına kadar Başbakan William Ewart Gladstone yönetimindeki İngiltere "izolasyon" olarak bilinen bir politika takip ederken, onun halefi Benjamin Disraeli'nin bir emperyalist olarak Britanya İmparatorluğu'nu genişletmek ve deniz iletişim yollarını güvence altına alma politikası İngiltere'nin Kıbrıs kararını da etkilemiştir[25]. Dışişleri Bakanı Lord Salisbury'nin de kişisel olarak Türklerin Avrupa'dan çıkarılması gerektiğini düşünen ve Türklere kin ve öfke ile bakan biri olması ilişkilerin olumsuz seyrine etki etmiştir[26]. Böylece

---

[21] Tahsin Paşa, *age.*, s. 51, 52, 62.

[22] Selim Deringil, "II. Abdülhamid'in Dış Politikası", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 305.

[23] Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (Cilt 1-2: 1914 1995)*, 12. Baskı, Alkım Yayınları, tarihsiz, s. 43. Osmanoğlu da aynı fikirdedir; *"Almanya ile hakiki yakınlaşma, Kıbrıs ve Mısır'dan sonra Girit üzerinde Yunanistan lehine İngiltere'nin baskıları görülmeye başladığı vakit vuku buldu."* (Osmanoğlu, *age.*, s. 72.)

[24] Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2014)*, 10. Basım, Der Yayınları, 2015, s. 348.

[25] Heinz A. Richter, "The Grand Game and Britain's Acquisition of Cyprus", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı,* Yıl 12, Güz 2014, Sayı 17, s. 86.

[26] Bu noktada Lord Salisbury'nin, 23 Aralık 1876'da başlayan ve büyük devletlerin Balkan krizini görüşmek üzere topladıkları İstanbul (Tersane) (23 Aralık 1876-20 Ocak 1877) Konferansı'nda, geleneksel İngiliz politikasından vazgeçmek ve Türk Devleti'nin taksiminde Rusya ile uzlaşmak yönünde sergilediği tavır için bakınız; Mithat Aydın, "İstanbul Konferansı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 2020, s. 671-672. Lord Salisbury, Rusya'nın Osmanlı topraklarına saldırma tehlikesini kullanarak, İngiltere'nin bu toprakları silah gücüyle savunmak üzere Kıbrıs'ı işgal etmesi gerektiğine kendi kamuoyunu da ikna etmiştir. (Gordon Home, *Cyprus Then and Now*, London, Aldine Press, 1960, s. 114.)

İngiltere, Mısır ve Doğu Akdeniz ile daha yakından ilgilenmeye başlamış, Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla da Kıbrıs'ı ele geçirme düşüncesini hayata geçirmiştir.

1877'de Rusya ile başlayan savaş, Kıbrıs'ın kaderi üzerinde derin bir etkiye sahip olmuştur. Savaşın sonunda 3 Mart 1878'de imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile hem Karadeniz'e hem de Ege'ye sınırı olan geniş bir Bulgaristan ortaya çıkmıştır[27]. Antlaşmanın hükümlerinden en çok İngiltere rahatsız olmuş, Haziran 1878'de Berlin'de, anlaşmanın koşullarını yeniden görüşmek üzere bir Avrupa Kongresi toplanmasını istemiştir[28].

Uluslararası hukuk konusunda otoriter bir isim olan Lassa Francis Oppenheim, İngiltere'nin Ayastefanos Antlaşması'na karşı bu itiraz ve müdahalesinin hukuk kuralları açısından "haklı bir müdahale" (*Intervention by right*) olduğunu ifade etmiştir. Ona göre, bir devletin başka bir devlete müdahale hakkına sahip olmasının geçerli nedenleri olup Ayastefanos Antlaşması'na İngiltere'nin itiraz etmesi şu kapsamda değerlendirilmelidir: *"Eğer bir devletin dış meselesi aynı zamanda başka bir devletin de meselesi ise, birincisinin bu meseleyi tek taraflı olarak ele alması durumunda ikincisinin müdahale etme hakkı vardır."* Nitekim 1878'de yaşananlar buna bir örnek teşkil etmektedir. Büyük Britanya, Ayastefanos Antlaşması'nın hükümlerinin 1856 Paris Antlaşması[29] ve 1871 Londra Konvansiyonu'na aykırı olması nedeniyle durumu protesto etmiş, Rusya da meseleleri düzenlemek amacıyla Berlin Kongresi'nin toplanmasını kabul etmiştir. Rusya Ayastefanos Antlaşması'nı uygulamakta ısrar etseydi, Büyük Britanya'nın yanı sıra Paris Antlaşması ve Londra Konvansiyonu'nu imzalayan diğer güçler de şüphesiz müdahale hakkına sahip olacaktı[30].

Dolayısıyla uluslararası hukuk kuralları bakımından da uygun olan bu müdahaleyi yaptıran Ayastefanos Antlaşması'nın şartları bahsedildiği gibi Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki varlığını fiilen ortadan kaldıran ve İngiltere için önemli olan kısmıyla, Rusya'yı arazi ve nüfus bakımından Güney Avrupa'ya fazlaca sarkmış duruma getiren, bu durumda da Avrupa kıtasının devletlerarası politik dengesini bozan bir antlaşmaydı[31]. Antlaşmayla Rusya'nın uydusu durumundaki Büyük

---

[27] Harry Charles Luke, *Cyprus Under the Turks, 1571-1878: A Record Based on the Archives of the English Consulate in Cyprus Under The Levant Company and After*, Oxford University Press, 1921, s. 258, 259.

[28] Lassa Francis Oppenheim, *International Law. A Treatise*. Volume I, Peace, Longmans, Green And Co., 2. Baskı, 1912, s. 72.

[29] 1856 Paris Antlaşması'nın en önemli özelliği, bu Antlaşma ile Osmanlı Devleti'nin uluslar ailesine katılması ve böylece uluslararası hukuk kurallarının sadece Hıristiyanlar için olduğu anlayışının son bulmasıdır. Bu kabul Antlaşma'nın 7. maddesi ile başlamış ve o zamandan itibaren Türkiye, barış ve savaş zamanlarında uluslararası hukuk kurallarına uygun davranmaya çalışmış ve öte yandan Hıristiyan devletler tarafından da buna göre muamele görmüştür. (Oppenheim, *age*., s. 33.)

[30] Oppenheim, *age.,* s. 190. Tabi burada belirtmek gerekir ki, Paris Antlaşması'nın şartları aslında Nisan 1877'de Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan edildiğinde ihlal edilmiştir. Fakat İngiltere ancak Ayastefanos Antlaşması'yla kendi menfaatleri tehlikeye girince Antlaşma'nın ihlal edildiğini öne sürmüştür. (Yuluğ Tekin Kurat, *Henry Layard'ın İstanbul Elçiliği 1877-1880*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968, s. 79, 80.)

[31] Mithat Sertoğlu, "1878 Osmanlı-İngiliz Antlaşmasına Dair Bazı Yeni Belgeler", *VII. Türk Tarih Kongresi*, 25-29 Eylül 1970, II. Cilt, Ankara, s. 603.

Bulgaristan'ın kurulması dolaylı yoldan Rusya'yı Akdeniz'e kıyısı olan bir devlet hâline getirmiştir. Rusya'nın Mezopotamya'ya doğru ilerlemesi ve Boğazların Rusya'nın merhametine kalması ise Londra'da alarm zillerini çaldırmıştır[32]. Dolayısıyla Berlin'de toplanan konferans sürerken gerginlik had safhadadır. Tek bir sözün ya da tek bir kurşunun tüm Avrupa'yı savaşa sürükleyebileceğini ifade eden İngiliz tarihçi William Hepworth Dixon, barış imzalanırsa İngiliz donanmasının Kanal Filosu'nun Malta'ya çekileceğini ama savaş patlak verirse, Çanakkale Boğazı'na ilerleyebileceğini ifade etmiştir[33].

Artık İngiltere, 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra zayıf ve yıkılmaya mahkûm olduğunu düşünmeye başladığı Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya karşı koruma politikasından vazgeçmiştir. Bu şartlarda Osmanlı Devleti'nin Rusya tarafından yıkılıp topraklarına yerleşilmesi ihtimaline karşı kendisi bunu yapıp Rusya'nın güneye inmesini engellemeye karar vermiştir. Bunun için takip edilen iki yol olmuştur. İlki Osmanlı Devleti topraklarını üzerinde kendisine bağlı devletler, örneğin Doğu Anadolu'da Ermeni Devleti kurmak; ikinci olarak da Osmanlı Devleti'nin stratejik noktalarına, örneğin Kıbrıs'a yerleşmek. Kıbrıs'ı ele geçirerek İngiltere, Ege Denizi'nin Akdeniz'e açılan noktasını, Doğu Anadolu'yu ve Süveyş Kanalını kontrol etme imkânına da kavuşacaktır[34].

İngiltere, bu planlarını güç kullanmadan diplomasi yoluyla gerçekleştirmek isteyen bir görüntü sergilese de Ayastefanos Antlaşması'ndan Berlin Kongresi'ne kadar geçen süreçte, İngiltere'nin Ada'nın idari tasarrufunu elde etmek için Osmanlı Devleti'ni siyasi baskı altına aldığı anlaşılmaktadır. Osmanlı da bu istek ve baskı karşısında İngiltere'nin düşmanlığını kazanmak istemediği için fazla direnç gösterememekle birlikte bu talebi anlamsız ve yakışıksız bulduğunu ifade etmiştir[35].

Sonuçta İngiltere'nin isteği ile Berlin Kongresi 13 Haziran 1878'de toplanmıştır. II. Abdülhamid'in kızı Şadiye Osmanoğlu, Berlin Kongresi'nin 1877-78 Harbi'nin yaralarını tedavi ettiğini fakat bedelinin Kıbrıs'ın İngiliz donanması için bir üs olarak kullanılmak üzere verilmesi

---

[32] Richter, agm., s. 88.

[33] William Hepworth Dixon, *British Cyprus*, Chapman and Hall, 1879, s. 50.

[34] Armaoğlu, *age.*, s. 45.

[35] Soyalp Tamçelik, "Kıbrıs'ın Siyasî Tarihi İle İlgili Bir Belgenin Değerlendirilmesi", *Belleten*, C. LXIII, Sayı 236, TTK., Ankara 1999, s. 179. İngilizler Ada'yı işgal etmeleri karşısında Avrupalı meslektaşlarının tepki vermesinden de endişe etmişler, bunun için Kıbrıs'taki işgallerinin geçici olduğunun ve sömürgeci olmadıklarının altını kararlı bir şekilde çizmişlerdir. Bu nedenle, 1 Temmuz 1878 tarihli Kıbrıs Sözleşmesi'ne yapılan Ek Sözleşme'de Padişah'ın Ada'daki hükümranlığını -aynı zamanda sınırlandırmakla birlikte- teyit etmişlerdir. 1 Temmuz 1878 tarihli metinde, Babıali'nin toprak ve diğer malları satma/kiralama hakkı ve Osmanlı Devleti'ne (arâzî-i mîriyye) veya şahsen Padişah'a ait mülk (emlâk-ı hümâyûn) arazinin gelirinin İngiltere'nin kira sözleşmesinin bir parçası olarak kullanılmaması şartı onaylanmıştır. Ayrıca İngiliz Hükûmeti'nin kamu amaçları için gerekli ve boş arazileri makul bir bedel karşılığında zorunlu olarak "satın alma" hakkı kabul edilmiştir. (Alexis Rappas, "The Sultan's Domain: British Cyprus' Role in the Redefinition of Property Regimes in the Post-Ottoman Levant", *The International History Review*, 41:3, s. 627.)

olduğunu yazmıştır[36]. Konferanstaki çoğu delegenin aklında Rusya'nın Türkiye'nin Avrupa sınırlarına tecavüz etmesi vardır, kimse Orta Doğu'yu ve hatta Kıbrıs'ı pek düşünmemektedir. Ancak, kıdemli İngiliz müzakereci olan İstanbul'daki İngiltere Büyükelçisi Sir Austen Henry Layard[37], hükûmeti adına Osmanlı Devleti ile çoktan gizli bir sözleşme yapmıştı; bu 4 Haziran'da Büyük Britanya ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan *"savunma ittifakı sözleşmesi"* idi. Böylece II. Abdülhamid, Kıbrıs Adası'nı *"İngiltere tarafından işgal ve idare edilmek üzere"* devretmiştir. Kıbrıs'ın buradaki rolü, Rusya'nın yeni saldırılarına karşı Türkiye'yi desteklemek için İngiltere'nin ileri üssü olmaktır[38]. Bu arada Osmanlı tarafının bilmediği şey, İngiltere'nin 30 Mayıs 1878 tarihinde Rusya ile de siyasi ve ekonomik menfaatlerini korumak üzere gizli bir antlaşma yapmış olduğudur[39].

İngiltere o dönemde hem Berlin Kongresi hem de ortaya çıktıktan sonra Kıbrıs Sözleşmesi hakkında çokça eleştiriye maruz kalmış, bu nedenle kendini savunmak zorunda kalmıştır. Berlin Antlaşması nedeniyle özellikle muhafazakârlar tarafından ağır eleştirilere uğrayan Lord Beaconsfield (Benjamin Disraeli), Lordlar Kamarası'nda Antlaşma protokollerini anlatırken yaptığı konuşmada eleştirilere yanıt vermiştir. Disraeli, Berlin Kongresi ve Kıbrıs Sözleşmesi sayesinde Ayastefanos Antlaşması'yla Avrupa'nın bağımsızlığına ve Britanya İmparatorluğu'na yönelen tehdidin ortadan kaldırıldığını iddia etmiştir. Ona göre Ayastefanos, Padişah'ı Rusya'ya tabi bir duruma düşürmüştür; oysa Berlin Kongresi, büyük Bulgar Devleti'ni oluşturacak toprakların üçte

---

[36] Osmanoğlu, *age.*, s. 72.

[37] Sir Austen Henry Layard: (1817-1894) Gezgin, arkeolog, politikacı, diplomat ve güzel sanatlar öğrencisi. 20 Nisan 1877'den 2 Nisan 1880'e kadar tarihleri arasında İngiltere'de Benjamin Disraeli hükûmette iken İngiltere'nin İstanbul Elçiliğini yapmıştır. Bu dönem Osmanlı Devleti'nin en kritik dönemine ve İngiltere'nin 19. yüzyıl Orta Doğu politikasını değiştirme arifesine denk gelmektedir. 1880 yılından itibaren İngiltere nüfuzunu Akdeniz'den savunmak kararını almış, Layard ise Osmanlı Devleti'nin güçlendirilmesi, idari reformlar yapmasına yardımcı olunması ve Ortadoğu'da yine eskisi gibi temel bir kuvvet olarak kalması fikrini savunmuştur. (Kurat, *age.*, s. 5.) 1870-71 Devrimi sırasında Madrid'de ve 1878 Türk-Rus Harbi sırasında İstanbul'da Büyükelçi olarak görev yapmıştır. Resmî görevinden önce 1839 yılında Anadolu'nun çeşitli bölgelerini gezen Layard, gezi boyunca Türk otoriteler tarafından büyük bir ilgi ve nezaketle karşılandıklarını, yolculukları boyunca hiçbir zorlukla karşılaşmadıklarını ve kendilerini çok güvende hissettiklerini ifade etmiştir. Türklerin arasında kendilerini en az İngiltere'deki kadar güvende hissettiklerini yazan Layard, (Sir A. Henry Layard, *Autobiography And Letters From His Childhood Until His Appointment AS H.M. Ambassador At Madrid*, (Ed. Hon. William N. Bruce), London, 1903, s. v, 157) yazdıklarından anlaşıldığı kadarıyla bir Türk dostudur.

[38] Mark Simmons, *The British and Cyprus An Outpost of Empire to Sovereign Bases, 1878-1974*, The History Press, İngiltere 2015, s. 25.

[39] Soyalp Tamçelik, *Kıbrıs'ın İngiliz İdâresine Geçişi (1878-1919), "Bâb-ı Âli Hariciye Nezareti Arşivine İstinaden Kıbrıs'ın Siyasî Tarihi ile İlgili Bir Belgenin Hukuk, Siyasal ve Siyasal Sosyoloji Açısından Yeni Bir Değerlendirmesi"*, Turkuaz Dizgi, Ankara 1997, s. 80. Bu Antlaşma ortaya çıktığında eski nazırlardan Namık ve Edhem Paşa İngiltere'yi Osmanlı Devleti'ne ihanet etmekle suçlamışlar ve bu iki devletin Osmanlı'yı kendi aralarında paylaştıklarını söylemişlerdir. Buna karşın Safvet ve Ahmet Vefik Paşalar İngiltere'ye verilen sözlerin tutulması gerektiğini ifade etmişlerdir, Padişah bu tezi desteklemiştir. (Kurat, *age.*, s. 94.)

ikisini Padişah'a iade etmiş ve Balkanlar savunulabilir bir sınıra kavuşmuştur[40]. Disraeli ayrıca şunları söylemiştir; "*Asya ikimize de yetecek kadar büyük. Rusya ile İngiltere arasındaki bu sürekli savaşlar ya da savaş korkuları için hiçbir neden yok. Asya'da hem Rusya'ya hem de İngiltere'ye yetecek kadar yer vardır. Ancak ihtiyacımız olan bu yeri güvence altına almalıyız. Kıbrıs'ın alınmasındaki hareket Akdeniz değil, Hindistan'dır. Kıbrıs Sözleşmesi, İmparatorluğun barış içinde korunması ve ikincil olarak da Asya'da uygarlığın gelişmesi için imzalanmıştır."*[41]

Fakat Orr'a göre, dönemin İngiliz devlet adamları, kısa bir süre sonra Mısır'ın İngiltere tarafından işgal edilmesiyle sonuçlanacak durumu öngörebilselerdi, Kıbrıs'ı işgal etme projesinin gündeme gelmesi pek mümkün olmazdı. Mısır'ın İngiliz kuvvetleriyle donatılmasıyla birlikte, Kanal'ın güvenliği çok daha etkin bir şekilde sağlanmış ve Kıbrıs, stratejik olarak değerinin çoğunu kaybetmiştir. Yine Orr'un görüşüne göre, İngiltere sadece kendi çıkarlarını düşünseydi 1881'de Mısır işgal edildiğinde Sözleşmeyi iptal edip Kıbrıs'ı Türkiye'ye geri vererek akıllılık yapmış olurdu. Ancak böyle bir politikanın yol açacağı prestij kaybı ve bir ülkeye yeni yerleşmiş bir yönetimin sökülüp atılmasının içerdiği zorluklar bir yana, nüfusunun dörtte üçünden fazlası Hıristiyan inancına mensup olan bir Ada'nın Türkiye'ye geri verilmesine karşı güçlü bir direnç olacağı kuşkusuzdur. Bu nedenle Kıbrıs, en azından ismen Osmanlı Devleti'nin ayrılmaz bir parçası olma statüsünü korumakla birlikte, İngilizlerin elinde kalmaya mahkûm olmuştur[42].

İngiltere Tarafından Kıbrıs Adası'nın Seçilme Nedeni

Bu noktada Hindistan yolunu güvence altına almak için İngiltere tarafından *"Neden Kıbrıs Adası seçilmiştir?"* şeklinde bir soru akıllara gelebilir. Belirtmek gerekir ki, Kıbrıs Adası diğer bazı ihtimaller konuşulup elendikten sonra seçilmiştir.

Kıbrıs, Akdeniz'in üçüncü büyük adası olup Süveyş Kanalı gibi büyük stratejik öneme sahiptir. Tarih boyunca, neredeyse tüm önde gelen güçler bu bölgeyi işgal etmiş ya da en azından işgal etmeye çalışmışlardır. Kıbrıs Adası, Büyük Roma İmparatorluğu'nun 395'te idarî bakımdan ikiye ayrılmasıyla imparatorluğun doğu yarısı sınırları içinde kalmış, bu tarihten 1191 yılında kesin biçimde imparatorluktan kopuşuna kadar Bizans'ın bir eyaleti olarak varlığını sürdürmüştür. Arap akınları sonrasında belirli bir süre de olsa Kıbrıs ilk kez İslam Adası olmuştur. Sonrasında Tapınak Şövalyeleri, Lüzinyanlar, Venedikliler ve Osmanlılar tarafından yönetilmiştir. Ada'nın Osmanlılar

[40] George Earle Buckle, *The Life of Benjamin Disraeli, Earl of Beaconsfield*, Cilt VI, 1876-1881, The Macmillan Company, New York 1920, s. 349.
[41]Buckle, *age*., s. 354.
[42]Charles William James Orr, *Cyprus Under British Rule*, Robert Scott Roxburghe House, Londra, 1918, s. 44, 45.

tarafından fethi, 1571 yılında gerçekleşmiş olup bu tarihten itibaren Kıbrıs üç yüzyılı aşkın bir süre başarıyla yönetilmiştir[43].

İngiliz resmî belgelerine göre, İngilizlerin Osmanlı Kıbrıs'ı üzerindeki etkisi, 18. yüzyılın başlarından itibaren burada görev yapan İngiliz konsolosların Osmanlı Valileriyle temasları ve ticari faaliyetlerle başlamıştır[44].

Doğu Hindistan Şirketi çalışanlarından Yüzbaşı J. M. Kinneir, 1814 yılında Kıbrıs'ı ziyaret etmiş ve Ada'nın İngiltere için askerî ve ticari önemini görerek şunları yazmıştır; *"Kıbrıs'a sahip olmak İngiltere'ye Akdeniz'de üstün bir etkinlik alanı sağlayacak ve Levant'ın gelecekteki kaderini onun emrine verecektir. Mısır ve Suriye çok geçmeden kendisine tâbi olacak ve Küçük Asya'da, Babıali'nin her zaman kontrol altında tutulabileceği ve Rusya'nın bu bölgedeki tecavüzlerinin engellenemese bile geciktirilebileceği bir konum elde edecektir. Ticaretini çok önemli ölçüde artıracak; bu güzel Ada'nın zengin şaraplarını, ipeklerini ve diğer ürünlerini, Mısır'ın pirinç ve şekerini, Anadolu'nun pamuk, afyon ve tütününü dağıtmasını sağlayacaktır. Savunması kolaydır ve liberal bir hükûmet altında, çok kısa bir süre içinde kendi kuruluşunun masraflarını fazlasıyla karşılayacak ve önemsiz bir masrafla filolarımıza en bol ikmali sağlayacaktır."*[45]

İngiliz tarihçi Dixon, Kıbrıs hakkında şunları yazar; *"Doğu Akdeniz'in kuzey doğusunda yer alan bir ada; Mısır, Suriye ve Küçük Asya'nın anahtarı ... Doğu'ya doğru yaklaşmak isteyen bir ırk Kıbrıs'tan başlamalıdır ... Mısır ve Suriye Batı için birinci sınıf değerdeyken, Kıbrıs da Batı için birinci sınıf değerdeydi. Hindistan ticareti için mücadele eden Cenova ve Venedik, Kıbrıs için savaştılar ve sırayla bu topraklarda üstünlük sağladılar. Hindistan'a giden yeni bir deniz yolu bulunduktan sonra, Mısır ve Suriye'nin Batılı uluslar için değeri azaldı. Kıbrıs daha sonra unutuldu, ancak Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla aniden eski gururlu konumuna geri döndü. Cenova ve Venedik'in ticari mirasçıları olan bizler için Kıbrıs, eski gururlu konumundan çok daha fazlasını kazanmıştır*."[46] Bu satırları 1879 yılında kaleme alan yazar; *"Ama (Kıbrıs) yedi sekiz ay önce Sultan'dan Kraliçe'ye, şairlerden politikacılara geçti. O andan itibaren bir istismar nesnesi hâline geldi. Güzelliği bile inkâr edildi*."[47] yorumunda da bulunmuştur.

---

[43] Cevat Rüştü Gürsoy, "Kıbrıs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 25. Cilt, Ankara 2022.

[44] Gail Ruth Hook, "Britons In Cyprus 1878-1914", The University of Texas at Austin, Doktora Tezi, 2009, s. 19. İngilizlerin Ada'ya ilk geliş tarihi 1191'dir. İngiltere Kralı Aslan Yürekli Richard tarafından 3. Haçlı Seferi için üs olarak kullanılan Ada, seferlerin çok masraflı olması nedeniyle Templer Şövalyelerine 100.000 altın dinara satılmıştır. (Ahmet C. Gazioğlu, *Kıbrıs'ta Türkler-1570-1878 308 Yıllık Türk Dönemine Yeni Bir Bakış*, İkinci Baskı, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa 2000, s. 2.)

[45] Sir George Hill, *A History of Cyprus, Volume 4, The Ottoman Province The British Colony, 1571-1948*, (Ed. Sir Harry Luke) Cambridge At The University Press, 1952, s. 270.

[46]Dixon, *age.*, s. 9, 10.

[47] Dixon, *age*., s. 10.

Albay Robert Home[48], General Sir J. L. A. Simmons'a[49], "Gizli" ibaresiyle İstanbul'dan 8 Şubat 1877'de gönderdiği bir belgede şu soruları sormuştur: *"Türkiye'nin bağımsızlığını ve Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü koruyabilir miyiz? Eğer koruyabilirsek, bunu yapmaya değer mi? Birincisi bir askerin, ikincisi ise bir devlet adamının sorusudur. Eğer cevap bunu sürdüremeyeceğimiz ya da sürdürmenin zahmete değmeyeceği yönünde olursa, o zaman şu soru ortaya çıkar: Savaş durumunda çıkarlarımızı korumak için Osmanlı Devleti'nin hangi bölümünü ele geçirmeliyiz?*"[50] Buradan, Rusya karşısında kendi menfaatlerini korumak üzere askerî bir üs arayışında olan İngiltere'nin, bu bölgelere yakın yerlerde çalışan görevlilerinin bu konuda kendi aralarında yazıştıkları anlaşılmaktadır. Bu yazışmalarda üs olması ihtimali olan yerler içerisinde; Girit, Rodos, Mısır, Malta, Boğazlar, Limni, Süveyş Kanalı ve İskenderun'un adı geçmiştir.

Home'un Simmons'a, *"Gizli"* ibaresiyle İstanbul'dan 20 Aralık 1876'da gönderdiği bir belgede ele geçirilmesi planlanan bu yerler içerinde Girit hakkında sunduğu fikirler ise şöyledir: *"Girit muhteşem, görkemli bir ada, toprak, iklim, askerî durum açısından isteyebileceğimiz her şey var, ancak 200.000 Rum yaşıyor… Yunan entrikaları ya da Rus entrikaları Korfu'da olduğu gibi kısa sürede kargaşaya yol açacaktır. Halk dağlara çıkacak, yağma, İngiliz zulmü ve kötü yönetimi dünyaya teşhir edilecektir.*"[51] Girit hakkında benzer düşüncelere Layard'ın Lord Salisbury'e gönderdiği 15 Mayıs 1878 tarihli mektupta da rastlanmıştır; *"Yunan entrikaları nedeniyle sürekli bir tedirginlik içinde tutulacak olan Yunan nüfusu nedeniyle Girit'in ele geçirilmesine güçlü bir itiraz olacaktır.*"[52] Belgeden anlaşıldığına göre, Bismarck İngilizleri Mısır'ı ele geçirmeleri konusunda teşvik etmektedir. Home'a göre, Bismarck bunu açık bir şekilde Fransa ile aralarındaki husumet nedeniyle istemektedir. Home, Rodos Adası'nın, eğer iyi bir limanı varsa, toprak ve ikliminin iyi, nüfusunun büyük ölçüde Roma Katoliği olması nedeniyle uygun olduğunu yazmıştır. Son tahlilde Home, Hospitalier Şövalyeleri'nin doğal mirasçıları olduklarını ve Malta'ya sahip oldukları gibi Rodos'a da sahip olmaları gerektiğini ifade etmiştir[53].

Dışişleri Bakanı Lord Salisbury ve Layard arasında geçen yazışmalardan, Malta'nın üs olup olamayacağının tartışıldığı anlaşılmaktadır. Fakat Malta'dan, İstanbul'a çok uzak olduğu ve askerî üssün Doğu Akdeniz'de olması gerektiği için vazgeçilmiştir. Dışişleri Bakanı, Layard'a *"Malta'nın olay yerinden dört günlük mesafede olduğunu ve buradan etkin ve hızlı bir müdahalenin mümkün*

---

[48] Albay Robert Home; Kırım Savaşı'nda subay, İngiliz Savaş Bakanlığı istihbarat çalışanı, Lord Beaconsfield ve Lord Salisbury'nin güvenilir danışmanı, ayrıca 1876 yılındaki İstanbul Konferansı'nda İngiliz delegasyonu üyesidir. (Ahmet C. Gazioğlu, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952) Enosis Çemberinde Türkler, Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, İstanbul 1996, s. 3.)

[49] General Simmons; Berlin Kongresi'nde İngiliz heyetinin baş askerî teknik müşaviridir. (Zia, *age.*, s. 19.)

[50] Dwight E. Lee, *Great Britain And The Cyprus Convention Policy of 1878*, Cambridge, 1934, s. 175.

[51] Lee, *age*., s. 171.

[52] Lee, *age*., s. 193.

[53] Lee, *age*., s. 171, 172.

olmadığını" söylemiştir. Lord Salisbury bu noktada Basra Körfezi ya da Ege sahillerinde güçlü bir üs bulmak istemektedir. O ayrıca Layard'a Rusları engelleme görevini yerine getirirken gösterdiği beceri ve tükenmeyen enerji için takdirlerini iletirken, "artık dalgakıranın parçalandığını, onarılamayacak durumda olduğunu ve başka bir bent kurulması gerektiğini" ifade etmiştir[54]. Lord Salisbury Rusya'nın Ermenistan üzerinden güneye ve doğuya yayılma tehlikesini görmüştür. Ona göre Rusların Kars'ta sadece varlığı bile İran, Mezopotamya ve Suriye'nin her bölgesinde bir Rus Partisi ortaya çıkaracak ve bu bölgenin Rusların eline geçmesine neden olacaktır. Dolayısıyla ona göre Türkiye'nin parçalanması ancak İngiltere'nin Doğu Akdeniz'deki bazı limanlardaki varlığıyla engellenebilir. Aklındaki liman ise Kıbrıs'tır[55].

İngiltere, Kasım 1877'de Rusların Kars'ı aldıklarını ve ayrıca Boğazlara ulaştığını öğrendiğinde donanmasının bir kısmını bölgeye göndermiştir. O dönemde, İstanbul'un ya da Boğazların Rusya'nın eline geçmesinin Britanya İmparatorluğu için bir felaket olacağı inancı oldukça yaygındır. Bu ihtimal gerçekleşirse Rusya, Karadeniz'de kolayca ele geçirilemeyecek bir deniz üssü sağlayacak, İngiltere ise Akdeniz'de Malta'nın doğusunda hiçbir yere sahip olmayacak ve Hindistan'la olan iletişimini kontrol edemeyecektir[56]. Büyükelçi Layard, Padişah'a Büyük Britanya ile kalıcı bir ittifak teklif ederken, Dışişleri Bakanı Lord Salisbury, Osmanlı ile ittifak fikrini ve bölgede bir *Place d'Armes* elde edilmesi fikrini beğenmiştir. Soru, bu üssün Basra Körfezi'nde mi yoksa Akdeniz'de mi yer alacağıdır. Tüm siyasi, coğrafi, askerî ve ticari yönleri analiz ettikten sonra Albay Robert Home, Kıbrıs'ın en uygun yer olduğunu öne sürmüştür. Böylece İngiltere, 60 yıl önce formüle edilmiş bir vizyona geri dönmüş oluyordu; *"Kıbrıs'a sahip olmak, İngiltere'ye Akdeniz'de üstün bir etki sağlayacak ve Doğu Akdeniz'in gelecekteki kaderini onun emrine verecektir."* Üs olarak düşünülen Boğazlar, uygun limanları olmadığı için elenmiştir[57]. Yoğun harita çalışmalarından sonra Rodos ve Mısır'dan amaca uygun olmadığı ve Girit'ten ahalisinin asi karakteri nedeniyle vazgeçildiği görülmektedir.

Home'dan, Simmons'a 8 Şubat 1877'de gönderilen ve daha önce bahsedilen belgede Türkiye hakkında İngiltere'nin önünde sadece iki yol olduğu ifade edilmiş ve Kıbrıs Adası'nın üs olarak kullanılması bu seçenekler içerisinde yer almıştır. Home'a göre İngiltere için seçeneklerden ilki, Türkiye'yi elinde tutmaktır. Bunu yapmak için İngiltere'nin Rusya ve Avusturya ile savaşması ve İtalya'yı da yedekte tutması gerekecektir. Bu noktada, *"İngiltere ve Türkler bunu yapabilir mi?"* diye soran Home, bunun için çok büyük miktarda para ve kan dökülmesi gerektiğini fakat kimsenin işine yaramayacağını düşünmektedir. İkinci seçenek; Türkiye'yi kaderine terk etmek, Çanakkale ve

[54] Gordon Waterfield, *Layard of Nineveh*, William Clowes Sons Ltd., Londra 1963, s. 410.
[55] Waterfield, *age*., s. 411.
[56] Lady Gwendolen Cecil, *Life Of Robert Marquis Of Salisbury*, Cilt II, Hodder And Stoughton Limited, Londra, 1921, s. 142.
[57] Richter, agm., s. 89.

Kıbrıs gibi kendi işine yarayabilecek bir yeri ele geçirmektir. *"Hem ölü hem de diri bir Türkiye'ye sahip olamazsınız. Türkiye'yi hem yok edip hem de yaşatamazsınız."* diyen Home, İngiliz politikasının bu olduğunu ve sonuçta tam bir fiyasko yaşadıklarını ifade etmiştir[58].

Fakat yazışmalar ilerledikçe belli ki fikirler de değişmiştir. Kıbrıs Adası'nın üs olarak seçilmesini önerenin Albay Home olduğu[59] ya da bu fikrin Lord Salisbury ile aralarında geçen bir konuşmada ortaya çıktığı düşünülmektedir. Hatta Lord Salisbury, Albay'a Ada'yı bu bakış açısıyla araştırıp rapor etmesi talimatını vermiştir. Bu rapor Home'un başka bir yere atanması nedeniyle yazılamayacaktır[60].

21 Mart 1878'de Lord Salisbury'den Disraeli'ye gönderilen yazıda, İngiltere için iki deniz üssünün örneğin Limni ve Kıbrıs'ın ya da en azından geçici olarak İskenderun gibi bir yerin işgalinin, psikolojik üstünlük sağlamak için işe yarayacağı ifade edilmiştir. Albay Home, Kıbrıs Sözleşmesi'nin sonuçlanmasının ardından Lord Salisbury'yi bu başarıdan dolayı kutlamak için bir mektup yazmış ve Lord Salisbury de cevabında daha önceki yazışmalarını hatırlatarak; *"Kıbrıs, başlangıçtan beri aklınızdaydı ve şimdi konu kesinleşmiş bir gerçek olduğuna göre, tavsiyenizin galip gelmesinden ve Girit ya da İskenderun'a dokunmamış olmamızdan yürekten memnunum."* demiştir[61]. Bu ifadelerden Lord Salisbury'i Kıbrıs konusunda ikna edenin Albay Home olduğunu kabul etmek mümkündür.

7 Temmuz 1878'de Paris'teki İngiliz diplomatik temsilcisine Kıbrıs Sözleşmesi'nin metnini gönderen Lord Salisbury, Mısır, Süveyş Kanalı ve İskenderun Limanı gibi seçeneklerin Fransa'yı tedirgin edeceğini düşündüklerinden buraları elde etmekten uzak durmakla birlikte daha az yararlı olan ve yine de amaca hizmet edecek olan Kıbrıs konusunda Padişah ile anlaştıklarını belirtmektedir[62]. Kıbrıs, Cebelitarık ve Malta arasındaki uzun mesafeyi kapatmak suretiyle, İngiltere için Atlantik'ten Hint Okyanusu'na giden yolda üçüncü iskele vazifesi görecektir[63].

1878 Kıbrıs Sözleşmesi

4 Haziran 1878 tarihli Kıbrıs Sözleşmesi, ana sözleşme ile bir ek ve iki tamamlayıcı Sözleşmeden oluşmaktadır. Osmanlı Devleti bu Sözleşmeyle İngiltere'ye Ada'nın idaresini vermiş

---

[58] Lee, *age.*, s. 174.

[59] Temperley, Akdeniz'deki İngiliz çıkarlarını korumak için Kıbrıs'ın ele geçirilmesi gerektiği fikrini ortaya atanın 1847 yılında Disraeli olduğunu yazmıştır. (D. H. Temperley, "Disraeli and Cyprus", *English Historical Review*, Cilt XLVI, s. 274'den nakleden; Kurat, *age.*, s. 76.)

[60] Cecil, *age.*, s. 214.

[61] Cecil, *age.*, s. 214, 215.

[62] State Papers, C. LXIX, s. 1347'den nakleden; Salâhi R. Sonyel. "İngiltere Dışişleri Bakanlığı Belgelerine Göre Osmanlı Padişahı Abdülhamit 48 Saat İçinde Kıbrısı İngilizlere Nasıl Kiraladı", *Belleten*, Cilt 42, Sayı 168, 1978, s. 725-744.

[63] Zia, *age.*, s. 19, 20.

olmasına rağmen hükümleri hakkında birtakım belirsizlikler ve itirazlar söz konusu olmuştur. Çünkü Sözleşme; "*Ada'daki Müslüman halkın çıkarları, devlete ait taşınır/taşınmaz malların geleceği, Ada'nın ne şekilde yönetileceği ve hepsinden önemlisi, İngiliz yönetiminin süresi"* konularında düzenlemeler içermemektedir. Bu nedenle, 1 Temmuz 1878'de, 4 Haziran Sözleşmesi'ne "Ek" olarak yeni bir Sözleşme imzalanmış olup[64] akabindeki tamamlayıcı sözleşmeler ise 14 Ağustos 1878 ve 3 Şubat 1879 tarihlidir. Ek ve tamamlayıcı sözleşmeler, Kıbrıs'ın Büyük Britanya tarafından idare edileceği koşulları düzenlemek üzere imzalanmıştır[65].

İngiltere Başbakanı Benjamin Disraeli (Lord Beaconsfield) [66] ve Dışişleri Bakanı Lord Salisbury Kıbrıs Sözleşmesi'nin imzalanmasında başlıca rol oynayan iki İngiliz devlet adamıdır. Disraeli özellikle Kraliçe Victoria'ya gönderdiği mektuplarla kendisini Kıbrıs konusunda yönlendirmiştir. Örneğin 19 Nisan 1878'de gönderdiği mektupta Disraeli, *"Balkanların güneyindeki topraklar Babıali'ye iade edilirse Türkiye Boğazları korumak için, Danimarka'nın benzer bir konumda olduğu gibi, güçlü olabilir. Ermenistan'a gelince, şunu önermek iyi olur: Batum serbest bir limandır, Kars'ın vs. elimizde bulunmasını sorgulayamayız, ancak Batum Rusların olacaksa, Küçük Asya kıyısında Rusya'nın Ermenistan'daki varlığını etkisiz hâle getirecek bir ada ya da istasyonu işgal etmeliyiz."* demiştir.

5 Mayıs 1878'de Kraliçe Victoria'ya yine Disraeli tarafından gönderilen mektupta şu ifadelere yer verilmiştir: "*Eğer Kıbrıs Babıali tarafından Majestelerine verilir ve aynı zamanda İngiltere Türkiye ile bir savunma ittifakına girerek Asya Türkiye'sini Rus işgaline karşı garanti altına alırsa, İngiltere'nin Akdeniz'deki gücü bu bölgede kesinlikle artacak ve Majestelerinin Hint İmparatorluğu son derece güçlenecektir. Kıbrıs, Batı Asya'nın anahtarıdır. Böyle bir düzenleme Türkiye'yi Avrupa'da da büyük ölçüde güçlendirecek ve Türkiye Rusya'ya karşı savaştan önce olduğundan daha güçlü bir engel oluşturacaktır. Eğer bu politika hayata geçirilirse ki geçirilmelidir, Majestelerinin İmparatorlar koalisyonundan korkmasına gerek yoktur. Majestelerinin Hint İmparatorluğu ile Büyük Britanya'yı birbirine bağlayacaktır."*

23 Mayıs 1878 tarihli mektupta ise Disraeli daha ısrarcıdır; *"Babıali ile müzakerelerde hiçbir gecikmeye izin verilemez. Ve tüm Asya'nın İngiliz garantisi altında olmasını teklif etmeliyiz…*

---

[64] Kudret Özersay, *Kıbrıs Sorunu: Hukuksal İnceleme*, 3. Baskı, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2009, s. 1.

[65] Luke, *age*., s. 260, 263.

[66] Ada'nın işgalinin aslında sembolik bir öneme sahip olduğunu ve Disraeli'nin muhafazakâr hükûmetinin Rusya'nın hırslarına karşı kararlılığını göstermek üzere, bu işgali bir gösteri olarak tasarladığını düşünenler de olmuştur. (Rappas, agm., s. 627.) Bu konuda Disraeli ve Lord Salisbury'nin yazışmalarını resmî İngiliz kaynaklarıyla teyit etmek zor görünmektedir. Diğer benzer konularda olduğu gibi bu konuda da Dışişleri Bakanlığı kayıtları çok eksiktir. Çünkü Başbakan olarak dış ilişkilerin yönlendirilmesinde son derece aktif bir rol oynayan Disraeli, Dışişleri Bakanlığı mekanizmasını kullanmamış ve Lord Salisbury ile önemli yazışmaları özel olarak yürütmüştür, mektuplarının hiçbir kopyası mevcut değildir. (Sir James Headlam-Morley, Studies In Diplomatic History, Methuen&Co. Ltd., London 1930, s. 194.)

Sonuç, eğer hepsi planlandığı gibi hayata geçirilirse, şu olacaktır; Türkiye hâlâ büyük mülkleri ve kaynakları olan bağımsız bir güç olacaktır. İskandinav krallıklarından daha bağımsız ve daha güçlü olacak ve şimdi İngiltere'nin himayesi altında, saldırgan bir Rusya'ya karşı etkili ve aslında mümkün olan tek engel olacaktır." Bu süreçteki yazışmalardan anlaşıldığına göre Disraeli, Padişah'ın Asya'daki egemenliklerinin garantisi karşılığında Büyük Britanya'nın Kıbrıs'ı işgal etmesine izin vermeye hazır olduğunu ve Çar'ın Kars ve Batum'dan vazgeçmeye son derece isteksiz olduğunu görmüştür. Dolayısıyla, Kraliçe'ye yazdığı mektuplarda ana hatlarıyla belirttiği şekilde Rusya ve Türkiye ile yapılacak sözleşmelerin yolu açılmıştır[67].

İngiltere Büyükelçisi Layard da Sözleşme'nin imzalanmasında emeği olanlar arasındadır, zira bu konuda son derece aktif olarak çalışmıştır. 1878 yılının Nisan-Mayıs aylarında Lord Salisbury ile Layard arasındaki yazışmaların temel konusunu; Rusya, Asya'da işgal ettiği Osmanlı topraklarından savaşarak çıkarılsa bile Türkler gelecekte buraları elinde tutabilecek midir? Eğer Osmanlı Devleti yıkılırsa burada çıkması muhtemel anarşi önlenebilir mi? soruları oluşturmuştur. Bu noktada Layard, kendi hükûmetine takip edilecek yolu şu şekilde açıklar: *"İngiliz subaylarının ve parasının yardımı ile Padişah'ı Asya'da kuvvetlendirirsek buna karşılık, Türkiye İngiltere'nin müttefiki ve Akdeniz çevresinden Hindistan'a giden yolların bekçisi olacaktır."* Lord Salisbury zaten Türkiye'nin kuvvetlendirilmesi yolunu tercih ettiğinden planlarına bu önerileri de eklemiş ve Kıbrıs Sözleşmesi'ne giden yol açılmıştır[68].

Lord Salisbury'nin Layard'a gönderdiği bir yazıda kendisinin de Kıbrıs'ın işgali fikrine kani olduğu görülmektedir: *"Majestelerinin Hükûmeti'nin şimdi önerilen angajmanları etkili bir şekilde yerine getirebilmesi için, Küçük Asya ve Suriye kıyılarına yakın bir mevki işgal etmeleri gerekecektir. İngiliz subaylarının ve gerekirse İngiliz birliklerinin yakınlığı, bu sözleşmenin tüm amaçlarına ulaşılması için en iyi güvence olacaktır. Kıbrıs Adası her bakımdan bu amaç için en uygun yer olarak görünmektedir."* Ayrıca bu işgalin Padişah'a ait mülklerin devri anlamına gelmediği ve Ada'nın Osmanlı Devleti'ne aidiyetine halel getirmeyeceği ifade edilmiştir[69].

Layard'ın, Kıbrıs Sözleşmesi'nin şartlarını belirleyen görüşlerini Lord Salisbury'e 15 Mayıs 1878'de gönderdiği aşağıdaki yazıdan takip edebiliriz: *"Asya Türkiye'si Avrupa Türkiye'sinden farklı bir şekilde yönetilmelidir. Birincisi iyi, adil ama aynı zamanda güçlü bir hükûmet gerektirir. Hindistan'da sahip olduğumuz gibi bir hükûmet. Ermenistan için özerklik bir saçmalık ve muhtemelen bir Rus entrikasıdır. Ermenistan'daki Ermeniler kendi kendilerini yönetmekten tamamen acizdir… Küçük Asya'da, Mezopotamya'da ve hatta Suriye'de çözülmesi gereken sorun, barışçıl ve çalışkan halkların, Hıristiyanların ve Müslümanların bu ülkelerde*

[67] Buckle, *age.*, s. 290, 291, 293, 295.
[68] Zia, *age.*, s. 12.
[69] Home, *age.*, s. 114, 115.

yaşayan barbar ve kanunsuz kabilelerden nasıl korunabileceğidir. Bu ancak güçlü bir el ve askerî güçle yapılabilir." Onun program önerisi şu şekildedir*; "Balkanların Türkiye'nin Avrupa'daki sınırı olarak kabul edilmesi, Türkiye ve Yunanistan arasında bir ittifak kurulması, Avrupa'da Türk yönetimi altındaki tüm halklara adil ve eşit bir yönetim sağlayacak Avrupa gözetiminde bir yönetim, Sultan'ın mutlak egemenliğine hiçbir şekilde dokunmadan, yönetimleri üzerinde doğrudan kontrol sahip olmamıza izin verilmesi koşuluyla, Asya'daki topraklarını Rusya'ya karşı savunmak için Türkiye ile bir savunma ittifakı ve son olarak, Doğu Akdeniz'de İngiltere'ye Asya'daki Türk hâkimiyetinin sürdürülmesinde doğrudan maddi menfaat sağlayacak ve Türk yönetiminin reform yapması için gerekli etki ve kontrolü uygulamasına imkân verecek bir limanın satın alınması.*"[70] Lord Salisbury, bu yazıdan bir gün sonra, 16 Mayıs 1878'de İngiltere'nin Kıbrıs'a yerleşmesini sağlayacak şartları araştırmak üzere İstanbul Elçisi Layard'a bir talimat göndermiştir.

Lord Salisbury 10 Mayıs'ta Layard'a, Rusya'nın Doğu Anadolu'daki işgallerden vazgeçmemesi hâlinde, Büyük Britanya'nın iki şartla Türkiye ile savunma ittifakı yapabileceğini yazmıştı; birincisi Asya Türkiye'sinde reform sözü verilmesi, ikincisi de Büyük Britanya'ya Kıbrıs'ı işgal etme hakkının verilmesi. Ancak bu mektup yazıldığı sırada, Doğu Anadolu'daki işgalleri sonlandırması konusunda Petersburg'tan gelecek yanıt bekleniyordu. Rusya'nın teklifleri kabul etmesi hâlinde, Layard'ın Babıali ile ittifak görüşmelerine daha fazla devam etmesine gerek kalmayacaktı. Ancak 22 Mayıs'ta Kont Peter Shuvalof, Lord Salisbury'e Rusya'nın söz konusu teklifleri reddettiğini iletti. Bu yüzden 24-25 Mayıs gecesi Layard telgrafla Padişah'a belirtilen çizgide ittifak teklif etme talimatını aldı[71]. Buna göre Layard sözleşme şartlarını Padişah'a sunacak ve 48 saat içinde cevap vermesini isteyecekti[72]. Padişah bu tekliflere yazılı onay vermediği takdirde Rusya ile daha fazla müzakere edilemeyeceği, bundan dolayı İstanbul'un düşeceği ve Türk Devleti'nin parçalanacağı konusunda uyarılacaktı[73].

Bu noktadan sonra Osmanlı toprakları üzerindeki Rus emellerinin durdurulması vaatleriyle Londra ile İstanbul arasında gizli bir haberleşme trafiği başlamıştır. Layard, Hükûmeti tarafından gönderilen ve Osmanlı ile İngiltere arasında ittifak teklifini içeren mektubu Saray'a sunmuştur. Sonrasında sunduğu diğer iki mektubun ardından Mabeyn Müşiri Said Paşa'nın aracılığıyla II.

---

[70] Lee, *age*., s. 192-194.

[71] Waterfield, *age*., s. 412. 25 Mayıs'taki telgraf; bu teklif konusunda ısrar edilmesi, Asya Türkiye'sinin güvenli hâle getirilmesi için yardım edilmesi ve İngiltere'nin iyi niyetinin devam etmesi isteniyorsa bunun son şans olduğunun vurgulanarak baskı yapılması hakkındadır. Bu telgrafta bir yandan Rusya ile İstanbul'dan çekilmesi ve özerk Bulgaristan krallığının sınırlarını Balkanların kuzeyi ile sınırlamak konusunda anlaşmak üzere olunduğu vurgulanırken eğer anlaşma kabul edilmezse İngiltere'nin görüşmelere devam etmeyeceği ve İstanbul'un işgal edilerek Osmanlı Devleti'nin bölünme tehlikesiyle karşı karşıya kalabileceği ifade edilmiştir. (Waterfield, *age*., s. 415.)

[72] Layard Papers, BM. ADD. MSS. NO. 39137, c. CCVII'den nakleden; Zia, *age.*, s. 33.

[73] Hill, *age*., s. 283.

Abdülhamid'le gizli bir görüşme yapan Layard, gelirinin yine Osmanlı Hazinesine verilmesi şartıyla Kıbrıs Adası'nın geçici olarak terk edilmesi konusunda Padişah'ı ikna etmiştir[74]. İngiltere ile görüşmeyi o günkü şartlarda uygun bulan II. Abdülhamid, Sadrazam Sadık Paşa ile Dışişleri Bakanı Safvet Paşa'yı İngiltere Elçisi Layard'la görüşmek üzere görevlendirmiştir. Taraflarca varılan mutabakat üzerine Osmanlı Devleti adına Dışişleri Bakanı Safvet Paşa ile Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik Krallığı adına Elçi Layard iki maddelik sözleşmeyi 4 Haziran 1878'de imzalamışlardır[75]. Böylece 1878 yılındaki bu Sözleşme ile Ada'da 308 yıllık Osmanlı hâkimiyetinden sonra 1960 yılına kadar devam edecek olan İngiliz İdaresi dönemi başlamıştır.

Sözleşme'nin imzalanmasından bir gün sonra, 5 Haziran 1878'de Layard, Lord Salisbury'e gönderdiği mektupta, Sözleşme'nin imzalandığını haber verirken kullandığı, *"Asya'da kâ'in memâlik-i Devlet-i Aliyye'nin müstakbelde Rusya'nın tasallutundan muhâfaza olunması için İngiltere Devletiyle Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye beyninde akd olunan…*"[76] ifadesiyle, Sözleşme'nin imzalanma gerekçesini Osmanlı'nın Asya'da bulunan topraklarını gelecekteki Rus saldırılarından korumak olarak açıklamıştır.

Sözleşme'nin bu sebeple imzalandığına ikna olan diğer bir kişi, bu yazışmaları okuyan II. Abdülhamid'in Mâbeyn Ferîki Eğinli Said Paşa'dır. Paşa, hatıratında İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Salisbury'nin, Layard'a Kıbrıs Adası hakkında daha önceden gönderdiği mektupları okuduğunu ve II. Abdülhamid'i Ada'nın İngilizlere devredilmesi konusunda kendisinin ikna ettiğini belirtmiştir. Eğinli Said Paşa, mektupların içeriği hakkında şu bilgileri vermiştir: İngiltere

---

[74] Layard 25 Mayıs tarihinde Padişah ile görüşmek ister. Fakat kısa süre önce yaşanan Ali Suavi Olayı'ndan dolayı morali iyi olmayan Padişah, Layard'ı her zamanki özel küçük odada değil büyük salonda ve özel önlemler alınmış olarak ayakta kabul eder. Layard, o gün Padişah'ı gergin ve telaşlı gördüğünü ifade etmiştir. Dolayısıyla görüşme, Padişah'ın görüşmeye devam edemeyecek kadar hasta olduğunu söyleyip çıkması üzerine, Layard ile Sadrazam Sadık Paşa ve Hariciye Nazırı Safvet Paşa arasında yapılmıştır. Bu iki Paşa önerileri kabul edip Padişah'a ileteceklerini bildirmişler, Padişah 27 Mayıs 1878 tarihinde Sözleşme'yi onaylamıştır. (Waterfield, *age.*, s. 414.) Başka bir kaynakta verilen bilgiler şöyledir; *"(Sultan) Ali Suavi'nin kendisini tahttan indirmek ve Murad'ı yeniden tahta çıkarmak için giriştiği başarısız komplonun yol açtığı sinirsel bir çöküntü içindeydi… Ancak önerilen şartları onayladı ve bakanlarına müzakereleri sürdürme yetkisi verdi. Belirlenen günün akşamı saat sekizde ana şartlar üzerinde anlaşmaya varıldı ve Sultan'ın rızasıyla Başbakan ve Dışişleri Bakanı'nın imzaları alındı."* (Hill, *age.*, s. 283.) Zia, anlaşma kararından haberi olanların Padişah, Layard, Sadrazam Sadık Paşa, Mabeyn Müşiri Sait Paşa ve Maarif Nazırı Münif Efendi olduğunu belirtir. Ona göre başka hiç kimse hatta Hariciye Nazırı Safvet Paşa bile karardan haberdar değildir. (Zia, *age*., s. 36.) Alasya ise Padişah'ın Başmabeyincisi Said Paşa'nın İngiliz terbiyesi ile yetişmiş ve hatta bundan dolayı *"İngiliz"* lakabına sahip olduğundan bahisle Sözleşme'yi desteklediğini ve Başvekil Sadık Paşa'yı da ikna ettiğini belirtmektedir. (Halil Fikret Alasya, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrısta Türk Eserleri,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1964, s. 110.) Sönmezoğlu, İngiltere'nin kısmen ikna, kısmen baskı yolu ile amacına ulaştığı kanaatindedir. (Faruk Sönmezoğlu, "Tanzimat'tan Lozan'a Kıbrıs Sorunu", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi,* Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 309.)

[75] *Belgelerle Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs*, Devlet Arşivleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2020, 2. Baskı, s. 12-13.

[76] Davut Erkan (haz.), *II. Abdülhamid'in İlk Mâbeyn Ferîki Eğinli Said Paşa'nın Hâtırâtı, I-II (1876-1880),* Bengi Yayınları, İstanbul 2011, s. 240.

Osmanlı Devleti'nin topraklarının muhafazasının gerekli olduğunu düşünmektedir. Gerekirse bunun için silahla fiilen yardımda bulunacaktır. Fakat bunun için gelirlerinin Osmanlı Devleti'ne verilmesi koşuluyla Kıbrıs Adası'nın işgal edilmesi istenmektedir. Bununla birlikte Anadolu'da ciddi ıslahat yapılması talep edilmektedir[77].

5 Haziran 1878 tarihli ve Eğinli Said Paşa'nın okuduğunu belirttiği diğer mektuplarda, İngiltere'nin bu sözleşmeyi yapma ve Kıbrıs'ın idaresini talep etmesi konusu, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruma, bölgede azalan gücüne ve prestijine destek olma ve Rus saldırısı ihtimaline karşı yardımcı olma gibi sebeplerle ilgili gösterilmektedir.

İngiliz görevlilerinin yazışmalarından anlaşıldığına göre, Kıbrıs'ın İngiltere tarafından üs olarak kullanılmasında en önemli amaç, Rusya'nın Anadolu'da ilerlemesine mâni olmaktır. Eğer Rusya Anadolu'ya saldırırsa İngiltere, Kıbrıs üssünden kuvvet sevk ederek buna karşı gelecektir. Yine Rusya Batum, Kars ve Ardahan'ı Osmanlı Devleti'ne iade ederse İngiltere de Kıbrıs'ı terk edecekti. Dolayısıyla bu Sözleşme bir savaşa son vermiş değildir, ancak bir ittifak sözleşmesidir[78]. Ada'daki İngiliz varlığının böyle bir şarta bağlanması ile *"Kıbrıs'ın İngiltere'nin yönetiminde sürekli kalmayacağı, Ada'nın bir Türk toprağı olarak devam edeceği resmî kayıtlara bağlanmış"*tır[79].

Sir James Headlam-Morley'e göre, bu Sözleşme en yüksek derecede siyasi öneme sahip hükümler içermekte olup bununla İngiliz Hükûmeti, Asya'daki Türk topraklarının bütünlüğünü Rusya'ya karşı korumak için resmî bir taahhüt altına girmektedir. Türkiye'nin bütünlüğüne ilişkin olarak 1856 Paris Antlaşması'nda yer alan genel garanti ortadan kalktığı için, Büyük Britanya artık tek başına hareket etmektedir. Bu, Hükûmetin ve Parlamentonun son yıllarda çok isteksiz olduğu türden geniş kapsamlı bir askerî taahhüttür. Yine Morley'e göre, Kıbrıs'la ilgili düzenleme ikincil nitelikte olup Kıbrıs yalnızca anakaradaki İngiliz nüfuzunun ve otoritesinin sürdürülmesi için uygun bir üs olarak görünmektedir. Bu nüfuz ve otorite iki amaç için kullanılacaktır: Rus saldırganlığına karşı savunma sağlamak ve Anadolu'da Osmanlı Hükûmetinin yapması gerekli reformların yapılmasını sağlamak[80]. Rus tehlikesini engelleyebilmek için, İngiltere ile Türkiye arasında bir ittifak yapmak ve bu ittifakın etkili olabilmesi için de Asya topraklarında ya da ona yakın bir yerde bir askerî deniz üssüne ihtiyaç vardır ki bu da Kıbrıs Adası'dır[81].

---

[77] Erkan, *age*., s. 222. Kıbrıs Adası'nın idaresinin İngiltere'ye terkine ayrıca Kars, Ardahan ve Batum'un İngiltere tarafından silahla savunulacağına dair İngiltere Sefiri tarafından Yıldız Sarayı'nda Başvekâlet Makamına verilip Sadık ve Safvet Paşalar ile Layard arasında imzalanan 13 ve 26 Mayıs 1878 tarihli bir belge de bulunmaktadır. *Kıbrıs Meselesi*, Hariciye Nezareti, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1335, s. 9.

[78] H. Fikret Alasya, "Osmanlı Türkleri İdaresinde Kıbrıs 1571-1878", *Tarih Semineri Dergisi*, Milli Mecmua Basımevi, İstanbul 1937, s. 126, 127.

[79] Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 350.

[80] Headlam-Morley, *age.*, s. 193, 194.

[81] Headlam-Morley, *age.*, s. 196.

Kıbrıs Sözleşmesi'nin bir özelliği de kasıtlı olarak Berlin Kongresi sonuna kadar gizli tutulmuş olmasıdır. Bunu özellikle İngiltere istemiştir. Ancak Berlin'de Daily Telegraph'ın temsilcisi olarak görev yapan Sir Campbell Clarke, böyle bir Sözleşme'nin yapıldığını anlamış; Berlin'de bu tespitini aktardığı Lord Salisbury, bu durumu kamuoyuna açıklamamasını özellikle istemiştir[82]. Lord Salisbury, bu Sözleşme'nin vaktinden önce ilan edilmemesi gerektiğini düşünüyordu. Çünkü bu durumda Rus Hükûmeti'nin yanı sıra Fransa'nın[83] ve İngiltere'deki Avam Kamarası'ndaki muhalefet mensuplarının itirazlarıyla karşılaşılabilirdi. Bu yüzden Berlin Kongresi'ndeki Türk delegelere de konuyla ilgili sessiz kalmaları tembih edilmiştir[84].

Bununla birlikte Lord Salisbury, Berlin Kongresi sırasında Sözleşme'yi ilan etmek üzereyken Padişah'ın imzalamayı reddettiği duyulmuştur. Ancak daha sonra ek bir Sözleşme yapılması koşuluyla Kıbrıs Sözleşmesi Padişah tarafından onaylandı. Bu arada yine gizli tutulan İngiliz-Rus protokolünün The Globe'da yayınlanması, Layard'ın Lord Salisbury'e yazdığı gibi, *"aylarca emek harcayarak oluşturduğu binayı bir darbede yıktı."* Sonuç olarak Kıbrıs Sözleşmesi hakkında ilk resmî duyuru, 8 Temmuz'da Parlamentoda ve Berlin Kongresi'nde yapıldı. Berlin'de bu haber şaşkınlık ve öfkeyle karşılandı. İngiltere kendi payına düşeni almakla suçlanırken, Türkiye ile Rusya'nın neden kendi aralarında bir sözleşme yapamadıkları sorusu soruldu. Bu Sözleşme'den memnun görünen tek kişi İstanbul'daki Yunan temsilcisi Condouriotis idi. Layard'ın hatıratında yer alan bilgilere göre, o bu durumda İngiltere'nin Babıali'den satın aldıktan sonra, daha önce İyonya Adaları'nda olduğu gibi, Kıbrıs'ı Yunanistan'a teslim edeceğini öngörmüştü. Gerçekten de Kıbrıs Sözleşmesi imzalanır imzalanmaz Ada üzerinde bu yönde Helen propagandası çalışmaları başlamıştır[85].

Disraeli, Berlin'den döndükten sonra Parlamentoda Berlin Kongresi ve Padişah hakkında yoğun tartışmalar yaşanmış, Sözleşme çeşitli tepkilere yol açmıştır. Hatta liberaller Sözleşme'yi "karanlıkta tehlikeli bir sıçrayış" olarak nitelendirmişlerdir. Her şeyden önce Parlamentonun manevi şahsiyeti ve kamuoyunun onayı yok sayılarak herkesten gizli bir şekilde imzalanan Sözleşme "meşruiyetsiz" bulunmuştur[86]. Bu itirazlar prosedür hakkında yapılmış olup bundan başka Sözleşme'nin içeriğine yönelik memnuniyetsizlikler de söz konusudur. Türkiye'yi korumak için verilen vaatler onlara göre hem masraflıdır hem de İngiltere'ye fazla sorumluluk yüklemektedir. Muhalefetteki Gladstone, Kıbrıs Sözleşmesi'nin *"çılgınca bir girişim"* olduğunu,

---

[82] Sir Edwin Pears, *Life of Abdul Hamid*, (Ed. Basil Williams), London : Constable & Company Ltd., 1917, s. 77.
[83] Fransa'nın itiraz sebebi İngiltere'nin Kıbrıs'taki varlığını, Suriye'deki imtiyazlı varlıklarına bir tehdit olarak görmesidir. (State Papers, C. LXIX, s. 1347'den nakleden; Sonyel, "İngiltere Dışişleri Bakanlığı Belgelerine Göre", s. 725-744.)
[84] Waterfield, *age*., s. 418.
[85] Waterfield, *age*., s. 419.
[86] Zia, *age*., s. 49, 50.

Asya'daki Türkiye'nin *"İngiliz gücünün bir ileri karakolu"* olarak yönetilmesi gerektiğini, Türkiye'nin zaten bölünmüş olduğunu ve nüfusunun on yedi milyondan altı milyona düştüğünü ifade etmiştir. Disraeli ise konuya başka bir açıdan bakarak, Konferans'ta Padişah'a sahip olduğu toprakların üçte ikisinin ve Doğu Rumeli'deki iki buçuk milyonluk bir nüfusun geri verildiğini ifade etmiştir[87].

İngiliz işgalinin ilk yılında Ada'ya ayak basan ve gözlemlerini yazan Sir Samuel White Baker, Sözleşme hakkındaki şaşkınlığını şu cümlelerle ifade etmektedir: "*Kıbrıs hakkında çok şey bilmiyordum ama Türklerin çok iyi pazarlık yaptıklarından emindim, çünkü onlar bizim elimizden gelen fazla geliri alacaklar ve tahsilat zahmetinden ve külfetinden kurtulacaklar. Ayrıca, Ada'nın maruz kaldığı ve geliri ciddi şekilde etkileyen kuraklık, kıtlık ve çekirge gibi risklerin hiçbiri olmadan, sabit bir yıllık meblağdan da emin olacaklardı. Her ne kadar Rusya'nın Asya'da elde ettiği topraklardan vazgeçmesi çok uzak bir ihtimal olsa da Sözleşme'de bu durumda 'Ada, İngiltere tarafından tahliye edilecek' ifadesinin kullanılması olası bir beklenmedik durum ve riskti, dolayısıyla tüm İngiliz sermayesini Ada'ya yatırım yapmaktan fiilen alıkoyacaktı. Sözleşme hükümlerine göre İngiltere'ye sağlanabilecek herhangi bir olası faydayı keşfedemedim. Eğer İngiltere sade ve doğrudan bir şekilde Kıbrıs'ı satın alsaydı, İngiliz tebaası hâline gelecek olan Ada sakinlerinin güvenini hemen tesis edebilirdi. Peki, eğer Rusya ile bir savaş durumunda, Türkiye ile fiilen savunma ittifakına bağlı kalacaksak, neden Kıbrıs'ı tüm ticari gelişme umutlarını boşa çıkaran bu kadar tek taraflı ve anormal şartlarda işgal edelim ki? Öyle bir durumda müttefik olarak işgalimize her an açılabilirdi zaten? Öte yandan, eğer Türkiye'ye güvenmeseydik ve gelecekte Rusya'yla anlaşmasından korksaydık, Kıbrıs'ın, hatta Mısır'ın işgalinin çok büyük bir gereklilik olduğunu düşünebilirdim; ama Asya Türkiye'sinin koruyucusu olarak Sultan'la savunma ittifakı içinde mutlak ve karşılıklı iyi niyetle hareket etmemiz gerekiyordu ve öyle olduğuna inanıyorum. O halde, Rusya ile savaşa girmiş olsaydık, herhangi bir yeni mevzi işgaline ve sorumluluğuna gerek olmadan, Osmanlı hâkimiyetindeki her liman, hatta İstanbul'un Haliç'ine kadar, askerlerimizi coşkuyla karşılardı. Ada şu anda Sultan'a aittir ve İngilizler sadece öngörülen şartlar altında kiracı konumundadırlar."* Bu noktada yazar, Sözleşme metninde yer alan ıslahat yapma maddesi hakkında, Türklerin sözlerini tutmayacaklarını düşünmektedir. Ona göre, bu koşullar altında İngiliz-Türk ittifakı tartışmalı bir konumdadır. Anadolu'nun koruyuculuğunu şartlı olarak üstlendiklerini, Kıbrıs'ı şartlı olarak işgal ettiklerini ve eğer Türkiye Asya vilayetlerinin yönetiminde verdiği sözleri yerine getirmezse, bu zahmetli taahhütten kaçmak için bir arka kapıları olduğunu şu cümleleriyle ortaya koymaktadır: *"Ne yazık ki İngiliz diplomasisi arka kapılarıyla*

[87] Waterfield, *age*., s. 421.

ünlüdür. Berlin Antlaşması'nda Kıbrıs'a bir arka kapıdan girdik ve muhtemelen aynı çıkıştan geri çıkabiliriz."[88]

Sözleşme imzalansa da İngiltere'nin Ada'ya çıkabilmesi için padişahın fermanına (onayına) ihtiyaç vardı. Fakat bu fermanın gönderilme süresi uzadıkça İngiliz yöneticiler tehdit ve baskılarını arttırmaya başlamıştır. Lord Salisbury, Layard'a gönderdiği yazıda fermanı almak için acele etmesini istemiş, 6 Temmuz 1878'de ise Layard Osmanlı Devleti'ne bir yazı göndermiştir. Yazıda, İngiltere'nin Türkiye'yi kurtarmak için yaptığı çalışmalara karşılık, Osmanlı Devleti'nin fermanı hazırlamada gecikmesi *"samimiyetsizlik ve nankörlük"* olarak ifade edilmiş; ferman alınana kadar Berlin Kongresi'nde Türklerin hakkını savunmak için hiçbir şey yapılmayacağı tehdidinde bulunulmuştur. Hatta o zamana kadar İngiltere'nin kabul etmediği Prens Bismark'ın Tırhala ve Yanya'nın Yunanistan'a verilmesi teklifine karşı konulmayacağı da ifade edilmiştir. Nihayetinde ferman çıkarılmazsa olacaklardan Osmanlı Devleti'nin sorumlu olacağı belirtilmiştir[89]. 7 Temmuz tarihinde Lord Salisbury'nin Layard aracılığıyla Osmanlı Devleti'ne gönderdiği ültimatomda ise, fermanın verilmesinde çekimser kalmaya devam edilirse *"İngiltere Devleti'nin Kıbrıs Adası'nın idaresini silah kullanarak ele alacağı"* bildirilmiştir[90]. Aynı gün ferman hazırlanarak teslim edilmiştir.

Aslında Sözleşme maddelerinde Osmanlı Meclisi'nin içine sinmeyen bazı hususlar vardır. Bu nedenle Meclis Sözleşme'ye bazı ek maddeler ilave edilmesini istemiştir. Ek maddelerden bir tanesi, Padişah'ın Kıbrıs'taki arazi ve diğer mallarını serbestçe satma ve kiralama hakkına sahip olması hakkındadır. İngiliz Hükûmeti başlangıçta bu teklife olumsuz cevap vermiştir. 17 Haziran 1878'de Lord Salisbury'den Layard'a gönderilen bir yazıda, Padişah'ın satılan veya kiralanan arazi gelirlerinin ortalama vergisini istemesine engel olunması istenmiştir[91]. Karşılıklı teklifler ve görüşmeler neticesinde 1 Temmuz 1878'de Ek Sözleşme imzalanmıştır. Padişah, 4 Haziran tarihli Sözleşme'yi ve 1 Temmuz tarihli Ek Sözleşme'yi onaylarken, *"Hukûk-ı şâhâneme asla halel gelmemek şartıyla muahedenameyi tasdik ederim."* ibaresini eklemiş ve bunu onaylanmasını İngiliz Elçisinden istemiştir. İngiliz Elçisi Layard bu talep üzerine aynı gün şu belgeyi vermiştir;

"*Tarabya, 15 Temmuz 1878*

---

[88]Sir Samuel White Baker, *Cyprus As I Saw It In 1879*, Macmillan And Co., London 1879, (https://www.gutenberg.org/cache/epub/3656/pg3656-images.html, E.T. 24.4.2023.)

[89] Başb. Arşivi, Yıldız Evrakı, Kısım No. 38, Evrak No. 2591, Zarf No. 145, Karton No. 9, sayfa 103'den nakleden; Rıfat Uçarol, *1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı İngiliz Anlaşması (Ada'nın İngiltere'ye Devri)*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1978, s. 79.

[90] Başb. Arşivi, Yıldız Evrakı, Kısım No. 38, Evrak No. 2591, Zarf No. 145, Karton No. 9, sayfa 105'den nakleden; Uçarol, *1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı İngiliz Anlaşması*, s. 80.

[91] Zia, *age*., s. 42, 28 nolu dipnot.

Haşmetli Kraliçe hazretlerinin sefîri zât-ı hazret-i Pâdişâhînin 15 Temmuz tarihli ittifakı tedafü-i ahitnamesinin tasdiki ile murad buyurdukları veçhile hukûk-ı şâhânelerine asla halel getirilmeğe say edilmeyeceğini beyan eyler.

Layard"[92]

Bu belgenin şahsi kalmaması adına Osmanlı Devleti'nin Londra'daki Elçisi Aleksandr Karatodori, 15 Temmuz tarihli söz konusu protokolün benzerini İngiliz Hükûmeti'nden de istemiştir. Hükûmet, şekil ve içerik olarak farklı bir belge verse de Padişah'ın Sözleşme'ye eklediği ifadeleri ve hükümranlık haklarını kabul etmiştir:

"Hükûmet-i Kırâliyye 4 Haziran 1878 tarihli mukâvelenâmenin zât-ı hazret-i Padişâhî tarafından tasdikini sened ittihâz eder ve mezkûr tasdîknâmenin tarz-ı tefsîrinin ma'nâ ve 'ibâre husûsunda Bâb-ı Âli cânibinden Sir Henry Layard'a i'tâ olunan taahhüdât-ı siyâsiyye ve teblîgâta tevâfuk etmesini tasdik ile beraber o zaman zât-ı hazret-i Padişâhî tarafından hukûk-ı hükümrânîlerine dâ'ir olan beyânâtlarını kabul eder."[93]

İngiltere Hükûmeti tarafından da Layard'ın verdiği taahhütnameye benzer şekilde kabul edilen *"Padişah'ın hukukuna dokunulmayacağı"* ifadesi, hem Padişah'ı hem de Hükûmeti memnun ve ikna etmiştir. Bu ekleme sonrasında müsterih olan Sadrazam Safvet Paşa, 24 Temmuz 1878 tarihinde yabancı elçiliklere gönderdiği bildiride, İngiltere Hükûmeti ile bir savunma ittifakı imzaladıklarını haber vermiş ve "…*Adı geçen ittifakın şartlarına gelince: Ne devletin istiklâl ve haysiyetini ve ne de maddi durumunu haleldâr edecek surette görünmemektedir… Padişaha ait mülkler ve vakıflar korunacak ve eskiden olduğu gibi idare edilecektir."*[94] ifadesini kullanmıştır.

Padişah'ın ve Hükûmetin bu olumlu bakış açısına rağmen Osmanlı Devleti, Ada'yı siyasi olarak kaybetmiş ve Ada ile maddi ve manevi bağlarını sürdürmek için çabalama sürecine girmiştir. Bu, Kıbrıs Sözleşmesi'nin iki devlet açısından farklı yorumlanmasına ve birçok ihtilaf yaşanmasına neden olmuştur[95].

İngiliz İdaresi Dönemi'nde Kıbrıs Adası

Kıbrıs Sözleşmesi, İngiliz Parlamentosunda her ne kadar itiraz ve tartışmalara neden olduysa da Lordlar Kamarasında ittifakla, Avam Kamarasında 143 kişilik çoğunluk sağlanarak onaylanmıştır[96].

1 Temmuz 1878'de Safvet Paşa ve Layard arasında altı maddelik Ek Sözleşme imzalandığı gün, Koramiral Lord John Hay, filosunun dağınık birliklerini toplayıp Kıbrıs'a doğru yelken açması

---

[92] Alasya, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrısta Türk Eserleri*, s. 111.
[93] Tamçelik, *age.*, s. 55.
[94] Kıbrıs Meselesi, s. 22'den nakleden; Uçarol, *1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı İngiliz Anlaşması,* s. 90
[95] Uçarol, *1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı İngiliz Anlaşması*, s.101.
[96] Zia, *age.*, s. 59.

için gizli bir emir almıştır. Söz konusu filo, İngiliz savaş gemilerinden oluşan diğer gemilerle birlikte Ada'ya kuvvet çıkarmaya teşebbüs edebilecek herhangi bir gemiyi batırmak üzere emir almıştır[97].

Bu abluka çok sürmemiş, 7 Temmuz 1878'de İngiltere Ada'ya çıkmak için gereken padişah fermanını aldığından 12 Temmuz'da Ada'ya asker çıkarmıştır[98]. Aslında Sözleşme 4 Haziran'da imzalanmış olmasına rağmen, 10 Temmuz'a kadar Larnaka'daki İngiliz Konsolosu Watkins konudan haberdar edilmemiştir. Bununla birlikte, yaklaşmakta olan bir değişikliğe dair söylentiler ortaya çıkmıştır: Ada'da büyük ölçekte ev ve arazi satın alınmaya başlanınca Konsolos, Layard'a telgraf çekerek yerel hükûmetin huzursuzluğunu bildirmiştir[99]. Sonuçta İngiliz bayrağı 12 Temmuz'da Lefkoşa'da Lord John Hay, Babıali'deki İngiliz Büyükelçiliğinin ikinci sekreteri Bay Walter Baring ve Sami Paşa'nın huzurunda usulüne uygun olarak göndere çekilmiş ve Hay, yönetimi son Türk Vali Besim Paşa'dan devralmıştır. Aynı gün Kraliçe tarafından bir emir yayınlanarak Korgeneral Sir Garnet (daha sonra Viscount) Wolseley, Majestelerinin Kıbrıs Adası'ndaki Yüksek Komiseri ve Başkomutanı olarak buraya atanmıştır. Wolseley, İngiliz ve Hint birliklerinden oluşan bir kuvvetle 22 Temmuz'da Larnaka'ya gelmiş ve Ada'nın yönetimini Lord John Hay'den devralmıştır[100].

Kıbrıs Sözleşmesi, Şark Meselesi'ne yeni bir boyut getirirken yeni bir mülki idare uygulamasının da örneği olmuştur; mülkiyeti Osmanlı Devleti'ne, tasarrufu İngiltere'ye ait olan bir yönetim şekli. Bu Sözleşme ile Osmanlı Devleti topraklarının bir parçasının tasarruf hakkı meşru yollarla İngiltere'ye, hükümdarlık hakları Padişah'ta kalmak şartıyla, verilmiştir[101].

Ada'da kısa zamanda değişiklikler başlamış, işgalden sonra idari yönetim yeniden düzenlenmiştir. Osmanlı yönetiminde iken Ada'da Türkler devlet memurluğu ve askerlik görevlerini ve geniş arazileri ellerinde bulundururken, Rumlar daha çok sanat ve ticaretle uğraşmış ya da Türklerin arazilerinde çalışmışlardır. İngilizlerin yönetiminde ise adeta Türkler hedef alınmıştır. Wolseley, Türk mutasarrıfının yerine geçmiş, ilçelerdeki Türk kaymakamlarının yerlerini ise İngiliz kaymakamlar almıştır[102]. Kraliçe'nin 14 Eylül 1878 tarihli emriyle; Ada'nın yasalarına, İngiltere Hükûmetinin emirlerine, Majesteleri tarafından zaman zaman kendisine verilen talimatlara ve komisyon tarafından kendisine verilen yetkilere göre Ada'yı yönetecek bir Yüksek Komiser ve Başkomutan atanması emredilmiştir. Ada'da bir Yasama Konseyi ve bir Yürütme

[97] Hill, *age*., s. 294.
[98]Erkan, *age.*, s. 36.
[99] Home, *age.*, s. 115.
[100]Luke, *age*., s. 269, 270.
[101]Tamçelik, *age.*, s. 26.
[102] H. Fikret Alasya, *Tarihte Kıbrıs*, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi, Lefkoşe, 1988, s. 131.

Konseyi olacaktır[103]. Uygulamada, belirli bir rütbenin üzerindeki tüm memurlar Kolonilerden Sorumlu Devlet Bakanı tarafından aday gösterilmişlerdir. Yüksek Komiserlerin belirli konularda yönlendirilmesi için Kraliçe tarafından kendilerine "Genel Talimatlar" verilmiş ayrıca Kolonilerden Sorumlu Devlet Sekreteri de önemli konularda yüksek komiserlere talimatlar vermiştir. Kraliçe'nin 30 Kasım 1882, 14 Şubat 1883 ve 26 Şubat 1897 tarihli emirleriyle "Yasama Konseyi" şekillenmiş, Yüksek Komiser ve 18 üyeden (12'si seçilmiş, 6'sı seçilmemiş) oluşmasına karar verilmiştir. Seçimle gelmeyen üyeler, Hükümdarın ya da Devlet Sekreterinin talimatıyla atanan memurlardır. Seçimle gelen üyelerin 3'ü Müslüman, 9'u ise Müslüman olmayanlar tarafından seçilmişlerdir. "Yürütme Konseyi", yüksek komiser tarafından önemli konularda kendisine danışmanlık yapması için çağrılmış fakat diğer kolonilerde olduğu gibi, sadece tavsiyede bulunmuş, Ada'da kararları yüksek komiser tek başına vermiştir. Kayyum (The Receiver-General) Ada'daki gelirlerin toplanması ve harcanmasından sorumludur. Ada hazinedarı, komiserler ve diğer memurlar gelirle ilgili konularda onun talimatları doğrultusunda hareket etmişlerdir. İdari amaçlar doğrultusunda Ada altı bölgeye ayrılmış olup bunlar; Lefkoşa, Mağusa, Larnaka, Limasol, Baf ve Girne'dir. Dört bölge (Lefkoşa, Mağusa, Limasol ve Baf) ayrıca nahiyelere ayrılmıştır. Her bölgede tüm yürütme birimlerinin başı olan bir komiser bulunmaktadır[104].

Sultan II. Abdülhamid'in Kıbrıs Adası'ndaki Şahsi Mülkleri Üzerine Yaşanan Anlaşmazlıklar

Kıbrıs Adası'na dair Osmanlı ve İngiltere arasında Türkçe ve Fransızca iki nüsha olarak imzalanan 4 Haziran 1878 tarihli Sözleşme'nin ardından 1 Temmuz 1878 tarihinde Kıbrıs Adası'nın idare şekline dair 6 maddelik ek bir Sözleşme yapılmıştır. Osmanlı Devleti'nin, Kıbrıs Adası'nda padişahın şahsi arazileri meselesini savunurken dayandığı Sözleşme, Kıbrıs Sözleşmesi'nin 1 Temmuz 1878 tarihli bu ekidir.[105] *"Kıbrıs'ta İngiliz İşgali ve İdaresi"* başlığını taşıyan Sözleşme, Kıbrıs'ın yasal olarak İngiliz İdaresi altında olduğunu onaylarken aynı zamanda Osmanlı mülkü olarak kaldığını da açıklığa kavuşturmaktadır. Padişah Sözleşme'ye şu sözleri eklemiştir: *"Egemenlik haklarıma hiçbir şekilde halel gelmemesi koşuluyla işbu Sözleşme'yi onaylıyorum."* Sözleşme ile İngiltere, hukuki, dini ve eğitimle ilgili konularda Osmanlı sisteminin devamını tanımıştır. Son olarak, İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne yıllık 92.800 İngiliz Sterlini tutarında para ödeyeceği belirtilmiştir[106].

---

[103] Sir J. T. Hutchinson, Claude Delaval Cobham, *A Handbook of Cyprus*, London 1907, s. 65, 66.
[104] Hutchinson, Cobham, *age*., s. 66, 67.
[105] Rappas, agm., s. 633.
[106] United Kingdom, The National Archives, FO 93/110/27B of May 31, 1880, Memorandum as to Ratification of Anglo-Turkish Convention ve United Kingdom, The National Archives, FO 93/110/27B of June 4 1878,

Daha önce bahsedildiği gibi, Kıbrıs'ta 1878 yılında kurulan İngiliz İdaresi, Doğu Akdeniz'i Rus tecavüzünden korumak için geçici olarak bir savunma üssü sağlamayı amaçlıyordu. Padişah'a yıllık haraç ödemesi anlamına gelen *"kira"* ödemesinden Ada'da kurulan statünün geçici olduğu anlaşılabilir[107]. Kıbrıs'taki İngiliz işgalinin geçici niteliği o dönemde herkes tarafından kabul edilmiş ve hatta İngilizlerin Ada'yı boşaltması durumunda yapılan yatırımların devam edeceğine dair bir garanti olmadığı için, bu durumun kamu yatırımcılarını caydırdığı ve Ada ekonomisine zarar verdiği öne sürülmüştür[108]. Ancak Duyûn-ı Umûmiyye İdaresine tahsis edilecek gelirler arasında Kıbrıs gelirlerinin de yer alması neticesinde, İngiltere borçlar karşılığı olarak Kıbrıs vergisine el koyacak, sonuç olarak Babıali de Ada gelirlerinden alacağı payı hiçbir zaman tahsil edemeyecektir. Bu para, Osmanlı Devleti'nin 1855 yılına ait olan ve 45 eşit taksitle ödenmesi kararlaştırılan 5.000.000 Sterlin tutarındaki borcunun alacaklıları olan İngiltere ve Fransa'ya aktarılmıştır[109].

Convention Cyprus'dan nakleden; Mertkan Hamit, "Critical Reflections on Universal Human Rights Discourses in the Context of National Conflicts over Cyprus", PhD Thesis University of East London School of Business and Law, 2022, s. 23. Winston S. Churchill, 1907 yılında Sömürgeler Bakanlığı Müsteşarı iken Kıbrıs'ı ziyaret etmiş ve Ada hakkındaki tespitlerini bir muhtıra olarak Hükûmetine sunmuştur. Bu muhtırada, Kıbrıs'tan toplanan vergilerin tespit edilirken Osmanlı Devleti'nin bildirdiği miktarın esas alındığını belirten Churchill, yıllık 92.800 Sterlin verginin çok fazla olduğunu, örneğin Girit için bu verginin 5.000 Sterlin olduğunu ifade etmiştir. Bu rakamın Ada'yı zor durumda bıraktığını belirten Churchill diğer yandan Osmanlı Devleti'ne ödenmesi gereken vergiye, borçlarının karşılığı olarak el konulmasına da karşıdır. (Ali Satan, "Yeni İngiliz Belgeleri Işığında Kıbrıs Ve Önemi", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı 6, 2004, s. 58-60.) Wolseley, Eylül 1878 gibi erken bir tarihte Lord Salisbury'e, Sadrazam'ın Kıbrıs için beklediği yıllık 103.000 Sterlin için, "böyle bir meblağı ödeyeceğimizi düşünmeleri saçma" diye yazmıştır. (Simmons, *age*., s. 30.) Orr, 1918 yılında, işgalden bu yıla kadar Kıbrıs için "haraç" ya da "borç bedeli" olarak -hangi isim tercih edilirse edilsin- 3.533.136 Sterlin'den daha az bir meblağ ödenmediğini, aynı dönemde İngiliz Hükûmetinden yardım olarak alınan meblağın ise 1.347.085 Sterlin olduğunu belirtmiştir. (Orr, *age*., s. 63.)

[107] Hook, agt., s. 19. Kıbrıs Adası'ndaki durumun "İngiltere'nin Ada'yı Osmanlı Devleti'nden kiraladığı" şeklinde ifade edildiği kaynaklar için bakınız; "*Although leasing the island from the Ottomans in 1878…"* Ilia Xypolia, "Imperial Bending of Rules: The British Empire, the Treaty of Lausanne, and Cypriot Immigration to Turkey", *Diplomacy& Statecraft*, Vol. 32, No. 4, 2021, s. 675; Erhan Bora, "Cyprus in International Law", Ankara Bar Review, Cilt 6, Sayı, 1, 2013, s. 32; "*Ada şu anda Sultan'a aittir ve İngilizler sadece öngörülen şartlar altında kiracı konumundadırlar."* Baker, "Cyprus As I Saw It In 1879"; *"Sözleşme ile Kıbrıs, Rusların Batum, Ardahan ve Kars'tan çıkacağı belirsiz bir tarihe kadar İngilizlere kiralanmıştır*." Richter, agm., s. 90; *"Ada'da kurulan statünün geçici olması, Sultan'a yıllık haraç ödemesi anlamına gelen 'kira' ödemesinden anlaşılabilir."* Hook, agt., s. 19.

[108] Andrekos Varnava, Peter Clarke, "Accounting in Cyprus During Late Ottoman and Early British Rule, 1840 to 1918", *The Cyprus Review*, Vol. 26:2 Fall 2014, s. 41. Kıbrıs'ın içinde bulunduğu belirsizlik ve yatırımcıların yasal statüleri konusunda yetkililerden cevap alamamalarının İngiliz sermayedarları kaygılandırması dönemin gazete haberlerine yansıyan bir durumdur. Yatırımcılar Ada'nın masraflarını karşılama riskine maruz kalmak istememektedirler. The Economist'te bu konuda yer alan haber şu cümleyle son bulmaktadır; *"Kraliyet (taç) kolonisi (crown colony) olduğunu düşündükleri topraklar, aslında sadece Sultan'ın topraklarıydı."* ("Investments in Cyprus", *The Economist*, Aug. 10, 1878, s. 945.'den nakleden; Hook, agt., s. 198.)

[109] Satan, agm., s. 59, 20 nolu dipnot. Alasya da İngiltere ile yapılan Sözleşme gereği ödenmesi gereken paranın Osmanlı Devleti'ne hiç yapılmadığını ifade etmiştir. (Alasya, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrısta Türk Eserleri*, s. 112.)

Eserde ele alınacak belgeler ile doğrudan alakasından dolayı Ek Sözleşme'nin 3. ve 4. maddesi burada zikredilecektir.

Ek Sözleşme'nin 3. maddesi, "*İngiltere masârif-i idâre çıkarıldıktan sonra vâridâtın el-yevm fazla kalan mikdârını sene be sene Bâbıâlî'ye te'diye edecek …*"; 4. maddesi de "*Bâbıâlî Kıbrıs'ta bulunan arâzî-i emrîriyyeyi ve evkâf-ı hümâyûnu serbestçe fürûht ederek veyâ iltizama vererek bunlardan hâsıl olacak akça üçüncü bendde zikrolunan vâridât-ı cezîre dâhilinde tutulmayacaktır.*" şeklindedir[110]. 3. madde, İngiltere'nin Ada'yı idare etmek üzere harcayacağı miktar çıkartıldıktan sonra gelirlerin her yıl düzenli olarak Osmanlı Hükûmeti'ne ödeneceğini taahhüt ettiğini ortaya koymaktadır. 4. madde ise Osmanlı Hükûmeti'nin devlete ve Padişah'a ait olan tüm arazileri ve vakıf topraklarını uygun gördüğü zaman istediği yere/kişiye satabileceğini, devredebileceğini ve elde ettiği gelirlere sahip olacağını İngiltere Hükûmeti'nin onayladığını göstermektedir.

Ek Sözleşme'nin 4. maddesinde belirtilen toprakları satma girişimleri Sami ve Besim Paşa tarafından ya da doğrudan İstanbul'dan gönderilen emirlerle yapılmaktadır. Fakat hukuki olarak verilmiş bir hak olan toprak satma girişimleri Lord John Hay'in komutasındaki donanma subayları tarafından engellenmiştir[111]. Padişah'ın veya Türk Hükûmeti'nin malı olduğu iddia edilen toprakları belirlemek üzere karma bir komisyon (iki Müslüman da dâhil) atanmış ve bu komisyon rapor verene

---

[110] *Belgelerle Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs*, s. 14. Ek Sözleşme'nin 3. ve 4. maddeleriyle ilgili olarak Layard tarafından Lord Salisbury'e 1 Temmuz 1878 tarihinde gönderilen mektupta şu bilgilere yer verilmiştir; *"…Tarafınızdan verilen emir mûcibince Bâb-ı Âli'nin dördüncü maddede beyan olunduğu üzre îcâr yahûd fürûht olan arâzî hâsılâtının üçüncü maddede zikrolunan vâridât-ı va(sa)tîsini iddi'â eylememesi içün üçüncü ve dördüncü maddeleri ta'dîl etmiş olduğumu zât-ı asîlâneleri görürsünüz. Sadr-ı a'zam hazretleri üçüncü maddede vâridatın mesâriften olan fazlasını göstermeye ısrar eyledi. Lakin meblağ-ı mezbûrun ileride tashîh olacağı meşruttur. Cezîre-i mezkûre Bâb-ı Âlî (ye) terk olunacağı vakitlerde icrâ olunmuş olan ıslâhât ve sâireden dolayı Devlet-i Aliyye'nin bir mesârif vermemesi hakkında olan madde zât-ı âlîlerinin gösterdiği i'tirâzâtı kabul etmek üzere ve sadr-ı a'zamın arzusu vechle tarafınızdan bir bend-i musahhih terkîb olunacağını sadr-ı a'zama vermiş olduğum te'minat üzerine zeylden çıkarılmıştır."* (Erkan, *age.*, s. 241, 242.)

[111] İngiltere, Ada'nın Kıbrıs Sözleşmesi ile kurulan hukuki statüsünü zaman içerisinde kendi çıkarları doğrultusunda çiğnemekten çekinmemiştir. Kendilerine Padişah tarafından verilen yetkiyle Padişah'a ait arazilerin satışını yapmak isteyen Sami ve Besim Paşaların faaliyetlerini engellemek de hukuken suçtur. Ada'daki diğer hukuk ihlallerini Gazioğlu şöyle sıralamıştır; Osmanlı Devleti'nin bazı yabancılara örneğin konsoloslara tanıdığı özel haklara karşı çıkmak, şeriye mahkemelerinin yetkilerini kısıtlamak, 1911-1912 Türk-İtalyan Savaşı sırasında Kıbrıs'ı tarafsız ülke ilan ederek buranın Osmanlı toprağı olduğunu inkâr etmek, Osmanlı Padişah'ına ait olan mal ve mülklerin satış ve kiralama hakkını çeşitli nedenlerle işlemez hâle getirmek. Bunu yaparken; Sami ve Besim Paşaların Padişah'a ait arazileri satmalarını engellemek, bu toprakların hâli arazi sayılarak İngiliz yönetimine geçmesini sağlamak ve bu arazilerin Padişah'a ait olduğunu ispatlayan tapu belgelerini ortadan kaldırmak yollarını izlemişlerdir. (Gazioğlu, *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952),* s. 20, 21.) Diğer bir hukuksuzluk, Ada'daki yüksek komiserlik görevinin 1880 yılında İngiltere Sömürgeler Bakanlığına bağlanmasıdır. Bu tarihten sonra Ada, 1878 Sözleşmesi'ne uygun olmayan bir hukuki statü altında, bir İngiliz sömürgesi gibi yönetilmeye başlanmıştır. (Sönmezoğlu, agm., s. 310.) Başka bir örnek, İngiliz Parlamentosunun 1911 yılında kabul ettiği Telif Hakları Yasası'nın ve Denizcilik Yasası'nın *"kendi koruması altındaki tüm topraklar ve Kıbrıs için geçerli olduğunu"* ilan etmesidir. (Hofstötter, agm., s. 168.)

kadar, kasabalarda inşaat amaçları dışında hiçbir toprağın satılmasına izin verilmemiştir. Babıali, Ek Sözleşme'nin 4. maddesi uyarınca, tüm boş arazileri (yani şehirler, köyler ve bunlara bitişik tarlalar hariç madenler ve ormanlar dâhil olmak üzere tüm Ada'yı) kendi yararına satabileceğini veya kiralayabileceğini belirtmiştir. Bu, İngiltere açısından Kıbrıs'ın hiçbir zaman kendi masraflarını karşılayamayacağı anlamına gelmektedir ki madenler (ki neredeyse tamamı dağlık bölgelerdedir) ve ormanlar da Türkiye'ye kalacaktır. Dolayısıyla bu noktada Layard'a, Hükûmet'in Kıbrıs'ın boş arazilerini Padişah'ın mülkiyetine dâhil edecek bir Sözleşme yorumunu kabul etmemesi talimatı verilmiştir[112]. Oysa Sözleşme'nin yoruma açık bir tarafı yoktur. Burada anlaşıldığına göre, İngiltere başlangıçta Ek Sözleşme hükümlerine göre kabul ettiği bir maddeyi, mali olarak kendilerini zarara uğratacağını gördüğü anda, reddetmeye, uygulatmamak için her yola başvurmaya başlamıştır.

1878 sonbaharı gibi erken bir tarihte Sultan II. Abdülhamid adına Kıbrıs genelinde değişen statülerde bir dizi mülk hakkında haklarının tanınması yönünde Osmanlı diplomasisi tarafından başvuruda bulunulmuştur. Ancak İngiliz yetkililer, *"statüsü bir koloniden çok bir himaye bölgesine benzeyen"* Ada'ya Padişah'ın mülkiyet hakkını belirlemek -ve aslında kısıtlamak- için getirilmişlerdir. Mevcut tarih yazımında bu anlaşmazlıktan sadece bir dipnot olarak bahsedilmektedir[113]. Bu iddialar, neredeyse tamamı Kıbrıs Sözleşmesi'nden önce olmak üzere Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid'in, kendi kişisel bütçesinden ödeyerek satın aldığı araziler hakkındadır. 1 Temmuz 1878 tarihli Ek Sözleşme'de taahhüt edilmesine rağmen İngiltere'nin Kıbrıs Adası'nı terk etmeme ihtimaline karşın İngilizlerin idareyi ele almalarından sonra satın alınan Padişah mülkleri de vardır. Nitekim Padişah, kendisinin şahsi gelir ve giderlerini idare eden Hassa Hazinesinin 1878-1879 yılı ödeneğinden 280 bin kuruş harcayarak 1 Şubat 1879 tarihi itibarıyla 5 adet araziyi peşin olarak satın almıştır[114]. Dalya (Dalia), Haravadi, Aya Haridu,

---

[112] Hill, *age*., s. 409. Gerçekten de Ada'nın gelirleri hiçbir zaman idari masrafları karşılamaya yetmemiş, İngiltere Parlamentosu her sene Hindistan gelirlerinin bir kısmını Ada'ya harcamak durumunda kalmıştır. (Alasya, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrısta Türk Eserleri,* s. 134.) Bu memnuniyetsizlik, İngiliz Parlamentosunda görüşülmüş, 1904 yılında bütçe hakkında konuşan Sömürgeler Bakanı Sir Joshef Chemberlain *"Ben ol vakit mevki'-i iktidârda olaydım, Kıbrıs'ı işgâl etmezdim. Fakat bugün, terk etmek pek müşkildir."*demiştir. (Tamçelik, *age*., s. 65.)

[113] Rappas, agm., s. 628, 634.

[114] " *'Atûfetlü Efendim Hazretleri, Masârifât-ı 'Umûmiyye Muhâsebesinden vürûd edip sûret-i mahrecesi leffen 'arz ve takdîm kılınan varaka mütâla'asından müstebân olduğu üzere Kıbrıs Cezîresi'nde kâin olup taraf-ı eşref-i Cenâb-ı Cihândârî'den iştirasına rağbet-i seniyye erzân buyurulmuş olan beş kıt'a arâzînin muaccelâtı olmak üzere Hazîne-i Hâssa-i Şâhânenin doksan dört senesi tahsîsâtından Hazîne-i Mâliyece 20 Kânûn-ı Sânî sene 94 târihiyle mahsûbu icrâ edildiği tahakkuk eden cem'an iki yüz seksen bin kuruşun Hazîne-i Hâssaya masraf kaydı hakkında her ne vechile emr ü fermân-ı hümâyûn-ı Cenâb-ı Zıllullâhî şeref-sünûh ve sudûr buyurulur ise mantûk-ı münîfine tevfîk-i hareket olunacağı rehîn-i ilm-i 'âlî buyuruldukta olbâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir. Fî 19 S sene 96.*" BOA. Y. PRK. HH. 4 / 42 – 1.

Mandirez ve Lefkoşa civarındaki bu arazilerin tescil işlemleri Defterhane tarafından tamamlanmıştır[115].

İngiliz elçisi Layard Ada'da bir toprak anlaşmazlığı çıkmasından memnun olmamış, Rumların bu anlaşmazlıklardan faydalanacaklarını tahmin etmiştir. Ada'daki Rumlar, Müslüman halkı İngiltere'ye karşı kışkırtıp bir isyan çıkarmak için İngilizlerin hem dinlerini hem de topraklarını tehdit ettikleri şeklinde propaganda yapmışlardır. Diğer yandan bu konuda Layard ve Wolsley arasında da anlaşmazlık vardır. Kıbrıs Genel Valisi Wolseley, Padişah'ın taleplerinin hukuksuz olduğunu iddia etmiş[116], Kıbrıs'taki İngiliz yetkililer de güvenilmez olarak nitelendirdikleri Defterhanenin Kıbrıs kolu tarafından verilen bu tapuları reddetmişlerdir[117]. İngiltere Dışişleri Bakanlığında sekreter olarak çalışan Harry Farnall tarafından derlenen *"Sultan'ın Kıbrıs'taki Bazı Topraklar Üzerindeki Hak İddialarına İlişkin Memorandum"*da bu güvensizlik şöyle ifade edilmiştir; *"Tapu memurlarının zahmetten kurtulmak için bazen vazgeçilmiş ya da iptal edilmiş eski bir tapuyu düzenlediklerini duydum; böylece Kıbrıs'ta arazisinin kira kontratını dürüstçe satın alan bir adam, tapu olarak Bağdat yakınlarında bir toprak parçasının sahibi olabilir*."[118]

Osmanlı ve İngiliz yetkililer arasındaki diğer bir anlaşmazlık konusu da tapu kayıtlarına bakış açılarındaki farklılıktır. Tapu senetleri ile Osmanlı yetkilileri belirli arazileri değil, vergilendirilebilir bireysel ekonomik aktörleri tanımlamakla ilgilenirken; İngiliz bakış açısına göre, bir tapu senedi, vergi alınan bir arazi üzerinden bir ekonomik aktör ile bir vergi mükellefi arasındaki ilişkiyi tanımlıyordu. İngiliz bakış açısına göre, tapu kayıtlarının kadastro haritalamasına bir başlangıç teşkil etmesi gerekiyordu. Fakat İngiliz yetkililer, tapular ile işaret ettiği araziler arasında uyumsuzluk olduğunu iddia etmiş ve bunu Osmanlı ihmalinin ve tembelliğinin bir belirtisi olarak yorumlamışlardır. O halde burada İngiliz ve Osmanlı yöneticilerinin yönetim ve mekân anlayışları arasında bir çatışma söz konusudur[119]. Bir yanda Defterhane tarafından verilen Padişah tapuları diğer yanda halkın elindeki tapular vardır. Diğer yandan başka bir anlaşmazlık konusu, Babıali'nin tapulu olmayan toprakların devlete ait olduğu ve buraları Ek Sözleşme'nin 4. maddesine dayanarak satabileceği iddiasıdır. Ada'nın Wolseley'den sonraki yüksek komiseri Robert Biddulph'a göre, eğer bu iddia kabul edilirse, Ada'nın topraklarının yarısından fazlasının Babıali'ye verilmesi gerekecekti ve zengin madenler içeren dağlar, ormanlar ve sahipsiz topraklar buna dâhildi[120]. Bu

[115] BOA. Y. PRK. HH. 4 / 42 – 2.
[116] Layard'dan Salisbury'e Özel, 1 Ağustos 1878, Add. MSS 39131, f. 138; Layard'dan Wolseley'e, 14 Ağustos 1878, Add. Mss, 39131, f. 142'den nakleden; Kurat, *age*., s. 104.
[117] Rappas, agm., s. 634.
[118] 'Memorandum', 4–5, FO 78/4092'den nakleden; Rappas, agm., s. 634.
[119] Alexis Wick, The Red Sea: In Search of Lost Space (Berkeley, University of California Press, 2016), s. 15'den nakleden; Rappas, agm., s. 634.
[120] Zia, *age*., s. 97.

noktada, İngiliz yetkililer için stratejik hedef, tapulardaki özel imtiyazları bulmak ve gereken ödemeleri almak olmuştur. Mesele sadece mali değildir, hem İngiliz yetkililer hem de Osmanlı muhatapları için söz konusu olan, egemenliğin meşru bir şekilde kullanılmasıdır[121].

Diğer yandan İngiltere, Sözleşme maddesine itiraz etmenin çok işe yaramayacağını görmüş olduğundan kısa süre içerisinde Kıbrıs'taki toprak mülkiyeti meselesini düzenlemek adına bir dizi ıslahat yapmaya karar vermiştir. II. Abdülhamit'in sahibi olduğu toprakları satmasını ve devretmesini engellemek için önce toprak satışını yasaklamış, sonra 1878 yılının Aralık ayında yabancılara toprak satışını ve hediye edilmesini engelleyen yasayı yürürlüğe koymuştur. Toprak mülkiyetini düzenlemeyi esas alan ikinci bir yasa, 1879 tarihli *"Toprak İşleme Yasası"* dır. Buna göre, topraklarının 2/3'ünü bir yıldan daha uzun bir süre işlemeyenlerden dönüm başına vergi alınması kararlaştırılmıştır[122].

14 Ağustos 1878 tarihli tamamlayıcı Sözleşme, İngiltere Kraliçesi'nin, Osmanlı Devleti'nden mahallî kanunlarda bazı değişiklikler yapmak için tam yetki istemesi neticesinde ortaya çıkmıştır. İngiltere, 14 Ağustos'ta imzalanan tamamlayıcı Sözleşme ile Kıbrıs'ın siyasi ve ticari ilişkilerini düzenleme yani kanun koyma hakkını elde etmiştir[123]. Fakat Sözleşme'deki, *"Kraliçe, işgal süresi boyunca ve daha uzun olmamak kaydıyla, Majesteleri adına Ada'nın Hükûmeti için kanunlar ve sözleşmeler yapma konusunda tam yetkiye sahiptir."* cümlesindeki *"işgal süresinden daha uzun olmamak üzere"* ifadesi, zımnen bu işgalin bir sonu olacağını kabul etmektir[124]. Yani 1878 Sözleşmeleri, Kıbrıs'ın egemenliğinin Büyük Britanya'ya devredilmesini içermemektedir. Bununla birlikte, 14 Ağustos tarihli Sözleşme ile Kraliçe'ye bölgesel yargı yetkisinin tanınmasıyla Padişah'ın elinde yalnızca izole edilmiş egemen güçler kalmıştır[125].

1878 yılının Ağustos ayı İngiltere'nin ayrıca Ada'da Hükûmete ait arazilerin satışını durdurduğu zamandır. İngiltere'ye göre, Ada'daki Padişah'a ait topraklar aslında milletin malıdır. Padişah'ın durumu, Wolseley'den Layard'a gönderilen yazıda ise, Hint Hükümdar'ına benzetilmektedir.[126] Ek Sözleşme neticesinde 17 Ocak 1879 tarihinde Ada'da Kraliçe adına *"Adalet*

---

[121] Rappas, agm., s. 634.

[122] Şükrü Sina Gürel, *Kıbrıs Tarihi (1878-1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika*. I. Cilt, Kaynak Yayınları, Ankara 1984, s. 37.

[123] Tamçelik, agm., s. 213.

[124] Layard ile Sadrazam ve Dışişleri Bakanı Safvet Paşa'nın, kendi hükûmetlerinin tam yetkili temsilcileri olarak imzaladıkları madde şu şekildedir: *"Yüksek akit taraflar arasında, Sözleşme'nin I., II. ve IV. maddelerinin açık hükümleri saklı kalmak üzere, aşağıdaki hususlarda mutabık kalınmıştır, Majesteleri Sultan, Kıbrıs Adası'nı İngiltere tarafından işgal ve idare edilmek üzere tahsis etmekle, işgal süresince ve daha fazla olmamak üzere, Majesteleri Kraliçe'ye, Ada'nın Majesteleri adına yönetimi için kanunlar ve sözleşmeler yapma ve ticari ve Konsolosluk ilişkilerini ve işlerini Babıali'nin kontrolünden bağımsız olarak düzenleme konusunda tam yetki vermiş ve devretmiştir."* (Orr, *age.*, s. 38.)

[125] Hofstötter, agm., s. 195.

[126] Layard Papers, No. 39021, c. XCI, Wolseley'den Layard'a 1 Ağustos 1878, Lefkoşe'den nakleden; Zia, *age.*, s. 95.

Mahkemesi" kurulmuş[127], aynı yıl olağan yasama prosedürü çerçevesinde olmamasına rağmen kapitülasyonlar kaldırılmış, bu karardan haberdar edilen devletlerin hiçbiri İngiltere'nin yasal düzenleyici işlemlerinin meşruiyetini ise sorgulamamıştır. Aslında kapitülasyonların kaldırılması çok tepki toplaması gereken bir durumdu, oysa buna itiraz edecek çıkar sahibi devletler bunu bir iptal değil, *"işgal sürdüğü sürece devam edecek bir askıya alma kararı"* olarak görmüşlerdir, denilebilir[128].

Toprak sorununu çözmek üzere[129] 3 Şubat 1879'da, Babıali'nin Kıbrıs Sözleşmesi ekinin 4. maddesinde saklı tutulan haklarına karşılık olarak, yıllık 5.000 Sterlinlik sabit bir ödeme alması hakkında İngiliz Büyükelçisi Layard ve Osmanlı Hariciye Nazırı Aleksandr Karatodori Paşa tarafından tamamlayıcı bir Sözleşme imzalanmıştır. İngiltere'nin Ada'yı idare etme hakları karşılığında ödenen bu miktar *"kira"* olarak adlandırılmıştır[130]. Rusya'ya karşı savaş nedeniyle zayıflamış ve mali durumu endişe verici bir hâl almış olan Babıali'nin, diplomatik açıdan görüşlerini kabul ettirecek kadar güçlü bir konumda olmadığından bu Sözleşme'yi kabul etmek zorunda kaldığı söylenebilir. Bu Sözleşme, Kıbrıs Sözleşmesi'nin 1 Temmuz tarihli eki uyarınca Padişah'a tanınan tüm hakları, yerel vergilerden alınan ve İngiliz makamlarının Babıali'ye ödeyeceği yıllık 5.000 Sterlinlik sabit bir meblağa dönüştürmüştür[131].

Sözleşme metninde şöyle denilmiştir; *"Britanya Hükûmeti ile Majesteleri Sultan arasında, 4 Haziran 1878 tarihinde İstanbul'da imzalanan Sözleşme'nin ekinin 4. maddesi uyarınca Osmanlı Devleti ve Hükûmetine tanınan tüm hakların, yıllık sabit bir para ödemesiyle takas edilmesi konusunda mutabık kalınmıştır. Aşağıda imzası bulunan, Britanya Majestelerinin Babıali nezdindeki Olağanüstü Büyükelçisi ve tam yetkili Bakanı saygıdeğer Austen Henry Layard ve Majestelerinin Dışişleri Bakanı Ekselansları Alexandre Caratheodory (Aleksandr Karatodori) Paşa, usulüne uygun olarak yetkilendirilmiş olarak, aşağıdaki hususları beyan ederler. Tapu,*

---

[127]Tamçelik, *age.*, s. 32.

[128] Hofstötter, agm., s. 167, 168.

[129] 3 Şubat 1879 tarihli bu Sözleşme'nin imzalanmasına yol açan olay, 12 Ağustos 1878'de yaşanmıştır. Bu tarihte Kıbrıs Adası'nın Baf bölgesine yakın bir çiftlik Padişah mülküne katılmış, buna şiddetle karşı çıkan İngiltere, bu çiftliğin Padişah mülküne eklenmesinin daha sonraki gelişmelere örnek teşkil etmesinden çekinmiş ve toprak ihtilafını çözmek üzere bu Sözleşme imzalanmıştır. (Tamçelik, agm., s. 214.) Baf'taki çiftliğin Padişah tarafından satın alınması hakkında Layard ve Wolseley farklı görüşler ileri sürmüşlerdir; Wolseley bu satın almayı meşru saymazken, Layard satışı Ada İngilizlere geçmeden önce gerçekleştiği için geçerli saymıştır. Hatta Layard'a göre, "*Sultan'ın çiftliği kanunlara uygun olarak satın aldığını ispatlamaya ihtiyacı yoktur, sadece kendi malı olduğunu söylemesi yeterlidir.*" (Layard Papers, No. 39131, c. CCI, 8 Kasım 1878'den nakleden; Zia, *age.*, s. 96.) Layard bu konuda detaylara hâkimdir; çiftliğin İngiliz İdaresinden önce satın alındığına ve parasının ödendiğine dair delilleri ortaya koymuştur, Padişah bu çiftliği müzayedeye katılarak almıştır. Fakat kanunen hiç para ödemeden de çiftliği alma hakkına sahiptir. (Layard'dan Salisbury'e, Özel, 8 Kasım 1878, Add. MSS, 39131 f. 206'dan nakleden; Kurat, *age.*, s. 104.) İngiliz yönetimi ise verilen bu bilgileri kabul etmeyip Layard'a bu konuyu İngiliz menfaatlerine göre çözmesini istemiştir.

[130] Hook, agt., s. 142.

[131] 'Memorandum', 9, FO 78/4092'den nakleden; Rappas, agm., s. 634.

mahlûl ve intikalden elde edilen tüm gelirler de dâhil olmak üzere, 4 Haziran tarihli Sözleşme'nin ekinin söz konusu 4. maddesinde Osmanlı Devleti'ne ve Hükûmeti'ne bırakılan tüm mülk gelirleri ve hakları, gelecek mali yılın başından itibaren hesaplanmak üzere, Kıbrıs'ın İngiliz işgali sırasında her yıl Britanya Majestelerinin Hükûmeti tarafından Majesteleri Sultan'a yapılacak 5.000 Sterlinlik sabit bir yıllık ödeme karşılığında işbu Sözleşme ile değiştirilmiştir."[132]

Bu tamamlayıcı Sözleşme de Ada'nın hukuken Osmanlı Devleti'ne ait olduğu gerçeğini değiştirmemiştir. 1879 yılında yayımlanan *"Law Magazine"* de bunu şu cümlesiyle desteklemektedir: *"Milletlerarası hukuk bakımından Kıbrıs, şüphesiz hâlâ Osmanlı Devleti'nin bir parçasıdır."*[133]

Kıbrıs Sözleşmesi hakkında verilen bu bilgilerden sonra aşağıda Osmanlı arşiv belgelerine göre, II. Abdülhamid'in Kıbrıs Adası'ndaki şahsi arazileri konusunda yapılan resmî yazışmalar hakkında bilgi verilecektir.

11 Mart 1879 tarihinde Londra Büyükelçiliğinden Dışişleri Bakanlığına gönderilen telgraftan da anlaşıldığına göre o tarihte Padişah şahsi olarak Kıbrıs'ta yaklaşık olarak 300 bin dönümlük bir araziye sahiptir. Bu durum ve sahibi olduğu arazi belgelerinin onay ve tapu kütüğüne kaydedilmesi meselesi Londra'daki Osmanlı Büyükelçiliği tarafından Mösyö Layard'a bildirilmiş, kendisi de bu meselenin İngiltere tarafından çözüme kavuşturulacağından emin olduğunu ifade etmiştir. Hatta Kıbrıs'taki Padişah mülklerinin onayı ve kayda alınması hususunda gereken işlemleri Osmanlı Sarayından gönderilecek memurlarla birlikte yürütmek için İngiltere tarafından bir komiser tayin edilmesi gerektiği düşüncesini ifade etmiştir. Kendisi Londra'da bulunduğu sürece bu işin halledilmesine gayret göstereceğine dair güvence de vermiştir. Ancak Osmanlı diplomatları İngilizlerin konuyu öteleyip bir oldubittiye getirmelerinden endişe etmektedirler. Nitekim Londra Büyükelçisi Musurus Paşa, Kıbrıs'taki Padişah malları hukuku konusunda hassas olduklarından şüphe duymadığı Lord Salisbury nezdinde de girişimlerde bulunmaya devam etmiştir[134].

Osmanlı Hükûmeti de konu ile ilgili hızlı hareket edilmesi gerektiğinin farkındadır. Dışişleri Bakanlığından 15 Mart 1879 tarihinde Londra'ya gönderilen yazıda; Kıbrıs'taki Padişah mülkleri işinin acilen çözümü hususundaki katkılarından dolayı Büyükelçiliğe ve Mösyö Layard'a ayrı ayrı teşekkür edilmiş, ayrıca konunun çözümü için görevlendirilecek memurun bölgeye hızlıca ulaştırılıp ulaştırılamayacağının bildirilmesi istenilmiştir[135].

---

[132] Luke, *age*., s. 263; Orr, *age*., s. 39.
[133] Law Magazine, ser. VI. Vol, IV(1879), s. 26'dan nakleden; Ahmet Gazioğlu, *İngiliz İdaresinde Kıbrıs (Cilt I) Statü ve Anayasa Meseleleri*, Ekin Basımevi, 1960, s. 15.
[134] BOA. HR. TO. 131 / 86.
[135] BOA. HR. TO. 497 / 59.

4 gün sonra Londra Büyükelçiliğinden gönderilen telgraftan anlaşılacağı üzere Büyükelçi Musurus Paşa, sorunun giderilmesi hususundaki gayretlerinden dolayı Mösyö Layard'a Osmanlı Hükûmeti'nin teşekkürlerini bildirmiş, ardından İngiltere Dışişleri Bakanlığında Lord Salisbury ile görüşme yaparak Padişah arazileri konusunda bütün ayrıntıları anlatmış ve Padişah'ın Kıbrıs'taki arazilerini idare etmekle görevlendirilen kişinin Ada'ya gidip gidemeyeceği sorusunu yöneltmiştir. Lord Salisbury ise Kıbrıs'ta İngiltere'ye devredilen vergileri düzenlemekle görevli Miralay Biddulph'un Ada'ya gitmek üzere olduğunu, yolculuk esnasında İstanbul'a uğrayacağını ifade ederek Padişah tarafından Kıbrıs'a gitmek üzere görevlendirilen kişinin Miralay ile İstanbul'da görüşme yapmak için beklemesinin daha iyi olacağını ifade etmiştir. Bununla birlikte Lord Salisbury Padişah'ın Kıbrıs'taki mülkiyet haklarına riayet etmekten başka bir şey yapılmayacağını da belirtmiştir.

Lord Salisbury diğer taraftan Padişah'ın Kıbrıs'taki arazilerine ait vergilerin ödenmesi ve bu topraklar üzerinde yaşayan halktan kişilerin tabi olduğu gibi yerel mahkemelerin yetkili olduğunun kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. İngiltere Kraliçe'sinin şahsına ve Balmoral'daki arazisi gibi hükümdarlığa mahsus olmayan mülkleri için İngiliz halkı ile aynı vergiyi ödediği ve ülkedeki mahkemelerin alacağı kararlara tabi olduğunu da hatırlatmıştır[136].

İngiltere Dışişleri Müsteşarı Lord Tenterden tarafından 22 Mart 1879 tarihinde İstanbul'daki İngiliz Büyükelçiliğine gönderilen telgrafta, Sutherland Dükü'nün İskoçya'da bulunan emlakının müdürü Mösyö Grek'in Padişah'ın Kıbrıs Adası'ndaki mülklerini inceleyerek bir rapor hazırlamak üzere söz konusu yere gönderilmesinin ve bu teklifin Padişah tarafından kabul edilmesini özellikle tavsiye edildiği bildirilmiştir[137]. Bunun üzerine Sultan II. Abdülhamid, İngiltere Büyükelçisi'ne aşağıdaki mektubu göndermiştir:

"*Kıbrıs Adası'ndaki mülklerimiz için Sutherland Dükü Hazretlerinin teklifine dair Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Lord Tenterden tarafından tarafımıza gönderilen telgrafı aldım. Bu hususta gerek Dük'ün gerekse Lord Tenterden'in zahmet çekmelerinden hoşnut kalarak bu mülklerin idare şekli hakkındaki niyetimi ortaya koyan yazıyı ekte gönderdiğimden bu notayı selamımızla beraber*

[136] BOA. HR.TO., 131 / 91.

[137] "*Dük de Sutherland'ın İskoçya'da bulunan emlâkinin müdürü Mösyö Grek, Padişah'ın Kıbrıs Adası'ndaki mülklerini inceleyerek bir rapor hazırlamak ve bu mülkler hakkında gerekli tedbirleri almak, ayrıca bu işe bakmak için uygun bir kişi bulmak üzere söz konusu yere göndermek hususunu tavsiye etmektedir. Bu teklifin Padişah tarafından kabul edilmesini özellikle tavsiye ederim. Mösyö'nün bugünlerde Londra'dan ayrılışı mümkün olup sonradan vakti olmayacağı dolayısıyla bu durumun şimdiden kararlaştırılması gerekmektedir. Dönüşünde İstanbul'a gelerek Padişah'a da gözlemlerinin sonuçlarını sunması faydalı olacaktır. Padişah'ın konu ile ilgili düşüncesinin öğrenilerek tarafıma bilgi verilmesini rica ederim. Mösyö Grek Kıbrıs'taki tarımsal faaliyetlere vâkıf ve tecrübeli bir kişidir."* BOA. Y. PRK. HR. 4 / 27 –3 ve 11.

Müsteşar aracılığıyla Sutherland Dükü Hazretlerine göndermenizi arzu ettiğimi, şahsınıza memnuniyetimi ve saygılarımı bildiririm." [138]

1879 yılı boyunca sonraki yıllarda da olduğu gibi konu İngiltere ve Osmanlı Dışişleri Bakanlıkları, Büyükelçilikleri ve Kıbrıs Valiliği arasında birçok yazışmaya neden olmuştur. Nitekim Osmanlı Dışişleri Bakanlığına 23 Mart 1879 tarihinde İngiltere Büyükelçiliğinden gönderilen yazıda, Kıbrıs Adası'nda Padişah çiftliklerine dair ayın biri itibarıyla Bakanlıktan Büyükelçiliğe gönderilen notanın İngiliz Dışişleri Bakanı'na sunulduğu bildirilmiştir. Yazının devamında, İngiltere'nin bildiriminde "*Padişah'ın Kıbrıs Adası'nda emlak sahibi oldukça halktan biri gibi kabul edileceği*" cümlesinin kullanıldığı ve bunun yanlış anlaşılmaya sebep olabileceği ifade edilmektedir. Bu cümlede Padişah mülklerinin Kıbrıs'taki diğer halkın sorumlu olduğu şartlarda kullanılabileceği, vergiye tabi olduğu ve mülklere bakan kişinin de Ada'nın kanun ve nizamlarına uymak durumunda olduğunun anlatılmak istendiği belirtilmektedir[139].

Bu yazının ardından Osmanlı Dışişleri Bakanlığından 25 Nisan 1879 tarihinde Sadrazamlık Makamına gönderilen yazıda, Kıbrıs Sözleşmesi Eki'nin dördüncü bendine dair son zamanlarda İngiltere ile kararlaştırılan hususları içeren ek bendin tercümesinin geç de olsa nihayet sunulduğu ve artık Kıbrıs'taki Padişah arazilerinin hukukunun İngiltere tarafından onaylandığı ifade edilmektedir[140].

1879 yılının Haziran ayında Kıbrıs'taki Padişah mülklerinin sınırlarının belirlenmesi adına Osmanlı Devleti'nce görevlendirilecek kişiler ve hangi şartlarda görevlendirilecekleri hususunda çalışmalar hızlandırılmıştır. Karara göre; seçilecek kişi Padişah mülk/arazilerinin tamamının idaresinde görevlendirilecek, söz konusu mallar oldukça önemli ve fazla olduğundan seçilecek kişi dürüst, varlıklı ve İngiltere ile Osmanlı Dışişlerinin güvenini kazanmış biri olacaktır. Gelirlerden % 65'i Padişah'a ait olup yüzde % 10'u da ilk yıllarda ziraat ve ormanlara dair işlemlere, çiftçilerin oturacağı evlerin ve hayvanların bulunacağı yerlerin inşası için gereken masraflara harcanacaktır. Bu üretim ve inşaat tamamen yerine getirildikten sonra kalan miktar Padişah'ın hissesi olan % 65'e ilave edilecektir. En sonunda kalan % 25 ise idareyi yürüten memura verilecektir. Altı ayda bir gelir-giderleri içeren bir defter düzenlenerek Padişahlık Makamına sunulacaktır. Öncelikle üç yıllık

[138] BOA. Y. PRK. HR. 4 / 27.

[139] BOA. HR. SYS. 890 / 5 – 96.

[140] "*Kıbrıs Sözleşmesi Eki'nin dördüncü bendine dair son zamanlarda İngiltere ile kararlaştırılan hususları içeren ek bendin tercümesi sunulmuştur. Söz konusu bendin sunumunun şimdiye kadar gecikmesi Kıbrıs Adası'nda bulunan Padişah mülk ve arazilerinin İngiltere'ce kullanım onayı verilmemesinden ve Ada gelirlerinden Osmanlı Devleti'ne ait olacak miktar için yapılacak görüşmelerin henüz sonuçlanmamasından ileri gelmiştir. Şimdi İngiltere tarafından söz konusu mülk ve arazilerin kullanım ve sahiplik şekli onaylanmış olup gelirlerin miktarı da Osmanlı ve İngiliz memurları arasında yapılan müzakerelerle kararlaştırılmıştır. Bu yüzden ilgili bendin Padişahımıza sunulmak üzere Sadaretinize gönderildiğini bildirmek isterim.*" BOA. HR. MKT. 1070 / 48.

bir kontrat düzenlenip bu kontrat Padişah malı/mülkü satılmadığı, başka ve daha yüksek bir gelir teklif edilmediği veya idareci memur devletin güvenini kaybetmediği sürece yenilenecektir[141].

Kıbrıs'tan Osmanlı Dışişleri Bakanlığına 1 Temmuz 1879 tarihinde gönderilen yazıda, Kıbrıs Adası'nda bulunan Padişah mallarının sınırlarının belirlenmesi adına gönderilecek memurlar için yetki yazısı verilmesi -Kıbrıs Valisi bölgede iken konuşulduğu hâlde- Bakanlığın bu hususstaki kararının henüz ulaşmadığı bildirilerek karar her ne ise gün içinde yazılarak gönderilmesi talep edilmiştir[142].

Osmanlı Dışişleri Bakanlığından 1 Temmuz 1879 tarihinde Kıbrıs Valisi'ne gönderilen cevabi yazıda; Kıbrıs Adası'nda bulunan Padişah arazilerinin sınırlarının belirlenmesi için Ada'da bulunan Erkân-ı Harp Kolağası Kâmil Efendi ile İstanbul'dan Hakkı Bey'in görevlendirildikleri, Süleyman Ağa'nın da söz konusu mülklerin muhafazası hususunda yetkilendirildiği bildirilmektedir. Ayrıca Valilik tarafından da yanlarına uygun bir memurun verilerek arazinin bulunduğu bölgeye gönderilmeleri ve haritaları gereğince sınırların kontrol edilip onaylanması, şayet arazilerin bütünü ya da parçası üzerinde halk tarafından iddia ortaya atılırsa o arazinin bulunduğu Kaza Meclisi mahkemelerinde Osmanlı Arazi Kanunnamesi'ne uygun olarak görülmesi ve alınacak karar gereğince haritalarının yeniden düzenlenerek gerçek sınırların onaylanması ve memurlara bu süreçte kolaylık sağlanması hususuna gayret edilmesi istenmiştir[143].

Londra Büyükelçiliği İngiltere nezdinde özellikle Lord Salisbury ve İngiliz Dışişleri Müsteşarı Sir Julian Pauncefote ile yapılan yazışmaların suretlerini 4 Eylül 1879 tarihinde Osmanlı Dışişleri Bakanlığına iletmiştir. Buna göre 1879 yılının Temmuz-Ağustos aylarında Londra Büyükelçisi, öncelikle Kıbrıs'ta Padişah'a ait çiftliklerin sınırlarının tespiti için Kıbrıs Valisi General Biddulph'a İngiltere Elçisi üzerinden Osmanlı Hükûmetiyle görüşme yapmasına yönelik talimat gönderilmesini önermiş, ancak sonradan çiftliklere ait sınırların gecikmeye mahal bırakılmadan belirlenmesi için Biddulph'la doğrudan irtibat kurulması gerektiğini belirtmiştir. Osmanlı Dışişleri Bakanı'nın Padişah çiftlikleri sınırlarının belirlenmesi çalışmalarına bir an önce başlanılmasına ilişkin düşüncesine Lord Salisbury'nin de olumlu yaklaşacağından emin olduğunu ifade etmiştir.

23 Ağustos 1879 tarihinde İngiltere Dışişleri Müsteşarı Sir Julian Pauncefote ve ardından 26 Ağustos 1879 tarihinde de Lord Salisbury tarafından Londra Büyükelçiliğine gönderilen yazılarda, Lord Salisbury'nin vakit kaybetmeden General Biddulph'a talimat gönderdiği ve Generalin

[141] BOA. Y. PRK. HR. 4 / 27 – 12.
[142] BOA. HR. TH. 31 / 75 – 1.
[143] BOA. HR. TH. 31 / 75 – 2.

İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisi aracılığıyla Osmanlı Hükûmeti ile görüşmelere başlayabileceği ifade edilmiştir[144].

1879 yılının sonuna gelindiğinde Kıbrıs tuzlalarının Padişah/Osmanlı Devleti mülklerinden sayılıp sayılamayacağı, bunların işletilmesi ve gelirleri ile ilgili durum da Osmanlı Hükûmeti ve İngiliz Büyükelçiliği arasında bazı sıkıntılara neden olmaya başlamıştır. Osmanlı hukukçuları ve maliyecileri arasında da konunun İngiltere'yle müzakere edilerek kararlaştırılması önerilmekle birlikte farklı görüşlerden dolayı bazı tartışmalar da yaşanmıştır[145].

Kıbrıs'ta iki hükûmeti de temsil eden yetkililer arasında birçok tartışma, görüşme ve yazışma gerçekleşmiştir. Osmanlı Arşivi'nde Kıbrıs'ta Padişah'ın mülkleri için görevli bulunan Mehmed Hakkı Efendi ile İngiltere tarafından bu mülklerin belirlenmesi için görevlendirilmiş Delege Kaptan Wauchope arasında yapılan tüm görüşmeler kayda alınmıştır ki bunlar aşağıda sunulmaktadır:

Lefkoşa civarında Hendekler olarak isimlendirilen arazi hakkında Hükûmetler tarafından görevlendirilen Mehmet Hakkı, Kâmil, Süleyman, Wauchope, Yazıcıyan Efendiler tarafından 5 Aralık 1879 tarihinde bir protokol düzenlenmiştir. Buna göre delegeler 5 Aralık 1879 Salı günü toplanarak Değirmenlik kazası Lefkoşa Kalesi yakınındaki 7 numaralı tahminen 250 dönümlük arazinin keşfine gitmiştir. Burada Kâmil Efendi tarafından ortaya konulan ve Lefkoşa Kalesi etrafındaki araziyi gösteren harita incelenmiş; Türk delegelerce bu arazinin kaleye ait olmaktan çıkarılarak devlet arazisi hâlini alması, İngiliz delegelerce de geçen sene kiraya verdikleri bu arazinin kalenin parçası ve idarelerine bağlı bir arazi olduğu ifade edilmiştir[146].

27 Aralık 1879'da Kaptan Wauchope tarafından Hakkı Bey'e gönderilen yazıda Kıbrıs Valisi Biddulph'tan bir gün önce alınan talimatta, "*20. sırada iddia olunan arazinin büyük bir kısmını oluşturan Çengerli arazisi eski zamanlardan beri köylere ait ve halkın kullanımında olduğundan satışı işlemini İngiltere Hükûmeti'nin kabul etmeyeceğini Osmanlı Hükûmeti'ne gönderilen*

---

[144] BOA. HR. SYS. 890 / 5-27.

[145] "*Kıbrıs memlehaları mes'elesi Hükûmet-i Seniyye ile Sefâret-i müşârünileyhâ beyninde yanlışlıklar vukuuna sebebiyet verecek sûrette karışmış gibi göründüğü cihetle bunu en sâde bir hâle koymaklığı lâzimeden addeyledik. Şöyle ki memlehalar ya 'uhde-i seniyye-i Hazret-i Pâdişâhî'de olan emlâkten veyâhûd emlâk-i mîriyyedendir…*" HR. TO. 364 / 61.

[146] "*Padişah tarafından Hakkı ve Kâmil Efendiler ile Süleyman Ağa, İngiltere Devleti tarafından da Kaptan Wauchope ile Başkâtibi Yazıcıyan Efendi hazır oldukları halde Kâmil Efendi bir adet harita sunmuştur. Bu harita Lefkoşa Kalesi etrafındaki araziyi göstermektedir. 7. numaralı arazi haritada yeşil renk ile gösterilmektedir. İç tarafındaki sınırları kale duvarı olup dış sınırları noktalı çizgiler ile gösterilmiştir. Keşif esnasında Osmanlı memurları bu arazinin dış sınırının yakındaki köylerin arazisi ile birleştiği yer olduğunu ifade etmişlerdir. İngiliz delegesi haritada gösterilen arazinin aslından daha büyük olduğunu söylemiştir. Osmanlı memurları bu farkın incelenerek düzeltilmesi önerisini kabul etmişlerdir. Mustafa Fuat Efendi elinde bulunan tapuya dayanarak Baf Kapısı yakınında Hendek'ten tahminen 2 dönümlük arazi için hak iddia etmiştir. Bu halde 7. numaradaki arazi devlet arazisi şekline girmiştir. Çünkü 30 seneden beri tarım yapılmaktadır. Hem de geçen sene İngiliz Hükûmeti tarafından tarım yapılmak üzere kiraya vermiştir. Bu iki husus arazinin kaleye ait olmaktan çıkarak devlet arazisi hâline gelmesinin delilleridir. İngiliz memuru cevabında bu arazinin kalenin bölümü olup talimatı gereğince devlet arazisi olduğunu beyan etmiştir.*" BOA. HH. THR. 114 / 52.

memura açıklamanızı tavsiye ederim. Bu satışın Lefkoşa yani Yerel Hükûmet tarafından yapılmasını gerektiren kanunları Osmanlı Hükûmeti gerektiği gibi dikkate alsaydı tapusu Defterhaneden Padişah'a takdim edildiğinde yanlışlık fark edilirdi." denildiği bildirilmektedir. Yine Kaptan Wauchope, Padişah'ın hak iddia ettiği arazide toprağı bulunan kişilerin Arazi Kanunnamesi'nin 103. ve 19 Nisan 1854 tarihli yönetmeliğin 5. maddeleri hükümlerini ilgilendiren hususları Kıbrıs Hükûmeti ile çözmeye zorunlu olduklarını bildirmiştir[147].

28 Aralık 1879'da Osmanlı Dışişleri Bakanlığından İngiltere Elçiliğine gönderilen yazıda, Kıbrıs'ta Padişah'a ait mülklerin İngiliz memurlarla birlikte belirlenmesi için görevlendirilen Kâmil Efendi ile Hakkı Bey hakkında İngiltere Elçiliğinden gönderilen 3 adet yazı değerlendirilmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere General Biddulph mülklerin belirlenmesi ve sayımına başlamadan evvel prensiplerin ortaya konulmasını istemektedir. Diğer yandan da Padişah'ın satın almış olduğu mülklerin sahipsizliği ispat edilmedikçe Padişah'ın arazisi sayılmaması gerektiğini ifade etmektedir. Yani halktan herhangi bir kişi Padişah'a ait araziyi kullanıyorsa Osmanlı Hükûmeti'nin haklarını yerel mahkemelerde ispat etmek zorunda olduğunu belirtmektedir.

General Biddulph'un tespit ve tekliflerine karşın Osmanlı Devleti; 1 Temmuz 1878 tarihli Ek Sözleşme'nin 4. maddesine göre Kıbrıs'ta devlete ait araziler, mülkler, arsalar vesaireyi hiçbir engel olmaksızın Osmanlı Hükûmeti'nin satabilme hakkına sahip olduğunu, bu sebeple Biddulph'un Osmanlı Devleti'ne ait arazilerden kişiler tarafından kullanılmayanların satılabileceği yönündeki değerlendirmesinin hatalı olduğunu iddia etmiştir.

Osmanlı Hükûmeti; Biddulph'un Padişah'a ait mülklerden söz etmemesinden hiçbir sonuç elde edilemeyeceğini, 1 Temmuz 1878 tarihli Ek Sözleşme'nin 4. maddesinin düzeltilmesi gerektiğini ve Osmanlı Hükûmeti'nin satmaya hakkı olduğu emlak arasına Padişah'a ait mülklerin de dâhil edilmesi gerektiğini savunmuştur. Osmanlı Devleti hukukçuları bu durumu şu şekilde izah etmişlerdir:

"*Padişah devletten aldığı mülklerin bedelini Hazineye ödemiştir. Bu satın alma hakkından her vatandaş yararlanabilir. Biddulph'un devlete ait olan arazinin Padişah'a satılmasına karşı çıkmaya yetkisi yoktur. Padişah'ın satın aldığı arazi herhangi bir kişinin mülkü ise o kişi bunu mahkemeler aracılığı ile geri alabilir. Bu araziler herhangi bir kişiye ait değilse zaten devletin malı*

[147] 27 Aralık 1879'da da yine Kaptan Wauchope Hakkı Efendi'ye gönderdiği yazıda şunu ifade etmiştir: "*Padişah'ın hak iddia ettiği arazide toprağı bulunan kişilerin Arazi Kanunu'nun 103. ve 19 Nisan 1854 tarihli yönetmeliğin 5. maddeleri hükümlerini ilgilendiren hususları Kıbrıs Hükûmeti ile çözmeye zorunlu olduklarını bildirmek üzere emir aldığımı beyan ederim.*" Hakkı Efendi tarafından verilen cevapta ise şu satırlara yer verilmiştir: "*Padişah'a ait arazilerde tapu ile faydalanılan toprakların belirlenmesi gerekeceği gibi hiçbir çekişme olmaksızın 10 seneden fazla tarım yapılan arazilerin dahi Yerel Hükûmet tarafından işlemlerinin yapılması gereklidir. Birkaç sene kanunsuz olarak tarım yapılan arazinin, gasp edilen topraklar olarak değerlendirilmesi ve bu durumun engellenmesi gerektiği yürürlükteki kanunlar gereğidir.*" BOA. HR. SFR. 3._ 277 / 1 _12_1; BOA. HH. THR. 114 / 52.

demek olacağından buna devlet ile Padişah'tan başka kimse karışamaz. Yine arazi kişinin malı ise bu konuda sahiplik iddiasında bulunandan başka kimse dava açamaz. Söz konusu araziler 4 Haziran 1878 tarihli Sözleşme'den önce satılmış olduğundan bu konudaki davalar Osmanlı Arazi Kanunnamesi gereğince görülmelidir. Padişah'a senetle satılmış 21 parça mülkün sınırları belli olduğu gibi tapuları İngiltere Elçiliğine bildirilerek Elçi tarafından da imza edilip onaylanmıştır. Bu mülkler üzerinde hak iddia edenlerin söz konusu tapulardan daha önceki tarihli tapuyu ibraz etmeleri gereklidir."[148]

3 Ocak 1880'da Mehmet Hakkı Efendi Kaptan Wauchope'a verdiği cevapta şunları ifade etmiştir: "*27 Aralık 1879 ve eki olan 26 Aralık 1879 tarihli Kıbrıs Valisi'nin yazıları okunmuştur. Bu yazıda 20. sıradaki arazinin büyük bir kısmını oluşturan Çengerli arazisinin çok eski zamanlardan beri yakınında oturan halkın kullanımında olması sebebiyle Padişah'ın mülkiyetine intikal etmesinin İngiltere Hükûmeti tarafından kabul olunamayacağı belirtilmektedir. Diğer taraftan Osmanlı Hükûmeti'nin bu satış işleminin Lefkoşa yani Yerel Hükûmet tarafından gerçekleştirilmesini gerektiren kanuna dikkat etmediği ifade edilmektedir.*

Bu arazi öteden beri sahipsizdir. Yakındaki köylülerin kanuni olarak hak sahibi oldukları arazi birkaç yüz dönümdür. Birkaç seneden beri zorla ele geçirerek faydalandıkları arazi de eklenecek olursa tamamı 700 dönüme ulaşmaktadır. Bu büyük arazi üzerinde köylülere mülkiyet hakkı verilmesi hangi kanunun hangi maddesine uygundur? Ya da hangi mahkemenin kararıyla belirlenmiştir bilmiyorum.

İkinci iddianız, Osmanlı Hükûmeti'nin bu satış işleminin Yerel Hükûmet tarafından yapılmasını gerektiren kanuna dikkat etmemesidir. Gerçek bu iddianın tersi olup Osmanlı Hükûmeti, kanunlara uymak amacıyla gerek Padişah'ın mülkiyetine intikal eden ve gerekse devlete ait tüm boş arazilerin Sözleşme gereğince Ada'da Padişah'ın haklarının devam ettiği bir zamanda müzayede yapması için Osman Vafi Efendi'yi görevlendirmiştir[149]*. Ancak Yerel Hükûmet Osman Efendi'nin görev yapmasını engellemiştir. Ardından Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Defter-i Hakani memur ve kâtiplerinin görev yapmaları da engellenerek tüm belgeler ve arazi defterleri ellerinden alınmış bu kişiler kovulmuştur. Bu anlattığım hususlar hatırlanacak olsa Osmanlı Hükûmeti'nin görevini hakkıyla yerine getirdiği anlaşılacaktır.*"

---

[148] BOA. HR. SYS. 890 / 5-99.

[149] Temmuz-Eylül 1878 tarihleri arasında iki Türk yetkili ('Memorandum', 6, FO 78/4092'den nakleden, Rappas, agm., s. 633.) Osman Vafi Efendi ve Tahir Efendi, Babıali'nin ifade ettiği üzere geliri Padişah'a ait olan toprakları tespit etmek üzere İstanbul tarafından Kıbrıs'a gönderildiler. (Sir Austen Layard, British Ambassador in Istanbul, to Sir Garnet Wolseley, High Commissioner of Cyprus, 8 Aug. 1878, SAO2/340'dan nakleden; Rappas, agm., s. 633.) Bu yetkililer tarafından, mülklerin çoğunun mülk tipinde olduğu altı şehir merkezi (Lefkoşa, Mağusa, Larnaka, Limasol, Baf ve Girne) dışında, Kıbrıs'taki tüm arazilerin arâzî-i mîriyye olduğu veya vakıf hâline getirildiği rapor edildi. ('Memorandum', 7, FO 78/4092'den nakleden; Rappas, agm., s. 633.)

3 Ocak 1880'de yine Mehmet Hakkı tarafından Kaptan Wauchope'a gönderilen yazıda; Padişah'a ait arazi içinde toprakları bulunanların Arazi Kanunnamesi'nin 103. ve 19 Nisan 1854 tarihli nizamnamenin 5. maddeleri hükümlerinde yer alan sorunlarını Kıbrıs Hükûmeti ile çözmeleri gerektiğine dair 27 Aralık 1879 tarihli yazının okunduğu, Padişah'a ait arazi içinde tapulu arazinin belirlenmesi gerektiği, tartışmasız 10 seneden fazla süre tarım yapılan topraklar hakkında Yerel Hükûmet tarafından işlemlerinin yapılması gerektiği ve birkaç seneden beri kanunsuz olarak zorla el konularak tarım yapılan arazilerin de gasbedilen topraklar olarak değerlendirilerek bu toprakların boşaltılması gerektiği hatırlatılmaktadır.

Aynı gün Mehmed Hakkı Efendi Kaptan Wauchope'a gönderdiği diğer yazıda, bir gün önceki görüşmede Wauchope'ın sorunların esastan görüşülmesi gerektiğini ifade ettiğini, defalarca söylediği gibi bu isteğin yetkisi dışında olduğunu ancak yine de İstanbul'a sunarak alacağı emir üzerine hareket edeceğini bildirmiştir[150].

5 Ocak 1880'de Kaptan Wauchope Hakkı Bey'e Çarşamba günü Lefke'ye gitmek üzere hareket edileceğini, bir gece konaklamanın ardından ertesi gün Pirgo'ya gidileceğini bildirmiştir. Bir gün sonra verilen cevapta Hakkı Efendi, Yerel Hükûmet'in yapacağı itirazlara kanun çerçevesinde cevap vermeye izinli olduğunu, Çengerli arazisi hakkında gönderilen 27 Aralık 1879 tarihli yazının cevaplarını ekte gönderdiğini belirterek Çengerli arazisinin işlerinin kanunlar çerçevesinde görüşülerek çözümlenmesini temenni ettiğini ve bir kaza arazisi hakkındaki görüşmeler tamamlanmadan diğerine başlanılmaması gerektiğini ifade etmiştir[151]. Aynı gün Wauchope'ın, Labta'daki arazi ile ilgili tespitine de Hakkı Bey, Değirmenlik kazası arazisi hakkındaki anlaşmazlığın çözüme kavuşmasının ardından Labta arazisi hakkında görüşmelere başlanmasının daha doğru olacağı cevabını vermiştir[152].

---

[150] BOA. HH. THR. 114 / 52. 4 Ocak 1880 tarihinde Mehmet Hakkı, Kâmil, Süleyman Efendiler tarafından Kaptan Wauchope'a gönderilen yazıda, Değirmenlik Kazası Çengerli arazisi hakkındaki keşif belgesinde yer alan "Mutasarrıf" kelimesi sebebiyle ortaya çıkan anlaşmazlıktan dolayı bu konuda resmî yazı ile düşüncelerinizin bildirileceği ve "*Bunun üzerine keşif belgesi imzalanmaksızın dün saat 8 buçukta görüşmelere son verilmiştir. Şimdiye kadar aradan 24 saat geçtiği halde resmî yazı gelmediğinden durumu öğrenmeye zorunlu olmamız sebebiyle gereğinin yapılmasını istemekteyiz.*" denildiği ifade edilmektedir. BOA. HH. THR. 114 / 52.

[151] BOA. HH. THR. 114 / 52.

[152] 5 Ocak 1880'de Kaptan Wauchope Hakkı Bey'e gönderilen yazıda, Hasan Ağa'nın ölümü üzerine sahipsiz kaldığı Defterhane'den bildirilen 1. Numaralı iddianın kapsadığı 8 parça arazinin Labta'da bulunduğu, Hüseyin Ağa'nın da Hasan Ağa'nın kardeşi olup vâris durumunda olduğu ve hâlen araziyi kullandığı ifade edilmektedir. 7 Ocak 1880'de Hakkı Bey tarafından verilen cevapta ise bir kaza ile ilgili sorun çözülmeden diğerine başlanılmasını uygun olmayacağı, bu nedenle de Değirmenlik kazası arazisi hakkındaki anlaşmazlığın çözüme kavuşmasının ardından Labta arazisi hakkındaki görüşmelere başlanmasının daha doğru olacağı bildirilmiştir. Kaptan Wauchope aynı gün sunduğu cevabında, Labta arazisindeki anlaşmazlığın çözümü için çalışmalara başlanıldığını, yoksa bir çekince mi oluştuğunu ve Hakkı Efendi'nin cevaplarının İngilizceye tercümesinde zorluklar yaşandığından cevaplarda gecikme yaşandığını, Değirmenlik arazisi hakkında da keşif ve inceleme yapıldıktan sonra cevap vereceğini bildirmiştir. BOA. HH. THR. 114 / 52.

8 Ocak 1880'de Wauchope, Hakkı Efendi'ye gönderdiği yazıda; Çengerli arazisinin hâlen yakındaki köylülerin kullanımında olduğunun yapılan incelemeden anlaşıldığını belirtmiştir. Hakkı Efendi ise 9 Ocak 1880'de şu cevabı yazmıştır: "*Yapılan inceleme sonucu Çengerli arazisinin hâlen civardaki köylülerin kullanımında olduğu 3 Ocak 1880 tarihli yazımıza cevaben beyan olunmuştur. Yazımızda ayrıntılı şekilde anlatıldığı üzere halkın sahibi olduğu arazi miktarı birkaç yüz dönümden ibarettir. Köylülere bu kadarcık bir arazi için 20 bin dönüm boş arazinin mülkiyetinin verilmesi hangi yönetmeliğe dayanmaktadır? Arazi Nizamnamesi'nin 103. Talimat'ın 5.maddelerinde tanımlanan arazi, civar köylere uzak mesafede sahipsiz boz ve kıraç mahaller olup sahiplerinin yerlerini terk ederek boşalttığı ekilebilir topraklardan ve özellikle tapu ile sahip olunan yerlerden değildir. Söz konusu arazinin tapu ile Padişah'a ait olması sebebiyle Devlete ait arazi işlemi yapılması gerekeceği bildirildiği halde önceki cevabınızı tekrar etmeniz cevap vermek istemediğinizi mi gösteriyor?*"[153]

9 Ocak 1880'de Kaptan Wauchope'a gönderilen yazıda Hakkı Efendi, Labta arazisi hakkındaki görüşmelere başlamaktan çekinmediğini, bilakis işlerin hızlıca yoluna girmesi isteğinde olduğunu, ilk andan beri belirttiği üzere Yerel Hükûmet tarafından yapılan itirazlara cevap vermeye izin aldığını ve hâlâ Değirmenlik arazisi hakkındaki görüşmelerden sonuç alınamadığını ifade etmektedir. Bu sebepten dolayı Labta arazisi hakkında görüşmelere başlamak için lütfen gündemde bulunan işlerin bir an önce tamamlanmasını tavsiye etmektedir[154].

Aynı gün Wauchope'ın 1878 yılında Kıbrıs'a geldiği hâlde İngiltere Hükûmeti tarafından memuriyeti onaylanmamış olan Osman Vafi Efendi'nin durumunun[155] İngiliz ve Osmanlı delegelerince görüşülmesi gereken bir konu olmadığını belirtmesi üzerine 10 Ocak 1880'de Hakkı Efendi, önceki gün gerçekleşen görüşmede şikâyette bulunmadığını sadece sözlü verilen cevabın

---

[153] BOA. HH. THR. 114 / 52.

[154] 9 Ocak 1880'de Wauchope, Hakkı Efendi'ye daha önce cevap verilmediğinden şikâyette bulunulan konuyu açıklamaya çalışmıştır. Aldığım emir üzerine bildiririm ki; 1878 yılında Kıbrıs'a geldiği halde İngiltere Hükûmeti tarafından memuriyeti onaylanmamış olan Osman Vafi Efendi'nin durumunun İngiliz ve Osmanlı delegelerince görüşülmesi gereken bir konu olmadığı ifade edilmiştir. BOA. HH. THR. 114 / 52.

[155] Osman Vafi Efendi'nin memuriyetinin onaylanmaması; Kıbrıs'a ilk İngiliz Yüksek Komiseri olarak atanan Wolseley'in 1878 yılının Ağustos ayında, İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Salisbury'den Ada'daki Türk yetkililerini görevlerinden uzaklaştırmak için Osmanlı yönetimi üzerinde baskı kurmasını istemesinin (CO 67/1: Sir Garnet Wolseley'den Layard'a telyazısı, Kıbrıs, 4.8.1878; İngiltere Dışişleri Bakanlığından Wolseley'e kapalı telyazısı No: 18, Londra, 6.8.1878'den nakleden; Salahi R. Sonyel, "İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı (1878-1960), I (1878-1914)", *Belleten*, Cilt 59 Sayı 224, 1995, s. 134.) doğal bir sonucudur. Bu istek kabul görmüş ve Ada'daki Osmanlı yetkililer görevlerinden uzaklaştırılarak yerlerine önce İngilizler sonra da Kıbrıslı Ermeni ve Rumlar atanmıştır. (Sonyel, "İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin", s. 135.) Özellikle bu konuda önemli aktörlerden birisi olan tapu dairesinde çalışan kimi Türk görevlilerin işlerine son verilmiş yerlerine Wolseley'in *"oldukça yetenekli bir Ermeni centilmeni"* olarak nitelendirdiği bir kişi atanmıştır. (CO 67/1: Wolseley'den Salisbury'e yazısı No. 113, Lefkoşa, 23.10.1878'den nakleden; Sonyel, "İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin", s. 135.) Dolayısıyla sonraki süreçte Ada'yla ilgili her konuda karar verecek olan resmî görevliler bunlar olacaktır.

yazılı hâle getirilmesini talep ettiğini belirtmiştir. Devamında da şunları ifade etmiştir: "*Bir konunun müzakeresine tayin edilen memurların görüşmelerinin çoğunun sözlü olması gerektiğini bilirim. Fakat sonuçta alınan kararın kâğıt üzerinde yazılı ve imzalı olması işlerin esasından ve çok eski zamanlardan bu tarafa kabul edilmiş kurallardandır. Hatta önceki toplantımızda yazılı olmayan görüşmelerimize gayri resmî gözüyle bakılması gerektiğini defalarca ifade ettiniz. Geçen [1879] senesinde Osmanlı Hükûmeti tarafından Kıbrıs'a gönderilen Osman Vafi Efendi'nin memuriyeti Kıbrıs Yerel Hükûmeti tarafından kabul edilmediği için yapılan görevlendirmenin Osmanlı ve İngiliz delegeleri arasında görüşülmesine gerek olmadığı ifade edilmiştir. Ancak Osmanlı Hükûmeti'ne vakitsizlik isnad edilmeseydi Osman Vafi Efendi söz konusu olmayacaktı. Kıbrıs Valisi'nin Çengerli'de bulunan halkın yerinden uzaklaştırılmayacağını bildiren yazısının ekli olduğu 27 Aralık 1879 tarihli yazınıza eklenecek bir şey olmadığı beyanıyla söz tamamlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu adalet anlayışının halkı kullandığı araziden yoksun bırakmaya sebep olmayacağı açıktır. Fakat defalarca açıklandığı gibi bu arazi 20 bin dönüm olup halkın kanunlar çerçevesinde sahibi olduğu arazi miktarı 250-300 dönümden ibarettir. Beyan ettiğiniz gibi İngiltere Hükûmeti'nin burada bulunan halkı uzaklaştırmaya gücü yetmeyecektir. Kanunlar dikkatlice incelendiği takdirde Padişah'ın tapu ile sahibi olduğu diğer büyük arazi parçasından uzaklaştırılmasına sebep olmayacağı açıktır. Yapılan keşif sonucu halkın elindeki arazi belirlenmiş olması sebebiyle işlerin bir an önce sonuçlandırılması rica olunur.*"[156]

9 Ocak 1880 tarihinde Wauchope tarafından Hakkı Efendi'ye gönderilen diğer bir yazı da şu şekildedir: "*Osmanlı Hükûmeti tarafından satışı yapılan arazi hakkında düzenlenen defterin 19. sırasında Mesarya Nahiyesi'nde 50 bin dönüm miktarı 2 parça arazi olduğu görülmektedir. Bu toprakların hükûmet memurları tarafından sınırlarının belirlenmesi mümkün olamayacağından bölgenin haritasının tarafıma gönderilmesini temenni ediyorum. Bundan başka Baf Kazası'nda Akama ve Mağusa Kazası'nda 3. numarada Dalya ve 4 numaralı Haravadi ve 5. numarada Aya Haridu ve 6. numarada Mandirez ve 10. numarada Aya Yorgi ve Limasol Kazası'nda 15. numarada Livadiya ve Gilan Nahiyesi'nde 16. Numarada Belendri ve Aya Mama sınırlarında ve Larnaka'da 17. numarada Koçinez ve Vikla ve 18. numarada Palyofiğaro arazilerinin haritalarının dahi bir an önce gönderilmesi rica olunur. Bu haritaların birer kopyası alınarak asılları iade edilecektir.*"

Hakkı Efendi bir gün sonra Kaptan Wauchope'a verdiği cevapta, sınırlarının belirlenmesi amacıyla gerek söz konusu araziye ve gerek diğer yerlere gidildiğinde harita ile birlikte sınırların gösterileceği, ancak arzu edildiği takdirde kopyasını çıkarmak üzere vermekte de sakınca olmadığı fakat şimdiye kadar Hendekler tabir olunan arazi, Kırklar, Çengerli, Oridez, Randi, Pirgo, Halayık Kapısı, İlyohori ve Motoğori isimli yerlerin haritalarından kopya çıkarıldığı halde henüz hiçbirisi

[156] BOA. HH. THR. 114 / 52.

hakkında sonuç alınamadığı da hatırlatılmıştır. Söz konusu 9 parça arazi hakkında işlemler tamamlandığında diğerlerinin de kopyası çıkarılmak üzere verileceği bildirilmiştir[157].

Görüldüğü üzere arazi tespiti hususunda Türk yetkililer ellerinden geldiğince işbirliği yapmaya çalışırlarken, İngiliz tarafı bir iş sonuçlandırılmadan diğer işle ilgili taleplerde bulunarak adeta konuların çözümsüzlüğünü devam ettirmek ve süre kazanmak yolunu tercih etmişlerdir. Bununla birlikte, bu ilk tartışmalar yaşanırken İngiliz memurlarıyla birlikte Kıbrıs'taki Padişah mallarının kaydedilmesine başlanmak üzere Ada'ya ulaşan Osmanlı komiserlerinin görevlerini yapmalarına Yerel Hükûmetçe zorluk çıkartıldığı görülmektedir. İstanbul'daki Londra Büyükelçisine gönderdiği telgrafla söz konusu komisyonun görevlerini kolaylaştırmak için General Biddulph'a talimat verilmek üzere Lord Salisbury nezdinde gecikmeksizin girişimde bulunulması istenmektedir[158].

16 Ocak 1880 tarihinde genel esasların belirlenmesi amacıyla ortaklaşa yapılacak yerinde incelemenin bir ay süre ile ertelenmesi hususunda Mehmet Hakkı ve Wauchope arasında anlaşmaya varıldığı kayıt altına alınmıştır[159].

Hakkı Efendi, 1880 yılının Ocak ayında bir gece Kıbrıs Valisi General Biddulph'un özel olarak yaptığı davetine gittiğini, General'in orada Padişah'a ait arazilerden Akama, Randi, Oridez isimli büyük araziler ile Mağusa Kazasında istediğimiz bir parça arazi olmak üzere toplam 5 adet yerin Osmanlı tarafına terk edilmesi karşılığında kalan toprakların İngiltere'ye bırakılmasını teklif ettiğini rapor etmiştir. General istediği arazilerin İngiltere'ye verilmesi hâlinde bunlara karşılık 10 bin lira ödeyeceklerini ve bazı hususları gizli olmak kaydıyla sözlü şekilde teklif etmiştir. Hakkı Efendi, bunun üzerine 16 Ocak 1880 tarihli anlaşmayı Wauchope ile imzalayarak İstanbul'a geldiğini, gerekli makamlara durumu arz ettiğini ancak Biddulph'un önerisinin kabul edilmediğini ifade etmiştir[160].

Lord Salisbury nezdinde girişimlerin başlatıldığını ifade eden 16 Ocak 1880 tarihli Londra Büyükelçiliği yazısı üzerine Osmanlı Dışişleri Bakanlığı dört gün sonra girişimlerden memnun kalındığını, bununla birlikte İngiltere Büyükelçiliğine aşağıdaki yazının gönderildiğini belirtmiştir:

"*Padişah Osmanlı Hükûmeti'nin uzun vakitten beri satışına karar verdiği bazı mülkleri devletten satın almıştır. Osmanlı Devleti'nin satış yaptığı mülkler iki cinstir. Birisi Padişah'ın*

---

[157] 10 Ocak 1880'de Wauchope tarafından Hakkı Efendi'ye gönderilen yazı da şu şekildedir: "1- *Padişah'ın Çengerli arazisinin sahibi olduğunu gösteren tapulardan İngiliz Hükûmeti'nin bilgisi yoktur ve bunları tanımadığını 9 Ocak 1880 tarihli yazınıza cevaben bildiririm. 2- Çengerli arazisinin kanuni işlemlerinin tamamlanmasının ardından Osmanlı Hükûmeti tarafından Padişah'a satışının yapıldığını göstermeniz gereklidir.*" BOA. HH. THR. 114 / 52.

[158] Osmanlı Dışişleri Bakanlığından 14 Ocak 1880 tarihinde Londra Büyükelçiliğine gönderilen telgraf. BOA. HR. SYS. 890 / 5.

[159] BOA. HH. THR. 114 / 52.

[160] BOA. HH. THR. 114 / 52.

mülkleridir, çoktur ve satılmaktadır. Reşid Paşa, Mustafa Paşa, Rıfat Paşa ile Hristaki Efendi, Zoğrafos, Mösyö Karapanos ve pek çok kişi bu mülklerden satın almıştır. Diğeri ise devlet arazileridir. Uzun zamandan beri satılmaktadır. Bunlardan köylüler bile satın alabilmektedir. Padişah söz konusu mülkleri Kıbrıs Sözleşmesi'nden önce satın almıştır. Şayet Kıbrıs Sözleşmesi'nden sonra satın almış olsa yine de hakkı inkâr olunamaz idi. Zira Kıbrıs Sözleşmesi adı geçen arazinin mülkiyetini ve satış hakkını İngiliz İdaresinin müdahalesi olmaksızın Osmanlı Hükûmeti'ne bırakmıştı. Bundan dolayı Padişah'ın kanunlar çerçevesinde satın aldığı araziyi kendisine mâl etme hakkı vardır. Bu konunun ilgilileri satıcı ve alıcı olan Padişah'tır. Kıbrıs halkı buna karışamaz. İçlerinde devletin Padişah'a sattığı mülkler üzerinde hak iddia edenler vardır. Bunlar mahkeme ile haklarını ispata mecburdurlar. İngiliz İdaresinin, Padişah'ın hiç kimse tarafından kanuni olarak itiraz edilmeyen mülkleri sahiplenmesine karşı çıkmaya hakkı yoktur. İngiliz İdaresinin görevi bu konudaki şikâyetleri kabul ederek diğer taleplerde olduğu gibi ait olduğu mahkemelere havale etmekten ibarettir…"[161].

Kıbrıs Valisi General Biddulph'tan İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisi Layard'a 31 Ocak 1880 tarihinde gönderilen yazıda; Babıali'den alınan iki adet mektuba göre[162] Osmanlı Devleti'nin karma komisyonun dayanağını tartıştığı ve 4 Haziran 1878 tarihli Sözleşme'ye yapılan Ek'in 4. maddesi gereğince Babıali tarafından söz konusu toprakların satılabileceği öne sürülmektedir. Vali Biddulph, Osmanlı Hükûmeti tarafından ortaya konulan bu görüşün yeni bir iddia olduğunu ve bu hususun çözümünün kendisi tarafından değil İngiliz Hükûmeti tarafından sağlanabileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte böyle bir iddianın uygulama alanı bulamayacağını ve Babıali'nin tapusu olmayan tüm toprakları satmaya asla teşebbüs edemeyeceğini de ifade etmiştir.

Yazıda Vali Biddulph, şu hususlar üzerinde de durmaktadır: "*Dışişleri Bakanı, İngiliz Hükûmeti'nin Ada sakinlerini öne çıkmaya ve hiçbir zaman sahip olmadıkları mülkleri talep etmeye davet eden bir bildiri yayınladığını söylemekle hata yapmaktadır. Yayınlanmış olan tek bildiri, ilişikteki Hükûmet Gazetesinde yer alan bildiridir ve bu da Osmanlı delegeleri ile birlikte yayınlanmıştır. Ekselansları, bu bildirinin notada kendisine atfedilen niteliği taşımadığını göreceklerdir. Hükûmetin, Padişahın iddialarına karşı çıkmaları için köylüler üzerinde baskı*

---

[161] "*General Biddulph anlaşılamayan bazı sebeplerle Osmanlı memurlarının Padişah'ın çiftliklerinin belirlenmesinde yardımcı olacağı yerde kendisini davacı ve hâkim kabul ederek Padişah'ın haklarına itiraz etmektedir. Biddulph sahip olduğu yetkileri kullanarak halkı kışkırtmakta ve bazı haklar istemeye davet etmektedir. General Biddulph'un bu türden yaklaşımları Osmanlı memurlarının görevlerini yapmalarını engellemek istediğini açıkça ispat eder. Padişah'ın hakları her türlü itiraza karşı emin olması sebebiyle bunların istenilmesi ve dava edilmesinden vazgeçilmeyecektir. Osmanlı memurlarına işlerine devam etmek için emir verilmiş olduğundan Biddulph kanunen kazanılmış hakları ortadan kaldıramaz. Lord Salisbury'nin adaletli yaklaşımı gereğince Kıbrıs'taki İngiliz memurlarına uzun zamandan beri şikâyet ettiğimiz davranışlarından sakınmaları için açık emirler vereceğinden şüphemiz yoktur.*" BOA. HR. TO. 498 / 3-2.

[162] Osmanlı Hükûmeti'nden 28 Aralık 1879 ve 14 Ocak 1880 tarihiyle sunulan iki sözlü notayı kapsayan 7 ve 15 Ocak tarihli mektuplar.

uyguladığı iddiası da Marco Muhtarı'nın topraklarının devlete ait olduğunu söylediği için şiddetle azarlandığı iddiası da kesinlikle dayanaksızdır.[163] *Gerçek şu ki Çengerli ve Kırklar Kıraçları köyleri, topraklarının ellerinden alınmasını protesto etmek için bir araya gelmiş ve Osmanlı delegeleri de buna şahit olmuştur.*"

İngiliz Hükûmeti'nin tek amacının Babıali'nin taleplerinin hakkaniyete uygun bir şekilde çözüme kavuşturulmasını sağlamak olduğunu belirten Vali Biddulph, yazısının sonunda Padişah'a satılan arazilerin her biri için "Code de la Propriété Fonciére"in (Arazi Kanunnamesi) hangi maddeleri uyarınca Babıali'nin işlem yaptığını açıkça belirtmesinin gerekli olduğunu belirtmiştir[164].

Osmanlı Defterhane İdaresi'nin İngiltere Büyükelçiliğine 14 Şubat 1880 tarihinde gönderdiği yazıda bu durum şu şekilde izah edilmiştir:

"*Kıbrıs Adası'nda bulunan Padişah mülk/arazilerinin yerelde kaydı olmadığından ve resmî müzayede yapılmadığından bu konuda itiraz edilmekte olduğu ilgili memurlar tarafından bildirilmiştir. Padişah uhdesine geçirilmiş olan arazinin yerelce kaydı olmamasının sebebi, Ada İdaresi'nin İngiltere'ye terkinden sonra orada bulunan arazi memurlarının resmî memuriyetlerinin tanınmaması nedeniyle tapuların Yerel İdare'ye bildirilip defter kaydının gerçekleşmemesinden dolayıdır. Bununla birlikte asıl itibar edilmesi gereken Defterhane'de mevcut olan kayıtlardır. Zira Defterhane bu hususta her kurum ve idare için başvuru kaynağı olduğundan yerelde kaydının olmaması itiraz konusu edilemez.*

Bunların müzayede olunmaması konusuna gelince söz konusu arazilerin birkaç parçasının müzayedesi gerçekleşmemiş olup bununla beraber hukuka ve yasalara göre arazinin ihalesi ve satılması emri sadece Padişah'a ait olup Padişah her kime ve kaç liraya arazinin ihalesini emir buyurursa sadece bu durum itibara alınabilir. Bundan dolayı Ada arazi hukukunun İngiltere'ye terkinden önce Defterhane tarafından verilen her türlü arazi tapularına hukuki ve kanuni olarak

---

[163] 14 Ocak 1880 tarihinde Layard'a sözlü olarak bir muhtıra verilmiştir. Bu muhtırada, Kıbrıs'taki İngiliz idareciler köylülere Padişah'ın taleplerine karşı koymaları yönünde baskı yaptıkları ve topraklarının devlete ait olduğunu açıklayan Marco muhtarını kınadıkları için suçlanmışlardır. (Zia, *age*., s. 98.)

[164] Yüzbaşı A. G. Wauchope'un Padişah'ın Kıbrıs'taki iddialarıyla ilgili soruşturmaları yürütmek üzere İngiliz delegesi olarak atandığına, iddiaların araştırılması için görevlendirilen delegelerin arazileri ziyaret edeceklerine ve sözü edilen arazilerin listesinin Ada'nın her yerinde komiserlere ve müdürlere başvurularak öğrenilebileceğine dair 8 ve 15 Aralık 1879 tarihli Kıbrıs Gazetesi'nden alıntı: "*Ekselansları Yüksek Komiser, 49. Highlanders'dan Yüzbaşı A. G. Wauchope'u, Padişah Hazretlerinin Kıbrıs'taki bazı topraklar üzerindeki hak iddialarıyla ilgili soruşturmalara yardımcı olmak üzere İngiliz delegesi olarak atamıştır. Padişah Hazretleri Kıbrıs'taki bazı toprakları İstanbul'daki Tapu Dairelerinde kendi adına kaydettirdiğinden söz konusu toprakların herhangi bir bölümünü mesken tutan ya da bu topraklar üzerinde hak iddia eden kişiler, hak iddialarını destekleyecek gerekli kanıtları hazırlamaları konusunda uyarılmaktadır. İddiaların araştırılması için görevlendirilen delegeler çeşitli arazileri ziyaret edecek ve bu ziyaretlerin tarihleri ilgili köylerin muhtarlarına usulüne uygun olarak bildirilecektir. Bahsi geçen arazilerin listesi Ada'nın her yerinde Komiserlere ve Müdürlere başvurularak öğrenilebilir.*" BOA. HR. SFR. 3._ 277 / 1 _ 16_1.

her iki devlet nezdinde de dikkat edilerek itibar edilmesi lazımdır. Sonuç olarak Padişah'ın tapu belgelerine müdahale ve itiraz edilemeyeceği açıktır[165].”

Kıbrıs'taki Padişah arazilerine dair İngiliz Hükûmeti'nin şüpheleri olduğunu bildiren Lord Salisbury, Londra Büyükelçisi Musurus Paşa'ya 4 Mart 1880 tarihinde söz konusu topraklardaki Padişah haklarına dair tatmin edici gerekçeler ve gerekli kanıtlar sunulmadan bu iddiaların tanınamayacağını belirten bir nota göndermiştir[166].

Osmanlı Dışişleri Bakanlığı, 5 Nisan 1880 tarihinde İngiltere Elçiliğine gönderdiği yazıda da General Biddulph'un iddialarının kabul edilemez olduğunu şu şekilde açıklamaktadır:

“*General Biddulph sahipsiz olan tüm arazilerin devlete ait olduğunu ve kişilere satılabileceğini asla kabul etmiyor. Bir de Osmanlı Hükûmeti'nin vârissiz kalan ve 3 sene müddetle üzerinde tarım yapılmayarak boş kalan ve tapu ile sahibi olduğu arazileri satabileceğini iddia ediyor. Bu açıklama tamamen yanlıştır. Padişah'a ait arazilerin onaylanmasında karşılaşılan zorlukların tamamı da buradan kaynaklanmaktadır.*

Osmanlı Hükûmeti'nin arazilerin mülkiyeti hakkındaki kuralları şu şekildedir. Sahipsiz olan tüm araziler (üzerinde tarım yapılmış olmasına bakılmaksızın), 3 sene boş kalan ve asla ziraat yapılmayan ürünsüz topraklar devlete aittir. Hükûmet kendi malı olan araziyi satabileceğinden kişilerden istenilen tapu belgesi devletten istenilemez. Şayet Hükûmet bir kişinin tapu ile sahibi olduğu araziyi sahipsiz zannederek satarsa bu yanlışlığın düzeltilmesi gerekir. Fakat yanlışlıkla arazisinin satıldığı iddiasında olan kişi tapusunu ibraz edemediği takdirde araziyi Hükûmetten toprak alan şahıs hiçbir şeyi ispata zorunlu değildir. Çünkü kendisi araziyi Hükûmetten almıştır. Hükûmet ise yukarıda ifade edildiği gibi sahipsiz kalan tüm arazinin doğal sahibidir.

Hükûmetten arazi satın alan kişi bu toprak üzerinde sahiplik iddia edecek kimse olmadığı takdirde söz konusu yerin tam olarak sahibidir. Hükûmetten satın alınan araziye üçüncü kişiler ortaya çıkarak haklarını ispat ettikleri takdirde mahkemeler hatayı düzelterek kişilere topraklarını iade ederler. Padişah'ın Hükûmetten aldığı arazinin satış tarihinin bilinmesi ile bilinmemesi arasında fark yoktur. Hükûmet'in satışını yaptığı arazinin işlemleri kanunidir ve itiraz edilemez. Kanun, akıl ve hikmete uygun olarak açıkladığımız bu kurallar komisyonun görev yaptığı esnada

---

[165] BOA. HR. SYS. 890 / 5.

[166] Kaptan Wauchope, yine 27 Aralık 1879 tarihinde Mehmet Hakkı Efendiye gönderdiği yazıda; Baf Kazası yolunda bulunan Pirgo arazisine gitmeye hazır olduğunu ve uygun gördüğü takdirde köylülere gereken bildirimin yapılması için cevabını beklediğini ifade etmiştir. Hakkı Efendi de söz konusu toprakların onaylanması yönünde hareket edilmesi gerektiğini belirtmiştir. 1-2 Ocak 1880 tarihlerindeki Labta arazisi hakkındaki yazışmalarda da Hakkı Efendi, konunun esası hakkında görüşme yapmaya izni olmamasına halktan bir talep olduğunda duruşmada bulunarak konunun karara bağlanması için mahkemeye çıkarak savunma yapmaya izni ve hazır olduğunu bildirmiştir. Yine söz konusu arazi hakkında halktan dava açılmaz da Yerel Hükûmet tarafından itiraz yapılırsa bu hususta izninin olmadığını da ve Osmanlı Hükûmeti'nden alacağı emre göre hareket edeceğini ifade etmiştir. BOA. HR. SFR. 3._ 277 / 1 _12_1.

ortaya çıkan ikinci derece zorlukları ortadan kaldıracaktır. Bunu İngiltere Elçisi'nin de onaylayacağı ümidindeyiz. Örneğin nahiye ahalisinin otlatma hakkından doğan itirazı kendiliğinden ortadan kalkar. Çünkü bu kişiler Arazi Kanunu'nun 97 ve 98. maddeleri gereğince bu yerlerin satılması kanunsuz olan mera olduğunu ispat ettikleri takdirde iddiaları kabul edilir. Diğer taraftan Padişah arazilerinin mahallinde kayıt yapılması hakkındaki İngiliz memurları tarafından ortaya konulan mesele de halledilmiş olur. Zira satıcının satışa yetkisi olduktan sonra satış işleminin mahallinde kaydına kesinlikle gerek yoktur. Müşteri Hükûmetten almış olduğu arazilerin mahallinde kayıt yapılmasını istemeye hakkı olup bu takdirde Defterhane tarafından verilmiş olan tapu gereğince Padişah arazilerinin satın alma işlemlerinin onaylanması ve mahallinde kayıt yapılması gerekir.

Ortaya çıkmış ve ileride çıkabilecek tüm sorunlar yukarıda ifade ettiğimiz usul ve kuralların tamamen yerine getirilmesi ile çözüme kavuşturulması gerektiğinden bu kuralların General Biddulph tarafından kabul ve İngiliz memurları tarafından içtenlikle uygulanmasını Osmanlı Hükûmeti adına rica ederiz."[167]

10 Nisan 1880 tarihinde Kıbrıs'taki İngiltere Temsilcisi ve Kırk İkinci Alay Kolağası Açe De Cop tarafından Osmanlı temsilcisi Hakkı Bey'e gönderilen itiraz yazısında, Osmanlı ile İngiltere arasında düzenlenen Sözleşme gereğince Osmanlı Hükûmeti tarafından Padişah'a satılan 23 adet arazi hakkındaki görüşler şu şekilde ele alınmıştır:

"*Arazi hakkında yerinde yapılan araştırma sonucunda hiçbirisinin Kanunname'nin 59. ve 68. maddelerinde açıklanan sahipsiz arazilerden olmadığı anlaşılmıştır. İngiltere Hükûmeti tarafından söz konusu arazinin satış işlemlerinin kabul edilmemesinin sebepleri aşağıda verilecektir. Osmanlı Hükûmeti'nce arazi sayısı 21 adet olarak ifade edilse de 19. ve 20. sıradaki iddialar ikişer parçadan oluştuğu için Padişah'a ait olduğu iddia edilen arazi sayısı 23'tür.*

Defterhane'de düzenlenen tapular kanunsuz ve geçersizdir. Çünkü aşağıda açıklanacağı üzere gerçek dışı hususları içermektedir. 1.ve 2. sırada bulunan Labta ve Akama arazisinden başka 21 adet arazinin tapularında bu yerlerin mahallinde imarları için isteklileri olmadığı yazılmıştır. Hâlbuki bu arazinin her biri için mahallinden isteklileri bulunmaktadır. 1. sırada bulunan Labta arazisi hakkında düzenlenen senet kanunsuzdur. Çünkü içeriğinde doğru olmayan hususlar vardır. Şöyle ki Hasan Ağa'nın vefatı ile sahipsiz olduğu beyan olunan arazi kesinlikle sahipsiz değildir. Çünkü Hasan Ağa'nın kardeşi Hüseyin Ağa mirasçı olarak söz konusu araziyi kullanmaktadır.

Osmanlı Kanunları gereğince başkasına devredilecek devlet arazisi bazı işlemlerden sonra satılabilir. Ancak 1878 yılında Osmanlı Hükûmeti tarafından satış işlemleri gerçekleştirildiği iddia

---

[167] "*Padişah'ın Kıbrıs Adası'nda bulunan arazileri hakkında Osmanlı Hükûmeti'nin 23 Aralık 1879 ve 14 Ocak 1880 tarihli iki adet yazısına General Biddulph tarafından gönderilen cevabı bildiren yazınız alınmıştır…*" BOA. HR. SYS. 890 / 5-102.

olunan 23 parça arazi hakkında bu kurala uyulmamıştır. 1. ve 2. sırada bulunan Labta ve Akama arazisinin satışı iddiasına gelince, bu arazilerden birisinin 20 Temmuz 1878 diğerinin ise 21 Temmuz 1878 tarihinde İstanbul'da satış işlemlerinin gerçekleştiği bildirilmiştir. Ancak her ikisi için de satış işlemi yapılmamıştır.

8. iddia Randi, 9. iddia Doğan Burnu, 11. iddia Oridez ve 16. iddia Belendri. Bu 4 parça arazinin 28 Kasım 1879 tarihinde İstanbul'da satılmış olduğu iddia olunuyor. Bu 4 arazi hakkında mahalli işlemler tamamlanmamıştır. Kalan diğer arazinin satış işlemlerinin İstanbul'da 28 Kasım 1878 tarihinde gerçekleştiği tapusunda beyan olunmaktadır. Ancak bunlar hakkında da mahalli işlemler yapılmamıştır. Bu sebeple Kıbrıs Hükûmeti, bu satın alma işlemlerinden birisini geçerli sayması durumunda kanunlara aykırı davranmış olacaktır[168]*.*

12. iddia Motoğori, 14. iddia: Aynakofu: Bunlar içinde halkı bulunan köylerin yakınındaki araziler olup kişiye devri Arazi Kanunnamesi'nin 130. maddesi ile yasaklanmıştır. Bu iki parça arazi çiftçilerin kullanımındadır. Osmanlı Devleti'nin buradaki halkı arazisinden uzaklaştırma düşüncesi varsa Ada, İngiltere Hükûmeti'ne geçmezden evvel bu fikri gerçekleştirebilirdi. Bu tarihten itibaren söz konusu kişiler hakkında kanunlar çerçevesinde işlem yapmak görevi İngiltere Hükûmeti'ne aittir.

21. iddia Pirgo: Bu iddia yaşayanları bulunan 3 köyün arazisi ile beraber Ada'nın devlete ait ormanlarının bir kısmından ibarettir. Söz konusu arazi 6. maddede beyan olunduğu gibi bir şahıs üzerine devr olunamaz, diğer kısmı ise devlet ormanı olduğu için satılamaz.

1. iddia Labta, 4. iddia Hazardi, 18. iddia Palyofiğaro, 20. (B) iddia Kırklar Kıraçları: Bunlar işletme hakkı devredilmiş arazilerdir. 4. dışındakiler kira süresinin sona ermesiyle veya kiracının vefatıyla kira akdi sona eren cinstendir. Vakıf oldukları için devlet arazisi değildir. Bundan dolayı Osmanlı Hükûmeti'nin sözleşme hükümlerine göre bu araziye satmaya yetkisi yoktur.

13. iddia İlyahoryo: Bu arazide yaşayan halkın (arazinin) yarısı Selamyo Köyü'nün arazisidir. Arazi Kanunnamesi'nin 130. maddesi gereğince (Padişah'a) verilemez.

---

[168] "*… 2. iddia Akama, 3. iddia Dalya, 8. iddia Randi, 9. iddia Doğan Burnu, 10. iddia Aya Yorgi Çeri (Çire), 11. iddia Oridez, 19. iddia Aynakofu. Bu sayılan araziler halkı dağılmış köylerden ibarettir. Bu cins araziler için Arazi Kanunnamesi'nin 130. maddesine uygun olarak hareket edilmesi gerekir. Bundan dolayı bu arazi hakkında yapılacak işlemler Ada'nın idaresi değişmesi sebebiyle İngiltere Hükûmeti'ne aittir. Şayet 130. maddeye uyulmayarak İngiltere Hükûmeti bu türden arazinin satışına izin verirse kanunları ihlal etmiş olur. Terk edilmiş arazilere yeniden çiftçi getirilerek toprakların dağıtılması Yerel Hükûmet tarafından mümkün görülmemektedir. Terk edilmiş arazinin çiftçilere yeniden dağıtılamayacağına ilişkin husus İngiltere Hükûmeti tarafından asla kabul edilmemiştir. 2. iddia Akama, 3. iddia Dalya, 8. İddia Randi, 9. iddia Doğan Burnu, 11. iddia Oridez, 16. iddia Belendri ve 19. iddia Aynakofu: Bu arazinin çoğu koru ve çalılık ya da hem koru hem çalılık ile kaplıdır. Kıbrıs halkının oduna yüksek derecede ihtiyacı vardır. Bu sebeple İngiltere Hükûmeti söz konusu arazinin kişi üzerine devredilmesine ilgili talimatın 3. bendi hükmüne uygun olarak engellemeye mecburdur…*" BOA. HR. SYS. 890 / 5-103.

5. iddiada bulunan Aya Haridu arazisi sipahi tapusuyla bir kişinin kullanımındadır. Söz konusu tapuda yer alan sınırlar tamamı bu kişiye aittir. Uzun yıllardan beri bu ailenin kullanımındadır. Bununla birlikte Osmanlı Hükûmeti söz konusu kişi aleyhine dava açma hakkına sahiptir.

6. iddia Mandirez, 15. iddia Levatez, 17. İddia Koçinez, 20. (1) iddia Çengerli: Bunlar eski zamanlardan beri meradır ve halkın ihtiyacı olduğu tecrübe ile sabittir. Bu arazinin bir kişiye devri uygun değildir.

7. sırada iddia olunan arazi herkesin bildiği üzere Lefkoşe Kalesi hendeğinden ibarettir. Bu ise kalenin bir kısmı olup devlet arazisi olması sebebiyle Osmanlı Hükûmeti'nin Sözleşme'ye dayanarak satış yapmaya yetkisi yoktur.

9. iddia Doğan Burnu, 17. iddia Koçinez: Bu iki parça arazi içinde Larnaka ve Limasol devlet tuzlaları olması sebebiyle Osmanlı Hükûmeti'nin satış yetkisi bulunmamaktadır.

19. iddia Forni: Bu köye ait arazinin tamamı bazı köylerin arazisi ile çevrili olduğundan 6. maddede gösterilen kanunun hükmü geçerlidir.

Eğer Osmanlı Hükûmeti, adı geçen arazileri İstanbul'da satışına başlamadan önce Yerel Yönetime başvuru yapsaydı bu arazilerin Sözleşme gereğince Osmanlı Hükûmeti'nce satışının yapılamayacağı ortaya çıkardı."[169] Bu iddialara İstanbul'daki ilgili kurum ve yetkililerden alınan görüş sonrasında yaklaşık iki ay sonra, 9 Haziran 1880'de, Mehmed Hakkı Efendi tarafından verilen cevaplar aşağıda sunulacaktır.

Osmanlı Dışişleri Bakanı Müsteşarı'ndan 11 Nisan 1880 tarihinde Necip Paşa'ya gönderilen yazıda başta kurulması önerilen komisyon olmak üzere takınılması gereken tavır şu şekilde ele alınmıştır:

"*Kıbrıs Adası'nın hükümdarlık hakları Padişah üzerinde olduğu halde burada Padişah'a ait arazi hakkında karar vermek üzere yabancılardan oluşan bir komisyon kurulması hükümranlık haklarına aykırıdır. Diğer taraftan bu durum ilerisi için kötü örnek olacaktır. Ancak bu teklifin şimdiden protesto edilmesi görüşme kapılarını kapamaya yol açacaktır. İngiltere Elçisi Padişah'ın arazileri konusundaki sorunu dostane şekilde çözmek için devletine başvuru yaparak talimat istemiştir. Karma Komisyon teklifinin protesto edilmesi girişimleri sonuçsuz bırakacaktır. Kıbrıs'taki İngiliz görevlinin iddialarının cevapsız kalmaması ve Osmanlı memurlarının görüşmelere devam edebilmeleri için kaleme alınan Türkçe ve Fransızca cevabın taslağı ekte takdim kılınmıştır.*"[170]

Padişah'ın arazilerinin belirlenmesi için Kıbrıs'a görevlendirilmiş memurlar da yaptıkları görüşmeleri anlatan bir yazıyı 12 Nisan 1880 tarihinde İstanbul'a göndermişlerdir. Osmanlı

[169] BOA. HR. SYS. 890 / 5-103.
[170] BOA. HR. MKT. 1143 / 53.

memurlarının Kaptan Wauchope ile gerçekleştirdikleri görüşme Lefkoşa Hükûmet konağında mutasarrıflık odasında gerçekleşmiştir. Toplantıda İngiliz tarafı, Padişahın mülklerinin belirlenmesine ilişkin esasların belirlenip belirlenmediğini ve İstanbul'da bildirilen önceki tekliflerinin kabul edilip edilmediğini sormuşlardır. Osmanlı tarafı ise işlerin esasının Sözleşme'de belirlenmiş olması nedeniyle bu hususta görüşme yapmaya gerek olmadığı, Padişah'ın arazisinin bir karışından bile vazgeçilmeyeceği cevabını vermiştir. Bunun üzerine İngiliz tarafı, "*yine bir iş göremeyeceğiz, Çengerli, Labta ve Kırklar Kıracı'nda hakkınız yoktur, Padişah'a ait tapular kanunsuzdur.*" demiştir. Osmanlı tarafı da "*Defterhane her mahallin merkezi olması sebebiyle*[171] *işlemleri ve verdiği senetler kanunidir. Bu husus Osmanlı ve İngiltere arasında kararlaştırılmış olup buna müdahaleye yetkimiz yoktur, esas görevimiz sınırları belirlemek ve Padişah arazisi içinde halkın tapu ile sahibi olduğu arazileri tespit etmektir.*" şeklindeki ve Sir Layard tarafından onaylanmış cevabı Vali'ye iletmiştir.

İngiliz tarafının; "*Padişahın arazisi içinde bulunan ve halktan kişilerin hak iddia ettiği arazilerin mahkemesi nerede görülecektir?*" şeklindeki sorusuna Osmanlı tarafı; "*İdare Meclisi*" şeklinde cevap vermiştir. İngiliz tarafı; "*Meclisin vereceği karara uyacağınıza dair teminat veriniz.*" dediğinde ise Osmanlı tarafı; "*Evet, meclisin Arazi Kanunnamesi'nin hükümleri çerçevesinde vereceği kararı kabul ederiz. Fakat kanunlara aykırı bir haksızlıkta bulunurlarsa verilen hüküm kabul edilmeyecektir.*" cevabını vermiştir[172].

Padişah mülklerinin her birine İngilizler tarafından yapılan itirazlar üzerine, ayrıntılı cevap sonradan sunulacak olmasına rağmen, itirazların yersiz ve kanunsuz olduğu, görevli memurlar tarafından 21 Nisan 1880'de şu cümlelerle ifade edilmiştir:

"İngiliz Delegesi Kaptan Wauchope'ın itirazına cevaptır. İstifade etmek amacıyla Hazinenin mülkiyetini almak istediği yerler için bedel ödemeyi tercih etmesi Defterhanenin eski zamanlardan

---

[171] "*Ayrıntılı bir şekilde tahrîr defter koleksiyonlarını bünyesinde bulunduran Defterhane, merkeziyetçi, patrimonyal ve bürokratik bir devlet olan ve geniş bölgelere yayılan Osmanlı Devleti'nin merkeziyetçi idare sisteminin vazgeçilmez bir parçasıdır."* (İnalcık, *age*., s. 218.)

[172] Görüşmelerde İngiliz memurlarının "*elçinin bizim işlerimize müdahale hakkı yoktur. Biz burada bağımsız davranırız, amirimiz Vali'dir, bundan sonraki görüşmelerimizde Sir Layard'dan asla bahsetmeyiniz.*" şeklindeki ifadeleri üzerine Osmanlı tarafı; Kıbrıs'ın İngiltere'ye devri görüşmeleri ve bu konuda yapılan Sözleşme'nin Layard ile Osmanlı Dışişleri arasında gerçekleşmesi, Layard'ın bu konudaki bilgisi ile hâlen Padişah mülkleri konusunda kendisi ile görüşmelerin devam ediyor olması nedenleriyle İngiliz tarafının ifadesini şaşkınlık verici bulduklarını belirtmiştir. İngiliz tarafı; "*Öyle ise siz Meclisin kararını da onaylamak istemiyorsunuz, hiç Meclisin kararı ret olunur mu?*" dediğinde Osmanlı tarafı; "*Meclisin kararı mutlak olsa tüm devletler birçok masrafa ve külfete katlanarak istinaf meclisleri açmazdı.*" demiştir. İngilizlerin "*Hangi mahkemeye gideceksiniz?*" sorusuna ise "*Meclis şayet kanunlar dışında bir hükümde bulunursa Arazi Nizamnamesi açık olduğundan haksızlıkları taraflara açıklarım, kabul edilmemesi için ısrar ederim, üst makamlara arz ederek izin alındıktan sonra alacağım emre göre hareket ederim.*" yanıtı verilmiştir. Osmanlı memurlarının yazısının sonunda, eksik olan haritaların çizimini komisyonların birlikte yapması teklifini İngiliz memurun kabul ettiği ifade edilmiştir. BOA. HR. SYS. 890 / 5-105.

bu yana usulüdür. Yukarıdaki cevaplarda açıklandığı üzere her çeşit sahipsiz ve tapu verilebilir arazinin intikali ve satışını Padişah yapabileceği için bu konudaki itirazınız yersizdir… Akama arazisi uzun zamandan beri bakımsız ve boş kalıp çiftçi iskânıyla imarı mümkün olmadığından Ada'nın İngiltere'ye devrinden önce kanuni işlemleri tamamlanarak Padişah'ın mülkiyetine alınmıştır. Daha sonradan İngiliz memurları tarafından yapılan itirazlar kanuni değildir. Çünkü bu kanunun önceden yapılan uygulamalar hakkında geçerliliği olamaz. Hiçbir yeni idarenin önceki yönetimin uygulamalarını iptal ile başka bir kalıba koymaya yetkisi olamayacağı karşı tarafın da kabul ettiği bir husustur."

İngilizler tarafından Kıbrıs'taki Padişah mülklerine yapılan itirazlara hemen ayrıntılı cevap verilmemiş, Devlet'in ilgili kurumlarından görüş alınması süreci başlatılmıştır[173]. İlk iş olarak Muzıka-i Hümâyûn (Bando) Ferîki (Generali) Necip Paşa'ya ve Kıbrıs'taki Osmanlı memurlarına, kendileri tarafından hazırlanan cevapların inceleneceği ve kurumlardan alınacak görüşlerle birlikte son şeklin gönderileceği ifade edilmiştir[174]. Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülk/arazilerinden sorumlu memurlar tarafından düzenlenen itiraz yazısı, Vergi Emaneti, Babıali hukuk müşavirleri ve Adalet Bakanlığınca incelenip bazı düzeltmeler yapıldıktan sonra Osmanlı Hükûmetine 1880 yılının Mayıs ayında sunulmuştur[175].

Bunlar arasında en ayrıntılı raporu sunan Babıali hukuk müşavirlerinin 16 Mayıs 1880 tarihli değerlendirmeleri şu şekildedir:

"*Kıbrıs Adası'ndaki Padişah'ın mülklerine ilişkin İngiliz memurların itirazlarına karşı Osmanlı memurları tarafından hazırlanan cevap yazısı dikkatle değerlendirilmiş ve incelenmiştir. İngiliz memurlarının itirazı hukuki ve fiili olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. İmza sahibi*

---

[173] 23 Nisan 1880 tarihinde Osmanlı Dışişlerine Kıbrıs'taki Osmanlı memurları tarafından gönderilen telgrafta; "'*Padişah mülk/arazilerinin her birine ayrıca itiraz ederek bunları onaylamadıklarını resmî bir yazı ile tarafımıza bildirdiler. İtirazları genellikle anlaşmalara aykırı ve basit gerekçelerden olduğundan bu konuda haksızlıklarını ortaya koyan bir cevap verilmesi gerekmektedir*." denilmektedir. Telgrafın sonunda gereken cevabın kendilerince mi verilmesi yoksa İstanbul'dan alınacak cevaba göre mi verilmesi hususu da sorulmaktadır. BOA. HR. SYS. 890 / 5 – 106 – 2.

[174] 2 Mayıs 1880 tarihinde Osmanlı Dışişleri Bakanlığından Muzıka-i Hümâyûn (Bando) Ferîki (Generali) Necip Paşa'ya gönderilen yazıda, Kıbrıs Adası'ndaki Padişah mallarından sorumlu memurlar tarafından alınan telgraf ve yazıların gönderildiğine dair 24 Nisan 1880 tarihli yazının incelendiği ve bu konu hakkında İngiltere Büyükelçiliğine en son olarak yazılıp tercümesi de ekte gönderilen müzekkereye göre söz konusu memurlara talimat verilmesinin uygun görüldüğü ifade edilmektedir. BOA. HR. MKT. 1118 / 66 – 1.

[175] İlgili telgraf üzerine itiraz yazısının getirtilmesi sırasında Padişah mülk/arazilerinden sorumlu memurları tarafından hazırlanan cevap da getirtilerek incelenmek üzere önceden Vergi Emaneti'ne gönderilmişti. Emanet'in 8 Mayıs 1880 tarihinde verdiği cevap şu şekildedir: "*Konu ile ilgili yazınızı ve raporları inceledim. Mevcut itirazlara verilen cevaplar Defterhanece usule ve nizama uygun görülmüştür. Ancak bazı kısımları düzeltildiği gibi ek bir kısım da cevabın içerisinde olacak şekilde adı geçen raporlar tarafınıza gönderilmiştir.*" Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülk/arazilerinden sorumlu memurlar tarafından düzenlenen itiraz yazısının Babıali hukuk müşavirleri tarafından incelenmesini isteyen 9 Mayıs 1880 tarihli yazı üzerine bir görüş hazırlanmış, bununla birlikte müşavirler tarafından hazırlanan görüşün bir kez de Adalet Bakanlığınca incelenmesi istenmiştir. BOA. HR. SYS. 890 / 5 – 106 – 2; BOA. HR. MKT. 1120 / 79 – 1; BOA. HR. MKT. 1120 / 79 – 2.

yalnızca işin hukuki tarafı üzerine görüş verebilir. Konunun uygulanması ise ancak maddi araştırma ile sonuçlanabilir. Bu da Osmanlı memurları tarafından yerine getirilmiştir.

Hukuki tarafına gelince Osmanlı memurları tarafından hazırlanarak imzalanan cevaplar Arazi Kanunnamesi'ne dayalı olduğundan bunları tereddütsüz ve tamamen kabul eder, onaylarız. Bununla birlikte belki kanun ve yönetmeliklere dair bazı değerlendirmelerde kusur olabilir düşüncesiyle cevabi yazının bir kerede Adalet Bakanı Cevdet Paşa'ya sunulması isteğindeyiz." Ardından görüşler Adalet Bakanı'na da sunularak onun da görüşü alınmıştır[176].

İstanbul'daki görüşmelerinin ardından Kıbrıs'a dönen Mehmed Hakkı Efendi'nin Kaptan Wauchope'a ve Kıbrıs Valisi'ne gönderilmek üzere 9 Haziran 1880'de itirazlara sunduğu cevaplar şu şekildedir:

"*10 Nisan 1880 tarihli yazınız Osmanlı Tapu İdaresi memuru Osip Yazıcıyan Efendi tarafından tercüme edilerek 21 Nisan tarihinde alındı. Bu yazıda Padişah'ın Kıbrıs'ta bulunan arazilerinin her birisi için ayrı ayrı itirazlar ve cevapları yazılmıştır:*

İtiraz 1: *Yazınızın başında (1) işareti ile belirtilen açıklamanız arazinin her bir parçası hakkında ayrı ayrı gerçekleştirilen mahallî incelemeden oluşması sebebiyle hiçbiri Arazi Kanunu'nun 31, 59 ve 68. maddelerinde açıklanan türden değildir.* ***Cevap 1:*** *Bu konuda bizim şüphemiz yoktur. Çünkü Arazi Kanunu'nun 59. maddesi sahipsiz arazinin tapu hakkı sahiplerine devredilmesine 68. maddesi kişilere ait arazinin özürsüz 3 sene terki ya da atıl kalması hâlinde bedelini ödeyerek kendisine şayet ödeme yapmayarak geri durur ise açık artırma yolu ile isteklisine verilmesine ilişkin hükmü içermektedir. Bu kanunun Padişah mülklerini kapsadığı açıktır. Padişah mülklerinin bir kısmı Arazi Kanunu'nun 130. maddesinin kapsadığı gibi halkının yerlerini terk ettiği köyler arazisinden ve bir kısmı da Kıbrıs Adası'nın fethinden itibaren devlete ait boş topraklar iken kanun ve usul çerçevesinde Padişah'a intikal etmiştir.*

İtiraz 2: *Söz konusu yazıda 1. ve 2. sırada bulunan Labta ve Akama arazisinden başka 21 parça arazinin senetlerinde bu topraklara mahallinden istekli çıkmadığı bildirilmiştir. Hâlbuki bu iddia gerçek dışıdır. Her birinin mahallinden isteklileri mevcuttur. Senetlerin içeriğinin tamamen hatalı olduğu İngiltere Hükûmeti tarafından bildirilmiştir.* ***Cevap 2:*** *Bu araziler Defterhane*

[176] Adliye Nazırı'nın cevabı ise şu şekilde olmuştur: *"Mehmed Hakkı Efendi'nin cevabı isabetlidir. Fakat 6. cevabın 1. satırında biraz mahalli ile 2. satırın başlangıcı çizilip kalanı ile bağlantısı kopmuştur. Bu tashihe gerek görülmediğinden mevcut durumun korunarak üzerine kırmızı ile doğruluk işareti konulmuştur. Bu maddede (1) işareti ile sayfa üzerine bir ilave çıkarılmış ise de buna gerek olmadığından ve başka itirazlara sebebiyet vereceğinden iptal edilmiştir. Cevabi metin yerinde ve kanuna uygun görülmüştür. İlave bir cümle yazı üzerine kayıt edilmiştir. 12. cevapta tartışmalı olan arazinin (Meralığa dair Defterhanede kayıt ve bilgi olmadığı) şeklindeki ibare delil yönünden faydalı olmayacağı için iptal olunmuştur. Çünkü İngiliz memurunun itirazı arazinin halkın menfaati için tahsisli olduğu yönündedir. Bir arazinin sahipsiz olması ancak mahallinde yapılacak araştırma ile belirlenebilir. Defter-i Hakanide kaydı bulunmamasından delil çıkarılamaz. Zira sahipsiz arazinin Defterhanede kayıtlı olması gerekli değildir. Tahrir defterlerinde sahipsiz arazi kayıtlı değildir. Böyle bir delil aleyhimize döneceği için vazgeçilmesi gerekir."* BOA. HR. SYS. 890 / 5-106.

tarafından ayrı ayrı müzayedeye çıkarılmış, isteklisi olduğu takdirde Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Tapu memuru tarafından İstanbul'a bildirilmiştir. Senetlerin ait olduğu araziler birkaç yüz seneden beri boş kalmış ve hâlen de boş olması mahallinde imarına talipli olmadığını ispata yeterlidir. Bununla beraber dinî kurallar ve kanunlar gereğince arazi hakkında devir işlemi yapılması hakkı Padişah'a aittir. Bu sebeple Padişah her kime ve ne miktarda bedel ile arazi verilmesini isterse hukuken ve kanunen geçerlidir. Bu sebeple itiraza hukuken ve kanunen hakkınız ve yetkiniz olmadığı açıktır. Defterhaneden verilen her çeşit arazi senetlerine İngiltere tarafından önem verilmesi gereklidir. Padişah'ın tapu senetlerine itiraz ve müdahale olamayacağı açıktır.

İtiraz 3: *1. sırada bulunan Labta arazisi hakkında düzenlenmiş olan senedin kanunsuz olduğu ifade edilmektedir. Bu hususa dayanak olarak Hasan Ağa'nın vefatı ile arazinin sahipsiz kaldığı ve bu toprakların kardeşi hayatta ve onun kullanımında bulunduğundan sahipsiz olmasına neden olmuştur.* ***Cevap 3:*** *Bu madde hakkındaki düşüncemiz, bir davacı varsa ise mahkemede ortaya çıkan duruma göre karar verilmesi gerektiği yönündedir. Mahkemesiz cevap verilmesi ve özellikle bir Hükûmetin yargıç olduğu halde davacı olarak doğrudan doğruya cevap verme yetkisi hiçbir kanunda bulunmamaktadır.*

İtiraz 4: *Devlet arazilerinin el değiştirme işlemlerinin kanuni olabilmesi için mahallinde bazı işlemlerin yerine getirilmesi Osmanlı yasaları gereğidir. 1878 yılında Osmanlı Hükûmeti tarafından satıldığı iddia olunan 23 parça arazi hakkında bu kurala uyulmamıştır. 20 ve 21 Temmuz 1878 tarihinde İstanbul'da satış işlemleri yapıldığı belirtilen Labta ve Akama arazisi hakkında gereken işlemler yapılmamıştır.* ***Cevap 4:*** *Kıbrıs arazisinde Padişah'ın (hükümranlık) hakları geçerlidir. Defterhane her yerin olduğu gibi Kıbrıs'ın da merkezidir. Bu sebeple Kıbrıs hakkında Defterhanede yapılan tüm işlemler geçerlidir. Defterhaneden verilen tüm tapuların İngiltere Devleti nezdinde geçerli olması gerekir. Padişah'a ait tapulara itiraz edilemeyeceği açıktır. Bundan dolayı itirazınız Kıbrıs Sözleşmesi'nin 4. maddesi ve Arazi Kanunu'na aykırıdır. Mahallinde yerine getirilmeyen işlemlerin ne olduğunun açıkça bildirilmesi beklenilmektedir. Labta ve Akama arazisinin 20 ve 21 Temmuz 1878 tarihlerinde İstanbul'da satışı konusuna gelince, açıklandığı üzere Ada arazisi üzerinde Padişah'ın hükümranlık haklarının geçerli olduğu zamanda yerine getirilmiş olması sebebiyle itirazınız geçersizdir. Bu konu sizin iddia ettiğiniz şekilde olmamıştır. Arazi Kanunu'nun 37. maddesine göre bir arazinin el değiştirme işleminin kanunen yapılmasının ardından tapu hazırlanmadan önce bu topraklar alıcıya ait hâle gelir ve istediği gibi tasarrufta bulunabilir, başkasına devredebilir. Bu konuda itibar edilecek husus yalnızca satış tarihidir. Tapu belgesinin hazırlanması satış işlemini müteakiben 3, 5 ve 8 ay gibi sonuçlandığı bilinmekte iken söz konusu tarihlerin itiraz sebebi olması anlaşılamamıştır.*

İtiraz 5: *8. iddia Randi, 9. Doğan Burnu, 11. Oridez, 16. Belendri: Bu arazinin 28 Kasım 1878 tarihinde İstanbul'da satılmış olduğu iddia edildiği ve 4 parça arazi hakkında mahallinde*

yerine getirilmesi gereken işlemlerin tamamlanmadığı kalan diğer arazinin satışının İstanbul'ta 28 Kasım 1878 tarihinde gerçekleştiği senetlerde belirtilmiştir. Ancak bunlar hakkında mahallinde yerine getirilmesi gereken işlemler yapılmamıştır. Bu sebeple Kıbrıs Hükûmeti'nin bu satın alma işlemlerini kabul etmesi kanunsuz hareketleri uygun görmesi anlamına gelir. ***Cevap 5:*** *Gereken yanıt yukarıda 4. cevapta ayrıntılı olarak bildirilmiştir. Söz konusu senetleri geçerli saymak kanunsuz davranmak anlamına gelmez. Bu senetlerin geçerliliğini kabul etmemek yürürlükteki kanun ve sözleşmelere aykırı hareket etmek demektir.*

İtiraz 6: *2. iddia Akama, 3. Dalya, 8. Randi, 9. Doğan Burnu, 10. Aya Yorgi Çeri (Çire), 11. Oridez, 19. Aynakofu: Sayılan bu araziler halkı dağılmış köylerdendir. Bu cinsten topraklara Arazi Kanunu'nun 130. maddesi hükmüne göre işlem yapılması gerekir. Adı geçen topraklar Ada İdaresinin değişmesi sebebiyle İngiltere Hükûmeti'ne ait hâle gelmiştir. Bu nedenle arazilere ilişkin hususlarda karar alma hakkı yeni idareye aittir.* ***Cevap 6:*** *Söz konusu arazilerin, sahiplerinin yerlerini terk etmesi ile ortaya çıkan köylere ait topraklardan olduğu yönündeki açıklama doğrudur ve 1. maddesi cevabımızı onaylamaktadır. Bu arazi hakkındaki 130. maddenin özü -halkının dağılmasının ardından yeni tapu düzenlenmesine hak kazanan araziye çiftçi getirilerek iskân edilmesiyle aslına döndürmek mümkün olmaz ise köy arazisi çiftlik yapılmak üzere toptan ya da 1 veya 2, 3 kişiye verilebilir- şeklindedir. Bu durumda yeniden çiftçiler getirilerek iskân edilmesinin imkânsızlığı sebebiyle Osmanlı Devleti, bu toprakların çiftlik yapılması amacıyla Padişah'ın mülkiyetine geçmesi için gereken kanuni işlemleri tamamlamıştır. Terk edilen arazilere yeni çiftçiler bulunarak yerleştirilmesi hakkının İngiltere Hükûmeti'ne ait olduğu yönündeki itirazınız şaşılacak bir şeydir. Çünkü bu gibi hususlar kendi döneminin kuralları çerçevesinde gerçekleştirilir. Geçmiş zamandaki imkânsızlıkla, şimdiki zamanın imkânlarına itiraz sebebi olamaz. Geçmiş zamandaki imkânsızlık sebebiyle Osmanlı Devleti kanunların gerektirdiği gibi davranmıştır. İngiltere Hükûmeti şimdiki zamanın imkânı sebebiyle 130. maddenin gereğini yapmak istiyorsa bunu kanunların gereği gibi yerine getirilmediği başka arazilerde yapabilir. Hakkında kanuna göre uygulama yapılmış bir araziye itiraz, antlaşma ve kanunlara usul ve akla aykırıdır.*

İtiraz 7: *2. Akama, 3. Dalya, 8. Randi, 9. Doğan Burnu, 11. Oridez, 15. Belendri, 19. Aynakofu: Bu arazinin çoğu yeri koru ve çalılık ile kaplıdır. İngiltere Hükûmeti Kıbrıs gibi fazlaca odun ihtiyacı olan bir belde de bu arazinin kişi üzerine intikalini tapu işlerine dair talimatın 3. maddesi çerçevesinde engelleyebilir. İngiltere Hükûmeti'nin bu hususlaki hakkı yazınızın 5. sayfasında yer almaktadır.* ***Cevap 7:*** *Bu itirazdaki haksızlığınızın derecesini siz de bilmektesiniz. Öncelikle 4. sayfada bulunan önceki itirazınızı bir kere daha dikkate almanızı hatırlatırım. Çünkü bu saydığınız arazinin Belendri dışında kalanlar önceki itirazınızda halkının yerlerini terk etmiş köylerden oldukları ve boş bırakılmayarak Arazi Kanunu'nun 30. maddesine göre davranılması*

gerektiği açıkça ifade edilmiştir. Ancak İngiltere Hükûmeti'nin Kıbrıs gibi oduna ihtiyacı olan bir beldede çalılık ve ormanla kaplı bir arazide tarım yapılmasını engellemek zorunda olduğu ifade edilmektedir. Bu şaşılacak bir durumdur. Önceki itirazınızda 130. madde çerçevesinde imarı gerektiği ifade edilen arazi hakkında şimdi de mevcut durumun korunması konusunda tapu işleri hakkındaki talimatın 3. maddesi hükümlerini yerine getirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu iki maddenin bir diğerine açıkça karşı olması ve arazi ise yine aynı yer olması sebebiyle ileri sürdüğünüz itiraz diğerini iptale yeterlidir. Verdiğimiz cevap yeterli olsa da itiraf makamında olan itirazınız yapılmamış sayılsa ve bu itirazınız dikkate alınsa yine başka bir haksızlık ortaya çıkmaktadır. Asıl hayret edilecek yer burasıdır. İtirazınız, Kıbrıs'ın odun ihtiyacının bu arazilerden karşılanması sebebiyle bu toprakların tarıma açılmamasıdır. İsimleri sayılan arazi benzer isimli yerlere bakılarak, diğerleri de tahmin yapılarak bu topraklar hakkında karar verilmiş ya da bu isimlerin yanlışlıkla hatalı yazıldığı ve itiraz olunan arazinin başka yerler olduğu düşünülmektedir.

Bu sıraladığımız hususların isabetli olmadığı varsayılır ve itirazınız doğrudan doğruya bu arazi hakkında ise şaşkınlıkla söyleyebilirim ki, söz konusu topraklar koruluk ve çalılık değildir. İçindeki ağaçlar odunluk değil en kıymetli ağaçlardandır. Özellikle Randi, Oridez ve Akama bölgelerinde zeytin ve keçiboynuzu ağaçları bulunmaktadır. Civardaki halkın geçim kaynağı keçiboynuzu ve zeytin ağaçlarındandır. Bu topraklar çevresinde çok eski zamanlarda halkın istifadesine bırakılan koruluk bulunmaktadır. Kıbrıs'ta odun yapmak için sayılamayacak kadar çok ağaç vardır. İngiltere Hükûmeti zeytin ve keçiboynuzu ağaçlarını farklı yerlerde odun yapabilir. Osmanlı Devleti'nin kanun ve adalet anlayışı sorumluluk alanındaki topraklarda bulunan zeytin ve keçiboynuzu ağaçlarının odun yapılmasına izin vermeyecektir.

İtiraz 8: *12. arazi, Motoğori, 14. İlyohori ve Halayık Kapısı. Bu araziler meskûn köyler civarında olup Arazi Kanunu'nun 130. maddesine göre bir kişiye satılamaz. Bu iki parça arazi hâlen çiftçiler tarafından kullanılmakta olduğundan Osmanlı Devleti söz konusu kişileri uzaklaştırmayı düşünüyorsa Ada'nın İngiltere Hükûmeti'ne devrinden önce bu fikrini gerçekleştirebilirdi. İngiltere Hükûmeti'nin bu kişiler hakkında Ada'yı devraldığı tarihten itibaren önceki kanunlara göre işlem yapması gerektiği yazınızın 6. sayfasının yukarı kısmında yazılıdır.*
Cevap 8: *Terk edilmiş köylerin toprakları için düzenlenmiş olan 130. maddenin meskûn köylerin çevresinde bulunan arazilerden olduğu itiraf edilen yerler için uygulanmaya çalışılması açıklanamaz. Bu iki parça arazi öteden beri boş topraklardan olduğu halde çevredeki köylüler tarafından zorla ele geçirilerek kullanılmıştır. Osmanlı Hükûmeti bu kişilere bedelini ödemek kaydı ile arazilerin devrini önermiştir. Ancak istenilen ödeme yapılmamıştır. Teklif edilen bedelin ödenmemesi satın alma önerisinin kabul edilmemesi anlamına geldiğinden bu topraklar kanunlar çerçevesinde Padişah'ın mülkiyetine intikal etmiştir. Kanunlar ve adalete uygun şekilde işlemleri tamamlanmış araziler hakkında kapsamına girmediği halde 130. maddenin uygulanılması*

istenilmektedir. Haksızlık ve adaletsizlik tarafınızdan yapıldığı halde Osmanlı Devleti hakkında adaletsizlik suçlamasında bulunmak münasebetsizliktir.

İtiraz 9: *20. İddia Pirgo. Bu topraklarda yaşayanlar 3 köyün arazisi ile beraber Ada'da devlete ait ormanın bir kısmında meskûndurlar. Söz konusu arazi 6. maddede açıklandığı gibi bir kişinin mülkiyetine giremez. Diğer kısmı olan devlete ait ormanlar ise satılamayacağı yazımızın 6. sayfasının alt kısmında bildirilmiştir.* ***Cevap 9:*** *Üzerinde yaşayanların olduğu köy arazilerine 130. madde gereğince işlem yapılmak istenilmesi hakkındaki itirazınıza yukarıda 8. cevabımız yeterlidir. Bir kısmının devlete ait orman olduğu ve satılamayacağı yönündeki bahsine ise cevabımız: Halka ait ormanların satılması yasaklanmışsa da bu arazi halka verilmiş orman olup boş durumdadır. Her tarafında köylüler tarafından devlet arazisinden satın alarak tarım yapılması buraların ekilen arazi olduğunu ispat etmeye yeterlidir. Padişah'a ait arazilerin bir kısmını halk ve diğer bir kısmını civardaki köylülerin kullanması ve bir diğer kısmına da ormanlık gibi gerçek dışı iddialarla itirazlar yapılması, bir müddet buraların kullanılmasının ardından bedelinin ödenerek mülkiyet hakkına sahip olmak için teklif yapmak amacına mı yöneliktir sorusunun yöneltilmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.*

İtiraz 10: *1. Labta, 4. Haravadi, 18. Palyofiğaro, 20. Diyasi, Kırklar Kıracı. Bunlar vakıf arazisidir. 4.hariç gelirleri bir defaya kiraya verilmiş vakıf türündendir. Devlet arazisi değil vakıf arazisidirler. Osmanlı Hükûmeti'nin Sözleşme hükümlerine uygun olarak bu araziyi satmaya yetkili olmadığı yazınızın 7. sayfasında belirtilmiştir.* ***Cevap 10:*** *Tüm vakıf arazilerinin Defterhanede kayıtları bulunmaktadır. İddia sahipleri belgelerini ibraz ettikleri takdirde Defterhanedeki kayıtlar incelenerek gerçek ortaya çıkacaktır.*

İtiraz 11: *13. iddia İlyahoryo. Bu arazinin yarısı meskûn durumda bulunan Salamyu köyüne ait olduğu için 30. madde çerçevesinde bir kişiye verilemeyeceği yazınızın 7. sayfasında belirtilmiştir.* ***Cevap 11:*** *Bu itirazınıza 8. cevabımız yeterlidir.*

İtiraz 12: *6. Mandirez, 15. Livatya, 17. Koçinez, 20. Çengerli. Bunların eski zamanlardan beri halkın ihtiyacı olan mera olduğu kişilere verilemeyeceği yazınızın 7. sayfasında belirtilmiştir.* ***Cevap 12:*** *Arazi Kanunu'nun 97 ve 98. maddeleri gereğince mera yerleri alınıp satılamaz, üzerine bina yapılamaz, ağaç dikilemez, tarım yapılamaz, tarım yapılmak istenilirse engellenir, mera olarak belirlenen arazinin sınırları değiştirilemez. Bu arazinin eski zamanlardan beri tapulu olduğu ve mera olduğuna dair Defterhanede bir kayıt olmadığı ortaya çıksa ve öteden beri meradır diye itiraz yapılsa bunun boş ve gereksiz olduğunu aldığım emir üzerine bildiririm. Bu arazinin büyük kısmı halkı yerlerini terk etmiş köylerdendir.*

İtiraz 13: *5. sırada bulunan Aya Haridu toprakları sipahi senediyle bir kişinin mülkiyetindedir. Bu kişi aleyhinde dava açabileceğimiz yazınızın 7. ve 8. sayfalarında bildirilmiştir.* ***Cevap 13****: Bu arazinin öteden beri boş olması ispata yeterlidir. Osmanlı Hükûmeti bu araziyi*

devlete ait sahipsiz boş topraklar olarak kabul etmektedir. Mülkiyet iddiasında bir kişi var ise dava açması ve mahkemede alınacak karara göre hareket edilmesi gerekmektedir.

İtiraz 14: *Birinci sıradaki arazi herkesçe bilindiği gibi Lefkoşa Kalesi hendeğinden ibarettir. Söz konusu yer kalenin bir parçası olması sebebiyle devlete aittir. Yazınızın 8. sayfasında Osmanlı Hükûmeti'nin bu araziyi Sözleşme'ye dayanarak satış yapmasına yetkisi olmadığı belirtilmiştir.* ***Cevap 14****: Bu madde hakkında önceleri aramızda düzenlenen protokolde açıklandığı üzere, arazinin öteden beri Osmanlı Hükûmeti tarafından müzayede ile kiraya verilmesi, içerisinde Mustafa Fuat Efendi'nin 2 dönüm tapulu arazisinin olması bu toprakların Hazineye ait devlet arazisi olduğunu ispata yeterlidir. Söz konusu arazi kale civarında ve halk arasında hendek olarak bilinmekte ise de yapılan ayrıntılı açıklamadan anlaşılacağı gibi burası hendeklikten çıkarak devlet arazisi hükmüne girmiştir. İngiltere Hükûmeti bu araziye hendek gözüyle bakmamalıdır. Burası Osmanlı döneminde kira ile tarım yapılan topraklardan olduğundan itiraz manasızdır.*

İtiraz 15: *9. iddia Doğan Burnu, 17. Koçinez. Osmanlı Hükûmeti'nin bu iki parça arazi içindeki Larnaka ve Limasol devlet tuzlalarını Sözleşme çerçevesinde satmaya yetkisi olduğu yazınızın 8. sayfasında bildirilmiştir.* ***Cevap 15:*** *Tuzlalara ilişkin sorunlar ikinci bölümde incelenecek olup bu konudaki değerlendirmeler daha sonra ifade edilecektir. Sorun arazi hakkındadır. Tuzlalara şimdilik sizin ileri sürdüğünüz düşüncelerle bakılacak olsa bile itiraz ettiğiniz topraklar tuzlaların altında değildir. Bu arazi tuzlaların dört tarafındaki büyük alandır. Söz konusu arazi içinde diğer köylerin toprakları ve hatta Ağrator köyü bulunduğundan bu alanın sınırları 1,5 saat mesafeye kadar uzanmaktadır. Şu halde itirazların Padişah'a ait arazilerin sınırları ve tuzlalar arasındaki köyler arazisiyle civardaki köyleri kapsayacak şekilde olması gerekir. Bu ise değil yürürlükteki kanunlara akıl ve hikmete bile uymamaktadır. Bu dikkate alınsaydı akla uygun olmayan itirazlar yapılmazdı.*

İtiraz 16: *19. iddia (A) Forni. Yazınızın 8. ve 9. sayfalarında bu arazinin bir köyün topraklarının tamamı ve bazı köylerin bir kısmını kuşatmış olmasından dolayı yazınızın 6. maddesinde gösterilen kuralların bu arazi için de geçerli olması gerektiği bildirilmiştir.* ***Cevap 16:*** *6. maddede verilen cevabımız bu itiraz için de yeterlidir.*

İtiraz 17: *9. iddia: Doğan Burnu. Bu arazi Avrotur isimli köyü bir miktar toprağı ile beraber içine alması sebebiyle 6. bentte söz konusu alan hakkında da geçerli olacağı yazınızın 9. sayfasında bildirilmiştir.* ***Cevap 17:*** *Söz konusu maddeye verilen cevap bu itiraz için de yeterli bulunmuştur. Ancak bu arazi hakkındaki yazınızın 4. sayfasının 4. bendinde terk edilmiş köylerin topraklarının şenlendirilmesi için çiftçilerin iskân edilmesi gerektiği, 5.sayfanın 5. bendinde koru ya da çalılık olduğundan Kıbrıs'ın odun ihtiyacı için terk edilmesi gerektiği, 8. sayfanın 13. bendinde içerisinde tuzla olması sebebiyle tuzlaya ait olması gerektiği ifade edilmektedir. Bu bentteki itirazınızda 6.bente atıf yapılmaktadır ki burada" meskûn köylerin çevresinde bulunan topraklar" olduğu ifade*

edilmektedir. Bu konuda ortaya konulan düşünceleriniz ve ileri sürdüğünüz kanunlar birbirine zıttır. Yaptığınız itirazları yine kendiniz çürütüyorsunuz. Tüm hususlarda doğru tektir. İki olamaz. İki adet tez ileri sürüldüğünde yalnızca birisini doğru olacağı açıktır. Yaptığımız açıklamalar incelendiğinde bu konudaki itirazlarınızın; antlaşmalar, kanunlar, akıl ve usul açısından doğru olmadığı tarafınızdan da onaylanacaktır."[177]

Ayrıca bazı korulara halk tarafından baltalık denilse de buraların iyi cins ağaçlardan oluştuğu, halk arasında hendek denilen yerlerin tarım yapılan devlet arazileri olduğu, vakıf arazisi olarak ifade edilen yerin sahibi varsa mahkemeye başvuru yapması gerektiği cevapları Osmanlı yetkilileri tarafından verilmiştir. Sonuçta İngiliz memurlarının itirazlarına Osmanlı'nın emlak memurları ikna edici cevaplar vermiştir. Bu davranışları Babıali hukuk müşavirleri ile Adalet Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. Osmanlı bürokratlarının verdikleri cevap üzerine İngiliz memurları hangi cevabı vermişse uygun olanın yapılması için görevlilerimizden telgrafla durumun açıklanmasını istemenin lüzumunun Necip Paşa'ya bildirilmesi gerekmiştir[178].

Muzıka-i Hümâyûn Komutanı Ahmed Necib Paşa'nın Osmanlı Dışişleri Bakanlığına 22 Haziran 1880 tarihinde gönderdiği yazıda, İngiliz memurların Arazi Kanunnamesi ve Sözleşme'ye dayalı tüm ispatlara rağmen Kıbrıs Adası'nda 21 adet arazinin Padişah'a aidiyetine ilişkin işlemlerin tamamlanmasında zorluk çıkardıkları bir kez daha ifade edilmiştir[179]. Yine süreç ve yazışmalar devam ederken Yerel Hükûmetçe Kıbrıs'ta Padişah'ın mülkleri için görevlendirilmiş olan Hakkı Efendi'nin şahsına yönelik de bazı zorluklar yaşattırılmaya başlanmıştır. Nitekim Hakkı Efendi, Beyrut'tan gelirken beraberinde yasaklanmış ağaç bulundurduğu gerekçesiyle Yerel Hükûmet tarafından yargılanmış neyse ki İngiltere Büyükelçiliğinin devreye girmesiyle herhangi bir hapis ve para cezasına çarptırılmamıştır[180]. Konuyu çözümsüz bırakmak için başvurulan İngiliz

---

[177] BOA. HH. THR. 114 / 52.

[178] BOA. HR. SYS. 890 / 5-98.

[179] "*İngiliz memurlar Kıbrıs Adası'nda 21 adet arazinin Padişah'a aidiyetine ilişkin işlemleri tamamlamayarak zorluk çıkarmaktadırlar. Bu sebeple söz konusu topraklardan sorumlu Osmanlı memurları Ada'da boş yere zaman harcamakta, arazilerde tarım yapılamamaktadır. Defterhane mezkûr yerlerin Padişah'ın mülkiyetinde olduğuna dair tapuların usule ve Arazi Kanunu'na uygun olduğunu ifade eden bir yazı hazırlamıştır. Osmanlı Dışişleri Bakanlığı bu tapuların onaylı suretlerini Londra Büyükelçiliği ile İngiltere Büyükelçiliğine iletmiştir. Bütün telgraf, nota, kayıt ve resmî yazıya rağmen İngiliz memurlarının sonradan ortaya çıkan itirazlarına oradaki Osmanlı memurları tarafından bir cevap hazırlanmıştır. Bu cevap yazıları İstanbul'a gönderilerek önce Vergi Emanetiyle yazışmalara konu olmuş ardından Osmanlı müşavirlerince bir görüş yazısı hazırlanmıştır. Konu ile ilgili tüm bunlardan ve Adalet Bakanının da görüşlerinden anlaşılacağı üzere söz konusu arazilerin onaylanması hakkında gösterdikleri zorluklar Arazi Kanunnamesi'ne ve özellikle Sözleşme'ye aykırı olduğundan alınması gereken tedbirlerin Bakanlığınızca bildirilmesini talep ediyorum.*" BOA. HR. SYS. 890 / 5 – 107.

[180] Osmanlı Dışişleri Bakanlığı Müsteşarlığından 30 Ağustos 1880 tarihinde Ahmed Necib Paşa'ya gönderilen yazı şu şekildedir: "*Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülk-arazilerinden sorumlu Müdür Hakkı Efendi'nin Beyrut'tan gelirken beraberinde yasaklanmış ağaç bulunması sebebiyle Mahallî Hükûmeti tarafından yargılandığından bahisle adı geçenin hapis ve para cezası gibi cezalara çarptırılmaması için gönderdiğiniz yazı incelendi. Bilindiği üzere Kıbrıs Adası, İngiltere idaresi altında olduğundan Hakkı Efendi'nin İngiltere kânununa göre yargılanması*

taktikleri, Osmanlı yetkililerince verilen resmî cevaplara dönmemek, süreci uzatmak, konuyla ilgili Osmanlı görevlilerini zor durumda bırakacak iddialarla hem cezalandırmak hem itibarsızlaştırmaya çalışmak olmuştur.

Mehmed Hakkı Bey'in Osmanlı Hükûmetinden de onay alarak sunduğu cevaplara 3 ay geçmesine rağmen Kıbrıs Valiliği tarafından herhangi bir cevap verilmemiştir. Bu sürede Padişah arazilerinde tarım yapılamamış ve araziler boş bırakılmıştır. Köylüler o zamana kadar olduğu gibi toprakları zorla ele geçirerek çiftçilik yapmışlar ve bu işgaller birtakım rahatsızlıklara yol açmıştır. Sorunun bir an önce çözülmesi amacıyla 25 Ağustos 1880 tarihinde Kıbrıs Valisi General Biddulph'a, 9 Haziran 1880 tarihli itiraz yazısının cevabının bildirilmesi hakkında bir mektup gönderilmiştir. Kıbrıs Vilayeti Müsteşarı Veron bu mektuba Vali adına 1 Ekim 1880 tarihinde bir cevap gönderebilmiştir. Mehmed Hakkı Efendi'ye gönderilen söz konusu cevapta; "*Padişah arazisi olarak tanımladığınız topraklar Osmanlı ile İngiltere arasında imzalan Kıbrıs Sözleşmesi'nde çerçevesi çizilen arazi ile aynı nitelikte değildir. Bundan dolayı iddialarınıza cevap vermek faydasızdır.*" denilmekle yetinilmiştir[181].

25 Kasım 1880 tarihinde Mehmet Hakkı ve Erkân-ı Harbiye Kolağası Kâmil imzalarıyla Kıbrıs Valisi General Biddulph'a gönderilen yazıda, "*25 Ağustos 1880 tarihli mektupla dikkatinizi çekmeye çalıştığımız hususları değerlendirmeye almamanızdan dolayı üzüntülerimizi bildiririz.*" denilerek gerekli cevabın verilmesi hususunda ısrar edilmiştir. Üç gün sonra yine Kıbrıs Vilayeti Müsteşarı Veron tarafından verilen cevapta Kıbrıs Valisi'nin başka bir cevabı olmadığı, itirazların doğruca Kraliçe Hükûmeti'ne gönderildiği ancak henüz cevap alınamadığı bildirilmiştir. 13 Ekim 1880 tarihinde Mehmed Hakkı Efendi'nin Hassa Hazînesine gönderdiği yazıdan da anlaşılacağı üzere itiraz yazılarının ve sorunun Kıbrıs Valiliğince Londra'ya iletildiği ancak hâlâ bir cevap alınamadığı artık yazışmaların Osmanlı Dışişleri Bakanlığınca yürütüldüğü hatırlatılmıştır[182].

1880 yılının sonuna gelindiğinde İngiltere Hükûmeti konuyu daha da ağırdan almaya başlamıştır. Nitekim Osmanlı Dışişleri Bakanlığı Müsteşarlığından 15 Aralık'ta Ahmed Necib Paşa'ya gönderilen yazıda, Kıbrıs Valisi tarafından da ifade edildiği üzere Londra'dan gelecek cevabın beklendiği ancak aylardır cevap gelmediğinden konunun bir sonuca ulaşması adına Vali'ye bir hatırlatma yazısı gönderilmesinin uygun olacağı bildirilmiştir[183].

---

doğal ise de konu ile ilgili gayriresmî yollardan İngiltere Büyükelçiliğine bilgi verilmiş ve Büyükelçilik tarafından da telgrafla mahalline haber gönderilerek kendisine yardımcı olunacağına dair tercümanı aracılığıyla şimdi söz verilmiştir." BOA. HR. MKT. 1134 / 52 – 1.

[181] BOA. HH. THR. 114 / 52.

[182] BOA. HH. THR. 114 / 52.

[183] "*Kıbrıs'taki Padişah mülk/arazilerinden sorumlu memurları tarafından Kıbrıs Valisi'ne gönderilen yazı ve verilen cevaba dair 15 Aralık 1880 tarihli yazınız incelendi. Vali tarafından da ifade edildiği üzere memurların Londra'dan gelecek cevabı beklemeleri gerekmektedir. Ancak bir aydır cevap gelmediğinden Vali'ye Londra'dan*

Buna rağmen İngiltere Hükûmeti, 1881 yılının başından itibaren karma komisyon fikrinde daha da ısrarcı olmuştur. Osmanlı Dışişleri Bakanlığına 28 Mart 1881 tarihinde İngiltere Büyükelçiliğinden gönderilen yazıda, İngiltere Hükûmeti'nin tavrının Padişah'ın Kıbrıs'ta bulunan bazı arazileri hakkındaki taleplerine dair konunun halledilmesinde incelemelerde bulunacak özel bir komisyondan yana olduğunu ifade etmektedir. Lord Granville'den alınan talimat gereğince bu komisyonun görevlerine ve kuruluşuna dair yakın zamanda bazı ayrıntılar sunulabileceğini de ifade eden Büyükelçilik, İngiltere'nin biri Osmanlı diğeri İngiltere Hükûmeti'nden olmak üzere iki memurdan oluşturulan özel bir komisyon aracılığıyla konunun esas ve ayrıntılarını yeni baştan incelenmeden herhangi bir girişimde bulunulamayacağı düşüncesinde olduğunun Padişah'a bildirilmesini de rica etmiştir[184].

Görüleceği üzere İngiltere karma komisyon tekliflerine, Osmanlı Hükûmeti de Padişah arazilerine dair iddia ve hazırladığı itirazlara bir türlü cevap verilmemesinden rahatsızdır. Padişah'ın Kıbrıs'taki arazilerini araştırmak üzere karma bir komisyon kurulması teklif edilmesine rağmen konunun hâlen Osmanlı Hükûmeti hukuk müşavirleri tarafından incelenmeye devam edilmekte olduğuna ve İngiltere Hükûmeti'nce önerilen komisyonun yapı ve görevlerini belirten yazının bir kopyasının da sunulduğuna dair İngiltere Dışişleri Bakanlığından Londra Büyükelçisi Musurus Paşa'ya 7 Nisan 1881 tarihinde bir yazı daha gönderilmiştir[185].

İngiltere Büyükelçiliğinden de Osmanlı Dışişleri Bakanlığına 16 Nisan 1881 tarihinde gönderilen yazı şu şekildedir:

"*Padişah tarafından Kıbrıs Adası'nda talep edilen arazi konusunun çözümü için kurulması planlanan araştırma komisyonu hakkında 28 Mart 1881 tarihinde (İngiliz Elçiliğinden) Dışişleri Bakanlığına bir yazı gönderilmiştir. Bu yazıya ek olmak üzere İngiltere Dışişleri Bakanı ile Müstemlekât (Sömürge) Bakanı arasında söz konusu komisyonun teşkili hakkında kararlaştırılan hususlar Osmanlı Hükûmeti'ne bildirilmektedir.*

---

henüz bir cevap alınamadığının ve mevcut müracaatımızın bir sonuca ulaşması gerektiğinden bir hatırlatma yazısının uygun olacağının bildirilmesi yerinde olacaktır." BOA. HR. MKT. 1148 / 60 – 1.

184 "*İngiltere, biri Osmanlı diğeri İngiltere Hükûmeti'nden olmak üzere iki memurdan oluşturulan özel bir komisyon aracılığıyla konunun esas ve ayrıntılarını yeni baştan incelenmeden herhangi bir girişimde bulunulamayacağı düşüncesindedir.*" BOA. HR. SYS. 897 / 58.

185 "*İngiltere Dışişleri Bakanlığından, Sayın Büyükelçi, Padişah Hazretleri'nin Kıbrıs'ta hak iddia ettiği topraklarla ilgili olarak tarafınızdan bana iletilen 6 Şubat ve 10 Mart tarihli Bâbıâlî yazışmalarına istinaden, Nisan 1881'de Bâbıâlî'ye bu iddiaları araştırmak üzere bir karma komisyon kurulması önerisinde bulunulduğunu ve Majesteleri'nin Hükûmeti'nin Bâbıâlî hukuk müşavirleri tarafından hâlen değerlendirilmekte olduğunu anladığı bu yazışmalara henüz bir yanıt alınmadığını Ekselansları'na bildirmekten onur duyarım. Majesteleri'nin İstanbul'daki Büyükelçisine 7 Nisan 1881 tarihinde gönderilen ve Majestelerinin Hükûmeti tarafından önerildiği şekliyle komisyonun yapısını ve görevlerini belirten yazının bir kopyasını Ekselanslarının bilgisine sunmaktan onur duyarım. En yüksek saygılarımla. Granville'den Musurus Paşa ve Sayın [George Joachim] Goschen. 7 Nisan 1881.*" BOA. HR. SFR. 3._ 293 / 25_1_1.

Şöyle ki; komisyonun biri İngiltere diğeri Osmanlı Devleti tarafından seçilmiş iki üyeden oluşacaktır. Bunlar Kıbrıs'ta araştırma yapmaya başlayacaklar, Padişah'ın vekil tayin ettiği kişiler ile şahitler ve Kıbrıs yerel Hükûmeti, arazi üzerinde hak iddia edecek şahıslar ve vekillerinin ifadelerini dinlemek üzere bağlı oldukları devletlerinden talimat alacaklardır.

Her iki devlet her türlü şahitliği kabul etmeleri için kendi memurlarına emir verilmesini karar altına alacaklardır. Memurlar dinleyecekleri ve kabul edecekleri şahitlikleri itimat edilir bulmaya zorunlu olmayacaklardır.

İngiltere, söz konusu komisyonda şahitleri yemin ettirmek, Kıbrıs'ta oturan şahitleri komisyona gelmeye zorunlu tutmak, Kıbrıs Hükûmeti, vekiller ve komisyon tarafından istenilecek belgeleri göstermek, Padişah'ın istekleri hakkında ayrıntılı araştırma yapılması için gereken izinleri verebilecek bir kanun çıkarılmasını teklif etmek üzere Kıbrıs Valisi'ne emir verecektir.

İngiltere Elçiliği yukarıda söz konusu edilen şartlar çerçevesinde sorunun çözümüne ilişkin bir komisyon kurulmasını Osmanlı Hükûmeti'ne teklif etmektedir. Ardından cevabi yazı beklediğini bildirmektedir."[186]

İngiliz sömürge yetkililerin karma komisyon tekliflerinin yanı sıra, Padişah tarafından Kıbrıs Adası'nda talep edilen arazi konusunda durumu anlamak ve görüş belirlemek üzere bir belge hazırlattıkları anlaşılmaktadır. 1881 yılında Dışişleri Bakanlığı tarafından derlenen "*Sultan's Claim to Land in Cyprus*" (Sultan'ın Kıbrıs'ta Toprak İddiası) başlıklı bu belge Kıbrıs'ta Padişah'ın mülkleri meselesine ilişkin İngiliz görüşünü sunmaktadır. Belgenin giriş bölümünde yürürlükte olan ve toprak rejiminin yasal çerçevesini belirleyen 1858 tarihli Osmanlı Arazi Kanunnamesi'nin kapsamlı bir açıklaması yer almıştır[187].

1881 yılındaki bu belgeden daha önce, 8 Ağustos 1878 tarihinde Layard, Demetrius Nicolaides tarafından Fransızca olarak yayınlanan Osmanlı Kanunları derlemesini Kıbrıs'ın Yüksek Komiseri Wolseley'e iletmiştir[188]. Bu konuda çıkarılmış dört önemli reform yasası, Kıbrıs'ın İngiliz işgalinden önce çıkarılmış olup Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'taki mülkleri hakkında bilgi veren önemli kanunlardır; 1849 tarihli Ahkâm-ı Mer'iyye[189], 1858 tarihli Arazi Kanunnamesi,

---

[186] BOA. HR. SYS. 897 / 59. Kıbrıs'taki Padişah arazilerini araştırmak üzere kurulması önerilen Komisyonun yapısı ve görevlerine dair İngiltere Sömürge Bakanı ve Dışişleri Bakanı arasında mutabakata varılan hususların Osmanlı Hükûmeti'ne bildirilmek üzere İngiltere Dışişleri Bakanlığından Musurus Paşa ve G. J. Goschen'e 7 Nisan 1881 tarihinde gönderildiği anlaşılmaktadır. BOA. HR. SFR. 3. 293 / 25_2_1.

[187] Osmanlı Arazi Kanunnamesi 1946'ya kadar Ada'da yürürlükte kalmış fakat bu arada İngiliz yetkililerin bu kanuna getirdiği farklı düzenleme, yorum ve düzeltmeler kanunnameyi yavaş yavaş Osmanlı içeriğinden uzaklaştırmıştır. (Rappas, agm., s. 641.)

[188] Layard to Wolseley, 8 Aug. 1878 [Nicosia, Cyprus State Archives] S[ecretariat] A[rchives] O[ccupation]/ 336'dan nakleden; Rappas, agm., s. 628.

[189] 16 Şubat 1849 tarihli Ahkâm-ı Mer'iyye, Şeyhülislam Arif Hikmet Bey tarafından eski arazi hükümleri özetlenerek ve fetvalarla destelenerek hazırlanmış olup 1858 tarihli "Arazi Kanunnamesi"nin de temelini teşkil etmiştir. (Şener, agm., s. 152.)

1867 yılında yabancılara Türkiye'de toprak satın alma izni verilmesi ve 1869-1876 yılları arasında yürürlüğe giren Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye[190]. *"Sultan's Claim to Land in Cyprus"*, başlıklı belge ise Babıali'nin Kıbrıs'taki toprak iddiasını bu bilgiler ışığında ele alan ana kaynaktır ve İngiltere Dışişleri Bakanlığı tarafından derlenmiştir. Dışişleri Bakanlığında sekreter olarak çalışan Harry Farnall tarafından derlenen *"Sultan'ın Kıbrıs'taki Bazı Topraklar Üzerindeki Hak İddialarına İlişkin Memorandum",* Dışişleri Bakanlığının Ada'daki çeşitli İngiliz Valileri (ya da 1925'e kadar kullanılan adıyla yüksek komiseri) ile Dışişleri Bakanlığı, Londra'daki Osmanlı Büyükelçisi ve İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisi ile Osmanlı Dışişleri Bakanlığı arasında teati edilen sözlü notlar, Dışişleri Bakanlığı ve Sömürgeler Bakanlığı ile çeşitli bakanlıklar arasındaki yazışmalar ve Kıbrıs Hükûmeti tarafından çıkarılan toprakla ilgili yasalardan oluşmaktadır[191]. Altı yıllık bir dönemi (1881-1887) kapsayan belgelerin çevrilmesi faaliyetlerinde Ada'daki İngiliz İdaresinin özellikle Ermeni tercümanlarla çalıştığı görülmektedir. Osmanlı tarafında ise kilit aktörler Dışişleri Bakanlığı ve Londra'daki Büyükelçinin yanı sıra Kıbrıs Evkafı'ndaki Osmanlı delegesi ve zaman zaman Osmanlı özel elçisidir. Padişah'ın haklarının savunulmasında, iki ünlü Rum-Ortodoks *"Phanariot"* ailesinin torunlarının rolü vurgulanmalıdır: Osmanlı'nın Londra Büyükelçisi Kostaki Musurus Paşa ve Dışişleri Bakanı Aleksandr Karatodori Paşa. Padişah'ın iddialarına ilişkin *"Memorandum"*, İslam devletlerinde toprak hakkının fetihten kaynaklandığına ve Osmanlı Devleti'nde tımar sisteminin çöküşüne ilişkin bir hatırlatmanın ardından, Padişah'ın 1858 tarihli Osmanlı Arazi Kanunnamesi ile başlattığı ya da resmîleştirdiği dönüşümleri açıklamaktadır. Memorandum böylece 1858 tarihli Arazi Kanunnamesi ile resmen tanınan 5 tür toprak kategorisinden bahseder; mülk, arâzî-i mîriyye, arâzî-i mevkufe, arâzî-i metruke ve arâzî-i mevat. Memorandumun yazarı Harry Farnall, Kanunname tarafından sınırları çizilen bu toprak çeşitlerinden anlaşıldığına göre, kanunun toprak çeşitleri arasında açıkça temel bir ayrım yaparak bir arazi parçasının aynı anda iki kategoriye ait olamayacağını gösterdiğini belirtmektedir. Kanunname prensipte, toprak mülkiyeti ve kategorilerini kesin olarak tanımlayarak, mülk sahipleri üzerinde doğrudan bir devlet kontrolü ve toprak vergilendirmesi uygulayarak bir devlet politikası oluşturmayı amaçlamıştır. Fakat uygulamada arazi kategorileri her zaman bu kadar kolay ayırt edilebilir görünmemektedir. Davalardan da anlaşılacağı üzere, yukarıda atıfta bulunulan beş kategori, arazi kategorilerinden ziyade belirli arazilere bağlı hak kategorilerini tanımlamaktadır. Arazi mülkiyetinde farklı hak talepleri karşısında görülen belirsizlikler tam da İngiliz yetkililerin bu sorunla başa çıkmada karşılaştığı en büyük zorluk olan Padişah'ın iddiaları olan topraklarda kendini göstermiştir. İngiliz yetkililer, Padişah tarafından talep edilen toprakların çeşitli

[190]Rappas, agm., s. 629.
[191] Rappas, agm., s. 631.

kategorilerde olduğunu ifade etmektedirler; emlâk- ı hümâyun, mülk-i emriye, vakıf, Sultan Selim II, Sinan Paşa, Lala Mustafa Paşa ve Çorlulu Paşa vakıfları ve en öncelikli olarak arâzî-i mîriyye[192].

Bu sayılanlardan başka (Padişah mülklerinde ortaya çıkan sorunun benzeri) diğer bir anlaşmazlık da Padişaha ait tuzlalar konusunda yaşanmıştır. 1881 yılının Kasım ayına gelindiğinde Kıbrıs Adası'nın gelirlerini göstermek üzere düzenlenmiş olan defterde tuz gelirleri 5.000 kese olarak kayıtlı olmasına rağmen İngilizler Ada'da bulunan tuzlaları idare etmeye teşebbüs etmişlerdir. Ada'daki tuzlaların Padişah'a aitliği tapu ile sabit olmasına rağmen Osmanlı Vergi İdaresi tarafından buraya görevlendirilmiş memurlara tuzlaların tesliminde kararsızlık yaşandığı anlaşılmaktadır. Oysaki söz konusu tuzlaların Osmanlı Devleti tarafından idare edilmesi Osmanlı Hükûmeti ile İngiltere Elçiliği arasında kararlaştırılmış hatta Vergi İdaresi tarafından tayin olunan memurlara tuzlaların teslimi hakkında İngiltere Sefaretinin Vali'ye bizzat gönderdiği yazı görevlilere teslim edilmiştir.

Sonuçta tuzlaların tekel kanunları çerçevesinde Vergi İdaresi tarafından tayin edilen memurlar tarafından idaresi ve Kıbrıs'ta bulunan devlete ait arazilerin Osmanlı Devleti tarafından yönetilmesi İngiltere ile yapılan Kıbrıs Sözleşmesi'nin bir gereği olmasına rağmen bu hak bir türlü teslim edilmemiştir. Bu durumun en önemli sebebi, İngiltere ile imzalanması görüşülen sözleşme hükümlerine göre vergi gelirleri ve tapu için yıllık olarak belirlenen 5.000 Sterlinin arazinin büyüklüğü ve kıymetine göre az görülmesindendir[193].

Hassa Hazinesinden Dışişleri Bakanlığına gönderilen 27 Ocak 1882 tarihli yazıda, Kıbrıs'taki Padişah mülk/arazileri ile ilgili durum veciz biçimde özetlenmiştir. Burada, General Biddulph'un son yazılara cevap vermekten kaçındığına ve henüz İngiltere Hükûmeti'nin konuya bir şekil veremediğine, bu yüzden de araziler üzerinde tasarrufta bulunamadığımıza değinilmiştir. Ayrıca Kıbrıs'taki köylülerin de Padişah arazilerini gasp edip tarım ve çiftçilik yapmalarından dolayı bunların engellenmesine Kıbrıs'taki Osmanlı memurlarının doğal olarak müdahil olmak istedikleri ve bu soruna çözüm üretmek geciktikçe Padişah mülklerinin ahalinin eline geçeceği ve konunun çözümsüz bir hâl alacağı bildirilmiştir[194]. Dışişleri Bakanlığı, 2 Şubat 1882 tarihinde verdiği cevapta gerekli diplomatik girişimlerde bulunulduğunu ifade etmiştir[195].

---

[192] Rappas, agm., s. 632, 633.

[193] BOA. Y. EE. 2 / 30.

[194] BOA. HR. SYS. 898 / 12 – 1.

[195] Yazıda; Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülk/arazilerine civar köyler ahalisi tarafından müdahale olunmasından dolayı orada bulunan Memur Hakkı Efendi ile İngiliz memurları arasında gerçekleşen yazışmaların suretiyle Hakkı Efendi'nin hazırladığı yazının sunulduğu, Osmanlı Hükûmeti'nce müdahalelere engel olunması talimatının verildiğine dair Padişah Hazinesi Bakanlığının yazısı incelendiği, Osmanlı Dışişleri Bakanlığından gereği üzerine Büyükelçiliğe bildirimde bulunulmasına dair Padişah emrinin verildiği bildirilmiştir. BOA. HR. SYS. 898 / 14 – 1.

7 Ağustos 1882'de Hassa Hazinesi, Erkân-ı Harp Kolağası Kâmil Bey'e gönderdiği yazı ile Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülklerine ve tuzlalara Yerel Hükûmetin bakış açısını ve müdahalesinin olup olmadığını sorduğunda 20 Ağustos 1882'de tuzlalar ve işletimi hakkında genel bilgiler verdikten sonra Kâmil Bey şu cevabı göndermiştir:

"*Padişah'ın mülkünden olan Lefkoşa hendekleri ve birçok araziye ağaçlar dikilmekte, tarım yapılmaktadır. Kıbrıs'ta bulunan İngiliz İdaresi Padişah'ın mülklerinin hiçbirisini vermemek için oyalama taktiği yapmaktadır. Bu durum Hakkı Bey ve daha önceki memurların verdiği raporlardan da anlaşılacaktır. İngilizler Padişah'a ait arazileri vermemek düşüncesi ile halkı araç olarak kullanmakta bazılarının mera, bazılarının ise vakıf olduğunu iddia etmektedir. Padişah'ın arazisi üç sınıftır. Birincisi yabani harnup ve zeytin ağaçlarından diğeri halkın tarım yaptığı, üçüncüsü ise taşlık ve tarım yapılamayacak durumdaki topraklardan oluşmaktadır. Birinci sıradaki arazi uzun müddet kendi hâline bırakıldığında beklenilen fayda sağlanamayacaktır. Bundan başka halk bu arazideki ağaçları aşılayarak sahiplenmişlerdir. Zaman geçtikçe bu durumdaki arazinin miktarı artmaktadır. Üçüncü sınıf arazi faydalanmaya açık değildir. Ancak bu toprakların durumunun belirsiz kalması da iyi bir şey değildir.*

İkinci sınıf arazi üzerinde zaman aşımı olmayacağı aşikârdır. Bilindiği gibi eski zamanlarda buraya göç etmiş Çerkezlere Devlet tarafından verilen ve Çerkez Çiftliği olarak bilinen çiftlik Limasol'dadır. Buradaki Çerkezler ilk dönemlerde birkaç yüz kişi iken zaman içinde sayıları azalarak 5-6 kişi kalmıştır. İngiliz Hükûmeti Çerkez Çiftliği'ni incelemektedir. Bu teşebbüsün ardında vefat eden kişilerin arazilerini sahiplenmek olduğu aşikârdır. Kıbrıs Adası'nda meydana gelen gelişmelerden doğru ve belgeye dayalı bilgiler iletilecektir. Bununla beraber Ada'da sürekli araştırma ve inceleme gezisi yapmanın gerekliliği ortadadır. Ancak Hükûmet'in bilgisi olmaksızın gezici memurların yanına Hükûmet'in bir iki kolluk kuvveti eşlik etmeksizin bu geziler yapılamayacaktır. Üstelik Hükûmet'in bu gezilere izin verebilmesi, Osmanlı Dışişleri Bakanlığının aracılığı ve İngiliz Elçiliğinin emri ile mümkün olabilecektir."[196]

[196] Erkân-ı Harp Kolağası Kâmil Bey, 20 Ağustos 1882 tarihinde gönderdiği yazının başında ve sonunda şunları da ifade etmektedir: "*Tuzlalar Padişah'ın mülküdür. Bu husus Sözleşme'de kayıtlıdır. Ancak Yerel Hükûmet bu tuzlaları ne Padişah'ın mülklerinde görevli memurlara ne de Vergi İdaresi tarafından tayin edilen memurlara teslim etmiştir. Bu uygulama kanunsuz ve keyfidir. Çıkarılan birkaç milyon kıyyelik tuz Kıbrıs'ta kullanılmaktadır. O zamandan bu tarafa Kıbrıs tuzunun Osmanlı topraklarına girişi yasak olduğu halde ucuz fiyatla tüccar gemilerine satılmaktadır. Bu tüccarlar Antalya ve Suriye gibi sahillerine kaçak olarak tuz çıkarmaktadır. Hatta Ramazan yakınlarında 3 gemi 100 bin kıyye tuz tüccara satılmıştır. Bu gemiler Suriye sahiline gitmiş burada bulunan vergi memuru durumu üstlerine bildirmiştir. Ancak gemilerin birçoğu kaçmaktadır… Burada aldığımız maaş yeterlidir. İstanbul'a çağırıldığım takdirde Erkân-ı Harp Dairesinden senet ile alınan mühendislik aletleri ilgili yerlere teslim edilecektir. Ada'ya geri dönmeme gerek görülmez ise kişisel eşyalarımın ve haritaların arkadaşım Süleyman Ağa'ya mı teslim edeceğim ya da ne şekilde davranacağımın bildirilmesini istirham ederim. İstanbul'a hızlıca gelmem isteniliyorsa posta vapuruna yetişmem gerektiğinden gerekli emirlerin eksiksiz olarak telgraf ile bildirilmesini arz ederim.*" BOA. HH. THR. 114 / 56.

Hassa Hazinesinden Dışişleri Bakanlığına 11 Eylül 1882 tarihinde gönderilen yazıda ise, Padişah mülk/arazileri adına Kıbrıs Adası'nda görevlendirilen Kolağası Kâmil Efendi'ye tespit ve incelemelerinde yardımcı olunması hususunda gerekli diplomatik girişimlerde bulunulması istenmektedir. Yazıda Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazilerine dair yazışma sürecinden bahsedildikten sonra Lefkoşa'da şehrin etrafında bulunan hendek arazisinin de Padişah mülklerinden olduğu ancak Kıbrıs'ta bulunan İngiliz memurları tarafından buralara bazı ağaçların dikilmekte olduğunun haber alındığı vurgulanmıştır. Ayrıca memur olarak Ada'da bulunan Kolağası Kâmil Efendi'den alınan son bilgilere göre söz konusu müdahalelerin devam ettiği, adı geçenin Ada'da arazileri gezip görebilmesi gerektiğinden Yerel Yönetimce kendisine yardım edilip kolaylık sağlanması hatta refakatine yeterli sayıda jandarma askeri verilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu hususlarda Dışişleri Bakanlığından diplomatik bildirimlerde bulunması rica edilmektedir[197].

Dışişleri Bakanlığının girişimleri sonucunda 28 Eylül 1882 tarihinde İngiltere Büyükelçiliği, Ada'daki Osmanlı memurlarına zorluk çıkartılmamasına dair Ada Hükûmeti'ne talimat gönderildiğini ifade etmiştir[198]. Ayrıca 15 Kasım 1882'de de ek bilgi olarak Kıbrıs'taki Padişah arazilerinin sınırlarının belirlenmesi hususunun son iki yıldır muallakta kaldığı, Osmanlı Hükûmeti'nin yazısında Hendek Arazisi diye adlandırılan Lefkoşa'daki arazinin şehir istihkâmâtı hendeklerinden olduğu ve hiçbir suretle satılmadığı, hendeğin bir kısmının ekildiğinin General Vali tarafından İngiltere Büyükelçiliğine bildirildiği ifade edilmiştir[199].

Hassa Hazinesinin Osmanlı Dışişleri Bakanlığına 2 Ocak 1883'te gönderdiği yazıdan anlaşılacağı üzere; Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülklerinin belirlenmesi işi Vali General Biddulph ve yerel memurların engellemesi sebebiyle sürekli akamete uğramış, yürütülen faaliyetlerde 23 Kasım 1880 tarihinden sonra iki yılı aşkın süre herhangi bir ilerleme kaydedilememiştir. Bu durum Osmanlı bürokrasisinde ve Osmanlı-İngiltere diplomasisinde yoğun bir yazışma trafiğine neden olmuştur[200].

---

[197] BOA. HR. SYS. 890 / 5 – 117.

[198] BOA. HR. SYS. 901 / 106 – 7.

[199] "*Kıbrıs'taki Osmanlı memurlarının Kıbrıs Valisi General Biddulph'a gönderdikleri yazı 11 Kasım 1880 tarihli olduğundan Kıbrıs'taki Padişah arazilerinin sınırlarının belirlenmesi hususu son iki yıl zarfında muallakta kalmış demektir. Osmanlı Hükûmeti'nin 26 Eylül 1882 tarihli yazısında 'Hendek Arazisi' diye adlandırılan Lefkoşa'daki araziye dair olan ifadelere gelince bu arazinin şehir istihkâmâtı hendeklerinden olduğu ve hiçbir suretle satılmadığı, hendeğin bir kısmının da sağlık koşullarına uygun şekilde ekilmişse de yine eski hâlinde bulunduğu General Vali tarafından Büyükelçiliğe bildirilmiştir.*" BOA. HR. SYS. 901 / 106 – 8.

[200] BOA. HH. THR. 114 / 92-1. Kıbrıs'taki Padişah mülk/arazilerinin durumu hakkında Kıbrıs Padişah Emlâkı Mühendisi Kâmil Bey tarafından 27 Şubat 1883 tarihinde Padişah Hazinesi Bakanlığına gönderilen yazıda, Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülk/arazilerinden sorumlu memurlara işlerini yürütmede Yerel Hükûmetçe o günlerde zorluk çıkartıldığından Yerel Hükûmete duruma atıf yapılarak cevap verildiği ya da verilmek üzere olunduğu duyumuna dair bilgi verilmektedir. BOA. HR. SYS. 1527 / 46.

1883 yılına gelindiğinde madenlerle ilgili yazışmalara da rastlanılmaktadır. Osmanlı Dışişleri Bakanlığından Kıbrıs'taki Padişah mülk/arazilerinden sorumlu Mühendis Binbaşı Kâmil Efendi'ye şifreli olarak 9 Nisan 1883 tarihinde gönderilen telgrafta; padişah arazilerinden olan Akama ve civarından maden çıkarılmasına yetki alınarak kazma işlemi yapıldığının haber alındığı ifade edilerek böyle bir yetki alınıp alınmadığının, alınmışsa Padişah izni (fermanı) tarihiyle hangi devlet uyruğundan olduklarının, isimlerinin ve şu anda kazı işinin durumunun araştırılarak telgrafla acilen bildirilmesi istenmiştir[201].

1883 yılının başlarında yeni bir tartışma -Padişah'ın Kıbrıs'taki arazilerine bazı Musevilerin iskân edilmesi- konusu gündeme gelmiştir. İngiltere Elçiliğinden 24 Nisan 1883 tarihinde gelen yazıda; "*Kıbrıs'ta Padişah'ın iddiası olan arazilerden bazılarına Lazkiye'de (Lattuquie) bulunan 200 Rusyalı Musevi'nin iskânı düşünüldüğünden Mösyö Sandison Hazîne-i Hâssa'nın aşağıda yazılı antlaşmayı kabul edip etmeyeceğini anlamaya çalışacaktır. Padişah'ın bu gibi işgal edilen arazi hakkındaki istekleri kabul olunduğu takdirde Kıbrıs Hükûmeti bu topraklarda oturan kişiler tarafından ödemesi yapılan aşar ya da diğer vergileri Hazîne-i Hâssa'ya ödeyecektir. Buna karşılık bu kişiler yerlerinden çıkarılmayacaklardır.*" denilmektedir[202].

Londra Büyükelçiliğinden Osmanlı Dışişleri Bakanlığına 28 Nisan 1883 tarihinde gönderilen yazıda, İngiltere tarafından kurulması önerilen karma komisyon ile ilgili gelişmeler üzerinde durulmaktadır. Burada Kıbrıs Adası'ndaki Padişah mülk/arazilerinin çözüme kavuşturulması adına Lord Granville'in yetkili karma bir komisyon kurulması hususunda 1881 yılında Osmanlı Hükûmeti'ne yapılan teklifte ısrar ettiği hatırlatılmış, Lord'un daha önce adı geçen karma komisyonun kuruluşu ve görevlerine dair İngiltere tarafından teklif edilen esas ve şartları içeren ve 7 Nisan 1881 tarihinde İstanbul'daki İngiltere Büyükelçiliğine gönderilen yazının suretini de tekrar sunduğundan bahsedilmiştir. Londra Büyükelçisi konu ile ilgili İngiltere'de girişimlerde bulunabilmek için söz konusu teklifin kabul edilip edilmediğinin de tarafına bildirilmesini talep etmiştir[203].

Osmanlı Dışişleri Bakanlığının 3 Mayıs 1883 tarihli yazısına Hassa Hazinesince hazırlanan cevaptan anlaşılacağı üzere Kıbrıs'taki Padişah arazileri hakkında Yerel İdare ile bazı ahali tarafından ortaya çıkan müdahalelerin engellenmesi hususunda ve ana maddenin çözümünde herhangi bir ilerleme kaydedilememiştir. Yine İngilizlerin ve özellikle Kıbrıs'taki Yerel Yönetim'in yazılarında söz konusu araziler hakkında *"işgal"* ve *"padişah tarafından iddia/talep edilen topraklar"* gibi kullandıkları ifadelerden rahatsızlık duyulmaktadır. Hassa Hazinesi yazısında 200

[201] BOA. HH. THR. 114 / 67.

[202] BOA. HR. SYS. 901 / 106-14.

[203] "*Lord Granville'in yazısı üzerine işin arkasını bırakmayarak bu önemli konu hakkında İngiltere nezdinde tam bir yetki ile girişimlerde bulunabilmem için söz konusu teklifin Osmanlı Devleti'nce kabul edilip edilmediğinin tarafıma bildirilmesini rica ediyorum.*" BOA. Y. MTV. 11 / 52 – 3.

hane muhacirin iskânı maddesi ikinci derecede ele alınacak husus olarak görülmüş, öncelikle ana maddenin Padişah hukukuna uygun şekilde çözümü istenmiştir[204].

7 Mayıs 1883 tarihinde Mehmed Hakkı Efendi'nin gönderdiği raporda, Padişah'ın arazilerinin büyük kısmında çevredeki köylüler tarafından tarım yapılmakta ve bu durumun engellenememekte olduğu ayrıca Padişah'ın mülklerinde maden çıkarmak için herhangi bir çalışmanın yapılmadığı ayrıca konular hakkında Kâmil Bey'in sonradan ayrıntılı bilgi vereceği bildirilmiştir[205].

Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazilerinden bir kısmına Lazkiyye'deki (Lattuquie) iki yüz Rusyalı Musevi'nin yerleştirilmesinin tasarlanması nedeniyle bu konuda İngiltere Büyükelçiliğinden verilmiş olan iki adet nota tüm yazışmalarla birlikte 8 Haziran 1883 tarihinde Padişah'a sunulmuş, eksiklerinin ve hatalarının düzeltilmesi emredilerek tümü aynı gün Sadrazamlık Makamına gönderilmiştir[206].

İngiltere Büyükelçiliğinin bu girişim ve teklifi Kıbrıs'taki Padişah toprakları hakkında mevcut olan ihtilâftan kaynaklanmakta idi. Osmanlı bürokrasisi tarafından Kıbrıs Adası'na dair boşlukta kalan bazı maddeleri karara bağlamak üzere İngiltere'nin önerdiği karma komisyonun kurulmasının İngiliz politikalarına hizmet edeceği ve konunun sürüncemede kalmasına sebep olacağı düşünülmüştür. Bu açıdan Osmanlı Hükûmeti, konunun doğrudan doğruya yazışmalar

---

[204] BOA. Y. MTV. 11 / 52 – 6. Osmanlı Dışişleri Bakanlığının 9 Mayıs 1883 tarihli yazısına da Hassa Hazinesince verilecek cevap benzer içerikle şu şekilde hazırlanmıştır: "*Söz konusu yazıda ele alınan konular Osmanlı Dışişleri Bakanlığı yetkisinde olduğundan ve herhangi bir görüş bildirilemeyeceği doğal olmakla birlikte Kıbrıs'taki Padişah arazileri hakkında Padişah'ın yetkileri kesin olduğundan ilk günden bu zamana kadar Hükûmete ve Dışişleri Bakanlığına danışmaktan geri durulmamıştır. Bu açıdan ana maddenin bir an önce çözüme kavuşturulması ve Yerel İdarece ortaya konulan müdahale ve zorlukların bir an önce ortadan kaldırılmasının yolları aranmalı ve bu mülk/arazilerin Hassa Hazinesinin altına alınması için Osmanlı Hükûmeti'nce alınacak tedbirlerin sonuçları beklenmelidir. İşin bu şekilde uzun bir süre sonuca kavuşturulamaması Hassa Hazinesinin zararına olduğundan bu durumun göz önünde tutularak ana maddenin Padişah hukukuna uygun şekilde çözüme kavuşturulması kaçınılmazdır.*" BOA. Y. MTV. 11 / 52 – 7.

[205] "*İstanbul'dan ayrılışımın ikinci günü İzmir'e ulaştım. 8 gün anne ve babamla kaldım. Oradan ayrılarak Kıbrıs'a ulaştım. İzmir'de kaldığım 8 gün içerisinde Aydın Valisi Ali Paşa ile gerçekleştirdiğim görüşme esnasında taşradan gönderilen 500.000 kuruşun Hazîne-i Hâssa hesabına geçmesine vesile oldum. Kıbrıs'a ulaştığımda Mühendis Kâmil Efendi'nin Halep'e gittiğini öğrendim. Kâmil Efendi Halep'te bulunduğu müddetçe Padişah'ın Cebel-i İsa isimli çiftliğine bağlı köy ve mezralardan hâlen tapuları olmayanlar hakkında görev verildiği takdirde bir dereceye kadar başarılı olabilir. Kıbrıs'ta önemli bir haber yoktur. Padişah'ın arazilerinin büyük kısmında çevredeki köyler tarafından tarım yapılmaktadır. Tarafımızdan engelleme yapılmamaktadır. Şimdilik Padişah'ın mülklerinde maden çıkarmak için çalışma yapılmamaktadır. Bu konuda Kâmil Efendi ayrıntılı bilgi verdiğinden burada açıklama yapılmayacaktır. Kıbrıs ile Beyrut arası adeta Boğaziçi'ne eşdeğerdir. Padişah'ın Resulayn'daki çiftliğinden bir miktar araziyi gasp etmiş olan Yusuf Memluk vefat etmiştir. Bu kişinin vârislerinin olup olmadığı bilinemediğinden şayet mirasçısı var ise gasp olunan yerlerin geri alınması, yok ise tapudan satış yapılmasının önlenerek Padişah'ın mülkiyetine intikal ettirilmesi uygun olacaktır. Gasp edilen arazi hakkında yapılacak işlemlerin Ömer Efendi tarafından yerine getirilmesi mi uygun görülür ya da diğer bir şekilde çözüme kavuşturulur Padişahımızın izni ve emri ile olacaktır.*" BOA. HH. THR. 114 / 76-1.

[206] BOA. İ. HR. 336 / 21710.

yoluyla çözüme kavuşturulması gerektiği hususunda ısrarcı davranmıştır. Mevcut ihtilaf hâlâ çözüme kavuşturulamamasına rağmen bu konudaki tavır ve duruşun devam ettirilmesi gerektiği de Sadrazamlık Makamından Osmanlı Dışişleri Bakanlığına 1883 yılı boyunca hatırlatılmıştır[207].

İstanbul'da bulunan İngiltere Maslahatgüzarı Mösyö Wyndham tarafından 3 Temmuz 1883 tarihinde Osmanlı Dışişlerine ve oradan Hassa Hazinesine gönderilen yazıda, İngiltere Hükûmeti'nin Rusya'dan gelen 200 Musevi'nin Kıbrıs Adası'nda Padişah'a ait olduğu iddia olunan araziye yerleştirilmesi için kendisine görev verildiğinden bahsedilmektedir. Konu ve vergilerle ilgili yazılarına cevap verilmediğini ifade eden Maslahatgüzar Wyndham, yazısında işin İngiltere tarafından bir oldubittiye getirildiğini şu cümlelerle itiraf etmektedir:

"*Filistin'de yaşamak üzere uzak ülkelerden göç etmiş olan Museviler Lazkiyyede'de durdurularak ardından ailelerinin yanında bulunmak üzere Kıbrıs Adası'na gönderilmişlerdir. Bu kişilerin geldikleri ülkelere tekrar gönderilmesi mümkün değildir. Ziraat mevsiminin yaklaşması sebebiyle hızlı davranma zorunluluğu ortadadır. Bu sebeplerle Musevilerin Kıbrıs Adası Yerel Hükûmeti'nin belirleyeceği araziye yerleştirilmelerinden başka bir çare görülememektedir. Museviler Kıbrıs'a yerleştirildiği takdirde, Padişah'a ait olduğu iddia olunan arazi hakkında ileride alınacak kararlar zarar görmeyecektir. Padişah'a ait olduğu iddia olunan arazi için istenilen vergiler hakkında şimdiye kadar cevap verilmemiş olması sebebiyle İngiltere Devleti kimseye danışmadan karar almak zorundadır. Bu sebeple ileride bir cevap verilmesine gerek kalmamıştır.*"[208]

Kıbrıs'taki Padişah mülk/arazilerinden sorumlu Mehmed Hakkı Efendi tarafından 3 Temmuz 1883 tarihinde Dışişleri Bakanlığına gönderilen yazıda, Kıbrıs Yerel Hükûmeti'nin bazı arazilere 200 Rusyalı Musevi'yi yerleştirmeyi tasarladığı haberinin gerçek olduğu, hatta 50 muhacirin geldiği ve herhangi bir yere yerleştirilmedikleri ancak Randi adı verilen araziye yerleştirilmelerinin öngörüldüğü bildirilmektedir. Hakkı Efendi, sonuç olarak eğer bağımsız evler yapılarak yerleştirilirlerse ileride bunların çıkartılması zorlaşacağından iskân işi gerçekleşmeden önce bu tasarının hayata geçirilmemesinin çarelerinin aranmasını istemiştir[209].

Hassa Hazinesi, Dışişleri Bakanlığına 9, 11 ve 23 Temmuz 1883 tarihlerinde gönderdiği yazılarla Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazileri hukukunun o günlerde ve gelecekte hakkıyla korunabilmesi adına Dışişlerinin görevi olan tüm diplomatik girişim ve işlemlerin bir an önce yerine getirilmesini talep etmiştir. En son gönderdiği yazıda, Oridez adlı Padişah arazisine Yerel Hükûmetçe Rusyalı muhacirlerin yerleştirilme çabalarının dikkatle takip edilmesi istenmiştir[210].

---

[207] BOA. İ. DH. 896 / 71266 – 2.

[208] BOA. HH. THR. 114 / 77-1.

[209] BOA. HH. THR. 114 / 76 – 3.

[210] BOA. HR. SYS. 890 / 5 – 144. Padişah'ın Hassa Hazinesinden Dışişleri Bakanlığına 23 Temmuz 1883 tarihinde gönderilen yazı şu şekildedir: "*Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülkleri hakkında İngiltere Büyükelçiliğinden*

9 Ağustos 1883 tarihinde Dışişleri Bakanlığından Hassa Hazinesine Kıbrıs'ta arazilerde Padişah'ın hukukunun tam olarak korunmasına dair gönderilen üç adet yazının gereği olarak Londra Büyükelçiliğine gereken tebligatın gönderildiği[211]; 15 Ağustos'ta gönderilen yazıda ise, Rusya'dan göç etmiş olan Musevilerden 200 kişinin Kıbrıs'taki Padişah arazilerine yerleştirilme durumlarına dair İngiltere Büyükelçiliğinden verilen notanın suretinin ekte gönderildiği ifade edilmiştir. 23 Ağustos 1883 tarihinde Hassa Hazinesinden gönderilen cevapta; Kıbrıs Adası'nda bulunan Padişah arazilerine Yerel Hükûmet'in müdahalesine fırsat verilmemesi, ana maddenin çözüme kavuşturulmasından önce Musevilerin iskânı için bir görüşmeye girişilemeyeceği ve Padişah hukukunun tam anlamıyla korunması işinin Babıali ve Dışişleri Bakanlığının sorumluluğunda olduğu ifade edilmiştir[212].

Padişah'ın Kıbrıs'ta hak iddia ettiği topraklara Musevi göçmenler yerleştirilmesine ilişkin olarak Türk Hükûmeti mektubunun Sömürgelerden Sorumlu Devlet Bakanı'na iletildiğine, bunların kırk aileden oluştuğuna, yerleştirilmeleri önerilen tek arazinin Oridez arazisi olduğuna, buranın da tamamen çalılıklarla kaplı bulunduğuna, buranın Padişah'a teslim edilse bile önemsiz yerler olduğuna, Osmanlı Hükûmeti'nin şikâyetçi olduğu bu sorunun çözümündeki gecikmenin İngiliz Hükûmeti'ni de üzdüğüne, bununla birlikte iki yıldan uzun bir süredir ortak bir komisyon kurulması için yapılan teklife henüz cevap alamadıklarına dair İngiltere Dışişleri Bakanlığından Londra Büyükelçisi Musurus Paşa'ya 31 Ağustos 1883 tarihinde yeni bir yazı daha gönderilmiştir[213].

Tüm bu gelişmelere rağmen Hassa Hazinesi, gerçekte Dışişleri Bakanlığının gayretlerinden emin olmakla birlikte bunlardan sonuç alınamamasından rahatsızdır. 1883 yılı ortalarında bu durumu ortaya koyan çeşitli yazılar kaleme almış ve Dışişleri Bakanlığına göndermiştir. 9 Eylül 1883 tarihinde gönderdiği yazı şu şekildedir:

---

gönderilen notalarla ilgili Mabeyn Başkâtipliğinden bize havale edilen yazının suretinin sunulmasıyla söz konusu mülkler üzerinde Padişah hukukunun tam anlamıyla korunması çok önemli ve gerekli aynı zamanda acilliği nedeniyle bunun da Bakanlığınıza ait bir görev olduğu izahtan varestedir. Bu yüzden söz konusu yazıda gösterildiği üzere sıkıntıların giderilmesi adına gerekli işlemlerin yürütülmesi 9 Temmuz 1883 tarihli cevap yazımızda tarafınıza ifade edilmişti. Söz konusu arazilerden Oridez adlı Padişah arazisine Yerel Hükûmetçe Rusyalı muhâcirlerin yerleştirilmelerine karar verildiği haber alındığından gereken tedbirlerin hızlıca alınması hususunu pekiştirmektedir." BOA. HR. SYS. 890 / 5 – 145.

[211] BOA. HR. SYS. 890 / 5 – 109.

[212] "*Kıbrıs Adası'nda bulunan Padişah arazilerine Yerel Hükûmet'in müdahalesine fırsat verilmeyerek orada bulunan mülk/arazilerin memurlara teslim edilmesi işinde gecikme yaşanmaması hususunda Babıali'nin gereken girişimlerde acilen bulunması önceki ve sonraki Padişah iradelerinde açıkça ifade edilmişti. Mösyö Sandison'un Musevilerin iskânı için Hassa Hazinesine geldiğinde Padişah arazilerine bu şekilde muhacir iskânı hakkında Hazinece bir karar olmadığı gibi ana maddenin çözüme kavuşturulmasından önce de böyle bir görüşmeye girişilemeyeceği ve Osmanlı Dışişleri Bakanlığına müracaat olunması lâzım geleceği ifade edilmişti. Bu işin sözleşmeye uygun şekilde başlangıcından beri işlemleri Bakanlığınızca yürütülmüş olduğu gibi bir an önce iyi bir şekilde sonuçlanması ve Padişah hukukunun tam anlamıyla korunması, Babıali ve Bakanlığınızın gayretlerine bağlı konulardandır.*" BOA. HR. SYS. 890 / 5 – 104; BOA. HR. MKT. 1291 / 19 – 5.

[213] BOA. HR. SFR. 3._ 293 / 29_1_1.

"*Tapulu olarak Padişahımızın mülkünde bulunan arazilerin orada bulunan Osmanlı memurlarına hemen teslimini sağlayacak tedbirlerin aciliyeti nedeniyle Babıali tarafından gereken girişimlerde bulunulması ilk zamanlardan beri Padişah iradelerince ortaya konulmuştur. Şimdiye kadar Dışişleri Bakanlığınca ortaya konan yazı ve bildirimlerden sonuç alınamadığı ve bu durumun da Hazine'ye zarar oluşturduğu görülmektedir. Padişah hukukunun korunması ve söz konusu arazilerin Hassa Hazinesince idare altına alınması hususundaki öneme binaen Sadrazamlık Makamı ile görüşülerek Padişah iradelerinin gereği olarak gerekli girişimlerde bulunulması ve tarafımıza da bilgi verilmesi önem arz etmektedir."* [214].

13 Eylül 1883 tarihinde Londra Büyükelçiliği, Dışişleri Bakanlığına "*Bu önemli konu hakkındaki girişimlerimi Lord Granville nezdinde yenileyeceğim açıksa da bu ayın altısı tarihli yazımda da bildirdiğim üzere Kıbrıs'taki Padişah arazileri konusunu nihai şekilde sonuçlandırmaya görevli bir komisyon kurulması hakkında Lord Granville'in düşüncesiyle iki yılı aşkın bir zamandan beri Osmanlı Hükûmeti'ne yapılan teklife dair Lorda bir cevap verilmesi uygun olacaktır. Çünkü İngiltere Hükûmeti her ne zaman talebimiz hakkında kendisinden cevap istense bu komisyonun kurulması hususunda ısrar ediyor.*" demekle yetinmiştir[215].

Kıbrıs'tan Hakkı Efendi ise 18 Eylül 1883'te İstanbul'a çektiği telgrafta; o günlerde yüz adet Rusyalı Musevi muhacirin geldiğini, bunların da Randi adlı Padişah topraklarına iskân edileceklerini, Oridez adlı arazinin diğer yarısının da Hükûmet tarafından köylülere satılacağının işitildiğini bildirmektedir. Konu ile ilgili öncelikle Dışişlerinin görüşüne başvurulmasına rağmen herhangi bir gelişme kaydedilmediği anlaşılmıştır[216].

23 Eylül 1883'te Mehmet Hakkı Bey'den Hassa Hazinesine gönderilen yazıda, daha önceden bildirildiği üzere Kıbrıs'a gelen Rusyalı göçmen ailelerin Padişah'a ait Oridez isimli arazinin yarısına yerleştirildiği ifade edilmiştir. Devamında da şu cümlelere yer verilmiştir:

"*Bu arazinin diğer yarısı Yerel Hükûmet tarafından etraftaki köylere satılmak üzere açık artırmaya konulmuştur. Şimdilik 50.000 kuruşa kadar fiyat teklifi yapıldığı işitilmiştir. Yerel*

[214] BOA. HR. MKT. 1289 / 40 – 1.

[215] BOA. HR. TO. 619 / 106 – 1.

[216] BOA. İ. DH. 896 / 71266. Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazisi üzerine Musevi muhacirinin iskân olunması için yürütülen girişimlerden dolayı ortaya çıkan gelişmelere dair Osmanlı Hükûmeti'ne sunulan resmî yazının suretinin görüş bildirilmek üzere Osmanlı Dışişleri Bakanlığına da gönderildiğine dair Hassa Hazinesine gönderilen özel yazı (23 Eylül 1883). BOA. MB. İ. 127 / 186; BOA. HH. İ. 222 / 30 - 1; BOA. HH. İ. 222 / 30 – 2. Kıbrıs'taki Padişah topraklarından bazılarına Lazkiyye'deki iki yüz Rusyalı Musevi'nin yerleştirilmesi düşüncesiyle önceden İngiltere Büyükelçiliğinden verilmiş olan pusulanın üzerine gerçekleşen yazışmalar Sadaret tarafından hemen incelenmiş ve konu hakkında yayımlanan Padişah iradesi Dışişleri Dairesine gönderilmişti. Ancak 23 Eylül 1883 tarihine gelindiğinde ilgili Dairenin girişimleri ve bunların sonuçları hakkında Sadaret bilgilendirilmemişti. Kıbrıs'taki Padişah arazilerinden sorumlu olan Hakkı Efendi tarafından yüz adet Musevi'nin Padişah topraklarına iskân edileceğinin ve bazı toprakların ahaliye Hükûmet tarafından satılacağının bildirilmesi üzerine Sadaret Makamı, Hassa Hazinesi haklarının korunması için bir an önce gereğinin yapılması ve sonucunun bildirilmesini Dışişlerinden 23 Eylül 1883 tarihinde talep etmiştir. BOA. İ. DH. 896 / 71266 – 3; BOA. MB. İ. 126 / 98-1.

Hükûmet, buraya yeni kişilerin yerleştirilme hakkının İngiltere Hükûmeti'ne ait olduğunu ifade etmiştir. Bu arazinin satılması için müzayedeye konulması kanunsuzdur, medeni bir devletin icraatlarına uygun değildir. Yine telgrafla bildirildiği üzere ikinci defa gelen göçmenlerin Padişah'ın Randi isimli arazisine yerleştirilecekleri haber alınmıştır. Ancak açık artırmaya konulacağı işitilen Oridez isimli arazinin diğer yarısının satışından vazgeçilmesi yeni gelen göçmenlerin buraya iskânlarının düşünüldüğünü göstermektedir."[217]

Saray'dan Babıali'ye 22 Ekim 1883 tarihinde gönderilen özel yazıda da, Kıbrıs Adası'nda Mesarya Nahiyesi'nde bulunan Aya Haridu adlı boş arazinin oraca satılmak üzere müzayedeye konulmasına karar verildiğinin duyulduğundan bahisle Hakkı Efendi tarafından gönderilen telgrafın Hassa Hazinesince Padişah'a sunulduğu ifade edilmektedir. Yazıda devamla, Padişah'a ait hukukun korunmasının herkesin görevi olduğundan ve telgraftaki bilginin Padişahımızı üzdüğünden de bahsedilerek konu ile ilgili etkili ve hızlı sonuç almak için gereği hususunda Sadrazamlık Makamının gayret ve girişimlerde bulunması istenmiştir[218]. Aynı gün yine Saray'dan Hassa Hazinesine gönderilen ek yazıda, Hukuk Müşaviri Şarl (Charles) Goecher Efendi'nin Hassa Hazinesine çağrılarak görüşmelerde bulunulmasının da faydalı olacağı bildirilmiştir[219].

12 Kasım 1883 tarihinde Mehmed Hakkı Efendi'den Hassa Hazinesine gönderilen yazıda, İngiliz Yerel Hükûmeti'ne fark ettirilmeden gerekli tedbirlerin alınması yönündeki Padişah fermanı üzerine General Biddulph ile görüşüldüğü, böylece Oridez ve Aya Haridu arazilerinin satışının ertelendiği bildirilmiştir. Önceki başına buyruk hareketinden vazgeçen Biddulph ile yapılan resmî görüşmede daha uzlaşmacı bir dil kullanan Hakkı Efendi, birçok hususta anlaşmaya varılabileceğini ifade etmiştir. Zira 4 seneden beri Akama ve Randi gibi büyük araziler üzerinde bulunan birkaç yüz bin harnup ve zeytin ağacının gelirlerinden mahrum kalındığını, bazı gizli konuları sözlü olarak sunabilmek ve elindeki Padişah arazilerini Hassa Hazinesi Bakanı'na göstermek dolayısıyla da bundan sonraki hareket planını belirlemek amacıyla İstanbul'a gelmeyi önermiştir[220].

Bu arada Kasım 1883'te Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazilerine ait hukukun korunması adına Dışişleri Müşaviri Goecher Efendi ile kardeşi Charles Goecher Efendi Padişah emri gereğince Hassa Hazinesine gelerek bu hususstaki belgeleri ayrıntılı olarak incelemişlerdir. İnceleme ve görüşmelerde şu kanaate varılmıştır:

"*Söz konusu mallar hakkında Osmanlı Dışişleri Bakanlığından Osmanlı'nın Londra Büyükelçiliğine ve İstanbul'daki İngiltere Büyükelçiliğine mütemadiyen gönderilen yazılara karşı*

[217] BOA. HH. THR. 114 / 80-1.
[218] BOA. MB. İ. 129 / 191. Sadrazamlık Makamından Osmanlı Dışişleri Bakanlığına 24 Ekim 1883 tarihinde gönderilen yazıda, Mabeyinden Padişah iradesinin gönderildiğinden gereğinin bir an önce yapılması için gayret edilmesi gerektiği bildirilmiştir. BOA. HR. SYS. 898 / 31 – 2.
[219] BOA. MB. İ. 129 / 194.
[220] BOA. HH. THR. 114 / 87.

İngiltere Kabinesi bunun için bir karma komisyon kurulması gerektiğini bildirmiştir. Hâlbuki böyle bir komisyonun oluşturulması ile işin çözüme kavuşmayacağı ve Osmanlı lehine çözümlenmeyeceği açıktır. Konunun hızlı bir şekilde sonuçlandırılması adına nasıl bir girişimde bulunulacağına dair müzakerelerde bulunmak üzere Dışişleri Bakanı başkanlığında Dışişleri Müsteşarı Artin ile adı geçen Goecher ve Şarl (Charles) Goecher Efendilerden oluşan bir komisyon kurularak burada alınacak kararı içeren bir rapor hazırlanması, bu raporun Sadrazamlık Makamınca da kabul edilmesi hâlinde Padişah'a arz edilmesi hakkında Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Bakanı Agop Efendi Hazretleri tarafından sunulan resmî yazı, Padişah tarafından da uygun görülmüştür."[221]

Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülk/arazilerine ait hakların çözümlenmesi hususunda Babıali'de Dışişleri Bakanı başkanlığında kurulması emredilen komisyonun Cumartesi, Salı ve Perşembe günleri saat sekizden ona kadar toplanmasının kararlaştırıldığı, Bakan tarafından 27 Kasım 1883 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir[222].

Kıbrıs'taki devlet ve Padişah'a ait araziler hakkında Goecher Efendi ile Hukuk Müşaviri Charles Goecher Efendi tarafından düzenlenen 20 Aralık 1883 tarihli değerlendirme, o zamana kadarki süreci son derece titiz biçimde ortaya koymakta olup özetle şu şekildedir:

"*4 Haziran 1878 tarihli Sözleşme Eki'nin 4. maddesinde Osmanlı Hükûmeti Kıbrıs'ta devlete ait araziler ile Padişah'ın sahibi olduğu mülklerini ve gelirlerini istediği gibi satabilir, ibaresi açıkça yazılıdır. Bu sözleşmenin imzalanmasından kısa bir zaman sonra Osmanlı Hükûmeti İngiltere Elçiliğine bir yazı göndererek Kıbrıs'ta Padişah'a ait birçok araziyi istemiştir. İngiltere Hükûmeti bu isteğin haklılığını onaylamıştır. Lord Salisbury, Padişah'ın hukukuna uyulacağını ancak vergiye ilişkin hususlar için yerel mahkemelerin kararını tanımak gerektiğini ifade etmiştir. Osmanlı ve İngiltere arasındaki görüşmeler üzerine Osmanlı Hükûmeti, 1878 yılında Padişah'a ait arazileri tespit ederek almak için İngiltere'nin bilgisi dâhilinde iki memuru Ada'ya göndermiştir. İngiliz Kabinesi de bu konunun hızlıca sonuçlandırılması için Kıbrıs'taki memurlarına gerekli talimatı iletmiştir. Fakat Osmanlı memurları işe başlamak istediklerinde Kıbrıs'taki yerel memurlar Padişah'ın arazisini teslim etmek istememişlerdir. Bu kişiler Defterhanenin Padişah'a verdiği tapular için çeşitli itirazlarda bulunmuşlar, öncelikle Padişah'a ait arazilerin satış*

[221] BOA. İ. DH. 902 / 71686. Osmanlı Sadrazamlık Makamından Dışişleri Bakanlığına 17 Kasım 1883 tarihinde gönderilen yazıda da Hazîne-i Hâssa Bakanlığına gelerek Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazilerine ait hukukun korunması adına evraklar üzerinde incelemede bulunan Dışişleri Müşaviri Goecher Efendi ile kardeşi Hukuk Müşaviri Şarl (Charles) Goecher Efendi'nin raporu üzerine alınan karardan bahsedilmektedir. Yazışmalardan da anlaşılacağı üzere söz konusu mülk/araziler hakkında İngiltere karma komisyon kurulması yönünde ısrarcıdır. Konunun Osmanlı lehine hızlı bir şekilde sonuçlandırılması adına nasıl bir girişimde bulunulacağına dair müzakerelerde bulunmak üzere Dışişleri Bakanı başkanlığında Dışişleri Müsteşarı Artin ile adı geçen Goecher ve Charles Goecher Efendilerden oluşan bir komisyon kurularak burada alınacak kararı içeren bir rapor hazırlanması istenmişti. Sadrazamlık Makamı kendilerine Mabeyn-i Hümâyûn tarafından yazıyla bildirilen bu hususa dair Dışişleri Bakanlığından komisyonun kurulmasını rica etmektedir. BOA. HR. SYS. 898 / 33.

[222] BOA. Y. MTV. 13 / 34 – 1.

işleminin kanunlara uygunluğunun incelenmesi yönünde görüş bildirmişlerdir. Söz konusu incelemenin esaslarının belirlenmesine yönelik Vali'nin yazısı İngiltere Elçiliği tarafından 10 Eylül 1879 tarihinde Osmanlı Hükûmeti'ne iletilmiştir.

Öncelikle bilinmesi gereken şey İngiltere Elçiliği, tezlerinin kabulü için her zaman aynı sebep ve delilleri ortaya koymamıştır. İngiltere tarafının iddiaları kısaca şöyledir: Padişah'a satışı yapılan arazilerin sahipsiz olması nedeniyle devletin mülkiyetine geçtiğinin ispat olunması gerektiği ve bazı kişilerin arazinin bir kısmı üzerinde hak iddiasında bulundukları gerçeği.

Kıbrıs Valisi, Ada Osmanlı yönetiminde iken Padişah'a ait arazilerin kişilerin kullanımına açıldığını ve idare İngiltere'ye geçince bu kişilerin araziden çıkarılma işinin yapılmasının uygun olmayacağını söylemektedir. Daha sonra bu arazinin büyük bir çoğunluğunun dağlık ve taşlık olduğu Arazi Kanunu gereğince idareden izin alan kişilerin bu ve benzeri arazide tarım yapabileceği beyan olunmuştur. Yine İngiliz memurlarına göre bu arazinin bir kısmı da mera veya ormandır. Arazi Kanunu'na göre satışı yapılması mümkün olmayan türdendir.

Özet olarak İngiliz memurları, söz konusu arazinin tapularının Ada'nın İngiliz yönetimine geçmesinin ardından düzenlenmesi sebebiyle yerel memurlar tarafından Kıbrıs'ta kayıt yapılması gerektiğini, oysa bu işlemin yerine getirilmediğini ve dolayısıyla intikalin gerçekleşmediğini iddia etmektedirler.

İngiliz tarafının tüm iddiaları Osmanlı Dışişleri Bakanlığının gönderdiği notalarla açıkça çürütülmüştür. Osmanlı Hükûmeti tarafından Padişah'a satılan arazi Defterhane defterlerinin esası üzerine satılıp devlet arazisi için bu defterlerden geçerli bir senet olmadığı ispat edilmiştir. Bu toprakların yeri, cinsi ve büyüklüğünün kayıtlı olduğu Defterhane defterleri kendisince yegâne senettir.

Defter-i Hakani defterleri Kıbrıs'ın İngiltere'ye devrinden önce düzenlenmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu konuda görevli memuru Hakkı Efendi tarafından bildirildiğine göre bu arazilerin intikali açıkça ve nahiye meclisleri huzurunda gerçekleştirilmiştir. Düzenlenen belgelerin Defterhane belgeleri arasında mevcut olmalıdır. Hatta bu mülklerin satış işlemleri için resmen müzayede yapıldığından gazete ilanlarını da bulmak mümkündür.

Tüm medeni ülkelerde geçerli olan genel kurallar çerçevesinde Padişah'ın devlete ait arazinin sahibi olduğu tanınmalıdır. Tapu senetlerinin Ada'nın İngiltere'ye devredilmesinin ardından düzenlendiği iddiası asılsızdır. Mademki bu arazi Ada'nın İngiltere'ye terk edilmesinden önce satılmıştır. Tapularının ne zaman verildiğini aramak abestir. Zaten bu arazinin satış işlemi Kıbrıs'ın idaresi terk edildikten sonra yapılmış olsa bile geçerlidir. Çünkü sözleşmenin ekinde yer alan belgenin 4. maddesinde Osmanlı Hükûmeti'nin devlete ait arazileri ve Padişah'a ait mülkleri satma hakkı korunmuştur.

İngilizler Padişah'a ait 300 bin dönüm arazinin devir işlemlerine itiraz etmişler, Osmanlı memurları da her bir itirazın temelsiz olduğunu ayrıntılı şekilde ispat etmişlerdir. İngiltere Hükûmeti itirazlarının çürütüldüğünü görünce Osmanlı tarafına uzun zaman cevap vermemiş ancak 24 Mart 1881 tarihinde karma bir komisyon kurulmasını teklif etmiştir. Bu öneriye göre Komisyon'un onaylamadığı Padişah'a ait mülklerden birisi tanınmayacaktır. Aradan geçen zaman içerisinde ortak bir karara varılamamıştır. Kıbrıs halkının Padişah'a ait araziler üzerindeki haksız kullanımı seneden seneye artmaktadır. Hatta İngiliz memurları arazinin bir kısmına Musevi göçmen iskân etmek istemiş ancak başarısız olmuşlardır.

İngilizler Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülklerini zorla ele geçirmek niyetindedir. Görüşümüz, uygulanabilecek bir sonuç elde edebilmek için resmî görüşmeler yapmadan evvel İngiltere Elçiliği memurları ile gayriresmî olarak görüşmeler yapılmalıdır. Diğer taraftan bu işin hukuki durumunu ortaya koyacak güvenilir kişiler bulunmalıdır.

Bundan başka Padişah'a ait mülklerden iki tarafın itirazının olmadığı yerler İngiltere Hükûmeti'nden istenilmelidir. Bu istek diğer konularda hüküm konulmasına sebep olmaz. Zira Padişah'ın hakları konusunda tamamı hakkında çekinceler açıklanacaktır."[223]

Yine Padişah'ın Kıbrıs'taki mülkleri sorununun incelenmesi için Padişah'ın iradesi ile kurulan komisyona Goecher Efendi ile Hukuk Müşaviri Charles Goecher Efendi tarafından sunulan değerlendirmenin okunması esnasında bu işe dair Londra Büyükelçisi Musurus Paşa'dan gelen yazı da ayrıca incelenmiş ve değerlendirilmiş, bunun üzerine 24 Aralık 1883 tarihli şu değerlendirme kaleme alınmıştır:

"*İngiltere Hükûmeti, 3 sene önce İngiltere Kabinesi tarafından önerilen karma komisyonun kurulması hakkında Osmanlı Hükûmeti'nin sessiz kaldığını ifade ederek Londra Elçisi Musurus Paşa'nın girişimlerini kabul etmemekte ısrar etmektedir. Musurus Paşa, Lord Granville'nin bu itirazına cevaben Osmanlı Hükûmeti'nin sessiz kalmasının sebebini Padişahın haklarının korumak için karma komisyonun devreye girmesinin Padişahın şanına uygun olmayacağı yaklaşımından kaynaklandığını ifade etmiştir.*

Musurus Paşa, Padişah'ın hukukunun Kıbrıs yerel memurlarına havale edilecek yerde bizzat İngiltere Hükûmetinin değerlendirmeye almasını tavsiye etmiştir. Lord Granville'ye cevaben gönderilen notada eğer Osmanlı Hükûmeti bu konuda resmen bir öneride bulunursa İngiltere Hükûmetinin Musurus Paşa'nın fikir ve değerlendirmelerini kabule eğilimli olduğunu bildirmiştir. Musurus Paşa bu sorunu Sömürge Bakanlığı memurları ile bizzat tetkik edebilmek için Dışişleri Bakanlığından ayrıntılı bir yazı istemiştir. Musurus Paşa'nın karma komisyon hakkındaki olumsuz düşüncesine Hukuk Müşaviri Charles Goecher ile Goecher Efendiler de katılmaktadır.

[223] BOA. HR. SYS. 901 / 106-1.

İstanbul'daki İngiliz Elçiliği memurları ile gayriresmî görüşme yapılması için bazı güvenilir kişilerin seçilmesi yönündeki teklifin sebebi, inceleme ve araştırma yapmaya gerek olmayan bir mesele üzerine karar vermek için komisyon kurulması değildir. Osmanlı Hükûmeti'nin tayin edeceği kişilerin görevi devletlerarası sözleşme ile onaylanmış olan Padişah'a ait hukuku gayriresmî olarak göz önüne çıkarmaktan ibarettir. Komisyon tarafından kabul olunan bu teklif Musurus Paşa'nın Lord Granville ile gerçekleştirdiği görüşmede ifade olunan değerlendirmeye muhalif değildir.

Lord Granville'nin sorunu Londra'da incelemek istediğine dair ifadesine gelince, İngiltere Hükûmetinin yalnızca Padişah'ın Kıbrıs'taki vekillerine teslim edilecek arazinin miktarı ile meşgul olması gerekir. İngiltere Hükûmeti Granville'nin bu teklifi ile hem hâkim hem de davacı olmak istemektedir."

Değerlendirmenin sonunda, Musurus Paşa'ya sadece bilgilendirilmesi ve Lord Granville ile görüşmelerinde rehber olması için yazı gönderileceği, Kıbrıs'taki İngiliz memurlarının istisnasız Padişah'a ait arazi hakkında itirazda bulunmakta oldukları hâlbuki İngiltere Hükûmetinin o zamana kadar bu soruna dair itirazlarını mutlaklık ölçüsü ile ifade etmedikleri ortaya konmuştur[224].

29 Aralık 1883 tarihinde Osmanlı Dışişlerinden İngiltere Elçiliğine aşağıdaki yazının gönderilmesi kararlaştırılmıştır:

"*Padişah'ın Kıbrıs'taki mülkleri için önceki İngiliz Elçisi tarafından gönderilen 28 Mart ve 16 Nisan tarihli iki yazı alınmıştır. Bağlı olduğu devletten aldığı emir üzerine Mösyö Guş Padişah'a ait mülklerle ilgili sorunun çözümü için bir komisyon kurulduğunu bildirmişti.*

Öncelikli olarak şunu hatırlatırım ki evvelki yazılarımızda Padişah'ın Kıbrıs'taki mülkleri üzerindeki hakları açıkça anlatılmıştır. Osmanlı Hükûmeti ile İngiltere Devleti'nin karşıt fikirleri olması sebebiyle bir an evvel karar verilmesi ve her iki devletin memurları arasında anlaşma yapılması faydalı olacaktır. Zaten bir önceki İngiliz Elçisi sorunun çözümü için öne sürdüğüm düşünceye katılıyordu. Komisyon kurulması ancak ilgilerden birisi tarafından diğerinin onayına sunulmuş bir teklif olarak kabul eder ve bundan dolayı Kıbrıs'ta Padişah'a ait arazi sorununun çözümü amacıyla İngiltere tarafından komisyon kurulması teklifinin onaylanması için girişimde

---

[224] *"... Özetle; Musurus Paşa'ya bir şartla ayrıntılı yazı gönderilebilir. Bu yazı kendisi ile İngiltere Hükûmeti arasında karşılıklı görüşme yapmasına sebep olmayacaktır. Yazı Musurus Paşa'nın bilgilendirilmesi ve Lord Granville ile görüşmelerinde rehber olması için hazırlanacaktır. Görüşümüz; gayriresmî olarak gerçekleştirilecek görüşmelerden elde edilecek sonuca göre Musurus Paşa'nın teklîfini dikkate almak gerekir. Bu görüşmede sahip olduğumuz yaptırım vasıtaları sayesinde haklarımızı koruyabileceğimiz açıktır. Eğer Osmanlı Hükûmeti bu değerlendirmemizi bir yazı olarak Musurus Paşa'ya göndermeye karâr verecek olursa şu husûsu bildirmelidir, Komisyonun bugün gerçekleşen toplantısında Osmanlı Devleti Memûru Hakkı Efendi'nin ifâdelerine göre Kıbrıs'taki İngiliz memûrları istisnasız Padişah'a âid tüm arâzî hakkında itirâzda bulunmakta olup hâlbuki İngiltere Hükûmeti şimdiye kadar bu soruna dâir itirâzlarını mutlaklık ölçüsü ile ifâde etmemiştir."* BOA. HR. SYS. 898 / 35.

bulunabilirim. Bu konuda ileride bir zorluk ortaya çıkmaması için aşağıdaki düşüncelerimi sunuyorum. Kıbrıs Sözleşmesi'nin 4. ve 5. maddeleri Padişah'ın Ada'da bulunan mülklerini garanti altına almaktadır. Bu sebeple Komisyonun Sözleşme hükümlerinin tersine bir karar almayacağı ve Padişah'ın mülkleri içindeki köylerin sınırlarının belirlenmesi hakkında devletlerin memurları arasında ortaya çıkan fikir ayrılığına son vereceği ümidindeyim.

Önceki İngiliz Elçisi 28 Mart tarihli yazısında Padişah'ın mülklerinden hiçbirisinin komisyon tarafından ispat edilmedikçe devir için onay verilmeyeceğini bildirmiştir. 16 Nisan tarihli yazıda aynı soruna atıf yaparak komisyonun çeşitli görevlerini saydığı halde başlıca görevi olan Padişah'ın talepleri hakkında bir karar verip vermeyeceğinden bahsetmemiştir.

İngiltere'nin bu yaklaşımından dolayı komisyondan inceleme görevi beklediğini anlıyoruz. Aksi takdirde komisyon tarafından verilecek karar kesin mi, yoksa denetlenebilir mi, oyların eşitliği durumunda nasıl hareket edilecek bunların bilinmesi gereklidir. Görüşmeler esnasında çoğunlukla oyların eşit olması muhtemel olduğundan ilk önce bunun çözümünü bulmak gereklidir. Bir de şunu hatırlatmak isterim ki, Komisyon birtakım hukuki sorunların çözümü ile meşgul olacağından işlerin detayını ve Osmanlı Devleti'nin kanunlarını bilen kişilerden kurulması gerekir. Söz konusu Komisyonun çalışma prensipleri ve alacağı kararların kesin olup olmayacağına dair İngiltere'nin niyet ve fikirlerinin Osmanlı Dışişlerine bildirilmesini rica ederim. Komisyonda Dışişleri ve Adalet Bakanlıkları ile Vergi İdaresi gibi çeşitli dairelerden özel bilgilere sahip kişilerin istihdamıyla başarılı sonuçlar alınacağı fikrindeyim. Komisyonda görev yapacak memur sayısı iki devlet tarafından belirlenecektir. Komisyon İstanbul'da toplanacak fakat gerektiğinde inceleme yapmak üzere üyelerden 2 veya birkaç kişiyi Kıbrıs Adası'na gönderebilecektir. Karara bağlanamayan sorunlar için inceleme yapması amacıyla konu iki devletin Ada'da bulunan memurlarına havale edilebilecektir. Mahallinde yapılan inceleme sonuçlanır sonuçlanmaz sonucu İstanbul'daki Komisyona bildirilecektir. Komisyon tarafından verilecek her bir karar daima Arazi Kanunu'na uygun olacaktır. Bu esas İngiltere tarafından kabul edildiğinden tekrar görüşülmesine gerek yoktur. Önceki İngiliz Elçisi'nin teklif ettiği gibi Komisyon yalnızca iki üyeden oluşursa sorunun başında mahallinde yapılan incelemeden elde edilen sonuç dışında bir yere varılamaz. Yaptığım değerlendirmenin İngiltere Elçisi tarafından takdir edileceği beklentisinde olduğumdan bir an evvel Osmanlı Dışişleri Bakanlığına cevap verilmesini rica ederim."[225]

Dışişleri Bakanlığından Sadrazamlık Makamına 30 Aralık 1883 tarihiyle sunulan yazı da şu şekildedir:

"*Padişah'ın Kıbrıs'taki arazileri üzerindeki hukukunun sağlanması amacıyla İngiltere tarafından karma komisyon kurulması önerilmiştir. Padişah teklif edilen bu komisyonun Hazinenin*

[225] BOA. HR. SYS. 898 / 37.

yararına olup olmadığını incelemek için Arifi Bey başkanlığında bir komisyon kurulması amacıyla irade yayımlanmıştır. Bu emrin gereğinin yapılması amacıyla Sadrazam tarafından 17 Kasım 1883 tarihinde yazı gönderilmişti. Ardından söz konusu komisyon kurularak haftada üç gün toplanmıştır. Komisyon işin başlangıcından itibaren yapılan girişimler ve gelişmeleri anlatan bir yazı hazırlanması yönünde karar almıştır. Bu karar üzerine Goecher Efendi ile Charles Goecher Efendi tarafından değerlendirmeler yapılmıştır. Bu kişilerin hazırladığı rapora göre Padişah'ın haklarının karma komisyon aracılığı ile incelenmesi uygun değildir. Ancak belirlenmiş kişiler gayriresmî olarak İngiliz memurları ile görüşme yapabilirler. İngiliz tarafının itirazının olmadığı araziler derhal istenilmelidir. Bu sorunun Sömürge Bakanlığı ile görüşülmesi için Londra Elçiliğinden istenilen yazının bilgi amaçlı olarak gönderilmesinde sakınca yoktur. Bu yazının şimdilik gönderilmeyerek yapılacak incelemelerin ardından iletilmesi isabetli olacaktır. Gayriresmî girişimlerden sonuç alınamadığı takdirde önceden uygulandığı gibi Londra Elçiliğinin resmî aracılığına başvurulması amacıyla her iki taraftan memurlar görevlendirilerek gayriresmî görüşmeler yapılması uygun görülmüştür."[226]

Görüleceği üzere 1883 yılı sonunda ve 1884 yılı başlarında Osmanlı Hükûmeti'ndeki hukuk müşavirleri konu ile ilgili toplantılar sonunda ya da kendilerine sunulan sorulara verdikleri cevaplarla sürekli değerlendirme raporu sunmuşlardır. Bu kapsamda Sadrazamlık Makamının gönderdiği sorular üzerine konuya dair 24 Ocak 1884 tarihli görüşleri de şu şekildedir:

"*Birinci olarak Padişah mülk/arazilerine dair Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında imzalanmış 4 Haziran 1878 tarihli Sözleşme Eki'nin dördüncü maddesinde 'Osmanlı Hükûmeti Kıbrıs'taki Osmanlı ve Padişah arazilerini satmakta ve iltizama vermekte serbest ve muhtardır.' diye yazılıdır. İkinci olarak söz konusu madde hükümlerince Padişah mülk/arazileri konusunda İngiltere'nin her çeşit müdahalesini reddetmeye Osmanlı Hükûmeti'nin hakkı ve yetkisinin olduğu o kadar açıktır ki şimdiye kadar İngiltere de bir müdahale talebine ve iddiaya kalkışmamıştır.*"[227]

Dışişleri Bakanlığından Hassa Hazinesi Bakanlığına 4 Şubat 1884 tarihinde gönderilen yazıda, Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülk/arazilerinden Oridez adlı arazi hakkında Padişah emriyle gerekli tedbirlerin alınması hususunun 20 Eylül 1883 tarihinde bildirildiği ifade edilmektedir. Devamında, konu hakkında Babıali Hukuk Müşavirliğinden düzenlenip gönderilen görüş yazısının tercümesi ile Lord Granville tarafından alınan nota suretinin gönderildiği ve bazı ifadelere dair Londra Büyükelçiliğinden son olarak gönderilen yazının suretinin ekte olduğu bildirilmektedir.

28 Şubat 1884 tarihinde Dışişleri Bakanlığına gönderilen cevapta ise Kıbrıs'taki söz konusu araziler hakkında Padişah emriyle toplanan Komisyon tarafından düzenlenen görüş yazısının

[226] BOA. HH. THR. 114 / 94-2.
[227] BOA. HR. SYS. 898 / 39.

Sadrazamlık Makamına sunulduğu ve kendilerince de tespitlerin uygun bulunduğu ifade edilmektedir[228].

Kıbrıs'taki Padişah mülklerine dair İngiltere Elçiliği memurlarıyla görüşmelere başlanırsa Kıbrıs Sözleşmesi Eki'nin dördüncü maddesinin zayıflatılıp zayıflatılmayacağı ve Ada'da bulunan Padişah arazileri hakkındaki çözümünün daha da zorlaşıp zorlaşmayacağı sorusuna dair Goecher Efendi ve Hukuk Müşaviri Charles Goecher Efendi tarafından düzenlenen 11 Mart 1884 tarihli görüş/rapor da dikkat çekicidir. Burada Osmanlı Devleti'nin Ada'daki arazi hukukunun açıkça ortada olduğu, İngiliz memurları ile gerçekleşecek görüşmelerin İngiliz yerel memurlarının konu ile ilgili şüphelerini ortadan kaldırarak bu hakları onaylamaya imkân sağlayacağı bildirilmektedir. Devamında Osmanlı Hükûmetinin Padişah'ın mülkleri üzerindeki haklarını o zamana kadar açıkça ortaya koyduğu hâlde İngiliz Hükûmetinin bunu sürekli reddettiği, Komisyonun ise son günlerde daha makul ve Padişah haklarını korumaya yönelik bir tutum içerisinde olduğu ifade edilmektedir. Raporun sonunda, Ada halkı ile dışardan getirilen kişilerin her geçen gün söz konusu Padişah arazisinde kullandıkları toprakları genişlettikleri ve bu şekilde de İngiliz memurlarının Türklere karşı muhalefetlerini artırarak işi oldubittiye getirmek istedikleri vurgulanmaktadır[229].

Osmanlı Dışişleri Bakanlığından Sadrazamlık Makamına 19 Mart 1884 tarihinde gönderilen yazıda, Kıbrıs'taki Padişah mülk/arazileri hakkında İngiliz memurlarıyla gayriresmî görüşmelerde bulunulmasının Padişah'ın hukukuna zarar vermeyeceğinden bu yola acilen girişilmesine dair Goecher Efendiler tarafından düzenlenen görüş yazısının sunulduğu bildirilmektedir[230].

Hassa Hazinesi Padişah Emlak Dairesince 21 Ağustos 1884 tarihinde hazırlanan ve beş gün sonra Sadaret Makamına sunulmak üzere gönderilen yazıda da Kıbrıs'taki Padişah mülklerinden Baf Kazası'nda bulunan arazideki tuzlanın işletilmesine Yerel Hükûmetçe girişilmişse de Vali Yardımcısı tarafından uygunluk görüşü verilmediği ifade edilmektedir[231].

---

[228] BOA. HH. THR. 114 / 91.

[229] BOA. HH. THR. 114 / 51.

[230] BOA. HR. SYS. 898 / 43. "*Müşavirlerin raporlarında Kıbrıs Sözleşmesi ekinin 4. maddesinde -Osmanlı Hükûmeti Kıbrıs'taki devlet arazileri ve Padişah'a ait mülkleri satmakta ve gelirlerini kiralamakta serbesttir- yazılı olduğundan bu madde gereğince Padişah'ın mülkleri sorununda İngiltere'nin her türlü müdahalesini kabul etmemeye hakkı ve yetkisi vardır. Şu hâle göre Padişah'ın arazileri için İngiliz memurları ile yapılan görüşmelerde çözüm için yol aranılması, sözleşmenin verdiği yetkilerin gücünün gösterilmesi gibi hususların her türden devlet ve özel arazinin yönetimine etkisi kestirilememektedir. Bu sebeple öncelikle Bakanlığın görüşünün bildirilmesi gereklidir. 23 Şubat 1884.*" "*Sadrazamın yazısı alınmıştır. Padişah'ın Kıbrıs'taki mülkleri hakkında İngiliz memurları ile gayriresmî olarak görüşme yapılmasının Padişah'ın hukukuna zarar getirmeyeceğine ve bu konuda acil davranılması gerektiğine dair Goecher Efendi tarafından düzenlenen rapor ekleri ile birlikte sunulmuştur.*" 18 Mart 1884, Arifi" BOA. HH. THR. 114 / 94-2.

[231] "*Kıbrıs'taki Padişah mülklerinden Baf Kazası'nda bulunan arazideki tuzlanın işletilmesine Yerel Hükûmetçe girişilmişse de Vali Yardımcısı tarafından uygunluk görüşü verilmediğine dair Kıbrıs'ta bulunan Süleyman Ağa'nın ekte sunulan 13 Temmuz 1884 tarihli yazısı komisyonca ele alındı. Söz konusu Ada'da bulunan Padişah mülk/arazileri hakkında Dışişleri Bakanlığı başkanlığında oluşturulmuş olan komisyon, kararlarını Sadrazamlık*

1885 yılında da Kıbrıs'taki araziler üzerinde İngiliz ve Osmanlı Hükûmetleri arasında herhangi bir anlaşma sağlanamadığı ve gerginliğin arttığı görülmektedir. Babıali İstişare Odası tarafından 3 Ekim 1885 tarihinde konuyla ilgili hazırlanan rapor şu şekildedir:

Lord Salisbury Kıbrıs Adası'nda bulunan Padişah malları konusuna dair Londra Büyükelçiliğine gönderdiği notada, Kıbrıs Mahkemesinin Ada'da bulunan bir çiftliğin 10 yıldan beri köylüler tarafından ekilmekte olan bir kısmının köylülere tahsise karar verdiğinden bahsederek bu kararın bundan sonra Kıbrıs'ta yasal hâle geleceğini ve uygulamaya konulursa bazı sıkıntılara sebep olacağını bildirmiştir. Londra Büyükelçiliği de bu kapsamda Kıbrıs'taki Padişah arazileri/mülkleri meselesinin kesin bir şekilde çözüme kavuşturulması gerektiğini ifade etmiştir. İstişare Odası raporunda, mahkeme tarafından alınan kararın gerekçesinin ve İngiliz yasalarına uygun olup olmadığının bilinmediği ancak alınan kararın Padişah mülkleri hususunda İngiltere Hükûmeti'nin Osmanlı Devleti'ne karşı verdiği sözlerden kurtaramayacağı ifade edilmektedir. Raporun devamı şu şekildedir:

"*4 Haziran 1878 tarihli Sözleşme'nin -Bâb-ı 'Âlî emlâk-ı emîriyye ile emlâk-ı hümâyûndan bulunan her nev' arâzîyi serbestçe füruht ve iltizâm edebilir.- ibâresini içeren dördüncü maddesi de dikkate alınırsa İngiltere Hükûmeti'nin taahhütlerinden kurtulmak için bu gibi kararları yeniden bir bahane olarak kullanacağı düşünülmektedir. Şimdi İngiltere gibi yargının yürütmeden bağımsız olduğu yani bu iki kuvvetin diğerinden ayrımı hususu mevcut olan memleketlerde yürütmenin kişisel hukuka dair hususlarda ilgililerin girişimlerinden kurtulmak için kişisel hukuk olduğu bahanesiyle adli mahkeme kararlarından istifade ettiğine dair birçok örnek olduğu da bilinmektedir.*

Bazı ülkelerde dikkate alınan bu usul ve kaideden dolayı, Osmanlı Hükûmetinin ve Hassa Hazinesinin hukukunu korumak için, öncelikle Osmanlı Hükûmetinin devletler nezdinde İngiliz mahkemelerinin müdahalesini asla kabul etmeyeceğini, bu konudaki kabahatin Osmanlı memurlarını 1879 yılına ait Sözleşme hükümlerine aykırı olarak Padişah mülklerini kullanmaktan alıkoyan Ada memurlarına ait olduğu İngiltere Hükûmetine bildirilmelidir. İkinci olarak hâlihazırda köylüler tarafından hangi toprakların işlenmekte ve kullanılmakta olduğunu, bu toprakların ne durumda olduklarını incelemek ve kontrol etmek, gerektiğinde usulüne uygun olarak itiraz etmek üzere Kıbrıs Adası'na gecikmeksizin mevzuata hâkim bir kişi ile bir özel memur göndermek gerekmektedir. Son olarak da söz konusu mülkler meselesini İngiltere Hükûmeti ile bir an önce ele alarak çözmek yerinde olacaktır."[232] Bu gelişme Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâca (Osmanlı

Makamına sunduğundan bu yazı içeriğinden ve 13 Kasım 1883 tarihinde yayımlanan Padişah iradesinden bahsederek Babıali'ye ve Bakanlığa da resmî bir yazı gönderilmesi gerekliliği ele alınmıştır."
BOA. HH. THR. 114 / 95 – 1.

[232] BOA. HH. THR. 114 / 52 – 1.

Vekiller Meclisinde) da ele alınmış ve Lord Salisbury'e yukarıdaki tespitleri içeren bir yazı gönderilmiştir[233].

Hassa Hazinesine Erkân-ı Harp Kaymakamı Kâmil Bey tarafından 30 Aralık 1885 tarihinde gönderilen yazıda, Hassa Hazinesinin emri üzerine Kıbrıs'a ulaşıldığı, Lazkiye İskelesi'nde dört gün kaldıktan sonra Lefkoşa'ya gidip Vali ile görüşüldüğü ve ertesi akşam da davet edildiği yemeğe katıldığı bildirilmektedir. Kendisine Kıbrıs'a geliş nedeni sorulmasına rağmen ayrıntılı bilgi vermeyip sadece Padişah emlaki için aldığı emir üzerine geldiğini beyan etmiştir. Kâmil Bey, orada da dört beş gün içerisinde gerekli araştırmaları yaparak Lazkiye'ye dönmüştür. Bununla birlikte Ada'nın genel durumu ve Padişah mülk/arazileri hakkında gelecek postaya yetiştirilmek üzere ayrıntılı bir rapor göndereceğini de bildirmiştir[234].

Osmanlı Dışişleri Bakanlığından Sadarete 19 Ocak 1886 tarihinde gönderilen yazıda; eski yazışmalar hatırlatılarak Padişah'ın Kıbrıs'ta bulunan arazilerine ilişkin hukukunun İngiltere tarafından önerilen karma komisyon aracılığıyla incelenmesinde sakınca olmadığı ancak gayriresmî olarak seçilecek kişiler tarafından İngiliz memurlarla görüşme yapılmasının daha uygun olduğu, bu suretle gayriresmî görüşme yapılmasının Padişah'ın hukukuna zarar getirmeyeceği vurgulanmıştır[235].

Hassa Hazinesi ve Dışişleri Bakanlığı yazışmalarından da anlaşılacağı üzere 1886 yılı boyunca da Padişah emrine rağmen Kıbrıs Adası'ndaki Padişah mülk/arazileri hakkında Yerel Hükûmetçe gösterilen zorlukların bir türlü önü alınamamıştır[236].

1 Ağustos 1886 tarihinde İngiltere Dışişleri Bakanlığından Londra Elçiliğine gönderilen yazı, Osmanlı Devleti'nin karma komisyonu kabul etmemesinden dolayı işin zaman aşımına uğrayacağını bildirmekte ve süreci İngiltere bakış açısıyla şu şekilde özetlenmektedir:

"*Kıbrıs'ta Padişah tarafından mülkiyeti istenilen bazı arazi hakkında Musurus Paşa tarafından 20 Kasım tarihinde İngiltere'nin önceki Dışişleri Bakanına iletilen yazı İngiltere Hükûmeti tarafından uzun uzadıya incelenmiştir. Bu yazıda Kıbrıs Büyük Mahkemesinin Padişah'ın bazı arazi üzerindeki iddiasını inceleme yetkisi protesto edilmekte sorunun iki devlet arasında görüşülmesi istenilmektedir. Yazıda açıklanan deliller kişisel ve sürece dair yanlış bilgilere dayalı gibi görünmektedir. Zira Musurus Paşa sorunun devletlerarası olduğunu ve 4 Haziran 1878 tarihli*

---

[233] BOA. HR. SYS. 898 / 53-1.

[234] Hassa Hazinesi Emlâk Dairesine Kâmil Bey'den gönderilen 16 Ocak 1886 tarihli telgrafla önceki yazıların birleştirilerek sonuçlarının bildirilmesi talimatı verilmiştir. Emir üzerine tüm yazı ve telgrafların incelendiği, söz konusu raporu göndermesi hususunda telgraf çekildiği, evrak ve eklerinin Yazı İşlerinde muhafaza edilmesi kararı alınmıştır. BOA. HH. THR. 114 / 96 – 2 – 1 ve 2.

[235] Bu konuda Londra Elçiliği ile devam eden yazışma, Lord Granville'in 10 Aralık 1883 tarihli yazısı, Bab-ı Ali Hukuk müşavirleri raporları ve Dışişlerinin Sadrazamlık Makamına gönderdiği 30 Aralık 1883 ve 19 Mart 1884 tarihli cevabi yazılar hatırlatılmıştır. BOA. HR. SYS. 898 / 53-1.

[236] BOA. HR. SYS. 899 / 1.

Sözleşme Eki'nin 4. maddesi gereğince çözüme kavuşturulması gerektiğini ileri sürmektedir. Hâlbuki 3 Şubat 1879 tarihli Ek Sözleşme gereğince Hassa Hazinesi ve Osmanlı Hükûmeti'ne ait olacağı 4. maddede belirtilen tüm emlak, gelirler ve haklar karşılığında Ada'nın İngiltere idaresinde bulunacağı müddetçe yıllık 5.000 lira [Sterlin] ödeme yapılacağı şart koşulmuştur. Bu para Ada'nın yıllık vergisine mahsuben Kıbrıs İdaresi tarafından ödemeler arasına düzenli şekilde dâhil edilmiştir. Bu para Osmanlı Devleti'nin İngiltere'ye olan borçları sebebiyle Hazineye teslim edilmemiştir. Söz konusu Sözleşme'nin imzalanması ile Ada'nın İngiltere tarafından işgali tarihi arasındaki zaman zarfında Padişah'ın Kıbrıs'ta bulunan bazı devlet arazilerini satın aldığını öğrendiğinde İngiltere Devleti bu alışverişe çeşitli sebeplerle itiraz etmiştir. Bu vakitte İstanbul'da elçi olarak görev yapan Sir Layard Kıbrıs'ta Padişah'ın hak iddia ettiği arazilerle ilgili benzer durumlarda hangi uygulama yapılıyorsa bu hususta da aynı yaklaşımın sergileneceğini ifade etmiştir. Diğer yandan Padişah'ın satın aldığı mülklerin bazı kişiler tarafından satın alınması durumunda bu işlemin tanınmaması gerekiyorsa onaylanmayacağını 19 Şubat 1879 tarihinde Karatodori Paşa'ya bildirmiştir. Padişah'tan satın alınan mülklerin alışveriş işlemleri Ada'da arazi sahipliği iddiasında bulunan kişilerin talepleri gibi Kıbrıs Yerel Hükûmeti'nin kararına havale edilmesi gerekiyorsa da Padişah'a hürmeten sorunun karma komisyon aracılığı ile çözümünü İngiltere Devleti teklif etmiştir. Söz konusu komisyon teşkil edilerek Padişah Hakkı Bey'i İngiltere Devleti ise Yüzbaşı Wauchope'ı tayin etmiştir. Bazı sebeplerden dolayı Hakkı Bey Yüzbaşı Wauchope'ın görüşlerinin tamamına katılmamıştır. Mösyö Wauchope birbirine zıt olan istekler hakkında ayrı bir rapor vermiştir.[237] *Söz konusu rapora göre adı geçen mülklerin satın alma işlemlerinin yapıldığı zamanda bu işlemlerin Osmanlı kanunlarına göre muteber olmadığı ve kadim hukuka ters düştüğü ve bunların onaylanması hâlinde Ada halkına büyük kötülük olacağı bildirilmiştir. İngiltere, yürürlükteki kanunları değiştirmek amacıyla Kavanin Meclisi tarafından bir usul belirlenmesi veya Padişah'a ait olduğu iddia olunan arazi hakkında Kıbrıs Başkomiseri'ne talimat gönderilmesini uygun görmemiştir. Lord Granville Osmanlı Hükûmetinin bu karardan hoşlanmaması üzerine 1881 senesi Nisan ayında sorunun 2 memurdan oluşan ikinci bir komisyon tarafından görüşülmesini İstanbul Elçiliği aracılığı ile teklif etmiştir. Osmanlı Hükûmeti, bu teklife 1883 yılı Kasım ayına kadar cevap vermemiştir. Musurus Paşa anılan bu tarihte teklifin Padişah'ın şanına uygun olmadığını ve incelemenin İngiltere tarafından yapılmasının tercih edildiğini bildirmiştir. Buna cevaben Lord Granville söz konusu teklifin Osmanlı Hükûmeti tarafından resmen*

[237] Kaptan Wauchope tek başına yürüttüğü soruşturma neticesinde hazırladığı raporunda, Padişah'ın tüm iddialarının hem Kıbrıs Sözleşmesi hem de 1858 Arazi Kanunnamesi'ne göre asılsız olduğunu bildirmiştir. Wauchope, Padişah tarafından talep edilen 21 mülkün hiçbirinin mahlûl olarak kabul edilemeyeceğini; bazılarının özel şahıslar tarafından işgal edildiğini, bazılarının ise ortak ya da evkaf arazileri olmaları nedeniyle devredilemeyeceğini, Larnaka ve Limasol'daki tuz gölleri gibi diğerlerinin de arâzî-i mîriyye değil mülk-i emîriyye olduğunu ifade etmiştir. (Rappas, agm., s. 635.)

bildirilirse İngiltere Hükûmetinin işi dikkate alarak sorunun her yönüyle tarafsız olarak inceleneceği vaadinde bulunmuştur. Bununla birlikte teklife eklenilmesi gereken ayrıntılar hakkındaki düşüncelerini bildirebileceğini ifade etmiştir.

Bu tebligattan sonra iki sene geçtiği halde Osmanlı Hükûmeti tarafından teklife cevap verilmemiştir. Padişah'ın istediği haklara karşı Ada'da bazı kişilerin kanunlar çerçevesinde ortaya koyduğu mülkiyet talepleri zaman geçtikçe kuvvet kazanmakta olduğundan Padişah'ın iddiaları esaslı ve Kıbrıs Hükûmetinin haklarını kaybetmesine sebep olacağı ortaya çıksa bile yine de söz konusu isteklerin hukuken sonuçsuz kalacağı anlaşılmıştır. Osmanlı Hükûmeti Kıbrıs Adası mahkemelerinin müdahalesini protesto ile bu sorunu görüşmeye yetkili olmadıklarını beyan etmiştir. Hâlbuki Padişah'ın istekleri hakkında yapılacak işlemlere esas olmak üzere 1879 senesinde belirlenen kurala uygun olarak gerek Padişah'tan ve gerek diğer kişilerden sahiplik iddia olunan arazi üzerindeki hakların gerektiğinde İngiltere Mahkemelerinde tekrar görüşülmek üzere, yürürlükteki düzen ve yerel mahkemelerin kanuni uygulamalarına uygun olarak görüşülmesinin gerektiği açıktır.

Kıbrıs Hükûmeti Padişah'ın isteklerinin zaman aşımına uğramaması için kanunlar çerçevesinde elinden geleni yapmak arzusunda ise de bu konudaki girişimlerinin netice vermesini üstlenmez. Bundan dolayı 1883 senesinde Lord Granville tarafından yapılan teklifte olduğu gibi Padişah'ın mülkiyet haklarının vakit kaybedilmeden incelenmesi vacip görünüyor.

Anlattığım hususları, bağlı olduğunuz Osmanlı Devleti'ne tebliğ ederek bu konuda hızlıca bir karar verilmesi gerektiğini bildirmenizi rica ederim."[238]

Bu nota hakkında 21 Ağustos 1886 tarihinde Dışişleri Bakanlığından Sadrazamlık Makamına bir yazı gönderilerek Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülk/arazilerine ait meselenin İngiltere tarafından teklif edilen karma komisyon aracılığıyla ele alınması asla doğru olmayıp gayriresmî olarak seçilecek kişiler tarafından İngiliz memurlarıyla müzakere edilmesinde bir mahzur olmadığına dair Babıali hukuk müşavirleri tarafından ilk zamanlardan beri sunulan görüşlerle söz konusu arazilerden bir kısmının on sene ziraat eden köylülere ait olması hakkında Yerel Mahkemece verilen hüküm Kıbrıs'ta kanun şeklini alacağından bunun doğuracağı mahzurları engellemek için Padişah arazileri meselesinin kesin şekilde çözüme kavuşması hakkında İngiltere Dışişleri Bakanlığından verilen notadan bahsedilmektedir. Londra Büyükelçiliğinin böyle bir devletlerarası meselede Kıbrıs mahkemelerinin müdahalesinin kabul edilemeyeceğini daha önce defalarca İngiltere Dışişleri Bakanlığına bildirdiği de hatırlatılmaktadır[239].

---

[238] BOA. HH. THR. 114 / 53.

[239] Yazının devamında şu cümlelere yer verilmiştir: "*Eski teklifin tekrarıyla bu konuda bazı ayrıntı ve görüşleri içeren İngiltere Dışişleri Bakanlığından alınan cevap notasının suretinin gönderildiğine dair Londra Büyükelçiliğinden yeni alınan yazı ile söz konusu arazilere yapılan müdahaleler hakkında bazı ifadeleri ve Kıbrıs Komiserinin görevden alınarak yerine nizam ve kanunlara vâkıf başka biri tayin edilmiş olduğundan Padişah*

Padişah'ın 9 Ekim 1886 tarihli emrinde Kıbrıs'taki arazileri ile ilgili şu hususlar üzerinde durulmaktadır:

"*Kıbrıs'ta bulunan Padişah'ın özel mülk/arazilerinden bazıları Yerel Hükûmet tarafından açık artırma ile satılmakta, bazı yerlerine de Rusyalı Musevi muhacirlerin yerleştirilmekte olduğundan ve komşu köylerin ahalisi tarafından da sınır aşımı yapıldığından Dışişleri ve Hassa Hazinesi Bakanları bir araya gelerek bu hususta karşılaşılan zorlukların bir an önce giderilmesi ile Hassa Hazinesinin hak ve menfaatlerini güvence altına alınması hususlarını görüşerek sonucunu Padişah'a sunmaları 8 Mart 1886 tarihli Padişah iradesi ile emredilmişti. Adı geçen bakanların bu konuya dair düzenledikleri ortak yazı Padişah tarafından da okunmuştur. Yazıda belirtildiği üzere bu iş şu anda Vekiller Meclisinin gündeminde bulunduğundan Hükûmetçe hemen sonuca ulaştırılarak sonucunun Padişah'a arz edilmesi adına ilgili yazı ve eklerin Sadrazamlık Makamına gönderilmesine karar verildi*." [240]

Vekiller Meclisi Görüşmelerine Mahsus 10 Ekim 1886 tarihli zabıtta, Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazileri konusunun çözümüne dair Dışişleri ve Hassa Hazinesi Bakanları tarafından ortaklaşa hazırlanan ve Padişah tarafından da okunan yazı ele alınmıştır. Gereği daha sonra ayrıntılı olarak ele alınmak üzere öncelikle Kıbrıs Adası'nda ihtilafa düşülmüş olan Padişah mülk/arazilerinin kaç parçadan ve nelerden oluştuğunu anlamak için Hassa Hazinesince bir liste hazırlanması yönünde karar alınmıştır[241].

Hassa Hazinesi Bakanı Agop Efendi tarafından 18 Ekim 1886 tarihinde Kıbrıs Adası'nda Padişah'ın mülk/arazilerine dair gönderilen liste şu şekildedir:

Hırsofu Kazasında 81.000 dönüm Akama olarak bilinen arazi,

Girne kazasında Labta Köyünde Harman ve Miras ve Miras Ayalı İrkodise, Haviz Mandalo, Nasudi, Dirasu, Şemo isimleri ile bilinen 35 dönüm sekiz adet tarla ve her dönüm için 15 günde bir saat akabilen su,

Baf kazasında Ayavarvar, Opiskopi (Piskopu), Anarida, Eksilu (Aksilu) ve Nada köylerinde 2.696 dönüm Motoğori arazisi,

---

hukukunun korunması adına şimdi zamanın daha uygun olduğunu belirten ve görevli olarak Kıbrıs'ta bulunup yeni gelmiş olan Hakkı Efendi'nin verdiği muhtıra da sunulmuştur. Padişah arazilerinden dolayı Kıbrıs yerel memurları tarafından gösterilmekte olan zorlukların bir an önce giderilmesiyle Hazine haklarının korunması ve sonucun bildirilmesi Padişah emri gereği olduğundan Londra Büyükelçiliğinin son yazısına nazaran gereğinin acilen yapılması arz olunur." BOA. HR. MKT. 1361 / 65 – 4.

[240] BOA. İ. DH. 1007 / 79537.

[241] BOA. MV. 13 / 13. Hassa Hazînesi Bakanlığına Sadaret tarafından gönderilen 14 Ekim 1886 tarihli yazıda, Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazileri konusunun çözümüne dair Dışişleri ve Hassa Hazinesi Bakanları tarafından ortaklaşa hazırlanan ve Padişah tarafından da okunarak Vekiller Meclisine sunulan yazının orada ele alındığı bildirilmektedir. Yazıda gereği daha sonra Vekiller Meclisinde ayrıntılı olarak ele alınmak üzere söz konusu Padişah mülk/arazilerinin kaç parçadan ve nelerden oluştuğunu tespit için Hassa Hazinesi Bakanlığınca bir pusula hazırlanarak gönderilmesi istenmiştir. BOA. A. MKT. MHM. 492 / 26 – 1; BOA. HH. THR. 114 / 98-1.

Baf kazasında Salamyu ve Ayayani köylerinde 2.300 dönüm İlyohori olarak bilinen arazi,

Gilan Kazasında Belendri ve Aya Mama köylerinde 2.000 dönüm arazi,

Tuzla kazasında Ümmülharam hazretleri dergâhında 2.500 dönüm Koçinez, Vikla ve Fitilliovası olarak bilinen arazi,

Tuzla kazasında 700 dönüm Palyofiğaro olarak bilinen arazi,

Limasol Kazasında 4.000 dönüm İlbone ve Halayık Kapısı olarak bilinen arazi,

Lefke Kazasında 20.000 dönüm Pirgo olarak bilinen arazi,

Evdim Kazasında 19.000 dönüm arazi,

Değirmenlik Kazasında Lefkoşa köyünde 250 dönüm Kale ittisali olarak bilinen arazi,

Değirmenlik Kazasında Lefkoşa Köyünde 35.000 dönüm arazi,

Kukla Kazasında 19.890 dönüm Oridez olarak bilinen arazi,

Karpaz Kazasında Terkome (Tirkomo) köyünde 60 dönüm deniz kenarında Haravadi olarak bilinen arazi,

Karpaz Aya Totro (Totoro) Köyünde 37.326 dönüm Dalya olarak bilinen arazi,

Meserya Kazasında Prasyo, Kalopside, Gaydura ve Kukla köylerinde 10.125 dönüm Mandirez olarak bilinen arazi,

Mesarya Kazasında Tirmen Köyünde 7.612 dönüm Aya Haridu olarak bilinen arazi,

Mesarya Kazasında Lefkonuk ve İpsoz Köylerinde 2.265 dönüm Aya Yorgi Çeri (Çire) olarak bilinen arazi,

Mesarya Kazasında 50.000 dönüm arazi,

Piskopu Kazasında Avrotur Köyünde 24.350 dönüm Doğan Burnu olarak bilinen arazi[242].

Lord Salisbury 6 Ağustos 1887 tarihinde Londra'daki Türk Büyükelçiliğine uzun zamandır yaptıkları komisyon teklifinin değerlendirilmesine, şayet Osmanlı Hükûmetince olumsuz görüş bildirilirse Padişah arazileri açısından oluşabilecek zarar ve ziyandan İngiltere Hükûmetinin asla sorumlu tutulamayacağına dair yeni bir nota daha göndermiştir[243].

Osmanlı Devleti bürokratları ve diplomatlarının gerek iç gerekse dış yazışmaları 1890'lı yıllara kadar devam etmiş ve konu hakkında yazışmalardan öte bir ilerleme kaydedilememiştir.

---

[242] BOA. HH. THR. 114 / 98-1.

[243] *Padişah'ın Kıbrıs'ta talep ettiği arazi hakkında tam bir inceleme yapılması için 1883 yılında Kont Granville tarafından yapılan teklif yenilenerek Kont Rosebery tarafından 27 Temmuz 1886'da Büyükelçiliğinize bir yazı gönderilmişti. Bu ilk teklifin yapılmasının ardından iki sene geçmesine rağmen Osmanlı Hükûmetinin bu hususta bir karar almadığı, Kıbrıs'ta Padişah'ın arazilerini kullananların meşru güvencelerini aşama aşama artırdıkları ve Padişah'ın taleplerine karşı ciddi muhalefette bulunabilecekleri, bu konuda hızlıca tedbir alınması gerektiği o zamanlar ifade edilmişti. Fakat aradan bir sene daha geçtiği hâlde İngiltere Hükûmeti yaptığı teklife bir cevap alamadı. Bundan dolayı bu konu hakkında bir kez daha Osmanlı Hükûmetinin dikkatini çekmenizi cidden ricâ eder ve bu araştırmanın uzun zaman alacağı nedeniyle Padişah arazileri açısından oluşabilecek zarar ve ziyandan İngiltere Hükûmetinin asla sorumlu tutulamayacağını ifade ederim.*" BOA. HR. TO. 623 / 92.

1892 yılında Sadrazamlık ve Hassa Hazinesi arasındaki yazışma bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Osmanlı Sadrazamı Ahmed Cevad Paşa imzasıyla Hassa Hazinesi Bakanlığına 28 Haziran 1892 tarihinde gönderilen yazıda hâlâ söz konusu arazilerden istifade edilip edilmediği ve ne şekilde teslim/tesellüm işlemlerinin yapıldığı sorulmaktadır[244]. Babıali'ye 23 Ağustos 1892 tarihinde gönderilen cevapta söz konusu arazilerden Hassa Hazinesince hiçbir şekilde faydalanılamadığı, bunların teslim/tesellümünün memur gönderilmesine rağmen Yerel İdare tarafından yapılmadığı, konunun esasının bir an önce Hükûmet tarafından halledildikten sonra gereğinin yapılabileceği ifade edilmiştir[245].

1893 yılına gelindiğinde de Kıbrıs'taki Padişah'ın arazilerini korumak için Mağusa ve Baf Kazalarında herhangi bir memur bulunmadığı, köylülerin buralarda kaçak tarım yaptığı, tarım arazilerine ve ormanlara zarar verdikleri belgelerden anlaşılmaktadır. Nitekim 7 Ocak 1893'te Lefkoşalı Edhem Hoca oğlu Musa Namık tarafından Kıbrıs Naipliğine gönderilen aşağıdaki yazı bunu kanıtlamaktadır: "*Padişah'ın Mağusa ve Baf Kazalarında bulunan arazilerini koruyan memur bulunmadığı için civardaki köylüler bu arazilerde tarım yapmaktadır. Bundan dolayı arazilerin verimliliği azalmakta ve hatta bazı yerler bu kişiler tarafından ele geçirilmeye çalışılmaktadır. Baf Kazasında Akama olarak bilinen arazideki ormana geçen sene yaz aylarında verilen ateşten dolayı 2.500 ağaç yanmıştır. Bunun yanında birçok ağaç halk tarafından yok edilmiştir. Bu arazilerin korunması 4-5 lira maaşla bir memur tarafından yerine getirilebilir. Tayin olunacak memurun maaşı bu arazi üzerinde kendiliğinden yetişen otlardan elde edilebilir. Bu sayede arazilerin verimliliği korunabilir ve üzerindeki ormanlar kazanılabilir. Aynı zamanda bazı kişilerin gasp etmesi engellenebilir. Yazı ile belirttiğim hususların gerekli yerlere bildirilmesini istirham*

---

[244] BOA. HH. THR. 114 / 105 – 2 – 1. Hassa Hazinesine 28 Haziran 1892 tarihinde Sadrazam Ahmed Cevad Paşa tarafından gönderilen yazının arkasına 11 Ağustos 1892 tarihinde Hazine İdaresince düşülen notta belirtilen hususlarda Hassa Hazinesi Bakanlığının bilgi ve görüşlerine ihtiyaç hissedildiğinden bahisle aşağıdaki görüşün sunulması istenmiştir: "*Söz konusu arazilerden şu anda Hassa Hazinesince hiçbir şekilde faydalanılamamaktadır. Bunların teslim/tesellümü için Hazine tarafından yetkili bir memur gönderilmişse de Yerel İdare tarafından teslim işleminin yapılmadığından işin esasına Osmanlı Hükûmetince halledilmesinden sonra bakılmak üzere oradaki memur geri çağrıldığından ve konunun esasının bir an önce Sadrazamlıkça halledilmesi gerektiği akabinde de Hazinece gereğinin yapılacağı bildirilmeli*dir." BOA. HH. THR. 114 / 105 – 2 – 2.

[245] "*Kıbrıs Adası'nda bulunan Padişah arazilerine dair Vekiller Meclisine havale edilen evrakın arazilerin isim ve yerlerine dair düzenlenen defterle birlikte gönderildiği tarafınızca bildirilmiştir. İşe başlanılmak üzere öncelikle bu defterde isimleri yazılı arazilerin hangilerinden istifade edilip edilmediği, Kıbrıs'ın İngiliz idaresine geçtiği sırada istimlak edilen yerler bir yetkili memur gönderilmesiyle veya başka bir şekilde mi teslim/tesellüm edilmiştir, bunlar ne şekilde idare edilmekte ve ne şekilde gelir elde edilmektedir? Bu konularda bilgi ve görüşün yazılması 28 Haziran 1892 tarihli Sadrazamlık yazısında sorulmuştur. Söz konusu arazilerden Hassa Hazinesince hiçbir şekilde faydalanılamamaktadır. Bunların teslim/tesellümü ile elde edilen gelirleri tahsil edilmek üzere zamanında Hazine tarafından yetkili bir memur gönderilmiş ise de Yerel İdare tarafından teslim işleminin yapılmadığından işin esasına Osmanlı Hükûmetince halledilmesinden sonra bakılmak üzere oradaki memur geri çağrıldığından ve Hazînenin orada hiçbir memuru bulunmadığından önceden de birçok kez arz edildiği üzere konunun esasının bir an önce halledilerek Hazine hukukunun korunması adına söz konusu evrak ve ekleri yeniden tarafınıza gereği yapılmak üzere gönderilmiştir.*" BOA. HH. THR. 114 / 107 – 2.

ederim."[246] Dilekçede de ifade edilen Padişah arazilerine dair karmaşa ve çözümsüzlük Ada'nın İngilizler tarafından resmen işgal edilmesine kadar yazışmalara konu olmuştur.

Bahsedilmesi gereken bir husus da İngilizlerin Ada halkının toprak hakkı iddialarını Padişah'ın talepleri karşısında kullanmaları, Padişah'ı haksız çıkarmak için yerel halkın taleplerine sahip çıkmalarıdır. Bu konudaki art niyetli tutumu, Musurus Paşa'nın *"İngiltere'nin köylülerin tecavüzlerini engellemekten ziyade hoş gören tavrının üzüntü yarattığı"* şeklindeki ifadesinden anlamak mümkündür. Padişah'ın Ada'daki mülklerine dair talepleri başlayınca, Kıbrıslılar kendi mülkiyet davalarını mahkemeye taşımaya başlamışlardır. Çünkü 1858 Arazi Kanunnamesi¸ özellikle mevat ve arâzî-i mîriyye toprakları söz konusu olduğunda, etkin işgali mülkiyet hakkının kurucu unsuru olarak kabul ediyordu[247]. Bu tür özel davalar İngiliz makamları için çok önemliydi çünkü İngiliz makamları, 1882 Kıbrıs Adalet Divanları Kararnamesi ile kurulan kendi mahkemelerinin Osmanlı mahkemeleri üzerinde imtiyaz kazanmasını sağlamışlardı. Bölge mahkemelerinin imtiyazlarının Osmanlı mahkemelerine göre genişletilmesi ve mülkiyetin daha sistematik bir şekilde tescil edilmesi, arazilerin özelleştirilmesi sürecini kolaylaştırmış, bu da elbette Padişah'ın manevra alanını ciddi şekilde kısıtlamıştır. İngilizlerin, Kıbrıslıların haklarını Padişah'ın iddialarına karşı kullanmaya yönelik stratejisinin en göze çarpan örneği, Kıbrıslı gayrimüslimleri (1881 verilerine göre nüfusun %77'sine yakınını) serbest bırakan 1895 tarihli *"Vasiyet ve Veraset Kanunu"*dur[248]. Son tahlilde Padişah'ın topraklarına yerleşmiş olan Kıbrıs halkının İngiltere destekli hukuki hak talepleri zaman içerisinde Padişah'ın hak taleplerinin aleyhinde olmak üzere artmıştır[249].

1899 yılının Ocak ayına gelindiğinde yani İngiliz işgalinin ardından geçen 20 yıllık süreçte, Kıbrıs Adası'nda bulunan Padişah mülklerinin yıllık geliri 5.000 İngiliz lirasından olmak üzere toplam 100 bin İngiliz lirasına ulaştığı Osmanlı kayıtlarından anlaşılmaktadır. Ancak bu tarihe kadar Hassa Hazinesine herhangi bir ödeme yapıldığına dair bilgi ve belgeye ulaşılamamıştır[250].

1901 yılına gelindiğinde Padişah'ın arazileri hakkında ortaya çıkan sorunun çözülmesi için Osmanlı ile İngiltere arasında epeyce görüşmeler yapılmışsa da istenilen sonuç bir türlü alınamamıştır. Hassa Hazinesi Bakanı Ohannes tarafından Padişahlık Makamına sunulmak üzere 4 Nisan 1901 tarihinde hazırlanan yazıda, kurenadan Arif Beyefendi'nin talebi üzerine Kıbrıs'ta bulunan arazilerinin tapularının Defter-i Hakaniden (Tapu İdaresinden) alınarak Hassa Hazinesindeki haritaları ile birlikte daha önce Padişah'a sunulduğu ifade edilmiştir[251].

---

[246] BOA. HH. THR. 114 / 106.
[247] Musurus Pasa to Salisbury, 20 Nov. 1885, FO 78/4092'den nakleden; Rappas, agm., s. 636.
[248] Rappas, agm., s. 637.
[249] Zia, *age*., s. 99.
[250] BOA. Y. PRK. DH. 10 / 88-1; BOA. Y. PRK. HH. 31 / 11-1.
[251] BOA. Y. MTV. 213 / 89-2-2, 3.

Nitekim 17 Mart 1901'de Tapu İdaresince ayrıntılı şekilde arazi listeleri hazırlanarak Hassa Hazinesine ve oradan da Padişah'a sunulmuştur. Buna göre Padişah'ın Kıbrıs'ta bulunan 21 adet arazisinin bulunduğu kaza/nahiye, arazinin adı, sınırı, miktarı ve bedeli şu şekilde ortaya konulmuştur:

1. **Kaza/Nahiyesi:** Kukla, **İsmi:** Oridez, **Sınırı:** Doğu ve güneyden Hayonami Deresi ve batı tarafında Fasulla, Susuz ve Kukla köyleri arazisi Kuzeyde Yukarı Arkimendi Köyü ile sınırlı, **Miktarı:** 19.890 dönüm, **Bedeli:** 40.000 Kuruş.
2. **Kaza/Nahiyesi:** Lefke, **İsmi**: Pirgo, **Miktarı:** 20.000 dönüm, **Bedeli:** 20.000 Kuruş.
3. **Kaza/Nahiyesi:** Limasol, **İsmi**: İlbeson (İlbone) ve Halayık Kapısı, **Sınırı:** Bir taraftan Mandirez Tepesi ve Çiftedelik Taşlar ve Çerkes Çiftliği sınırı ve Limasol yolu ve Goloş Çiftliği uzun arkı ve Mandirezler ile İlbeson (İlbone) sınırı bulunan Küçük tepe ve Tarhun tepesi ile sınırlı, **Miktarı:** 4.000 dönüm, **Bedeli:**10.000 Kuruş.
4. **Kaza/Nahiyesi:** Limasol, **İsmi**: Livadiya, **Sınırı:** Deniz kıyısında ve Çoban Mehmet Çiftliği ile sınırlı, **Miktarı:** 1.000 dönüm, **Bedeli:** 5.000 Kuruş.
5. **Kaza/Nahiyesi:** Karpaz Aya Totoro Köyü, **İsmi:** Dalya, **Sınırı:** Yakomi Doni ve Vikla ve İstilarka ormanı ve Harkan zeytinliği ve Aya Totoro tarlaları ve Mandirga yolu ve Dokolya yolu ve Dokolyo Kahba ve Ballura bostanları ve Bavlinekli ev ve tarlaları ve İlyohori tarlaları ve Paldodoni ve deniz kıyısı ile sınırlı, **Miktarı:** 37.326 dönüm, **Bedeli:** 40.000 Kuruş.
6. **Kaza/Nahiyesi:** Karpaz Tirkomo Köyü, **İsmi:** Haravadi (Deniz kıyısında**), Sınırı:** Başıamo (Başıalo) ve Karpaz yolu ve Tirkomo köyü bostanları ve deniz kıyısı ile sınırlı, **Miktarı:** 60 dönüm, **Bedeli:** 20.000 Kuruş.
7. **Kaza/Nahiyesi:** Değirmenlik Kazasında Lefkoşa civarında kale bitişiğinde, **Sınırı:** Köşlü Çiftliği (Köşklüçiftlik) arâzîsi ve Kubad Çiftliği ve Ballorkodise ve Kaymaklı köyleri arazisi ile sınırlı, **Miktarı:** 250 dönüm, **Bedeli:**150.000 Kuruş.
8. **Kaza/Nahiyesi:** Değirmenlik, **Miktarı:** 35.000 dönüm, **Bedeli:** 100.000 Kuruş.
9. **Kaza/Nahiyesi:** Tuzla, **İsmi**: Ümmülharam Dergâhı sınırında, **Sınırı:** Çevresi Foçiz ve Vikla ve Fitilliovası olarak bilinen Cezâyir Gölü ve deniz kıyısı ve yol ve tuzhane ile sınırlı, **Miktarı:** 2.500 dönüm arazi ve 1 adet tuzla, **Bedeli:** 500.000 Kuruş.
10. **Kaza/Nahiyesi:** Tuzla, **Sınırı:** Palyofiğaro olarak bilinen tuzhane ve yol ile sınırlı, **Miktarı:** 700 dönüm, **Bedeli:**10.000 Kuruş.
11. **Kaza/Nahiyesi:** Piskopu, **İsmi:** Doğan Burnu, **Sınırı:** Avrotur Köyü sınırında üç tarafı denizle çevrili yarımada şeklinde doğu, batı ve güneyi deniz, kuzey ve kuzeydoğusu Padişah'ın kiraya verdiği arazi, Padişah'a ait Çerkez Çiftliği, Padişah arazisi ve Avrotur köyü toprakları ile sınırlı, **Miktarı:** 24.350 dönüm, **Bedeli:** 500.000 Kuruş.

12. **Kaza/Nahiyesi:** Baf Kazası Hırsofu Nahiyesi, **İsmi:** Akama, **Sınırı:** Kuzey, batı ve doğu ile güneyi Peya, Arodez, Enbiya, Fasli ve İnohoryo köyleri ve Bodamana Çiftliği arazisiyle sınırlı, **Miktarı:** 87.000 dönüm, **Bedeli:** 425.000 Kuruş.
13. **Kaza/Nahiyesi:** Baf, **İsmi:** Aksilu ve Nada, Piskopu, Anarida ve Ayavarvar köyleri arasında Motoğori, **Sınırı:** Kuzeyde Soroz ve İspilovoz dağları, doğuda Palyolefone ve Goni Dağları ve köprü arkı, güneyde Anarida ve Ayavarvar arâzîsi ile İstavroz manastırının iddia ettiği boş arazi ve Anotepesi arkı batıda Arşilya Deresi ile sınırlı, **Miktarı:** 2.696 dönüm, **Bedeli:** 10.000 Kuruş.
14. **Kaza/Nahiyesi:** Gilan, **İsmi:** Belendri ve Aya Mama köyleri sınırında, Sınırı**:** Eski Mandıra ve Gilan sınırı ve Aya Mama deresi ve Belendri köyü arazisi ile sınırlı, **Miktarı:** 2.000 dönüm, **Bedeli:** 7.500 Kuruş.
15. **Kaza/Nahiyesi:** Mesarya, **İsmi:** Mandirez, **Sınırı:** Prasyo ve Kalopside (Galopside) ve Gaydura ve Kukla köyleri sınırında iki tarafı Prasyo ve Gaydura ve bir tarafı Kalopside ve bir tarafı Lisi ve Kondeya ve Kukla köyleri toprakları ile sınırlı, **Miktarı:** 10.125 dönüm, **Bedeli:** 50.000 Kuruş.
16. **Kaza/Nahiyesi:** Meserya Nahiyesi Tremeşe Köyü, **İsmi:** Aya Haridu, **Sınırı:** Teknesuyu deresi ve Arşi Makarya tepesi ve Kassâboğlu mezarlığı tepesi ve Lefkoşa yolu ve Deliklikaya ve Aya Haridu deresi ile sınırlı, **Miktarı:** 7.612 dönüm, **Bedeli:** 20.000 Kuruş.
17. **Kaza/Nahiyesi:** Mesarya Nahiyesinde Lefkonuk ve İpsoz köyleri arasında, **İsmi:** Aya Yorgi Çeri (Çire), **Sınırı:** İpsoz Dağı ve Aya Yorgi deresi ve Aynakofu yolu ve Kanko Dağı ve Misvayaro Dağı ve Randoşe yamacı ile sınırlı, **Miktarı:** 2.265 dönüm, **Bedeli:** 15.000 Kuruş.
18. **Kaza/Nahiyesi:** Meserya, **Miktarı:** 50.000 dönüm, **Bedeli:** 150.000 Kuruş.
19. **Kaza/Nahiyesi:** Girinye (Girne) kazasına bağlı Labta köyü, **İsmi:** Harman Tarlası, **Sınırı:** Karailya ve Hacı Mehmed Ağa ve Abdurrahman ve Hacı Yakomu ve Kiryagu ve Katerina ve Hacı Tomi tarlaları ile sınırlı bir parça tarla ve yine aynı köyde Midas tarlası olarak bilinen iki tarafı Hacı Osman Ağa ve Hacı Mehmed Ağa tarlaları ve diğer tarafı vakıf hark ile sınırlı bir adet tarla ve yine aynı köyde diğer Midas tarlası olarak bilinen Papas Pavlo ve Hüseyin ve Mehmed Abdurrahman ve Hacı İbrahim Ağa evlatları tarlaları ile sınırlı bir adet tarla ve yine aynı köyde Ayairkodise tarlası olarak bilinen Kadı Mustafa Efendi ve Abdullah Abdurrahman ve İbrahim Ağa ve Mustafa Molla Süleyman tarlaları ile sınırlı bir adet tarla ve yine aynı köyde Sotira tarlası olarak bilinen Hüseyin Ağa ve Hasan Onbaşı ve Hacı İbrahim tarları ile sınırlı bir adet tarla ve yine aynı köyde Mandalo tarlası olarak bilinen Hacı Mehmed Ağa ve Hacı İbrahim Ağa çocukları ve Hacı İbrahim Ağa eşi ve Hacı Hüseyin tarlaları ile sınırlı bir adet tarla ve yine Karava köyünde Katso Diraho tarlası olarak bilinen

Mihail Mayna ve Nikoli Çaka ve Yorgi Hacı Yanni ve Hacı Cirkallu tarlaları ile sınırlı bir adet tarla ve yine aynı köyde Şimona tarlası olarak bilinen Hacı Toğli Vasila ve İsteryani Haralambo ve Dimitri Toka ve Nikola Çıka tarlaları ile sınırlı bir adet tarla ki toplam sekiz adet 35 dönüm tarla ve her dönüm için 15 günde bir saat akarsu, **Bedeli:** 50.000 Kuruş.

20. **Kaza/Nahiyesi:** Evdim, **Sınırı:** Kuzeyde Hayotami deresinin bir kısmıyla Avrotur Dağı ve doğuda Palyolo dağıyla Prolimno deresi ve güneyde deniz ve batıda Hayotami deresinin bir kısmıyla sınırlı, **Miktarı:** 19.000 dönüm, **Bedeli:** 40.000 Kuruş.
21. **Kaza/Nahiyesi:** Baf, **İsmi:** İlyohori, **Sınırı:** Salamyu ve Ayayani Köyleri arasında Kuzeyde Susuz Deresi'nin bir kısmıyla Malunda ve Pendelya Köyü arazisi ve batıda bu dere ile sindi Manastırı doğuda Salamyu Köyü toprakları ile güneyde Kovayi arkı ile sınırlı, **Miktarı:** 2.300 dönüm[252].

28 Mart 1901'de Hassa Hazinesi Padişah Mülkleri İdaresi Baş Mühendisi tarafından Padişah'ın Kıbrıs'taki mülklerinin Hendesehanede bulunan haritalarının kopyalarının acilen çıkarılması emri üzerine şu yazı kaleme alınmıştır: "*Bu haritaların Hariciye Nezaretine gönderildiği tarihte Kıbrıs'ta bulunan memur Hakkı Bey'in geçersiz olduğunu söylediği Piskopu, Mavrotamyo ve Molya Anbarı dışındaki 20 adet haritanın kopyaları hazırlanarak ekte sunulmuştur. Bunların içeriği daha sonra Defter-i Hakaniden gelen kayıtlara birebir uymamaktadır. Kırklar Kıracı ve Çengerlik Kıracı, Proşkara Gora haritalarının isimleri ile yukarıda söz konusu olan üç parça yerin isimleri ve içeriği Defter-i Hakani kayıtlarına uymamaktadır. Bu sebeple üç adet arazinin haritalarının çıkarılması için gereken izin beklenilmektedir.*"[253]

20. yüzyıl başlarından itibaren çözümsüzlük durumunun Osmanlı Devleti tarafından da giderek kabullenilmeye başlandığını diplomatik yazışmaların azalmasından da anlamaktayız. Osmanlı kurumları arasında da artık konunun çözümüne dair yazışmalara rastlanmamakta çoğunlukla Ada gelirleri hakkında birkaç yazıya tesadüf edilmektedir. Örneğin Sadrazamlık, 9 Ağustos 1906 ve 11 Aralık 1906 tarihli iki adet yazı ile Kıbrıs Adası'nın hâlen gelirlerinin durumu ve Ada'nın doğrudan Osmanlı idaresinde olduğu dönemde bu gelirlerin nasıl harcandığına ilişkin kayıtları Maliye Bakanlığından talep etmiştir. Maliye Bakanlığının cevabında, "*4 Haziran 1878 tarihinde İstanbul'da imzalanan Sözleşme Eki'nin 4. maddesi gereğince 1879 yılında Osmanlı Devleti Hariciye Nezareti ile İngiltere Elçiliği arasında bir anlaşma yapılmıştır. Buna göre İngiltere Devleti'nin Kıbrıs'ta bulunan Padişah ve devlet arazileri ile tapu işlemleri, toprakların sahipsiz kalması ve el değiştirmeden ortaya çıkan gelirlere karşılık yıllık 5 bin İngiliz lirasını*

[252] BOA. Y. MTV. 213 / 89-1.
[253] BOA. ML. EEM. 372 / 44-1.

Osmanlı Devleti'ne ödemesi karar altına alınmıştır. Ancak İngiltere Devleti bu 5 bin lirayı Osmanlı Devleti'nin borçlarından düşerek ödeme yapmaktadır." denilmektedir[254].

20 Temmuz 1910'da Kıbrıs Adası'nın Tuzla İskelesi halkından Ahmet Cemil adlı eski bir tapu çalışanı tarafından Maliye Bakanlığına gönderilen yazı da kayda değerdir. Kendisi Osmanlı Hükûmetinden memurluk talep etmekle birlikte Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Adası'nda haklılığını ispat edecek bilgilere sahip olduğunu şu cümlelerle ifade etmektedir:

"*Ben 20 sene kadar İngiliz İdaresinin tapu başkâtipliklerinde hizmet ettikten sonra emekliye ayrıldım. 46 yaşındayım ve Baf kazasında oturuyorum. Başkâtiplik görevi yaptığım için Padişah'ın mülkleri hakkında epey bilgim vardır. İngiltere Hükûmetinin yönetiminde olan bu mülklerde önceleri Osmanlı Devleti'nin görevlendirdiği memurları çalışmıştır. 1882/1883 yılında mülklerde çalışan memurların işine son verilmesiyle bu topraklar çeşitli kişiler tarafından gasp edilmiştir. Hassa Hazinesi zarara uğramış ve bu zarar hâlen de devam etmektedir. Bu mülklerin yeri ve miktarına ilişkin bilgilerin yer aldığı harita ve defterler Hassa Hazinesinde bulunmaktadır. Söz konusu belgeler incelendiğinde arazinin genişliği ve önemi ortaya çıkacaktır. Hazinenin kanunen kazanılmış hakları idare altına alması ve sahiplenmesi ve bu konudaki yapacağım hizmetle kendim faydalanmak istiyorum. Bu mülklerin Osmanlı Devleti'ne ait olduğu resmî olarak onaylanmış olması sebebiyle idaresi ve istenildiği gibi kullanma yönünde karar almak için gereken yapılmalıdır. Osmanlı Hükûmeti tarafından bu emlak ve arazinin sahiplenilmesi için girişimde bulunulduğunda karşı çıkmaya dermanları olmayacak şekilde kendi kararları ile mahkûm olacakları delilleri elde etmeye çalışıyorum. Bu delilleri elde edince Maliye Bakanı usulü dairesinde İngiltere Elçiliği ile görüştüğünde emlak ve arazinin kullanımı ve yönetiminin elde edileceğine şüphe yoktur…*" [255]

9 Ağustos 1910'da Maliye Bakanlığı Emlak İdaresi İkinci Kalemi Mümeyyizi Mehmed Muhlis tarafından yapılan arzda, Padişah'ın Kıbrıs'taki mülkleri hakkında Ahmet Cemil tarafından hazırlanan yazının incelenerek değerlendirilmesi için Düyun-ı Umumiye ve Nakdi İşlemler Müdürlüğüne havale edildiği bildirilmiştir. Ancak konunun akıbetine dair herhangi bir belgeye rastlanılamamıştır[256].

Bütün bu anlaşmazlıklar, itirazlar ve sonuçsuz kalan yazışmaların ötesinde İngiltere'nin Kıbrıs'taki varlığı, kendi sömürgeci tarihi ve pratikleri için öğretici bir süreç olmuştur. O zamana

---

[254] BOA. A. MTZ. KB. 3 / 36-7.

[255] "*… Önerilerim yerine getirildiğinde bunların yönetimi, ürünlerin toplanması ve gelirlerin artması için Kıbrıs'ta bir idare kurularak memur, kâtip ve kolcular çalıştırılması gerekir. Bu konudaki geniş birikim ve bilgim ve yapacağım hizmetlere ödül olarak 5 liradan aşağı olmamak şartıyla memur olarak tayin edilmek isterim. Bu isteğimin kabulü için söz verilip Beyrut Tapu Müdürlüğü vasıtasıyla tarafıma bilgi iletilmek üzere Beyrut Defterdarlığına tebliğ buyurulursa ben konuya ilişkin bilgimi rapor olarak sunabilirim.*" BOA. ML. EEM. 810 / 21-1.

[256] BOA. ML. EEM. 810 / 21-2.

kadar İngiltere ve Batılı devletler için Osmanlı toprak mülkiyetine ilişkin resmî bilgilerin kaynaklarından bir tanesi, yine kendileri tarafından kurulan, uluslararası *"mali komisyonlar"* olmuştur. Bu komisyonlar, 19. yüzyılın ikinci yarısında uluslararası piyasalardan aldıkları borçları geri ödemeye zorlanan Osmanlı Devleti'nin mali durumunu izlemek için Batılı güçler tarafından kurulmuş ve aynı zamanda Osmanlı toprak yasalarına ilişkin yüzeysel de olsa bilgi edinmelerini sağlamıştır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan Kıbrıs Adası ise, İngiliz yetkililer için, Osmanlı toprak kanunlarını anlamak konusunda, daha önce benzeri görülmemiş bir alan oluşturmuştur. Her şeyden önce Ada, kendine özgü bir yapısı ve uluslararası statüsü ile yazılı/sembolik olarak hâlâ Padişah'ın hükümdarlığı altında bir vilayet idi. Mülkiyetle ilgili meseleleri ele almak için İngiliz yetkililer özel bir arazi kanunu olan 1858 Arazi Kanunnamesi'ne güvenmişlerdir. Fakat bu Kanun'u Padişah'ın iddialarına karşı koymak gibi acil bir ihtiyaçla yorumlamışlar akabinde de Kıbrıs'ın yanı sıra daha geniş bir bölgedeki İngiliz sömürgeci uzmanlığının gelişmesi için bu tefsirden faydalanmışlardır. Batılı bir güç tarafından doğrudan yönetilen ilk Osmanlı toprağı olan Kıbrıs, Padişah'ın mülkleri meselesi dolayısıyla İngiltere için adeta bir deney alanı hâline gelmiştir. Bu olayda Osmanlı toprak kanunları sömürgeci yorumlara açılmıştır. Bu süre boyunca yapılan çeşitli sözleşmeler, alınan sözlü notlar ve kararlar, Padişah'ın iddiaları, daha sonra Kıbrıslıların İngiliz mahkemelerinde açtıkları davalarla birleştirilmiş ve Osmanlı toprak hukuku ve İngiliz sömürge hukuku arasındaki kesişme noktasında belirli bir *"mülkiyet rejimi"* oluşturmaya katkıda bulunmuştur. Bu mülkiyet rejimi bir emsal teşkil etmiş ve İngiliz makamları için mülkiyetle ilgili konularda önemli bir referans hâline gelmiştir. İngiltere, 19. yüzyılın sonu ile Birinci Dünya Savaşı'nın sonu arasında Doğu Akdeniz'de eline geçirdiği vesayet alanlarındaki mülkiyetle ilgili sorunların çözümünde bu tecrübesini kullanmıştır[257].

Sonuç olarak, Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı İngiltere'ye devretmesinden sonra Kıbrıs Türk ve Rum halklarının ilişkilerini belirleyen en önemli etken Kıbrıs Rumlarının "enosis" mücadelesi olmuştur. Nitekim Kıbrıs Rum milliyetçiliği, daha Ada'ya gönderilen ilk İngiliz Yüksek Komiseri Wolseley için Larnaka'da yapılan karşılama konuşmasında kendini göstermiştir. Larnaka piskoposu, *"İngilizlerin daha önce İyonya Adaları'nda yaptıkları gibi Kıbrıs ve Yunanistan'ın birleşmesini hızlandıracakları umudunu"* dile getirmiştir. Böylece İngilizler, yönetimlerinin daha en başında, "enosis"in birçok Kıbrıslı Rum için hayati önem taşıdığı gerçeğiyle karşı karşıya kalsalar da[258], 1881 yılında Ada'nın Yunanistan'a verileceği söylentilerinin artması ve kendilerine

[257] Rappas, agm., s. 628, 630, 631.

[258] Eric Solsten, *Cyprus: A Country Studys*, USA 1993, s. 20. Bu istek, İngiliz işgali öncesine dayanmaktadır ancak işgalden sonra önemli bir ivme kazanmıştır. Wolseley 1878'de Larnaka'ya indiğinde, Başpiskopos başkanlığındaki bir Rum heyeti tarafından karşılanmış ve bu heyet temsilcisi konuşma sırasında şu ifadeleri kullanmıştır: *"Büyük Britanya'nın, İyonya Adaları'na yaptığı gibi Kıbrıs'a da ulusal olarak bağlı olduğu Ana*

Ada'nın Yunanistan'a ilhakını isteyen telgraflar gönderilmesi üzerine, İngiliz Hükûmeti adına Yüksek Komiser Biddulph'a bir yazı gönderen Gladstone, bu söylentileri yalanlamış ve şöyle yazmıştır: *"Her ne kadar Majeste Kraliçe hükûmeti Kıbrıs'ın mutluluğunu dilemekteyse de Ada'nın İngiltere ile Bab-ı Ali arasında yapılan Savunma Sözleşmesi koşullarına göre elimizde bulunduğunu ve Osmanlı Devleti'nin bir parçası olduğunu, bunun için o Sözleşme'nin ihlali anlamına gelecek önerileri tartışmayacağımızı telgraf sahipleri ada sakinlerine duyurmalıdırlar."*[259]

Fakat zaman içerisinde Ada'nın Yunanistan'a ilhakı çalışmaları artmıştır. Öncelikle Ada'da Türk memurlar görevden alınarak yerlerine İngiliz memurlar atanmış, oluşturulan yeni İdare Meclislerinde Türk temsilcilere Rumların 1/3'ü oranında yer verilmiştir. Doğal olarak ekonomik sıkıntıya giren Kıbrıs Türk halkının bir kısmı Ada'dan ayrılarak Anadolu'ya göç etmiş, bu da Ada'daki nüfus dengesinin Türkler aleyhine bozulmasına neden olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında katılmasıyla İngiltere 5 Kasım 1914 tarihinde Kıbrıs'ı tek taraflı olarak ilhak ettiğini duyurmuş, Osmanlı Devleti ise bu ilhakı sadece protesto etmekle yetinmiştir[260].

İngiltere Kralı V. George tarafından ilan edilen ve Ada'yı resmen İngiliz yönetimine geçiren 1914 tarihli Kıbrıs (İlhak) Emri, hukuken tartışmalı olsa da Kıbrıs'ın uluslararası hukuk çerçevesindeki belirsiz statüsünü değiştirmiş olup[261] metni şu şekildedir: *"Majesteleri ile İmparator Majesteleri Sultan arasında savaşın patlak vermesi nedeniyle, söz konusu Sözleşmeler feshedilmiş ve artık herhangi bir gücü veya etkisi kalmamıştır: Ve daha önce belirtilen nedenlerden dolayı, söz konusu Ada'nın yönetimi ve korunması için uygun hükümlerin verilebilmesi amacıyla, söz konusu Ada'nın Majestelerinin egemenliklerine ilhak edilmesi ve egemenliklerinin bir parçasını oluşturması Majestelerince uygun görünmüştür."* İlk madde Ada'nın ilhak edildiğini duyururken, ikinci madde bu emirde yer alan hiçbir hususun, Kıbrıs Yüksek Komiseri ve Başkomutanı'na verilen herhangi bir talimatın, Kıbrıs'ı etkileyen herhangi bir Konsey emrinin, bu tür talimatlar veya emirler uyarınca çıkarılan herhangi bir yasa ve uygulamanın geçerliliğini etkilemeyeceği hakkındadır[262].

Yunanistan ile birleşmesi için yardım edeceğine inandığımız için Hükûmet değişikliğini kabul ediyoruz." (Orr, *age.*, s. 160.)

[259]Yeni Kıbrıs, Kasım-Aralık 1977, s.32'den nakleden; Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Sorununun Kökleri İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Lefkoşa, 2000, s. 27, 28.

[260] *Belgelerle Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs*, s. 16; Gürel, *age.*, s. 68.

[261] Nadia Kornioti, "The Island of Cyprus, Sovereignty and International Law in the Early Decades of British Rule (1878-1923)", *The Cyprus Review*, 32(2), 2020, s. 117.

[262] Luke, *age.*, s. 270-272.

İngiltere'nin Kıbrıs Adası'nı ilhakı konusunda, önde gelen uluslararası hukuk uzmanlarından L. F. Oppenheim'ın görüşlerine yer vermek uygun olacaktır. Oppenheim, bir ve aynı topraklar üzerinde yalnızca bir tam egemen devletin var olabileceğini, bu topraklar üzerinde iki ya da daha fazla tam egemen devletin bulunmasının olanaksız olduğunu belirtmiştir. Uluslararası hukuka göre, bu kuralın beş durumda istisnası olabilir. Oppenheim bu istisnalara bir örnek olarak Kıbrıs Adası'nın 1878 tarihinden itibaren içinde bulunduğu durumu göstermiştir. Ona göre Kıbrıs Adası, sahibi olan devletin (Osmanlı Devleti) rızasıyla yabancı bir güç (İngiltere) tarafından 1878 yılından beri yönetilmektedir. Bosna Hersek'in 1878'den 1908'e kadar Avusturya-Macaristan'ın idaresi altında olmasını da aynı kapsama sokan Oppenheim; *"Bu durumlarda, her ne kadar hukuken söz konusu toprak parçaları hâlâ eski sahip devlete ait olsa da pratikte toprak parçalarının devri gerçekleşmiştir. Her hâlükârda, bu parçalar üzerinde tek bir egemenliğin, yani idareyi elinde bulunduran devletin egemenliğinin uygulandığı kesindir. Öte yandan, bu gibi durumlarda toprak parçalarının tüm pratik amaçlar için başka bir devlete bırakılmış olması, bu devlete, hukuken toprakların sahibi olan devletin rızası olmaksızın keyfi olarak toprakları ilhak etme yetkisi vermez. Bu nedenle Avusturya-Macaristan'ın, 1908 yılında, Türkiye'nin önceden rızası olmaksızın, Bosna ve Hersek vilayetlerini ilhak etme hakkı yoktu."* demektedir[263].

Oppenheim, 1928 tarihli eserinde ise hem Kıbrıs hem de Bosna-Hersek'ten *"toprak parçalarının devri"* olarak bahsetmiştir. Bu, iki devlet arasında toprakların birinden diğerine aktarılmasına yönelik ve pratik amaçlar için yapılan rızaya dayalı bir anlaşmadır. Oppenheim, her ne kadar söz konusu toprakların hukuken hâlâ eski sahibi olan devlete ait olduğunu kabul etse de (ki bu iki örnekte de Osmanlı Devleti), uygulamada sadece idareyi elinde bulunduran devletin egemenliğinin kullanıldığı sonucuna varmıştır[264].

Ada, Birinci Dünya Savaşı döneminde İngiltere için askerî üs olarak ve sömürgelerinin güvenliğini kontrol etmek için hayati bir önem taşımıştır. İngilizler, 1906 yılında doğudaki Mağusa kentinde bir liman inşa etmiş ve Ada'nın stratejik önemi, askerî tesisler sayesinde iki katına çıkmıştır[265]. Dolayısıyla 5 Kasım 1914'te İngilizler Ada'daki bu askerî varlıklarından yararlanarak, Osmanlı Devleti'nin İngiltere'ye karşı savaşta Almanlarla ittifak kurduğu gerekçesiyle, resmî olarak Ada'yı ilhak etmişlerdir. Yerli halklara bağımsızlıklarını vadederek onları savaşmaya ikna

---

[263] Oppenheim, *age*., s. 233. Kıbrıs örneğinde olduğu gibi hukuksuz ilhak kararlarıyla elden çıkan diğer yerler; Bosna Hersek, Mısır, Girit ve On İki Ada'dır. (Uçarol, *1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı İngiliz Anlaşması*, s. 67.)

[264] Lassa Oppenheim, International Law: A Treatise Vols 1 and 2 (London: Longmans, Green and Company, 1928)'den nakleden; Kornioti, agm., s. 114, 115.

[265] Birinci Dünya Savaşı süresince Ada, İngiliz yönetimi altında ekonomik bir sıçrayış da yaşamıştır. Kıbrıs'ın coğrafi konumu ve başlıca endüstrisinin tarım olması, burayı tarımın gelişmesi için uygun bir üs hâline getirmiş, Yakın ve Orta Doğu'daki müttefik kuvvetler Ada'dan tahıl ve diğer gıda maddelerini satın almışlardır. (Hook, agt., s. 48.)

etmek İngiliz politikasının bir parçasıydı ve bu politika kolonilerin Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'ya karşı İngiliz askerî harekâtlarına katılmalarını sağlamıştır. Kıbrıs da bu politikanın bir istisnası olmamış ve birçok Kıbrıslı Rum her iki Dünya Savaşı'nda da kendilerinin anavatanları Yunanistan ile birleşme umudu taşıyarak, İngiltere'nin yanında savaşmıştır[266].

Kıbrıs, Birinci Dünya Savaşı sırasında yapılan gizli anlaşma maddelerinde de yer almış; 1916 Mayıs'ında İngiltere ile Fransa arasında yapılan ve Orta Doğu'yu savaş sonrasında yeniden düzenleyen Sykes-Picot Antlaşması'na göre İngiltere, öncesinde Fransa'ya danışmadan Kıbrıs'ı bir üçüncü devlete devretmeme sözü vermiştir[267].

3 Mart 1918'de Rusya ile yapılan Brest-Litovsk Antlaşması'nın 4. maddesi ile Kars, Ardahan ve Batum geri alınmıştır. Dolayısıyla bu noktada 1878 Sözleşmesi gereği Kıbrıs'ın Türkiye'ye iade edilmesi gerekirken İngiltere ilhak kararından vazgeçmemiştir.

10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan Sevr Antlaşması'nın dokuzuncu kısmı *"Mısır, Sudan ve Kıbrıs"* hakkında hükümler içermekte olup 115., 116. ve 117. maddeler Kıbrıs hakkındadır:

Madde 115 - Tarafeyn-i Âkideyn-i Âliye İngiltere hükûmeti tarafından 5 Teşrinisani 1914'te ilân edilmiş olan Kıbrıs'ın ilhakını tasdik eylediklerini beyan ederler.

Madde 116 - Cezîre-i mezkûre tarafından mukaddema zât-ı şâhâneye tediye olunan vergi hakkı da dâhil olmak üzere Türkiye Kıbrıs üzerindeki veya Kıbrıs'a müteallik bilcümle hukuk ve tasarrufatından ferâgat eder.

Madde 117 - Kıbrıs Cezîresi'nde doğan veyahut mukim bulunan Osmanlı tebaası kavânîn-i mahalliyye ahkâm ve şerâitine tevfikan İngiliz tabiiyetini iktisap edecekler ve tabiiyyet-i Osmaniyyeyi terk eyleyeceklerdir[268].

Sevr Antlaşması bilindiği üzere Anadolu'da başlayan Milli Mücadele'nin başarıyla sonuçlanması neticesinde hükümsüz hâle gelmiş ve yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Lozan Antlaşması imzalanmıştır. Belirtmek gerekir ki, Anadolu'da başlayan Milli Mücadele Kıbrıs Türkleri tarafından da desteklenmiştir. Ada'daki tüm Türk kurum ve kuruluşları bir araya gelerek *"Muhacirîn-i İslamiyeye Yardım Cemiyeti"*ni kurarak Anadolu'ya yardım kampanyaları düzenlemeye başlamışlardır. Ayrıca Anadolu'ya yardım kartpostalları bastırılarak satılmış, geliri Anadolu'ya gönderilmiştir. Lozan Antlaşması'ndan sonra ilk konsolosluklardan bir tanesi Kıbrıs-Larnaka'da açılarak Atatürk tarafından Asaf Bey buraya konsolos olarak gönderilmiştir. Atatürk döneminde; Anavatan ile Ada ahalisi arasındaki karşılıklı destek ve yakınlık, Türkiye'nin Ada'daki

---

[266] Bora, agm., s. 32.

[267] Yusuf Ziya Hocanın, "Birinci Dünya Savaşı'nda Kıbrıs (1914-1918)", *Dördüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler*, Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1989, s. 429.

[268] Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri, Cilt 1, (Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları)*, TTK, Ankara, 1953, s. 566.

basın hayatına ve faaliyetlerine destek olması, Ada halkının Türkiye'de meydana gelen deprem sırasında yardım göndermesi ve benzeri yakın ilişkiler İngiltere'yi rahatsız etmiştir[269].

Daha önce bahsedilen ve 1878 Sözleşmesi'nin ruhuna aykırı olan İngiltere'nin Ada'yı ilhak kararının[270], hukuki olarak geçerli olması için ya Osmanlı Devleti'nin haritadan silinmesi ya da iki devlet arasında yeni bir antlaşma yapılması gerekiyordu. Lozan Antlaşması'nın imzalandığı dönemde, dünya devletlerine karşı kendini kabul ettirme mücadelesi veren Ankara Hükûmeti, 1878 Sözleşmesi'ne göre 1914 tarihli ilhakın geçersiz olduğunu ve Ada'nın Türkiye'ye iade edilmesi gerektiğini gündeme getiremeyecektir[271].

Sevr Antlaşması'ndan farklı olarak, Lozan Antlaşması'nda Kıbrıslı Müslümanlara ikamet ve vatandaşlıklarını seçme hakkının verildiği görülmektedir. Bunun için 2 yıl süre tanınmış, Türk vatandaşı olup Türkiye'ye göç etmeyenler İngiliz vatandaşı olmuştur. Fakat Lozan Antlaşması'yla Kıbrıslı Türklere verilen bu ikamet ve vatandaşlık seçme hakkının Türkiye'ye yoğun bir göç dalgası başlatması, Ada'da *"böl-yönet"* politikası uygulayan İngiltere'yi bu politikayı devam ettirebilmek için ihtiyaç duyduğu hayati azınlığı kaybetmemek için harekete geçmeye zorlamıştır[272]. Burada vurgulamak gerekir ki, Ada'da yaşayanların bu tarihe kadar Osmanlı vatandaşı olması, başlı başına Osmanlı Devleti'nin egemenliğinin devam ettiğinin göstergesidir. Bu durum Ada'daki hâkim gücün ve egemenliğin kime ait olduğunu gösteren kanıtlardan birisidir.

Kıbrıs hakkında yapılan ve Ada'nın kaderini belirleyen sözleşmelerin[273] yasal durumlarına bakıldığında çeşitlilik gösterdikleri görülmektedir ki bunlar; iki taraflı sözleşme (Kıbrıs Sözleşmesi, 4 Haziran 1878), tek taraflı ilhak kararı (5 Kasım 1914) ve çok taraflı uluslararası Antlaşma'dır (Lozan Antlaşması, 24 Temmuz 1923). İlk Sözleşme ile başlayan Ada'daki İngiliz varlığının *"yönetim"* mi *"işgal"* mi olduğu ve bunun egemenlik devri anlamına gelip gelmediği hakkında yapılan çalışmalarda oldukça çeşitli ve tutarsız görüşler ileri sürülmüştür[274]. Konuyla ilgili en önemli soru, *"Ada'da egemenliğin devredilip devredilmediği, devredildiyse ne kadarının devredildiği"* olmuştur. Örneğin İngiltere'nin 1878 Sözleşmeleri ile egemenlik hakkı kazandığı

---

[269] Ulvi Keser, "Atatürk Dönemi Türk Dış Siyasetinde Akdeniz Ve Kıbrıs Üzerine Bir Değerlendirme", *9. Uluslararası Atatürk Kongresi Bildiriler,* (Haz. Erdem Ünlen, H. Aytuğ Tokur), Amasya 12-15 Kasım 2019, III. Cilt, Ankara 2021, s. 2448, 2449, 2452, 2477, 2478.

[270] Zia, *age*., s. v.

[271] Sönmezoğlu, agm., s. 312. Lozan Antlaşması madde 16: *"Türkiye işbu muâhedede açıklıkla belirtilen hususlar dışında bilcümle arazi üzerinde … her ne mâhiyette olursa olsun hâiz olduğu bütün hukuk ve müstenidâtından feragat ettiğini beyan eyler."*, madde 20: *"Türkiye Hükûmeti Kıbrıs'ın Britanya Hükûmeti tarafından 5 Kasım 1914'te ilan olunan ilhakını tanıdığını beyan eyler." Belgelerle Osmanlı Yönetiminde Kıbrıs*, s. 16.

[272] Xypolia, agm., s. 687.

[273] Kıbrıs Adası hakkında 4 Haziran 1878 tarihinden itibaren yapılan bütün antlaşmalar için bakınız; *The Cyprus Issue, A Documentary History, 1878–2007*, (Ed. Murat Metin Hakki), I.B.Tauris & Co Ltd, New York 2007.

[274] Hofstötter, agm., s. 160-163.

yönündeki görüşler,[275] bu konuda çalışan diğer bazı araştırmacılar tarafından kabul edilmemiş, sözleşmelere bakıldığında Ada'daki İngiliz varlığının *"geçici bir görevlendirme"* olduğu, Ada'da egemenliğin Padişah'ta, ancak sadece ismen, kaldığı ifade edilmiştir[276]. Üçüncü görüş sahipleri ise 1878 Kıbrıs Sözleşmesi ile Ada'nın *"İngiliz vilayeti"* hâline geldiğini ifade edenlerdir[277]. Tüm bunlardan hareketle; Ada'da yaşayanların Osmanlı vatandaşlığının devam etmesi ve Sözleşmelerde kullanılan dil, egemenliğin varlığı ile uygulanması arasında fark olduğunu ve Ada'da *"Padişaha ait egemenliğin İngiltere tarafından kullanılması"*nın söz konusu olduğunu göstermektedir.

3 Mart 1924 yılında Türkiye Cumhuriyeti tarafından kabul edilen 431 sayılı *"Hilafetin ilgasına ve Hanedan-ı Osmaninin Türkiye Cumhuriyeti memaliki haricine çıkarılmasına dair kanun"* un 8. ve 10. maddeleri de hukuken bu konuyla ilgilidir. Kanunun 8. maddesinde; *"Osmanlı Devleti'nde padişahlık etmiş kimselerin Türkiye Cumhuriyeti arazisi dâhilindeki tapuya merbut emval-i gayrimenkuleleri millete intikal etmiştir."* denilirken 10. maddede; *"Emlâk-ı hakaniye namı altında olup evvelce millete devredilen emlâk ile beraber mülga padişahlığa ait bilcümle emlâk ve sabık Hazîne-i Hümâyûn, muhteviyatlariyle birlikte saray ve kasırlar ve mebani ve arazi millete intikal etmiştir."* ifadeleri yer almıştır.[278]

1927 yılında Ada'ya Vali olarak gönderilen Stores, Ada'daki kadı ve müftülükleri kaldırmıştır. 1931 yılına gelindiğinde Ada'daki Rumların Yunanistan'a ilhak isteğiyle ayaklanması neticesinde, İngiltere Kavanin Meclisi'ni kaldırmış, belediye meclisi üyelerinin halk tarafından seçilmesi yerine Hükûmetçe atanması usulünü getirmiştir. Ada'daki Türk Konsolosluğu'nun 1937 ve 1938 yıllarında Dışişleri Bakanlığına sunduğu raporlarda, Ada'daki Türklerin durumu konusunda önemli bilgilere yer verilmiş, Türk halkının sorunları belirtilerek bunların çözümüne dair alınacak tedbirler sıralanmıştır[279].

Türkiye'nin tek partili yıllardaki Kıbrıs politikasının Ada'da yaşayan Türklerle kültürel bağlarını kopartmayan fakat *"mesafeli ve kontrollü bir çizgide"* olduğunu söylemek mümkündür[280].

---

[275] Cf. Franz von Liszt, Das Vo¨lkerrecht – systematisch dargestellt (1907), s. 93'den nakleden; Hofstötter, agm., s. 162.

[276] Michel Dendias, La question cypriote aux points de vue historique et de droit international (1934), s. 23'den nakleden; Hofstötter, agm., s. 163.

[277] Editorial Comment, AJIL (1915), s. 204, 205'den nakleden; Hofstötter, agm., s. 164. Thomas Oppermann, Cyprus, in: Rudolf Bernhardt (ed.), 1 EPIL (1992–2003), s. 923'den nakleden; Hofstötter, agm., s. 165.

[278] "Hilafetin ilgasına ve Hanedanı Osmaninin Türkiye Cumhuriyeti memaliki haricine çıkarılmasına dair kanun", https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc002/kanuntbmmc002/kanuntbmmc00200431.pdf, E.T. 23.4.2023. https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/63.pdf, E.T. 23.4.2023.

[279] Mehmet Kaya, "Atatürk Dönemi Türkiye-Kıbrıs İlişkileri (1923-1938)", *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi Ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, 11-13 Aralık 2014, Gazimağusa, (Haz. Duygu Türker Çelik), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2016, s. 49.

[280]Zehra Arslan, "Tek Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikasına Bakışı", *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi Ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu Bildiriler,* 11-13 Aralık 2014, Gazimağusa, (Haz. Duygu Türker Çelik), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2016, s. 60.

1947 yılı, Kıbrıs hakkında Yunanistan taleplerinin arttığı bir yıldır. 10 Şubat 1947 tarihinde İtalya ile imzalanan barış anlaşması ile On İki Ada'yı alan Yunanistan için bu olay örnek teşkil etmiştir. İngiltere'ye başvurarak resmen adayı isteyen Yunanistan başlangıçta ret cevabı almıştır. 16 Ağustos 1954 günü Birleşmiş Milletlere başvuran Yunanistan, Ada halkına *self-determination* hakkı verilmesini istemiş, böylece Kıbrıs meselesi uluslararası alana intikal etmiştir. Bu noktada Türkiye, Ada'nın İngiltere'de kalmasını savunmuştur. İlerleyen zamanlarda İngiltere tarafından ortaya atılan *"taksim"* fikrini benimseyen Türkiye, özellikle 1958 yılından itibaren kararını *"Ya taksim! Ya ölüm!"* parolasıyla ifade etmiştir. Birleşmiş Milletler, NATO ve ABD'nin aracılık yapmasıyla Türkiye ve Yunanistan arasında 5-11 Şubat 1959'da Zürih'te yapılan ikili görüşmeler neticesinde bağımsız bir *"Kıbrıs Cumhuriyeti"* kurulmasına karar verilmiştir[281].

29 Ağustos-7 Eylül 1955 tarihleri arasında İngiltere'nin daveti ile Türkiye ve Yunanistan Hükûmetlerinin katılımıyla Londra'da düzenlenen ve Kıbrıs/Doğu Akdeniz meselelerinin görüşüldüğü Konferans'ta Türkiye'yi Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu temsil etmiştir. Konferans'ta Ada'nın statüsünün Lozan Antlaşması ile belirlendiği ve İngiltere'ye bırakıldığı vurgulanmış, başka yönde yapılacak tekliflerin Antlaşma'nın gözden geçirilmesine yol açacağı ifade edilmiştir. Zorlu, Ada'daki statükonun korunmaması hâlinde ise Ada'nın Türkiye'ye geri verilmesi gerektiğini savunmuş, uzun vadede ise Ada'da kendi kendini yönetimi (*self-government*) önermiştir[282].

Sonuç

Bugünkü modern dünyada belirli bir bölgeyi fiilen ilhak etmeden yönetmek alışılmadık bir durum olarak görülmektedir. Bununla birlikte, İngiltere'nin Kıbrıs'ın yönetimini üstlenmesinden sonraki on yıl içinde bu olgu, dünya çapında birçok kez meydana gelmiştir. Uluslararası hukukta egemenlik ilkesi merkezî öneme sahip olduğundan, kâğıt üzerinde bir bölgenin egemenliği bir devlete ait iken yönetiminin başka bir devlet tarafından gerçekleştirilmesi uluslararası hukukçular arasında tartışmaya yol açmıştır. Fakat bu olay tanımlandığından daha zordur ve Kıbrıs Adası'nda da uygulamada birçok sorun ortaya çıkmıştır[283].

Tarihçi William Hepworth Dixon'un da ifade ettiği gibi işgalin neden olduğu bu zoraki durum, Osmanlı Devleti ile İngiltere ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Layard'ın İngiltere Dışişleri Bakanı'na 27 Nisan 1880'de İngiltere ile Babıali'nin o günkü durumunu arz etmek üzere

---

[281] Armaoğlu, *age.,* s. 529-533.

[282] Turkey and Cyprus, Press Attache's Office, Turkish Embassy, London, 1956, s. 58'den nakleden; Esra Sarıkoyuncu Değerli, "Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950–1960)", *Akademik Bakış*, Cilt 6, Sayı 11, Kış 2012, s. 91.

[283] Kornioti, agm., s. 114.

gönderdiği yazıda; Padişah'ın çevresindeki kişilerin, ona İngiltere'ye karşı derin bir güvensizlik ve kuşku aşılamayı başardıkları ifade edilmektedir. Yazıda; İngiltere'nin Kıbrıs'ı işgal etmesi başta olmak üzere, Türkiye'ye askerî konsoloslar ataması, Ermeni nüfusuna gösterdiği ilgi ve Asya Türkiye'sinde reformlar yapılmasına yönelik ısrarlı talepleri, Sultan II. Abdülhamid'i İngiltere'nin Asya topraklarını ilhak etme planları olduğuna inandırmıştır[284]. Layard'ın saydığı bu gerekçeler ve sonrasında yaşananlar Padişah'ın güvensizlik ve kuşku duyması için yeterli gözükmektedir.

O günün şartlarında Kıbrıs Sözleşmesi, 3 Mart 1878 tarihli Ayastefanos Antlaşması'nın Rusya tehdidi altında bıraktığı Osmanlı Devleti'nin Asya topraklarını korumak için İngiltere tarafından alınan önlemlerin bir parçası olarak gösterilmiştir. Osmanlı Devleti'nin Avrupa kıtasındaki durumunu ve sınırlarını belirleyen şartlar 13 Temmuz 1878'de Berlin Antlaşması ile düzenlenmiştir. 4 Haziran 1878 tarihli Kıbrıs Sözleşmesi ise, savaşı sonlandıran bir barış anlaşması değil bir savunma-ittifak sözleşmesidir. Sözleşme'nin yapılmasında en önemli etken, Rusya'nın Anadolu'da ilerlemesini engellemek, böyle bir tehlike karşısında Anadolu'yu savunmak için İngiltere'nin Kıbrıs'ı üs olarak kullanmasını sağlamaktır. Osmanlı Devleti Rus İmparatorluğu ile rekabet yaşamaya başlayıp askerî olarak tehdit edilince, Kıbrıs'ı kiralamayı üstlenen İngilizlerle Kıbrıs konusunda bir kira sözleşmesi yapmıştır.

Osmanlı Devleti'nin arka arkaya yaşadığı yenilgilerle birlikte bölgede prestij kaybına uğradığını, bu durumun bölgedeki Asyalı ve Arap milletlerin üzerinde Rus etkisini arttıracağını ve bunların Rusya'ya yönelmesiyle sonuçlanacağını düşünen İngiltere açısından Kıbrıs Sözleşmesi karşılıklı menfaatler ve ortak çıkarlar gereği imzalanmıştır. Sözleşme ile Osmanlı Devleti için topraklarındaki egemenliğin devamı, İngiltere içinse Hindistan ile olan bağlarının kuvvetlendirilmesi sağlanacaktır. Fakat Sözleşme'nin içeriğinin yarattığı tartışma ve itirazlara gelmeden belirtmek gerekir ki, Sözleşme şartlarının Padişah'a sunuluş tarzı bir ültimatoma benzemektedir ki Osmanlı Devleti açısından en hafif ifadeyle bu durum oldukça *"nahoş"*tur[285].

İngiltere'de ise hem kamuoyunda hem de Parlamentoda Kıbrıs'ın işgali konusu, bazı itirazlara neden olmuştur. Söz konusu itirazlar öncelikle Sözleşme'nin kamuoyundan gizli tutulması hususuna odaklanmıştır. Ayrıca Sözleşme'nin içeriği hakkında hem İngiliz Parlamentosunda hem de gazetelerinde birçok münakaşa yaşanmıştır; *"İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ni korumasına gerek var mıdır?, Bu durum İngiliz menfaatine midir?, Kıbrıs bunun için doğru yer midir?"* ve benzeri sorular aylarca müzakere edilip tartışılmıştır.

Bu şartlarda imzalanan Sözleşme ile Kıbrıs Adası, Batı'nın egemenlik alanına giren ilk Osmanlı mülkü (*territory of the Sultanate*) olmuştur. İngiliz yetkililer, Osmanlı toprak hukuku ve özellikle 1858 Osmanlı Arazi Kanunnamesi ile burada tanışmışlardır. Onlar için, Osmanlı toprak

[284] Lee, *age*., s. 203.
[285] Zia, *age*., s. 33.

hukuku ve 1858 Osmanlı Arazi Kanunnamesi hakkında bilgi sahibi olmak bu dönemde büyük önem kazanmıştır. Bu bilgiler, vergi tahsilatı konusunu çözüme kavuşturmaları ve daha geniş anlamda mülklerin el değiştirmesi gibi konuların çözüme ulaştırılması için önemlidir. Padişah'ın mülkiyet rejimi hakkında mevcut Osmanlı mevzuatına, mevzuat hakkında İngiliz yetkililerin yorumları, karma komisyonlar ve mahkemelerin ek içtihatları eklenmiştir. Bu noktada İngilizler Padişah'ın durumunu algılarken; bir yanda devlet egemenliği ile özel mülkiyetin birbirinden ayrılmasına yönelik kendi anlayışları, diğer yanda Padişah'ın kendi özel mülkiyeti ile devlet mülkü anlayışının birlikteliği karşısında şaşkınlık yaşamışlardır[286].

İngiltere'nin Ada'yı işgal ettiğinde burada uygulanan arazi kanunları ve uygulamaları hakkındaki kafa karışıklığına, Osmanlı yetkilileri ile aralarındaki restleşme ve iletişimsizlik de eklenince; İngiliz yetkililer toprak mülkiyeti kurallarını öğrenmek yerine hızlıca kendi çıkarları doğrultusunda olayları çözmek isteyen bir tavır geliştirmişlerdir. İngiliz iddialarının Padişah'ın Ada'daki hükümranlık haklarına halel getireceği, Osmanlı tarafından resmî yazışmalarda ısrarla vurgulanmıştır. Gerçekten de Kıbrıs Sözleşmesi ile Ada'daki hükümranlık hakkı el değiştirmemiş olup geçici bir süreliğine idare etme yetkisi İngiltere'ye verilmişti ki sonuçta Ada hukuken 1914 yılına kadar tartışmasız olarak Osmanlı Devleti'nindir.

Bütün bu anlaşmazlıklar 4 Haziran 1878 tarihli ana Sözleşme'ye ek olarak yapılan Sözleşme'nin 4. maddesinin tefsirindeki farklılıklardan kaynaklanmıştır. 1 Temmuz 1878 tarihli ek Sözleşme metninde yer alan ve şahsen Padişah'a ait mülk arazi gelirinin İngiltere'nin kira sözleşmesinin bir parçası olarak kullanılmayacağı maddesi, Padişah'ın Ada'daki mülklerinin varlığının tanındığını göstermektedir. Sonrasındaki ihtilaflar, İngiltere'nin Padişah'a ait mülkleri gösteren hukuki belgeleri tanımamasından ya da Kıbrıs'taki yerli halkın Padişah arazilerini gasp edip çiftçilik yapmalarına izin vermesi ve hatta teşvik etmesinden kaynaklanmıştır. Özellikle Kıbrıs'taki İngiliz yerel yönetiminin Osmanlı makamları ile konu hakkında yazışırken, Padişah'a ait araziler hakkında *"işgal"* ve *"padişah tarafından iddia/talep edilen topraklar"* gibi ifadeler kullanması, bu konudaki psikolojik inkârın/savaşın bir parçası olarak görülebilir.

Osmanlı Devleti'ne Sözleşme ile verilen haklar belli ki İngiliz yetkililer için sadece sembolik bir değer taşımış ve İngiltere hiçbir şekilde bu hakları tanımaya yanaşmamıştır. Sözleşme metnindeki geçici işgal vurgusunu kabul etmeleri, uluslararası kamuoyunun Ada'yı ele geçirmelerine verecekleri tepkiden çekinmelerinden kaynaklanmış olmalıdır. İngiltere'nin Rusların Doğu Anadolu bölgesinde işgal ettikleri yerlerden çekilmeleri durumunda Ada'dan çıkma sözü ise, Rusya'nın buralardan hiç çıkmayacağını düşünmesindendir. Diğer yandan anlaşmalarda *"muğlak"*

[286] Rappas, agm., s. 626.

ifadeler seçmek bir İngiliz geleneğidir. Bunun bir başka örneği de Mondros Ateşkes Antlaşması'nda kullanılan belirsiz ifadelere dayanarak Anadolu'yu işgal etmeleridir.

Son tahlilde İngiliz yetkililer, Padişah'ın taleplerini reddederek Kıbrıs üzerinde egemenliklerini kabul ettirmeyi iki yolla sağlamaya çalışmıştır: Birincisi, Padişah'ın kamu malı (arâzî-i mîriyye) olarak kabul edilen topraklara müdahale etme iddiasına kalıcı olarak son vermek; ikincisi ise, Padişah tarafından talep edilen toprakları işgal eden Kıbrıslıların resmî hamiliğini sağlamak[287]. Dolayısıyla, Padişah'ın toprak talepleri Kıbrıs'ta toprağın *"millileştirilmesi"* ve *"özelleştirilmesi"* şeklinde tanımlanabilecek ikili bir sürece yol açmıştır. Devletleştirme süreci mîrî, mevât, mahlûl ve metruke araziler ile ilgilidir; çünkü İngiliz yetkililer bunları özel kişilere satmak da dâhil olmak üzere uygun gördükleri şekilde elden çıkarma hakkını üstlenmişlerdir. Devletleştirme, evkaf üzerindeki kontrolün ele geçirilmesini de içermiştir. Ada'daki son Osmanlı muhasebecisi 1899'da öldüğünde, İngiliz yetkililer halefini yerel Müslüman halk arasından seçerek Babıali'yi bu son ayrıcalıktan da mahrum bırakmıştır. Ada'daki devlet ve evkaf topraklarının kontrolü elden çıkmış, aynı zamanda halkın gasp ettiği toprakların Padişah'ın iddialarına karşı haksızca savunulduğu görülmüştür[288].

Sonuç olarak; 1878 Kıbrıs Sözleşmesi, İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında bir savunma ittifakı niteliği taşımasına rağmen Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere karşısında yer alan blokta yer alması gerekçe gösterilerek 5 Kasım 1914'te İngiltere tarafından iptal edilmiştir. İngiltere Kralı V. George tarafından imzalanan 1914 tarihli bu Kıbrıs (İlhak) Emri'nde Sözleşmelerin iptal edildiği bildirildiğinden, İngiltere'nin Kıbrıs'ı geçici olarak idare etmek üzere işgal etmesi hukuki dayanağını kaybetmiş ve Ada'yı terk etmesi zarureti ortaya çıkmıştır. Bu yüzden, hukuken tartışmalı olduğu hâlde İngiltere bir oldubittiye getirerek Ada'nın resmen ilhak ettiğini de bildirmiştir.

Osmanlı Devleti ise bu durumu sadece protesto etmekle yetinmiş; 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması'nın 20. maddesiyle de Türkiye Hükûmeti, Kıbrıs'ın İngiltere Hükûmeti tarafından 5 Kasım 1914'te ilan olunan ilhakını tanıdığını ifade etmiştir. Bununla birlikte Hofstötter'e göre, söz konusu ilhak durumu uluslararası hukukun ihlali anlamına geldiğinden prensipte ihlali gerçekleştiren devletin sorumluluğunu ve tazminat ödeme yükümlülüğünü doğurmuştur[289]. Ona göre, uluslararası hukuk kurallarına açısından, günümüz koşullarında İngiltere'den, artık Kıbrıs üzerinde egemenlik hakları bulunmadığı için, durumu

[287] Memorandum by W. R. Collyer, Queen's Advocate in Cyprus, 26 Aug. 1886'dan nakleden; Rappas, agm., s. 636.
[288] Rappas, agm., s. 636.
[289] Hofstötter, agm., s. 195.

düzeltmesi talep edilemez. Bununla birlikte, uluslararası hukukun ihlali nedeniyle tazminat talep etme hakkı prensipte Türkiye Cumhuriyeti'nde mahfuz kalmıştır[290].

[290] Hofstötter, agm., s. 180.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

1. Bâb-ı Âsafî (A.{)

Divan-ı Hümâyûn Nâme-i Hümâyûn Kalemi **(**DVN. NMH.) 36 / 6_4; 36 / 6_20; 36 / 6_21; 36 / 6_27; 36 / 6_47; 36 / 6_48.

Divan-ı Hümâyûn Sicilleri Nâme-i Hümâyûn Defterleri **(**DVNSNMH. d) 14 / 6.

2. Sadaret (A.})

Mühimme Kalemi Evrakı (MKT. MHM.): 492 / 26 – 1.

Kıbrıs (MTZ. KB.): 3 / 36 – 7.

3. Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO.):231 / 17286.

4. Hazine-i Hassa (HH.)

İradeler (HH. İ.): 222 / 30 – 1, 222 / 30 – 2.

Tahrirat Kalemi (HH. THR.): 114 / 51, 114 / 52, 114 / 52 – 1, 114 / 53, 114 / 56, 114 / 67, 114 / 76-1, 114 / 76 – 3, 114 / 77-1, 114 / 80-1, 114 / 87-1, 114 / 91, 114 / 92-1, 114 / 94-2, 114 / 95 – 1, 114 / 96 – 2 – 1, 114 / 98-1, 114 / 105 – 2 – 1, 114 / 105 – 2 – 2, 114 / 106, 114 / 107 – 2,

5. Hariciye (HR.)

Mektubi Kalemi (HR. MKT): 1070 / 48, 1118 / 66 – 1, 1120 / 79 – 1, 1120 / 79 – 2, 1134 / 52 – 1, 1143 / 53, 1148 / 60 – 1,1289 / 40 – 1, 1291 / 19 – 5, 1361 / 65 – 4,

Londra Sefareti (HR. SFR. 3.) 277 / 1_12_1, 277 / 1_16_1, 293 / 25_1_1, 293 / 25_2_1, 293 / 29_1_1.

Siyasi (HR. SYS.) 890 / 5, 890 / 5 – 27, 890 / 5 - 96, 890 / 5-98, 890 / 5-99, 890 / 5-102, 890 / 5-103, 890 / 5 – 104, 890 / 5-105, 890 / 5-106, 890 / 5 – 106 – 2, 890 / 5 – 107, 890 / 5 – 109, 890 / 5 – 117, 890 / 5 – 121, 890 / 5 – 144, 890 / 5 – 145, 897 / 58, 897 / 59, 898 / 12 – 1, 898 / 31 – 2, 898 / 14 – 1, 898 / 33, 898 / 35-1, 898 / 39, 898 / 43, 898 / 53-1, 899 / 1, 901 / 106-1, 901 / 106 – 7, 901 / 106 – 8, 901 / 106-14, 1527 / 46, 898 / 37-3.

Tahrirat (HR. TH.): 31 / 75 - 1, 31 / 75 – 2.

Tercüme Odası (HR. TO.):131 / 86, 131 / 91, 364 / 61, 369 / 79 – 1 – 1, 369 / 79 – 1 – 2, 497 / 59, 498 / 3-2, 619 / 106 – 1, 623 / 92.

6. İrade (İ.)

Dahiliye (İ.DH.): 336 / 21710, 896 / 71266, 896 / 71266 – 2, 896 / 71266 – 3, 902 / 71686, 1007 / 79537.

7. Mabeyn-i Hümayun Evrakı (MB.)

İradeleri (MB. İ.):120 / 16 – 1, 126 / 98-1, 127 / 186, 129 / 191, 129 / 194.

8. Muâhedeler (MHD.)

Muâhedeler 277.

9. Maliye Nezareti (ML.)

Emlak-i Emirriye Müdüriyeti (ML. EEM.): 372 / 44-1, 810 / 21-1, 810 / 21-2.

10. Meclis-i Vükela Mazbataları (MV.) 13 / 13.

11. Şurayı Devlet (ŞD.) 739 / 1-14.

12. Yıldız (Y.)

Esas Evrak (Y. EE.) 2 / 30.

Mütenevvi Maruzat (Y. MTV.): 11 / 52 – 3, 11 / 52 – 6, 11 / 52 – 7, 13 / 34 – 1, 213 / 89-1.

Dahiliye Nezareti Maruzatı (Y. PRK. DH.): 10 / 88-1, 10 / 88-2.

Hazine-i Hassa (Y. PRK. HH.): 4 / 42 – 1, 31 / 11-1,

Hariciye Nezareti Maruzatı (Y. PRK. HR.): 4 / 27, 4 / 27 – 10.

II. Haritalar

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi: 92384, 92458, 92464, 92468, 92469, 92470, 92471, 92472, 92476, 92478, 92479, 92480, 92481, 92482.

III. Eserler ve Makaleler

"Hilafetin ilgasına ve Hanedanı Osmaninin Türkiye Cumhuriyeti memaliki haricine çıkarılmasına dair kanun", https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc002/kanuntbmmc002/kanuntbmmc00200431.pdf) https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/63.pdf

Akbal, Zübeyda, *Taha Bey ve "Emlak-i Devlet" İsimli Eserinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, İstanbul 2007.

Alasya, H. Fikret, "Osmanlı Türkleri İdaresinde Kıbrıs 1571-1878", *Tarih Semineri Dergisi*, Milli Mecmua Basımevi, İstanbul 1937.

Alasya, Halil Fikret, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1964.

Alasya, Halil Fikret, *Tarihte Kıbrıs*, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi, Lefkoşe, 1988.

Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi (Cilt 1-2: 1914 1995)*, 12. Baskı, Alkım Yayınları, tarihsiz.

Arslan, Zehra, "Tek Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikasına Bakışı", *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi Ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, 11-13 Aralık 2014, Gazimağusa, (Haz.: Duygu Türker Çelik), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2016.

Aydın, Mithat, "İstanbul Konferansı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 2020.

Baker, Sır Samuel Whıte, "Cyprus As I Saw It In 1879", *Macmillan And Co.*, London 1879, (https://www.gutenberg.org/cache/epub/3656/pg3656-images.html).

Barkan, Ömer Lûtfi, "İslâm-Türk Mülkiyet Hukuku Teşkilatının Osmanlı İmparatorluğunda Aldığı Şekiller III-İmparatorluk Devrinde Toprak Mülk ve Vakıflarının Hususiyeti," *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 7, Sayı 4, 1941.

Belin, M., *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadî Tarihi*, (Çev.: Oğuz Ceylan), Gündoğan Yayınları, Ankara 1999.

Bora, Erhan, "Cyprus in International Law", *Ankara Bar Review*, Cilt 6, Sayı, 1, 2013.

Buckle, George Earle, "The Life of Benjamin Disraeli", *Earl of Beaconsfield*, Cilt VI, 1876-1881, The Macmillan Company, New York 1920.

Cecil, Lady Gwendolen, "Life Of Robert Marquis Of Salisbury", Cilt II, *Hodder And Stoughton Limited*, Londra, 1921.

Cin, Halil, "Arazi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 3. Cilt.

Deringil, Selim, "II. Abdülhamid'in Dış Politikası", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul 1985.

Dinler, Zeynel, "Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Kökeni", *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 1983.

Erim, Nihat, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri, (Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları),* Cilt 1, TTK, Ankara, 1953.

Erkal, Mehmet, "Beytülmâl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 6. Cilt, İstanbul 1992.

Erkan, Davut, (haz.), *II. Abdülhamid'in İlk Mâbeyn Ferîki Eğinli Said Paşa'nın Hâtırâtı*, I-II (1876-1880), Bengi Yayınları, İstanbul 2011.

Gazioğlu, Ahmet C., *İngiliz İdaresinde Kıbrıs Statü ve Anayasa Meseleleri,* (Cilt I), Ekin Basımevi, 1960.

Gazioğlu, Ahmet C., *İngiliz Yönetiminde Kıbrıs II (1878-1952) Enosis Çemberinde Türkler, Bugünlere Gelmek Kolay Olmadı,* Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, İstanbul 1996.

Gazioğlu, Ahmet C., *Kıbrıs'ta Türkler 1570-1878 308 Yıllık Türk Dönemine Yeni Bir Bakış,* İkinci Baskı, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa 2000.

Gürel, Şükrü Sina, *Kıbrıs Tarihi (1878-1960) Kolonyalizm Ulusçuluk ve Uluslararası Politika.,* I. Cilt, Kaynak Yayınları, Ankara 1984.

Gürsoy, Cevat Rüştü, "Kıbrıs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 25. Cilt, Ankara 2022.

Hamit, Mertkan, *Critical Reflections on Universal Human Rights Discourses in the Context of National Conflicts over Cyprus*. PhD Thesis University of East London School of Business and Law, 2022.

Headlam-Morley, Sir James, *Studies In Diplomatic History*, Methuen&Co. Ltd., London 1930.

Hill, Sir George, "A History of Cyprus, The Ottoman Province The British Colony", Volume 4, 1571-1948, (Ed. Sir Harry Luke) *Cambridge At The University Press*, 1952.

Hofstötter, Bernhard, "Cyprus Under British Rule: An International Law Analysis of Certain Land Surveys and Land Assignments Between 1878 and 1955", Chinese Journal of International Law (2008), Vol. 7, No. 1, 159–196.

Home, Gordon, Cyprus Then and Now, London, Aldine Press, 1960.

Hook, Gail Ruth, Britons In Cyprus, 1878-1914, The University of Texas at Austin, Doktora Tezi, 2009.

Hutchınson, Sır J. T., Claude Delaval Cobham (Der.), A Handbook of Cyprus, London: Edward Stanford, 1907.

İnalcık, Halil, *Devlet-i 'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I, Klasik Dönem (1302-1606): Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim,* Türkiye İş Bankası Yayınları, 52. Basım, İstanbul 2013.

İsmail, Sabahattin, *Kıbrıs Sorununun Kökleri İngiliz Yönetiminde Türk-Rum İlişkileri ve İlk Türk-Rum Kavgaları*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Lefkoşa, 2000.

Kaya, Mehmet, "Atatürk Dönemi Türkiye-Kıbrıs İlişkileri(1923-1938)", *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi Ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu Bildiriler*, (Haz.: Duygu Türker Çelik), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 11-13 Aralık 2014, Gazimağusa, Ankara 2016.

Kıbrıs Meselesi, Hariciye Nezareti, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1335.

Kırpık, Cevdet, "Anadolu'da Savaş, İstanbul'da Kanun Hazırlığı ve Hanedan-ı Âl-i Osman Kararnamesi", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs 2009, Sayı:19.

Kornioti, Nadia, "The Island of Cyprus, Sovereignty and International Law in the Early Decades of British Rule (1878-1923)", 32(2) *The Cyprus Review*, 2020.

Küçükkalay, A. Mesud, "Osmanlı Toprak Sistemi", *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi,* https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/osmanli_toprak_sistemi.

Lee, Dwight E., "Great Britain And The Cyprus Convention Policy of 1878", *Cambridge*, 1934.

Luke, Harry Charles, *Cyprus Under the Turks, 1571-1878: A Record Based on the Archives of the English Consulate in Cyprus Under The Levant Company and After*, Oxford University Press, 1921.

Odabaşı, Necmi, *Mihaliç Çiftlikât-ı Hümâyûnu Ve İdaresi*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Bursa 2014.

Oppenheim, *Lassa Francis, International Law. A Treatise. Volume I,* Peace, Longmans, Green And Co., 2. Baskı, 1912.

Orhonlu, Cengiz, "Hazine", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 17. Cilt, İstanbul 1998.

Orr, Charles William James, *Cyprus Under British Rule*, Robert Scott Roxburghe House, Londra, 1918.

Osmanoğlu, Şadiye, *Babam Abdülhamid Saray ve Sürgün Yılları*, İstanbul 1961.

Özersay, Kudret, *Kıbrıs Sorunu: Hukuksal İnceleme*, 3. Baskı, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma Ve Uygulama Merkezi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2009.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3.b., C. I/III, MEB Yayınları, İstanbul, 1983.

Paşa, Tahsin, Esbak Mabeyn Başkatibi, *Albülhamit ve Yıldız Hatıraları*, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, Milliyet Matbaası, İstanbul 1931.

Pears, Sir Edwin, *Life of Abdul Hamid, (Ed.: Basil Williams)*, London : Constable & Company Ltd., 1917.

Rappas, Alexis, "The Sultan's Domain: British Cyprus' Role in the Redefinition of Property Regimes in the Post-Ottoman Levant", *The International History Review*, 41:3.

Richter, Heinz A., "The Grand Game and Britain's Acquisition of Cyprus", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, Yıl: 12, Güz 2014, Sayı: 17.

Sahillioğlu, Halil, "Ceyb-i Hümâyun", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 7. Cilt, 1993.

Sarıkoyuncu Değerli, Esra, "Demokrat Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikası (1950–1960)", *Akademik Bakış*, Cilt 6, Sayı 11, Kış 2012.

Satan, Ali, "Yeni İngiliz Belgeleri Işığında Kıbrıs Ve Önemi", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı: 6, Yıl 2004.

Sertoğlu, Mithat, "1878 Osmanlı-İngiliz Antlaşmasına Dair Bazı Yeni Belgeler", *VII. Türk Tarih Kongresi*, 25-29 Eylül 1970, Ankara (II. Cilt), s.601-615.

Simmons, Mark, *The British and Cyprus An Outpost of Empire to Sovereign Bases 1878-1974*, The History Press, İngiltere 2015.

Solsten, Eric, *Cyprus: A Country Studys*, USA 1993.

Sonyel, Salâhi R., "İngiltere Dışişleri Bakanlığı Belgelerine Göre Osmanlı Padişahı Abdülhamit 48 Saat İçinde Kıbrısı İngilizlere Nasıl Kiraladı" *Belleten*, cilt 42, Sayı 168, 1978.

Sonyel, Salâhi R., "İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı (1878-1960), I (1878-1914)", *Belleten*, Cilt: 59 Sayı: 224, Yıl 1995.

Sönmezoğlu, Faruk, "Tanzimat'tan Lozan'a Kıbrıs Sorunu", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul 1985.

Şener, Murat, "Tanzimat Sonrası Arazi ve Tapu", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 44, Aralık 2015.

Tamçelik, Soyalp, "Kıbrıs'ın Siyasî Tarihi İle İlgili Bir Belgenin Değerlendirilmesi", *Belleten*, C. LXIII, Sayı. 236, TTK., Ankara 1999.

Tamçelik, Soyalp, *Kıbrıs'ın İngiliz İdâresine Geçişi (1878-1919), "Bâb-ı Âli Hariciye Nezareti Arşivine İstinaden Kıbrıs'ın Siyasî Tarihi ile İlgili Bir Belgenin Hukuk, Siyasal ve Siyasal Sosyoloji Açısından Yeni Bir Değerlendirmesi"*, Turkuaz Dizgi, Ankara 1997.

Terzi, Arzu Tozduman, "Hazîne-i Hâssa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 17. Cilt, İstanbul 1998.

Terzi, Arzu Tozduman, "Osmanlı Hazineleri", *Türkler*, (Ed.:Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca)Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Terzi, Arzu Tozduman, *Hazine-i Hassa Nezareti*, TTK Basımevi, Ankara, 2000.

Uçarol, Rıfat, *1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı İngiliz Anlaşması (Ada'nın İngiltere'ye Devri)*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1978.

Uçarol, Rıfat, *Siyasi Tarih (1789-2014)*, 10. Basım, Der Yayınları, 2015.

Ulvi Keser, "Atatürk Dönemi Türk Dış Siyasetinde Akdeniz Ve Kıbrıs Üzerine Bir Değerlendirme", *9. Uluslararası Atatürk Kongresi Bildiriler*, (Haz.: Erdem Ünlen, H. Aytuğ Tokur), Amasya 12-15 Kasım 2019, III. Cilt, Ankara 2021.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "II. Sultan Abdülhamidin Halli Ve Ölümüne Dair Bazı Vesikalar", *Belleten*, cilt X, sayı 40 (1946)'tan ayrı basım, TTK, Ankara 1946.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", *Belleten*, Cilt 42, Sayı 165, Ocak 1978.

Ünal, Uğur, *Arşivciliğimizin Yüz Yılı 1846-1945*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2023.

Varnava, Andrekos, Peter Clarke, "Accounting in Cyprus during Late Ottoman and Early British Rule, 1840 to 1918", *The Cyprus Revıew*, Vol. 26:2 Fall 2014.

Vasfi Şensözen, *Osmanoğulları'nın Varlıkları ve II. Abdülhamid'in Emlaki*, (Haz.: Saro Dadyan), Okuyan Us Yayınları, İstanbul 2013.

Waterfield, Gordon, *Layard of Nineveh*, William Clowes Sons Ltd., Londra 1963.

William Hepworth Dixon, *British Cyprus*, Chapman and Hall, 1879.

Xypolia, Ilia, "Imperial Bending of Rules: The British Empire, the Treaty of Lausanne, and Cypriot Immigration to Turkey", *DIPLOMACY & STATECRAFT*, VOL. 32, NO. 4, 2021.

Yuluğ Tekin Kurat, *Henry Layard'ın İstanbul Elçiliği 1877-1880*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968.

Yusuf Ziya Hocanın, "Birinci Dünya Savaşı'nda Kıbrıs (1914-1918)", *Dördüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler*, Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1989.

Zia, Nasim, *Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçişi ve Adada Kurulan İngiliz İdaresi*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1975

II. BÖLÜM

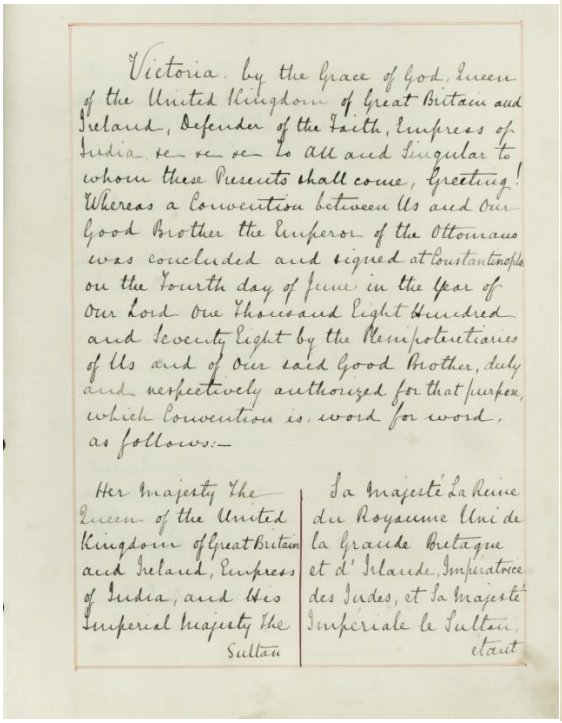
Osmanlı Arşivi Belgeleri Özeti ve Çeviri Yazıları

BOA. MHD. 277

Kıbrıs'ın geçici olarak İngiltere'ye devri hakkında Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında imzalanan sözleşmenin 4 Haziran 1878 tarihli tasdiknamesi.

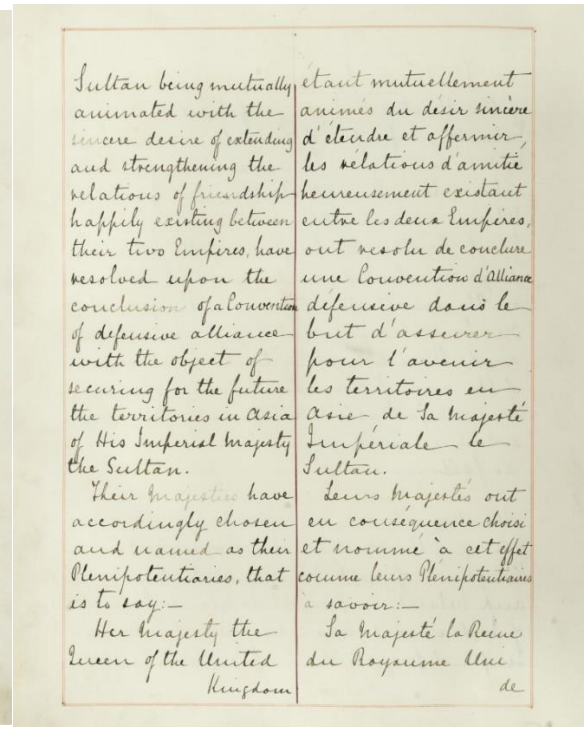
BOA. MHD. 277

Victoria, by the Grace of God, Queen of the United Kingdom of Great Britain and Ireland, Defender of the Faith, Empress of India, &c. &c. &c. To All and Singular to whom these Presents shall come, Greeting! Whereas a Convention between Us and Our Good Brother the Emperor of the Ottomans was concluded and signed at Constantinople on the Fourth day of June in the Year of Our Lord One Thousand Eight Hundred and Seventy Eight by the Plenipotentiaries of Us and of Our said Good Brother, duly and respectively authorized for that purpose, which Convention is, word for word, as follows:—

Her Majesty The Queen of the United Kingdom of Great Britain and Ireland, Empress of India, and His Imperial Majesty the Sultan

Sa Majesté La Reine du Royaume Uni de la Grande Bretagne et d'Irlande, Impératrice des Indes, et Sa Majesté Impériale le Sultan,

Sultan being mutually animated with the sincere desire of extending and strengthening the relations of friendship happily existing between their two Empires, have resolved upon the conclusion of a Convention of defensive alliance with the object of securing for the future the territories in Asia of His Imperial Majesty the Sultan.

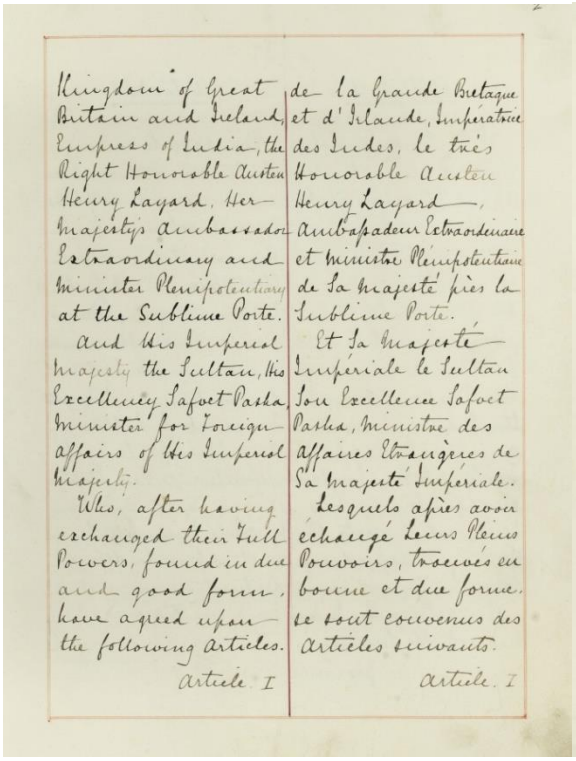
Their Majesties have accordingly chosen and named as their Plenipotentiaries, that is to say:—

Her Majesty the Queen of the United Kingdom

étant mutuellement animés du désir sincère d'étendre et affermir les relations d'amitié heureusement existant entre les deux Empires, ont resolu de conclure une Convention d'Alliance défensive dans le but d'assurer pour l'avenir les territoires en Asie de Sa Majesté Impériale le Sultan.

Leurs Majestés ont en conséquence choisi et nommé à cet effet comme leurs Plenipotentiaires à savoir:—

Sa Majesté la Reine du Royaume Uni de

Kingdom of Great Britain and Ireland, Empress of India, the Right Honorable Austen Henry Layard, Her Majesty's Ambassador Extraordinary and Minister Plenipotentiary at the Sublime Porte.

And His Imperial Majesty the Sultan, His Excellency Safvet Pasha Minister for Foreign affairs of His Imperial Majesty.

Who, after having exchanged their Full Powers, found in due and good form, have agreed upon the following Articles.

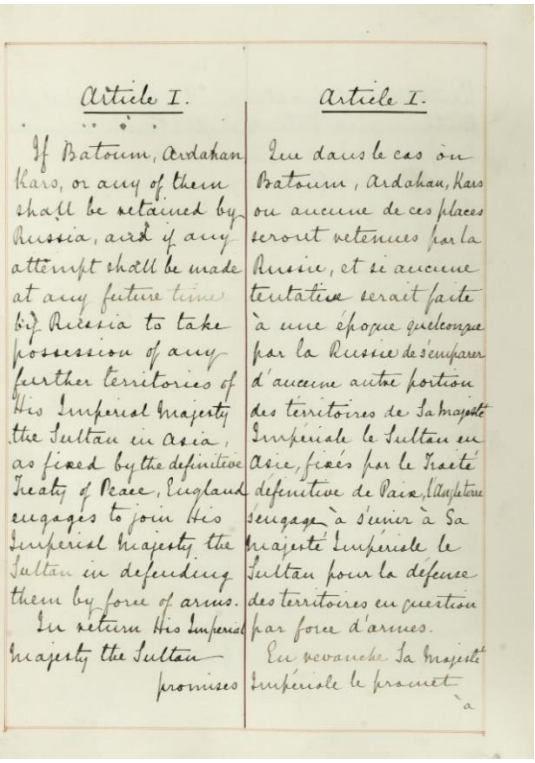
Article I

de la Grande Bretagne et d'Irlande, Impératrice des Indes, le très Honorable Austen Henry Layard, Ambassadeur Extraordinaire et Ministre Plenipotentiaire de Sa Majesté près la Sublime Porte.

Et Sa Majesté Impériale le Sultan Son Excellence Safvet Pasha, Ministre des Affaires Etrangères de Sa Majesté Impériale.

Lesquels après avoir echangé leurs Plein Pouvoirs, trouvées en bonne et due forme, se sont convenus des articles suivants.

Article I

Article I.

If Batoum, Ardahan Kars, or any of them shall be retained by Russia, and if any attempt shall be made at any future time by Russia to take possession of any further territories of His Imperial Majesty the Sultan in Asia, as fixed by the definitive Treaty of Peace, England engages to join His Imperial Majesty the Sultan in defending them by force of arms.

In return His Imperial Majesty the Sultan promises

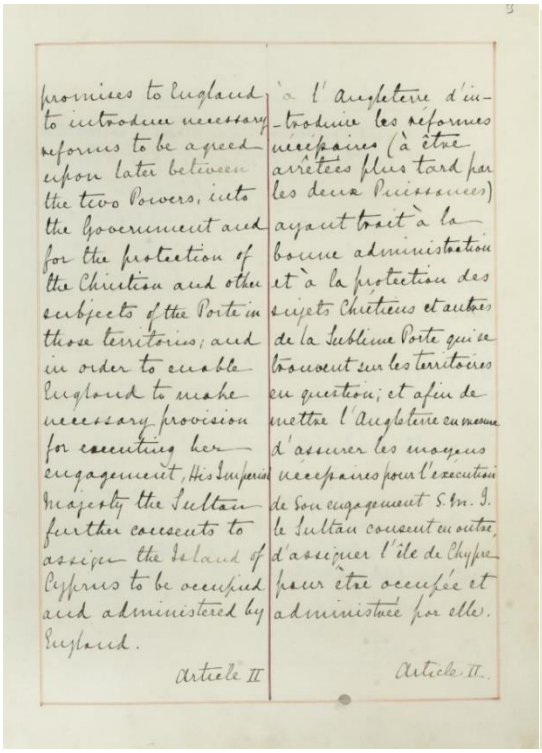
Article I.

Si dans le cas où Batoum, Ardahan, Kars ou aucune de ces places seront retenues par la Russie, et si aucune tentative serait faite à une époque quelconque par la Russie de s'emparer d'aucune autre portion des territoires de Sa Majesté Impériale le Sultan en Asie, fixés par le Traité définitive de Paix, l'Angleterre s'engage à s'unir à Sa Majesté Impériale le Sultan pour la défense des territoires en question par force d'armes.

En revanche Sa Majesté Impériale le Sultan promet

à

BOA. MHD. 277

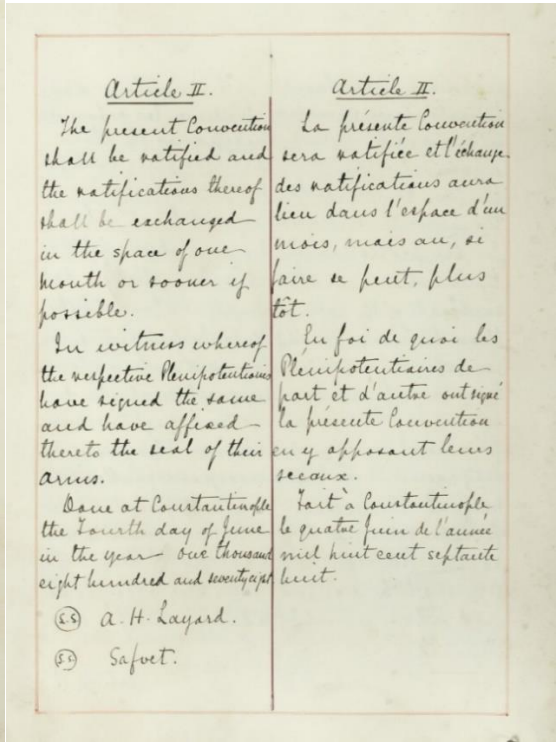

promises to England to introduce necessary reforms to be agreed upon later between the two Powers, into the Government and for the protection of the Christian and other subjects of the Porte in those territories; and in order to enable England to make necessary provision for executing her engagement, His Imperial Majesty the Sultan further consents to assign the Island of Cyprus to be occupied and administered by England.

Article II

à l'Angleterre d'introduire les réformes nécessaires (à être arrêtées plus tard par les deux Puissances) ayant trait à la bonne administration et à la protection des sujets Chrétiens et autres de la Sublime Porte qui se trouvent sur les territoires en question; et afin de mettre l'Angleterre en mesure d'assurer les moyens nécessaires pour l'exécution de Son engagement S. M. I. le Sultan consent en outre d'assigner l'île de Chypre pour être occupée et administrée par elle.

Article II.

Article II.

The present Convention shall be ratified and the ratifications thereof shall be exchanged in the space of one month or sooner if possible.

In witness whereof the respective Plenipotentiaries have signed the same and have affixed thereto the seal of their arms.

Done at Constantinople the Fourth day of June in the year one thousand eight hundred and seventy eight

(L.S.) A. H. Layard.

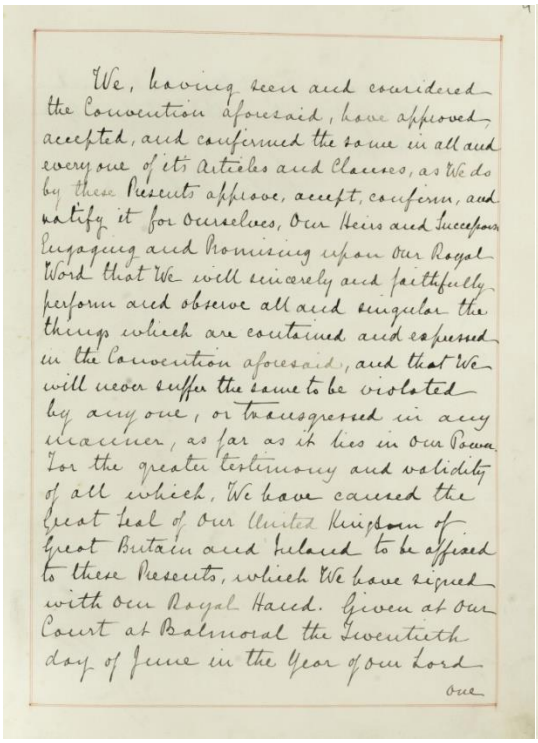
(L.S.) Safvet.

Article II.

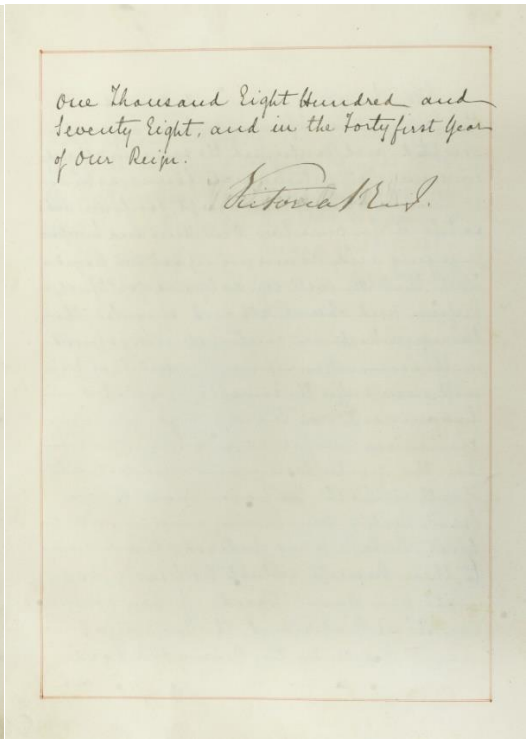
La présente Convention sera ratifiée et l'échange des ratifications aura lieu dans l'espace d'un mois, mais au, si faire se peut, plus tôt.

En foi de quoi les Plenipotentiaires de part et d'autre ont signé la présente Convention en y apposant leurs sceaux.

Fait à Constantinople le quatre juin de l'année mil huit cent septante huit.

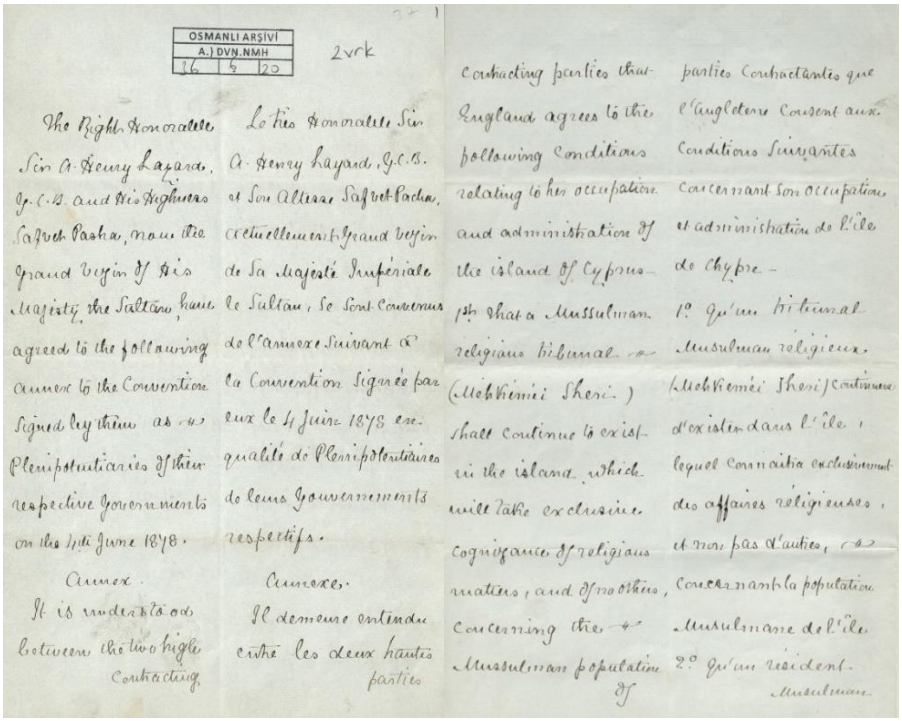
We, having seen and considered the Convention aforesaid, have approved, accepted, and confirmed the same in all and every one of its Articles and Clauses, as We do by these Presents approve, accept, confirm, and ratify it for Ourselves, Our Heirs and Successors engaging and Promising upon Our Royal Word that We will sincerely and faithfully perform and observe all and singular the things which are contained and expressed in the Convention aforesaid, and that We will never suffer the same to be violated by any one, or transgressed in any manner, as far as it lies in Our Power. For the greater testimony and validity of all which, We have caused the Great Seal of Our United Kingdom of Great Britain and Ireland to be affixed to these Presents, which We have signed with Our Royal Hand. Given at Our Court at Balmoral the Twentieth day of June in the Year of our Lord One

One Thousand Eight Hundred and Seventy Eight, and in the Forty first Year of Our Reign.

Victoria R. I.

BOA. A. DVN. NMH. 36/6_20

OSMANLI ARŞİVİ
A.) DVN.NMH
36 | 6 | 20

2 vrk

The Right Honorable Sir A. Henry Layard, G.C.B. and His Highness Safvet Pasha, named the Grand Vizir of His Majesty the Sultan, have agreed to the following annex to the Convention Signed by them as Plenipotentiaries of their respective Governments on the 4th June 1878.

Annex

It is understood between the two high Contracting

Le très Honorable Sir A. Henry Layard, G.C.B. et Son Altesse Safvet Pacha, Grand Vizir de Sa Majesté Impériale le Sultan, Se Sont Convenus de l'Annexe Suivant à la Convention Signée par eux le 4 Juin 1878 en qualité de Plenipotentiaires de leurs Gouvernements respectifs.

Annexe.

Il demeure entendu entre les deux hautes parties

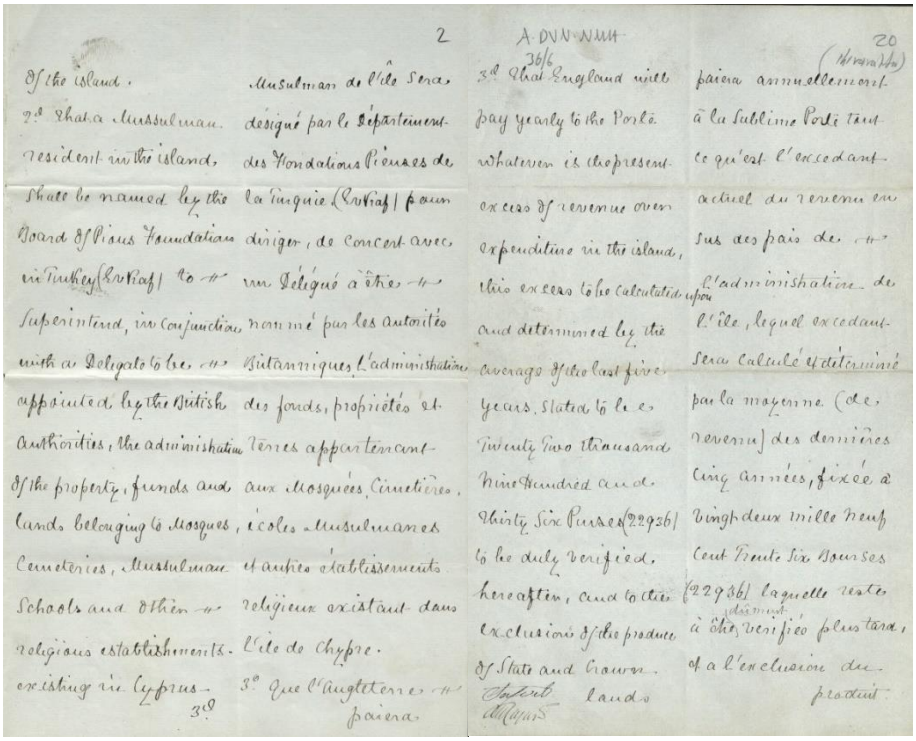
Contracting parties that England agrees to the following conditions relating to the occupation and administration of the island of Cyprus.

1st That a Mussulman religious tribunal (Mehkémé Shéri) shall continue to exist in the island which will take exclusive cognizance of religious matters, and of matters concerning the Mussulman population of

parties Contractantes que l'Angleterre Consent aux Conditions Suivantes concernant son Occupation et administration de l'île de Chypre.

1° Qu'un tribunal Musulman religieux (Mehkémé Shéri) continuera d'exister dans l'île, lequel connaitra exclusivement des affaires religieuses, et non pas d'autres, concernant la population Musulmane de l'île.

2° Qu'un resident Musulman

2

of the island.

2d That a Mussulman resident in the island, shall be named by the Board of Pious Foundation (Evkaf) to superintend, in conjunction with a Delegate to be appointed by the British Authorities, the administration of the property, funds and lands belonging to Mosques, Cemeteries, Mussulman Schools and other religious establishments existing in Cyprus.

3d

Musulman de l'île sera désigné par le Département des Fondations Pieuses de la Turquie (Evkaf) pour diriger, de concert avec un Délégué à être nommé par les Autorités Britanniques l'administration des fonds, propriétés et Terres appartenant aux Mosquées, Cimetières, écoles Musulmanes et autres établissements religieux existant dans l'île de Chypre.

3° Que l'Angleterre paiera

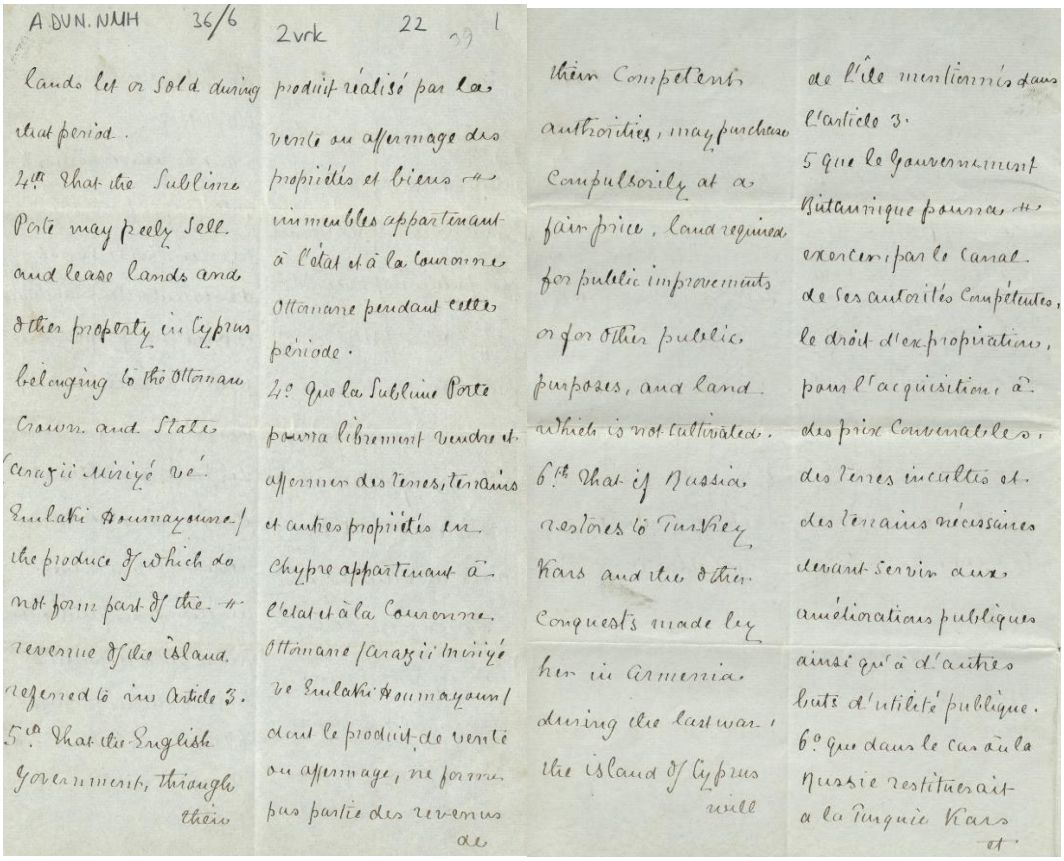
A. DVN. NMH 36/6

20

3d That England will pay yearly to the Porte whatever is the present excess of revenue over expenditure in the island, this excess to be calculated upon and determined by the average of the last five years, Statements to be duly verified hereafter, and to the exclusion of the produce of State and Crown lands

paiera annuellement (Hiraa) à la Sublime Porte tant ce qu'est l'excédant actuel du revenu en sus des pais de l'administration de l'île, lequel excédant sera Calculé et déterminé par la moyenne (des revenu) des dernières cinq années, fixée à vingt deux mille neuf Cent Trente Six Bourses (22936) laquelle reste à être vérifiée plus tard, et à l'exclusion du produit

BOA. A. DVN. NMH. 36/6_20

A DVN. NMH 36/6 2vrk 22 1

lands let or sold during that period.

4th That the Sublime Porte may freely sell and lease lands and other property in Cyprus belonging to the Ottoman Crown and State (Arazii Miriyé ve Emlaki Houmayouns) the produce of which do not form part of the revenue of the Island referred to in Article 3.

5th That the English Government, through their Competent authorities, may purchase compulsorily at a fair price, land required for public improvements or for other public purposes, and land which is not cultivated.

6th That if Russia restores to Turkey Kars and the other Conquests made by her in Armenia during the last war, the Island of Cyprus will

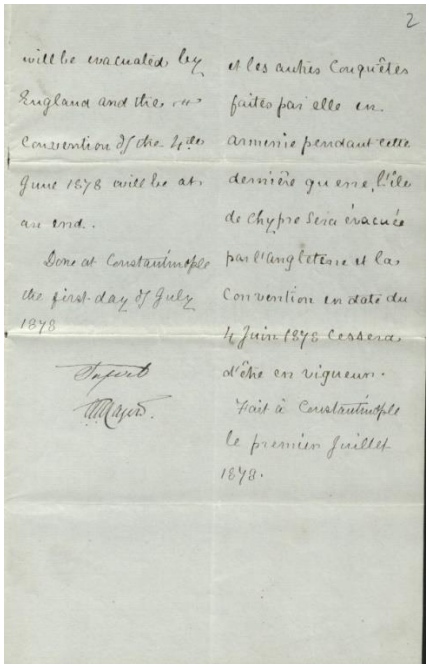
produit réalisé par la vente ou affermage des propriétés et biens immeubles appartenant à l'état et à la couronne Ottomane pendant cette période.

4e Que la Sublime Porte pourra librement vendre et affermer des terres, terrains et autres propriétés en Chypre appartenant à l'état et à la Couronne Ottomane (Arazii Miriyé ve Emlaki Houmayoun) dont le produit de vente ou affermage, ne forme pas partie des revenus de

de l'île mentionnés dans l'article 3.

5e que le Gouvernement Britannique pourra, en exerçant par le canal de ses autorités Compétentes, le droit d'expropriation, pour l'acquisition, à des prix convenables, des terres incultes et des terrains nécessaires devant servir aux améliorations publiques ainsi qu'à d'autres buts d'utilité publique.

6e que dans le cas où la Russie restituerait à la Turquie Kars et

2

will be evacuated by England and the Convention of the 4th June 1878 will be at an end.

Done at Constantinople the first day of July 1878

et les autres Conquêtes faites par elle en Armenie pendant cette dernière guerre, l'île de Chypre sera évacuée par l'Angleterre et la Convention en date du 4 Juin 1878 cessera d'être en vigueur.

Fait à Constantinople le premier Juillet 1878.

BOA. A. DVN. NMH. 36/6_20

Belge özeti

Kıbrıs'ın geçici olarak İngiltere'ye devrine dair imzalanan 4 Haziran 1878 tarihli Sözleşme'nin 1 Temmuz 1878 tarihli eki.

Belgenin tercümesi

Saygıdeğer Sir A. Henry Layard, G.C.B (*Bath Nişanı Şövalyesi -Yiğit*), ve şimdi Majesteleri Sultan'ın Sadrazamı olan Safvet Paşa Hazretleri, 4 Haziran 1878 tarihinde kendi hükûmetlerinin Tam Yetkili Temsilcileri olarak imzaladıkları Sözleşme'ye aşağıdaki eki kabul etmişlerdir.

Ek

İki taraf arasında anlaşılmıştır ki, İngiltere, Kıbrıs Adası'nın işgal ve idaresi ile ilgili olarak aşağıdaki şartları kabul eder.

1. Ada'da bir Müslüman dini mahkemesi (Mahkeme-i Şer'î) var olmaya devam edecek ve bu mahkeme adanın Müslüman nüfusuyla ilgili dini meselelerle münhasıran ilgilenecek ve başka hiçbir şeyle ilgilenmeyecektir.

2. Kıbrıs'ta mevcut camiler, mezarlıklar, Müslüman okulları ve diğer dini kurumlara ait mülk, fon ve arazilerin idaresini İngiliz makamları tarafından atanacak bir delege ile birlikte yürütmek üzere Türkiye'deki Dini Vakıflar Kurulu (Evkaf) tarafından Ada'da ikamet eden bir Müslüman atanacaktır.

3. İngiltere, Babıali'ye her yıl, adadaki mevcut gelirin giderden fazla olan kısmını ödeyecektir; bu fazlalık, son beş yılın ortalamasına göre hesaplanacak ve belirlenecek olup, yirmi iki bin dokuz yüz otuz altı kese (22.936) olması öngörülmektedir ve daha sonra usulüne uygun olarak doğrulanacaktır ve bu süre zarfında kiralanan veya satılan Devlet ve Saltanat arazilerinin mahsulleri hariç tutulacaktır.

4. Babıali, Kıbrıs'ta Osmanlı Saltanatına ve Devletine (Arâzî-i Mîriyye ve Emlâk-i Hümâyûn) ait olan ve mahsulleri 3. maddede belirtilen Ada gelirlerinin bir parçasını oluşturmayan arazi ve diğer mülkleri serbestçe satabilir ve kiralayabilir.

5. İngiliz Hükûmeti, yetkili makamları aracılığıyla, kamusal iyileştirmeler veya diğer kamusal amaçlar için gerekli olan ve ekili olmayan arazileri adil bir fiyat karşılığında cebren satın alabilir.

6. Rusya, Kars'ı ve son savaş sırasında Ermenistan'da yaptığı diğer fetihleri Türkiye'ye geri verirse, Kıbrıs Adası İngiltere tarafından boşaltılacak ve 4 Haziran 1878 tarihli Sözleşme son bulacaktır.

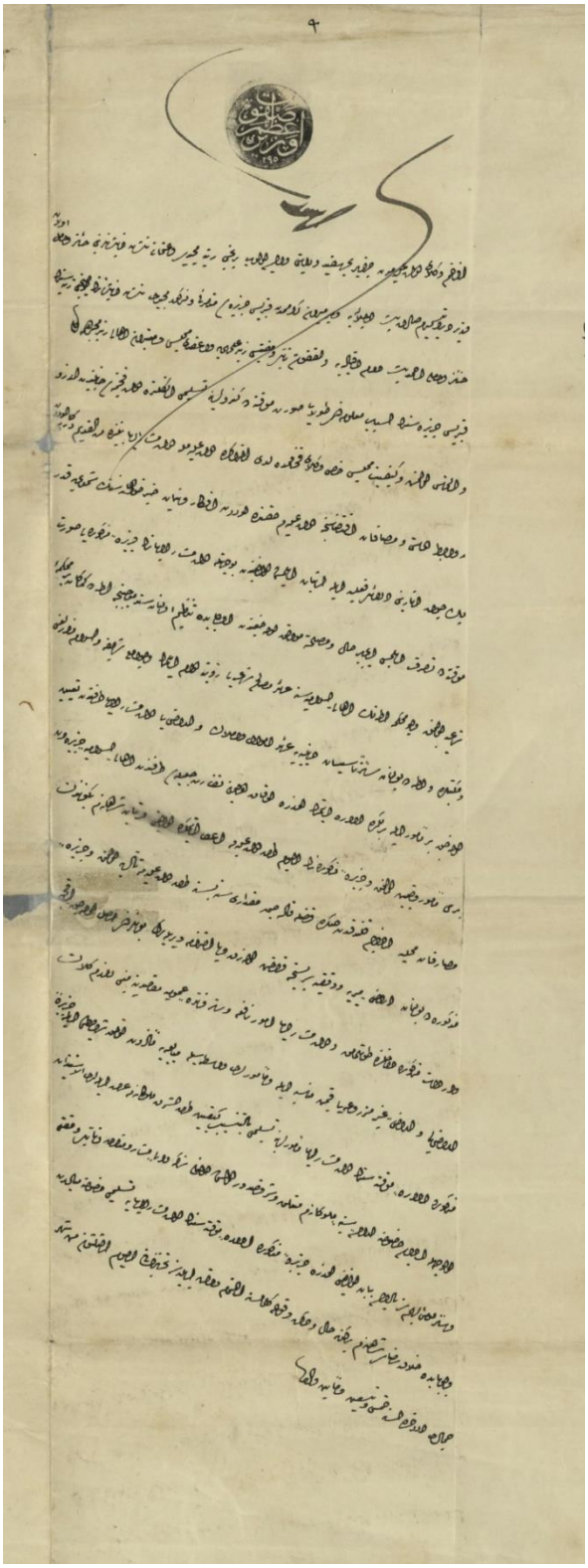
Temmuz 1878'in ilk günü Kostantiniyye'de düzenlenmiştir.

Safvet

Layard

(İmzalar)

BOA. A. DVN. NMH. 36/6_27

BOA. A. DVN. NMH. 36/6_27

Belgenin özeti

Kıbrıs Adası'nın geçici olarak İngiltere Devleti'ne teslim edilmesi hususunda 1 Temmuz 1878 tarihinde ilgililere yazılan emir.

Belgenin çeviri yazısı

Vezîr-i a‘zam Safvet

[mühür]

Buyuruldu.

Efâhim-i vükelâ-yı Devlet-i ‘Aliyyemden Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyeti vâlîsi olup birinci rütbe Mecîdî ve Osmanî Nişân-ı zî-şânlarını hâ’iz ve hâmil olan vezîr-i dirâyet-semîrim Sadık Paşa [edâma'llâhu te‘âlâ] iclâlehûya ve mîr-i mîrân-ı kirâmımdan Kıbrıs Cezîresi Mutasarrıfı ve mezkûr Mecîdî Nişân-ı zî-şânın üçüncü rütbesinin hâ’iz ve hâmili Ahmed Paşa -dâme ikbâlühû-ya ve Lefkoşa nâib ve müftüsü -zîde ilmühümâ-ya ve a‘zâ-yı meclis ve mu‘teberân-ı ahâlî zîde mecduhuma hüküm,

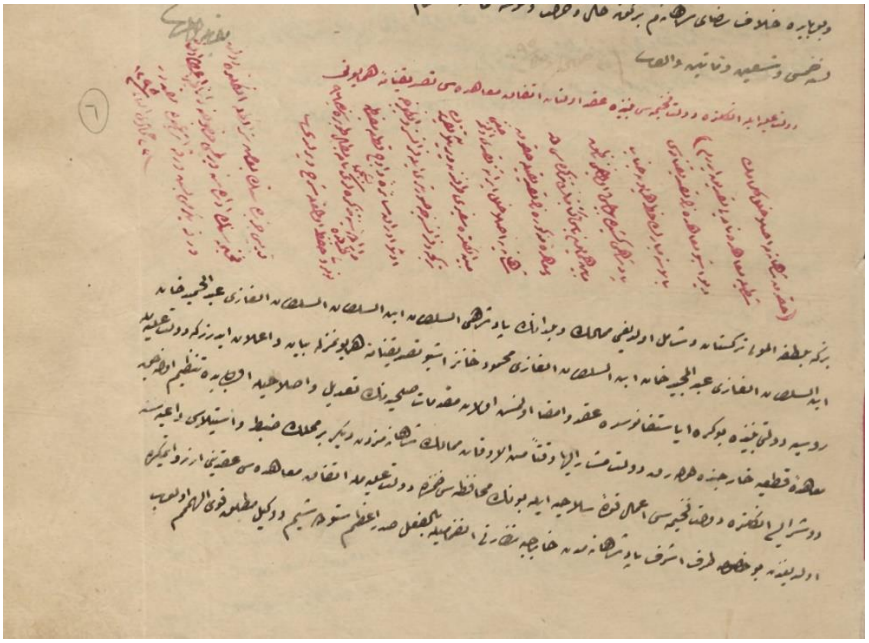
Kıbrıs Cezîresi'nin esbâb-ı ma‘lûmeden dolayı sûret-i muvakkatede kendilerine teslîmi İngiltere Devlet-i fahîmesi canibinden ârzû ve iltimâs ve keyfiyet Meclis-i Hâss-ı Vükelâ-yı fihâmımda lede'l-müzâkere Devlet-i ‘Aliyyemle devlet-i müşârün-ileyhâ beyninde mine'l-kadîm derkâr olan revâbıt-ı dostî ve musâfât iktizâsınca Devlet-i ‘Aliyyem hakkında olarak efkâr ve niyyât-ı hayr-hâhânesinin şimdiye kadar pek çok âsârını delâ’il-i fi‘liyye ile isbât eylemiş olduğundan bu cihetle devlet-i müşârün-ileyhânın cezîre-i mezkûreyi sûret-i muvakkatede tasarruf eylemesi îcâb-ı hâl ve maslahata muvâfık olacağından ol bâbda tanzîm olunan sened mûcebince adada kemâ-kân bir mahkeme-i şer‘iyye bulunmak ve bu mahkeme adanın ahâlî-i İslâmiyyesine âid mesâlih-i şer‘iyyeyi rü’yete devâm eylemek ve cevâmi‘-i şerîfe ve İslâm mezârlığı ve mekteblere ve adada bulunan sâir te’sîsât-ı hayriyyeye âid emvâl ve emlâk ve arâzîyi devlet-i müşârün-ileyhâ tarafından ta‘yîn olunacak bir me’mûr ile birlikde idâre etmek üzere Evkāf-ı Hümâyûn Nezâret-i Celîlesi tarafından ahâlî-i İslâmiyye-i Cezîre’den biri me’mûr ta‘yîn olunmak ve cezîre-i mezkûrenin el-yevm taraf-ı Devlet-i ‘Aliyyeme i‘tâ etmekde olduğu mürettebât-ı şâhânem yekûnundan masârifât-ı mahalliyye ihrâc kılındıkdan sonra fazla kalacak mikdârı sene be-sene taraf-ı Devlet-i ‘Aliyyeme te’diye olunmak ve cezîre-i mezkûrede bulunan arâzî-i mîriyye ve vakfiyye serbestçe fürûht olunarak veya iltizâma verilerek bunlardan hâsıl olacak akçe varîdât-ı mezkûre dâhilinde tutulmamak ve devlet-i müşârün-ileyhâ umûr-ı nâfi‘a ve sâir fâ’ide-i umûmiyye maksadına mebnî lâzım gelen arâzîyi ve arâzî-i gayr-ı mezrû‘ayı kıymet-i münâsibe ile ve me’mûrları vâsıtasıyla mübâya‘aya me’zûn olmak şerâyiti ile cezîre-i mezkûre idâre-i

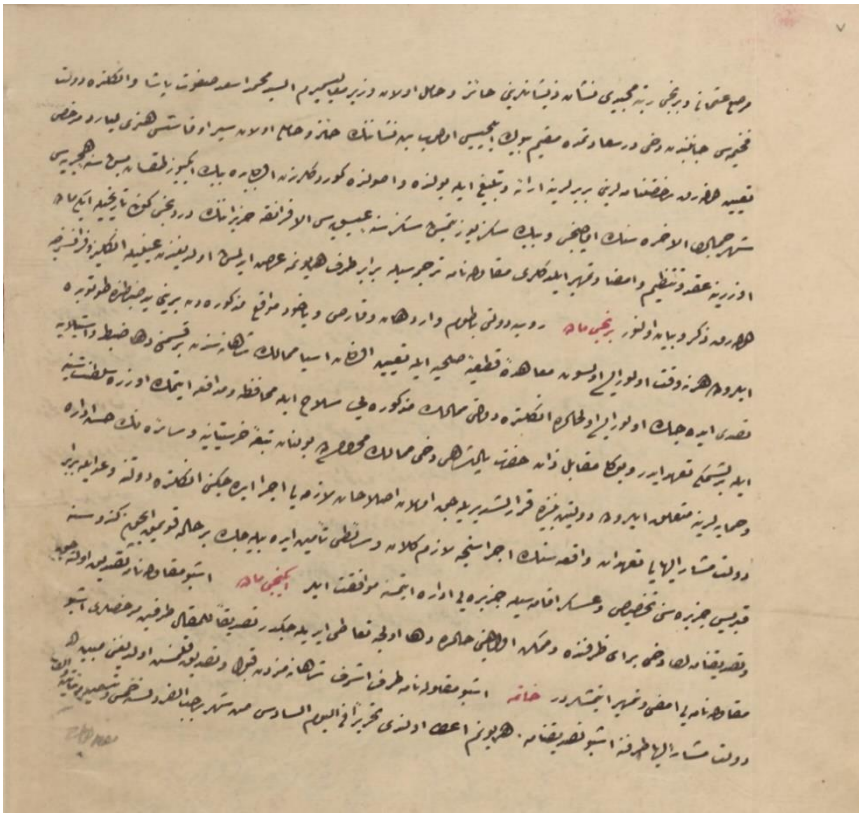
muvakkatesinin devlet-i müşârün-ileyhâ me’mûrlarına teslîmi bi't-tensîb keyfiyet taraf-ı eşref-i mülûkâneme ‘arz ile lede'l-istîzân ol vechile icrâsı husûsuna irâde-i seniyye-i mülûkânem müte‘allik ve şeref-sudûr olmuş olmağla siz ki vâlî-i müşâr ve mutasarrıf ve nâib ve müftü ve sâir-i mûmâ-ileyhimsiz bâlâda beyân olunduğu üzere cezîre-i mezkûre idâre-i muvakkatesinin devlet-i müşârün-ileyhâya teslîmi husûsuna mübâderet ve bu bâbda hilâf-ı rıza-yı şâhânem bir gûne hâl ve hareket vukū‘a gelmemesine ihtimâm ü dikkat eyleyesiz.

Tahrîren fi'l-yevmi'l-selâsûn min şehri Cumâdelâhire li-sene hamse ve tis‘în ve mi’eteyn ve elf.

Kayd şüde.

BOA. A. DVNS. NMH. d. 14/6

BOA. A. DVNS. NMH. d. 14/6

Belge özeti

Batum, Kars, Ardahan'ı elinde tutan Rusya yayılmacılığı devam ettiği takdirde İngiltere Devleti'nin askeri güç kullanarak istila edilen yerleri korumak üzere Osmanlı Devleti ile birlikte hareket etmeyi taahhüt etmesi karşılığında Osmanlı topraklarında yaşayan gayrımüslimlerin hamiliğiyle birlikte ve gayrımüslimlerle ilgili ileride yapılacak ıslahat çalışmalarının zeminini hazırlamak üzere Kıbrıs adasına asker konuşlandırarak adanın idaresinin İngiltere'ye verilmesi hususunda 6 Temmuz 1878 tarihinde yapılan anlaşmanın Osmanlı Padişahı Sultan II Abdülhamid tarafından onaylanması.

Belgenin çeviri yazısı

*"**Hukûk-ı şâhâneme aslâ halel gelmemek şartıyla mu'âhedenâmeyi tasdîk ederim**" deyu işbu mu'âhedenin tasdîknâmesi bâlâsına mübârek hatt-ı hümâyûn-ı cenâb-ı pâdişâhî keşîde buyurulmuş olduğunu nâtık Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitâbeti'nin tezkiresi ve mu'âhede-i mezkûrenin tasdîkiyle hukûk-ı şâhâneye aslâ halel îrâsına tasaddî olunmayacağını mübeyyin İngiltere sefîri tarafından verilen takrîrin Türkçe ve Fransızca suretleri ile Fransız ve İngilizce olan evrâk-ı sâ'ire ve üç kıt'a mazbata ve irâde-i seniyye tezkireleri beşinci Nâme tobrasında 96 numaralı zarfda hıfz olmağla şerh verildi.*

Devlet-i 'Aliyye ile İngiltere Devlet-i fahîmesi beyninde 'akd olunan ittifâk mu'âhedesi tasdîknâme-i hümâyûnu

Biz ki bi-lütfihi'l-Mevlâ Türkistan ve şâmil olduğu memâlik ve buldânın pâdişâhı es-sultân ibnü's-sultân es-Sultân el-Gâzi Abdülhamid Hân ibnü's-Sultân el-Gâzi Abdülmecid Hân ibnü's-Sultân el-Gâzi Mahmud Hân'ız. İşbu tasdîknâme-i hümâyûnumuzla beyân ve i'lân ederiz ki; Devlet-i 'Aliyyemle Rusya Devleti beyninde bu kerre Ayastefanos'da 'akd ve imzâ olunmuş olan mukaddimât-ı sulhiyyenin ta'dîl ve ıslâhıyla ol bâbda tanzîm olunacak mu'âhede-i kat'iyye hâricinde olarak devlet-i müşârün-ileyhâ vakten mine'l-evkât memâlik-i şâhânemizden diğer bir mahallin zabt ve istîlâsı dâ'iyesine düşer ise İngiltere Devlet-i fahîmesi i'mâl-i kuvve-i silâhiyye ile bunun muhâfazası zımnında Devlet-i 'Aliyyemle ittifâk mu'âhedesi 'akdini ârzû etmekde olduğundan bu husûsa taraf-ı eşref-i pâdişâhânemden Hâriciye Nezâreti inzimâmıyla bi'l-fi'l sadr-ı a'zam-ı sütûde-şiyem ve vekîl-i mutlak-ı kaviyyü'l-himem olup murassa' 'Osmanî ve birinci rütbe

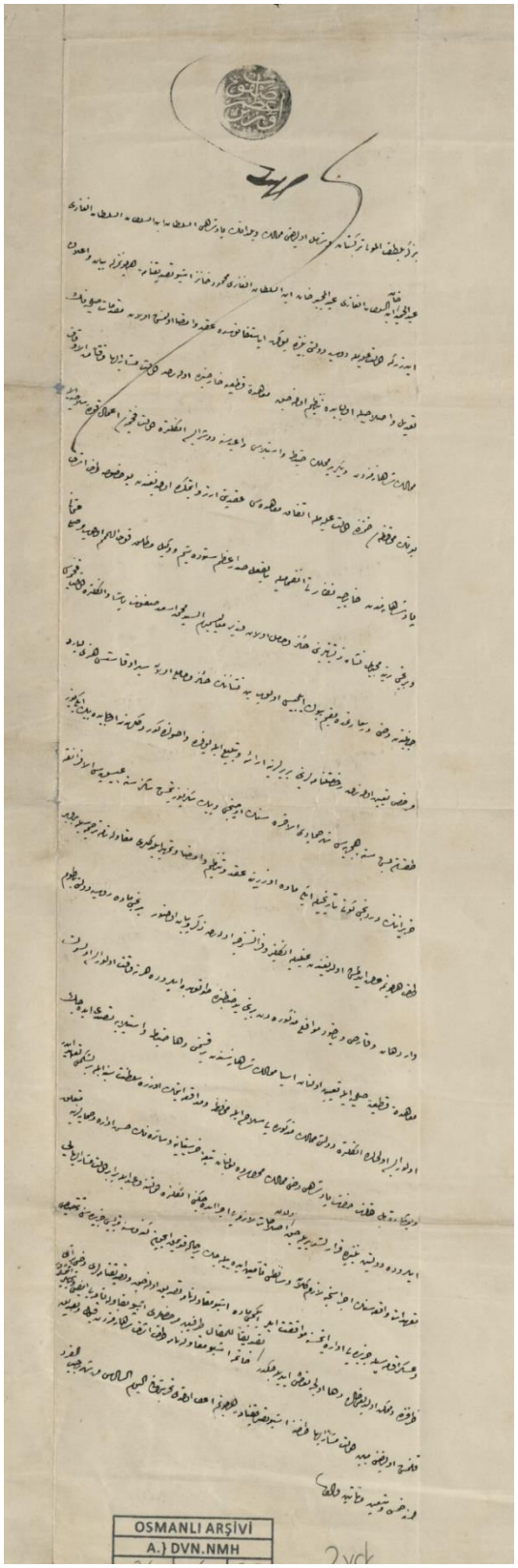
Mecîdî Nişân-ı zî-şânlarını hâ'iz ve hâmil olan vezîr-i ma'âlî-semîrim es-Seyyid Mehmed Esad Safvet Paşa ve İngiltere Devlet-i fahîmesi cânibinden dahi Dersaâdet'imde mukîm büyükelçisi olup Ben Nişânı'nın hâ'iz ve hâmili olan Sir Austen Hanry Layard murahhas ta'yîn olunarak ruhsatnâmelerini birbirlerine irâ'e ve teblîğ ile yolunda ve usûlünde gördüklerinden ol bâbda bin iki yüz doksan beş sene-i Hicriyyesi şehr-i Cumâdelâhiresi'nin üçüncü ve bin sekiz yüz yetmiş sekiz sene-i Îseviyyesi Alafranga Haziranı'nın dördüncü günü târîhiyle iki mâdde üzerine 'akd ve tanzîm ve imzâ ve temhîr eyledikleri mukâvelenâme tercemesiyle beraber taraf-ı hümâyûnuma 'arz edilmiş olduğundan aynıyla İngiliz ve Fransızca olarak zikr u beyân olunur.

Birinci mâdde- Rusya Devleti Batum ve Ardahan ve Kars veyâhûd mevâki'-i mezkûreden birinci yed-i zabtında tutup da ileride her ne vakit olur ise olsun mu'âhede-i kat'iyye-i sulhiyye ile ta'yîn olunan Asya memâlik-i şâhânesinden bir kısmını daha zabt ve istîlâya tasaddî edecek olur ise ol hâlde İngiltere Devleti memâlik-i mezkûreyi silâh ile muhâfaza ve müdâfa'a etmek üzere Saltanat-ı Seniyye ile birleşmeği ta'ahhüd eder ve buna mukâbil zât-ı hazret-i pâdişâhî dahi memâlik-i mahrûsede bulunan teba'a-i Hristiyaniyye ve sâ'irenin hüsn-i idâre ve himâyelerine müte'allik ileride devleteyn beyninde kararlaştırılacak olan ıslâhât-ı lâzımeyi icrâ edeceğini İngiltere Devleti'ne va'd ile beraber devlet-i müşârün-ileyhâyı ta'ahhüdât-ı vâkı'asının icrâsınca lâzım gelen vesâ'iti te'mîn edebilecek bir hâle koymak için kendisine Kıbrıs Cezîresi'ni tahsîs ve asker ikâmesiyle Cezîre'yi idâre etmesine muvâfakat eyler.

İkinci mâdde- İşbu mukâvelenâme tasdîk olunacak ve tasdîknâmeleri dahi bir ay zarfında ve mümkün olduğu hâlde daha evvelce te'âtî edilecekdir. Tasdîkan li'l-makâl tarafeyn murahhasları işbu mukâvelenâmeyi imzâ ve temhîr etmişlerdir.

Hâtime- İşbu mukâvelenâme taraf-ı eşref-i şâhânemizden kabûl ve tasdîk kılınmış olduğunu mübeyyin devlet-i müşârün-ileyhâ tarafına işbu tasdîknâme-i hümâyûnum i'tâ olundu.
Tahrîren fi'l-yevmi's-sâdis min şehri Recebi'l-ferd li-sene hamse ve tis'în ve mi'eteyn ve elf.

BOA. A. DVN. NMH. 36/6_27

BOA. A. DVN. NMH. 36/6_27

Belge özeti

Batum, Kars, Ardahan'ı elinde tutan Rusya yayılmacılığı devam ettiği takdirde İngiltere Devleti'nin askeri güç kullanarak istila edilen yerleri korumak üzere Osmanlı Devleti ile birlikte hareket etmeyi taahhüt etmesi karşılığında Osmanlı topraklarında yaşayan gayrımüslimlerin hamiliğiyle birlikte ve gayrımüslimlerle ilgili ileride yapılacak ıslahat çalışmalarının zeminini hazırlamak üzere Kıbrıs adasına asker konuşlandırarak adanın idaresinin 6 Temmuz 1878 tarihinde İngiltere'ye verilmesi.

Belgenin çeviri yazısı

Vezîr-i a‘zam Safvet

[mühür]

Buyuruldu.

Biz ki bi-lütfi'l-Mevlâ Türkistan ve şâmil olduğu memâlik ve buldânın pâdişâhı es-sultân ibnü's-sultân es-Sultân el-Gāzi Abdülhamid Hân ibnü's-Sultân el-Gāzi Abdülmecid Hân ibnü's-Sultân el-Gāzi Mahmud Hân'ız. İşbu tasdîknâme-i hümâyûnumuzla beyân ve i‘lân ederiz ki Devlet-i ‘Aliyyemle Rusya Devleti beyninde bu kerre Ayastefanos'da ‘akd ve imzâ olunmuş olan mukaddimât-ı sulhiyyenin ta‘dîl ve ıslahıyla ol bâbda tanzîm olunacak mu‘âhede-i kat‘iyye hâricinde olarak devlet-i müşârün-ileyhâ vakten mine'l-evkāt memâlik-i şâhânemizden diğer bir mahallin zabt ve istîlâsı dâ‘iyesine düşer ise İngiltere Devlet-i fahîmesi i‘mâl-ı kuvve-i silâhiyye ile bunun muhâfazası zımnında Devlet-i ‘Aliyyemle ittifâk mu‘âhedesi ‘akdini ârzû etmekde olduğundan bu husûsa taraf-ı eşref-i pâdişâhânemden Hâriciye Nezâreti inzimâmıyla bi'l-fi‘l sadr-ı a‘zam-ı sütûde-şiyem ve vekîl-i mutlak-ı kaviyyü'l-himem olup murassa‘ ‘Osmanî ve birinci rütbe Mecîdî Nişân-ı zî-şânlarını hâ’iz ve hâmil olan vezîr-i ma‘âlî-semîrim es-Seyyid Mehmed Esad Safvet Paşa ve İngiltere Devlet-i fahîmesi cânibinden dahi Dersaâdet'imde mukīm büyükelçisi olup Ben Nişânı'nın hâ’iz ve hâmili olan Sir Austen Hanry Layard murahhas ta‘yîn olunarak ruhsatnâmelerini birbirlerine irâ’e ve teblîğ ile yolunda ve usûlünde gördüklerinden ol bâbda bin iki yüz doksan beş sene-i Hicriyyesi şehr-i Cumâdelâhiresi'nin üçüncü ve bin sekiz yüz yetmiş sekiz sene-i Îseviyyesi Alafranga Haziranı'nın dördüncü günü târîhiyle iki mâdde üzerine ‘akd ve tanzîm ve imzâ ve temhîr eyledikleri mukāvelenâme tercemesiyle beraber taraf-ı hümâyûnuma ‘arz edilmiş olduğundan aynıyla İngiliz ve Fransızca olarak zikr u beyân olunur.

Birinci mâdde- Rusya Devleti Batum ve Ardahan ve Kars veyâhûd mevâki‘-i mezkûreden birinci yed-i zabtında tutup da ileride her ne vakit olur ise olsun mu‘âhede-i kat‘iyye-i sulhiyye ile ta‘yîn olunan Asya memâlik-i şâhânesinden bir kısmını daha zabt ve istîlâya tasaddî edecek olur ise ol hâlde İngiltere Devleti memâlik-i mezkûreyi silâh ile muhâfaza ve müdâfa‘a etmek üzere Saltanat-ı Seniyye ile birleşmeği ta‘ahhüd eder ve buna mukābil devlet-i hazret-i pâdişâhî dahi

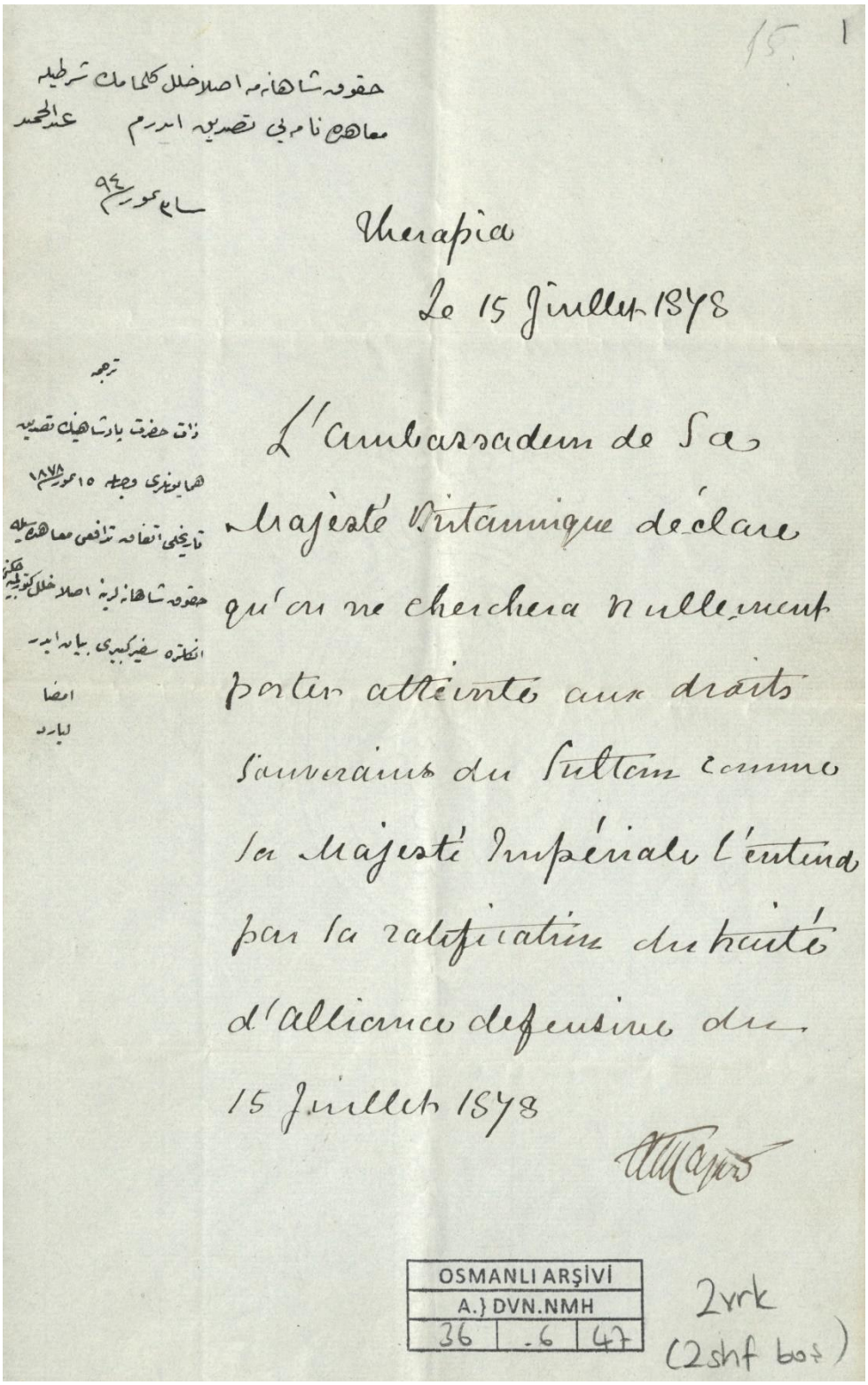
memâlik-i mahrûsede bulunan teba‘a-i Hristiyaniyye ve sâ’irenin hüsn-i idâre ve himâyelerine müte‘allik ileride devleteyn beyninde kararlaştırılacak olan ıslâhât-ı lâzımeyi icrâ edeceğini İngiltere Devleti'ne va‘d ile beraber devlet-i müşârün-ileyhâyı taahhüdât-ı vâkı‘asının icrâsınca lâzım gelen vesâ’iti te’mîn edebilecek bir hâle koymak için kendisine Kıbrıs Cezîresi'ni tahsîs ve asker ikâmesiyle Cezîre'yi idâre etmesine muvâfakat eyler.

İkinci mâdde- İşbu mukāvelenâme tasdîk olunacak ve tasdîknâmeleri dahi bir ay zarfında ve mümkün olduğu hâlde daha evvelce te‘âtî edilecekdir. Tasdîkan li'l-makāl tarafeyn murahhasları işbu mukāvelenâmeyi imzâ ve temhîr etmişlerdir.

Hâtime- İşbu mukāvelenâme taraf-ı eşref-i şâhânemizden kabûl ve tasdîk kılınmış olduğunu mübeyyin devlet-i müşârün-ileyhâ tarafına işbu tasdîknâme-i hümâyûnum i‘tâ olundu.

Tahrîren fi'l-yevmi's-sâdis min şehri Recebi'l-ferd li-sene hamse ve tis‘în ve mi’eteyn ve elf.

BOA. A. DVN. NMH. 36/6_47

15 1

حقوق شاهانه اصلا خلل كلمامك شرطيله
معاهده نامه‌ي تصديقه ايدرم عبدالحميد

سابع عمور ٩٤

Therapia
Le 15 Juillet 1878

L'ambassadeur de Sa
Majesté Britannique déclare
qu'on ne cherchera nullement
porter atteinte aux droits
souverains du Sultan comme
Sa Majesté Impériale l'entend
par la ratification du traité
d'alliance défensive du
15 Juillet 1878

ترجمه

ذات حضرت پادشاهيك تصديقه
همايونلرى وجهله ١٥ عمور ١٨٧٨
تاريخلى اتفاقنامه تراضى معاهده‌سيله
حقوق شاهانه‌لرينه اصلا خلل كتوريلمكز
انكلتره سفيركبيرى بيانيه ايدر
ايضا
ليارد

OSMANLI ARŞİVİ
A.} DVN.NMH
36 | .6 | 47

2 yrk
(2 shf boş)

BOA. A. DVN. NMH. 36/6_47

Belge özeti

İngiliz Büyükelçi Layard'ın İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında imzalanan savunma iş birliği sözleşmesinin Sultan II. Abdülhamid'in kişisel haklarına zarar vermeyeceğine dair verdiği teminat yazısı.

Belgenin tercüme ve çeviri yazısı

Hukūk-ı şâhâneme aslâ halel gelmemek şartıyla mu'âhedenâmeyi tasdîk ederim.

Fî 3 Temmuz sene [12]94

Abdülhamid

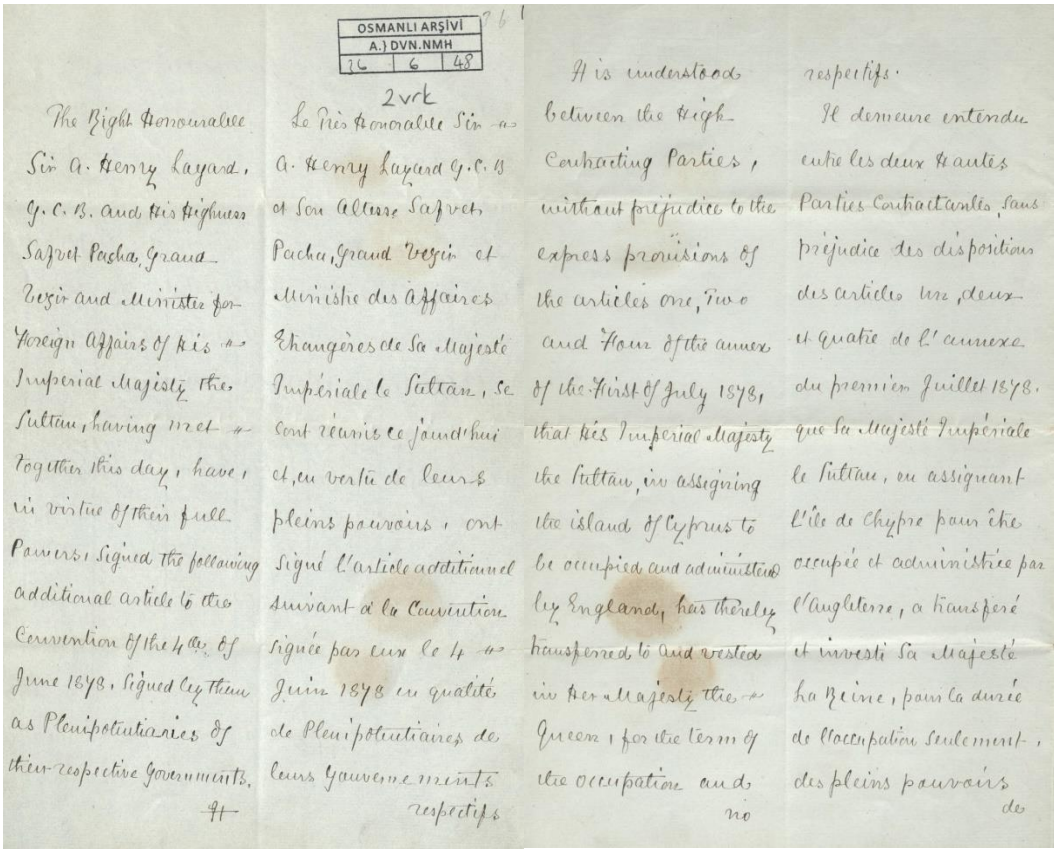
Terceme:

Zât-ı hazret-i pâdişâhînin tasdîk-i hümâyûnları vechile 15 Temmuz sene 1878 târîhli ittifâk-ı tedâfü'î mu'âhedesiyle hukūk-ı şâhânelerine aslâ halel getirilmeyeceğini İngiltere sefîr-i kebîri beyân eder.

Layard

(İmza)

BOA. A. DVN. NMH. 36/6_48

OSMANLI ARŞİVİ
A.}DVN.NMH
36 | 6 | 48

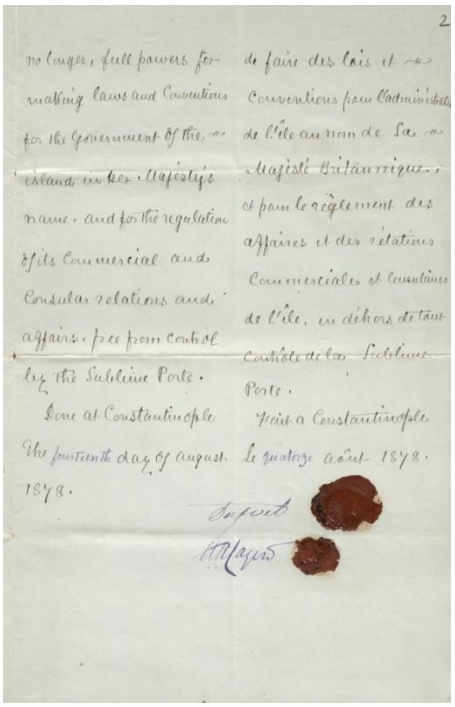
2 vrk

The Right Honourable Sir A. Henry Layard, G.C.B. and His Highness Safvet Pasha, Grand-Vezir and Minister for Foreign Affairs of His Imperial Majesty the Sultan, having met together this day, have, in virtue of their full Powers, Signed the following additional article to the Convention of the 4th of June 1878, Signed by them as Plenipotentiaries of their respective Governments.

Le Très Honorable Sir A. Henry Layard G.C.B et Son Altesse Safvet Pacha, Grand Vezir et Ministre des Affaires Etrangères de Sa Majesté Impériale le Sultan, se sont réunis ce jourd'hui et, en vertu de leurs pleins pouvoirs, ont signé l'article additionnel suivant à la Convention signée par eux le 4 Juin 1878 en qualité de Plenipotentiaires de leurs Gouvernements respectifs.

It is understood between the High Contracting Parties, without prejudice to the express provisions of the articles one, two and four of the annex of the First of July 1878, that His Imperial Majesty the Sultan, in assigning the Island of Cyprus to be occupied and administered by England, has thereby transferred to and vested in Her Majesty the Queen, for the term of the occupation and no

Il demeure entendu entre les deux Hautes Parties Contractantes, sans préjudice des dispositions des articles un, deux et quatre de l'annexe du premier Juillet 1878, que Sa Majesté Impériale le Sultan, en assignant l'île de Chypre pour être occupée et administrée par l'Angleterre, a transféré et investi Sa Majesté la Reine, pour la durée de l'occupation seulement, des pleins pouvoirs de

2

no longer, full powers for making Laws and Conventions for the Government of the Island in Her Majesty's name, and for the regulation of its Commercial and Consular relations and affairs, free from Control by the Sublime Porte.

Done at Constantinople the fourteenth day of August 1878.

de faire des lois et Conventions pour l'administration de l'île au nom de Sa Majesté Britannique, et pour le règlement des affaires et des relations Commerciales et Consulaires de l'île, en dehors de tout Contrôle de la Sublime Porte.

Fait à Constantinople le quatorze Août 1878.

Belge özeti

Kıbrıs'ın geçici olarak İngiltere'ye devrine dair imzalanan Sözleşme'nin 14 Ağustos 1878 tarihli eki.

Belgenin tercümesi

Saygıdeğer Sir A. Henry Layard, G.C.B. *(Bath Nişanı Şövalyesi -Yiğit)* ve Padişah Hazretlerinin Sadrazamı ve Dışişleri Bakanı Safvet Paşa Ekselansları, bugün bir araya gelmişler ve tam Yetkilerine dayanarak, kendi hükûmetlerinin Tam Yetkili Temsilcileri olarak imzaladıkları 4 Haziran 1878 tarihli Sözleşme'ye aşağıdaki ek maddeyi imzalamışlardır.

Yüksek Akit Taraflar arasında, 1 Temmuz 1878 tarihli Ekin birinci, ikinci ve dördüncü maddelerine halel getirmeksizin anlaşılmıştır ki, Padişah Hazretleri, Kıbrıs Adası'nı İngiltere tarafından işgal ve idare edilmek üzere tayin etmekle, bu adanın Majesteleri Kraliçe namına idaresi ve ticari ve konsolosluk münasebet ve işlerinin Babıali'nin kontrolünden azade olarak tanzimi için kanun ve mukavele yapmak salahiyetini, işgal müddeti için ve daha fazla olmamak üzere, Majesteleri Kraliçeye devretmiş ve onu yetkili kılmıştır.

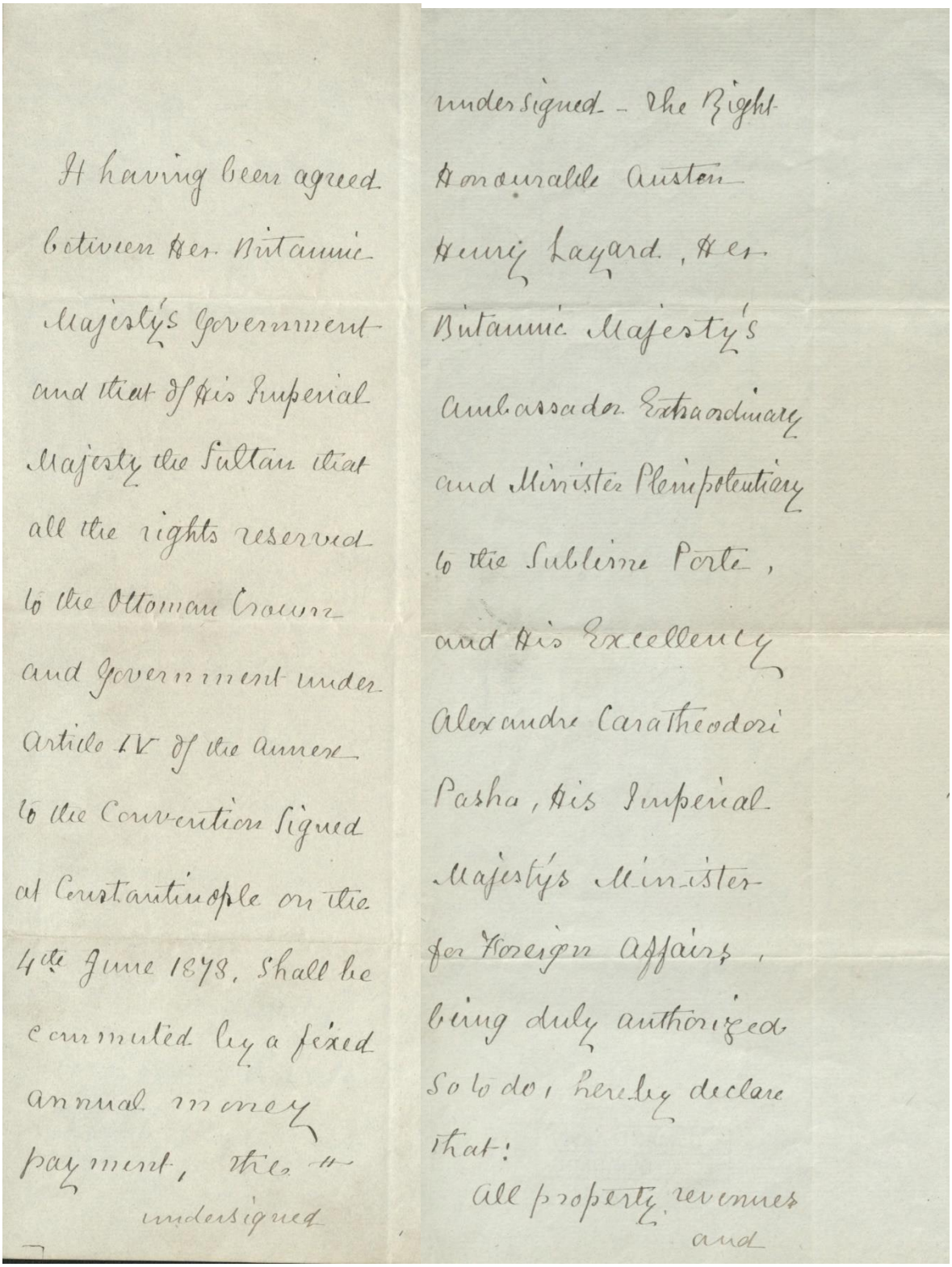
Ağustos 1878'in on dördüncü günü İstanbul'da yapılmıştır.

(İmzalar)

Safvet

Layard

BOA. A. DVN. NMH. 36/6_21

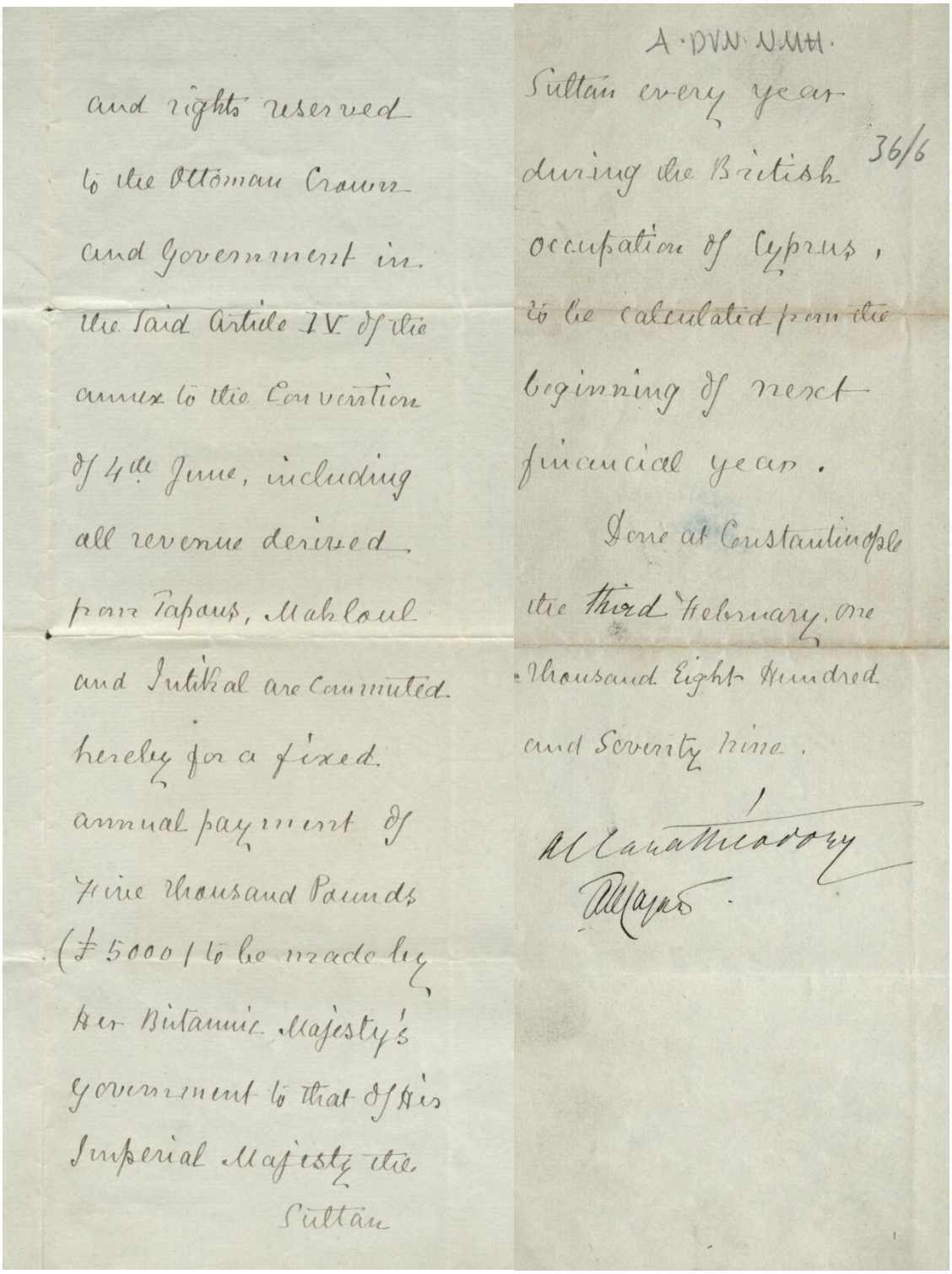

It having been agreed between Her Britannic Majesty's Government and that of His Imperial Majesty the Sultan that all the rights reserved to the Ottoman Crown and Government under Article IV of the Annex to the Convention signed at Constantinople on the 4th June 1878, shall be commuted by a fixed annual money payment, the undersigned

undersigned - the Right Honourable Austen Henry Layard, Her Britannic Majesty's Ambassador Extraordinary and Minister Plenipotentiary to the Sublime Porte, and His Excellency Alexandre Caratheodori Pasha, His Imperial Majesty's Minister for Foreign Affairs, being duly authorized so to do, hereby declare that:

All property revenues and

BOA. A. DVN. NMH. 36/6_21

and rights reserved
to the Ottoman Crown
and Government in
the said Article IV of the
annex to the Convention
of 4th June, including
all revenue derived
from Tapous, Mahloul
and Intikal are Commuted
hereby for a fixed
annual payment of
Nine thousand Pounds
(£ 5000) to be made by
Her Britannic Majesty's
Government to that of His
Imperial Majesty the
Sultan

A·DVN·NMH·
Sultan every year
during the British
occupation of Cyprus,
to be calculated from the
beginning of next
financial year.
36/6

Done at Constantinople
the third February, One
Thousand Eight Hundred
and Seventy nine.

Al Canaveadory
Alleyas.

BOA. A. DVN. NMH. 36 / 6_21

Belge özeti

Kıbrıs'ın geçici olarak İngiltere'ye devrine dair imzalanan Sözleşme'nin 3 Şubat 1879 tarihli eki.

Belgenin tercümesi

Majesteleri Britanya Kraliçesi'nin Hükûmeti ile Padişah Hazretlerinin Hükûmeti arasında, 4 Haziran 1878 tarihinde İstanbul'da imzalanan Sözleşme'nin Eki'nin IV. maddesi uyarınca Osmanlı Saltanatına ve Hükûmetine tanınan tüm hakların, yıllık sabit bir para ödemesiyle değiştirilmesi konusunda anlaşmaya varılmıştır.

Aşağıda imzası bulunan Majesteleri Britanya Kraliçesi'nin Babıali nezdindeki Olağanüstü Büyükelçisi ve Tam Yetkili Temsilcisi Saygıdeğer Austen Henry Layard ve Padişah Hazretlerinin Dışişleri Bakanı Alexandre Karatheodori Paşa Ekselansları, gerektiği şekilde yetkilendirilmiş olarak, aşağıdaki hususu beyan ederler:

Tapu, Mahlûl ve İntikal'den elde edilen tüm gelirler de dâhil olmak üzere, 4 Haziran tarihli Sözleşme'nin Eki'nin IV. maddesinde Osmanlı Saltanatına ve Hükûmetine ayrılan tüm mülk gelirleri ve hakları, gelecek mali yılın başından itibaren hesaplanmak üzere, Kıbrıs'ın Britanya tarafından işgali süresince her yıl Majesteleri Britanya Kraliçesi Hükûmeti tarafından Padişah Hazretlerinin Hükûmetine yapılacak yıllık Beş Bin Poundluk (5000 £) sabit bir ödeme ile değiştirilmiştir.

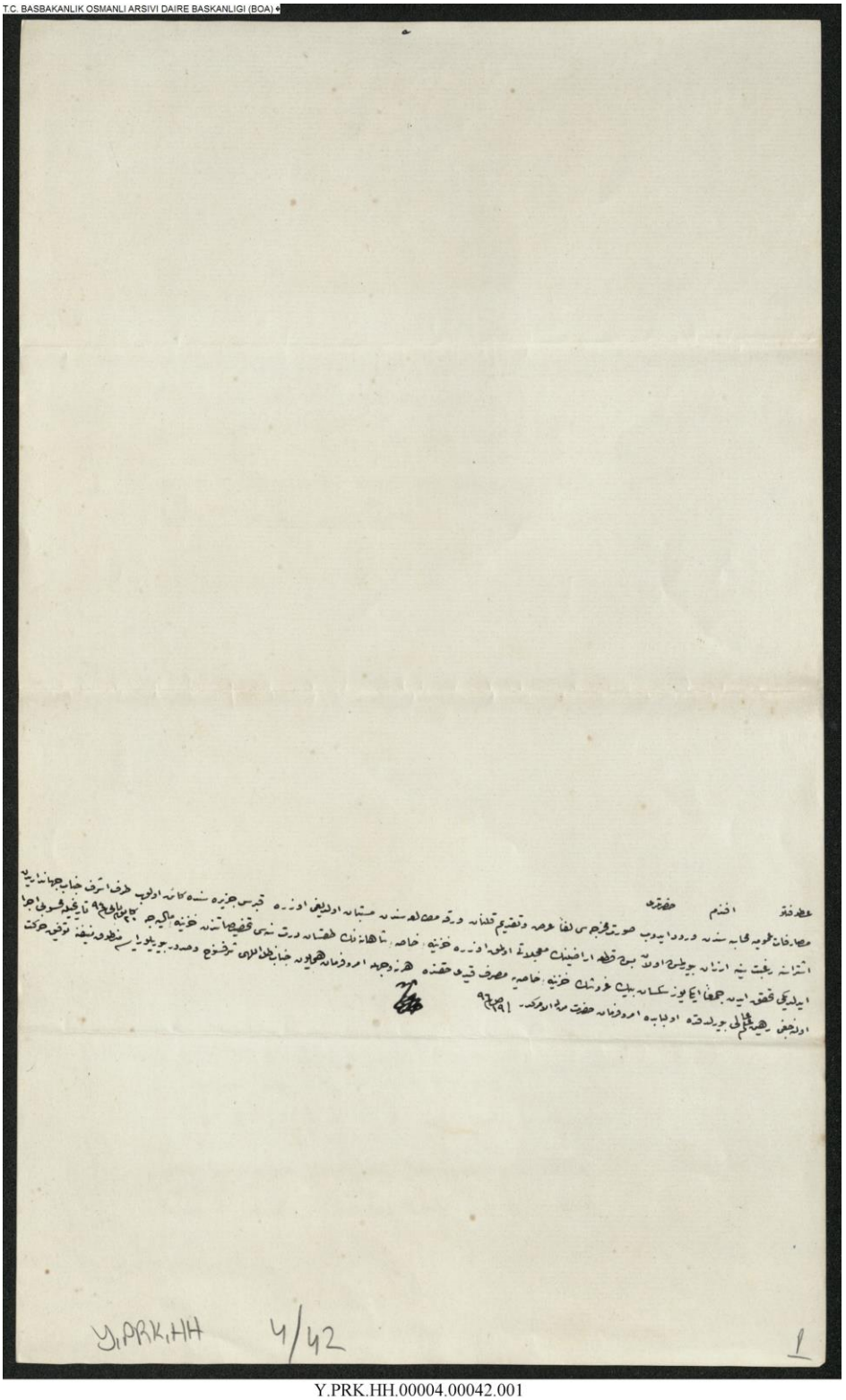
Üç Şubat bin sekiz yüz yetmiş dokuz tarihinde İstanbul'da düzenlenmiştir.

(İmzalar)

A. Caratheodory

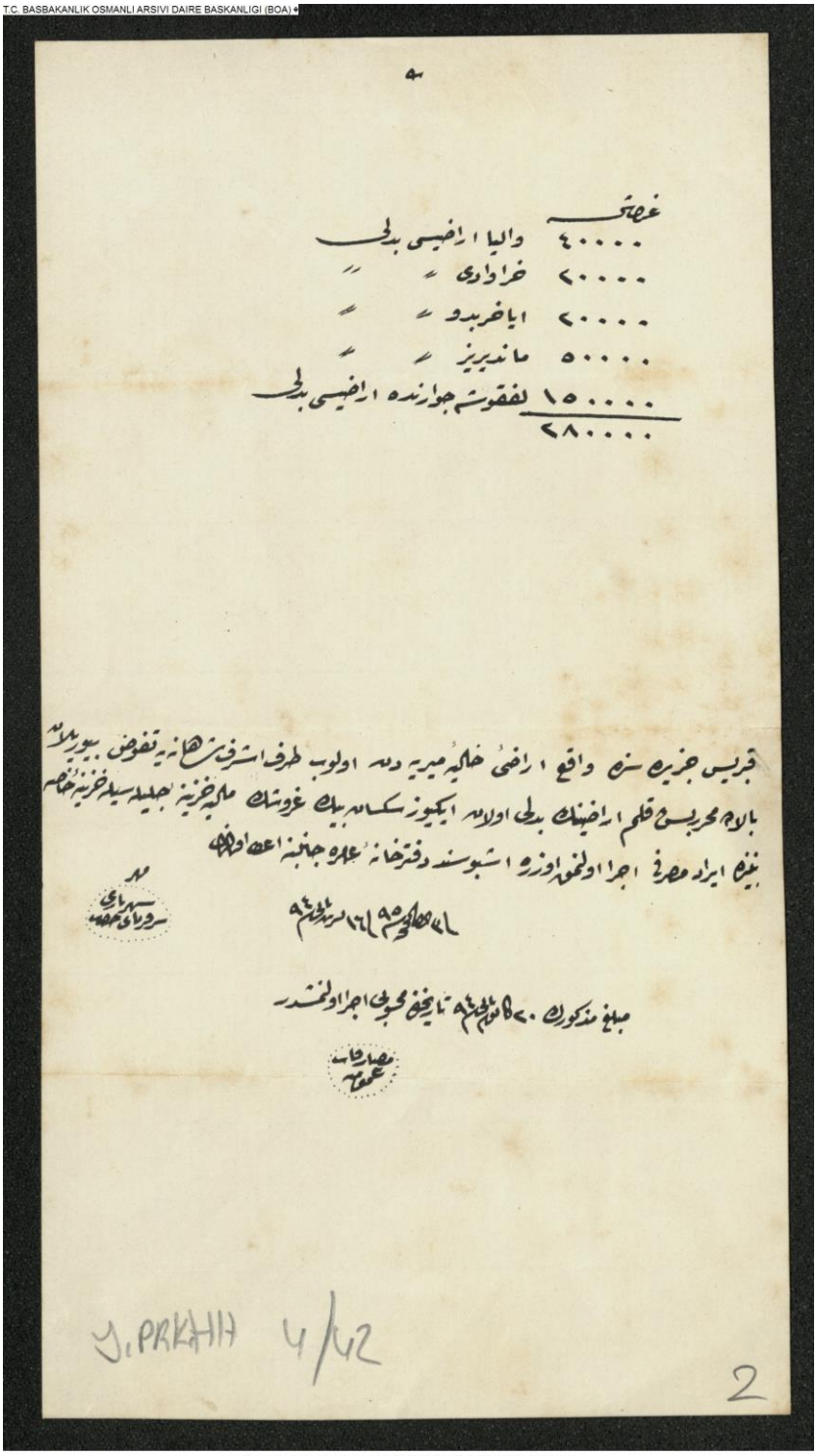
A. Layard

BOA. Y. PRK. HH. 4/42_1

Y.PRK.HH.00004.00042.001

BOA. Y. PRK. HH. 4/42_2

Y.PRK.HH.00004.00042.002

BOA. Y. PRK. HH. 4/42_1

Belge Özeti

Kıbrıs Adası'nda bulunup Padişah tarafından satın alınması arzu edilmiş olan beş adet arazinin peşin ödemesi olmak üzere Hazîne-i Hâssa-i Şâhânenin 1294 (m. 1878-1879) yılı ödeneğinden Mâliye Hazînesince 1 Şubat 1879 târihiyle hesâba aktarılmasının gerçekleştiğine ve tahakkuk eden toplam 280 bin kuruşun Hâssa (Padişah) Hazînesine masraf kaydı olarak yapıldığına dair

Belgenin çeviri yazısı

‘Atûfetlü Efendim Hazretleri,

Masârifât-ı ‘Umûmiyye Muhâsebesinden vürûd edip sûret-i muhrecesi leffen ‘arz ve takdîm kılınan varaka mütâla‘asından müstebân olduğu üzere Kıbrıs Cezîresi'nde kâ’in olup taraf-ı eşref-i cenâb-ı cihândârîden iştirâsına rağbet-i seniyye erzân buyurulmuş olan beş kıt‘a arâzînin mu‘accelâtı olmak üzere Hazîne-i Hâssa-i Şâhânenin doksan dört senesi tahsîsâtından Hazîne-i Mâliyece 20 Kânûn-ı Sânî sene 94 târîhiyle mahsûbu icrâ edildiği tahakkuk eden cem‘an iki yüz seksen bin guruşun Hazîne-i Hâssa'ya masraf kaydı hakkında her ne vechile emr ü fermân-ı hümâyûn-ı cenâb-ı Zıllullâhî şeref-sünûh ve sudûr buyurulur ise mantûk-ı münîfine tevfîk-i hareket olunacağı rehîn-i ‘ilm-i ‘âlî buyuruldukda ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 19 S. sene 96 (12 Şubat 1879).

(İmzâ)

BOA. Y. PRK. HH. 4/42_2

Belge Özeti

Kıbrıs Adası'ndaki beş kalem arazi için toplam 280 bin kuruşun ödendiği ve tapu kaydı için Defterhâne'ye resmî yazının gönderildiği

Belgenin çeviri yazısı

	Guruş
Dalya (Dalia) arâzîsi bedeli	40.000
Haravadi arâzîsi bedeli	20.000
Ayaharido arâzîsi bedeli	20.000
Mandirez arâzîsi bedeli	50.000
Lefkoşa civârında arâzî bedeli	150.000
Toplam	280.000

Kıbrıs Cezîresi'nde vâkı‘ arâzî-i hâliyye-i mîriyyeden olup taraf-ı eşref-i şâhâneye tefevvüz buyurulan bâlâda muharrer beş kalem arâzînin bedeli olan iki yüz seksen bin kuruşun Mâliye Hazîne-i Celîlesiyle Hazîne-i Hâssa beyninde îrâd masrafı icrâ olunmak üzere işbu sened Defterhâne-i ‘Âmire cânibine i‘tâ olundu.

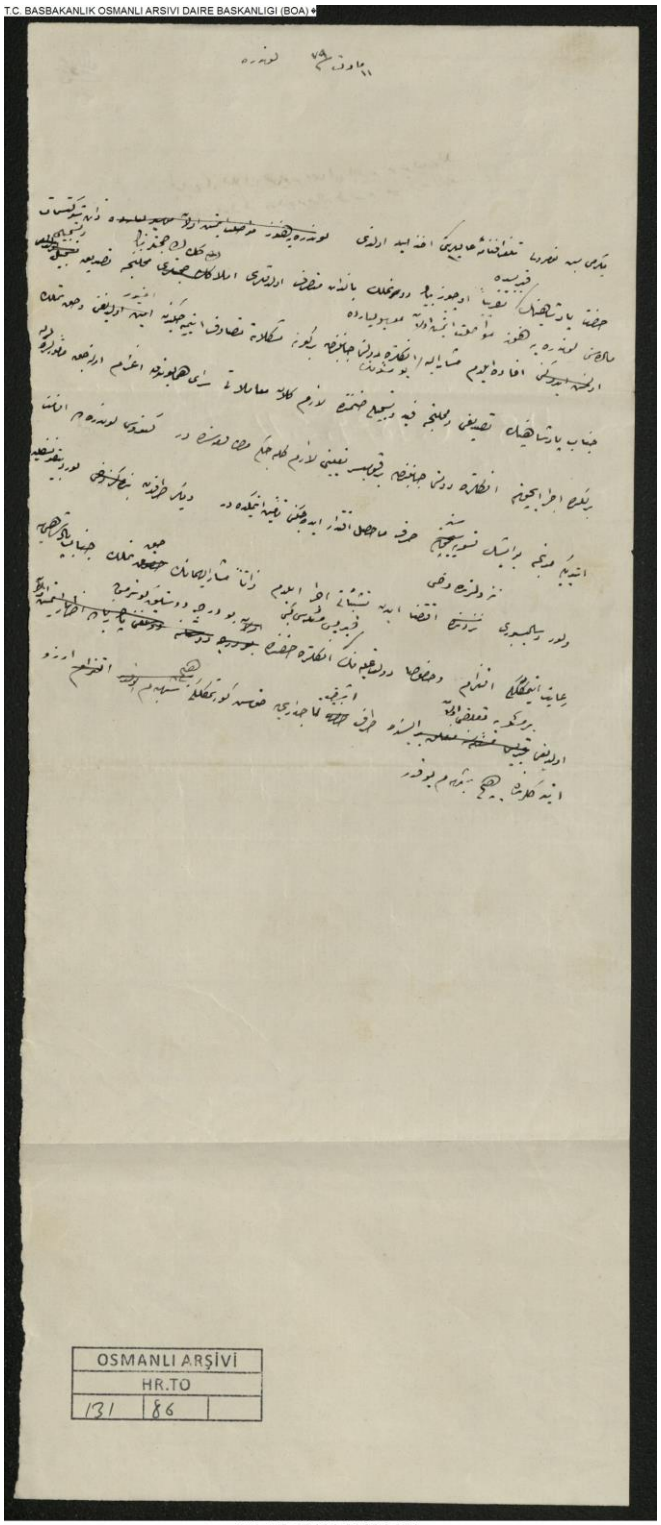
Fî 3 Zilhicce sene 95, fî 16 Teşrîn-i Sânî sene 94 (28 Kasım 1878).

Mühür

(Serkurenâ-yı Hazret-i Şehriyârî)

Meblâğ-ı mezkûrun 20 Kânûn-ı Sânî sene 94 (1 Şubat 1879) târîhinde mahsûbu icrâ olunmuşdur. (Mühür – Masârifât-ı ‘Umûmiyye)

BOA. HR. TO. 131/86

HR.TO.00131.00086.001

BOA. HR. TO. 131/86

Belge Özeti

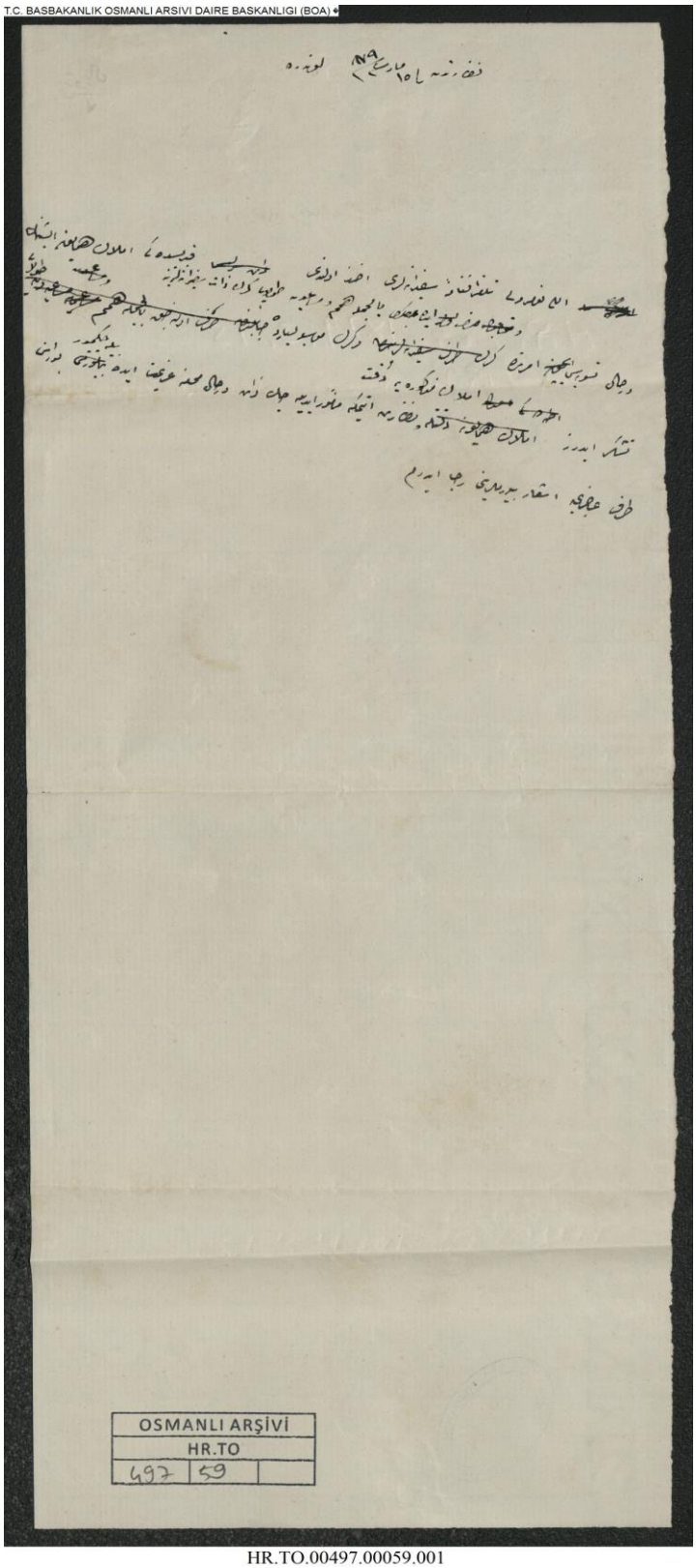
Padişahın Kıbrıs'ta bulunan yaklaşık üç yüz bin dönümlük taşınmazı belgelerinin tapu kütüğüne kaydedilmesi hususunun Londra'ya yeni ulaşmış olan Mösyö Layard'a bildirildiğine ayrıca Lord Salisbury ve diğer yetkililer nezdinde de gerekli girişimlerde bulunulup güvencelerin alındığına dair 11 Mart 1879 târihinde Londra Büyükelçisinden gönderilen telgraf

Belgenin çeviri yazısı

11 Mart [18]79 Londra

Yirmi beş numaralı telgrafnâme-i ‘âlîleriniz ahz olundu. Zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'nin Kıbrıs'da takrîben üç yüz bin dönümlük bizzat mutasarrıf oldukları emlâkın da hüccetlerini mahallince tasdîk ve tescîli mâddesini Londra'ya henüz muvâsalat etmiş olan Mösyö Layard'a ifâde eyledim. Müşârünileyh bu mes’elenin İngiltere Devleti cânibinden bir gûne müşkilâta tesâdüf etmeyeceğinden emîndir ve hakk-ı temellük-i cenâb-ı Pâdişâhî'nin tasdîki ve mahalince kayd ü tescîli zımnında lâzım gelen mu‘âmelâtı Sarây-ı Hümâyûn'dan i‘zâm olunacak me’mûrlarla birlikde icrâ için İngiltere Devleti cânibinden bir komiser ta‘yîni lâzım geleceği mütâla‘asındadır. Kendisi Londra'da ikāmet etdiği müddetce bu işin tesviyesine sarf mâ-hasal iktidâr edeceğini te’mîn etmektedir. Diğer tarafdan Lord Beaconsfield ve Lord Salisbury nezdlerinde dahi iktizâ eden teşebbüsâtı icrâ eyledim. Zâten müşârünileyhimânın hakk-ı temellük-i cenâb-ı Pâdişâhî'ye ri‘âyet etmekliği iltizâm ve husûsan Devlet-i ‘Aliyye'nin Kıbrıs mes’elesi gibi İngiltere hakkında bu derece dostluk göstermiş olduğu bir mes’eleye ta‘alluku olan işde taraf-ı eşref-i tâcdârîye hoş görünmekliğini ârzû etdiklerinden hiç şübhem yokdur.

BOA. HR. TO. 497/59

HR.TO.00497.00059.001

BOA. HR. TO. 497/59

Belge özeti

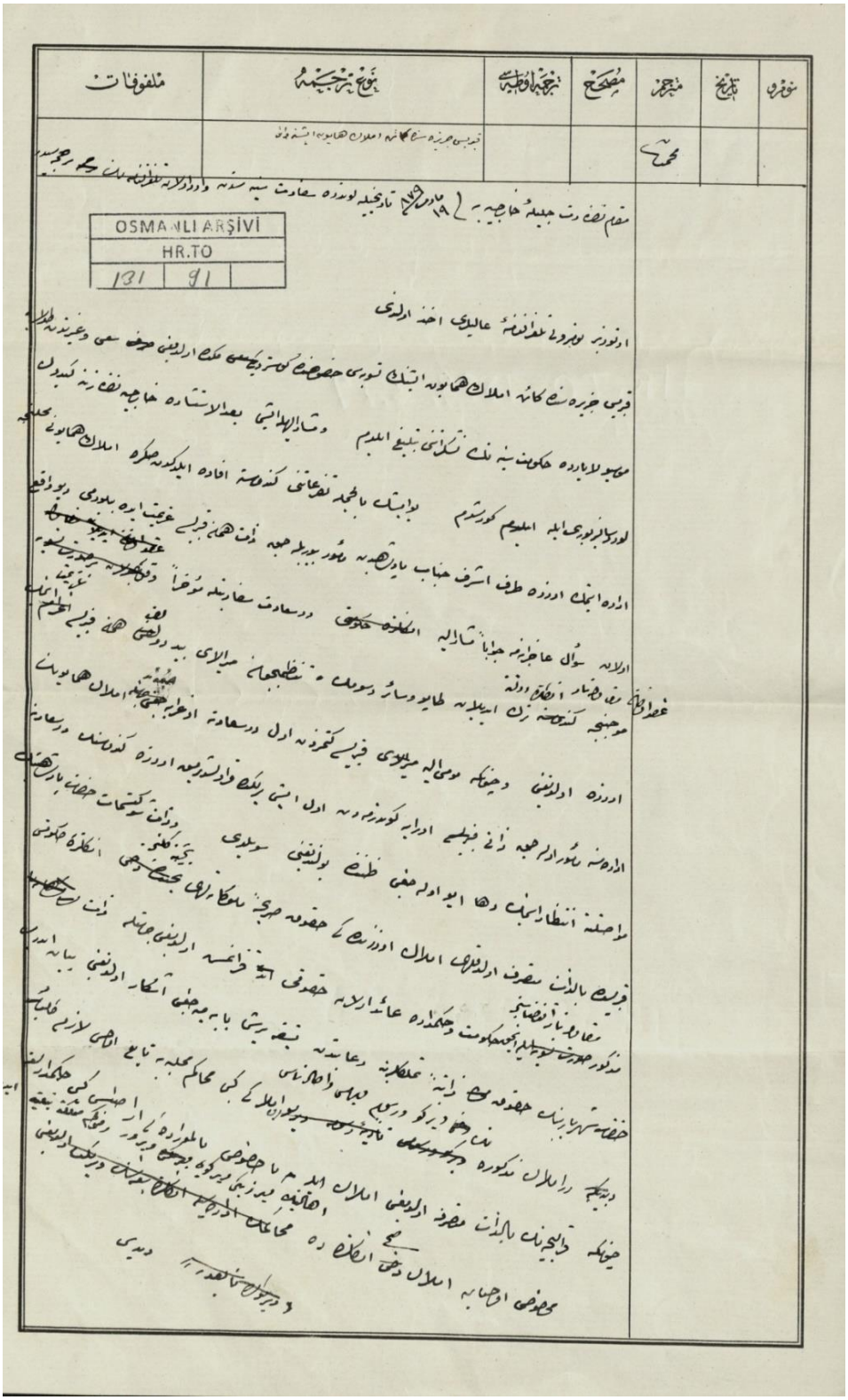
Kıbrıs'taki Padişah arazi/mülkleri işinin acilen çözümü hakkında gösterilen gayret ve emekten dolayı Büyükelçiliğe ve Mösyö Layard'a teşekkür edildiğine, konunun çözümü için görevlendirilecek memurun bölgeye hızlıca ulaştırılıp ulaştırılamayacağının bildirilmesine dair Osmanlı Dışişleri Bakanlığının 15 Mart 1879 tarihli yazısı

Belgenin çeviri yazısı

Nezâretden fî 15 Mart sene (18)79 Londra

Elli numaralı telgrafnâme-i sefîrâneleri ahz olundu. Kıbrıs'daki emlâk-i hümâyûn işinin derhâl tesviyesi emrinde sarf edecekleri bi'l-cümle himem ve mesâ'îden dolayı gerek zât-ı sefîrânelerine ve gerek Mösyö Layard'a teşekkür ederiz. Emlâk-i mezkûreye dikkat ve nezâret etmeye me'mûr edilecek zât derhâl mahalline 'azîmet edebilecek midir, burasını taraf-ı 'âcizîye iş'âr buyurmalarını ricâ ederim.

BOA. HR. TO. 131/91

BOA. HR. TO. 131/91

Belge Özeti

Londra Elçisi'nin (Musurus Paşa) Kıbrıs'ta Padişah'ın arazi/mülklerine ilişkin sorunun giderilmesi husûsunda gayretlerinden dolayı Mösyö Layard'a Osmanlı Hükûmeti'nin teşekkürlerini bildirdiğine ve ardından (İngiliz) Dışişlerine giderek Lord Salisbury ile ayrıtılı görüşme yaptığına dair Osmanlı Dışişleri Bakanlığına 19 Mart 1879 tarihinde Londra Elçiliği'nden gönderilen telgraf

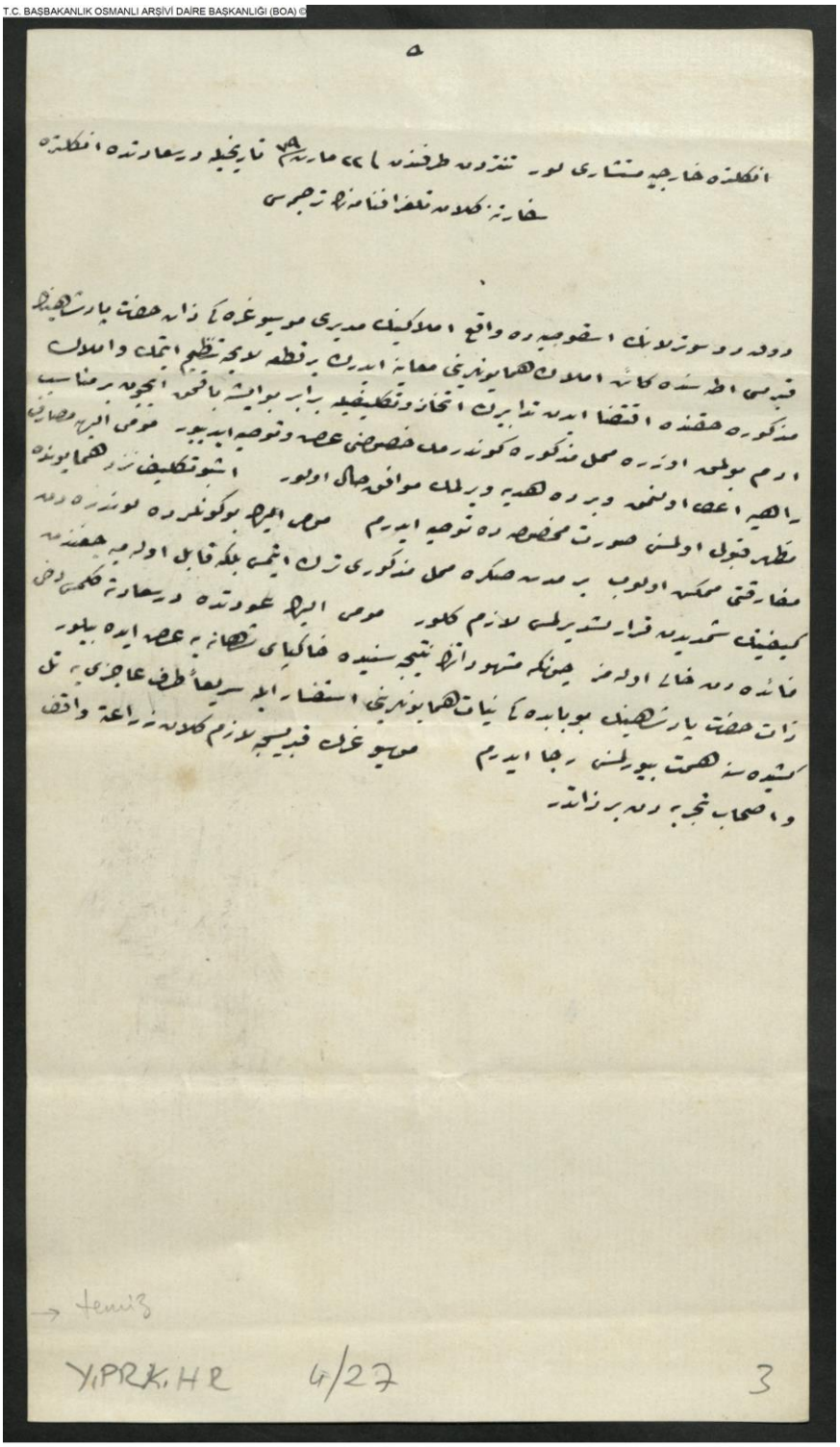
Belgenin çeviri yazısı

Nev'-i terceme: *Kıbrıs Cezîresi'nde kâ'in emlâk-i hümâyûn işine dâ'ir.*

Makām-ı Nezâret-i Celîle-i Hâriciyeye fî 19 Mart sene [1]879 târîhiyle Londra Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan telgrafnâmenin tercemesidir:

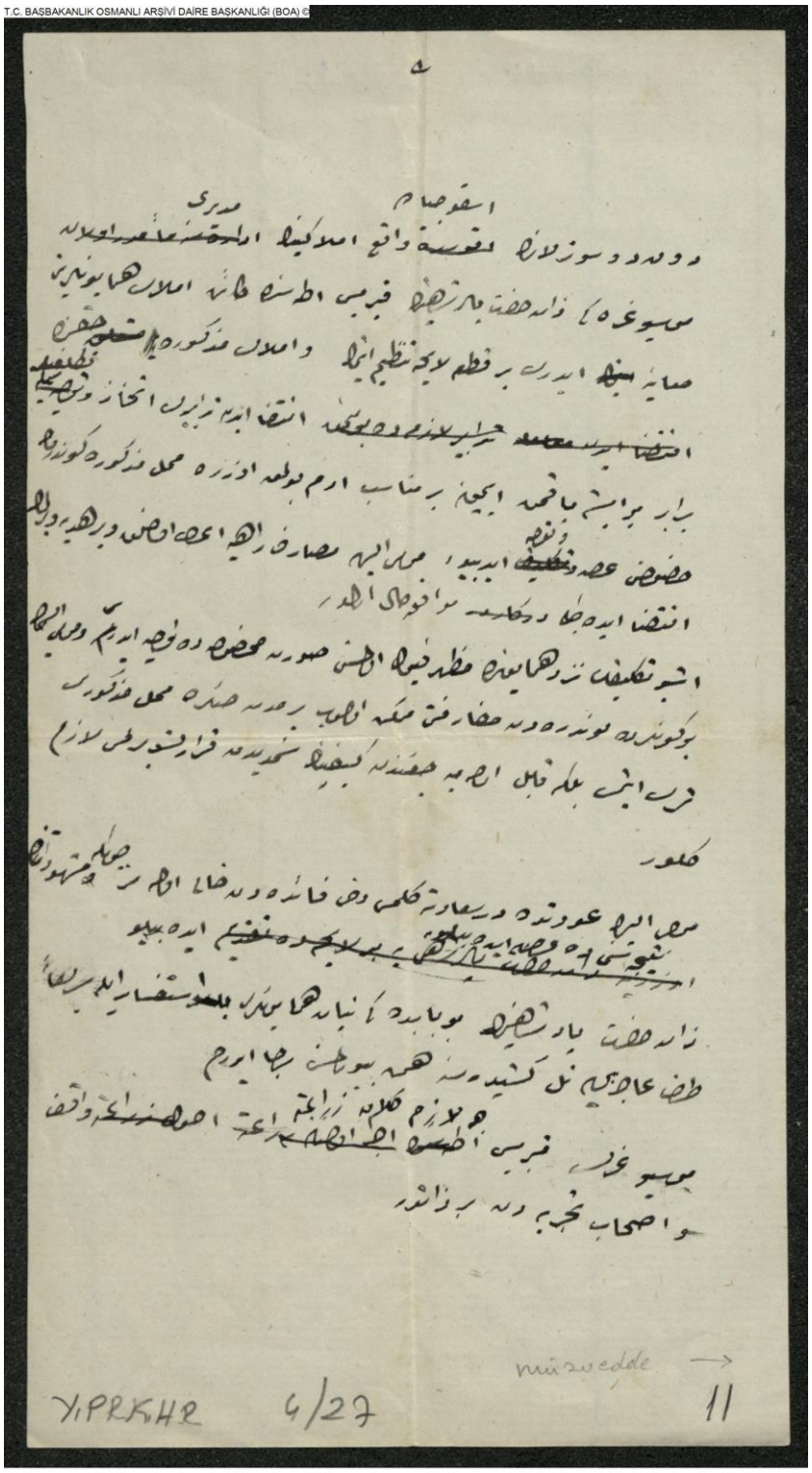
Kıbrıs Cezîresi'nde kâ'in emlâk-i hümâyûn işinin tesviyesi husûsunda göstermekde olduğu sa'y ü gayretten dolayı Mösyö Layard'a Hükûmet-i Seniyye'nin teşekkürâtını teblîğ eyledim ve müşârünileyhle işi ba'de'l-istişâre Hâriciye Nezâretine giderek Lord Salisbury ile görüşdüm. Bu işin bi'l-cümle teferru'âtını kendisine ifâde eyledikden sonra emlâk-i hümâyûnu mahallince idâre etmek üzere taraf-ı eşref-i cenâb-ı Pâdişâhî'den me'mûr buyurulacak zât hemen Kıbrıs'a 'azîmet edebilir mi deyu vâkı' olan su'âl-i 'âcizâneme cevâben müşârünileyh Dersaâdet Sefâretiyle mu'ahharan 'akdolunan mukāvelenâme mûcebince İngiltere Devleti'ne terk edilen tapu ve sâ'ir rüsûmun tanzîmiyçün Mîr-alay Biddulph hemen Kıbrıs'a 'azîmet etmek üzere olduğunu ve çünkü mûmâileyh Kıbrıs'a gitmezden evvel Dersaâdet'e uğrayacağından emlâk-i hümâyûnun idâresine me'mûr olacak zâtı oraya göndermeden evvel işi birlikde karârlaşdırmak üzere kendisinin Dersaâdet'e muvâsalatına intizâr etmek daha iyi olacağı zannında bulunduğunu söyledi ve zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'nin Kıbrıs'da bizzat mutasarrıf oldukları emlâk üzerindeki hukūk-ı sarîha-i mülûkâneleri bahsine gelince İngiltere Hükûmeti mezkûr mukāvelenâme iktizâsınca ancak hükûmet ve hükümdâra 'âid olan hukūku kazanmış olduğu cihetle zât-ı hazret-i şehriyârînin hukūk-ı zâtiyye-i temellüklerine ri'âyetden başka bir şey yapamayacağı âşikâr olduğunu beyân ederek emlâk-i mezkûrenin vergi ve rüsûm vermesi ve âhâd-ı nâs emlâkı gibi mehâkim-i mahalliyyeye tâbi' olması lâzım gelip çünkü Kraliçe'nin bizzat mutasarrıfe olduğu emlâk ile bâ-husûs Balmora'daki arâzîsi gibi hükümdârlığa mahsûs olmayan emlâk dahi İngiltere'de ahâlînin verdiği vergiyi verir ve mehâkim-i memlekete teba'iyyet eder dedi.

BOA. Y. PRK. HR. 4/27

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

Y.PRK.HR.00004.00027.003

BOA. Y. PRK. HR. 4/27

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

Y.PRK.HR.00004.00027.011

BOA. Y. PRK. HR. 4/27_1 ve 3

Belge özeti

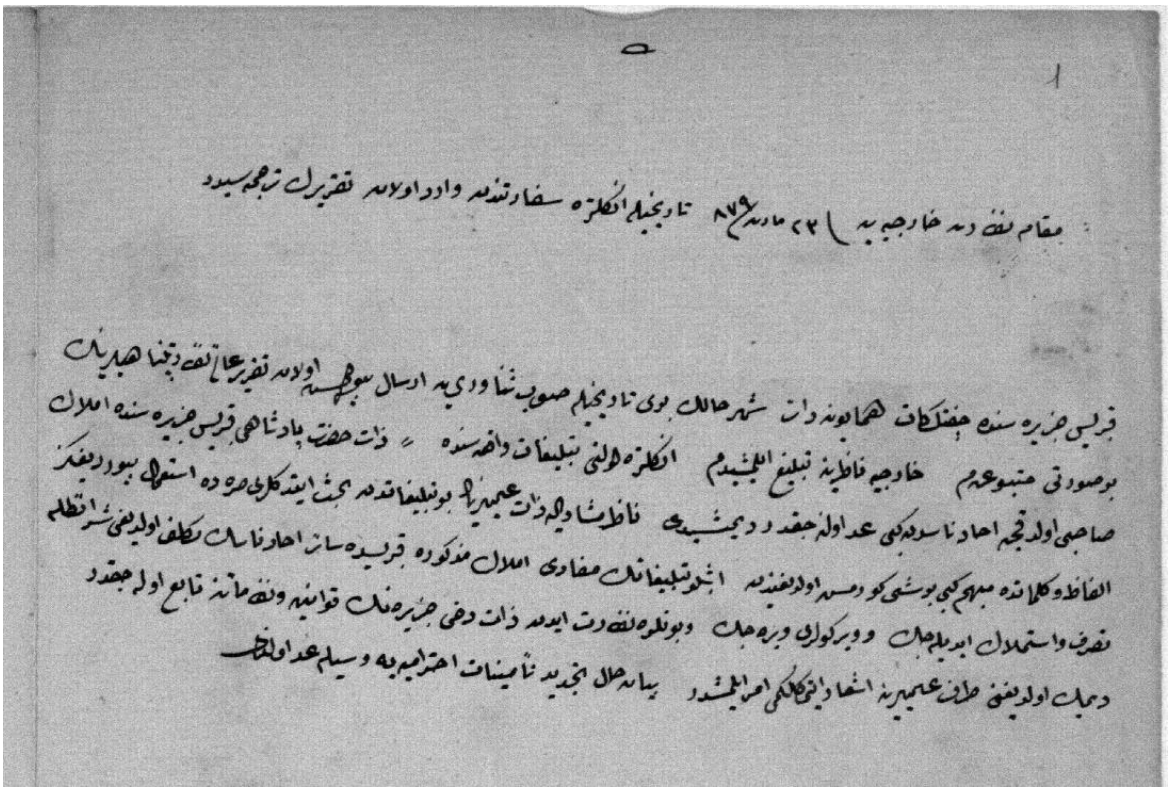
Sutherland Dükü'nün İskoçya'da bulunan emlâkinin müdürü ve aynı zamanda Kıbrıs için gerekli olan tarım konusunda tecrübeli bir kişi olan Mösyö Grek'in Padişah'ın Kıbrıs Adası'ndaki arazilerini inceleyerek bir rapor hazırlamasına ve bu teklifin Padişah tarafından kabul edilmesinin faydalı olacağına dair İngiltere Dışişleri Müsteşarı Lord Tenterden tarafından 22 Mart 1879'da İstanbul'daki İngiliz Büyükelçiliğine gönderilen telgraf

Belgenin çeviri yazısı

İngiltere Hâriciye Müsteşârı Lord Tenterden tarafından fî 22 Mart sene (18)79 târîhiyle Dersaâdet'de İngiltere Sefâreti'ne gelen telgrafnâmenin tercemesi:

Dük de Sutherland'ın İskoçya'da vâkı‘ emlâkının müdîri Mösyö Grek zât-ı hazret-i Pâdişâhî'nin Kıbrıs Adası'nda kâ’in emlâk-i hümâyûnlarını mu‘âyene ederek bir kıt‘a lâyiha tanzîm etmek ve emlâk-i mezkûre hakkında iktizâ eden tedâbîrin ittihâz ve teklîfiyle berâber bu işe bakmak için bir münâsib adam bulmak üzere mahall-i mezkûra göndermek husûsunu ‘arz ve tavsiye ediyor. Mûmâileyhe masârif-i râhiye i‘tâ olunmak ve bir de hediye verilmek üzere muvâfık-ı hâl olur. İşbu teklîfin nezd-i hümâyûnda mazhar-ı kabûl olunmasını sûret-i mahsûsada tavsiye ederim. Mûmâileyhin bugünlerde Londra'dan mufârakati mümkin olup bir müddet sonra mahall-i mezkûru terk etmesi belki kābil olamayacağından keyfiyyetin şimdiden karârlaşdırılması lâzım gelir. Mûmâileyhin ‘avdetinde Dersaâdet'e gelmesi dahi fâ’ideden hâlî olamaz. Çünkü meşhûdâtının netîcesinde hâk-i pâ-yı şâhâneye ‘arz edebilir. Zât-ı hazret-i Pâdişâhî'nin bu bâbdaki niyyât-ı hümâyûnlarını istifsâr ile serî‘an taraf-ı ‘âcizîye tel keşîdesine himmet buyurulmasını ricâ ederim. Mösyö Grek Kıbrıs'ca lâzım gelen zirâ‘ata vâkıf ve ashâb-ı tecrübeden bir zâtdır.

BOA. HR. SYS. 890/5_96

BOA. HR. SYS. 890/5_96

Belge özeti

Osmanlı Dışişleri Bakanlığından İngiltere Büyükelçiliğine 1 Mart 1879 tarihinde Kıbrıs Adası'nda Padişah çiftliklerine dair gönderilen notanın İngiliz Dışişleri Bakanı'na sunulduğuna ve teferruatına dair

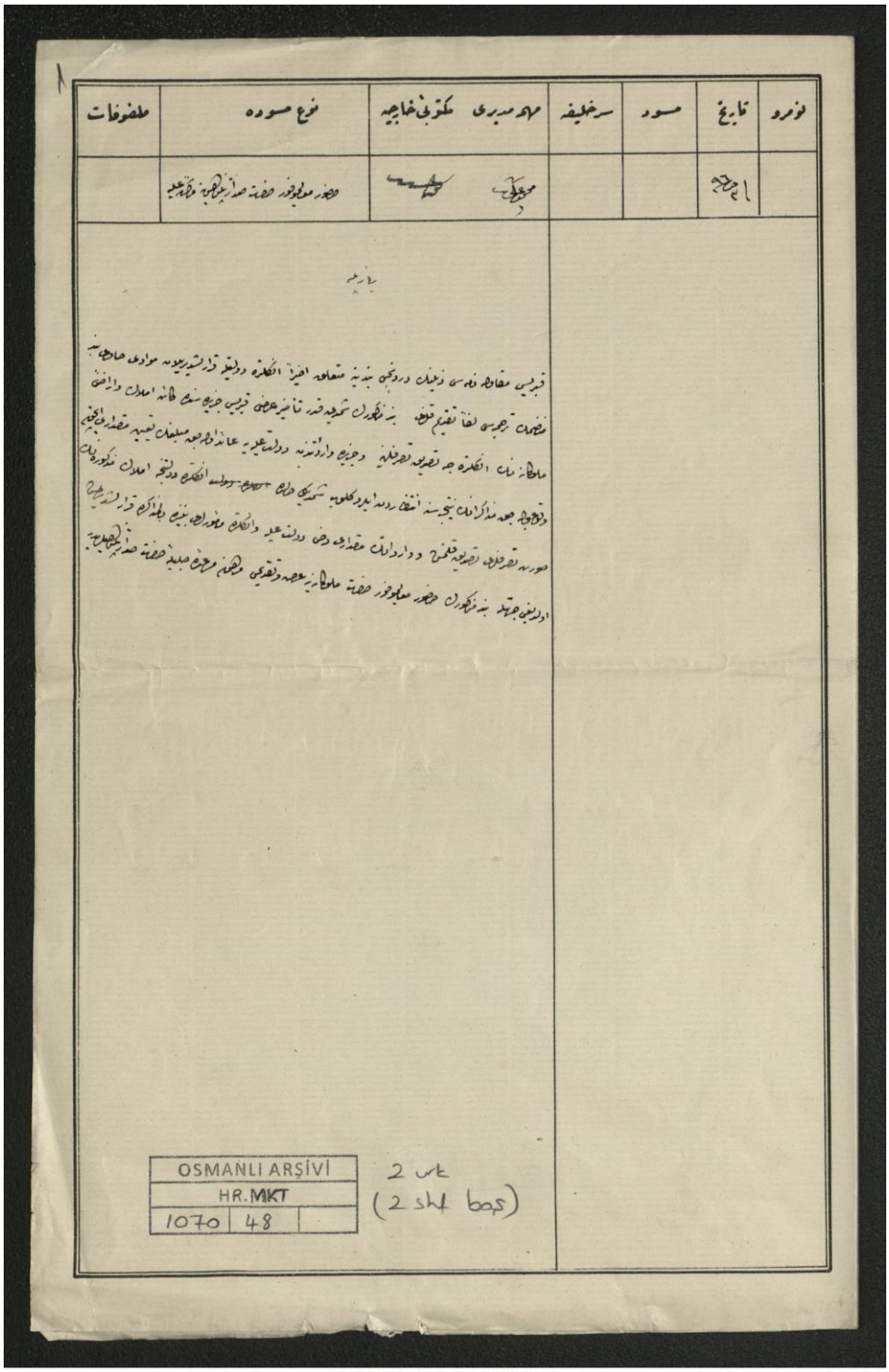
Belgenin çeviri yazısı

Makām-ı Nezâret-i Hâriciyeye fî 23 Mart sene [1]879 târîhiyle İngiltere Sefâretinden vârid olan takrîrin tercemesidir.

Kıbrıs Cezîresi'nde çiftlikât-ı hümâyûna dâ'ir şehr-i hâlin biri târîhiyle savb-ı senâverîye irsâl buyurulmuş olan takrîr-i 'âlî-i Nezâret-penâhîlerinin bir sûreti metbû'am Hâriciye Nâzırı'na teblîğ eylemişdim. İngiltere Devleti teblîgāt-ı vâkı'asında "Zât-ı hazret-i Pâdişâhî Kıbrıs Cezîresi'nde emlâk sâhibi oldukca âhâd-ı nâsdan gibi 'addolunacakdır" demişdi. Nâzır-ı müşârünileyh zât-ı

‘âlîlerinin bu teblîgātdan bahs etdikleri sırada isti‘mâl buyurduğunuz elfâz ve kelimâtda müphem gibi bir şey görmüş olduğundan işbu teblîgātın müfâdı emlâk-i mezkûre Kıbrıs'da sâ’ir âhâd-ı nâsın mükellef olduğu şerâ’itle tasarruf ve istimlâk edilecek ve vergileri verecek ve bunlara nezâret eden zât dahi Cezîre'nin kavânîn ve nizâmâtına tâbi‘ olacakdır demek olduğunu taraf-ı ‘âlîlerine iş‘âr etmekliğimi emr eylemişdir. Beyân-ı hâl tecdîd-i te’mînât-ı ihtirâmiyeye vesîle ‘addolundu.

BOA. HR. MKT. 1070/48

نومرو	تاریخ	مسود	سرخلیفه	مهر مدیری مکتوبی خاجیه	نوع مسوده	ملفوفات
	۱۳۱۶					

OSMANLI ARŞİVİ
HR.MKT
1070 | 48

2 vrk
(2 sht boş)

HR.MKT.01070.00048.001

BOA. HR. MKT. 1070/48

Belge özeti

Kıbrıs Sözleşmesi Eki'nin dördüncü bendine dair son zamanlarda İngiltere ile kararlaştırılan hususları içeren ek bendin tercümesinin sunulduğuna, bendin sunumunun gecikmesinin şimdiye kadar Kıbrıs Adası'nda bulunan Padişah mülk/arazilerinin İngiltere'ce onaylanmamasından kaynaklandığına dair Dışişleri Bakanlığından 25 Nisan 1879 târihinde Sadrazamlık Makâmına gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

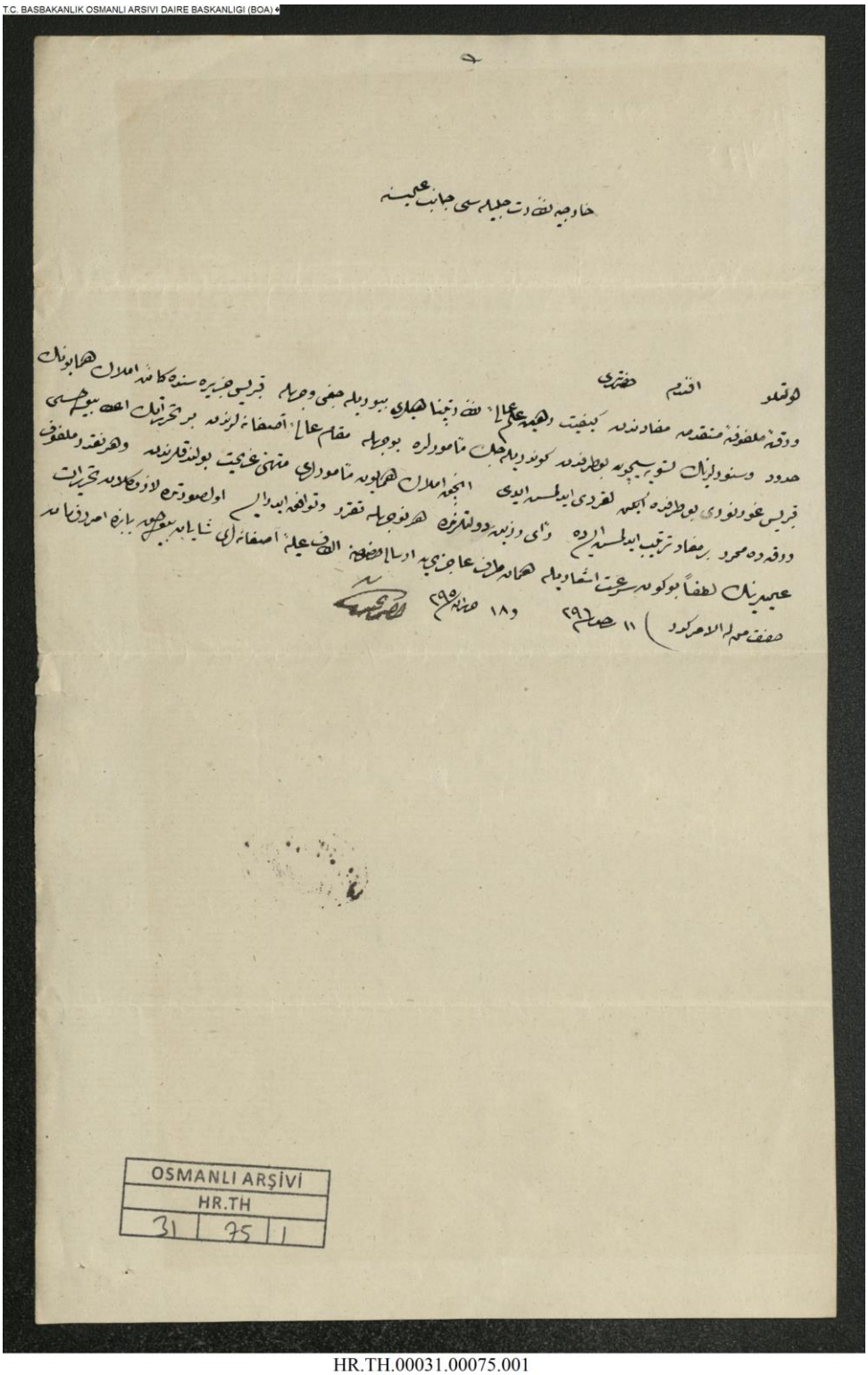
Fî 3 Ca. sene [12]96

Huzûr-ı Ma'âlî-mevfûr-ı Hazret-i Sadâret-penâhîlerine Müzekkere-i 'Aliyye

Yazıla

Kıbrıs Mukāvelenâmesi Zeyli'nin dördüncü bendine müte'allik ahîren İngiltere Devleti'yle karârlaşdırılan mevâddı hâvî bend-i mutazammın tercemesi leffen takdîm kılındı. Bend-i mezkûrun şimdiye kadar te'hir-i 'arzı Kıbrıs Cezîresi'nde kâ'in emlâk ve arâzî-i mülûkânenin İngiltere'ce tasdîk-i tasarruflarına ve Cezîre vâridâtından Devlet-i 'Aliyye'ye 'âid olacak meblâğın ta'yîn-i mikdârı için vukū' bulacak müzâkerâtın netîcesine intizârdan ileri gelip şimdiki hâlde İngiltere Devleti'nce emlâk-i mezkûrenin sûret-i tasarrufları tasdîk kılınmış ve vâridâtın mikdârı dahi Devlet-i 'Aliyye ve İngiltere me'mûrları beyninde bi'l-müzâkere karârlaşdırılmış olduğu cihetle bend-i mezkûrun huzûr-ı ma'âlî-mevfûr-ı hazret-i mülûkâneye 'arz ve takdîmi merhûn-ı müsâ'ade-i celîle-i hazret-i Sadâret-penâhîleridir.

BOA. HR. TH. 31/75_1

HR.TH.00031.00075.001

BOA. HR. TH. 31/75_1

Belge özeti

Kıbrıs Adası'nda bulunan Padişah mallarının sınırlarının belirlenmesi adına gönderilecek memurlar için hazırlanacak yetki yazısının bir an önce ulaştırılmasına dair Kıbrıs'tan Dışişleri Bakanlığına 1 Temmuz 1879 tarihinde gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

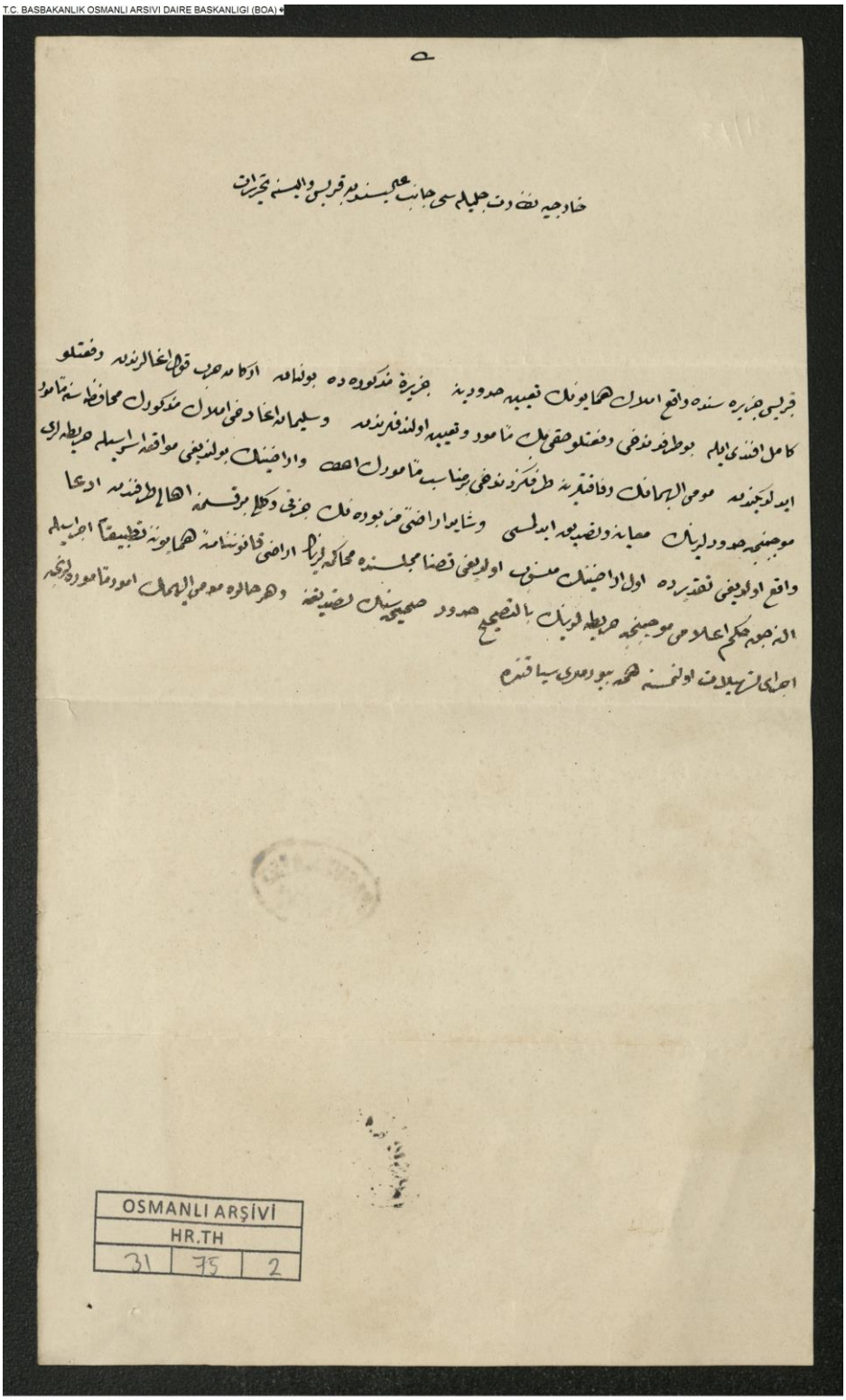
Hâriciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i ‘Âlîsi'ne

Devletlü Efendim Hazretleri,

Varaka-i melfûfe-i mütekaddime müfâdından keyfiyyet rehîn-i ‘ilm-i ‘âlî-i Nezâret-penâhîleri buyurulacağı vechile Kıbrıs Cezîresi'nde kâ’in emlâk-i hümâyûnun hudûd ve sınırlarının tesviyesi için bu tarafdan gönderilecek me’mûrlara bu vechile makām-ı ‘âlî-i âsafânelerinden bir tahrîrâtın i‘tâ buyurulması Kıbrıs Governoru bu tarafda iken lakırdı edilmiş idi. Ancak emlâk-i hümâyûn me’mûrları müteheyyi-i ‘azîmet bulunduklarından ve her ne kadar melfûf varakada muharrer bir müfâd tertîb edilmiş ise de re’y-i rezîn-i devletlerinde her ne vechile takarrur ve tevâfuk eder ise ol sûretde lâzım gelen tahrîrât-ı ‘âlîlerinin lütfen bugün sür‘at-i iş‘ârıyla hemen taraf-ı ‘âcizîye irsâli husûsuna eltâf-ı ‘aliyye-i âsafâneleri şâyân buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir. Fî 11 Receb sene 296 ve 18 Haziran sene 295 (m. 1 Temmuz 1879).

(İmzâ)

BOA. HR. TH. 31/75_2

HR.TH.00031.00075.002

BOA. HR. TH. 31/75_2

Belge özeti

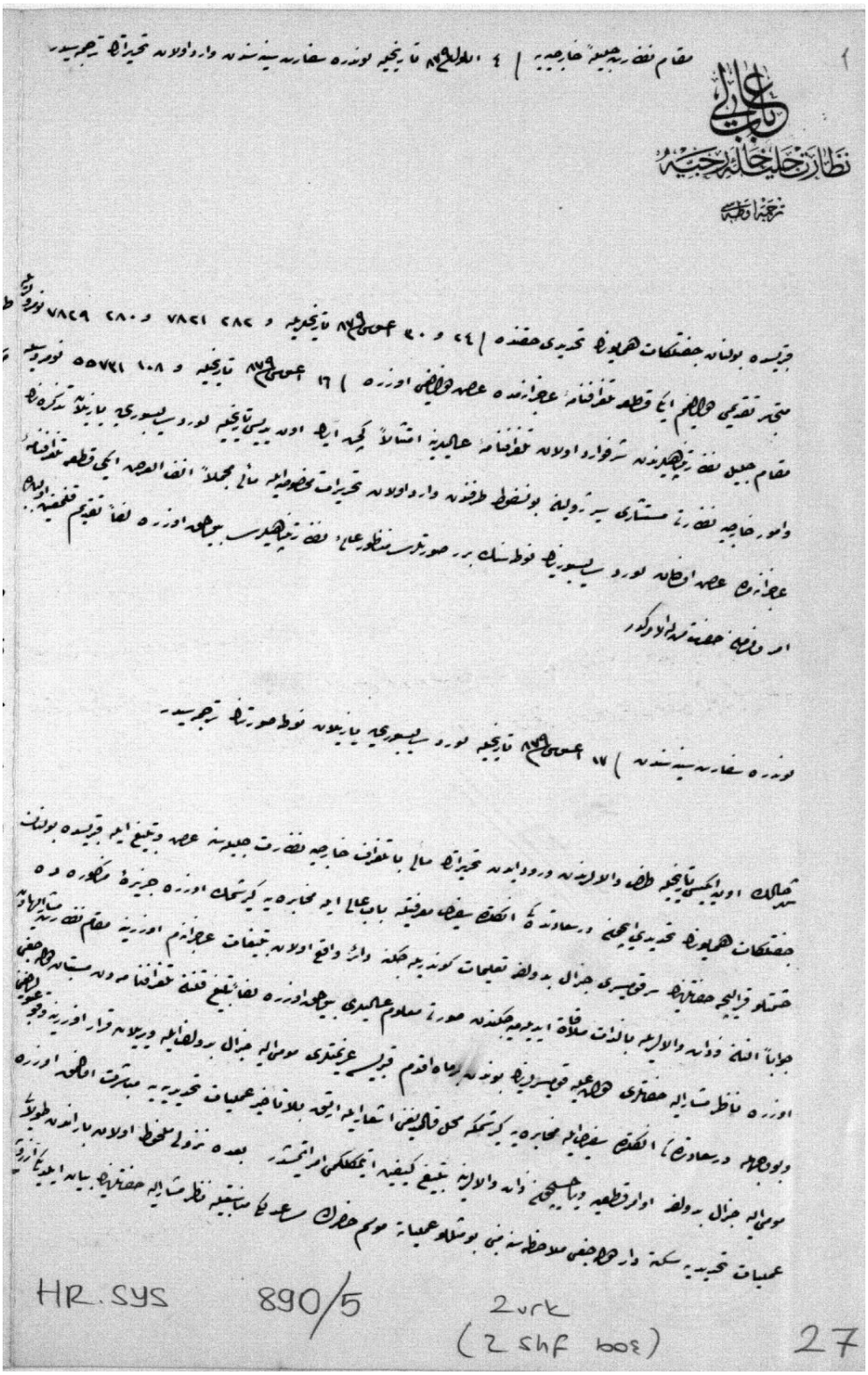
Kıbrıs Adası'nda bulunan Padişah arazi/mülklerinin sınırlarının belirlenmesi için Ada'da bulunan Erkânıharp Kolağası Kâmil Efendi ile İstanbul'dan Hakkı Bey'in görevlendirildiklerine, Süleyman Ağa'nın da söz konusu mülklerin korunması hususunda yetkilendirildiğine ve sürecin yürütülmesinde kolaylık sağlanmasına dair Osmanlı Dışişleri Bakanlığından 1 Temmuz 1879'da Kıbrıs Valisi'ne gönderilen cevap yazısı

Belgenin çeviri yazısı

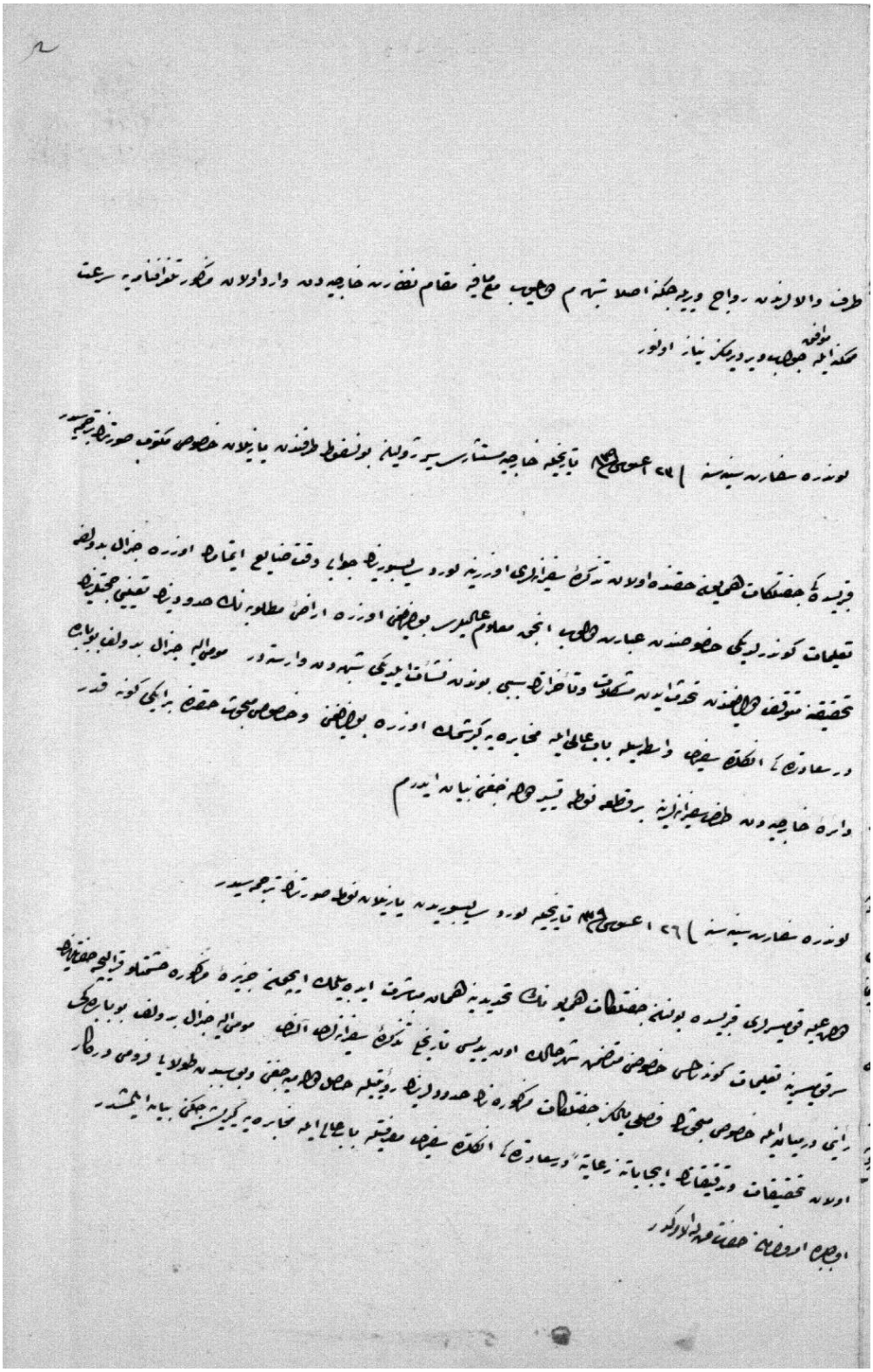
Hâriciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i ʻÂlîsinden Kıbrıs Vâlîsi'ne Tahrîrât

Kıbrıs Cezîresi'nde vâkı‘ emlâk-i hümâyûnun ta‘yîn-i hudûduna Cezîre-i mezkûrede bulunan Erkân-ı Harb Kolağalarından Rif‘atlü Kâmil Efendi ile bu tarafdan dahi Rif‘atlü Hakkı Bey me’mûr ve ta‘yîn olunduklarından ve Süleyman Ağa dahi emlâk-i mezkûrun muhâfazasına me’mûr edildiğinden mûmâileyhimânın refâkatlerine tarafınızdan dahi bir münâsib me’mûrun i‘tâ ve arâzînin bulunduğu mevâkı‘a isrâsıyla haritaları mûcebince hudûdlarının mu‘âyene ve tasdîk edilmesi ve şâyed arâzî-i mezbûrenin cüz’î ve küllî bir kısmına ahâlî tarafından iddi‘â vâkı‘ olduğu takdîrde ol arâzînin mensûb olduğu Kazâ Meclisi'nde muhâkemelerinin Arâzî Kānûnnâme-i Hümâyûnlarına tatbîkan icrâsıyla alınacak hüküm i‘lâmı mûcebince haritalarının bi't-tashîh hudûd-ı sahîhasının tasdîkine ve herhâlde mûmâileyhimin umûr-ı me’mûrelerince icrâ-yı teshîlât olunmasına himmet buyurmaları siyâkında.

BOA. HR. SYS. 890/5_27

BOA. HR. SYS. 890/5_27

BOA. HR. SYS. 890/5_27

Belge özeti

Londra Elçisi ile Lord Salisbury ve İngiliz Dışişleri Müsteşarı Sir Julian Pauncefote arasındaki Kıbrıs Padişah arazi/mülklerinin sınırlarının tespiti için yapılan yazışmaların suretlerini içeren ve 4 Eylül 1879 tarihinde Londra Elçiliğinden Osmanlı Dışişleri Bakanlığına gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Bâb-ı'Âlî
Nezâret-i Celîle-i Hâriciye
Terceme Odası

Makām-ı Nezâret-i Celîle-i Hâriciyeye fî 4 Eylül sene [1]879 târîhiyle Londra Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan tahrîrâtın tercemesidir:

Kıbrıs'da bulunan çiftlikât-ı hümâyûnun tahdîdi hakkında fî 24 ve 30 Ağustos sene [1]879 târîhleriyle ve 7821-282 ve 7829-280 numaralarıyla mütecâsir-i takdîmi olduğum iki kıt'a telgrafnâme-i 'âcizânemde 'arz olunduğu üzere fî 16 Ağustos sene [1]879 târîhiyle ve 55731-108 numarasıyla makām-ı celîle-i Nezâret-penâhîlerinden şeref-vârid olan telgrafnâme-i 'âlîlerine imtisâlen geçen ayın on yedisi târîhiyle Lord Salisbury'ye yazılan tezkirenin ve Umûr-ı Hâriciye Nezâreti Müsteşârı Sir Julian Pauncefote tarafından vârid olan tahrîrât-ı mahsûsa ile me'âli mücmelen ânifü'l-'arz iki kıt'a telgrafnâme-i 'âcizânemde 'arz olunan Lord Salisbury'nin notasının birer sûretleri manzûr-ı 'âlî-i Nezâret-penâhîleri buyurulmak üzere leffen takdîm kılınmağın ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Londra Sefâret-i Seniyyesi'nden fî 17 Ağustos sene [1]879 târîhiyle Lord Salisbury'ye yazılan nota sûretinin tercemesidir:

Şehr-i hâlin on ikisi târîhiyle taraf-ı vâlâlarından vürûd eden tahrîrâtın me'âli bâ-telgraf Hâriciye Nezâret-i Celîlesine 'arz ve teblîğ ile Kıbrıs'da bulunan çiftlikât-ı hümâyûnun tahdîdi için Dersaâdet'deki İngiltere sefîri ma'rifetiyle Bâb-ı'Âlî ile muhâbereye girişmek üzere cezîre-i mezkûrede haşmetlü Kraliçe hazretlerinin ser-komiseri Ceneral Biddulph'a ta'lîmât gönderileceğine dâ'ir vâkı' olan teblîgât-ı 'âcizânem üzerine Makām-ı Nezâret-i müşârünileyhâdan cevâben alınan ve zât-ı vâlâlarıyla bizzat mülâkāt edilemeyeceğinden sûreti ma'lûm-ı 'âlîleri buyurulmak üzere leffen teblîğ kılınan telgrafnâmeden müstebân olacağı üzere nâzır-ı müşârünileyh hazretleri Devlet-i 'Aliyye komiserlerinin bundan bir mâh akdem Kıbrıs'a 'azîmetleri mûmâileyh Ceneral Biddulph ile verilen karâr üzerine vukū' bulduğu ve bu vechile Dersaâdet'deki İngiltere sefîri ile muhâbereye girişmeğe mahal kalmadığını iş'âr ile artık bilâ-te'hîr 'ameliyât-ı tahdîdiyyeye mübâşeret olunmak üzere mûmâileyh Ceneral Biddulph'a evâmir-i kat'iyye verilmesiyçün zât-ı vâlâlarına teblîğ-i keyfiyyet etmekliğimi emr etmişdir. Ba'dehû nüzûlü melhûz olan bârândan dolayı 'ameliyât-ı tahdîdiyye sektedâr olacağı mülâhazasına mebnî bu misillü 'ameliyâta mevsim-i hâzırın müsâ'idliği

münâsebetiyle nâzır-ı müşârünileyh hazretlerinin beyân eylediği ârzûya taraf-ı vâlâlarından revâc verileceğine aslâ şübhem olmayıp ma‘amâfîh Makām-ı Nezâret-i Hâriciyeden vârid olan mezkûr telgrafnâmeye sür‘at-i mümkine ile muvâfık cevâb verdirmeniz niyâz olunur.

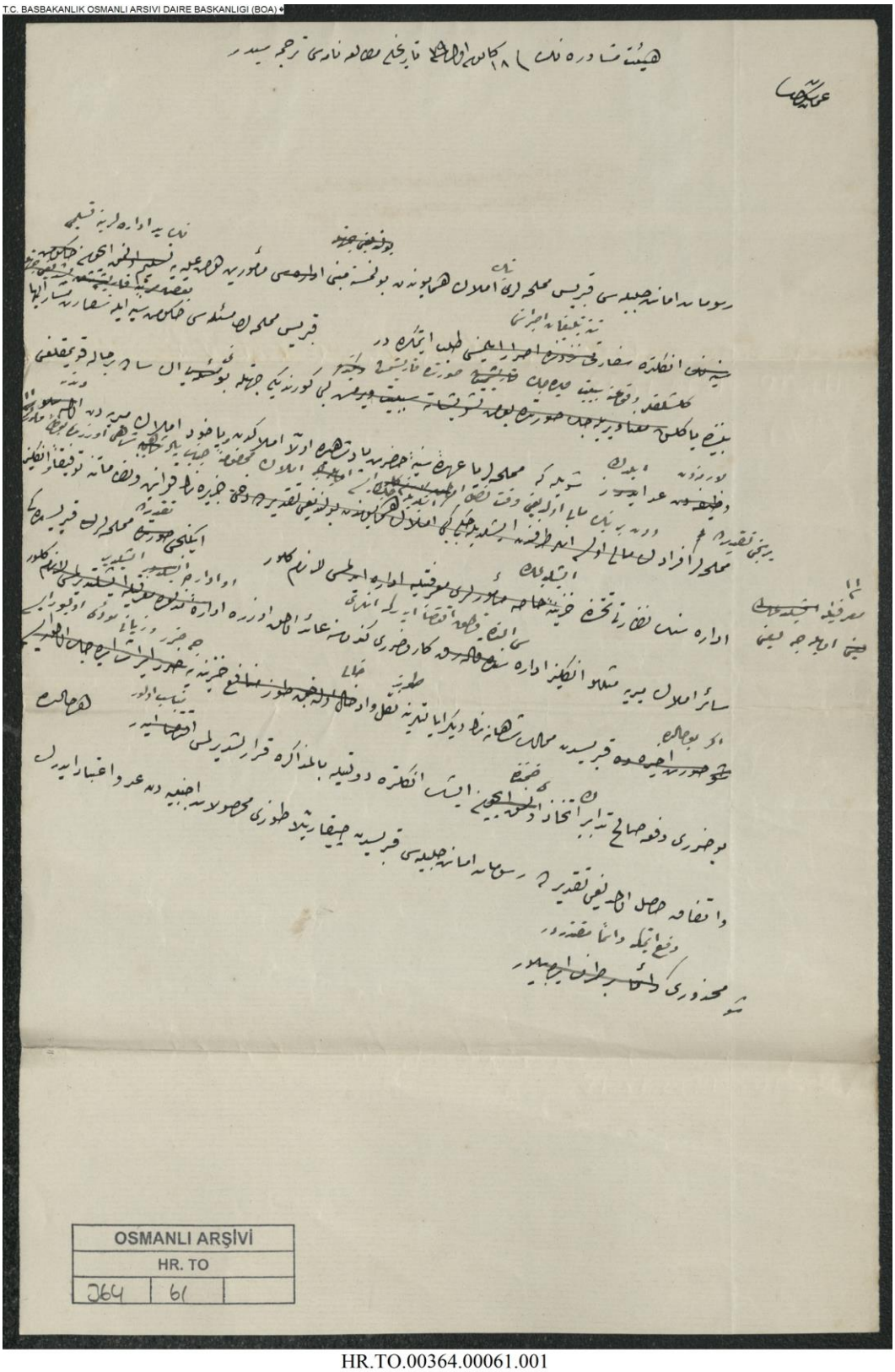
Londra Sefâret-i Seniyyesi'ne fî 23 Ağustos sene [1]879 târîhiyle Hâriciye Müsteşârı Sir Julian Pauncefote tarafından yazılan husûsî mektûb sûretinin tercemesidir:

Kıbrıs'daki çiftlikât-ı hümâyûn hakkında olan tezkire-i sefîrâneleri üzerine Lord Salisbury'nin cevâbı vakit zâyi‘ etmemek üzere Ceneral Biddulph'a ta‘lîmât gönderildiği husûsundan ‘ibâret olup ancak ma‘lûm-ı ‘âlîleri bulunduğu üzere arâzî-i matlûbenin hudûdunun ta‘yîni hüccetlerinin tahkīkine mütevakkıf olduğundan tahaddüs eden müşkilât ve te’ahhurâtın sebebi bundan neş’et eylediği şübheden vârestedir. Mûmâileyh Ceneral Biddulph bu bâbda Dersaâdet'deki İngiltere sefîri vâsıtasıyla Bâb-ı‘Âlî ile muhâbereye girişmek üzere bulunduğunu ve husûs-ı mebhûs hakkında bir iki güne kadar Dâ’ire-i Hâriciyeden taraf-ı sefîrânelerine bir kıt‘a nota tesyîr olunacağını beyân ederim.

Londra Sefâret-i Seniyyesi'ne fî 26 Ağustos sene [1]879 târîhiyle Lord Salisbury'den yazılan nota sûretinin tercemesidir:

Devlet-i ‘Aliyye komiserleri Kıbrıs'da bulunan çiftlikât-ı hümâyûnun tahdîdine hemen mübâşeret edebilmek için cezîre-i mezkûre haşmetlü Kraliçe hazretlerinin ser-komiserine ta‘lîmât gönderilmesi husûsunu mutazammın şehr-i hâlin on yedisi târîhiyle tezkire-i sefîrâneleri alındı. Mûmâileyh Ceneral Biddulph bu bâbdaki re’yini dermeyân ile husûs-ı mebhûsün faslı yalnız çiftlikât-ı mezkûrenin hudûdlarının rü’yetiyle hâsıl olamayacağını ve bu sebebden dolayı lüzûmu derkâr olan tahkīkāt ve tedkīkātın îcâbâtına ri‘âyeten Dersaâdet'deki İngiltere sefîri ma‘rifetiyle Bâb-ı‘Âlî ile muhâbereye girişeceğini beyân eylemişdir. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

BOA. HR. TO. 364/61

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

OSMANLI ARŞİVİ
HR. TO
364 | 61

HR.TO.00364.00061.001

BOA. HR. TO. 364/61

Belge özeti

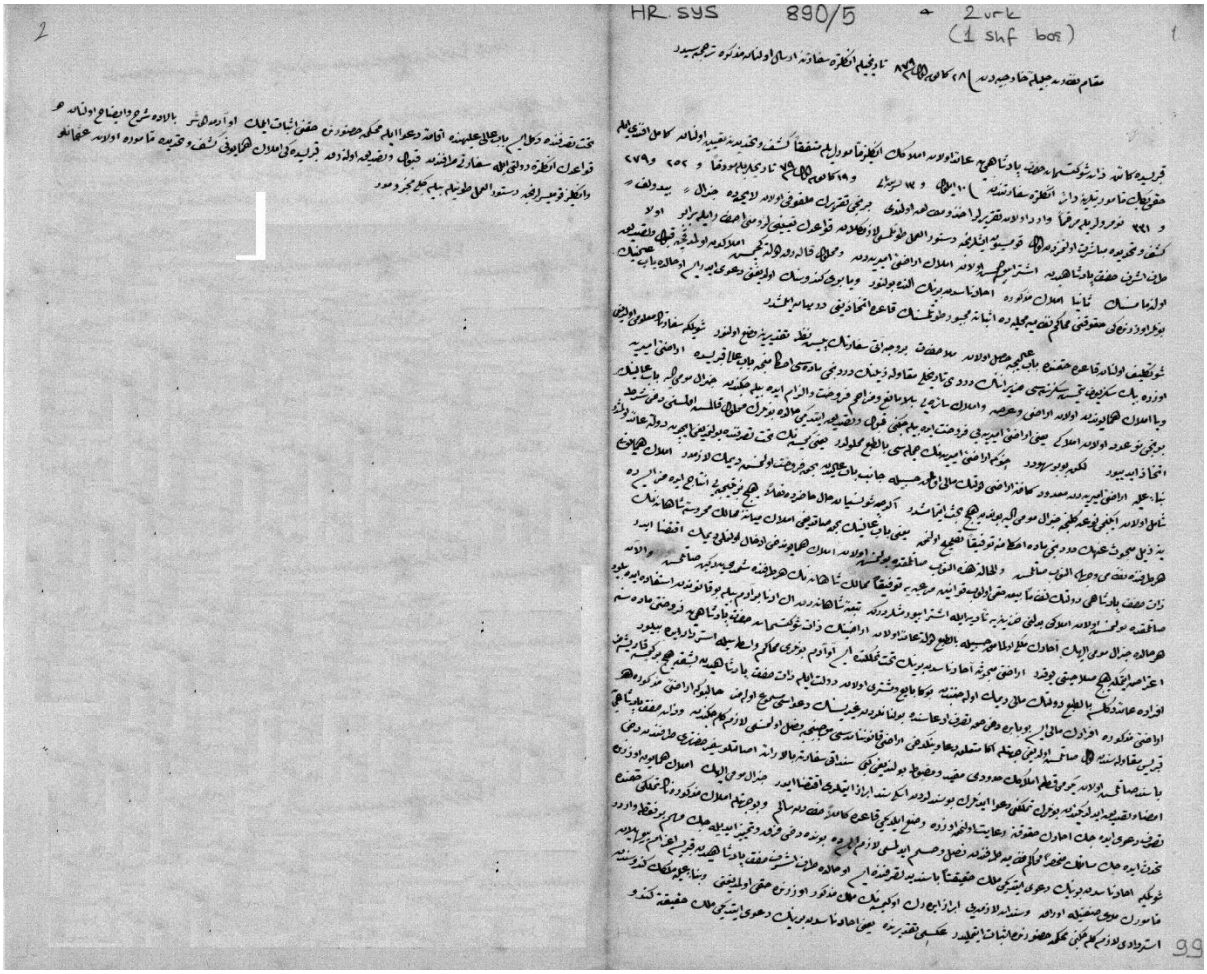
Gümrük İdaresinin talebi üzerine Padişah sorumluluğundaki mülklerden veya devlet mallarından olan Kıbrıs'taki tuzlaların Osmanlı Hükûmeti ile İngiliz Büyükelçiliği arasında gelecekte sıkıntılara sebep olacağından bunların işletilmesine dair Danışma Kurulunun 18 Aralık 1879 tarihli görüş yazısı

Belgenin çeviri yazısı

Hey'et-i Müşâverenin fî 18 Kânûn-ı Evvel sene 79 târîhli mütâla'a-nâmesi tercemesidir.

Rüsûmât Emânet-i Celîlesi Kıbrıs memlehalarının emlâk-i hümâyûndan bulunmasına mebnî me'mûrîn-i Devlet-i 'Aliyye'nin yed-i idârelerine teslîmi için İngiltere Sefâretine teblîgât icrâsını taleb etmektedir. Kıbrıs memlehaları mes'elesi Hükûmet-i Seniyye ile Sefâret-i müşârünileyhâ beyninde yanlışlıklar vukū'una sebebiyet verecek sûretde karışmış gibi göründüğü cihetle bunu en sâde bir hâle koymaklığı lâzımeden 'addeyledik. Şöyle ki memlehalar ya 'uhde-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî'de olan emlâkdan veyâhûd emlâk-i mîriyyedendir. Me'mûrlar ma'rifetiyle öylece ya'nî memlehalar birinci takdîrde efrâddan birinin mâlı olduğu vakit nasıl ise emlâk-i mahsûsa-i cenâb-ı Pâdişâhî üzerinde bulunan idâresinin nezâreti tahtında işledilmek lâzım gelir. İkinci takdîrde memlehalar Kıbrıs'daki sâ'ir emlâk-i mîriyye misillü İngiliz İdaresi elinde kalmak iktizâ eder ki ânları kâr u zararı kendisine 'âid olmak üzere o idâre işledir. Eğer bu hâlde Kıbrıs'dan memâlik-i şâhânenin diğer eyâletlerine tuz nakil ve idhâli Hazînece zarar ve ziyânı müeddî olur ise bu zararı def'e sâlih tedâbîrin ittihâzı zımnında işin İngiltere Devleti'yle bi'l-müzâkere karârlaşdırılması münâsib olur. Herhâlde ve ittifâk hâsıl olduğu takdîrde Rüsûmât Emânet-i Celîlesi Kıbrıs'dan çıkarılan tuzu mahsûlât-ı ecnebiyyeden 'add ve i'tibâr ederek şu mahzûru def' etmeye dâ'imâ muktedirdir.

BOA. HR. SYS. 890/5_99

BOA. HR. SYS. 890/5_99

Belge özeti

4 Haziran 1878 târihli Ek Sözleşme'nin 4. maddesine göre Osmanlı Hükûmeti Kıbrıs'ta devlete ait araziler, mülkler, arsalar vesaireyi hiçbir engel olmaksızın satabilme hakkına sahip olduğundan General Biddulph'un Padişah arazileri ile ilgili değerlendirmelerinin yanlış olduğuna, Padişah'ın devletten satın aldığı mülklerin bedelini Hazineye ödediğine, sınırların belli olduğuna ve diğer hukuki tespitlere dair Osmanlı Dışişlerinden İngiltere Elçiliğine 28 Aralık 1879 tarihinde gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

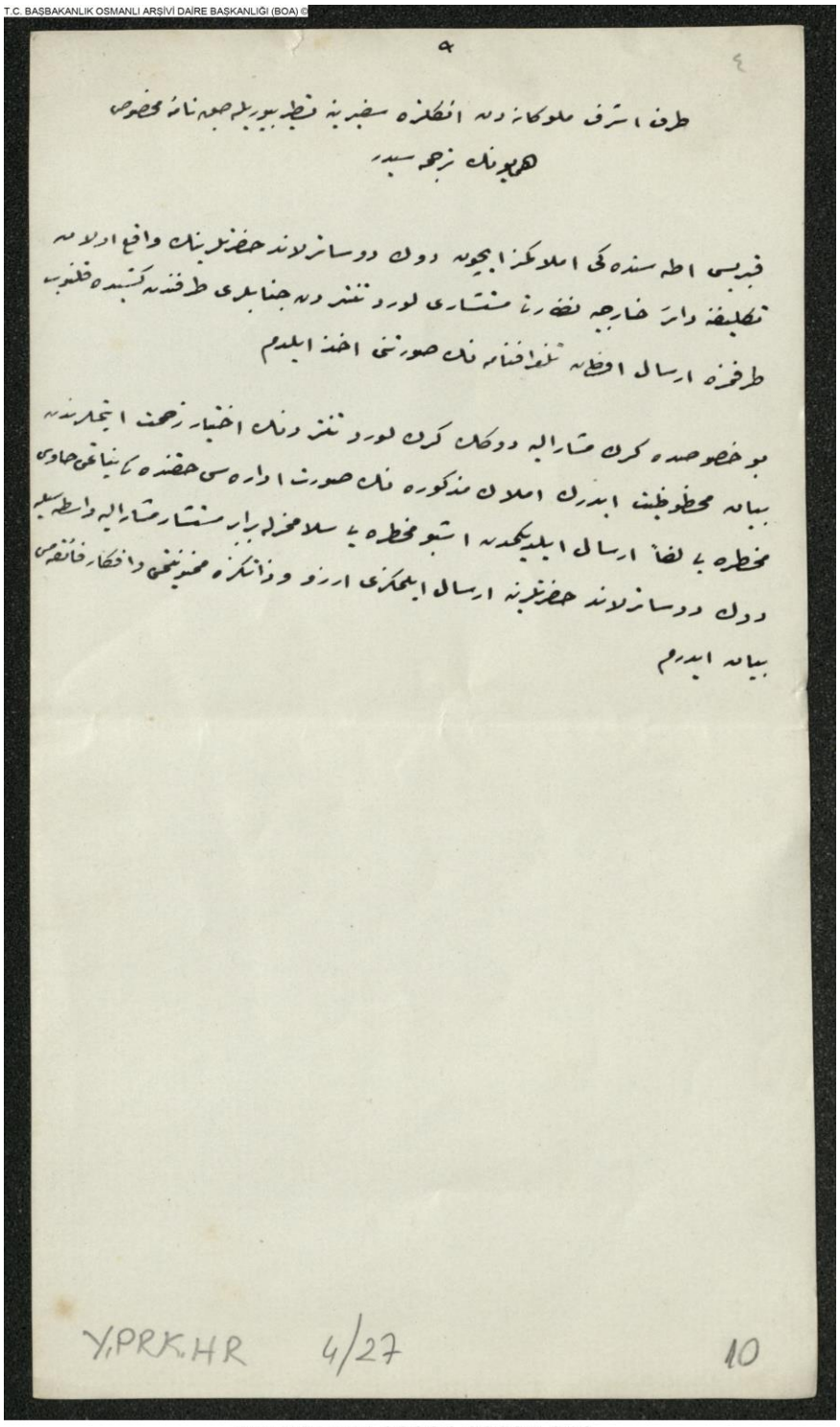
Makām-ı Nezâret-i Celîle-i Hâriciyeden fî 28 Kânûn-ı Evvel sene [1]879 târîhiyle İngiltere Sefâretine irsâl olunan müzekkere tercemesidir

Kıbrıs'da kâ'in zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'ye 'âid olan emlâkın İngiliz me'mûrlarıyla müttefikan keşf ve tahdîdine ta'yîn olunan Kâmil Efendi ile Hakkı Bey'in me'mûriyetlerine dâ'ir İngiltere Sefâreti'nden fî 10 Eylül ve 13 Teşrîn-i Sânî ve 19 Kânûn-ı Evvel sene [18]79 târîhleriyle müverrahan ve 252 ve 279 ve 331 numaralarıyla murakkamen vârid olan takrîrler ahz ve mütâla'a olundu. Birinci takrîrin melfûfu olan lâyihada Ceneral Biddulph keşf ve tahrîre mübâşeret olunmazdan evvel Komisyon işlerince düstûru'l-amel tutulması lâzım gelen kavâ'idin ta'yîni lüzûmunu ihtâr ile berâber evvelen; taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhî'den iştirâ buyurulmuş olan emlâk, arâzî-i emîriyyeden ve mahlûl kalarak devlete geçmiş emlâkdan olmadıkca kabûl ve tasdîk olunamamasının sâniyen; emlâk-i mezkûre âhâd-ı nâsdan birinin elinde bulunur veya biri kendisinin olduğunu da'vâ eder ise o hâlde Bâb-ı'Âlî'nin bunlar üzerindeki hukūkunu mehâkim-i nizâmiyye-i mahalliyyede isbâta mecbûr tutulmasının kā'ide ittihâzını dermeyân eylemişdir.

Şu teklîf olunan kā'ide hakkında Bâb-ı'Âlî'ce hâsıl olan mülâhazât ber-vech-i âtî Sefâretin pîş-i nazar-ı takdîrine vaz' olunur: Şöyle ki Sefâretin ma'lûmu olduğu üzere bin sekiz yüz yetmiş sekiz senesi Haziran'ının dördü târîhli mukāvele zeylinin dördüncü mâddesi ahkâmınca Bâb-ı'Âlî Kıbrıs'da arâzî-i emîriyye veya emlâk-i hümâyûndan olan arâzî ve 'arsa ve emlâk-i sâ'ireyi bilâ-mâni' ve müzâhib fürûht ve ilzâm edebileceğinden ceneral-i mûmâileyh Bâb-ı'Âlî'nin birinci nev'den olan emlâkı ya'nî arâzî-i emîriyyeyi fürûht edebileceğini kabûl ve tasdîk etdiği hâlde bunların mahlûl kalmış olmasını dahi şart ittihâz ediyor. Lâkin bu bir sehvdir. Çünkü arâzî-i emîriyyenin cümlesi bi't-tab' mahlûldür ya'nî kimsenin taht-ı tasarrufunda bulunmadığı için devlete 'âid olmuşdur. Binâenaleyh arâzî-i emîriyyeden ma'dûd kâffe-i arâzî devletin mâlı olmak hasebiyle cânib-i Bâb-ı'Âlî'den bi-hakkın fürûht olunmuş demek lâzımdır. Emlâk-i hümâyûnu şâmil olan ikinci nev'a gelince ceneral-i mûmâileyh bundan hiç bahs etmemişdir. Eğerçi şu nisyân hâl-i hâzırda fi'len hiçbir netîceyi intâc edemez ise de yine zeyl-i mebhûsün-anhın dördüncü mâdde ahkâmına tevfîkan tashîh olunmak ya'nî Bâb-ı'Âlî'nin bi-hakkın satdığı emlâk miyânına memâlik-i mahrûse-i şâhânenin her tarafında nizâmı vechile alınıp satılmış ve el-hâletü hâzihî alınıp

satılmakda bulunmuş olan emlâk-i hümâyûn dahi idhâl olunmalı demek iktizâ eder. Zât-ı hazret-i Pâdişâhî devletin nizâmen bey‘e hakkı olup kavânîn-i mer‘iyyeye tevfîkan memâlik-i şâhânenin her tarafında şimdiye değin satılmış ve el’ân satılmakda bulunmuş olan emlâkı bedelini Hazîneye te’diye ile iştirâ buyurmuşlardır ki teba‘a-i şâhâneden en ednâ bir âdem bile bu kānûndan istifâde edebilir. Herhâlde ceneral-i mûmâileyhin âhâdın mülkü olmamak hasebiyle bi't-tab‘ devlete ‘âid olan arâzînin zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'ye fürûhtu mâddesine i‘tirâz etmeğe hiç salâhiyeti yokdur. Arâzî-i mebhûse âhâd-ı nâsdan birinin taht-ı temellükünde ise o âdem bunları mehâkim vâsıtasıyla istirdâd edebilir. Efrâda ‘âid değilse bi't-tab‘ devletin mâlı demek olacağından buna bâyi‘ ve müşterî olan devlet ile zât-ı hazret-i Pâdişâhî'den başka hiçbir kimse karışamaz. Arâzî-i mezkûre efrâdın mâlı ise bu bâbda dahi hakk-ı tasarruf iddi‘âsında bulunanlardan gayrısının da‘vâsı mesmû‘ olamaz. Hâlbuki arâzî-i mezkûre Kıbrıs Mukāvelesi'nden evvel satılmış olduğu cihetle âna müte‘allik de‘âvînin dahi Arâzî Kānûnnâmesi mûcebince fasl olunması lâzım geleceğinden ve zât-ı hazret-i Pâdişâhî'ye bâ-sened satılmış olan yirmi kıt‘a emlâkın hudûdu mukayyed ve mazbût bulunduğu gibi senedâtı Sefârete bi'l-irâ’e asâletlü sefîr hazretleri tarafından dahi imzâ ve tasdîk edildiğinden bunların temellükünü da‘vâ edenlerin bu senedlerden eski sened ibrâz etmeleri iktizâ eder. Ceneral-i mûmâileyhin emlâk-i hümâyûn üzerinde tasarruf da‘vâ edecek âhâdın hukūkuna ri‘âyet olunmak üzere vaz‘ eylediği kā‘ide kâmilen hatâdan sâlim ve bu cihetle emlâk-i mezkûrenin temellükü hakkında tahaddüs edecek mesâ’ilin münhasıran mehâkim-i nizâmiyye tarafından fasl ü hasm edilmesi lâzım ise de bunda dahi fark ve temyîz edilecek mühim bir nokta vardır. Şöyle ki âhâd-ı nâsdan birinin da‘vâ etdiği mülk hakīkaten bâ-sened yed-i tasarrufunda ise o hâlde taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhî'den Kıbrıs'a i‘zâm buyurulan me’mûrun müdde‘î sıfatıyla evrâk ve senedât-ı lâzımeyi ibrâz ederek o kimsenin mülk-i mezkûr üzerinde hakkı olmadığını ve binâenaleyh mülkün kendisinden istirdâdı lâzım geleceğini mahkeme huzûrunda isbât etmelidir. ‘Aksi takdîrinde ya‘nî âhâd-ı nâsdan birinin da‘vâ etdiği mülk hakīkaten kendi taht-ı tasarrufunda değil ise Bâb-ı‘Âlî ‘aleyhinde ikāme-i da‘vâ ile mahkeme huzûrunda hakkını isbât eylemek o âdeme düşer. Bâlâda şerh ve îzâh olunan kavâ‘idin İngiltere Devleti ile Sefâreti tarafından kabûl ve tasdîk olunarak Kıbrıs'daki emlâk-i hümâyûnu keşf ve tahdîde me’mûr olan Osmânlı ve İngiliz komiserlerince düstûru'l-amel tutulabileceği meczûmdur.

BOA. Y. PRK. HR. 4/27_10

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

Y.PRK.HR.00004.00027.010

BOA. Y. PRK. HR. 4/27_10

Belge özeti

Kıbrıs Adası'ndaki Padişah arazi/mülkleri için Sutherland Dükü'nün teklîfine dair Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Lord Tenterden tarafından gönderilen telgraftan dolayı Padişah'ın hoşnut kaldığı ve bu konudaki düşüncelerini ortaya koyan diplomatik notayı ekte gönderdiğine dair 1879 yılında İngiltere Büyükelçisi'ne yazılacak özel Padişah mektubunun taslağı

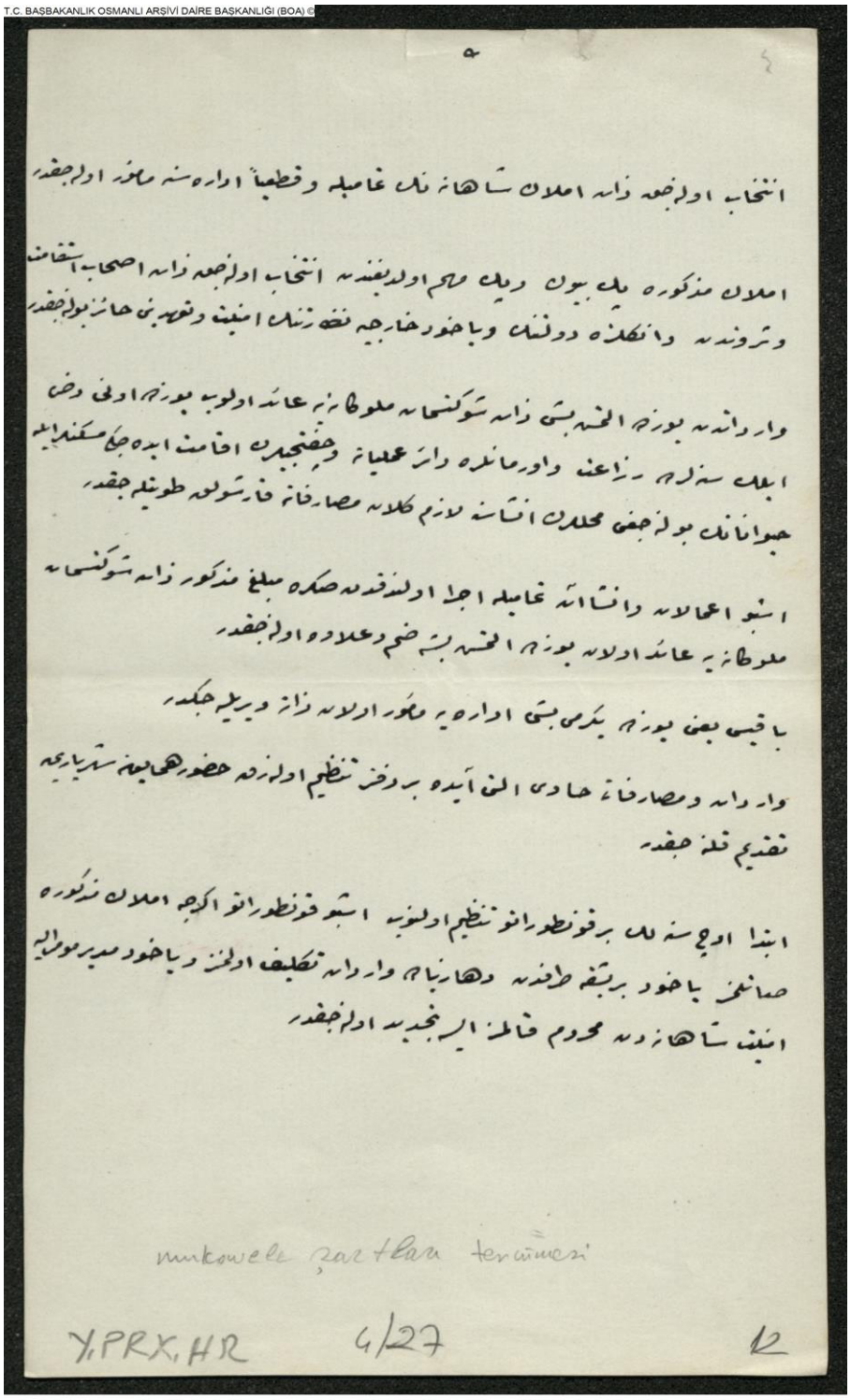
Belgenin çeviri yazısı

Taraf-ı eşref-i mülûkâneden İngiltere Sefîrine tastîr buyurulacak nâme-i mahsûs-ı hümâyûnun tercemesidir.

Kıbrıs Adası'ndaki emlâkımız için Dük de Sutherland hazretlerinin vâkı‘ olan teklîfine dâ’ir Hâriciye Nezâreti Müsteşârı Lord Tenterden Cenâbları tarafından keşîde kılınıp tarafımıza irsâl olunan telgrafnâmenin sûretini ahz eyledim.

Bu husûsda gerek müşârünileyh Dük'ün gerek Lord Tenterden'in ihtiyâr-ı zahmet etmelerinden beyân-ı mahzûziyyet ederek emlâk-i mezkûrenin sûret-i idâresi hakkındaki niyyâtımı hâvî muhtırayı leffen irsâl eylediğimden işbu muhtırayı selâmımızla berâber Müsteşâr-ı müşârünileyh vâsıtasıyla Dük de Sutherland hazretlerine irsâl eylemenizi ârzû ve zâtınıza memnûniyetimi ve efkâr-ı fâikamı beyân ederim.

BOA. Y. PRK. HR. 4/27_12

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

Y.PRK.HR.00004.00027.012

BOA. Y. PRK. HR. 4/27_12

Belge özeti

Kıbrıs'taki Padişah mülk/arazilerinin tamamının idaresinde görevlendirilecek kişide aranılacak özelliklere ve gelirlerin dağılımına dair tarihsiz şartname

Belgenin çeviri yazısı

İntihâb olunacak zât emlâk-i şâhânenin tamâmıyla ve kat‘iyyen idâresine me’mûr olacakdır.

Emlâk-i mezkûre pek büyük ve pek mühim olduğundan intihâb olunacak zât ashâb-ı istikāmet ve servetden ve İngiltere Devleti'nin veyâhûd Hâriciye Nezâretinin emniyet ve ta‘ahhüdünü hâ’iz bulunacakdır.

Vâridâtdan yüzde altmış beş zât-ı şevket-simât-ı mülûkâneye ‘âid olup yüzde onu dahi ilk senelerde zirâ‘at ve ormanlara dâ’ir ‘ameliyâta ve çiftçilerin ikāmet edeceği meskenler ile hayvânâtın bulunacağı mahallerin inşâsına lâzım gelen masârifâta karşılık tutulacaktır.

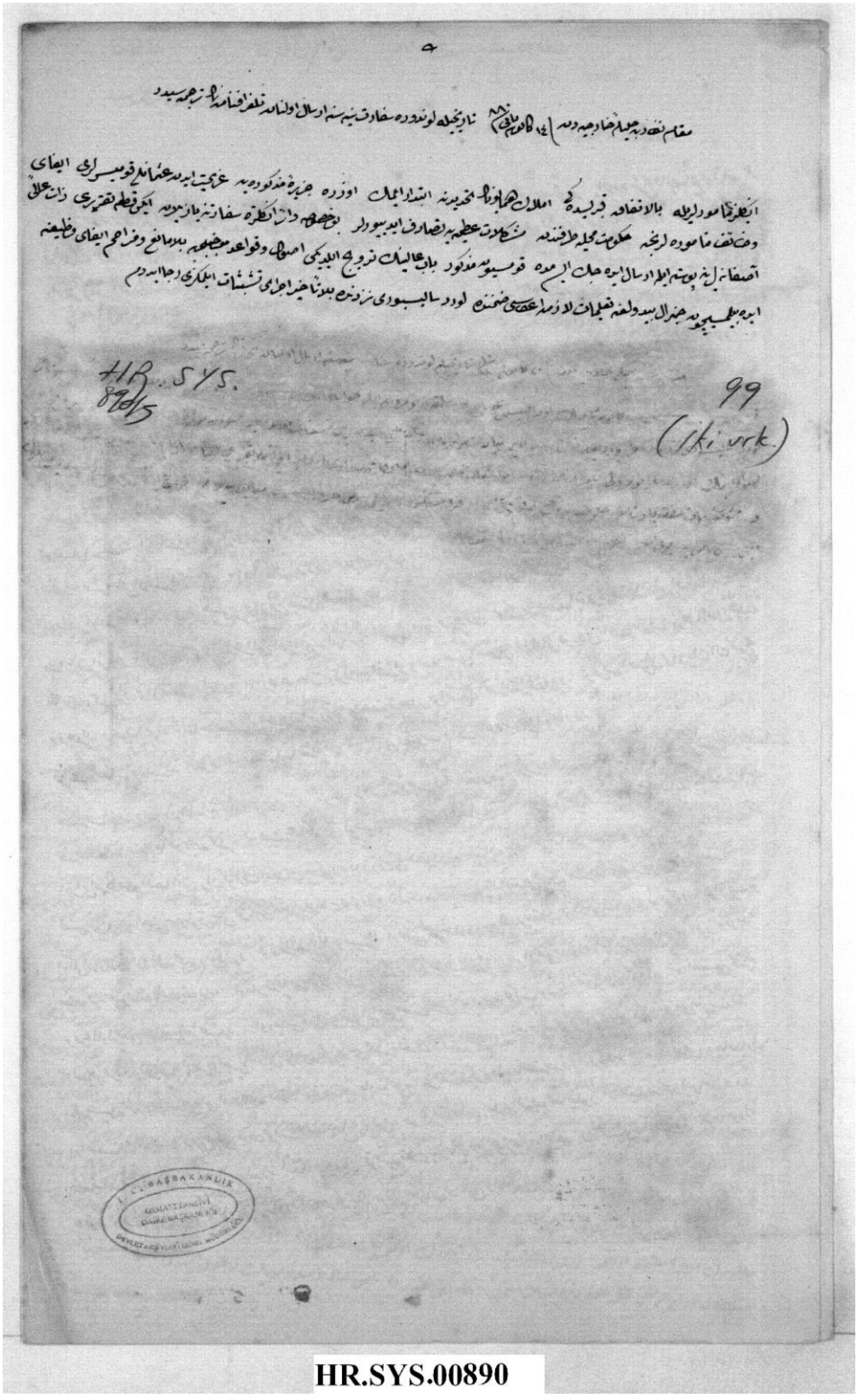
İşbu i‘mâlât ve inşâ’ât tamâmıyla icrâ olundukdan sonra meblâğ-ı mezkûr zât-ı şevket-simât-ı mülûkâneye ‘âid olan yüzde altmış beşe zam ve ‘ilâve olunacakdır.

Bâkīsi ya‘nî yüzde yirmi beş idâreye me’mûr olan zâta verilecekdir.

Vâridât ve masârifâtı hâvî altı ayda bir defter tanzîm olunarak huzûr-ı Hümâyûn-ı Şehriyârî'ye takdîm kılınacakdır.

İbtidâ üç senelik bir kontrato tanzîm olunup işbu kontrato eğerçi emlâk-i mezkûre satılmaz yâhûd bir başka tarafdan daha ziyâde vâridât teklîf olunmaz veyâhûd müdîr-i mûmâileyh emniyet-i şâhâneden mahrûm kalmaz ise tecdîd olunacakdır.

BOA. HR. SYS. 890/5

HR.SYS.00890

BOA. HR. SYS. 890/5

Belge özeti

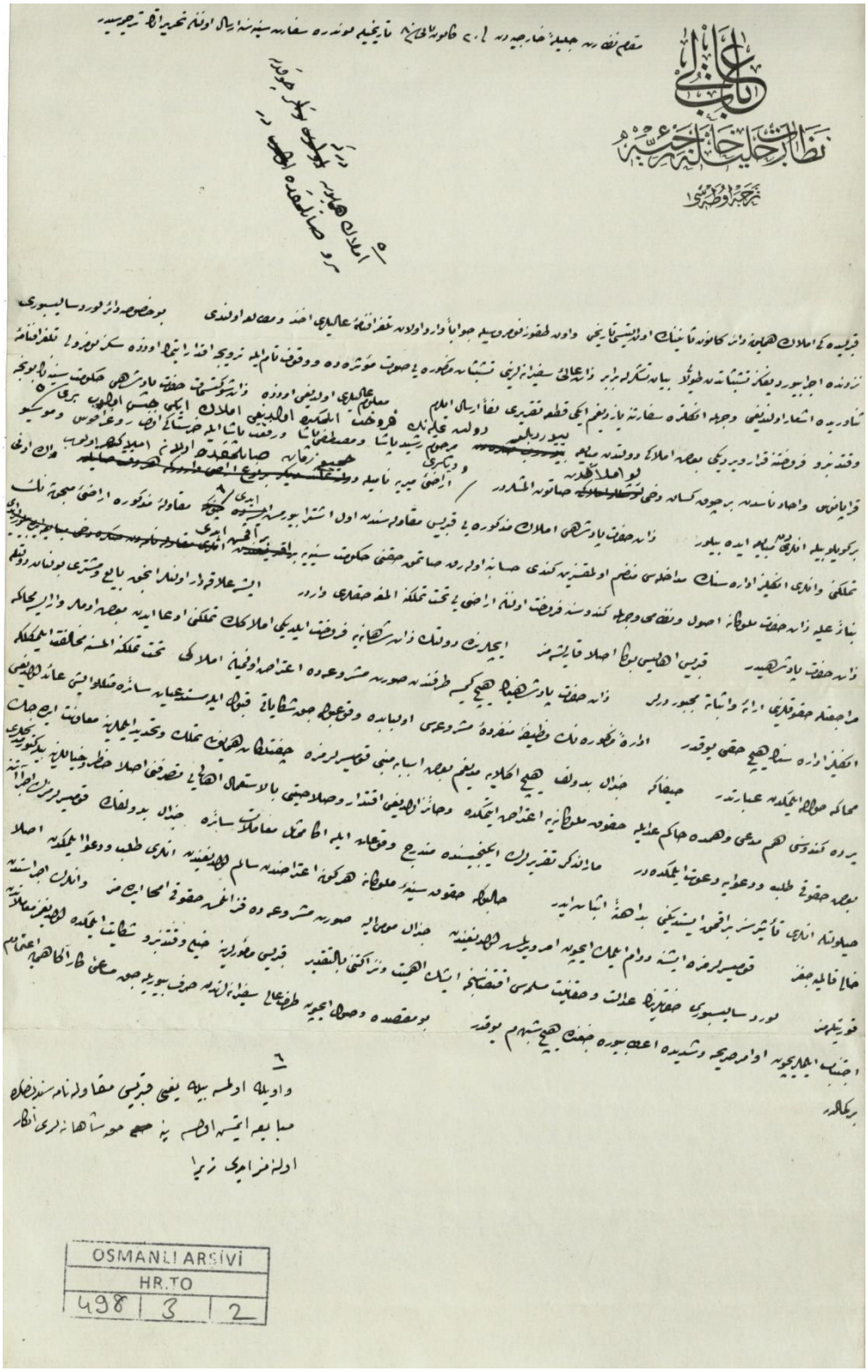
İngiliz memurlarıyla birlikte Kıbrıs'taki Padişah mallarının kaydedilmesine başlanmak üzere Ada'ya ulaşan Osmanlı komiserlerinin görevlerini yapmalarına Yerel Hükûmetçe zorluk çıkartıldığından iki adet resmî yazının Londra Büyükelçiliğine postayla gönderileceği ancak şimdiden General Biddulph'a talimat verilmek üzere Lord Salisbury nezdinde de girişimde bulunulmasına dair Osmanlı Dışişleri Bakanlığından 14 Ocak 1880 tarihinde Londra Büyükelçiliğine gönderilen telgraf

Belgenin çeviri yazısı

Makām-ı Nezâret-i Celîle-i Hâriciyeden fî 14 Kânûn-ı Sânî sene 880 târîhiyle Londra Sefâret-i Seniyyesi'ne irsâl olunan telgrafnâmenin tercemesidir.

İngiliz me'mûrlarıyla bi'l-ittifâk Kıbrıs'daki emlâk-i hümâyûnun tahrîrine ibtidâr eylemek üzere Cezîre-i mezkûreye 'azîmet eden Osmânlı komiserleri vezâ'if-i me'mûrelerince Hükûmet-i Mahalliyye tarafından müşkilât-ı 'azîmeye tesâdüf ediyorlar. Bu husûsa dâ'ir İngiltere Sefâretine yazılan iki kıt'a takrîri âsafânelerine posta ile irsâl edecek isem de Komisyon-ı mezkûr Bâb-ı'Âlî'nin tervîc eylediği usûl ve kavâ'id mûcebince bilâ-mâni' ve mezâhim îfâ-yı vazîfe edebilmesi için General Biddulph'a talîmât-ı lâzıme zımnında Lord Salisbury nezdinde bilâ-te'hîr icrâ-yı teşebbüsât eylemenizi ricâ ederim.

BOA. HR. TO. 498/3_2

BOA. HR. TO. 498/3_2

Belge özeti

İngiltere Büyükelçiliğine yazılan iki adet yazının ekte gönderildiğine, Padişah'ın Osmanlı Hükûmeti'nin uzun vakitten beri satışına karar verdiği bazı mülkleri kanunlar çerçevesinde devletten satın aldığına, İngiliz İdaresinin buna karşı çıkma hakkının olmadığına, General Biddulph'un anlaşılamayan bazı sebeplerle Padişah'ın çiftliklerinin belirlenmesinde Osmanlı memurlarına yardımcı olmadığı ancak Lord Salisbury'nin konuyla ilgili emirlerinin sorunu çözüp süreci hızlandıracağına dair Osmanlı Dışişlerinden 20 Ocak 1880'de Londra Büyükelçiliğine gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Bâb-ı'Âlî
Nezâret-i Celîle-i Hâriciye
Terceme Odası

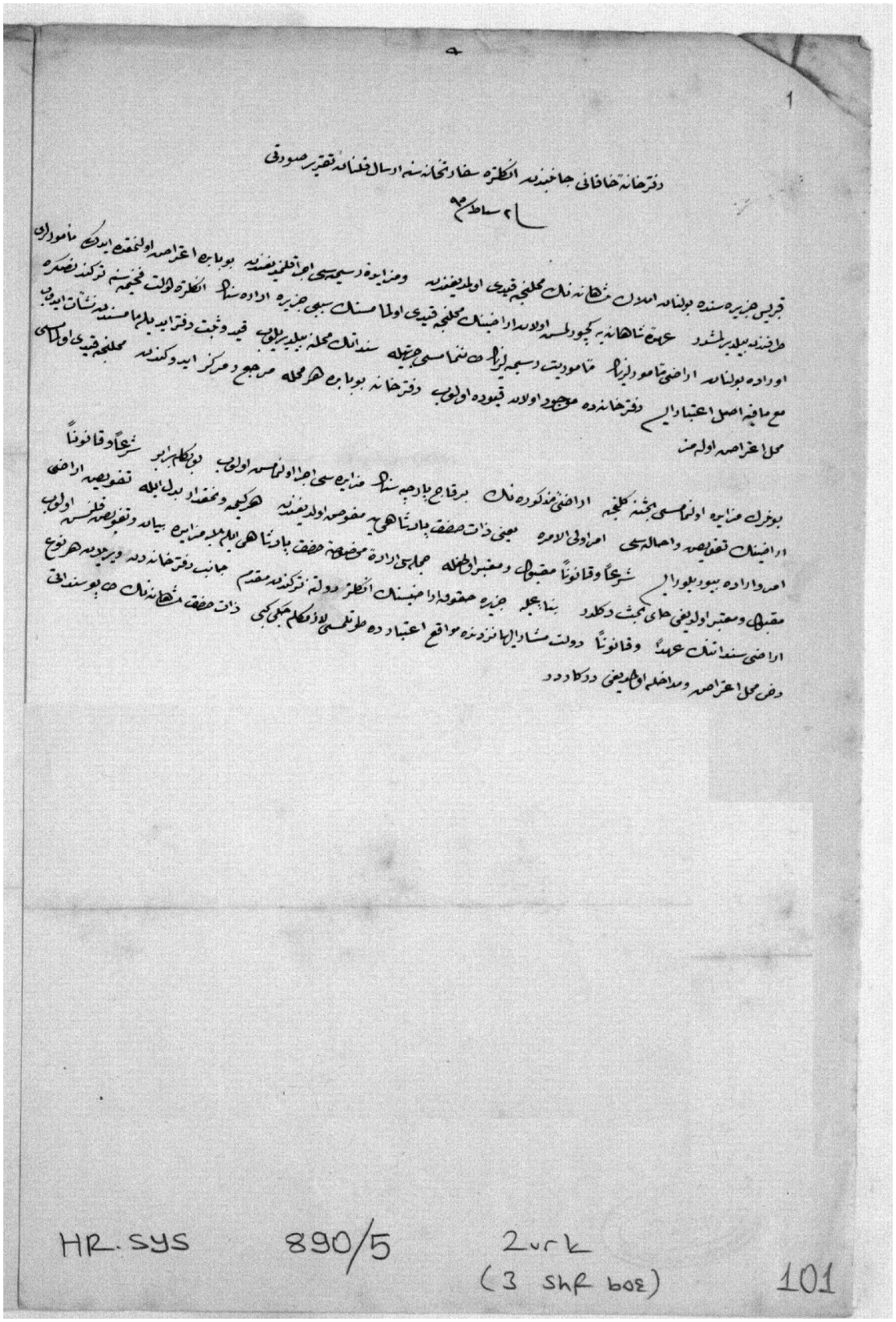
Makām-ı Nezâret-i Celîle-i Hâriciyeden fî 20 Kânûn-ı Sânî sene [18]80 târîhiyle Londra Sefâret-i Seniyyesi'ne irsâl olunan tahrîrâtın tercemesidir

Kıbrıs'daki emlâk-i hümâyûna dâ'ir Kânûn-ı Sânî'nin on altısı târîhi ve on dokuz numarasıyla cevâben vârid olan telgrafnâme-i 'âlîleri ahz ve mütâla'a olundu.

Bu husûsa dâ'ir Lord Salisbury nezdinde icrâ buyurduğunuz teşebbüsâtdan dolayı beyân-ı teşekkürle berâber zât-ı 'âlî-i sefîrânelerini teşebbüsât-ı mezkûreyi sûret-i müessirede ve vukūf-ı tâm ile tervîce iktidâr etmek üzere sekiz numaralı telgrafnâme-i senâverîde iş'âr olunduğu vechile İngiltere Sefâreti'ne yazdığım iki kıt'a takrîri leffen irsâl eyledim. Ma'lûm-ı 'âlîleri olduğu üzere zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî Hükûmet-i Seniyye'nin bunca vakitden beri fürûhtuna karâr verdiği ba'zı emlâkı devletden mübâya'a buyurdular. Devlet-i 'Aliyye'nin fürûht eylemekde olduğu emlâk iki cins olup biri emlâk-i hümâyûndur ki çokdur ve satılmakdadır. Merhûm Reşid Paşa ve Mustafa Paşa ve Rıfat Paşa ile Hıristaki Efendi Zoğrafos ve Mösyö Karapanos ve âhâd-ı nâsdan birçok kesân dahi bu emlâkdan satın almışlardır. Ve diğeri arâzî-i mîriyye nâmıyla cemî'-i zamân satılmakda olan emlâk olup en ednâ bir köylü bile ânlardan mübâya'a edebilir. Zât-ı hazret-i Pâdişâhî emlâk-i mezkûreyi Kıbrıs Mukāvelesi'nden evvel iştirâ buyurmuş idi ve öyle olmasa bile ya'nî Kıbrıs Mukāvelenâmesi'nden sonra mübâya'a etmiş olsa yine hakk-ı şâhâneleri inkâr olunamaz idi. Zîrâ mukāvele-i mezkûre arâzî-i mebhûsenin temellükünü ve ânları İngiliz idâresinin müdâhalesi munzam olmaksızın kendi hesâbına olarak satmak hakkını Hükûmet-i Seniyye'ye bırakmış idi. Binâenaleyh zât-ı hazret-i mülûkâne usûl ve nizâmı vechile kendisine fürûht olunan arâzîyi taht-ı temellüküne almağa hakları vardır. İşe 'alâkadâr olanlar ancak bâyi' ve müşterî bulunan devletlü zât-ı hazret-i Pâdişâhî'dir. Kıbrıs ahâlîsi buna aslâ karışamaz. İçlerinde devletin zât-ı şâhâneye fürûht eylediği emlâkın temellükünü iddi'â eden ba'zı âdemler var ise mehâkime mürâca'atla hukūklarını irâ'e ve isbâta mecbûrdurlar. Zât-ı hazret-i Pâdişâhî'nin hiç kimse tarafından sûret-i meşrû'ada i'tirâz olunmayan emlâkı taht-ı temellüküne almasına muhâlefet eylemekliğe İngiliz idâresinin hiç hakkı yokdur. İdâre-i mezkûrenin vazîfe-i münferide-i meşrû'ası ol bâbda vukū' bulacak şikâyâtı kabûl ile müsted'ayât-ı sâ'ire misillü işi 'âid olduğu mehâkime

havâle eylemekden ‘ibâretdir. Hayfa ki Ceneral Biddulph hiç anlayamadığım ba‘zı esbâba mebnî komiserlerimize çiftlikât-ı hümâyûnu temellük ve tahdîd eylemelerine mu‘âvenet edecek yerde kendisini hem müdde‘î ve hem de hâkim ‘add ile hukūk-ı mülûkâneye i‘tirâz etmekde ve hâ’iz olduğu iktidâr ve salâhiyeti bi'l-isti‘mâl ahâlîyi tasarrufunu aslâ hâtır ve hayâllerine bile getirmedikleri ba‘zı hukūku taleb ve da‘vâya da‘vet eylemekdedir. Mârrü'z-zikr takrîrlerin ikincisinde münderic vukū‘ât ile âna mümâsil mu‘âmelât-ı sâ’ire Ceneral Biddulph'un komiserlerimizin icrââtına haylûletle ânları te’sîrsiz bırakmak istediğini bedâheten isbât eder. Hâlbuki hukūk-ı seniyye-i mülûkâne her gûne i‘tirâzdan sâlim olduğundan ânları taleb ve da‘vâ eylemekden aslâ hâlî kalmayacağız. Komiserlerimize işine devâm eylemek için emir verilmiş olduğundan ceneral-i mûmâileyh sûret-i meşrû‘ada kazanılmış hukūku imhâ edemez ve ânların icrâsından kurtulamaz. Lord Salisbury hazretlerinin ‘adâlet ve hakkāniyyet-i müsellemesi iktizâsınca işin ehemmiyet ve nezâketini bi't-takdîr Kıbrıs me’mûrlarına hayli vakitden beri şikâyet eylemekde olduğumuz mu‘âmelâtdan ictinâb eylemeleriyçün evâmir-i sarîha ve şedîde i‘tâ buyuracağında hiç şübhem yokdur. Bu maksada vusûl için taraf-ı ‘âlî-i sefîrânelerinden sarf buyurulacak mesâ‘î-i kâr-âgâhîye i‘timâdım ber-kemâldir.

BOA. HR. SYS. 890/5

BOA. HR. SYS. 890/5

Belge özeti

Kıbrıs Adası'nda bulunan Padişah arazi/mülklerinin Defterhâne'de ayrıntılı olarak kayıtlarının tutulduğuna, buradaki her türlü arazi tapularına hukûki olarak her iki devlet nezdinde de itibar edilmesine, Padişah'ın arazileri hukûka ve yasalara uygun olarak aldığına ve yerelde kaydının olmamasının İngiliz işgâlinden sonra Osmanlı memurlarının engellenmesinden kaynaklandığına dair Defterhâne İdaresi tarafından İngiltere Büyükelçiliğine gönderilen 14 Şubat 1880 tarihli yazı

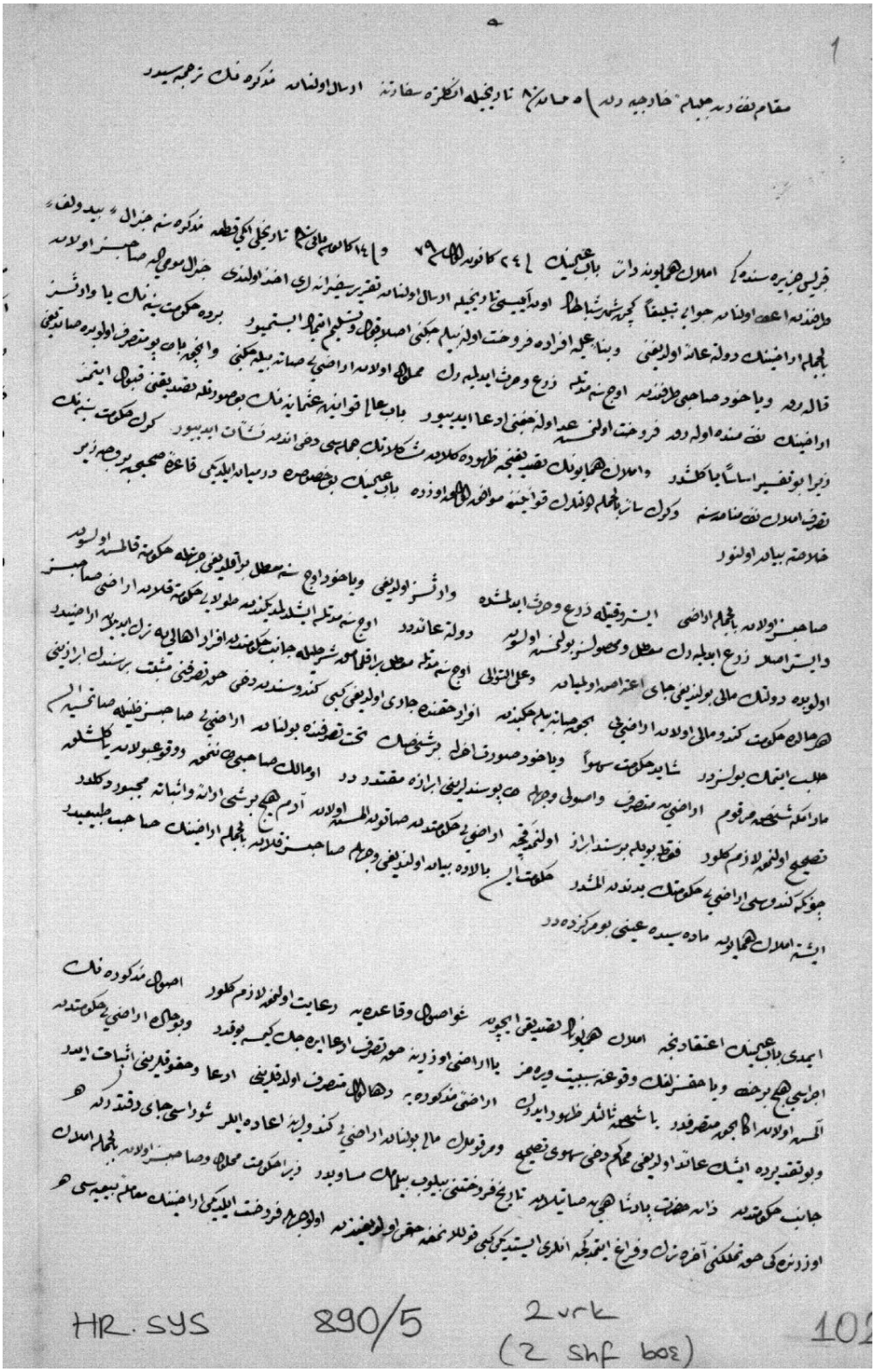
Belgenin çeviri yazısı

Defterhâne-i Hâkânî cânibinden İngiltere Sefârethânesine irsâl kılınan takrîr sûreti, fî 2 Şubat sene 95

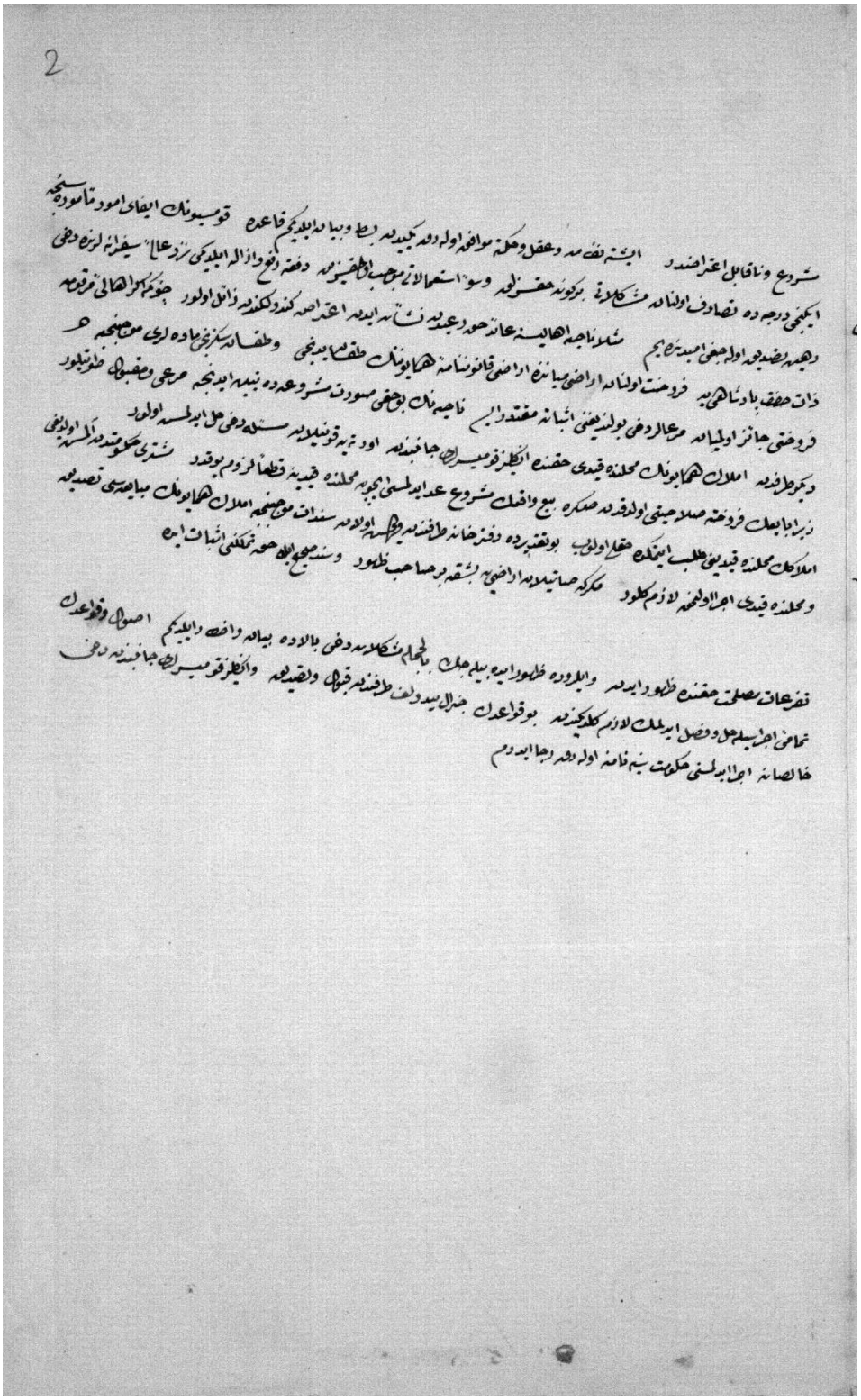
Kıbrıs Cezîresi'nde bulunan emlâk-i şâhânenin mahallince kaydı olmadığından ve müzâyede-i resmiyesi icrâ kılınmadığından bu bâbda i‘tirâz olunmakda idüğü me’mûrları tarafından bildirilmişdir. ‘uhde-i şâhâneye geçirilmiş olan arâzînin mahallince kaydı olmamasının sebebi Cezîre İdâresi'nin İngiltere Devlet-i fahîmânesine terkinden sonra orada bulunan arâzî me’mûrlarının me’mûriyet-i resmiyelerinin tanınmaması cihetiyle senedâtın mahalline bildirilip kayd ve sebt-i defter edilememesinden neş’et edip ma‘amâfîh asıl i‘tibâr ise Defterhânede mevcûd olan kuyûda olup Defterhâne bu bâbda her mahalle merci‘ ve merkez idüğünden mahallince kaydı olmaması mahall-i i‘tirâz olamaz.

Bunların müzâyede olunmaması bahsine gelince arâzî-i mezkûrenin birkaç parçasının müzâyedesi icrâ olunmamış olup bununla berâber şer‘an ve kānûnen arâzînin tefvîz ve ihâlesi emr-i Ulü'l-emr'e ya‘nî zât-ı sıfat-ı Pâdişâhî'ye müfevvez olduğundan her kime ve ne mikdâr bedel ile tefvîz-i arâzî emr ü irâde buyurulur ise şer‘an ve kānûnen makbûl ve mu‘teber olmağla cümlesi irâde-i mahsûsa-i hazret-i Pâdişâhî ile bilâ-müzâyede beyân ve tefvîz kılınmış olup makbûl ve mu‘teber olduğu câ-yi bahs değildir. Binâenaleyh Cezîre hukūk-ı arâzîsinin İngiltere Devleti'ne terkinden mukaddem cânib-i Defterhâneden verilen her nev‘ arâzî senedâtının ‘ahden ve kānûnen Devlet-i müşârünileyhâ nezdinde mevâkı‘-ı i‘tibârda tutulması lâzım geleceği gibi zât-ı hazret-i şâhânenin tapu senedâtı dahi mahall-i i‘tirâz ve müdâhale olmadığı derkârdır.

BOA. HR. SYS. 890/5_102

BOA. HR. SYS. 890/5_102

BOA. HR. SYS. 890/5_102

Belge özeti

Padişah'ın Kıbrıs Adası'nda bulunan arazileri hakkında Osmanlı Hükûmeti'nin iki adet yazısına General Biddulph tarafından gönderilen cevabın okunduğuna, cevapların temelsiz bulunduğuna ve cevaplara karşı arizi satışlarına dair Osmanlı tezlerinin ayrıntılarına dair Osmanlı Dışişleri Bakanlığından 5 Nisan 1880 târihinde İngiltere Elçiliğine gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Makām-ı Nezâret-i Celîle-i Hâriciyeden fî 5 Nisan sene [18]80 târîhiyle İngiltere Sefâretine irsâl olunan müzekkerenin tercemesidir.

Kıbrıs Cezîresi'ndeki emlâk-i hümâyûna dâ'ir Bâb-ı'Âlî'nin fî 24 Kânûn-ı Evvel sene [18]79 ve fî 14 Kânûn-ı Sânî sene [18]80 târîhli iki kıt'a müzekkeresine Ceneral Biddulph tarafından i'tâ olunan cevâbı teblîğen geçen şehr-i Şubat'ın on ikisi târîhiyle irsâl olunan takrîr-i sefîrâneleri ahz olundu.

Ceneral-i mûmâileyh sâhibsiz olan bi'l-cümle arâzînin devlete 'âid olduğunu ve binâenaleyh efrâda fürûht olunabileceğini aslâ kabûl ve teslîm etmek istemiyor. Bir de Hükûmet-i Seniyye'nin ya vârissiz kalarak veyâhûd sâhibi tarafından üç sene müddetle zer' ve hars edilmeyerek mahlûl olan arâzîyi satabileceğini ve ancak bâ-tapu mutasarrıf olup da satdığı arâzînin nizâmında olarak fürûht olunmuş 'addolunacağını iddi'â ediyor. Bâb-ı'Âlî kavânîn-i Osmâniyye'nin bu sûretle tasdîkini kabûl etmez. Zîrâ bu tefsîr esâsen yanlışdır ve emlâk-i hümâyûnun tasdîkince zuhûra gelen müşkilâtın cümlesi dahi ândan neş'et ediyor. Gerek Hükûmet-i Seniyye'nin Tasarruf-ı Emlâk Nizâmnâmesi'ne ve gerek sâ'ir bi'l-cümle devletlerin kavânînine muvâfık olmak üzere Bâb-ı'Âlî'nin bu husûsda dermeyân eylediği kā'ide-i sahîhaya ber-vech-i zîr hulâsaten beyân olunur:

Sâhibsiz olan bi'l-cümle arâzî ister vaktiyle zer' ve hars edilmiş de vârissiz olduğu veyâhûd üç sene mu'attal bırakıldığı cihetle hükûmete kalmış olsun ve ister aslâ zer' edilmeyerek mu'attal ve mahsûlsüz bulunmuş olsun devlete 'âiddir. Üç sene müddetle işledilmediğinden dolayı hükûmete kalan arâzî sâhibsiz olup da devletin mâlı bulunduğu câ-yi i'tirâz olmayan ve 'ale't-tevâlî üç sene müddetle mu'attal bırakılmamak şartıyla cânib-i hükûmetten efrâd-ı ahâlîye terk edilen arâzîdir. Herhâlde hükûmet kendi mâlı olan arâzîyi bi-hakkın satabileceğinden efrâd hakkında cârî olduğu gibi kendisiden dahi hakk-ı tasarrufunu müsbet bir senedin ibrâzını taleb etmek yolsuzdur. Şâyed hükûmet sehven veyâhûd sûret-i âharla bir şahsın taht-ı tasarrufunda bulunan arâzîyi sâhibsiz zannıyla satmış ise mâdemki şahs-ı merkûm arâzîye mutasarrıf ve usûlü vechile tapu senedlerini ibrâza muktedirdir. O mâlın sâhibi tanınmak ve vukū' bulan yanlışlık tashîh olunmak lâzım gelir. Fakat böyle bir sened ibrâz olunmadıkca arâzîyi hükûmetten satın almış olan âdem hiçbir şey irâ'e ve isbâta mecbûr değildir. Çünkü kendisi arâzîyi hükûmetin yedinden almışdır. Hükûmet ise bâlâda beyân olunduğu vechile sâhibsiz kalan bi'l-cümle arâzînin sâhib-i tabî'îdir, işde emlâk-i hümâyûn mâddesi de 'aynı bu merkezdedir.

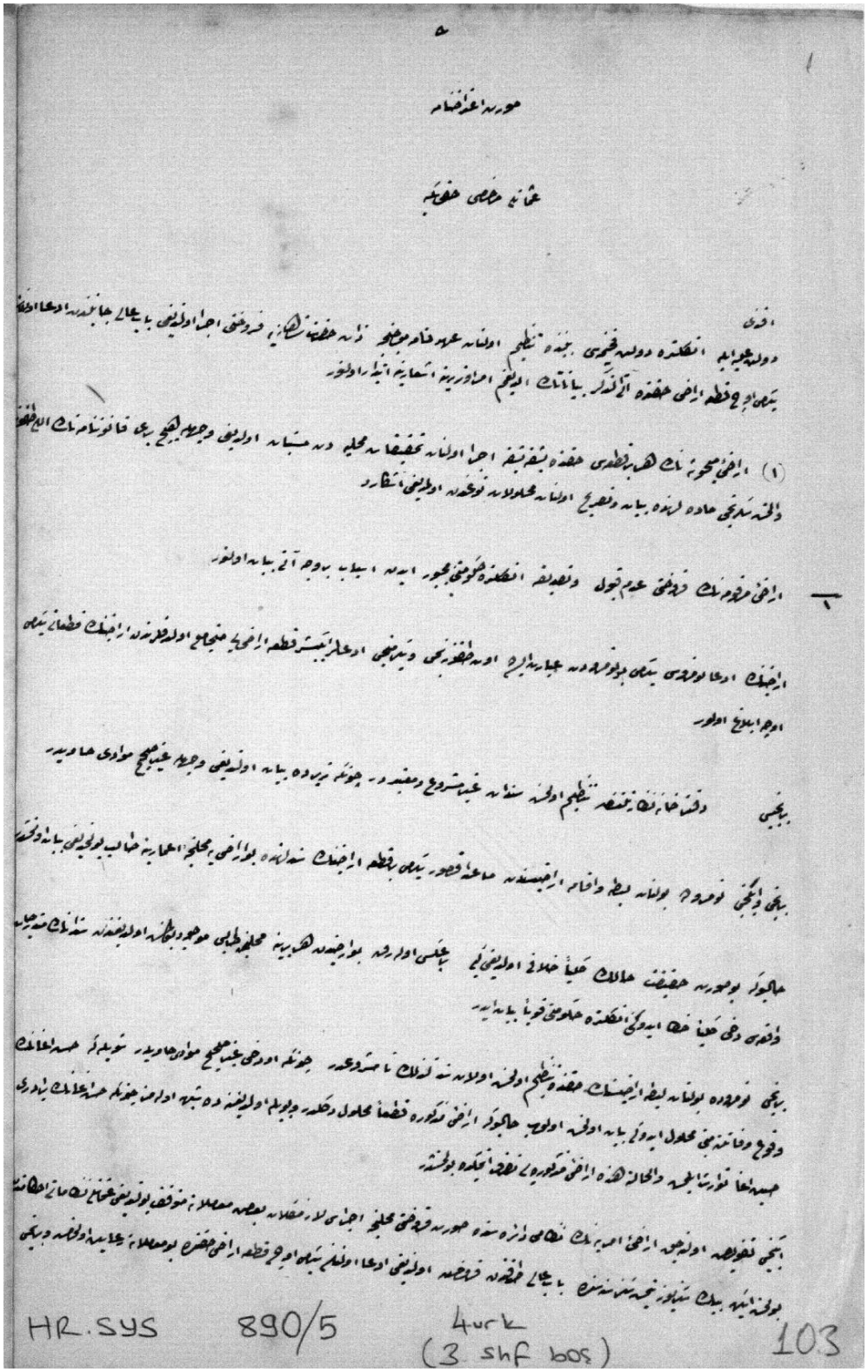
İmdi Bâb-ı'Âlî'nin i'tikādınca emlâk-i hümâyûnun tasdîki için şu usûl ve kā'ideye ri'âyet olunmak lâzım gelir. Usûl-i mezkûrenin icrâsı hiçbir hatâ veya haksızlığın vukū'una sebebiyet

veremez. Ya arâzî üzerine hakk-ı tasarruf iddi‘â edecek kimse yokdur ve bu hâlde arâzîyi hükûmetten almış olan âna bi-hakkın mutasarrıfdır ya şahs-ı sâlisler zuhûr ederek arâzî-i mezkûreye daha evvel mutasarrıf olduklarını iddi‘â ve hukūklarını isbât eder ve bu takdîrde işin ‘âid olduğu mehâkim dahi sehvi tashîh ve merkûmların mâlı bulunan arâzîyi kendilerini i‘âde eyler. Şurası câ-yi dikkatdir ki cânib-i hükûmetten zât-ı hazret-i Pâdişâhî'ye satılan târîh-i fürûhtunu bilip bilmemek müsâvîdir. Zîrâ hükûmet mahlûl ve sâhibsiz olan bi'l-cümle emlâk üzerindeki hakk-ı temellükünü âhara terk ve ferâğ etmedikçe ânları istediği gibi kullanmağa hakkı olduğundan ol vechile fürûht eylediği arâzînin mu‘âmele-i bey‘iyyesi meşrû‘ ve nâ-kābil-i i‘tirâzdır. İşde nizâma ve ‘akıl ve hikmete muvâfık olarak yeniden bast u beyân eylediğim kā‘ide Komisyon'un îfâ-yı umûr-ı me’mûresince ikinci derecede tesâdüf olunan müşkilâtı bu gûne haksızlık ve sû-i isti‘mâlâtı mûcib olmaksızın def‘aten def‘ ve izâle eylediği nezd-i ‘âlî-i sefîrânelerinde dahi rehîn-i tasdîk olacağı ümîdindeyim. Meselâ nâhiye ahâlîsine ‘âid hakk-ı ra‘yden neş’et eden i‘tirâz kendiliğinden zâ’il olur. Çünkü eğer ahâlî-i merkûme zât-ı hazret-i Pâdişâhî'ye fürûht olunan arâzî miyânında Arâzî Kānûnnâme-i Hümâyûnu'nun doksan yedinci ve doksan sekizinci mâddeleri mûcebince fürûhtu câiz olmayan mer‘âlar dahi bulunduğunu isbâta muktedir ise nâhiyenin bu hakkı sûret-i meşrû‘ada tebeyyün edince mer‘î ve makbûl tutulur diğer tarafdan emlâk-i hümâyûnun mahallinde kaydı hakkında İngiliz komiserleri cânibinden ortaya konulan mes’ele dahi halledilmiş olur.

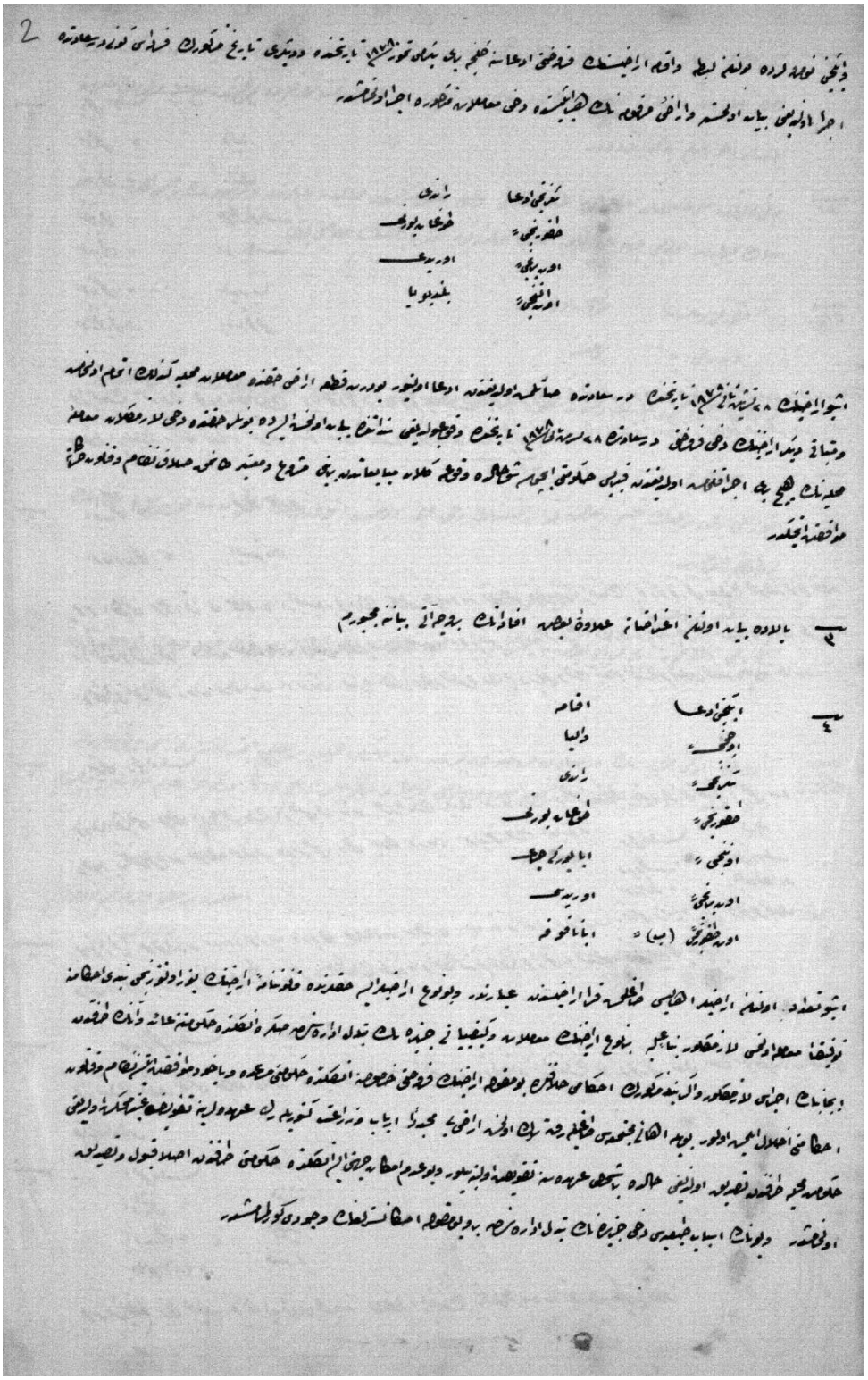
Zîrâ bâyi‘in fürûhta salâhiyeti oldukdan sonra bey‘-i vâkı‘ın meşrû‘ ‘addedilmesi için mahallinde kaydına kat‘an lüzûm yokdur. Müşterî hükûmetten almış olduğu emlâkın mahallinde kaydını taleb etmekde haklı olup bu takdîrde Defterhâne tarafından verilmiş olan senedât mûcebince emlâk-i hümâyûnun mübâya‘ası tasdîk ve mahallinde kaydı icrâ olunmak lâzım gelir. Meğer ki satılan arâzîye başka bir sâhib zuhûr ve sened-i sahîh ile hakk-ı temellükünü isbât ede.

Teferru‘ât-ı maslahat hakkında zuhûr eden ve ileride zuhûr edebilecek bi'l-cümle müşkilât dahi bâlâda beyân ve ihtâr eylediğim usûl ve kavâ‘idin tamâmî-i icrâsıyla hall ü fasl edilmek lâzım geldiğinden bu kavâ‘idin Ceneral Biddulph tarafından kabûl ve tasdîk ve İngiliz komiserleri cânibinden dahi hâlisâne icrâ edilmesini Hükûmet-i Seniyye nâmına olarak ricâ ederim.

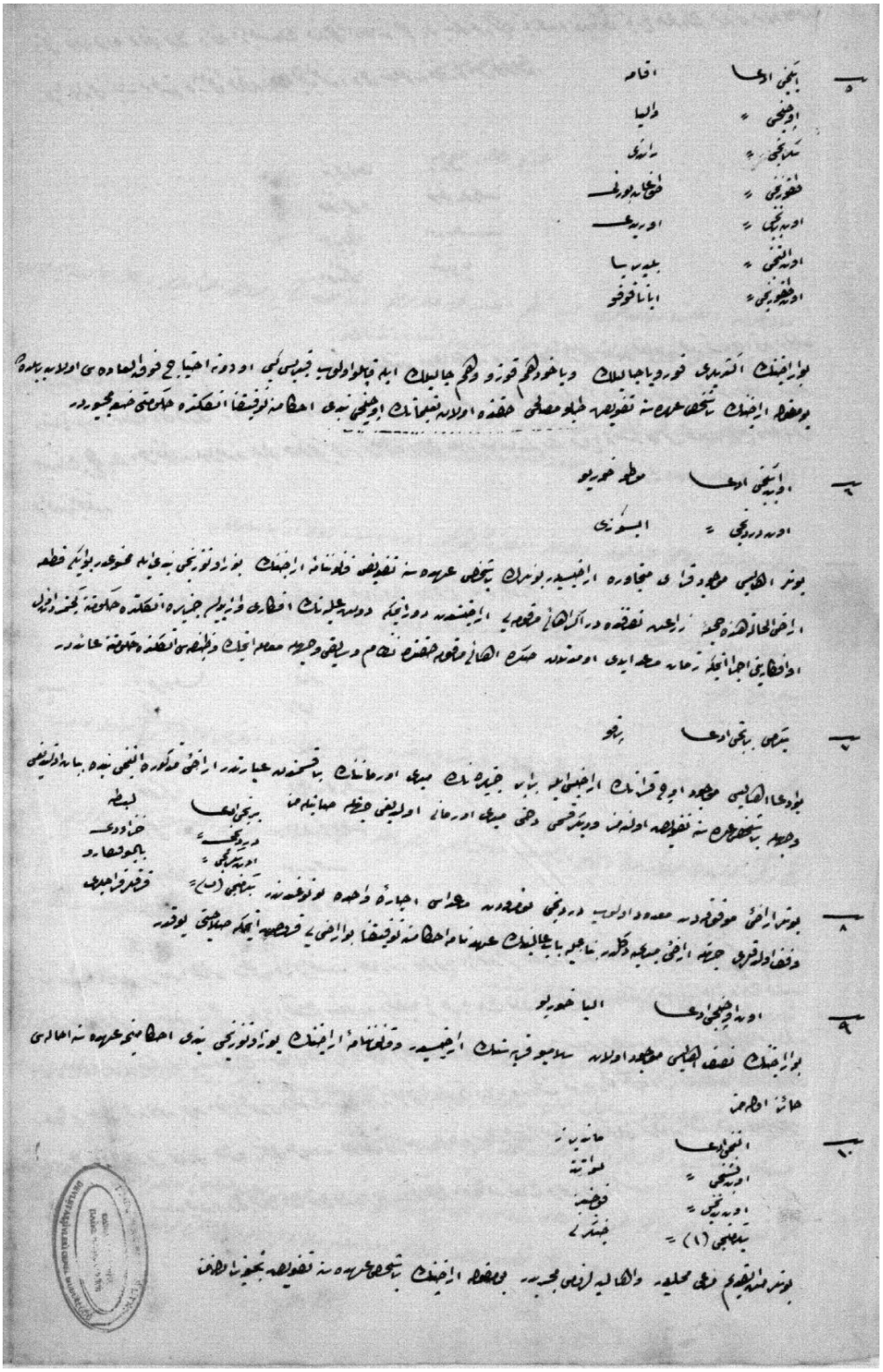
BOA. HR. SYS. 890/5_103

HR.SYS 890/5 4urk (3 shf 608) 103

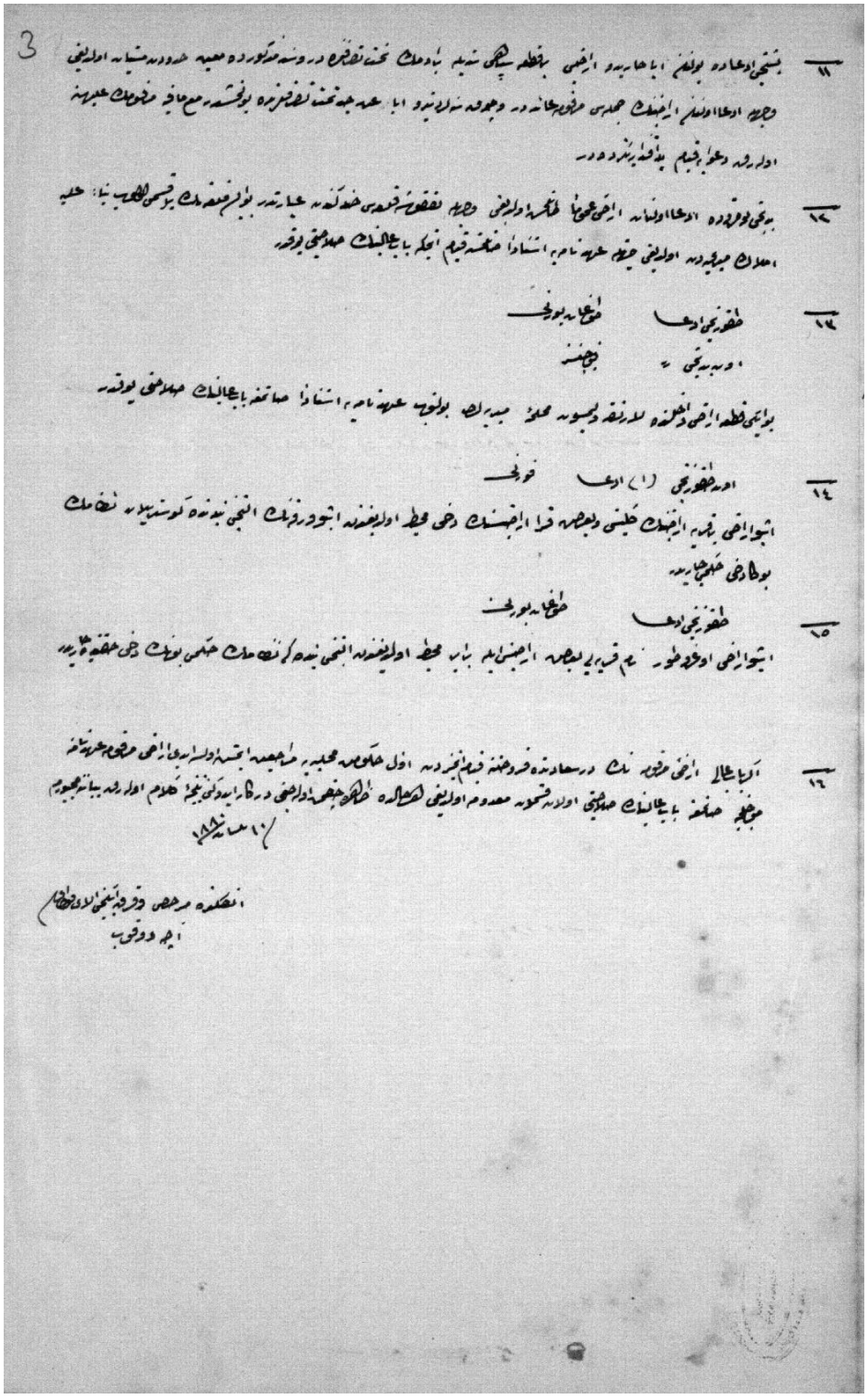
BOA. HR. SYS. 890/5_103

BOA. HR. SYS. 890/5_103

BOA. HR. SYS. 890/5_103

BOA. HR. SYS. 890/5_103

Belge özeti

Kıbrıs'taki Padişah arazi/mülklerine dair Osmanlı temsilcisi Hakkı Bey'e İngiltere Temsilcisi ve Kırk İkinci Alay Kolağası Açe De Cop'un 10 Nisan 1880'de gönderdiği ayrıntılı görüş yazısı

Belgenin çeviri yazısı

Sûret-i İ'tirâznâme

Osmânlı Murahhası Hakkı Bey'e

Efendi,

Devlet-i 'Aliyye ile İngiltere Devlet-i fahîmesi beyninde tanzîm olunan 'ahidnâme mûcebince zât-ı hazret-i şâhâneye fürûhtu icrâ olunduğu Bâb-ı'Âlî cânibinden iddi'â olunan yirmi üç kıt'a arâzî hakkında âti'z-zikr beyânâtın aldığım emir üzerine iş'ârına ibtidâr olunur.

(1) Arâzî-i mebhûsenin her bir kıt'ası hakkında başka başka icrâ olunan tahkīkāt-ı mahalliyyeden müstebân olduğu vechile hiçbiri kānûnnâmenin elli dokuzuncu ve altmış sekizinci mâddelerinde beyân ve tasrîh olunan mahlûlât nev'inden olmadığı âşikârdır.

1- Arâzî-i merkûmenin fürûhtu 'adem-i kabûl ve tasdîka İngiltere Hükûmeti'ni mecbûr eden esbâb ber-vech-i âtî beyân olunur.

Arâzînin iddi'â numarası yirmi bir numaradan 'ibâret ise de on dokuzuncu ve yirminci iddi'âlar ikişer kıt'a arâzîyi mütecâmi' olduklarından arâzînin kıta'âtı yirmi üçe iblâğ olur.

Birinci; Defterhâne Nezâretinden tanzîm olunmuş senedât gayr-i meşrû' ve mu'teberdir. Çünkü zîrde beyân olunduğu vechile gayr-i sahîh mevâddı hâvîdir. Birinci ve ikinci numarada bulunan Labta ve Akama arâzîsinden mâ'adâ kusûr yirmi bir kıt'a arâzînin senedlerinde bu arâzîye mahallince i'mârına tâlib bulunmadığı beyân olunmuşdur. Hâlbuki bu sûret hakīkat-i hâlin külliyyen hilâfı olduğu gibi bi'l-'aks olarak bu arâzîden her birine mahallince tâlibi mevcûd bulunmuş olduğundan senedâtın mündericât-ı vâkı'ası dahi külliyyen hatâ idüğü İngiltere Hükûmeti kaviyyen beyân eder.

Birinci numarada bulunan Labta arâzîsinin hakkında tanzîm olunmuş olan sened kezâlik nâ-meşrû'dur. Çünkü o dahi gayr-i sahîh mevâddı hâvîdir. Şöyle ki Hasan Ağa'nın vukū'-ı vefatına mebnî mahlûl idüğü beyân olunmuş olup hâlbuki arâzî-i mezkûre kat'an mahlûl değildir ve bu böyle olduğuna da şübhe olamaz. Çünkü Hasan Ağa'nın birâderi Hüseyin Ağa tevârüs eylemiş ve el-hâletü hâzihî arâzî-i mezkûreyi tasarruf etmekde bulunmuşdur.

İkinci tefvîz olunacak arâzî-i emîriyyenin nizâmı dâ'iresinde sûret-i fürûhtu mahallince icrâsı lâzım gelen ba'zı mu'âmelâta mütevakkıf bulunduğu Osmânlı nizâmâtı ahkâmından bulunmuş iken bin sekiz yüz yetmiş sekiz senesinde Bâb-ı'Âlî tarafından fürûht olunduğu iddi'â olunan yirmi üç kıt'a arâzî hakkında bu mu'âmelâta ri'âyet olunmamış ve birinci ve ikinci numaralarda bulunan Labta ve Akama arâzîsinin fürûhtu iddi'âsına gelince biri 20 Temmuz sene 1878 târîhinde ve diğeri

târîh-i mezkûrun ferdâsı günü Dersaâdet'de icrâ olunduğu beyân olunmuş ve arâzî-i merkûmenin her ikisinde dahi mu‘âmelât-ı mezkûre icrâ olunmamışdır.

Sekizinci iddi‘â : Randi

Dokuzuncu iddi‘â : Doğan Burnu

On birinci iddi‘â: Oridez

On altıncı iddi‘â : Belendri

İşbu arâzînin 28 Teşrîn-i Sânî sene 1879 târîhinde Dersaâdet'de satılmış olduğundan iddi‘â olunuyor bu dört kıt‘a arâzî hakkında mu‘âmelât-ı mahalliyye kezâlik itmâm olunmamış ve mütebâkī diğer arâzînin dahi fürûhtu Dersaâdet'de 28 Teşrîn-i Sânî sene 1878 târîhinde vukū‘ bulduğu senedâtından beyân olunmuş ise de bunlar hakkında dahi lâzım gelen mu‘âmele-i mahalliyyenin hiçbiri icrâ kılınmamış olduğundan Kıbrıs Hükûmeti için şu hâlde vukū‘a gelen mübâya‘âtdan birini meşrû‘ ve mu‘teber tanımak hilâf-ı nizâm ve kānûn harekâta muvâfakat etmekdir.

3- Bâlâda beyân olunan i‘tirâzâta ‘ilâveten ba‘zı ifâdâtın ber-vech-i âtî beyânına mecbûrum.

4- İkinci iddi‘â : Akama

Üçüncü iddi‘â : Dalya

Sekizinci iddi‘â : Randi

Dokuzuncu iddi‘â : Doğan Burnu

Onuncu iddi‘â : Aya Yorgi Çeri

On birinci iddi‘â: Oridez

On dokuzuncu iddi‘â : Aynakofu

İşbu ta‘dâd olunan arâzîler ahâlîsi dağılmış kurâ arâzîsinden ‘ibâretdir ve bu nev‘ arâzîler ise haklarında Kānûnnâme-i Arâzî'nin yüz otuzuncu bendi ahkâmına tevfîkan mu‘âmele olunması lâzım gelir. Binâenaleyh bir nev‘ arâzînin mu‘âmelât ve keyfiyyâtı cezîrenin tebeddül-i idâresinden sonra İngiltere Hükûmeti'ne ‘âid ve ânın tarafından îcâbının icrâsı lâzım gelir ve eğer bend-i mezkûrun ahkâmı hilâfında bu makūle arâzînin fürûhtu husûsuna İngiltere Hükûmeti müsâ‘ade veyâhûd muvâfakat etse nizâm ve kānûn ahkâmını ihlâl eylemiş olur. Böyle ahâlî-i müctemi‘ası dağılarak terk olunmuş arâzîyi müceddeden erbâb-ı zirâ‘at getirilerek ‘uhdelerine tefvîz gayr-i mümkin olduğu Hükûmet-i Mahalliyye tarafından tasdîk olunduğu hâlde ya şahıs ‘uhdesine tefvîz olunabilir ve bu ‘adem-i imkân ciheti ise İngiltere Hükûmeti tarafından aslâ kabûl ve tasdîk olunmamışdır. Ve bunun esbâb-ı tabî‘iyyesi dahi cezîrenin tebeddül-i idâresinden beri bu makūle imkânsızlığın vücûdu görülmemişdir.

5- İkinci iddi‘â : Akama

Üçüncü iddi‘â : Dalya

Sekizinci iddi‘â : Randi

Dokuzuncu iddi‘â : Doğan Burnu

On birinci iddi‘â: Oridez

On altıncı iddi‘â : Belendri

On dokuzuncu iddi‘â : Aynakofu

Bu arâzînin ekserileri koru veya çalılık veyâhûd hem koru ve hem çalılık ile kaplı olup Kıbrıs gibi oduna ihtiyâc-ı fevkal‘âdesi olan bir beldede bu makūle arâzînin ya şahıs ‘uhdesine tefvîz tapu mesâlihi hakkında olan ta‘lîmâtın üçüncü bendi ahkâmına tevfîkan İngiltere Hükûmeti men‘a mecbûrdur.

6- On ikinci iddi‘â : Motoğori

On dördüncü iddi‘â : İlyohori

Bunlar ahâlîsi mevcûd kurâ-yı mütecâvire arâzîsidir. Bunların ya şahıs ‘uhdesine tefvîzi Kānûnnâme-i Arâzî'nin yüz otuzuncu bendi ile memnû‘dur. Bu iki kıt‘a arâzî el-hâletü hâzihî cümleten [erbâb-ı] zirâ‘at tasarrufundadır. Eğer ahâlî-i mezkûreyi arâzîsinden dûr etmeğe Devlet-i ‘Aliyye'nin efkârı var idiyse cezîre İngiltere Hükûmeti'ne geçmezden evvel o efkârını icrâ etmeğe zamân müsâ‘id idi. o müddetden sonra ahâlî-i merkûme hakkında nizâm ve sâbıkı vechile mu‘âmele etmek vazîfesi İngiltere Hükûmeti'ne ‘âiddir.

7- Yirmi birinci iddi‘â : Pirgo

Bu iddi‘â ahâlîsi mevcûd üç kurânın arâzîsi ile berâber cezîrenin mîrî ormanının bir kısmından ‘ibâretdir. Arâzî-i mezkûre altıncı bendde beyân olunduğu vechile bir şahıs ‘uhdesine tefvîz olunamaz ve diğer kısmı dahi mîrî ormanı olduğu cihetle satılamaz.

8- Birinci iddi‘â : Labta

Dördüncü iddi‘â : Hazardi

On sekizinci iddi‘â : Palyofiğaro

Yirminci (B) iddi‘â : Kırklar Kıraçları

Bunlar arâzî-i mevkūfeden ma‘dûd olup dördüncü numaradan mâ‘adâsı icâre-i vâhidelü nev‘indendir. Vakıf oldukları cihetle arâzî-i mîrîden değildir. Binâenaleyh Bâb-ı‘Âlî'nin ‘ahidnâme ahkâmına tevfîkan bu arâzîyi fürûht etmeğe salâhiyeti yokdur.

9-On üçüncü iddi‘â : İlyahoryo

Bu arâzînin nısf ahâlîsi mevcûd olan Selamyo karyesinin arâzîdir ve Kānûnnâme-i Arâzî'nin yüz otuzuncu bendi ahkâmınca ‘uhdesine ihâlesi câiz olamaz.

10- Altıncı iddi‘â : Mandirez

On beşinci iddi‘â : Levatez

On yedinci iddi‘â : Foçiz

Yirminci (1) iddi‘â : Çengerli

Bunlar mine'l-kadîm mer‘â mahallidir ve ahâlîye lüzûmu mücerrebdir. Bu makūle arâzînin bir şahıs ‘uhdesine tefvîzi tecvîz olunamaz.

11- Beşinci iddi‘âda bulunan Aya Haridu arâzîsi bir kıt‘a sipâhî senediyle bir âdemin taht-ı tasarrufundadır ve sened-i mezkûrda mu‘ayyen hudûddan müstebân olduğu vechile iddi‘â olunan arâzînin cümlesi merkûma ‘âiddir ve çok senelerden beri eben ‘an-ceddin taht-ı tasarruflarında bulunmuşdur. Ma‘amâfîh merkûmun ‘aleyhine olarak da‘vâya kıyâm yed-i iktidârınızdadır.

12- Yedinci numarada iddi‘â olunan arâzî ‘umûmen tanılmış olduğu vechile Lefkoşa Kal‘ası hendeğinden ‘ibâretdir bu ise kal‘anın bir kısmı olup binâenaleyh emlâk-i mîriyyeden olduğu cihetle ‘ahidnâmeye istinâden satılmasına kıyâm etmeğe Bâb-ı‘Âlî'nin salâhiyeti yokdur.

13- Dokuzuncu iddi‘â : Doğan Burnu

On yedinci iddi‘â : Foçiz

Bu iki kıt‘a arâzî dâhilinde Larnaka ve Limasol memleha-i mîriyyeleri bulunup ‘ahidnâmeye istinâden satmağa Bâb-ı‘Âlî'nin salâhiyeti yokdur.

14-On dokuzuncu iddi‘â: Forni

İşbu arâzî bir karye arâzîsinin küllîsini ve ba‘zı kurâ arâzîsinin dahi muhît olduğundan işbu varakanın altıncı bendinde gösterilen nizâmın buna dahi hükmü cârîdir.

15-Dokuzuncu iddi‘â : Doğan Burnu

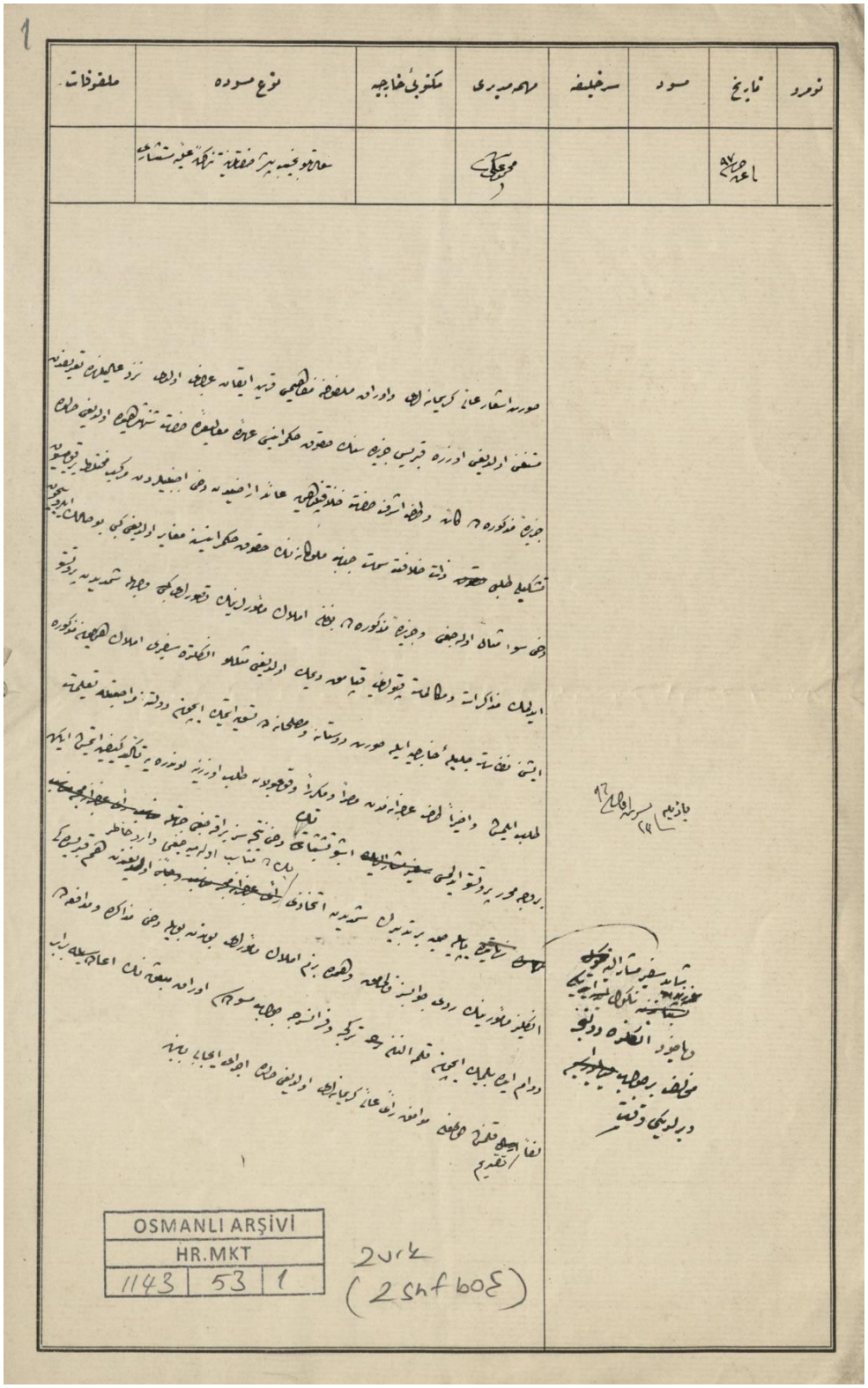
İşbu arâzî Agrator nâm karyeyi ba‘zı arâzîsi ile berâber muhît olduğundan altıncı benddeki nizâmın hükmü bunun dahi hakkında cârîdir.

16- Eğer Bâb-ı‘Âlî arâzî-i merkûmenin Dersaâdet'de fürûhtuna kıyâm etmezden evvel Hükûmet-i Mahalliyyeye mürâca‘at etmiş olsa idi arâzî-i merkûme ‘ahidnâme mûcebince satmağa Bâb-ı‘Âlî'nin salâhiyeti olan kısımdan ma‘dûm olduğu herhâlde zâhire çıkmış olacağı derkâr idüğünü netîce-i kelâm olarak beyânına mecbûrum.

Fî 10 Nisan sene 1880.

İngiltere Murahhası ve
Kırk İkinci Alay Kolağası
Açe De Cop

BOA. HR. MKT. 1143/53

نمره	تاریخ	مسوده	سرخلیفه	مراسم صدری	مکتوبی خارجیه	نوع مسوده	ملفوفات
	۱۲۸۷						

OSMANLI ARŞİVİ
HR.MKT
1143 | 53 | 1

2 Vrk
(2 Shf bOE)

BOA. HR. MKT. 1143/53

Belgenin özeti

Kıbrıs Adası'nın hükümdârlık hakları Padişah üzerinde olduğu hâlde burada Padişah'a ait arazi hakkında karar vermek üzere yabancılardan oluşan bir Komisyon kurulması hükümranlık haklarına aykırı olmakla birlikte bu teklîfin şimdiden protesto edilmesi de görüşme kapılarını kapatacağından bahisle şimdilik Kıbrıs'taki İngiliz görevlinin iddialarının cevapsız kalmaması ve Osmanlı memurlarının görüşmelere devam edebilmeleri için kaleme alınan Türkçe ve Fransızca cevap taslağının gönderildiğine dair Osmanlı Dışişleri Müsteşarı'ndan Necip Paşa'ya 11 Nisan 1880'de gönderilen yazı

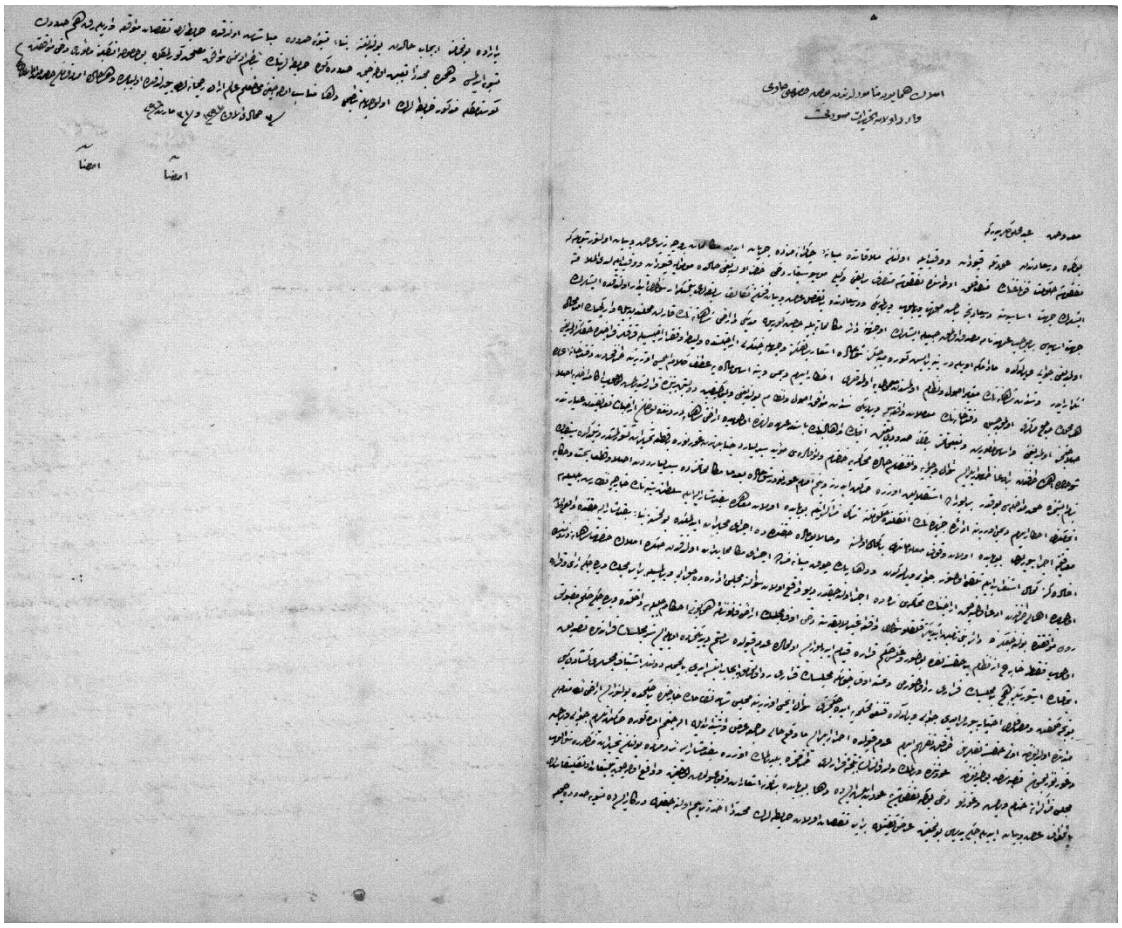
Belgenin çeviri yazısı

Târîh: Gurre-i Ca. sene [12]97

Nev‘-i müsvedde: Sa‘âdetlü Necib Paşa hazretlerine tezkire-i ‘aliyye-i müsteşârî

Sûret-i iş‘âr-ı ‘âlî-i kerîmâneleri ve evrâk-ı melfûfe mefâhîmi karîn-i îkan-ı ‘âcizî oldu. Nezd-i ‘âlîlerinde ta‘rîfden müstağnî olduğu üzere Kıbrıs Cezîresi'nin hukūk-ı hükümrânîsi ‘uhde-i ma‘âlî-‘uhde-i hazret-i şehinşâhîde olduğu hâlde cezîre-i mezkûrede kâ’in ve taraf-ı eşref-i hazret-i Hilâfet-penâhîye ‘âid arâzîden dahi ecnebîlerden mürekkeb muhtelit bir Komisyon teşkîli talebi zât-ı Hilâfet-simât-ı cenâb-ı mülûkânenin hukūk-ı hükümrânîsine mugāyir olduğu gibi bu hâlin ilerisiyçün dahi sû-i misâl olacağı ve cezîre-i mezkûrede bulunan emlâk me’mûrlarının kusûrları vechile şimdiden protesto edilmek müzâkerât ve mükâlemât kapılarını kapamak demek olduğu misillü İngiltere sefîri emlâk-i hümâyûn-ı mezkûre işini Nezâret-i Celîle-i Hâriciye ile sûret-i dostâne ve muslihânede tesviye etmek için devletine mürâca‘atla ta‘lîmât taleb eylemiş ve ahîren taraf-ı ‘âcizânemden musırran ve mükerreren vukū‘ bulan taleb üzerine Londra'ya te’kîd-i keyfiyyet etmiş iken ber-vech-i muharrer protesto edilmesi işbu teşebbüsâtın dahi netîcesiz bırakacağı cihetle şâyed sefîr-i müşârünileyh nükûl etdiği veyâhûd İngiltere Devleti'nce muhâlif bir cevâb verildiği vakit yapılacak bir tedbîrin şimdiden ittihâzı pek de münâsib olamayacağı vârid-i hâtır olduğundan hem Kıbrıs'daki İngiliz me’mûrunun reddi cevâbsız kalmamak ve hem de bizim emlâk me’mûrları bundan böyle dahi müzâkere ve müdâfa‘ada devâm edebilmek için kaleme alınan Türkçe ve Fransızca cevâb müsveddesi evrâk-ı mebhûsenin i‘âdesiyle berâber leffen takdîm kılınmış olmağla muvâfık-ı re’y-i ‘âlî-i kerîmâneleri olduğu hâlde icrâ-yı îcâbı bâbında.

BOA. HR. SYS. 890/5_105

BOA. HR. SYS. 890/5_105

Belge özeti

Kaptan Wauchope ile Lefkoşa Hükûmet konağında mutasarrıflık odasında gerçekleştirilen görüşmede İngiltere'nin önceki teklifinin kabul edilip edilmediğinin sorulduğuna, işin esasının Sözleşme'de belirlenmiş olması sebebiyle Padişah'ın arazilerinin bir karışından bile vazgeçilmeyeceği cevabının verildiğine ve diğer görüşmelere dair Padişah'ın arazilerinin belirlenmesi için Kıbrıs'a görevlendirilmiş memurların yaptıkları görüşmeleri anlatan 12 Nisan 1880 tarihli yazı

Belgenin çeviri yazısı

Emlâk-i hümâyûn me'mûrlarından ba'zı husûsu hâvî vârid olan tahrîrât sûreti

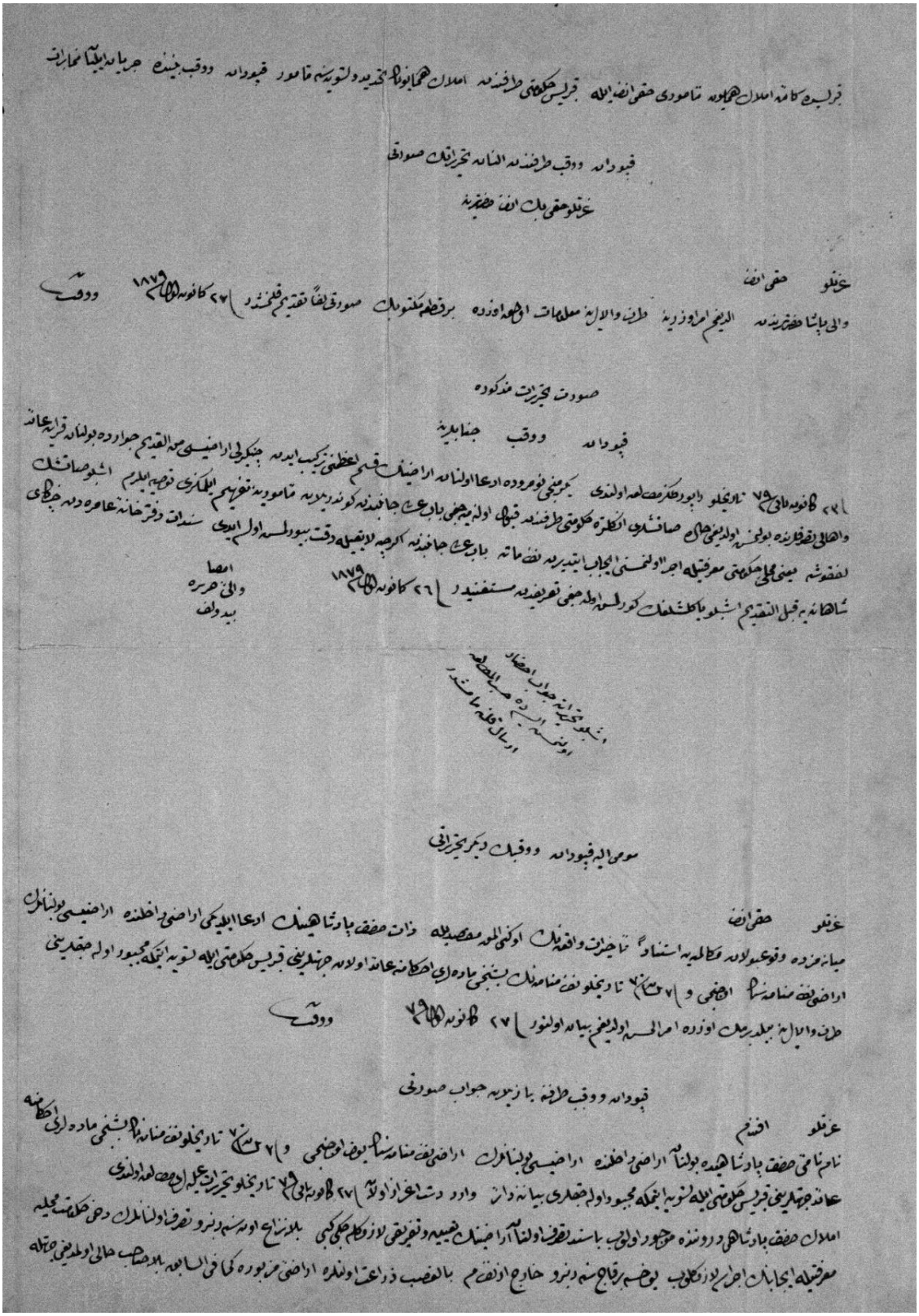
Ma'rûz-ı 'abd-i memlûkleridir ki,

Bu kerre Dersaâdet'den 'avdetle Kapudan Wauchope ile olunan mülâkātda miyâne-i çâkerânemizde cereyân eden mükâlemât ber-vech-i zîr 'arz u beyân olunur. Şöyle ki: Lefkoşa Hükûmet Konağı'nda mutasarrıflık odasında Lefkoşa Mutasarrıf-ı sâbıkı Vekîli Mösyö Sikar dahi hâzır olduğu hâlde mûmâileyh Kapudan Wauchope ile lede'l-mülâka işlerin cihet-i esâsiyyesine Dersaâdet'çe bir hüsn-i sûret verilip verilmediği ve Dersaâdet'de ber-tafsîl 'arz u beyân kılınan tekâlîf-i sâbıkaları bi't-tekrâr su'âle ibtidâr olundukda işlerin cihet-i esâsiyyesi ber-mûceb-i 'ahidnâme musaddak olmak hasebiyle işlerin o cihetine dâ'ir mükâlemâta bile hâcet görülemediği ve arâzî-i şâhânenin [bir] karış mahallinden bile vazgeçmek emr-i muhâl olduğu cevâbı verildikde mâdemki öyledir yine bir iş göremeyeceğiz şu hâlde iş'âr-ı sâbıkınız vechile Çengerli arâzîsinde ve Labta vakıf arâzîsiyle Kırklar Kıracı da hakkınız olmadığını tekrâr eder ve senedât-ı şâhânenin mugāyir-i usûl ve nizâm olmasından ma'mûlün-bih olmadıklarını ihtâr eylerim demesi ve yine esâs mâddeye 'atf-ı kelâm eylemesi üzerine tarafımızdan Defterhâne-i 'Âmire her mahallin merci' [ve] merkezi olmak hasebiyle Defterhânenin mu'âmelât-ı vâkı'asıyla verdiği senedât muvâfık-ı usûl ve nizâm bulunduğu ve bu keyfiyyet devleteyn beyninde karârlaşdırılmış olup âna müdâhaleye aslâ salâhiyetimiz olmadığını ve esâs me'mûriyet ve ta'lîmâtımız yalnız hudûdu ta'yîn etmek ve ahâlînin bâ-sened 'uhdelerinde olup da arâzî-i şâhâne derûnunda bulunan arâzînin ta'rîfinden 'ibâretdir. Şu hâlde ahâlî tarafından bir iddi'â zuhûr eyler ise su'âl ve cevâba ve iktizâsı halinde muhâkemeye hâzırım deyu ifâdesini müeyyed Sir Layard cenâblarından governora bir kıt'a tahrîrât getirilmişdir denildikde sefîrin bizim işimize hakk-ı müdâhalesi yokdur. Biz burada istiklâliyet üzere hareket ederiz ve benim âmirim governordur şu hâlde ba'demâ mükâlemâtımızda Sir Layard'dan aslâ ve kat'â bahs ve hikâye etmemenizi ihtâr eylerim demesi üzerine idâre-i cezîrenin İngiltere Hükûmeti'ne terki müzâkerâtıyla bu bâbda olan mu'âhede sefîr-i müşârünileyh ile Saltanat-ı Seniyye'nin Hâriciye Nezâret-i Celîlesi ma'rifetiyle icrâ buyuruldu. Bu bâbda olan vukūf-ı mu'âmelâtları ber-kemâl olmasına ve hâlâ bu mâdde hakkında da icrâ-yı muhâberât edilmekde bulunmasına binâen sefîr-i müşârünileyh hakkında vâkı' olan ifâdeniz kemâl-i istiğrâb ile telakkī olunur, cevâbı verildikden ve daha pek çok miyânemizde icrâ-yı mükâlemât olundukdan sonra emlâk-i hazret-i şâhâne derûnunda olup da ahâlî tarafından iddi'â olunacak arâzînin muhâkemesi nerede icrâ olunacakdır deyu vâkı' olan su'âline meclis-i idârede cevâbı verilmesiyle berâber

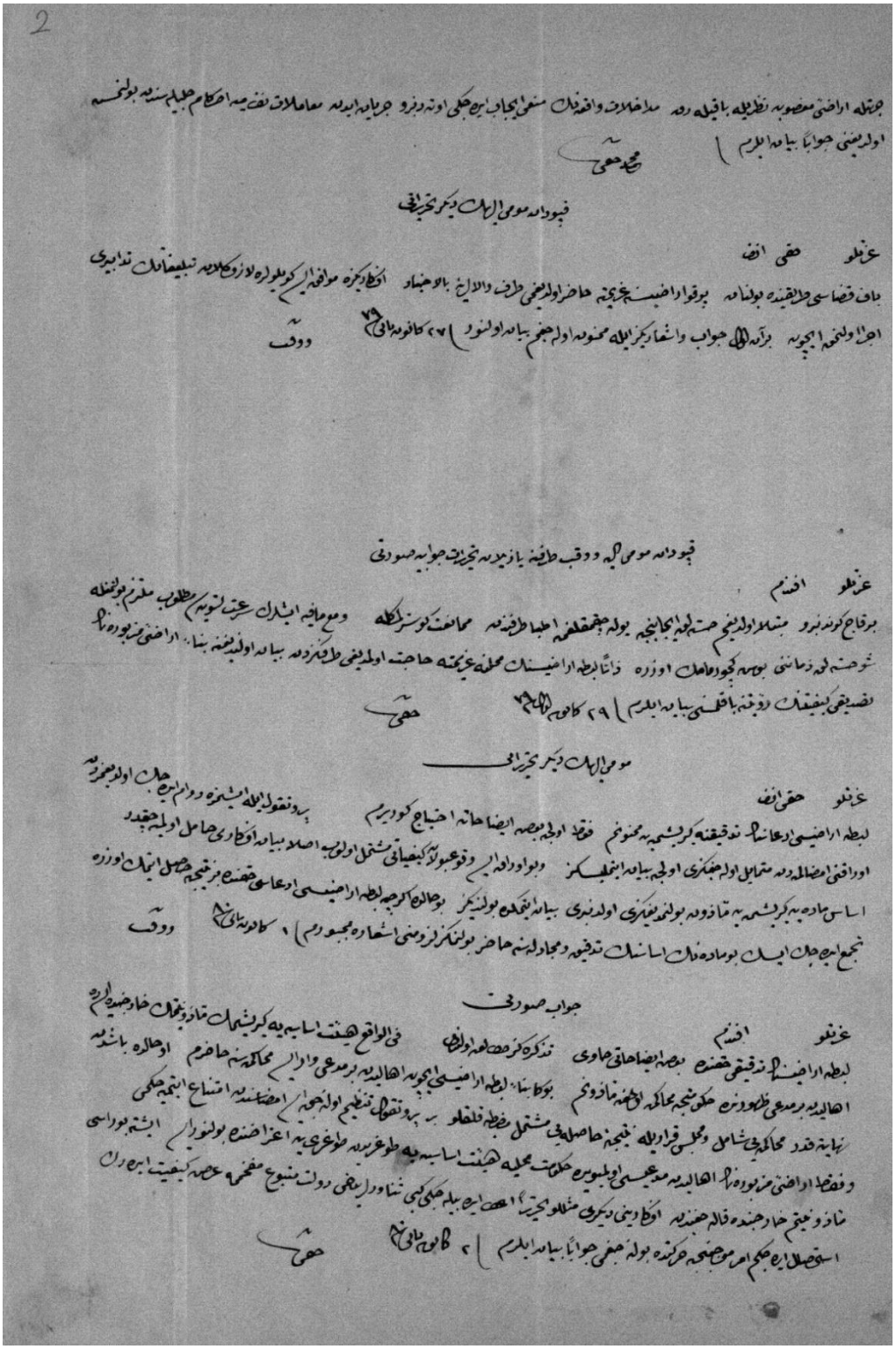
meclisin vereceği re’y ve karâra rûy-i muvâfakatde bulunacağınıza dâ’ir beni te’mîn ediniz kılıklı su’âl-i vâkı‘a-i gayr-i lâyıkasına dahi evet, meclisin Arâzî Kānûnnâme-i Hümâyûn ahkâm-ı celîlesi dâhilinde vereceği hüküm makbûlümüz olup fakat hâric ez-nizâm bir haksızlıkda bulunur ve ‘aksi hükm-i karâra kıyâm edilir ise ol hâlde ‘adem-i kabûlde restim (?) dediğimizde öyle ise siz meclisin karârında tasdîk etmemek istiyorsunuz hiçbir meclisin karârı red olunur mu demiş öf çünkü meclisin karârı red olunmamak îcâb etse idi bi'l-cümle devletler istînâf meclisleri küşâdı gibi bunca külfet ve masrafları ihtiyâr buyurmaz idi, cevâbı verildikde hangi mahkemeye edeceğimizi su’âl etmesi üzerine meclis şâyed nizâmın hâricinde bir hükümde bulunur ise Arâzî Nizâmnâmesi meydânda olduğundan ednâ haksızlıklarını tarafeyne tefhîm eylerim, ‘adem-i kabûlde ısrâr eylerim mâ vaka‘-ı hâli merci‘ime ‘arz ve istîzân ile alacağım emre göre haraket eylerim cevâbı verilmiş ve governor Limasol kasabasında bulunduğundan ‘avdetinde verilmek ve red olunan netîce-i karârları tarafımıza bildirilmek üzere sefîr-i müşârünileyh nezdimizde bulunan tahrîrât-ı mezkûresini alıp meclis-i müzâkerâta hitâm verilmiş ve governor dahi bu kerre Lefkoşa'ya ‘avdet eylemiş ise de daha bu bâbda bir gûne iş‘ârât vukū‘ bulmamış olmağın ve vâkı‘ olacak teblîgāt ve teklîfâtın bâ-telgraf ‘arz u beyân edileceği bedîhî bulunmağın ‘arz-ı keyfiyyetle berâber noksân olan haritaların muhaddeden ahz ve tersîm olunacakları derkâr ise de tesviye-i hudûdda cümle bir arada bulunmamız îcâb-ı hâlden bulunduğuna binâen tesviye-i hudûda mübâşeret olundukda haritaları noksân mevâkı‘a varılarak hem hudûdun tesviye edilmesi ve hem de müceddeden ta‘yîn olunacak hudûda göre haritalarının tanzîm olunması muvâfık-ı maslahat görülmekle bu husûsa İngiliz me’mûru dahi muvâfakat göstermekle mezkûr haritaların ol vechile tanzîmi daha münâsib olacağı muhât-ı ‘ilm-i ‘âlem-ârâ-yı rahîmâneleri buyuruldukda ol bâbda ve herhâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 3 Cumâdelûlâ sene 1291 ve fî 31 Mart sene [1]296.

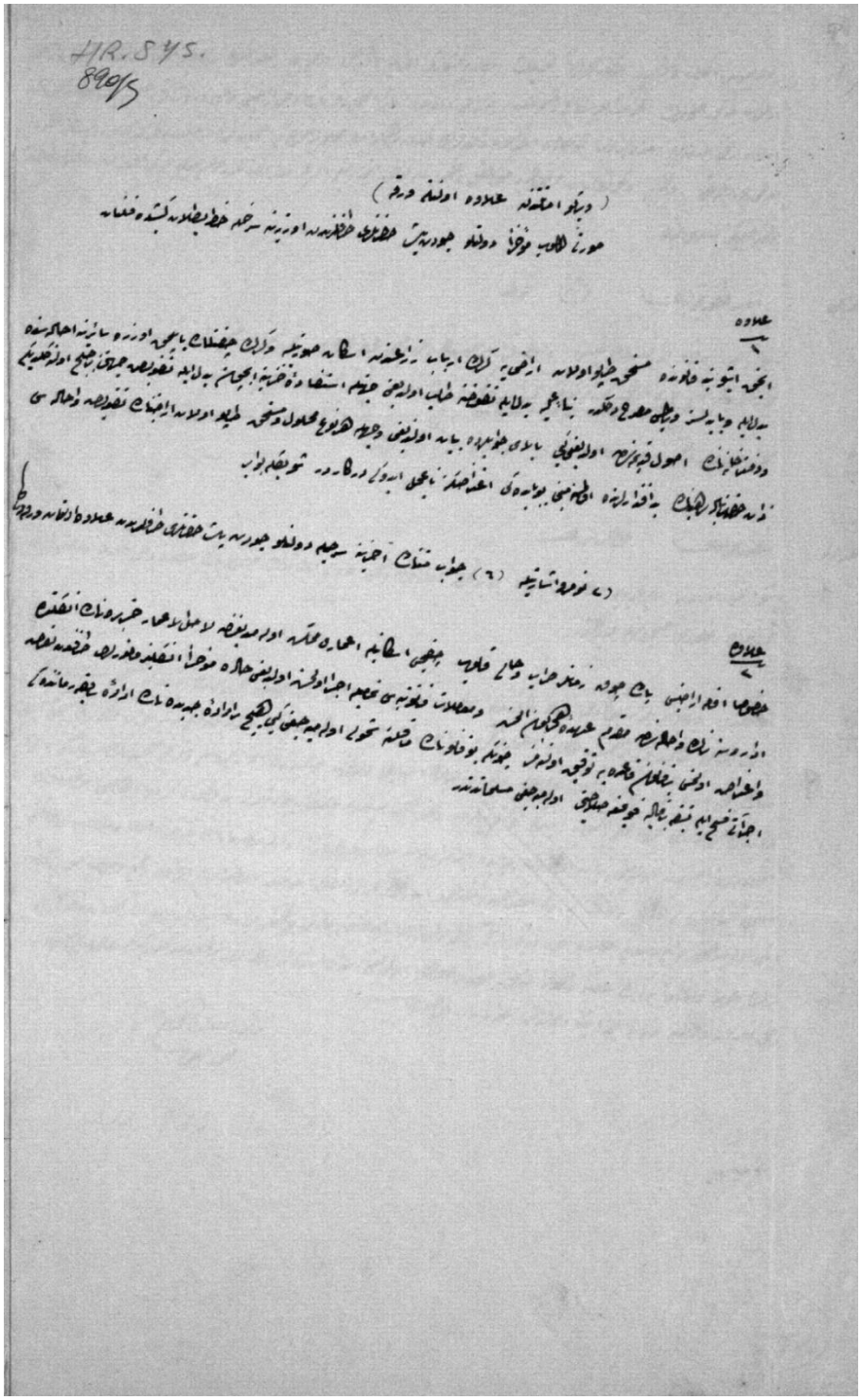
BOA. HR. SYS. 890/5_98

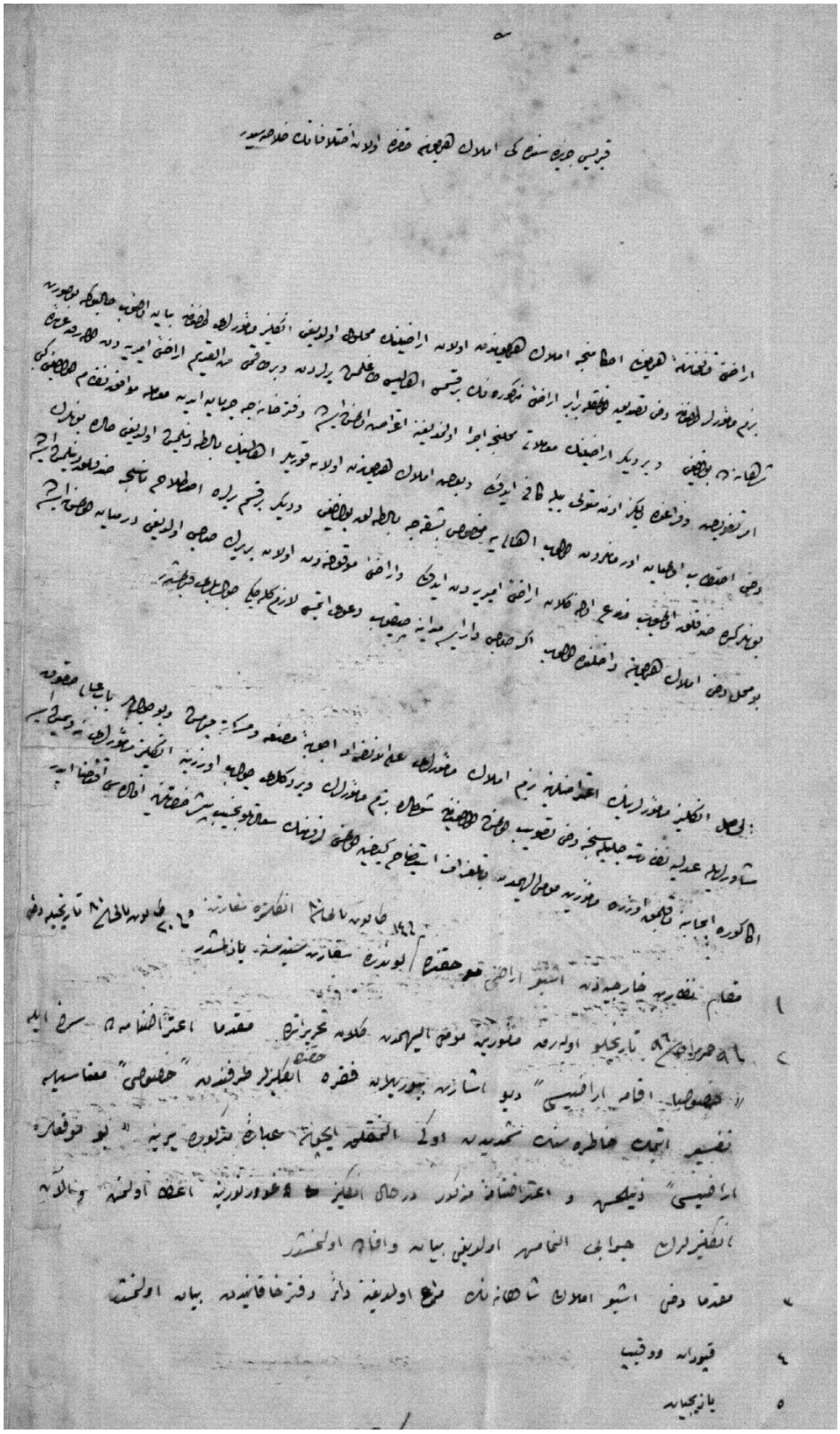
BOA. HR. SYS. 890/5_98

BOA. HR. SYS. 890/5_98

BOA. HR. SYS. 890/5_98

BOA. HR. SYS. 890/5_98

Belge özeti

Kıbrıs'ta Padişah'ın mülkleri için görevli bulunan Hakkı Efendi ile Kıbrıs Hükûmeti tarafından bu mülklerin belirlenmesi için görevlendirilmiş Kaptan Wauchope arasında Aralık 1879 ve Ocak 1880 tarihlerinde gerçekleşen görüşme ve yazışmalar

Belgenin çeviri yazısı

Kıbrıs'da kâ'in emlâk-i hümâyûn me'mûru Hakkı Efendi ile Kıbrıs Hükûmeti tarafından emlâk-i hümâyûnun tahdîd ve tesviyesine me'mûr Kapudan Wauchope beyninde cereyân eyleyen muhâberât

Kapudan Wauchope tarafından alınan tahrîrâtın sûreti

'İzzetlü Hakkı Beyefendi hazretlerine

'İzzetlü Hakkı Efendi,

Vâlî paşa hazretlerinden aldığım emir üzerine taraf-ı vâlâlarına ma'lûmât olmak üzere bir kıt'a mektûbun sûreti leffen takdîm kılınmışdır.

Fî 27 Kânûn-ı Evvel sene 1879.

Sûret-i tahrîrât-ı mezkûre

Kapudan Wauchope cenâblarına

Fî 23 Kânûn-ı Sânî sene [18]79 târîhli raportunuz mütâla'a olundu. Yirminci numarada iddi'â olunan arâzînin kısm-ı a'zamını terkîb eden Çengerli arâzîsi mine'l-kadîm civârda bulunan kurâya 'âid ve ahâlî tasarruflarında bulunmuş olduğu hâlde satışları İngiltere Hükûmeti tarafından kabûl olunamayacağı Bâb-ı'Âlî cânibinden gönderilen me'mûrîne tefhîm eylemenizi tavsiye eylerim. İşbu satışın Lefkoşa ya'nî mahallî hükûmeti ma'rifetiyle icrâ olunmasını îcâb etdiren nizâmâta Bâb-ı'Âlî cânibinden eğerçi lâyıkıyla dikkat buyurulmuş olsa idi senedât Defterhâne-i 'Âmireden hâk-i pâ-yı şâhâneye kable't-takdîm işbu yanlışlığın görülmüş olacağı ta'rîfden müstağnîdir.

Fî 26 Kânûn-ı Evvel sene 1879.

(İmzâ)
Vâlî-i cezîre
Biddulph

İşbu tahrîrâta cevâb ihzâr olunmuş ise de hasbe'l-mütâla'a irsâl kılınamamışdır.

Mûmâileyh Kapudan Wauchope'ın diğer tahrîrâtı

'İzzetlü Hakkı Efendi,

Miyânemizde vukū' bulan mükâlemeye istinâden te'hîrât-ı vâkı'anın önünü almak maksadıyla zât-ı hazret-i Pâdişâhî'nin iddi'â eylediği arâzî dâhilinde arâzîsi bulunanların Arâzî

Nizâmnâmesi'nin üçüncü ve fî 7 Nisan sene [12]70 târîhli nizâmnâmenin beşinci mâddeleri ahkâmına ‘âid olan cihetlerini Kıbrıs Hükûmeti ile tesviye etmeğe mecbûr olacaklarını taraf-ı vâlâlarına bildirmek üzere emir almış olduğum beyân olunur.

Fî 27 Kânûn-ı Evvel sene [18]79.

Wauchope

Kapudan Wauchope tarafına yazılan cevâb sûreti

‘İzzetlü efendim,

Nâm-ı nâmî-i hazret-i Pâdişâhî'de bulunan arâzî dâhilinde arâzîsi bulunanların Arâzî Nizâmnâmesi'nin yüz üçüncü ve fî 7 Nisan sene [12]70 târîhli nizâmnâmenin beşinci mâddeleri ahkâmına ‘âid cihetlerini Kıbrıs Hükûmeti ile tesviye etmeğe mecbûr olacakları beyânına dâ’ir vârid-i dest-i i‘zâz olan fî 27 Kânûn-ı Sânî sene [18]79 târîhli tahrîrât-ı ‘aliyyeleri mütâla‘a olundu.

Emlâk-i hazret-i Pâdişâhî derûnunda mevcûd olup bâ-sened tasarruf olunan arâzînin ta‘yîn ve tefrîki lâzım geleceği gibi bilâ-nizâ‘ on seneden beri tasarruf olunanların dahi Hükûmet-i Mahalliyye ma‘rifetiyle îcâbının icrâsı lâzım gelip yohsa birkaç seneden beri hâric ez-nizâm bi'l-gasb zirâ‘at olanlara arâzî-i mezbûre kemâ fi's-sâbık bilâ-sâhib hâlî olmadığı cihetle arâzî-i mağsûbe nazarıyla bakılarak müdâhalât-ı vâkı‘anın men‘i îcâb edeceği öteden beri cereyân eden mu‘âmelât-ı nizâmiyye ahkâm-ı celîlesinden bulunmuş olduğunu cevâben beyân eylerim.

Mehmed Hakkı

Kapudan-ı mûmâileyhin diğer tahrîrâtı

‘İzzetlü Hakkı Efendi,

Baf kazâsı tarikinde bulunan Pirgo arâzîsine azimete hâzır olduğumu taraf-ı vâlâlarına bi'l-ihbâr efkârınıza muvâfık ise köylülere lâzım gelen teblîgātın tedâbîri icrâ olunmak için bir ân evvel cevâb ve iş‘ârınız ile memnûn olacağım beyân olunur.

Fî 27 Kânûn-ı Sânî sene [18]79.

Wauchope

Kapudan-ı mûmâileyh Wauchope tarafına yazılan tahrîrât-ı cevâbiyye sûreti

‘İzzetlü efendim,

Birkaç günden beri mübtelâ olduğum hastalık îcâbınca yola çıkmaklığıma etibbâ tarafından mümâna‘at gösterilmekle ve ma‘amâfîh işlerin sür‘at-i tesviyesi matlûb, mültezem bulunmağla şu hastalık zamânını boş geçirmemek üzere zâten Pirgo arâzîsinin mahalline azimete hâcet olmadığı tarafınızdan beyân olunduğuna binâen arâzî-i mezbûrenin tasdîki keyfiyyetinin rü’yetine bakılmasını beyân eylerim.

Fî 29 Kânûn-ı Evvel sene [18]79.

Hakkı

Mûmâileyhin diğer tahrîrâtı

‘İzzetlü Hakkı Efendi,

Labta arâzîsi iddi‘âsının tedkīkine girişmeye memnûnum. Fakat evvelce ba‘zı îzâhâta ihtiyâc görürüm. Protokol ile işimize devâm edecek olduğumuzdan evrâkını imzâlamadan mütemâyil olacağınızı evvelce beyân etmelisiniz ve bu evrâk ise vukū‘ bulan keyfiyyâtı müştemil olup aslâ beyân-ı efkârı hâmil olmayacakdır. Esâs mâddeye girişmeye me’zûn bulunmadığınızı evvelden beri beyân etmekde bulundunuz. Bu hâlde eğerçi Puta arâzîsi iddi‘âsı hakkında bir netîce hâsıl etmek üzere tecemmu‘ edecek isek bu mâddenin esâsının tedkīk ve mücâdelesine hâzır bulunmanız lüzûmunu iş‘âra mecbûrum.

Fî 1 Kânûn-ı Sânî sene [18]80.

Wauchope

Cevâb sûreti

‘İzzetlü efendim,

Labta arâzîsinin tedkīki hakkında ba‘zı îzâhâtı hâvî tezkireniz mütâla‘a olundu. Fi'l-vâkı‘ hey’et-i esâsiyyeye girişmek me’zûniyetimin hâricinde ise de ahâlîden bir müdde‘î zuhûrunda hükûmetçe muhâkeme olmağa me’zûnum. Buna binâen Labta arâzîsi için ahâlîden bir müdde‘î var ise muhâkemesine hâzırım o hâlde başdan nihâyete kadar muhâkemeyi şâmil ve meclis karârıyla netîce-i hâsılayı müştemil mazbata kılıklı bir protokol tanzîm olunacak ise imzâsından imtinâ‘ etmeyeceğimi ve fakat arâzî-i mezbûrenin ahâlîden müdde‘îsi olmayıp da Hükûmet-i Mahalliyye hey’et-i esâsiyyeye doğrudan doğruya i‘tirâzında bulunur ise işde burası me’zûniyetim hâricinde kalacağından efkârını diğeri misillü tahrîren i‘tâ edebileceği gibi senâverleri dahi devlet-i metbû‘-ı müfahhamıma ‘arz-ı keyfiyyet ederek istihsâl edeceğim emir mûcebince harekette bulunacağımı cevâben beyân eylerim.

Fî 2 Kânûn-ı Sânî sene [18]80.

Hakkı

Emlâk-i hümâyûnun her birerlerine başka başka vukū‘ bulan İngilizlerin i‘tirâzları üzerine emlâk-i hümâyûn me’mûrları tarafından tehyi’e edilip celb edilen cevâb sûreti olup i‘tirâza cevâb vermek üzere geçen hafta postasıyla i‘âde kılınmış idüğü.

Kapudan Wauchope'ın varaka-i i‘tirâziyyesine cevâb olmak üzere kaleme alınan tahrîrâtın sûretidir.

İngiliz Murahhası Kapudan Wauchope cenâblarına

Efendi,

Fî 10 Nisan sene [18]80 târîhli bir kıt‘a tahrîrâtınız Defter-i Hâkânî Me’mûru Osip Yazıcıyan Efendi ma‘rifetiyle tercemesi ba‘de'l-icrâ fî 21 Nisan sene-i minh. târîhinde alınan cümle-i mündericâtı emlâk-i hazret-i Pâdişâhî'nin her bir kıt‘ası hakkında ayrı ayrı i‘tirâzâtı hâvî olmağla i‘tirâzât-ı vâkı‘anız ber-vech-i zîr yegân yegân iş‘âr ve îcâb eden cevâbları dahi ‘ilâve ve tezkâr kılındı.

(Vergi Emânetinden ‘ilâve olunan varaka)

Sûreti olup mu’ahharan Devletlü Cevdet Paşa hazretleri taraflarından üzerine sürhle hatt-ı butlân keşîde kılınan

‘İlâve 1:

Ancak işbu bend-i kānûnda müstahıkk-ı tapu olan arâzîye gerek erbâb-ı zirâ‘atden iskân sûretiyle ve gerek çiftlik yapmak üzere sâ’irîne ihâlesinde bedel ile veya bedelsiz verilmesi musarrah değildir. Binâenaleyh bedel ile tefevvüze tâlib olduğu cihetle istifâde-i hazîne için bedel ile tefvîz cihetini tercîh olunageldiği ve Defterhânenin usûl-i kadîmesinden olduğu gibi bâlâ-yı cevâblarda beyân olunduğu vechile her nev‘ mahlûl ve müstahıkk-ı tapu olan arâzînin tefvîz ve ihâlesi zât-ı hazret-i Pâdişâhî'nin yed-i iktidârlarında olmasına mebnî bu bâbdaki i‘tirâzınız nâ-be-mahal idüğü derkârdır. Şununla beraber.

(2) numara işâretiyle (6) cevâb metninin âhirine sürhüyle Devletlü Cevdet Paşa hazretleri taraflarından ‘ilâve olunan varakadır.

‘İlâve 2:

Husûsan Akama arâzîsi pek çok zamânlar harâb ve hâlî kalıp çifçi iskânıyla i‘mârı mümkin olamadığından li-ecli'l-i‘mâr cezîrenin İngiltere idâresine terk ve ihâlesinden mukaddem ‘uhde-i hümâyûna alınmış ve mu‘âmelât-ı kānûniyyesi tamâmıyla icrâ olunmuş olduğu hâlde mu’ahharan İngiliz me’mûrları tarafından ta‘arruz ve i‘tirâz olunması bir kānûna, kā‘ideye tevfîk olunamaz çünkü bu kānûnun mâ-kabline şümûlü olamayacağı gibi hiçbir idâre-i cedîdenin idâre-i sâbıka zamânındaki icrââtı fesh ile başka bir kalıba koymağa salâhiyeti olamayacağı müsellemâtdandır.

Kıbrıs Cezîresi'ndeki emlâk-i hümâyûn hakkında olan ihtilâfâtın hulâsasıdır:

Arâzî Kānûnnâme-i Hümâyûnu ahkâmınca emlâk-i hümâyûndan olan arâzînin mahlûl olduğu İngiliz me’mûrları tarafından beyân olunup hâlbuki bu sûret bizim me’mûrlar tarafından dahi tasdîk olunmağla berâber arâzî-i mezkûrenin bir kısmı ahâlîsi dağılmış yerlerden ve bir takımı mine'l-kadîm arâzî-i emîriyyeden olarak ‘uhde-i şâhânede bulunduğu ve bir diğer arâzînin mu‘âmelâtı mahallince icrâ olunmadığına i‘tirâz olunmuş ise de Defterhânece cereyân eden mu‘âmele muvâfık-ı nizâm olduğu gibi emr-i tefvîz ve ferâğda yalnız izn-i mütevellî bile kâfî idüğü ve ba‘zı emlâk-i hümâyûndan olan korular ahâlînin balta denilmiş olduğu hâlde bunların dahi ihtitâb olmayan ormanlardan olup ahâlîye mahsûs başkaca baltalık bulunduğu ve diğer bir kısım yerlere ıstılâh-ı nâsca hendeklik denilmiş ise de bunların da hendeklik olmayıp zer‘ olunagelen arâzî-i emîriyyeden idüğü ve arâzî-i mevkūfeden olan bir yerin sâhibi olduğu dermeyân olunmuş ise de bu mahal dahi emlâk-i hümâyûn dâhilinde olup eğer sâhibi var ise meydâna çıkıp da‘vâ etmesi lâzım geleceği cevâbları verilmişdir.

El-hâsıl İngiliz me’mûrlarının i‘tirâzlarına bizim emlâk me’mûrları ‘ale'l-infirâd ecvibe-i mukni‘a ve müskite vermiş ve bu vechile Bâb-ı‘Âlî Hukūk müşâvirleriyle ‘Adliye Nezâret-i Celîlesince dahi tasvîb bulunmuş olduğundan şu hâlde bizim me’mûrların verdikleri cevâb üzerine

İngiliz me’mûrları ne demiş ise âna göre îcâbına bakılmak üzere me’mûrîn-i mûmâileyhimden bâ-telgraf istîzâh-ı keyfiyyet olunması lüzûmunun sa‘âdetlü Necib Paşa hazretlerine ifâdesi iktizâ eder.

1- Makām-ı Nezâret-i Hâriciyeden işbu arâzî hakkında fî 14 Kânûn-ı Sânî sene [18]80 İngiltere Sefâreti'ne ve fî 20 Kânûn-ı Sânî sene [18]80 târîhiyle dahi Londra Sefâret-i Seniyyesi'ne yazılmışdır.

2- fî 9 Haziran sene [1]296 târîhli olarak me’mûrîn-i mûmâileyhimden gelen tahrîrâtda mukaddemâ i‘tirâznâmede sürh ile “husûsan Akama arâzîsi” deyu işâret buyurulan fıkra hakkında İngilizler tarafından “husûsî” ma‘nâsıyla tefsîr etmek hâtırasının şimdiden önü alınmaklık için ibâre-i mezkûre yerine “bu mevki‘ler arâzîsi” denilmiş ve i‘tirâznâme-i mezkûr derhâl İngiliz Governorüne i‘tâ olunmuş ve el’ân İngilizlerin cevâbı alınmamış olduğu beyân ve ifâde olunmuşdur.

3- Mukaddemâ dahi işbu emlâk-i şâhânenin ferâğ olmadığına dâ’ir Defter-i Hâkânî'den beyân olunmuşdur.

4- Kapudan Wauchope

5- Yazıcıyan

BOA. HR. SFR. 3. 277/1_16-17

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI [BOA]

Major-General Biddulph to Sir A. H. Layard.

Sir, *Nicosia, January* 31, 1880.

I HAVE had the honour to receive your Excellency's despatches dated 7th and 15th instant giving cover to two *notes verbales* from the Sublime Porte dated respectively the 28th December, 1879, and 14th January, 1880.

2. In the first note the Minister for Foreign Affairs discusses the question of a basis for the inquiry to be conducted by the joint Commission concerning certain lands sold by the Sublime Porte to His Imperial Majesty the Sultan.

3. The note objects to my stating that the lands dealt with under IVth Article of the Annex to Convention of the 4th June, 1878, must be mahlouls, and lays down the proposition that all lands in Cyprus not held by title belong to the State, and as such could be sold by the Sublime Porte under the terms of the Annex. Your Excellency will perceive that this interpretation of the Convention which would have included more than half the lands in Cyprus, differs very widely from the interpretation put upon it by Safvet Pasha who negotiated it, and also from the definition given in the Agreement of the 3rd February, 1879; and I must add that this claim is an entirely new one on the part of the Sublime Porte, for the memorandum of the Departement des Archives at Constantinople dated 13th October, 1878, expressly states that the lands sold to His Imperial Majesty the Sultan had reverted to the State as mahlouls, viz., (1) by default of heirs; (2) by having remained uncultivated for three years, and this is in exact keeping with my memorandum forwarded to your Excellency on the 1st September, 1879, to which the Porte now makes objection. If this claim is now seriously advanced, it is evident that it is a question which I must leave to Her Majesty's Government to solve, but I must observe that such a claim would be found absolutely impracticable, and that the Sublime Porte must be well aware that they would never have attempted to sell all land not held by title.

4. The *note verbale* next points out that I made no mention in my former memorandum of the property styled "Emlaki-Houmayoun." The reason I di dnot do so was because no such land exists in Cyprus, and I was unwilling to increase the length of my memorandum without cause. The *note verbale*, however, recognizes this fact when it states that this omission has no practical importance.

5. The Minister for Foreign Affairs states that it is important to remark that the sale of these lands took place prior to the Convention. This is a strange mistake, since the date of such sale has been officially communicated by the Sublime Porte, and every date is subsequent to the date of the British occupation of Cyprus. Nevertheless, Her Majesty's Government would doubtless admit the propriety of treating the question in accordance with the "Code de la Propriété Foncière," and I may add that this view has from the first been urged by this Government.

6. The Sublime Porte attaches great weight to the title-deeds granted to His Imperial Majesty the Sultan; but it must be borne in mind that it is part of the contention of this Government that these title-deeds have been given in opposition to the "Code de la Propriété Foncière," and they have never been acknowledged by Her Majesty's Government. That Her Majesty's Government have acted with propriety in so doing is evinced by the fact that in some of the claims already discussed the Ottoman Delegates have admitted that the Sultan's title to a large portion cannot be sustained, the occupiers having produced perfectly good titles to the very land which the Defter-khané at Constantinople had registered in the name of His Imperial Majesty. If is evident that if any title thus given to His Imperial Majesty is bad in part it is bad in whole, and it is necessary to revert to the proposition I originally made, viz., to inquire what portions of the land in question could be legally sold by the Sublime Porte.

OSMANLI ARŞİVİ
HR.SFR.(3)
277/1 16

HR.SFR.3.00277.00001.016

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI [BOA]

7. The *note verbale* of the 14th instant lays down that the titles given to His Imperial Majesty the Sultan should all be assumed to be correct, and it should be left to other persons having claims to make them before the Courts. What has been above mentioned shows how unjust such a proceeding would have been, and how contrary to the first principles of justice to make people who hold titles from the Government prove those titles against the subsequent titles improperly given at Constantinople in order to retain possesion of land that lawfully belongs to them.

8. The Minister of Foreign Affairs is mistaken in saying that the English Government have issued a Proclamation inviting the inhabitants of the island to come forward and claim properties which they have never possessed. The only notice that has been issued is that contained in the accompanying Government "Gazette," and this was issued in concert with the Ottoman Delegates.* Your Excellency will see that this notice does not bear the character ascribed to it in the *note verbale*. The statement that this Government has exercised pressure on the villagers to induce them to dispute the Sultan's claims, is absolutely without foundation, as also the statement that the Mukhtar of Marco had been severely reprimanded for stating that his lands belonged to the State. The real fact being that the villages of Tchenghi and Kikhr Kiradjiari came forward in a body to protest against their land being taken from them, and of this the Ottoman Delegates were witnesses.

9. The *note verbale* says the same system has been followed at Orides. This property has not even been visited by the Delegates.

10. The sole object of the British Government is to secure an equitable settlement of the claims of the Sublime Porte, and it is with this view that it is desired to act in accordance with the law as laid down in the Code de la Propriété Foncière, which law very carefully respects the rights of the people.

11. I am informed that the titles given to His Imperial Majesty state in each case that there is no demand for the land in question. This statement is untrue, some of the land being highly cultivated, and it is absolutely necessary that the Sublime Porte should clearly say under which Articles of the Code de la Propriété Foncière they claim to have dealt with each one of the lands they have sold to His Imperial Majesty the Sultan.

12. In conclusion I must repeat how necessary it is that the Sublime Porte should cease to place on the 4th Clause of the Annex, an interpretation contrary to the sense in which it was negotiated by Safvet Pasha, and in which it was ratified by Great Britain. Proper instructions should be given to the Ottoman Delegates, without which it is impossible to discuss the claims with any advantage.

I have, &c.
(Signed) ROB. BIDDULPH.

Extract from "Cyprus Gazette" No. 40, of December 8, 1879, inclosed in General Biddulph's despatch No. 212 of December 15, 1879.

HIS Excellency the High Commissioner has appointed Captain A. G. Wauchope, 42nd Highlanders, to be the British Delegate for assisting in the inquiries concerning the claims of His Imperial Majesty the Sultan to certain lands in Cyprus.

His Imperial Majesty the Sultan having had registered in his own name in the Land Offices at Constantinople certain lands ("emir") in Cyprus, persons occupying any portion of the said lands or having any claims thereon are hereby warned to be prepared with the necessary evidence in support of their claims.

The Delegates appointed for the investigation of the claims will visit the several lands, and the dates of such visits will be duly notified to the heads of villages concerned.

The list of lands alluded to can be seen on application to the Commissioners and Mudirs throughout the island.

OSMANLI ARŞİVİ
HR.SFR.(3)
277/1 17

HR.SFR.3.00277.00001.017

BOA. HR. SFR. 3. 277/1_16-17

Belge Özeti

Kıbrıs'taki Padişah arazileri üzerindeki iddialara ve buna karşı ortaya konulacak tezlere dair Kıbrıs Valisi Tümgeneral Biddulph'tan İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisi Sir A. Henry Layard'a 31 Ocak 1880 tarihinde gönderilen yazının basılı metni ile Yüzbaşı A. G. Wauchope'un Padişah'ın Kıbrıs'taki iddialarıyla ilgili soruşturmaları yürütmek üzere İngiliz delegesi olarak atandığına, iddiaların araştırılması için görevlendirilen delegelerin arazileri ziyaret edeceklerine ve sözü edilen arazilerin listesinin Ada'nın her yerinde komiserlere ve müdürlere başvurularak öğrenilebileceğine dair 8 ve 15 Aralık 1879 tarihli Kıbrıs Gazetesi'nden alıntı

Belgenin tercümesi

Tümgeneral Biddulph'tan Sir A. H. Layard'a.
Lefkoşa, 31 Ocak 1880.

Efendim,

1. Ekselansları'nın, Bâbıâlî'den gelen sırasıyla 28 Aralık 1879 ve 14 Ocak 1880 tarihli iki sözlü notayı kapsayan ayın yedisi ve on beşi tarihli mektuplarını alma şerefine nail oldum.

2. İlk notada Dışişleri Bakanı, Bâbıâlî tarafından Padişah'a satılan bazı arazilerle ilgili olarak ortak Komisyon tarafından yürütülecek soruşturmanın dayanağı konusunu tartışmaktadır.

3. Notada, 4 Haziran 1878 tarihli Sözleşme Eki'nin 4. maddesi kapsamında ele alınan toprakların mahlûl olması gerektiğini belirtmeme itiraz edilmekte ve Kıbrıs'ta tapuya sahip olmayan tüm toprakların devlete ‘aid olduğu ve bu nedenle Sözleşmenin Eki'nin hükümleri uyarınca Bâbıâlî tarafından satılabileceği öne sürülmektedir. Ekselansları, Kıbrıs'taki toprakların yarısından fazlasını kapsayacak olan Sözleşme'nin bu yorumlanmasının, onu müzakere eden Safvet Paşa tarafından yapılan yorumlamadan ve ayrıca 3 Şubat 1879 tarihli Anlaşma'da verilen tanımdan çok farklı olduğunu anlayacaklardır. Şunu da eklemeliyim ki bu iddia Bâbıâlî tarafından tamamen yeni bir iddiadır. Zira İstanbul'daki Arşiv Departmanının 12/24 Ekim 1878 tarihli muhtırasında, Padişah'a satılan toprakların mahlûl olarak yani (I) varisleri olmadığı için (2) üç yıl boyunca ekilmemiş olduğu için devlete geri dönmüş olduğu açıkça belirtilmektedir ki bu Ekselansları'na 1 Eylül 1879 tarihinde gönderdiğim ve Bâbıâlî'nin şimdi itiraz ettiği muhtıramla tam olarak uyuşmaktadır. Eğer bu iddia şimdi ciddi olarak ileri sürülüyorsa bunun çözümünü Majesteleri'nin Hükûmeti'ne bırakmam gereken bir sorun olduğu açıkdır. Ancak böyle bir iddianın kesinlikle uygulanamaz olduğunu ve Bâbıâlî'nin tapusu olmayan tüm toprakları satmaya aslâ teşebbüs etmeyeceklerini çok iyi bildikleri gerektiğini belirtmeliyim.

4. Bir sonraki nota, önceki muhtıramda “emlâk-i hümâyûn” olarak adlandırılan mülkten hiç bahsetmediğime işaret etmektedir. Bunu yapmamın nedeni, Kıbrıs'ta böyle bir arazinin bulunmaması ve muhtıramın uzunluğunu sebepsiz yere arttırmak istememmedi. Ancak Nota bu eksikliğin pratik açıdan bir önemi olmadığını belirtirken bu gerçeği de kabul etmektedir.

5. Dışişleri Bakanı, bu arazilerin satışının Sözleşme'den önce gerçekleştiğini belirtmenin öneminden bahsetmiştir. Bu tuhaf bir hatadır. Çünkü her satışın tarihi Bâbıâlî tarafından resmî olarak bildirilmiştir ve her tarih Kıbrıs'ın İngiltere tarafından işgal edildiği tarihten sonradır. Bununla birlikte Majesteleri'nin Hükûmeti, sorunun "Code de la Propriété Fonciére" uyarınca ele alınmasının uygun olduğunu kuşkusuz takdir edecektir ve bu görüşün en başından beri işbu Hükûmet tarafından teşvik edildiğini de eklemeliyim.

6. Bâbıâlî, Padişah'a verilen tapu senetlerine büyük önem atfetmektedir; ancak bu tapu senetlerinin "Code de Ia Propriété Fonciére"e aykırı olarak verildiği ve Majesteleri'nin Hükûmeti tarafından hiçbir zamân kabul edilmediği işbu Hükûmet'in itirazlarının bir parçası olduğu unutulmamalıdır. Majesteleri'nin Hükûmeti'nin bu şekilde davranırken ne kadar yerinde hareket ettiği, daha önce ele alınan bazı iddialarda Osmanlı delegelerinin Padişah'ın mülkiyet hakkının büyük bir kısmının savunulamayacağını, işgalcilerin İstanbul'daki Defterhânenin Padişah hazretleri adına tescil ettirdiği topraklar adına mükemmel tapular ibraz ettiklerini kabul etmelerinden anlaşılmaktadır. Padişah'a bu şekilde verilen herhangi bir tapu kısmen kötü ise ki bütünüyle de kötü olduğu açıkdır ve başlangıçta yaptığım öneriye yani söz konusu arazinin hangi kısımlarının Bâbıâlî tarafından yasal olarak satılabileceğini araştırmaya yeniden dönmek gerekir.

7. Ayın 14'ündeki notada, Padişah hazretlerine verilen tapuların hepsinin geçerli olduğunun varsayılması ve hak iddia eden diğer kişilerin bu iddialarını mahkemeler önünde kanıtlamalarının kendilerine bırakılması gerektiği belirtilmektedir. Yukarıda bahsedilenler, böyle bir sürecin ne kadar 'adâletsiz olacağını ve Hükûmetten tapu sahibi olan kişilerin, yasal olarak kendilerine 'aid olan toprakların mülkiyetini ellerinde tutmak için İstanbul'da usulsüz olarak verilen müteakip tapulara karşı bu tapuları kanıtlamak zorunda bırakılmalarının adaletin öncül ilkelerine ne kadar aykırı olduğunu göstermektedir.

8. Dışişleri Bakanı, İngiliz Hükûmeti'nin Ada sakinlerini öne çıkmaya ve hiçbir zaman sahip olmadıkları mülkleri talep etmeye davet eden bir bildiri yayınladığını söylemekle hata yapmaktadır. Yayınlanmış olan tek bildiri, ilişikteki Hükûmet Gazetesinde yer alan bildiridir ve bu da Osmanlı delegeleri ile birlikte yayınlanmıştır. Ekselansları, bu bildirinin notada kendisine 'atfedilen niteliği taşımadığını göreceklerdir. Hükûmet'in, Padişah'ın iddialarına karşı çıkmaları için köylüler üzerinde baskı uyguladığı iddiası da, Marco Muhtarı'nın topraklarının devlete 'aid olduğunu söylediği için şiddetle azarlandığı iddiası da kesinlikle dayanaksızdır. Gerçek şu ki Çengerli ve Kırklar Kıraçları köyleri, topraklarının ellerinden alınmasını protesto etmek için bir araya gelmiş ve Osmanlı delegeleri de buna şahit olmuştur.

9. Notada, Oridez'de de aynı sistemin izlendiği belirtilmektedir. Bu mülk delegeler tarafından daha ziyaret bile edilmemiştir.

10. İngiliz Hükûmeti'nin tek amacı, Bâbıâlî'nin taleplerinin hakkāniyyete uygun bir şekilde çözüme kavuşturulmasını sağlamaktır ve bu amaçla "Code de la Propriété Fonciére"de belirtilen yasaya uygun hareket edilmesi istenmektedir; bu yasa, halkın haklarına çok dikkatli bir şekilde saygı göstermektedir.

11. Padişah hazretlerine verilen tapuların her birinde söz konusu arazi hakkında başka herhangi bir hak iddiası olmadığının belirtildiği konusunda bilgilendirildim. Bu ifade doğru değildir. Arazilerin bir kısmı oldukça iyi işlenmiştir ve Bâbıâlî'nin Padişah hazretlerine sattıkları

arazilerin her biri için “Code de la Propriété Fonciére”in hangi maddeleri uyarınca işlem yaptıklarını açıkça belirtmeleri kesinlikle gereklidir.

12. Sonuç olarak, Bâbıâlî'nin, Sözleşme Eki'nin 4. maddesine, Safvet Paşa tarafından müzakere edilen ve Büyük Britanya tarafından onaylanan şekline aykırı bir yorum getirmekten vazgeçmesinin ne kadar gerekli olduğunu tekrarlamalıyım. Osmanlı delegelerine uygun talimatlar verilmelidir; bu talimatlar olmaksızın bu iddiaları herhangi bir avantajla tartışmak mümkün değildir.

Saygılarımla, &c.

(İmzâ) ROBERT BIDDULPH

General Biddulph'un 15 Aralık 1879 tarih ve 212 sayılı yazısına ekli 8 Aralık 1879 tarih ve 40 sayılı “Kıbrıs Gazetesi”nden alıntı.

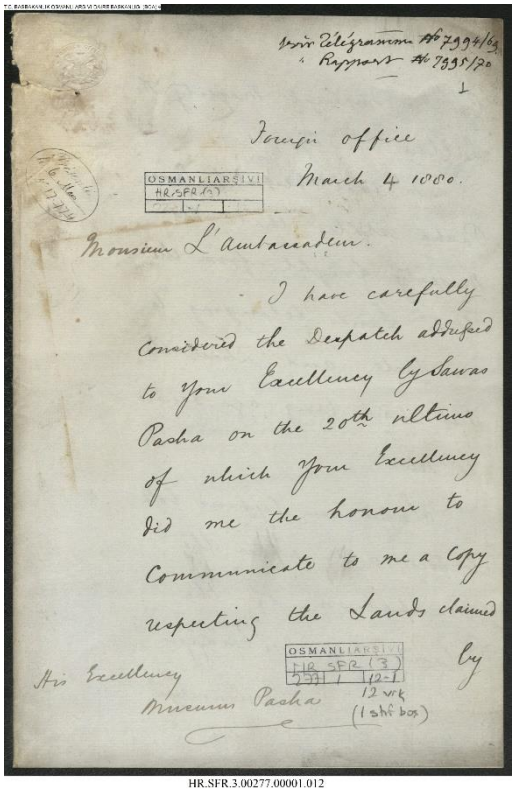
Ekselansları Yüksek Komiser, 49. Highlanders'dan Yüzbaşı A. G. Wauchope'u, Padişah hazretlerinin Kıbrıs'taki bazı topraklar üzerindeki hak iddialarıyla ilgili soruşturmalara yardımcı olmak üzere İngiliz delegesi olarak atamıştır.

Padişah hazretleri Kıbrıs'taki bazı toprakları İstanbul'daki Tapu Dairelerinde kendi adına kaydettirdiğinden söz konusu toprakların herhangi bir bölümünü mesken tutan ya da bu topraklar üzerinde hak iddia eden kişiler, hak iddialarını destekleyecek gerekli kanıtları hazırlamaları konusunda uyarılmaktadır.

İddiaların araştırılması için görevlendirilen delegeler çeşitli arazileri ziyaret edecek ve bu lerin tarihleri ilgili köylerin muhtarlarına usulüne uygun olarak bildirilecektir.

Bahsi geçen arazilerin listesi adanın her yerinde Komiserlere ve Müdirlere başvurularak öğrenilebilir.

BOA. HR. SFR. 3. 277/1_12-1

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI [BOA]
OSMANLI ARŞİVİ
HR.SFR.(3)
277 / 1 12-1
12 vrk
(1 shf box)

Your Telegram № 7994/69
& Rapport № 7995/70

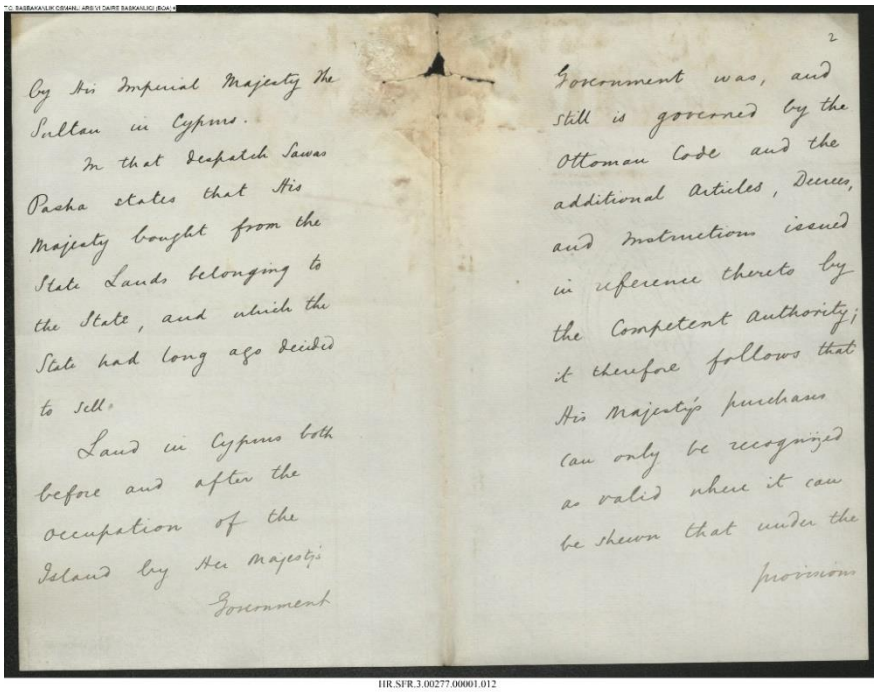
1

Foreign office March 4 1880.

Monsieur L'ambassadeur.

I have carefully considered the Despatch addressed to your Excellency by Sawas Pasha on the 20th ultimo of which your Excellency did me the honour to communicate to me a copy respecting the Lands claimed by His Excellency Mucurus Pasha

HR.SFR.3.00277.00001.012

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI [BOA]

2

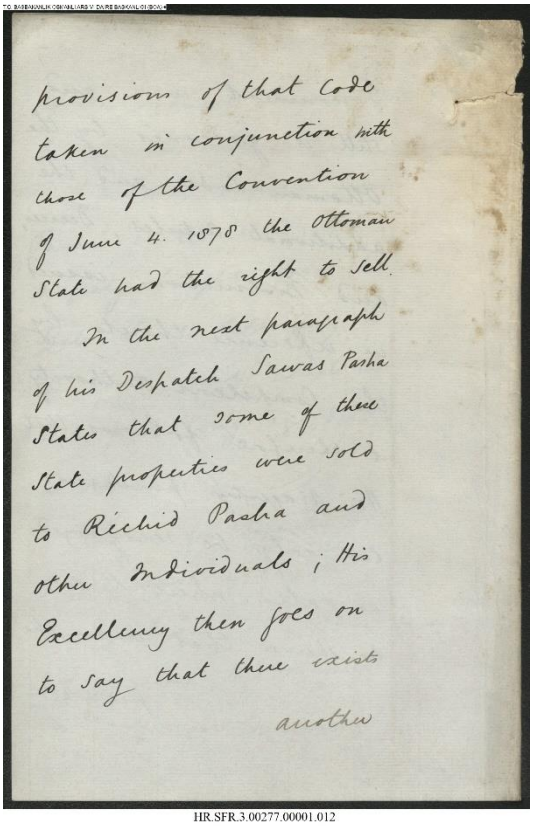
by His Imperial Majesty the Sultan in Cyprus.

In that Despatch Sawas Pasha states that His Majesty bought from the State Lands belonging to the State, and which the State had long ago decided to sell.

Land in Cyprus both before and after the occupation of the Island by Her Majesty's Government was, and still is governed by the Ottoman Code and the additional Articles, Decrees, and Instructions issued in reference thereto by the Competent Authority; it therefore follows that His Majesty's purchases can only be recognized as valid where it can be shewn that under the provisions

HR.SFR.3.00277.00001.012

BOA. HR. SFR. 3. 277/1_12-1

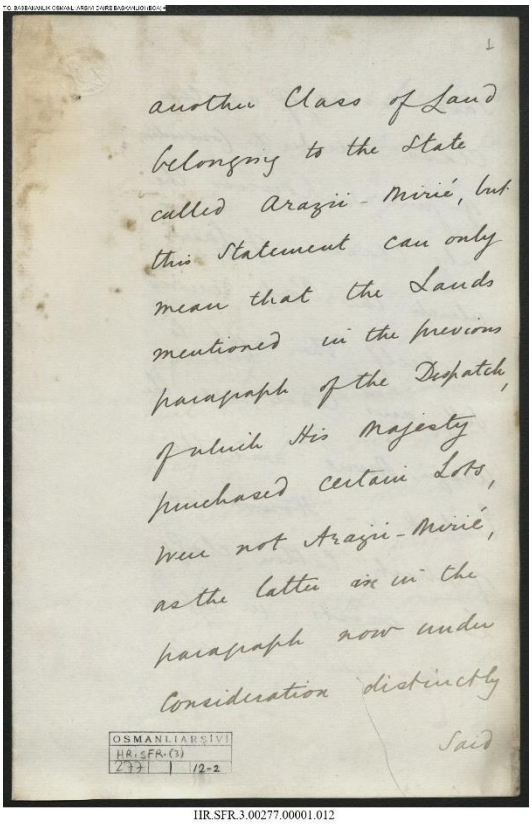

provision of that Code taken in conjunction with those of the Convention of June 4. 1878 the Ottoman State had the right to sell.

In the next paragraph of his Despatch Sawas Pasha states that some of these State properties were sold to Rechid Pasha and other Individuals; His Excellency then goes on to say that there exists

another

HR.SFR.3.00277.00001.012

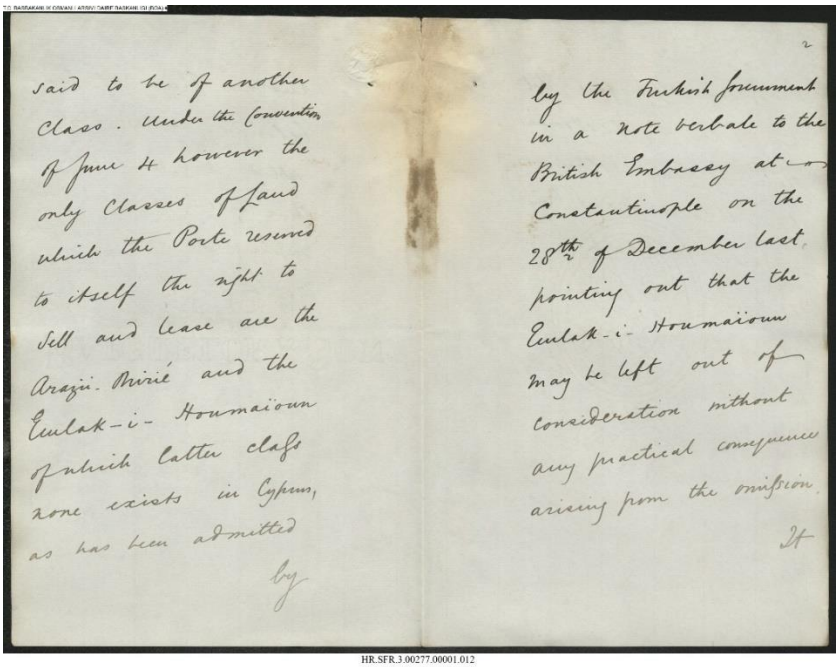
1

another Class of Land belonging to the State called Arazii-Mirié, but this Statement can only mean that the Lands mentioned in the previous paragraph of the Despatch, which His Majesty purchased certain Lots, were not Arazii-Mirié, as the latter are in the paragraph now under consideration distinctly

Said

OSMANLI ARŞİVİ
HR.SFR.(3)
277 | 1 /12-2

HR.SFR.3.00277.00001.012

2

said to be of another Class. Under the Convention of June 4 however the only Classes of Land which the Porte reserved to itself the right to sell and lease are the Arazii-Mirié and the Emlak-i-Houmaioun of which latter class none exists in Cyprus, as has been admitted

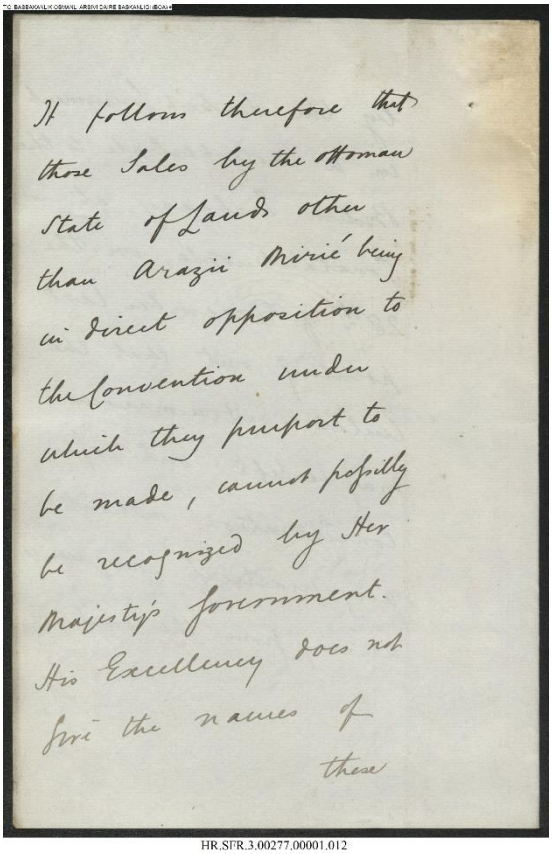
by

by the Turkish Government in a note verbale to the British Embassy at Constantinople on the 28th of December last pointing out that the Emlak-i-Houmaioun may be left out of consideration without any practical consequence arising from the omission.

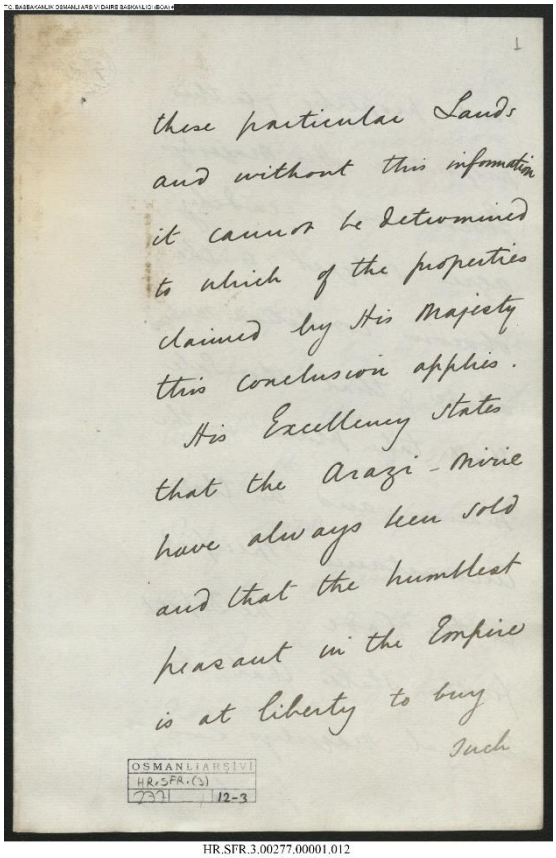
It

HR.SFR.3.00277.00001.012

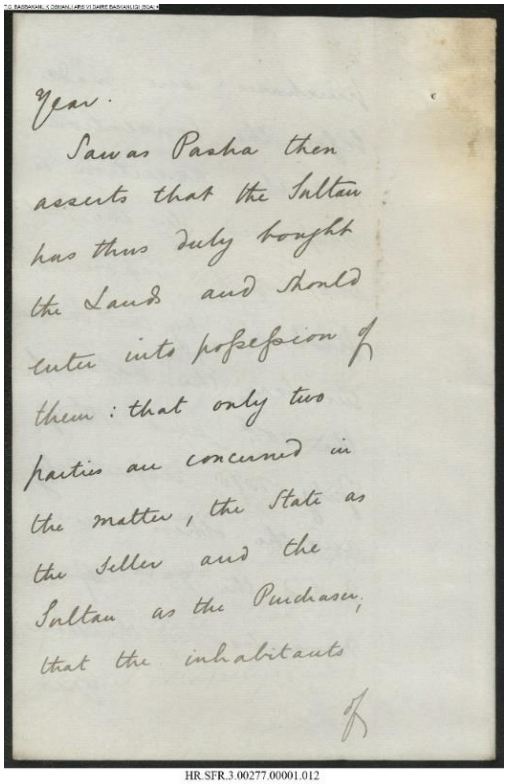
BOA. HR. SFR. 3. 277/1_12-1

It follows therefore that those Sales by the Ottoman State of Lands other than Arazii Mirié being in direct opposition to the Convention under which they purport to be made, cannot possibly be recognized by Her Majesty's Government. His Excellency does not give the names of these

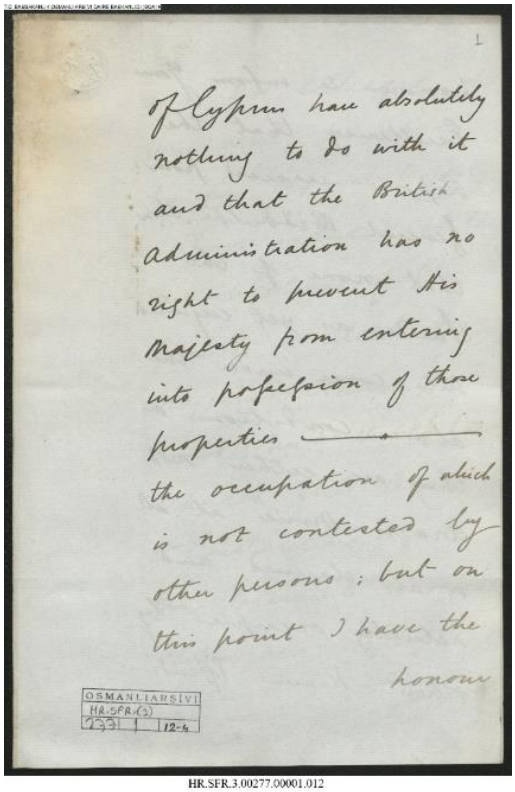
HR.SFR.3.00277.00001.012

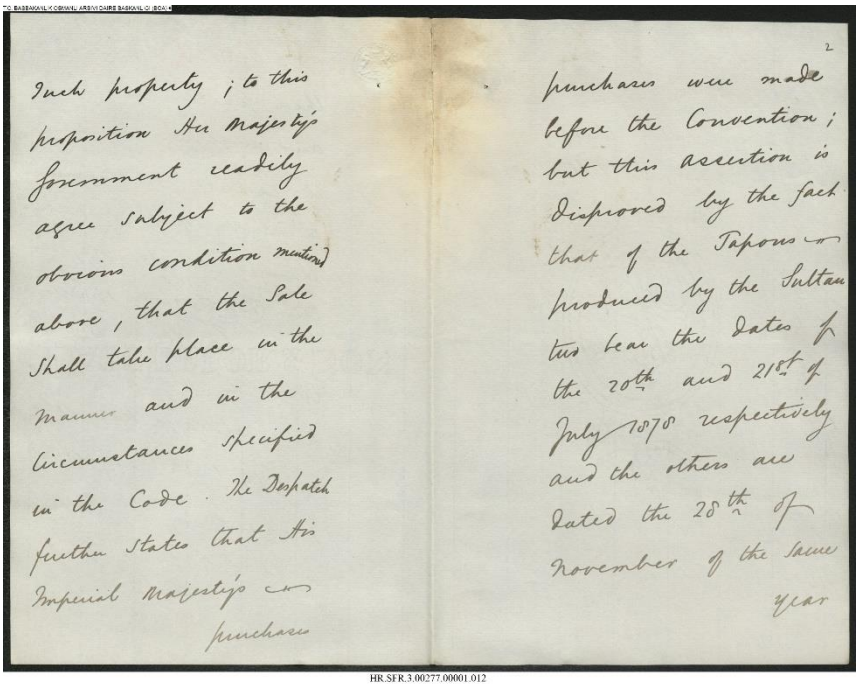
HR.SFR.3.00277.00001.012

year.
Saw as Pasha then asserts that the Sultan has thus duly bought the Lands and should enter into possession of them: that only two parties are concerned in the matter, the State as the Seller and the Sultan as the Purchaser, that the inhabitants

HR.SFR.3.00277.00001.012

HR.SFR.3.00277.00001.012

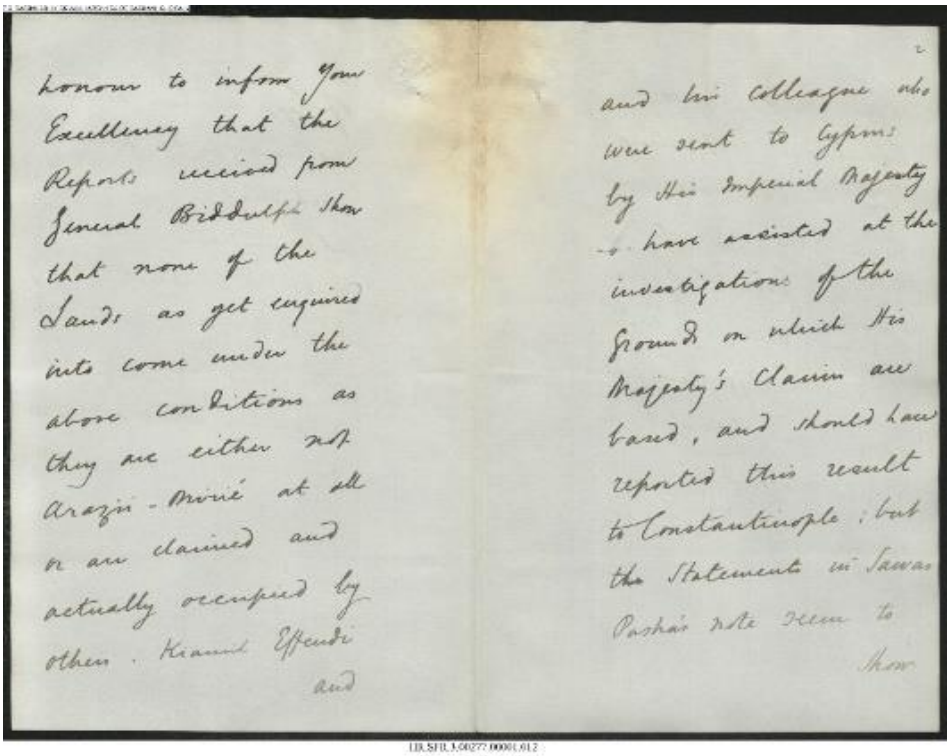

such property ; to this proposition Her Majesty's Government readily agree subject to the obvious condition mentioned above, that the Sale shall take place in the manner and in the circumstances specified in the Code. The Despatch further states that His Imperial Majesty's purchases

2

purchases were made before the Convention ; but this assertion is disproved by the fact that of the Tapous produced by the Sultan two bear the dates of the 20th and 21st of July 1878 respectively and the others are dated the 28th of November of the same year

HR.SFR.3.00277.00001.012

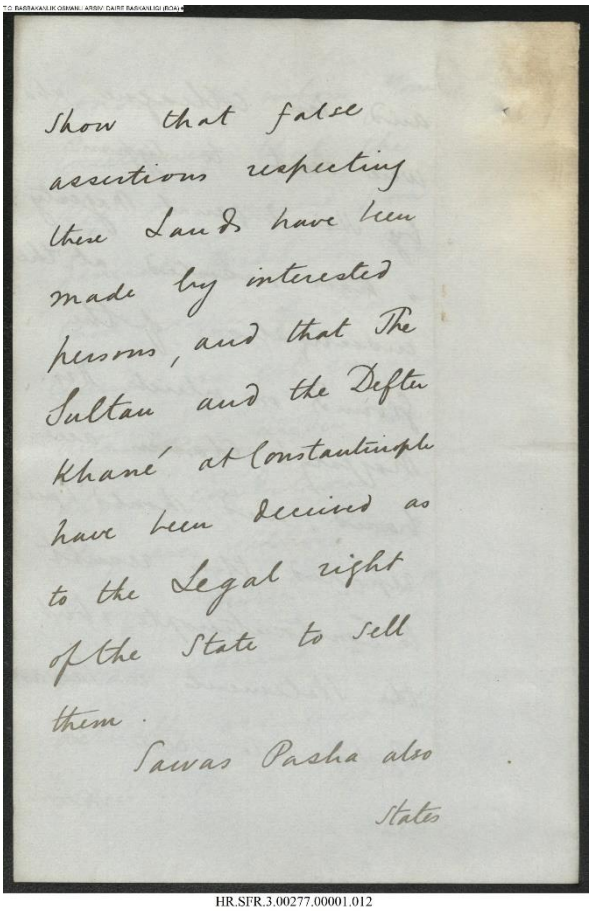

honour to inform your Excellency that the Reports received from General Biddulph show that none of the lands as yet enquired into come under the above conditions as they are either not Arazi-Mirié at all or are claimed and actually occupied by others. Kiamil Effendi and

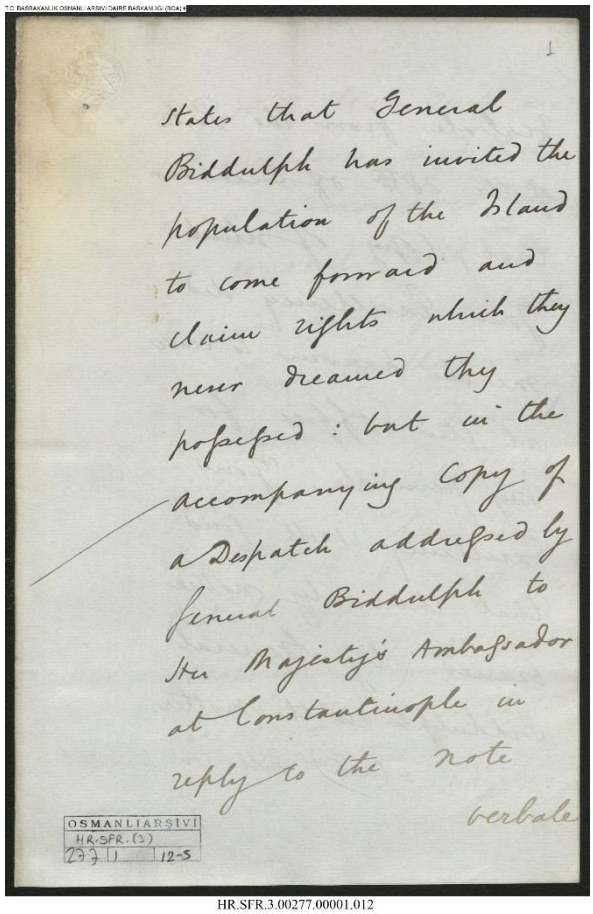
and his colleague who were sent to Cyprus by His Imperial Majesty to have assisted at the investigations of the grounds on which His Majesty's claims are based, and should have reported this result to Constantinople ; but the Statements in Savas Pasha's note seem to show

HR.SFR.3.00277.00001.012

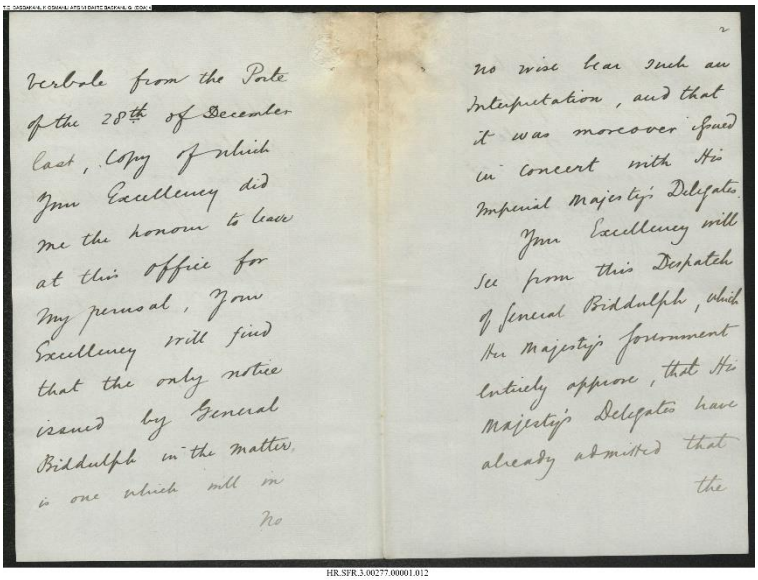
BOA. HR. SFR. 3. 277/1_12-1

show that false
assertions respecting
these Lands have been
made by interested
persons, and that The
Sultan and the Defter
Khané at Constantinople
have been deceived as
to the Legal right
of the State to sell
them.
Savas Pasha also
States

HR.SFR.3.00277.00001.012

OSMANLI ARŞİVİ
HR.SFR.(3)
277 1 12-5
States that General
Biddulph has invited the
population of the Island
to come forward and
claim rights which they
never dreamed they
possessed: but in the
accompanying Copy of
a Despatch addressed by
General Biddulph to
Her Majesty's Ambassador
at Constantinople in
reply to the note
Verbale

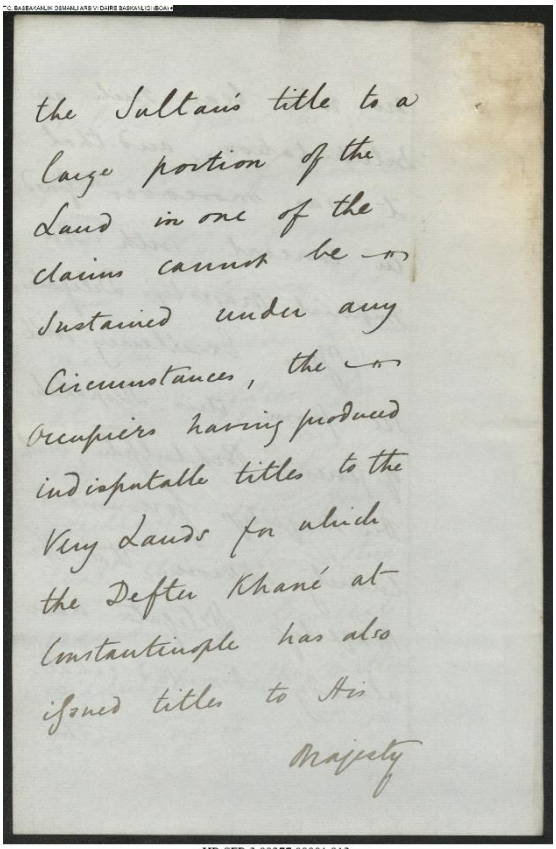
HR.SFR.3.00277.00001.012

Verbale from the Porte
of the 28th of December
last, Copy of which
Your Excellency did
me the honour to leave
at this office for
My perusal, Your
Excellency will find
that the only notice
issued by General
Biddulph in the matter
is one which will in
no

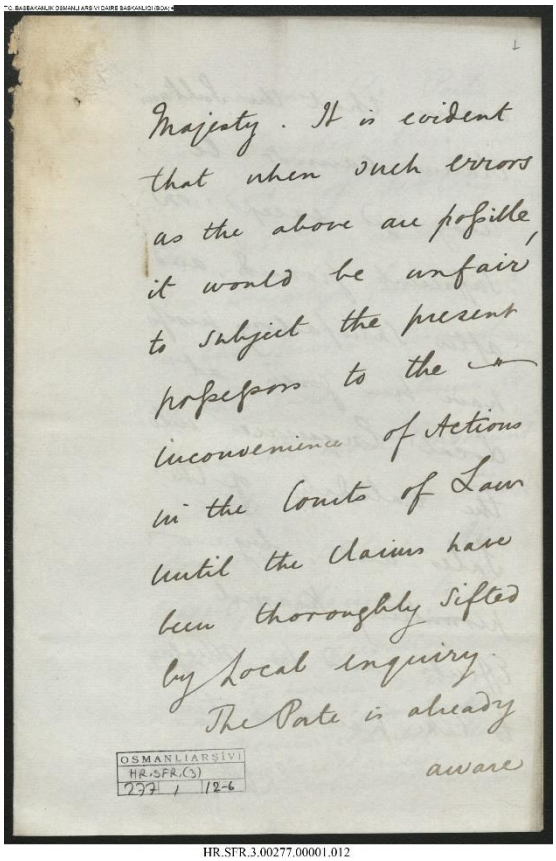
no wise bear such an
Interpretation, and that
it was moreover issued
in concert with His
Imperial Majesty's Delegates.
Your Excellency will
see from this Despatch
of General Biddulph, which
Her Majesty's Government
entirely approve, that His
Majesty's Delegates have
already admitted that
the

HR.SFR.3.00277.00001.012

BOA. HR. SFR. 3. 277/1_12-1

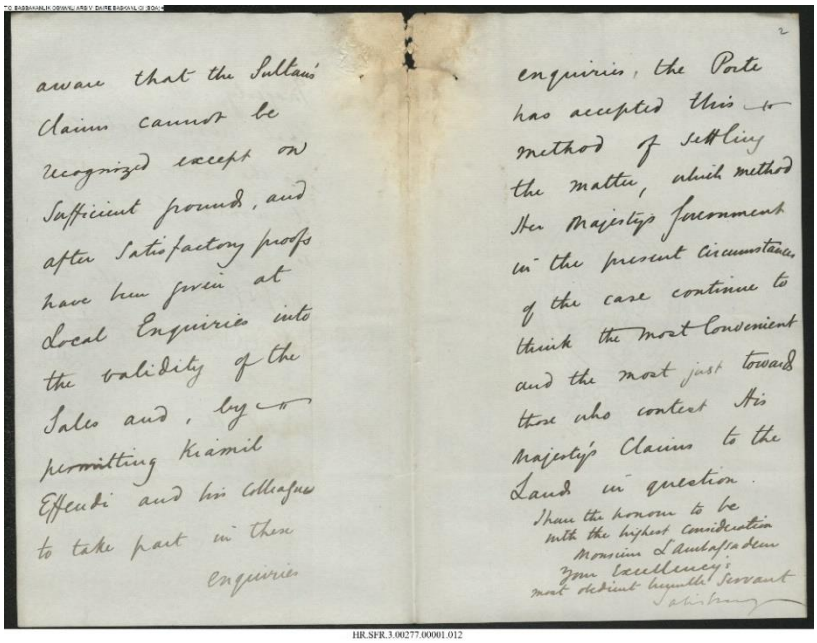

the Sultan's title to a large portion of the Land in one of the claims cannot be sustained under any circumstances, the Occupiers having produced indisputable titles to the very Lands for which the Defter Khané at Constantinople has also issued titles to His Majesty

HR.SFR.3.00277.00001.012

Majesty. It is evident that when such errors as the above are possible, it would be unfair to subject the present possessors to the inconvenience of Actions in the Courts of Law until the claims have been thoroughly sifted by Local Enquiry. The Porte is already aware

OSMANLI ARŞİVİ
HR.SFR.(3)
277 / 1 12-6

HR.SFR.3.00277.00001.012

aware that the Sultan's claims cannot be recognized except on sufficient grounds, and after satisfactory proofs have been given at Local Enquiries into the validity of the Sales and, by permitting Kiamil Effendi and his Colleagues to take part in these enquiries, the Porte has accepted this method of settling the matter, which method Her Majesty's Government in the present circumstances of the case continue to think the most convenient and the most just towards those who contest His Majesty's Claims to the Land in question.

I have the honour to be with the highest consideration Monsieur L'Ambassadeur Your Excellency's most obedient humble Servant

HR.SFR.3.00277.00001.012

BOA. HR. SFR. 3. 277/1_12-1

Belge Özeti

Kıbrıs'taki Padişah arazilerine dair İngiliz Hükûmeti'nin şüpheleri olduğunu bildiren Lord Salisbury'den Londra Büyükelçisi Musurus Paşa'ya 4 Mart 1880 tarihinde gönderilen ve söz konusu topraklardaki Padişah haklarına dair tatmin edici gerekçeler ve gerekli kanıtlar sunulmadan bu iddiaların tanınamayacağını belirten nota

Belgenin tercümesi

Dışişleri Bakanlığı
4 Mart 1880

Büyükelçi Ekselansları

Sava Paşa tarafından Ekselansları'na gönderilen ve Ekselansları'nın bana bir nüshasını iletme şerefine layık gördükleri Padişah hazretlerinin Kıbrıs'ta hak iddia ettiği topraklara ilişkin geçtiğimiz ayın 20'si (20 Şubat 1880) tarihli mektubu dikkatle inceledim. Bu mektupta Sava Paşa, Padişahın devlete ‘aid olan ve devletin uzun zamân önce satmaya karar verdiği toprakları devletten satın aldığını belirtmektedir.

Kıbrıs'taki topraklar, Ada'nın Majesteleri'nin Hükûmeti (Büyük Britanya) tarafından işgal edilmesinden önce de sonra da Osmanlı kanunları ve bunlara atfen yetkili makam tarafından çıkarılan ek maddeler, fermanlar ve talimatlarla yönetilmiştir ve halen de yönetilmektedir. Bu nedenle Padişah hazretlerinin satın alma işlemi, ancak 4 Haziran 1878 tarihli Sözleşme'nin hükümleriyle birlikte ele alınan bu Kanun hükümleri uyarınca Osmanlı Devleti'nin satma hakkına sahip olduğu gösterilebilirse geçerli kabul edilebilir.

Yazısının bir sonraki paragrafında Sava Paşa, bu devlet mülklerinden bazılarının Reşid Paşa ve diğer şahıslara satıldığını belirtmektedir. Ekselansları bunun ardından devlete ‘aid arâzî-i mîriyye olarak adlandırılan başka bir arazi sınıfı olduğunu söylemektedir. Ancak bu ifade yalnızca, yazının bir önceki paragrafında bahsedilen ve Padişah hazretlerinin bazı kısımlarını satın aldığı arazilerin arâzî-i mîriyye olmadığı anlamına gelir. Çünkü söz konusu paragrafta açıkça başka bir sınıf olduğu söylenmektedir.

Bununla birlikte, 4 Haziran Sözleşmesi uyarınca, Bâbıâlî'nin satma ve kiralama hakkını kendisine saklı tuttuğu arazi sınıfları yalnızca arazi-i mîriyye ve emlâk-i hümâyûndur ki Türk Hükûmeti de geçen Aralık ayının 28'inde İstanbul'daki İngiliz Büyükelçiliğine verdiği bir notada bu bahsi geçen ikinci sınıftan Kıbrıs'ta hiç mevcut olmadığını itiraf etmişlerdir ve emlâk-i hümâyûnun bu eksiklikten kaynaklanan herhangi bir pratik sonuç olmaksızın değerlendirme dışı bırakılabileceğini belirtmişlerdir.

Bu nedenle, Osmanlı Devleti'nin arazi-i mîriyye dışındaki topraklarda yaptığı satışların iddia edilen Sözleşme'ye doğrudan aykırı olduğu ve Majesteleri'nin Hükûmeti tarafından tanınmasının mümkün olmadığı sonucuna varılmaktadır. Ekselansları bu özel arazilerin isimlerini vermemektedir ve bu bilgi olmadan Padişah tarafından hak iddia edilen mülklerden hangileri için bu sonucun geçerli olduğu belirlenemez.

Ekselansları, arazi-i mîriyyenin her zamân satıldığını ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki en mütevazı köylünün bile bu tür mülkleri satın alma özgürlüğüne sahip olduğunu belirtir; Majesteleri'nin Hükûmeti bu öneriyi, yukarıda belirtilen bariz koşula tabi olarak satışın Kanunda belirtilen şekilde ve koşullarda gerçekleşmesi şartıyla kabul etmeye hazırdır.

Yazıda ayrıca, Padişah hazretlerinin satın alma işlemlerinin Sözleşme'den önce yapıldığı belirtilmektedir. Ancak bu iddia, Padişah tarafından sunulan tapuların ikisinin sırasıyla 20 ve 21 Temmuz 1878 tarihlerini taşıması ve diğerlerinin de aynı yılın 28 Kasım tarihli olmasıyla çürütülmektedir.

Sava Paşa daha sonra Padişahın bu toprakları usulüne uygun olarak satın aldığını ve zilyetliğine geçirmesi gerektiğini, bu konuda sadece iki tarafın, satıcı olarak devletin ve alıcı olarak Padişahın muhatap olduğunu; Kıbrıs sakinlerinin bununla hiçbir ilgisi olmadığını ve İngiliz Yönetiminin, Padişah'ın işgaline başkaları tarafından itiraz edilmeyen bu mülkleri zilyetliğine geçirmesini engellemeye hakkı olmadığını ileri sürmektedir. Ancak bu noktada Ekselansları'na General Biddulph'tan alınan raporun, henüz soruşturulan arazilerin hiçbirinin ya arazi-i mîriyye olmadığı ya da başkaları tarafından hak iddia edildiği ve fi‘ilen işgal edildiği için yukarıdaki koşullara uymadığını gösterdiğini bildirmekten onur duyarım. Padişah hazretleri tarafından Kıbrıs'a gönderilen Kâmil Efendi ve meslektaşı, Padişah hazretlerinin iddialarının dayandırıldığı esasların araştırılmasına yardımcı olmuşlardır ve ortaya çıkan sonucu İstanbul'a bildirmeleri gerekirdi; Ancak Sava Paşa'nın notunda yer alan ifadeler, söz konusu araziler hakkında menfaat sahibi kişiler tarafından yanlış iddialarda bulunulduğunu ve Padişah ile İstanbul'daki Defterhane'nin devletin bu arazileri satmaya yasal hakkı olduğu konusunda kandırıldığını göstermektedir.

Sava Paşa ayrıca General Biddulph'un Ada halkını öne çıkmaya ve sahip olduklarını hiç düşünmedikleri hakları iddia etmeye davet ettiğini belirtmektedir: Ancak General Biddulph'un Bâbıâlî'nin geçen 28 Aralık tarihli notasına cevaben Majesteleri'nin İstanbul'daki Büyükelçisine gönderdiği ve siz Ekselansları'nın da bir kopyasını bu ofiste bulundurma onurunu bana bahşettiği yazının ekteki kopyasında Ekselansları, General Biddulph'un bu konuda yayınladığı tek bildirinin hiçbir şekilde böyle bir yoruma yer vermeyecek bir bildiri olduğunu ve üstelik Padişah'ın delegeleriyle iş birliği içinde yayınlandığını göreceklerdir.

Majesteleri'nin Hükûmeti'nin tamamen tasvip ettiği General Biddulph'un bu Notasından Ekselansları göreceklerdir ki, Padişah'ın delegeleri, hak iddialarından birinde Padişah'ın söz konusu arazinin büyük bir kısmı üzerindeki mülkiyet hakkının hiçbir koşul altında savunulamayacağını zaten kabul etmişlerdir. İşgalciler (işgalciler derken İngilizler mi yoksa toprakları hâlihazırda mesken tutan yerel halkın mı kastedildiği muallaktadır), İstanbul'daki Defterhanenin de Padişah'a mülkiyet hakkı verdiği araziler üzerinde tartışılmaz mülkiyet hakları ibraz etmişlerdir. Yukarıdaki gibi hatalar mümkün olduğunda, iddialar yerel bir soruşturma ile tamamen elekten geçirilinceye kadar mevcut mülk sahiplerini Hukuk Mahkemelerinde dava açma zahmetine maruz bırakmanın haksızlık olacağı açıkdır.

Bâbıâlî, Padişah'ın hak iddiasının yeterli gerekçeler olmadan ve satışların geçerliliğine ilişkin yerel soruşturmalarda tatmin edici kanıtlar sunulmadan tanınamayacağının zaten farkındadır. Yine Bâbıâlî, Kâmil Efendi ve meslektaşının bu soruşturmalarda yer almasına izin vererek meselenin bu şekilde çözülmesini kabul etmiştir. Majesteleri'nin Hükûmeti, meselenin mevcut koşullarında,

Padişah hazretlerinin söz konusu topraklar üzerindeki hak iddialarına itiraz edenlere karşı en uygun ve en âdil yöntemin bu olduğunu düşünmeye devam etmektedir.

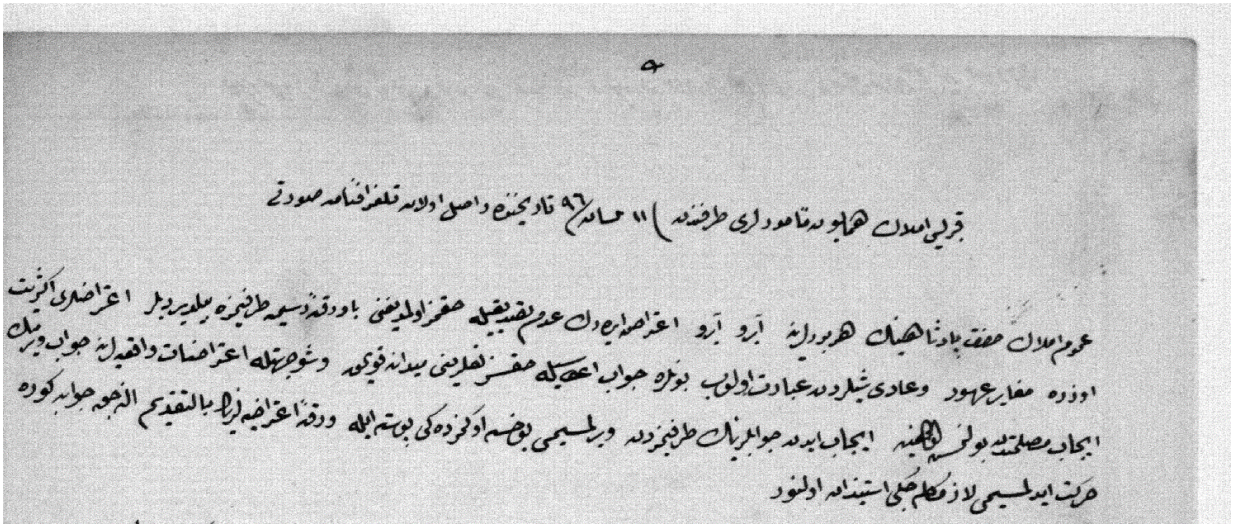
Saygılarımla

Salisbury'den

Ekselansları Musurus Paşa'ya

[Osmanlı Devleti'nin Londra Büyükelçisi]

BOA. HR. SYS. 890/5_106-2

BOA. HR. SYS. 890/5_106-2

Belge özeti

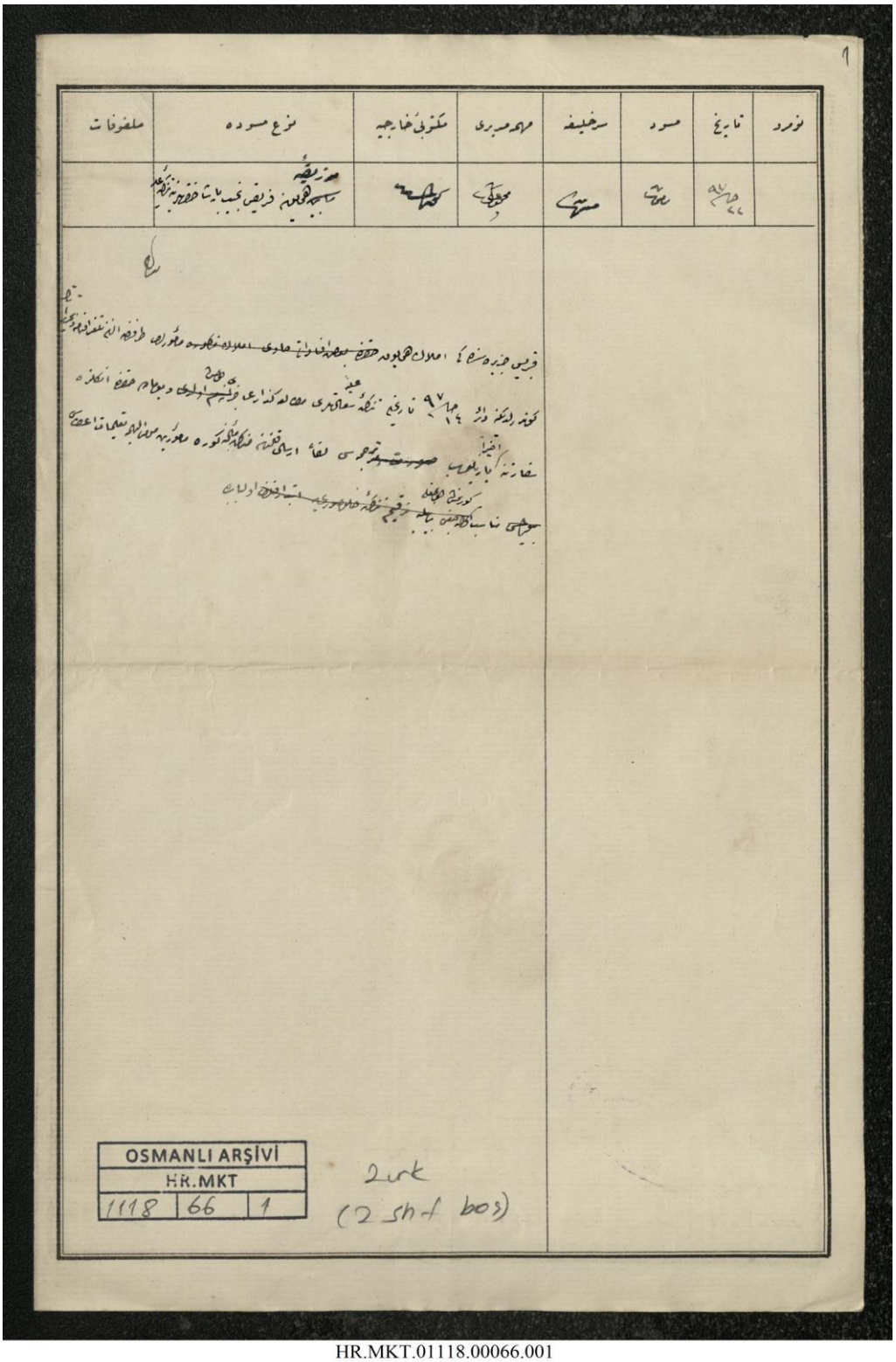
Padişah arazi/mülklerinin her birine yapılan itirazlar anlaşmalara aykırı ve basit gerekçelerden oluşmakla birlikte bunlara gereken cevabın kendilerince mi yoksa İstanbul'dan alınacak yazıya göre mi verilmesi gerektiğine dair Kıbrıs'taki Osmanlı memurları tarafından 23 Nisan 1880 tarihinde Osmanlı Dışişlerine gönderilen telgraf

Belgenin çeviri yazısı

Kıbrıs Emlâk-i Hümâyûn me'mûrları tarafından fî 11 Nisan sene 96 târîhinde vâsıl olan telgrafnâme sûreti

'Umûm-ı emlâk-i hazret-i Pâdişâhî'nin her birerlerine ayrı ayrı i'tirâz ederek 'adem-i tasdîkiyle hakkımız olmadığını bâ-varaka-i resmiye tarafımıza bildirdiler. İ'tirâzları ekseriyet üzere mugāyir-i 'uhûd ve 'âdî şeylerden 'ibâret olup bunlara cevâb i'tâsıyla haksızlıklarını meydâna koymak ve şu cihetle i'tirâzât-ı vâkı'alarına cevâb vermek îcâb-ı maslahatdan bulunmuş olmağın îcâb eden cevâblarının tarafımızdan verilmesi mi yohsa önümüzdeki posta ile varaka-i i'tirâziyyelerinin bi't-takdîm alınacak cevâba göre hareket edilmesi mi lâzım geleceği istîzân olunur.

BOA. HR. MKT. 1118/66_1

HR.MKT.01118.00066.001

BOA. HR. MKT. 1118/66_1

Belge özeti

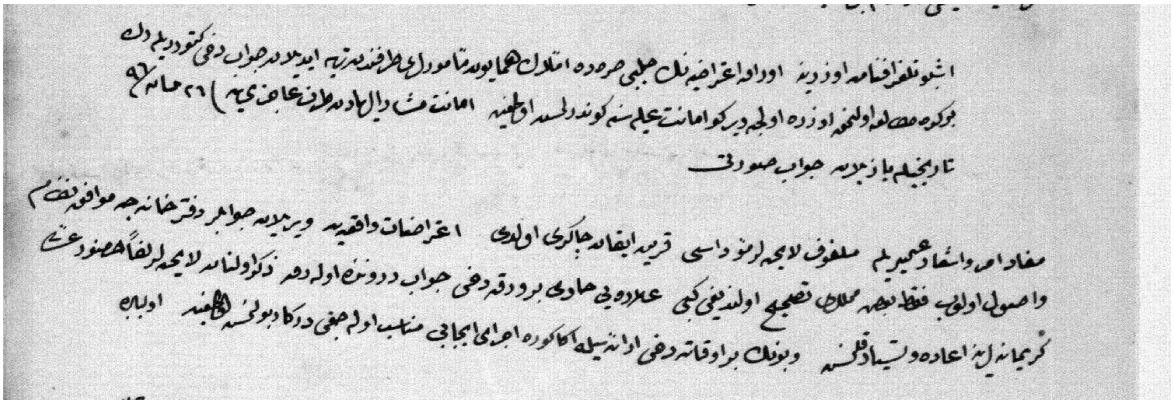
Kıbrıs Adası'ndaki Padişah mallarından sorumlu memurlara İngiltere Büyükelçiliğine son olarak yazılıp tercümesi de ekte gönderilen müzekkereye göre talimat verilmesinin uygun olduğuna dair 2 Mayıs 1880'de Dışişleri Bakanlığından Muzıka-i Hümâyûn Ferîki Necip Paşa'ya gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

22 Ca. 97, Muzıka-i Hümâyûn Ferîki Necib Paşa hazretlerine tezkire-i ‘aliyye

Kıbrıs Cezîresi'ndeki emlâk-i hümâyûn me’mûrları tarafından alınan telgrafnâme ve tahrîrâtın gönderildiğine dâ’ir 14 Ca. sene 97 târîhli tezkire-i ‘aliyye-i sa‘âdetleri mütâla‘a-güzâr-ı ‘âcizî olmuş ve bu mâdde hakkında İngiltere Sefâreti'ne ahîren yazılıp tercemesi leffen irsâl kılınan müzekkere me’âline göre me’mûrîn-i mûmâileyhime talîmât i‘tâsı münâsib görünmüş olmağla ol bâbda.

BOA. HR. SYS. 890/5_106-2

BOA. HR. SYS. 890/5_106-2

Belge özeti

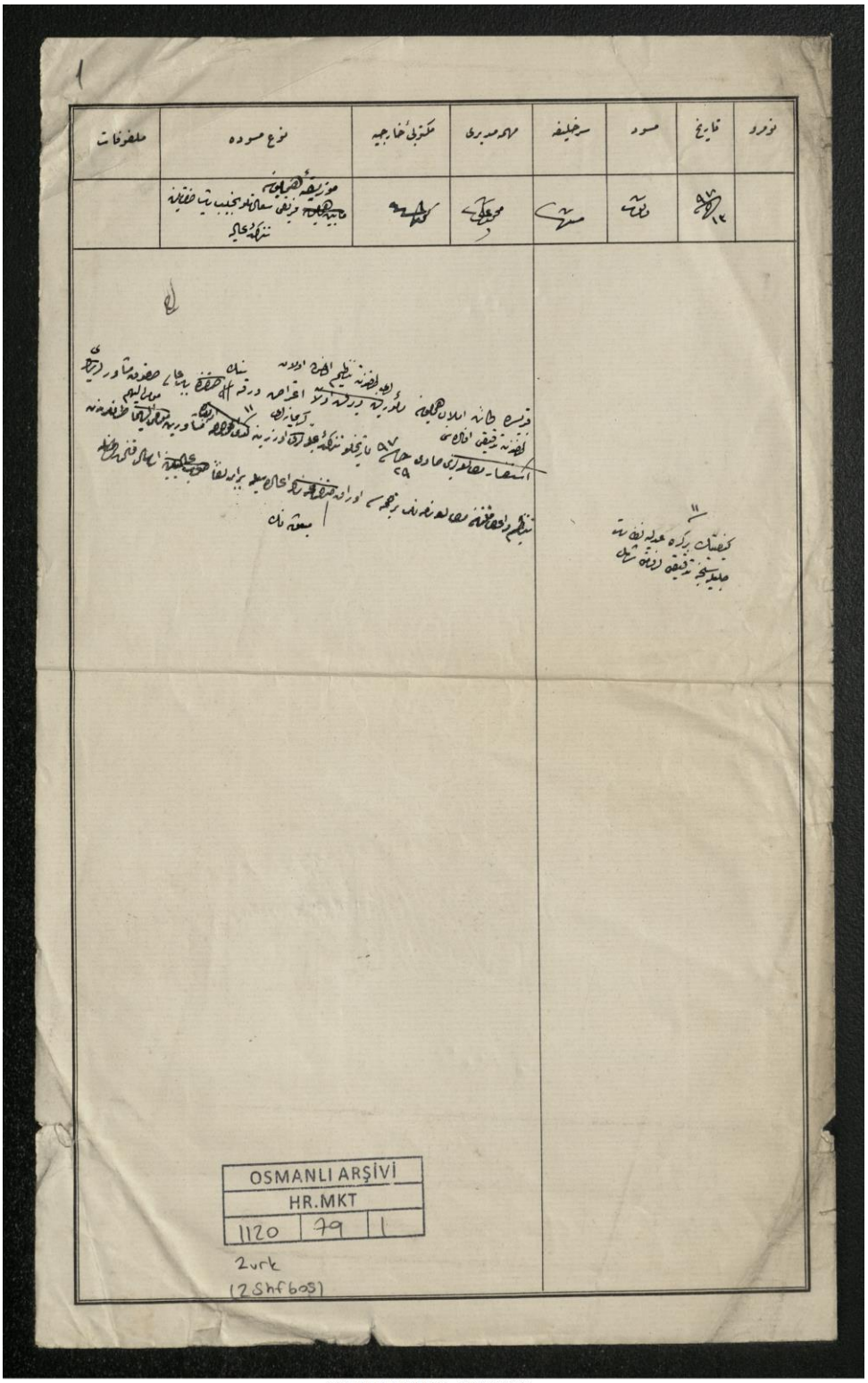
Kıbrıs'taki Padişah arazileri ile ilgili yazı ve raporların incelendiğine, mevcut itirazlara verilen cevapların Defterhâne tarafından da uygun görüldüğüne ancak bazı kısımların yeniden düzenlenip raporun son hâlinin gönderildiğine dair Vergi Emanetinden 8 Mayıs 1880 tarihinde Dışişlerine yazılan görüş yazısı

Belgenin çeviri yazısı

İşbu telgrafnâme üzerine evrâk-ı i‘tirâziyyenin celbi sırada emlâk-i hümâyûn me’mûrları tarafından tehyi’e edilen cevâb dahi getirtilerek bu kere mütâla‘a olunmak üzere evvelce Vergi Emânet-i ‘Aliyyesine gönderilmiş olmağın Emânet-i müşârünileyhâdan taraf-ı ‘âcizîye 26 Nisan sene 96 târîhiyle yazılan cevâb sûreti:

Müfâd-ı emr ü iş‘âr-ı ‘âlîleriyle melfûf lâyihalar müeddâsı karîn-i îkân-ı çâkerî oldu. İ‘tirâzât-ı vâkı‘aya verilen cevâblar Defterhânece muvâfık-ı nizâm ve usûl olup fakat ba‘zı mahalleri tashîh olunduğu gibi ‘ilâveyi hâvî bir varaka dahi cevâb derûnunda olarak zikrolunan lâyihalar leffen huzûr-ı ‘âlî-i kerîmânelerine i‘âde ve tesyâr kılınmış ve bunun bir evkâta dahi irâ’esiyle âna göre icrâ-yı îcâbı münâsib olacağı derkâr bulunmuş olmağın ol bâbda.

BOA. HR. MKT. 1120/79_1

HR.MKT.01120.00079.001

BOA. HR. MKT. 1120/79_1

Belge özeti

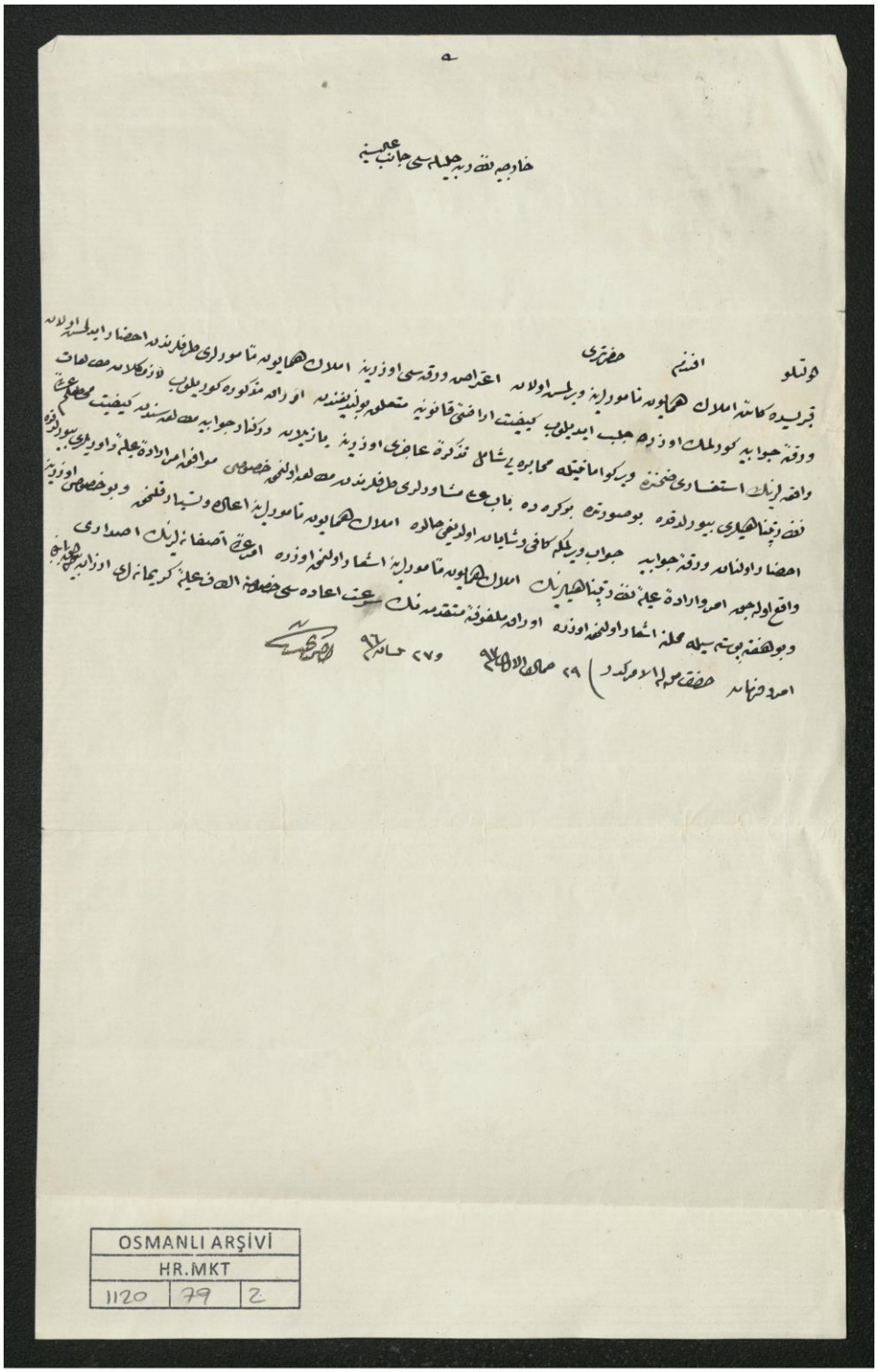
Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazi/mülklerinden sorumlu memurlar tarafından düzenlenen itirâz yazısının Bâbıâlî Hukûk Müşâvirleri tarafından hazırlanan görüşün bir kez de Adalet Bakanlığınca incelenmesi talebi

Belgenin çeviri yazısı

13 C. 97, Muzıka-i Hümâyûn Ferîki sa'âdetlü Necib Paşa hazretlerine tezkire-i 'aliyye

Kıbrıs'da kâ'in emlâk-i hümâyûn me'mûrları tarafından tanzîm olunmuş olan i'tirâz varakasının Bâb-ı'Âlî Hukūk Müşâvirleri tarafından tedkīki ifâdesini hâvî 29 Ca sene 97 târîhli tezkire-i 'aliyye-i kerîmâneleri üzerine keyfiyyetin bir kere 'Adliye Nezâret-i Celîlesince tedkīki lüzûmunu şâmil müşâvirîn-i mûmâileyhim taraflarından tanzîm ve i'tâ kılınan mütâla'a-nâmenin tercemesi evrâk-ı meb'ûsenin i'âdesiyle berâber leffen irsâl kılınmış olmağla.

BOA. HR. MKT. 1120/79_2

OSMANLI ARŞİVİ
HR.MKT
1120 | 79 | 2

HR.MKT.01120.00079.002

BOA. HR. MKT. 1120/79_2

Belge özeti

Kıbrıs'taki Padişah mülk/arazilerinden sorumlu memurlara verilmiş olan itirâz yazısı üzerine sorumlu memurları taraflarından hazırlanmış olan cevap yazısının yeterli ve uygun görülmesi hâlinde memurlara verilmek üzere bu hafta postasıyla acilen Kıbrıs'a gönderilmesine dair Muzıka-i Hümâyûn Komutanı Ahmed Necib Paşa'dan Osmanlı Dışişleri Bakanlığına gönderilen 9 Mayıs 1880 tarihli yazı

Belgenin çeviri yazısı

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i ʻÂlîsine

Devletlü Efendim Hazretleri,

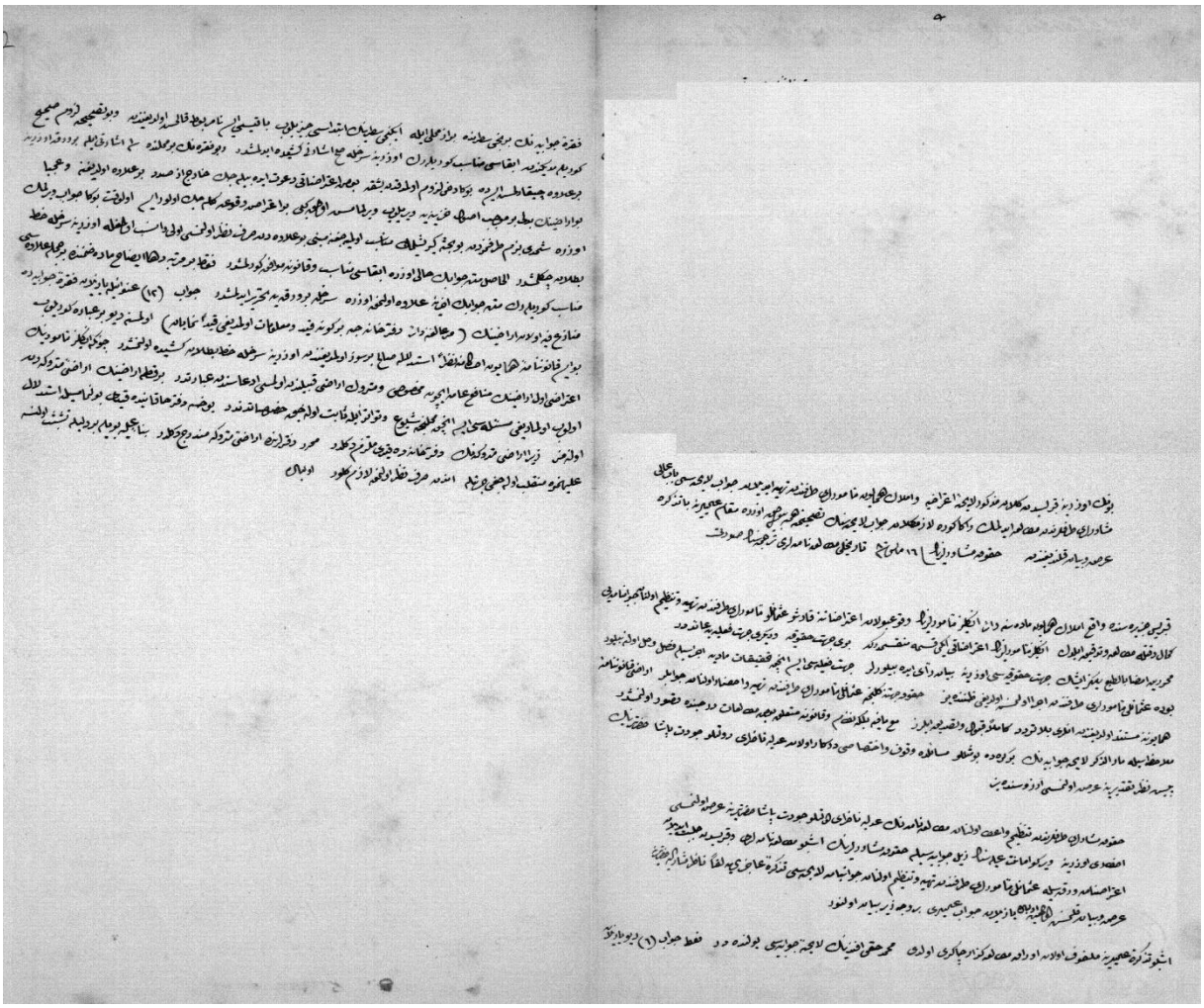
Kıbrıs'da kâ'in emlâk-i hümâyûn me'mûrlarına verilmiş olan i'tirâz varakası üzerine emlâk-i hümâyûn me'mûrları taraflarından ihzâr edilmiş olan varaka-i cevâbiyye görülmek üzere celb edilip keyfiyyet arâzî-i kānûniye müteʻallik bulunduğundan evrâk-ı mezkûre görülüp lâzım gelen mütâlaât-ı vâkıʻalarının istifsârı zımnında Vergi Emânetiyle muhâbereyi şâmil tezkire-i ʻâcizî üzerine yazılan derkenâr-ı cevâbiyye mütâlaʻasından keyfiyyet muhât-ı ʻilm-i ʻâlî-i Nezâret-penâhîleri buyuruldukda bu sûretde bir kere de Bâb-ıʻÂlî müşâvirleri taraflarından mütâlaʻa olunmak husûsu muvâfık-ı emr-i irâde-i ʻaliyye-i dâverîleri buyuruldukda ihzâr olunan varaka-i cevâbiyye cevâb verilmeye kâfî ve şâyân olduğu hâlde emlâk-i hümâyûn me'mûrlarına iʻâde ve tesyâr kılınmak ve bu husûs üzerine vâkıʻ olacak emr ü irâde-i ʻaliyye-i Nezâret-penâhîlerinin emlâk-i hümâyûn me'mûrlarına işʻâr olunmak üzere emr-i ʻâlî-i âsafânelerinin ısdârı ve bu hafta postasıyla mahalline işʻâr olunmak üzere evrâk-ı melfûfe-i mütekaddimenin sürʻat-i iʻâdesi husûsuna eltâf-ı ʻaliyye-i kerîmâneleri erzân buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 29 Cemâziyelevvel sene 97 ve 27 Nisan sene 96 (m. 9 Mayıs 1880).

(İmzâ)

Ahmed Necib

BOA. HR. SYS. 890/5_106

BOA. HR. SYS. 890/5_106

Belge özeti

Kıbrıs'tan gelen itirazlara karşı Padişah'ın mülklerini belirlemekle görevli memurlar tarafından hazırlanan cevap yazılarına dair Adalet Bakanlığı ve Osmanlı Hükûmeti hukûk müşâvirlerinin 16 Mayıs 1880 tarihli görüşleri

Belgenin çeviri yazısı

Bunun üzerine Kıbrıs'dan gelen mezkûr lâyiha-i i‘tirâziyye ve emlâk-i hümâyûn me’mûrları tarafından tehyi’e edilen cevâb lâyihası Bâb-ı‘Âlî müşâvirleri taraflarından mütâla‘a edilmek ve âna göre lâzım gelen cevâb lâyihasının tashîhine himmet buyurulmak üzere makām-ı ‘âlîlerine bâ-tezkire ‘arz u beyân kılındığından hukūk müşâvirlerinin fî 16 Mayıs sene [18]80 târîhli mütâla‘a-nâmeleri tercemesinin sûreti:

Kıbrıs Cezîresi'nde vâkı‘ emlâk-i hümâyûn mâddesine dâ’ir İngiliz me’mûrlarının vukū‘ bulan i‘tirâzâtına karşı Osmânlı me’mûrları tarafından tehyi’e ve tanzîm olunan cevâbnâmeyi kemâl-i dikkatle mütâla‘a ve tedkīk eyledik. İngiliz me’mûrlarının i‘tirâzâtı iki kısma münkasımdır ki biri cihet-i hukūkiyye ve diğeri cihet-i fi‘liyyeye ‘âiddir.

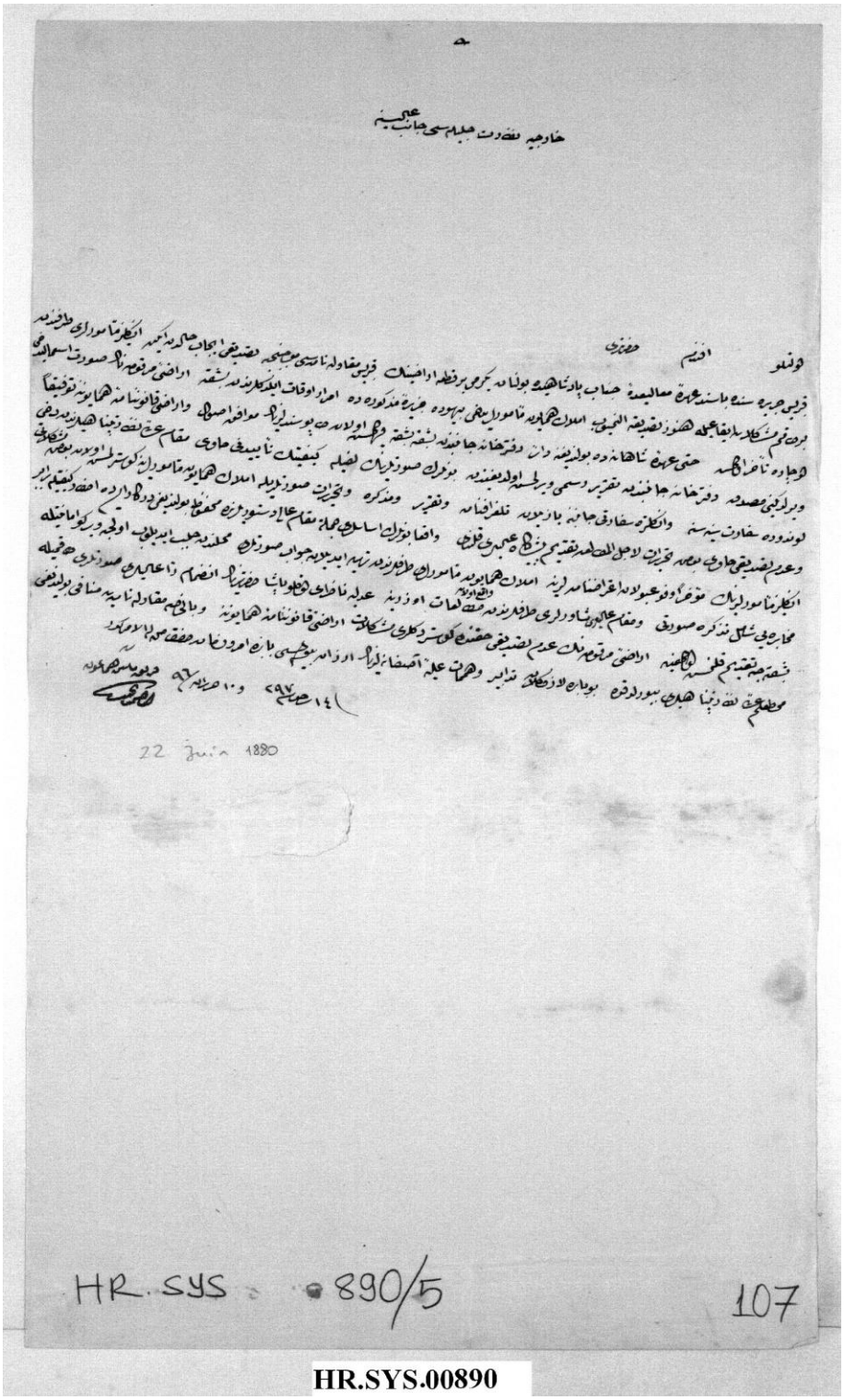
Muharrirîn-i imzâ bi't-tab‘ yalnız işin cihet-i hukūkiyyesi üzerine beyân-ı re’y edebilirler. Cihet-i fi‘liyyesi ise ancak tahkīkāt-ı mâddiyye icrâsıyla fasl ü hallolunabilir. Bu da Osmânlı me’mûrları tarafından icrâ olunmuş olduğu zannındayız. Hukūk cihetine gelince Osmânlı me’mûrları tarafından tehyi’e ve imzâ olunan cevâblar; Arâzî Kānûnnâme-i Hümâyûnu'na müstenid olduğundan ânları bilâ-tereddüd kâmilen kabûl ve tasdîk eyleriz. Ma‘amâfîh belki nizâm ve kānûna müte‘allik ba‘zı mütâla‘ât dercinde kusûr olunmuşdur mülâhazasıyla mârrü'z-zikr lâyiha-i cevâbiyyenin bir kerre de bu misillü mesâ’ilde vukūf ve ihtisâsı derkâr olan ‘Adliye Nâzırı Devletlü Cevdet Paşa hazretlerinin pîş-i nazar-ı takrîrine ‘arz olunması ârzûsundayız.

Hukūk müşâvirleri taraflarından tanzîm ve i‘tâ olunan mütâla‘a-nâmenin ‘Adliye Nâzırı Devletlü Cevdet Paşa hazretlerine ‘arz olunması ihtârı üzerine Vergi Emânet-i ‘Aliyyesinin zeyl-i cevâbiyyesiyle hukūk müşâvirlerinin işbu mütâla‘a-nâmeleri ve Kıbrıs'dan celb edilen i‘tirâznâme varakasıyla Osmânlı me’mûrları tarafından tehyi’e ve tanzîm olunan cevâbnâme lâyihası tezkire-i ‘âcizîye leffen nâzır-ı müşârünileyh hazretlerine ‘arz u beyân kılınmış olmağın ol bâbda yazılan cevâb-ı ‘âlîleri ber-vech-i zîr beyân olunur.

İşbu tezkire-i ‘âlîlerine melfûf olan evrâk mütâla‘a-güzâr-ı çâkerî oldu. Mehmed Hakkı Efendi'nin lâyiha-i cevâbiyyesi yolundadır. Fakat cevâb (6) deyu yazılan fıkra-i cevâbiyyenin birinci satırında biraz mahalli ile ikinci satırının ibtidâsı çizilip bâkisi ise nâ-merbût kalmış olduğundan ve bu tashîha lüzûm-ı sahîh görülemediğinden ibkāsı münâsib görülerek üzerine sürhle sahh işâreti keşîde edilmişdir ve bu fıkranın bu mahallinde (1) işâreti ile bu varaka üzerine bir ‘ilâve çıkarılmış ise de buna dahi lüzûm olmadıkdan başka ba‘zı i‘tirâzâtı da‘vet edebilecek hâric ez-saded bu ‘ilâve olduğuna ve ‘acaba bu arâzînin bedeli ber-mûceb-i usûl Hazîneye verilip verilmemiş olmak gibi bir i‘tirâz vukū‘a gelecek olur ise ol vakit buna cevâb verilmek üzere şimdi bizim tarafımızdan bu bahse girişilmek münâsib olmayacağına mebnî bu ‘ilâveden sarf-ı nazar olunması evlâ ve enseb olmağla üzerine sürhle hatt-ı butlân çekilmişdir. El-hâsıl metn-i cevâbın hâli üzere

ibkāsı münâsib ve kānûna muvâfık görülmüşdür. Fakat bir mertebe daha îzâh-ı mâdde zımnında bir cümle ‘ilâvesi münâsib görülerek metn-i cevâbın âhirine ‘ilâve olunmak üzere sürhle bir varakaya tahrîr edilmişdir. Cevâb (12) ‘unvânıyla yazılan fıkra-i cevâbiyyede münâza‘un-fîh olan arâzînin (mer‘âlığına dâ’ir Defterhânece bir gûne kayd ve ma‘lûmât olmadığı kayden nümâyân) olmasına deyu bir ibâre görülüp bu ise kānûnnâme-i hümâyûn ahkâmına nazaran istidlâle sâlih bir söz olmadığından üzerine sürhle hatt-ı butlân keşîde olunmuşdur. Çünkü İngiliz me’mûrunun i‘tirâzı ol arâzînin menâfi‘-i âmme için mahsûs ve metrûk arâzî kabîlinden olması iddi‘âsından ‘ibâretdir. Bir kıt‘a arâzînin arâzî-i metrûkeden olup olmadığı mes’elesi ise ancak mahallince şüyu‘ ve tevâtür ile sâbit olacak husûsâtdandır. Yohsa Defter-i Hâkânîde kaydı bulunmamasıyla istidlâl olunamaz. Zîrâ arâzî-i metrûkenin Defterhânede kaydı mültezem değildir. Muharrer defterlerinde arâzî-i metrûke münderic değildir. Binâenaleyh böyle bir delîle teşebbüs olunsa ‘aleyhimize münkalib olacağı cihetle ândan sarf-ı nazar olunmak lâzım gelir. Ol bâbda.

BOA. HR. SYS. 890/5_107

HR. SYS 890/5 107

HR.SYS.00890

BOA. HR. SYS. 890/5_107

Belge özeti

Kıbrıs Adası'nda bulunan ve Padişah'ın tapulu mülkü olan 21 adet arazinin Kıbrıs Sözleşmesi gereğince onaylanması gerekirken İngiliz memurları tarafından zorluklar çıkartılıp itirazlar edildiğine, itirazlara karşı Osmanlı memurları tarafından cevap ve Osmanlı müşâvirlerince de görüş yazısı hazırlandığına, bunlardan ve Adalet Bakanının görüşünden anlaşılacağı üzere söz konusu arazilerin onaylanmamasının Arazi Kânunnâmesine ve Sözleşmeye aykırı olduğuna, alınması gereken tedbirlerin Dışişleri Bakanlığınca bildirilmesine dair Muzıka-i Hümâyûn Komutanı Ahmed Necib Paşa'dan 22 Haziran 1880 tarihinde gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i ʻÂlîsine

Devletlü Efendim Hazretleri,

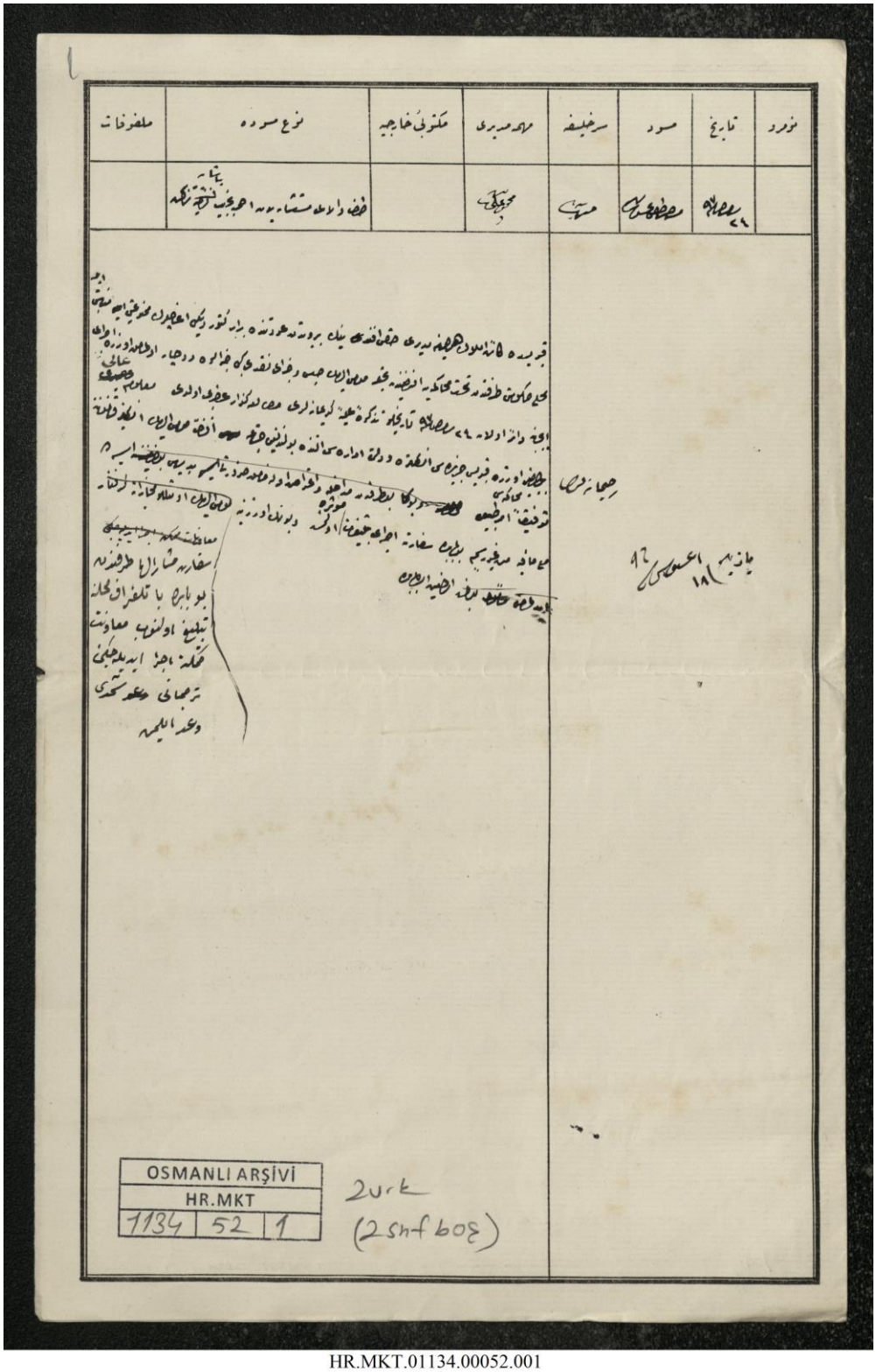
Kıbrıs Cezîresi'nde bâ-sened ʻuhde-i maʻâlî-ʻidde-i cenâb-ı Pâdişâhî'de bulunan yirmi bir kıtʻa arâzînin Kıbrıs Mukāvelenâmesi mûcebince tasdîki îcâb-ı hâlden iken İngiliz meʼmûrları tarafından bir takım müşkilât îkāʻıyla henüz tasdîke alınmayıp emlâk-i hümâyûn meʼmûrları dahi beyhûde Cezîre-i mezkûrede imrâr-ı evkât eylediklerinden başka arâzî-i merkûmenin sûret-i istiʻmâli dahi dûçâre-i teʼahhur olmuş hattâ ʻuhde-i şâhânede bulunduğuna dâʼir Defterhâne cânibinden başka başka verilmiş olan tapu senedlerinin muvâfık-ı usûl ve Arâzî Kānûnnâme-i Hümâyûnu'na tevfîkan verildiğini musaddak Defterhâne cânibinden takrîr-i resmî verilmiş olduğundan bunların sûretlerinin leffiyle keyfiyyetin teʼyîdini hâvî makām-ı ʻâlî-i Nezâret-penâhîlerinden dahi Londra Sefâret-i Seniyyesi'ne ve İngiltere Sefâreti cânibine yazılan telgrafnâme ve takrîr ve müzekkere ve tahrîrât sûretleriyle emlâk-i hümâyûn meʼmûrlarına gösterilmiş olan baʻzı müşkilâtı ve ʻadem-i tasdîki hâvî baʻzı tahrîrât li-ecli'l-mütâlaʻa takdîm-i pîşgâh-ı ʻâlîleri kılındı. Vâkıʻâ bunların esâsları cümleten Makām-ı ʻÂlî düstûrîlerinde mahfûz bulunduğu derkâr ise de ihzâr-ı keyfiyyetle berâber İngiliz meʼmûrlarının muahharan vukūʻ bulan iʻtirâznâmelerine emlâk-i hümâyûn meʼmûrları taraflarından tehyiʼe edilen cevâb sûretleri mahallinden celb edilip evvelce Vergi Emânetiyle muhâbereyi şâmil müzekkere sûreti ve Makām-ı ʻÂlîleri müşâvirleri taraflarından vâkıʻ olan mütâlaʻât üzerine ʻAdliye Nâzırı Devletlü Paşa hazretlerinin inzimâm-ı reʼy-i ʻâlîleri sûretleri takımıyla başkaca takdîm kılınmış olmağın arâzî-i merkûmenin ʻadem-i tasdîki hakkında gösterdikleri müşkilât Arâzî Kānûnnâme-i Hümâyûnu'na ve bilhâssa Mukāvelenâme'ye münâfî bulunduğu muhât-ı ʻilm-i ʻâlî-i Nezâret-penâhîleri buyuruldukda bu bâbda lâzım gelen tedâbîr ve himemât-ı ʻaliyye-i âsafânelerinin erzân buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 14 Receb sene 297 ve 10 Haziran sene 96 (m. 22 Haziran 1880).

Ferîk Muzıka-i Hümâyûn

Ahmed Necib

BOA. HR. MKT. 1134/52_1

مورد	تاریخ	مسود	سرخلیفه	مراکز مدیریتی	مکتوبی خارجیه	نوع مسوده	ملفوفات
	٢٦ ربيع الآخر ١٢٩٤	محمد	مسيو	محمد		فرض دولت مستقرضه بروسيه	

OSMANLI ARŞİVİ
HR.MKT
1134 | 52 | 1

Zurk
(2 Snf 60E)

HR.MKT.01134.00052.001

BOA. HR. MKT. 1134/52_1

Belge özeti

Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülk-arâzîlerinden sorumlu Müdür Hakkı Efendi'nin Beyrut'tan gelirken beraberinde getirdiği ağaçlardan dolayı Yerel Hükûmet tarafından cezaya çarptırılmaması için gönderilen yazının incelendiğine ve konuyla ilgili bilgi verilen İngiltere Büyükelçiliği tarafından telgrafla mahalline haber gönderilerek kendisine yardımcı olunacağına dair Dışişleri Bakanlığı Müsteşarlığından Ahmed Necib Paşa'ya 30 Ağustos 1880 tarihinde gönderilen yazı

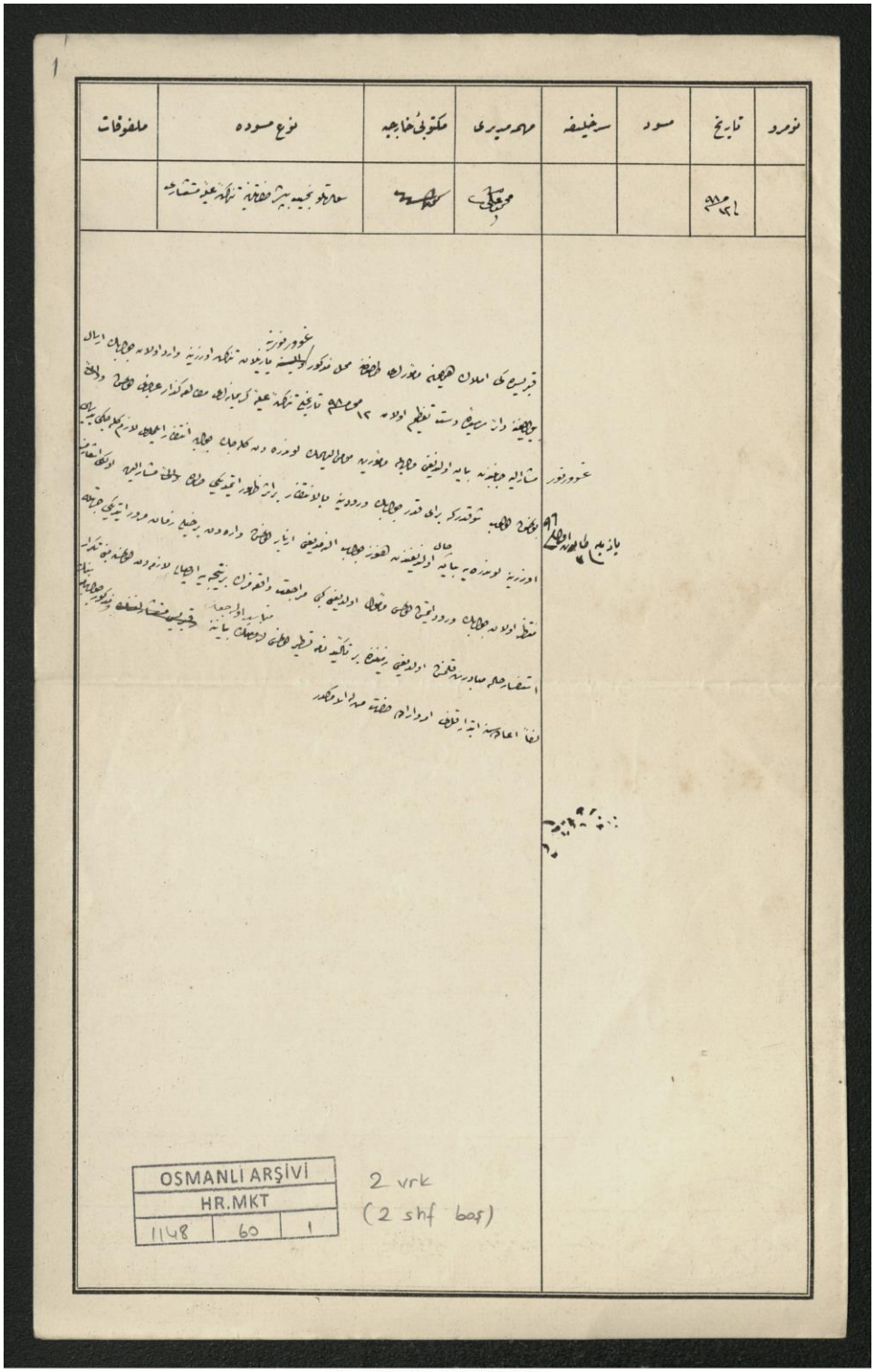
Belgenin çeviri yazısı

24 Ramazân sene 97, Taraf-ı Vâlâ-yı Müsteşârî'den Ahmed Necib Paşa'ya tezkire

Kıbrıs'da kâ'in emlâk-i hümâyûn Müdîri Hakkı Efendi'nin Beyrut'tan 'avdetinde berâber getirdiği ağaçların memnû'iyeti münâsebeti ile mahallî hükûmeti tarafından taht-ı muhâkemeye alındığından bahisle mûmâileyhin hapis ve cezâ-yı nakdî gibi cezâlara dûçâr olmamak üzere icrâ-yı îcâbına dâ'ir olan 24 Ramazân sene 97 târîhli tezkire-i 'aliyye-i kerîmâneleri mütâla'a-güzâr-ı 'âcizî oldu. Ma'lûm-ı 'âlî-i rahîmâneleri buyurulduğu üzere Kıbrıs Cezîresi İngiltere Devleti idâresi altında bulunduğu cihetle efendi-i mûmâileyhimin İngiltere kānûnuna tevfîkan muhâkemesi emr-i tabî'î ise de ma'amâfîh min-gayri resm bu bâbda Sefârete icrâ-yı teblîgāt-ı müessire olunmuş ve bunun üzerine Sefâret-i müşârünileyhâ tarafından bu bâbda bâ-telgraf mahalline teblîğ olunup mu'âvenet-i mümkine icrâ edileceğini tercemânı şimdi va'd eylemiş.

Yazıla fî 18 Ağustos sene 96 (m. 30 Ağustos 1880).

BOA. HR. MKT. 1148/60_1

نومرو	تاریخ	مسود	سرخیلفه	مرجع مبیری	مکتوبی خاجیه	نوع مسوده	ملفوفات
	۱۲۷۶						

OSMANLI ARŞİVİ
HR.MKT
1148 | 60 | 1

2 vrk
(2 shf boş)

HR.MKT.01148.00060.001

BOA. HR. MKT. 1148/60_1

Belge özeti

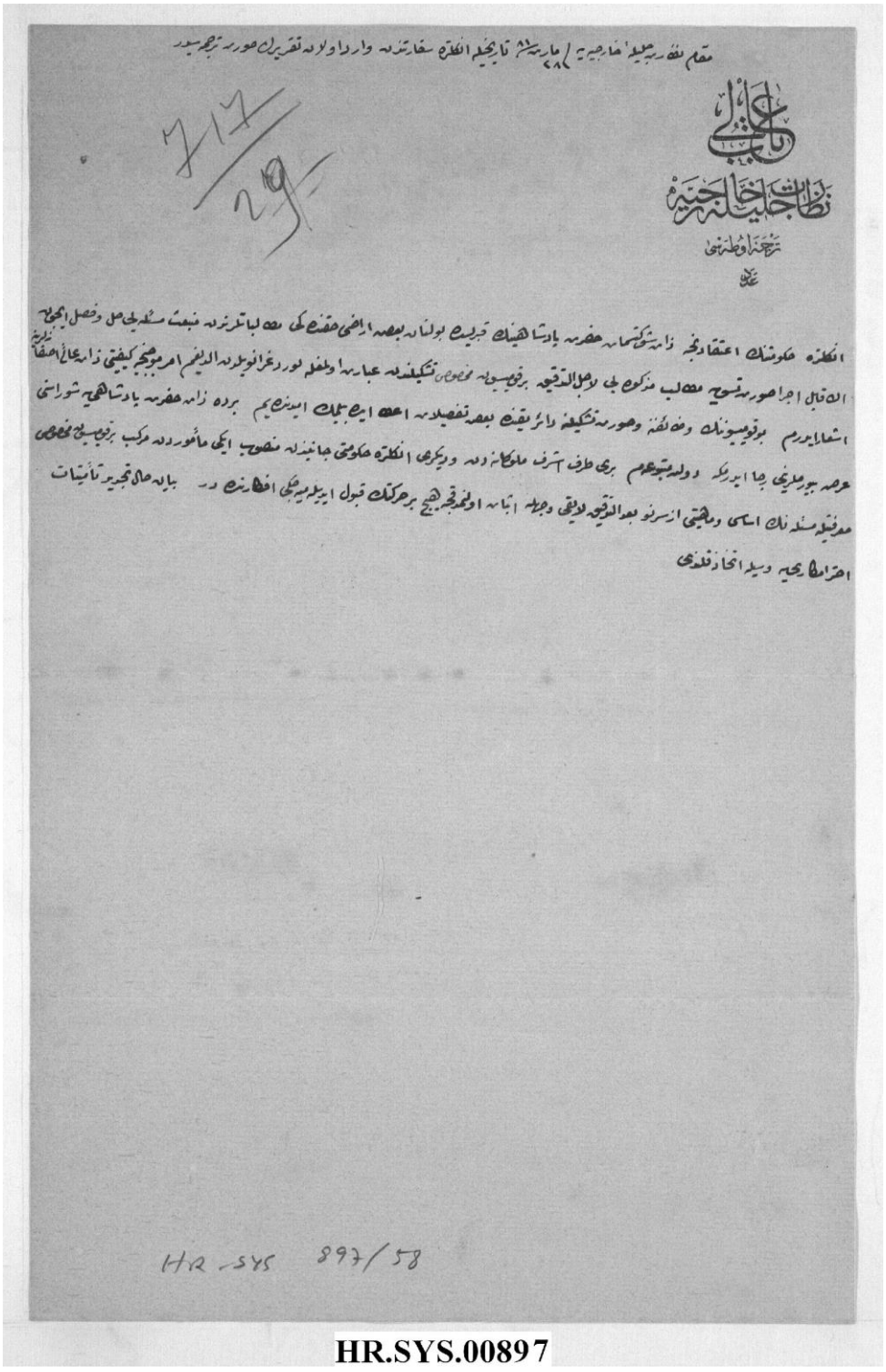
Kıbrıs'taki Padişah mülk/arâzîlerinden sorumlu memurlar tarafından Kıbrıs Valisi'ne gönderilen yazıya karşın bir aydır Londra'dan cevap beklendiğine ve konu hakkında bir hatırlatma yazısının uygun olacağına dair

Belgenin çeviri yazısı

12 M. sene [12]98, sa'âdetlü Necib Paşa hazretlerine tezkire-i 'aliyye-i Müsteşârî

Kıbrıs'daki emlâk-i hümâyûn me'mûrları tarafından mahall-i mezkûr governoruna yazılan tezkire üzerine vârid olan cevâbın irsâl buyurulduğuna dâ'ir reşîde-i dest-i ta'zîm olan 12 Muharrem sene 98 târîhli tezkire-i 'aliyye-i kerîmâneleri mütâla'a-güzâr-ı 'âcizî olmuş governor-ı müşârünileyh cânibinden beyân olunduğu vechile me'mûrîn-i mûmâileyhimin Londra'dan gelecek cevâba intizâr eylemeleri lâzım geleceği bedîhî bulunmuş olup şu kadar ki bir ay kadar cevâbın vürûduna bi'l-intizâr bir eser zuhûr etmediği hâlde müşârünileyhe evvelki iş'ârımız üzerine Londra'ya beyân-ı hâl olduğundan henüz cevâb alınamadığı izbâr olunmuş ve aradan bir hayli zamân mürûr etdiği cihetle muntazar olan cevâbın vürûd etmiş olması me'mûl olduğu gibi mürâca'at-ı vakı'amızın bir netîceye îsâli lâzımeden olmasına mebnî tekrâr istifsâr-ı hâle mübâderet kılınmış olduğu zemîninde bir te'kîd-nâme tastîr olunması münâsib olacağının beyânına ve mezkûr cevâbnâmesinin leffen i'âdesine ibtidâr kılındı, emr ü irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

BOA. HR. SYS. 897/58

HR.SYS.00897

BOA. HR. SYS. 897/58

Belge özeti

Padişah'ın Kıbrıs'ta bulunan bazı arâzîleri hakkındaki taleplerine dair konuların çözümünde İngiltere Hükûmeti'nin tavrının özel bir Komisyon'dan yana olduğuna, Komisyon'un görevlerine ve kuruluşuna dair yakın zamanda bazı ayrıntılar sunulabileceğine, biri Osmanlı diğeri İngiltere Hükûmeti'nden olmak üzere iki memurdan oluşturulan özel bir Komisyon aracılığıyla konunun esas ve ayrıntılarını yeni baştan incelenmeden İngiltere tarafından herhangi bir girişimde bulunulamayacağına dair İngiltere Büyükelçiliğinden Osmanlı Dışişleri Bakanlığına gönderilen 28 Mart 1881 tarihli yazı

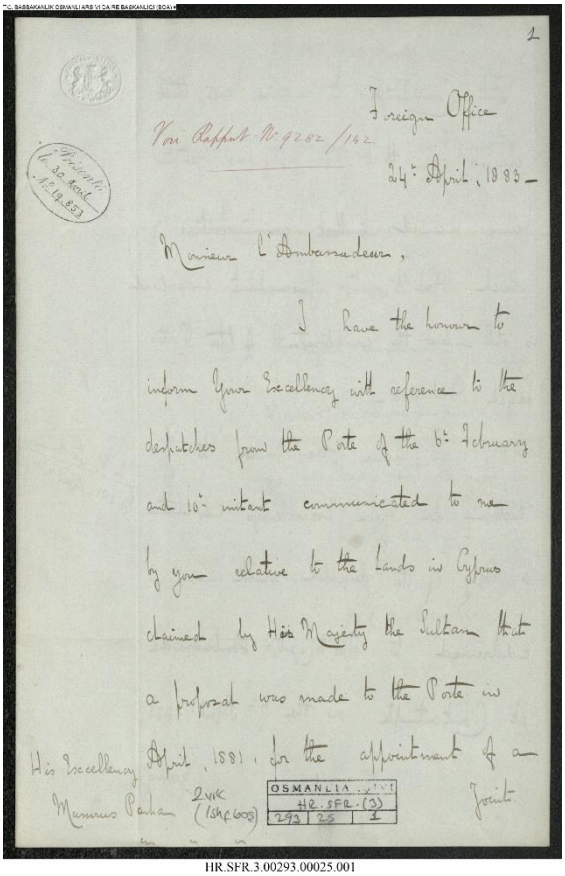
Belgenin çeviri yazısı

Bâb-ı'Âlî
Nezâret-i Celîle-i Hâriciye
Terceme Odası
'Aded

Makām-ı Nezâret-i Celîle-i Hâriciyeye fî 28 Mart sene (18)81 târîhiyle İngiltere Sefâretinden vârid olan takrîrin sûret-i tercemesidir.

İngiltere Hükûmeti'nin i'tikādınca zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'nin Kıbrıs'da bulunan ba'zı arâzî hakkındaki mutâlebâtlarından münba'is mes'eleyi hâl u fasl için en kābil icrâ-yı sûret-i tesviye mutâlib-i mezkûreyi li-ecli't-tedkīk bir Komisyon-ı mahsûs teşkîlinden 'ibâret olmağla Lord Granville'den aldığım emir mûcebince keyfiyyeti zât-ı 'âlî-i âsafânelerine iş'âr ederim. Bu Komisyon'un vezâ'ifine ve sûret-i teşkîline dâ'ir yakında ba'zı tafsîlât i'tâ edebilmek ümîdindeyim. Bir de zât-ı hazret-i Pâdişâhî'ye şurasını 'arz buyurmalarını ricâ ederim ki Devlet-i metbû'am biri taraf-ı eşref-i mülûkâneden ve diğeri İngiltere Hükûmeti cânibinden mensûb iki me'mûrdan mürekkeb bir Komisyon-ı mahsûs ma'rifetiyle mes'elenin esâs ve mâhiyeti ez-ser-i nev ba'de't-tedkīk lâyıkı vechile isbât olunmadıkca hiçbir hareketin kabûl edilemeyeceği efkârındadır. Beyân-ı hâl tecdîd-i te'mînât-ı ihtirâmkârîye vesîle ittihâz kılındı.

BOA. HR. SFR. 3. 293/25_1-1

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA.GOV.TR)

1

Foreign Office

Von Radowitz N: 9202/142

24th April, 1883.

Monsieur l'Ambassadeur,

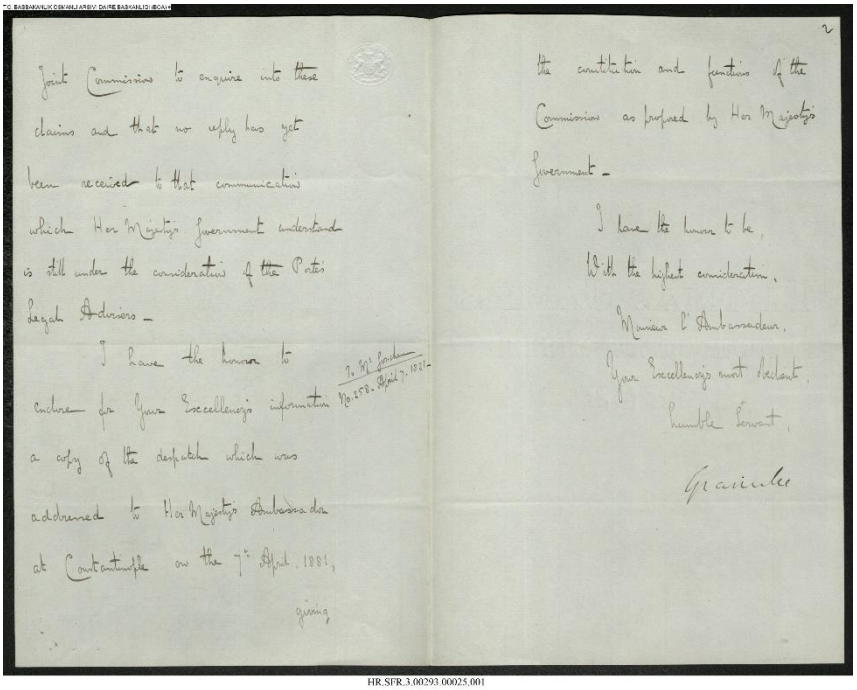
I have the honour to inform Your Excellency with reference to the despatches from the Porte of the 6th February and 10th instant communicated to me by you relative to the lands in Cyprus claimed by His Majesty the Sultan that a proposal was made to the Porte in April, 1881, for the appointment of a Joint

His Excellency Musurus Pasha

2 VIK (1314/608)

OSMANLIA
HR. SFR. (3)
293 | 25 | 1

HR.SFR.3.00293.00025.001

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA.GOV.TR)

Joint Commission to enquire into these claims and that no reply has yet been received to that communication which Her Majesty's Government understand is still under the consideration of the Porte's Legal Advisers.

I have the honour to enclose for Your Excellency's information a copy of the despatch which was addressed to Her Majesty's Ambassador at Constantinople on the 7th April, 1881, giving

2

the constitution and functions of the Commission as proposed by Her Majesty's Government.

I have the honour to be,
With the highest consideration,
Monsieur l'Ambassadeur,
Your Excellency's most obedient,
humble Servant,
Granville

To His Excellency Musurus Pasha, No. 158. April 7, 1881.

HR.SFR.3.00293.00025.001

BOA. HR. SFR. 3. 293/25_1-1

Belge Özeti

Padişah'ın Kıbrıs'taki arazilerini araştırmak üzere karma bir Komisyon kurulması teklif edilmesine rağmen konunun halen Osmanlı Hükûmeti hukuk müşavirleri tarafından incelenmeye devam edilmekte olduğuna ve İngiltere Hükûmeti'nce önerilen Komisyon'un yapı ve görevlerini belirten yazının bir kopyasının da sunulduğuna dair İngiltere Dışişleri Bakanlığı'ndan Londra Büyükelçisi Musurus Paşa'ya 7 Nisan 1881 tarihinde gönderilen yazı

Belgenin tercümesi

İngiltere Dışişleri Bakanlığından

Sayın Büyükelçi,

Padişah hazretlerinin Kıbrıs'ta hak iddia ettiği topraklarla ilgili olarak tarafınızdan bana iletilen 6 Şubat ve 10 Mart tarihli Bâbıâlî yazışmalarına istinaden, Nisan 1881'de Bâbıâlî'ye bu iddiaları araştırmak üzere bir karma Komisyon kurulması önerisinde bulunulduğunu ve Majesteleri'nin Hükûmeti'nin Bâbıâlî hukuk müşavirleri tarafından hâlen değerlendirilmekte olduğunu anladığı bu yazışmalara henüz bir yanıt alınmadığını Ekselansları'na bildirmekten onur duyarım.

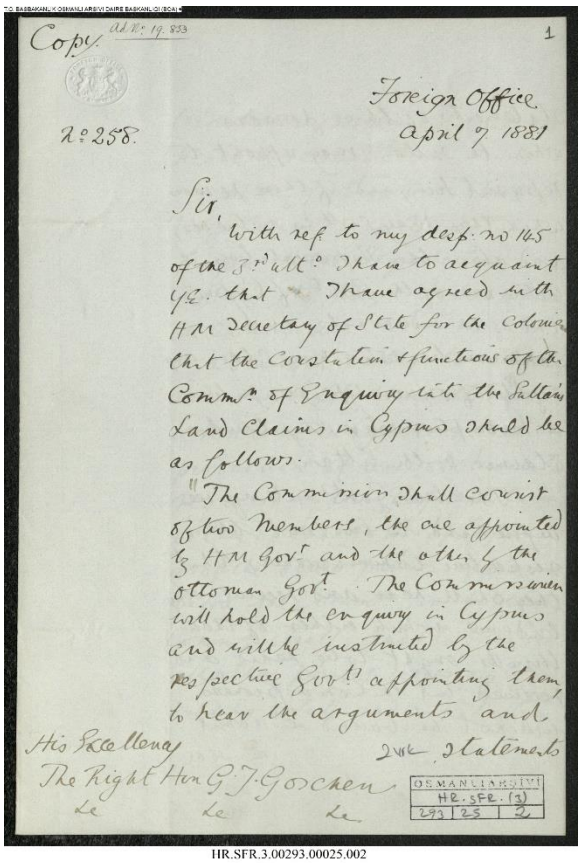
Majesteleri'nin İstanbul'daki Büyükelçisine 7 Nisan 1881 tarihinde gönderilen ve Majesteleri'nin Hükûmeti tarafından önerildiği şekliyle Komisyon'un yapısını ve görevlerini belirten yazının bir kopyasını Ekselansları'nın bilgisine sunmaktan onur duyarım.

En yüksek saygılarımla.

Granville'den Musurus Paşa ve Sayın [George Joachim] Goschen

7 Nisan 1881.

BOA. HR. SFR. 3. 293/25_2-1

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

Copy. ad N°. 19. 853

1

Foreign Office.
April 7 1881

N°. 258.

Sir,

With ref. to my desp. N° 145 of the 31st ult°. I have to acquaint Yr. E. that I have agreed with H.M. Secretary of State for the Colonies that the Constitution & functions of the Comm^n of Enquiry into the Sultan's Land Claims in Cyprus should be as follows.

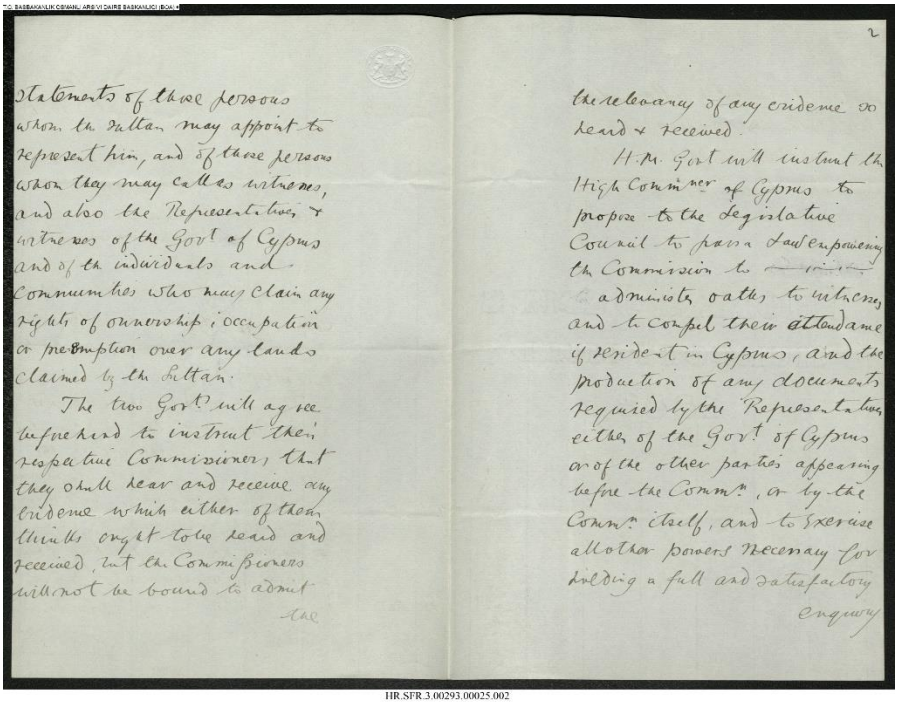
"The Commission shall consist of two members, the one appointed by H.M. Gov^t and the other by the Ottoman Gov^t. The Commissioners will hold the enquiry in Cyprus and will be instructed by the respective Gov^ts appointing them, to hear the arguments and

His Excellency
The Right Honble G.J. Goschen
&c &c &c

2 nd Statements

OSMANLI ARŞİVİ
HR.SFR.(3)
293 | 25 | 2

HR.SFR.3.00293.00025.002

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

2

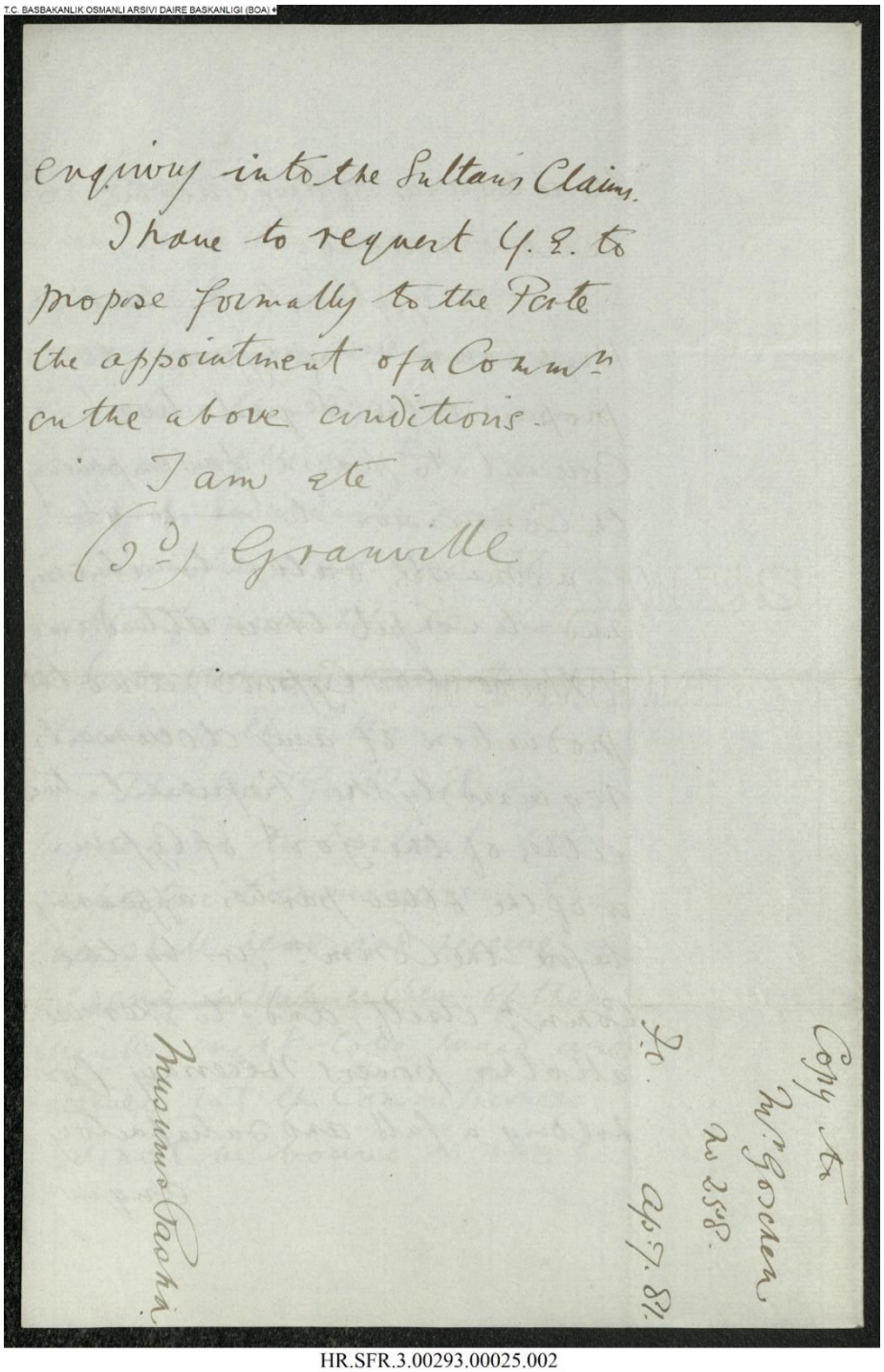
Statements of those persons whom the Sultan may appoint to represent him, and of those persons whom they may call as witnesses, and also the Representations & witnesses of the Gov^t of Cyprus and of the individuals and communities who may claim any rights of ownership, occupation or preemption over any lands claimed by the Sultan.

The two Gov^ts will agree beforehand to instruct their respective Commissioners that they shall hear and receive any evidence which either of them thinks ought to be heard and received, but the Commissioners will not be bound to admit the relevancy of any evidence so heard & received.

H.M. Gov^t will instruct the High Comm^ner of Cyprus to propose to the Legislative Council to pass a law empowering the Commission to administer oaths to witnesses and to compel their attendance if resident in Cyprus, and the production of any documents required by the Representatives either of the Gov^t of Cyprus or of the other parties appearing before the Comm^n, or by the Comm^n itself, and to exercise all other powers necessary for holding a full and satisfactory enquiry

HR.SFR.3.00293.00025.002

BOA. HR. SFR. 3. 293/25_2-1

HR.SFR.3.00293.00025.002

BOA. HR. SFR. 3. 293/25_2-1

Belge özeti

Kıbrıs'taki Padişah arazilerini araştırmak üzere kurulması önerilen Komisyon'un yapısı ve görevlerine dair İngiltere Sömürge Bakanı ve Dışişleri Bakanı arasında mutabakata varılan hususların Osmanlı Hükûmeti'ne bildirilmek üzere İngiltere Dışişleri Bakanlığından Musurus Paşa ve G. J. Goschen'e 7 Nisan 1881 tarihinde gönderildiği

Belgenin tercümesi

7 Nisan 1881
No: 258

İngiltere Dışişleri Bakanlığından Musurus Paşa ve G. J. Goschen'e

Efendim,

Ekselansları, 3 Mart tarihli ve 145 sayılı yazıma istinaden, Majesteleri'nin Sömürgelerden Sorumlu Devlet Bakanı ile Kıbrıs'ta Padişahın Toprak Taleplerini Araştırma Komisyonu'nun yapısı ve görevlerinin aşağıdaki gibi olması konusunda mutabık kaldığımı bildirmeliyim.

Komisyon, biri Majesteleri'nin Hükûmeti diğeri de Osmanlı Hükûmeti tarafından atanacak iki üyeden oluşacaktır. Komisyon üyeleri soruşturmayı Kıbrıs'ta yapacaklar ve kendilerini atayan ilgili Hükûmet tarafından Padişah'ın kendisini temsil etmek üzere atayabileceği üç kişinin ve tanık olarak çağırabilecekleri üç kişinin ve ayrıca Kıbrıs Hükûmeti'nin ve Padişah tarafından hak iddia edilen herhangi bir toprak üzerinde herhangi bir mülkiyet, işgal veya karine hakkı iddia edebilecek kişi ve toplulukların temsilci ve tanıklarının iddia ve ifadelerini dinlemekle görevlendirileceklerdir.

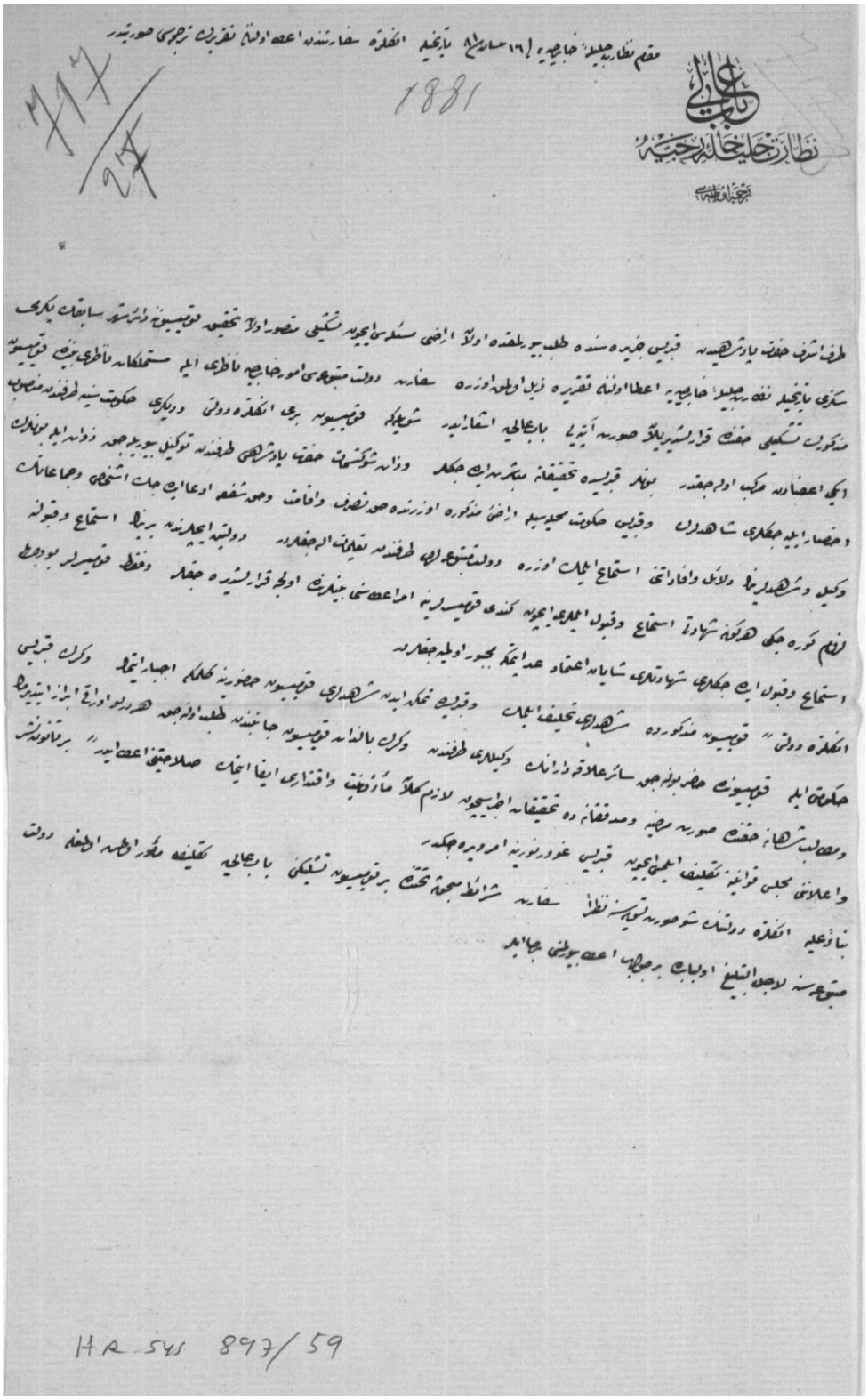
Her iki Hükûmet de önceden kendi Komisyon üyelerine, içlerinden herhangi birinin dinlenmesi ve alınması gerektiğini düşündüğü bütün kanıtları dinlemeleri ve almaları talimatını vermek konusunda mutabık kalacaklardır. Ancak Komisyon üyeleri bu şekilde dinlenen ve alınan herhangi bir kanıtın uygunluğunu kabul etmek zorunda olmayacaklardır.

Majesteleri'nin Hükûmeti, Kıbrıs Yüksek Komiseri'ne, Yasama Konseyi'ne, Komisyon'a, tanıklara yemin ettirme ve Kıbrıs'ta ikamet ediyorlarsa huzurda bulunmaya zorunlu kılma ve Kıbrıs Hükûmeti'nin veya Komisyon'un huzuruna çıkan diğer tarafların temsilcisi veya Komisyon'un kendisi tarafından talep edilen herhangi bir belgeyi ibraz etme ve Padişah'ın iddialarına ilişkin tam ve tatmin edici bir soruşturma yürütmek için gerekli diğer tüm yetkileri kullanma yetkisi verilmesini teklif etme talimatı verecektir.

Ekselansları'ndan, yukarıdaki koşullarda bir Komisyon atanmasını Bâbıâlî'ye resmen teklif etmelerini rica etmek durumundayım.

Granville

BOA. HR. SYS. 897/59

BOA. HR. SYS. 897/59

Belgenin özeti

Padişah'ın Kıbrıs Adası'nda talep ettiği araziler konusunun çözümü için kurulması planlanan araştırma Komisyon'unun ne şekilde oluşturulacağına, bunların yetki ve sorumluluklarına dair İngiltere Dışişleri Bakanı ve Sömürge Bakanı arasında kararlaştırılan hususların Osmanlı Hükûmeti'ne bildirildiğine ve gerekli cevabın beklendiğine dair İngiltere Elçiliğinden Osmanlı Dışişleri Bakanlığına gönderilen 16 Nisan 1881 tarihli yazı

Belgenin çeviri yazısı

Bâb-ı'Âlî
Nezâret-i Celîle-i Hâriciye
Terceme Odası

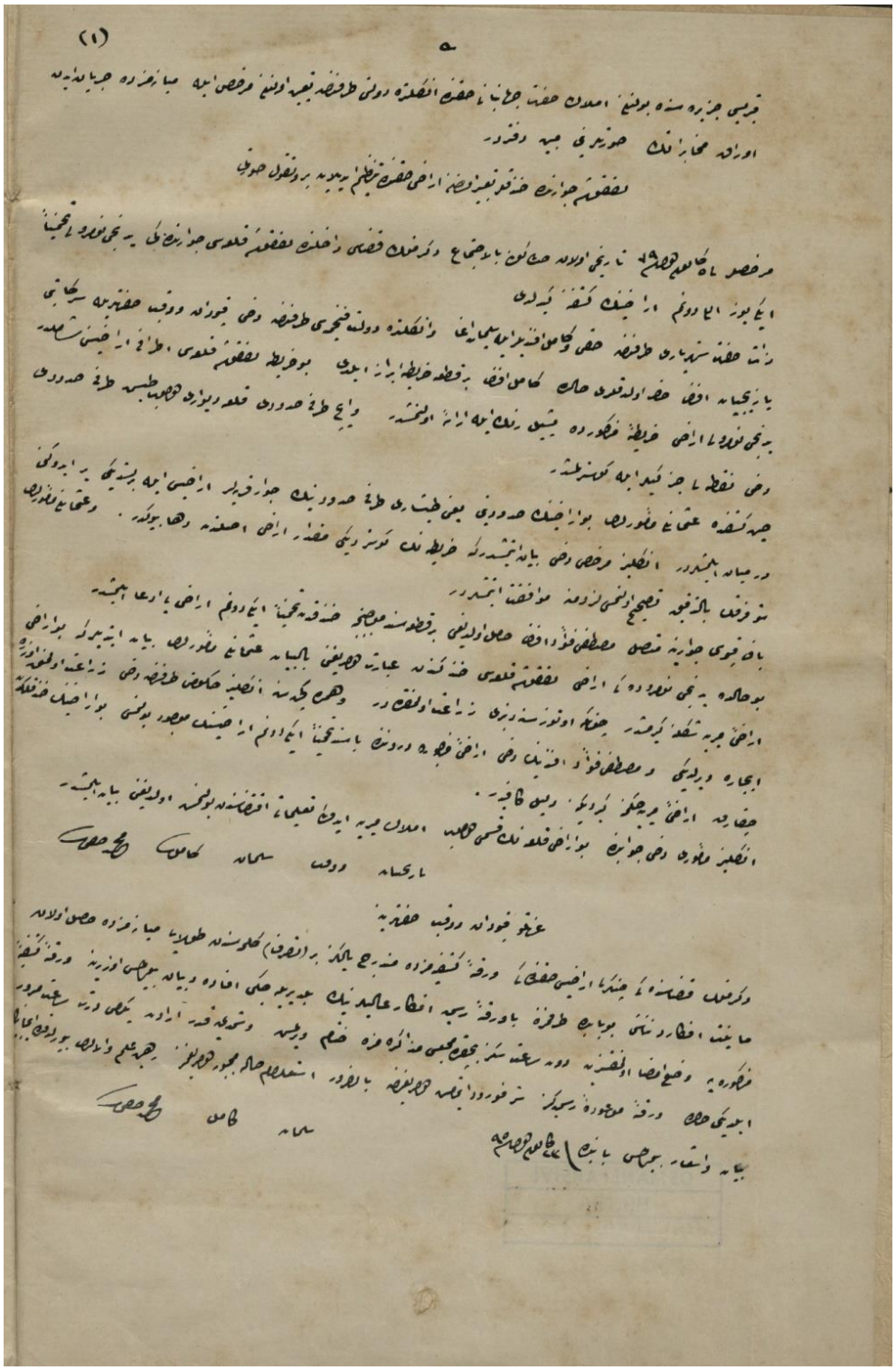
Makām-ı Nezâret-i Celîle-i Hâriciyeye fî 16 Nisan sene [18]81 târîhiyle İngiltere Sefâretinden i'tâ olunan takrîrin tercemesi sûretidir.

Taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhî'den Kıbrıs Cezîresi'nde taleb buyurulmakda olan arâzî mes'elesi için teşkîli mutasavver olan tahkīk Komisyon'una dâ'ir şehr-i sâbıkın yirmi sekizi târîhiyle Nezâret-i Celîle-i Hâriciyeye i'tâ olunan takrîre zeyl olmak üzere Sefâret-i devlet-i metbû'ası Umûr-ı Hâriciye nâzırı ile Müstemlekât nâzırı beyninde Komisyon-ı mezkûrun teşkîli hakkında karârlaşdırılan sûret-i âtiyyeyi Bâb-ı'Âlî'ye iş'âr eder. Şöyle ki Komisyon biri İngiltere Devleti ve diğeri Hükûmet-i Seniyye tarafından mansûb iki a'zâdan mürekkeb olacakdır. Bunlar Kıbrıs'da tahkīkāta mübâşeret edecekler ve zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî tarafından tevkîl buyurulacak zevât ile bunların ihzâr eyleyecekleri şâhidlerin ve Kıbrıs Hükûmet-i Mahalliyyesiyle arâzî-i mezkûre üzerinde hakk-ı tasarruf ve ikāmet ve hakk-ı şüf'a iddi'â edecek eşhâs ve cemâ'âtin vekîl ve şâhidlerinin delâ'il ve ifâdâtını istimâ' eylemek üzere devlet-i metbû'aları tarafında ta'lîmât alacaklardır. Devleteyn içlerinden birinin istimâ' ve kabûlüne lüzûm göreceği her gûne şehâdeti istimâ' ve kabûl eylemeleri için kendi komiserlerine emir i'tâsını beynlerinde evvelce karârlaşdıracaklar ve fakat komiserler bu vechile istimâ' ve kabûl edecekleri şehâdetleri şâyân-ı i'timâd 'addetmeğe mecbûr olmayacaklardır.

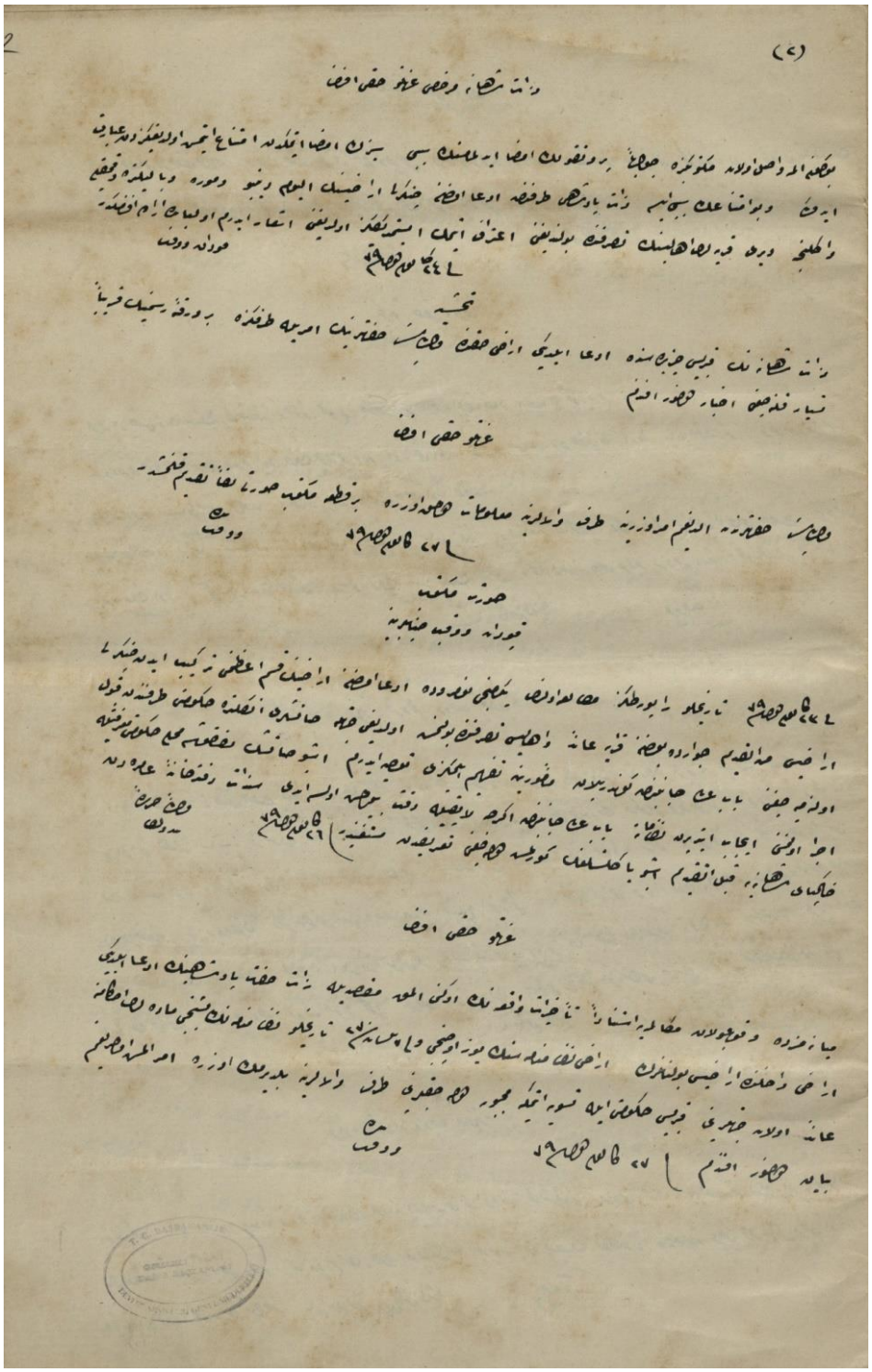
İngiltere Devleti "Komisyon-ı mezkûrda şâhidleri tahlîf etmek ve Kıbrıs'da temekkün eden şâhidleri Komisyon huzûruna gelmeğe icbâr etmek ve gerek Kıbrıs Hükûmeti ile Komisyon'da hâzır bulunacak sâ'ir 'alâkadârânın vekîlleri tarafından ve gerek bizzat Komisyon cânibinden taleb olunacak her türlü evrâkı ibrâz etdirmek ve metâlib-i şâhâne hakkında sûret-i marziyye ve müdekkikānede tahkīkāt icrâsıyçün lâzım gelen me'zûniyet ve iktidârı îfâ etmek salâhiyetini i'tâ eder" bir kānûn neşr ü i'lânını meclis-i kavânîne teklîf eylemesi için Kıbrıs governoruna emir verecekdir.

Binâenaleyh İngiltere Devleti'nin şu sûret-i tesviyesine nazaran Sefâret şerâ'it-i mebhûse tahtında bir Komisyon teşkîlini Bâb-ı'Âlî'ye teklîfe me'mûr olmuş olmağla devlet-i metbû'asına li-ecli't-teblîğ ol bâbda bir cevâb i'tâ buyurulmasını ricâ eyler.

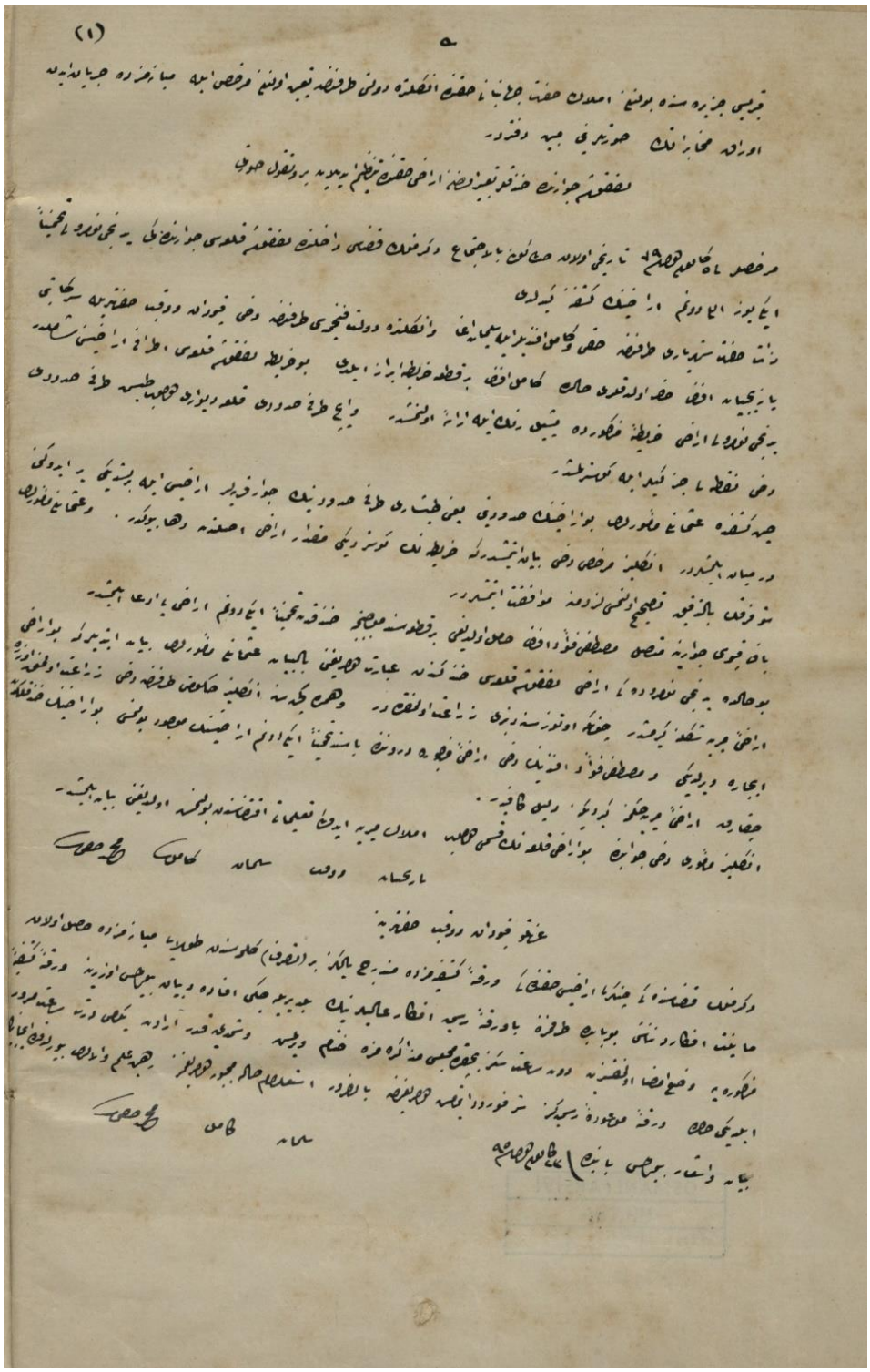
BOA. HH. THR. 114/52

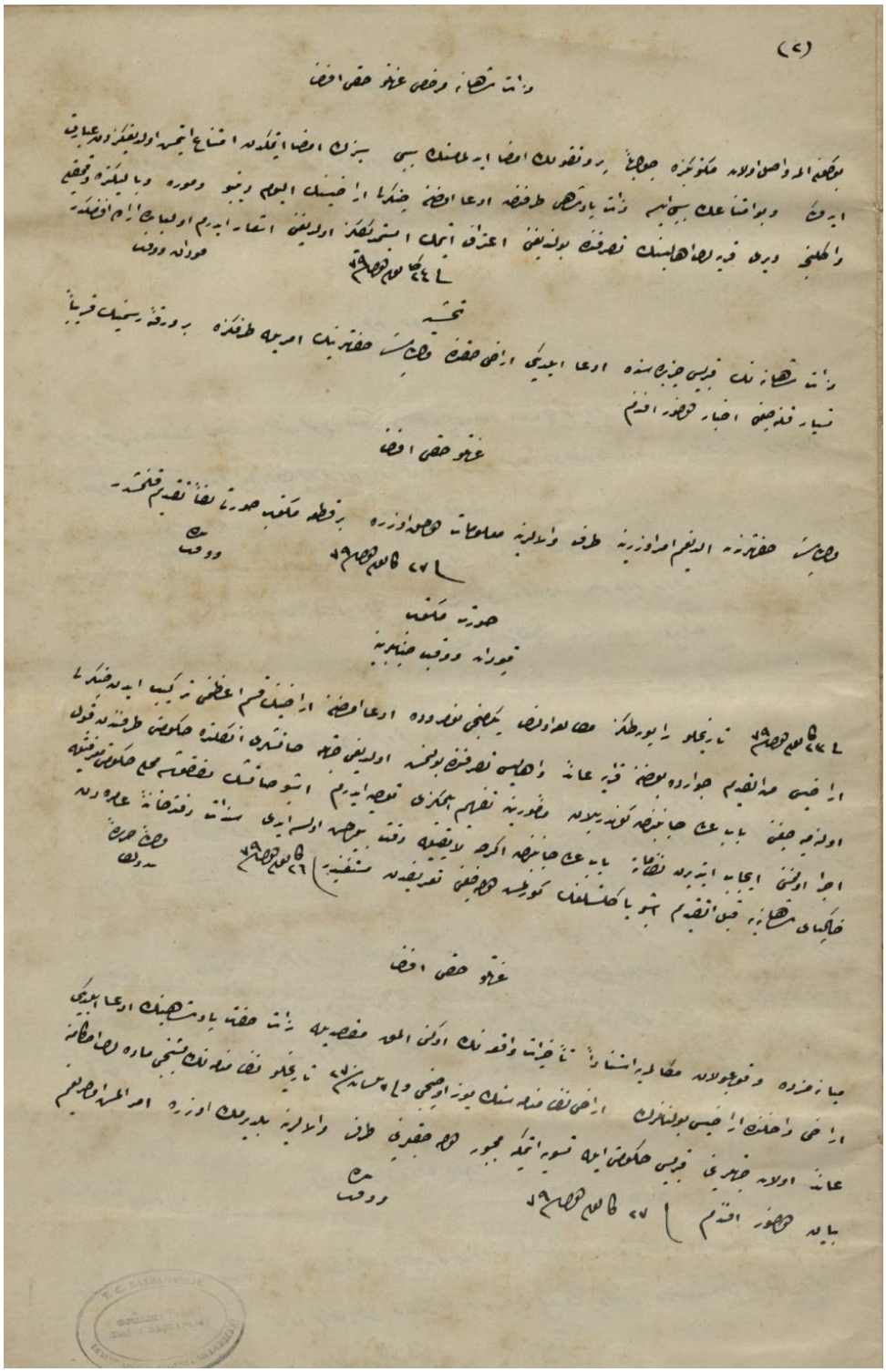
BOA. HH. THR. 114/52

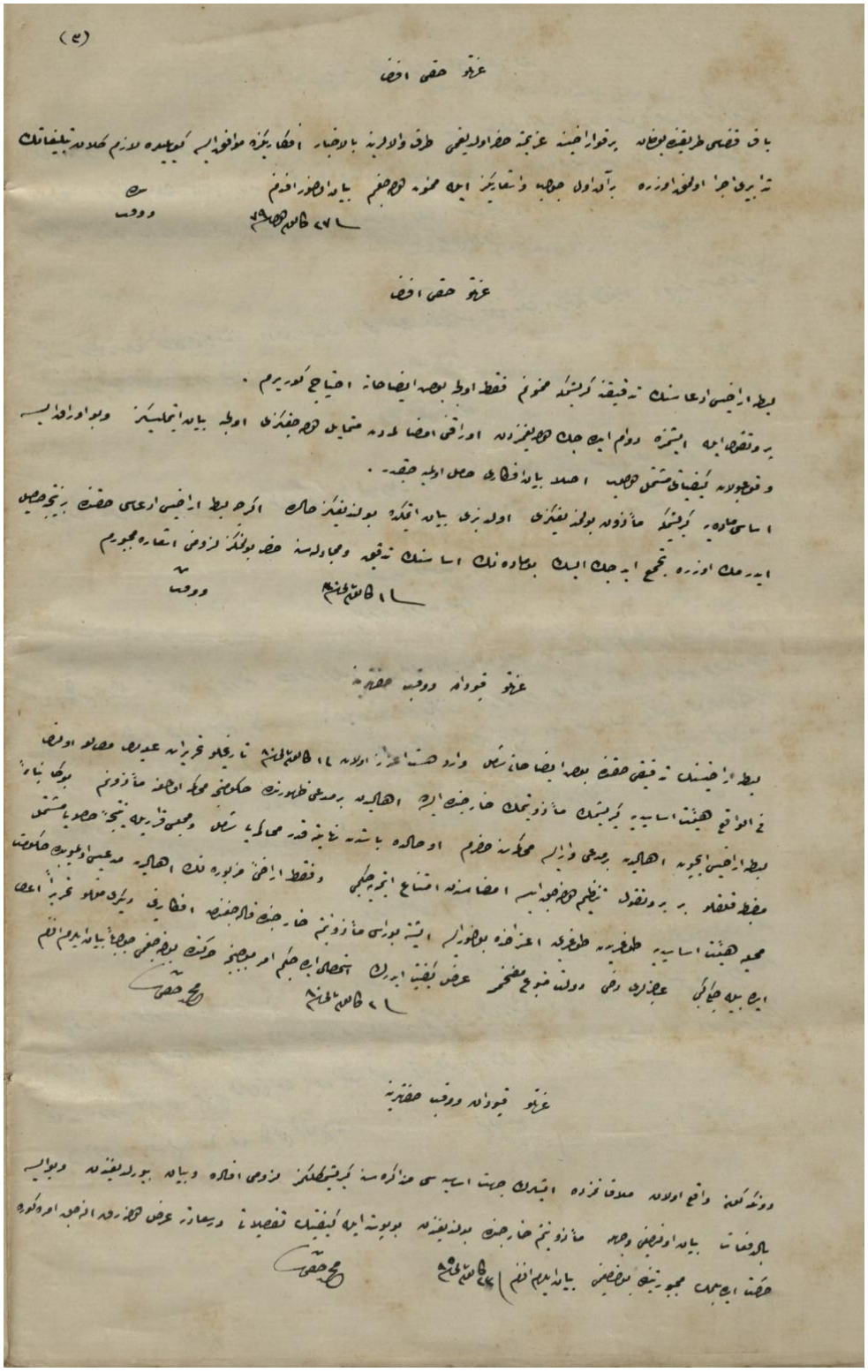
BOA. HH. THR. 114/52

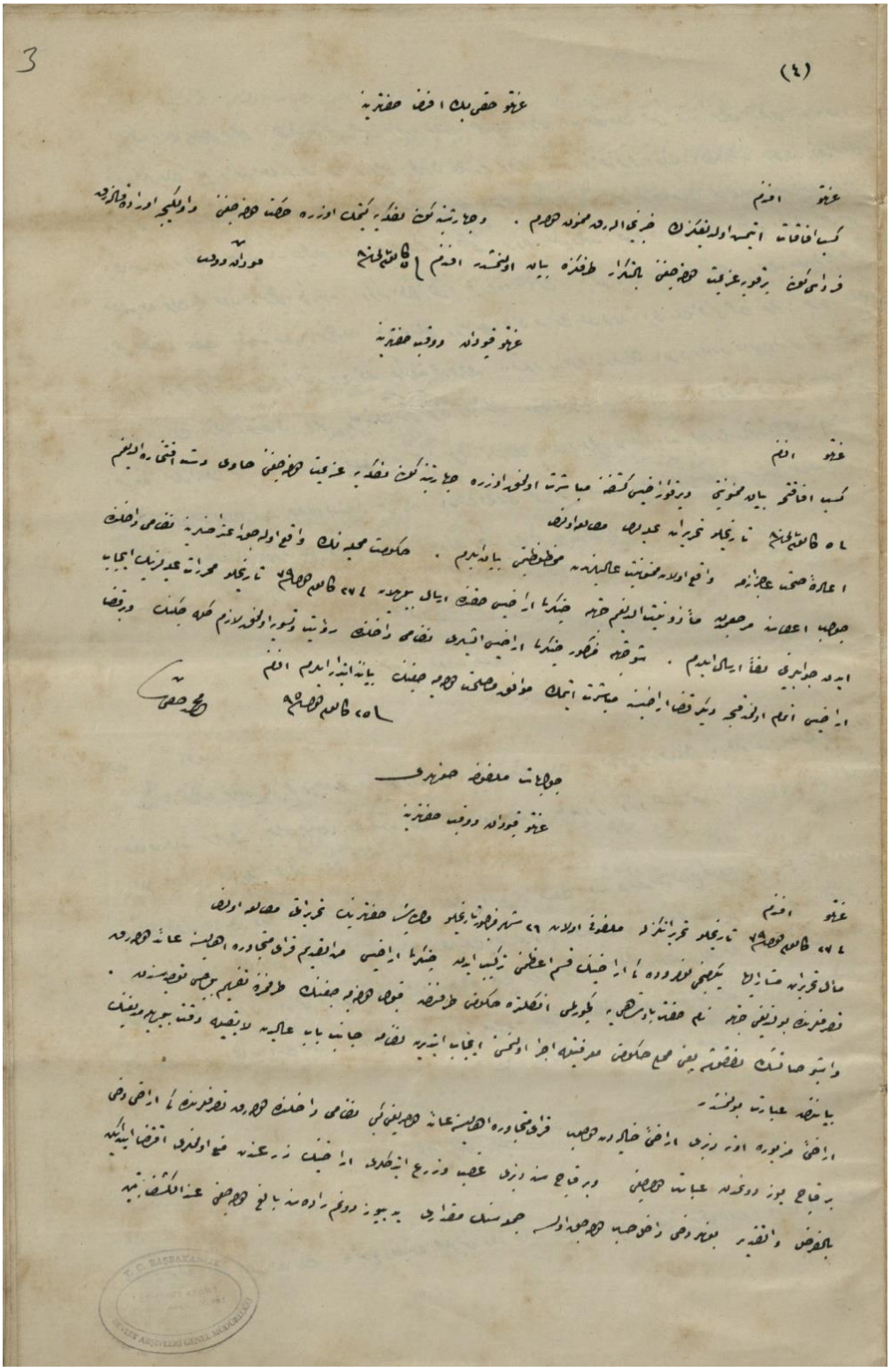
BOA. HH. THR. 114/52

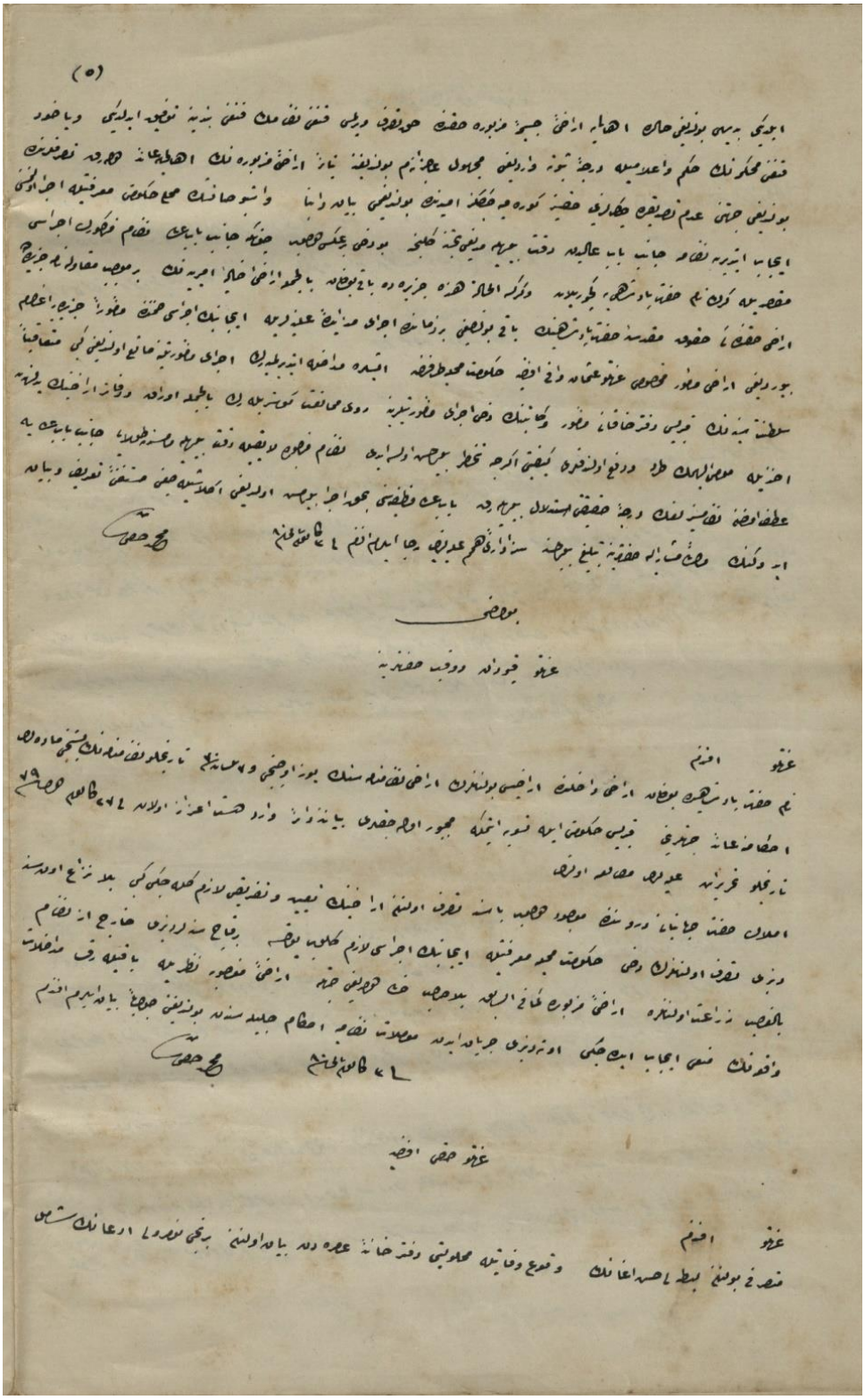
BOA. HH. THR. 114/52

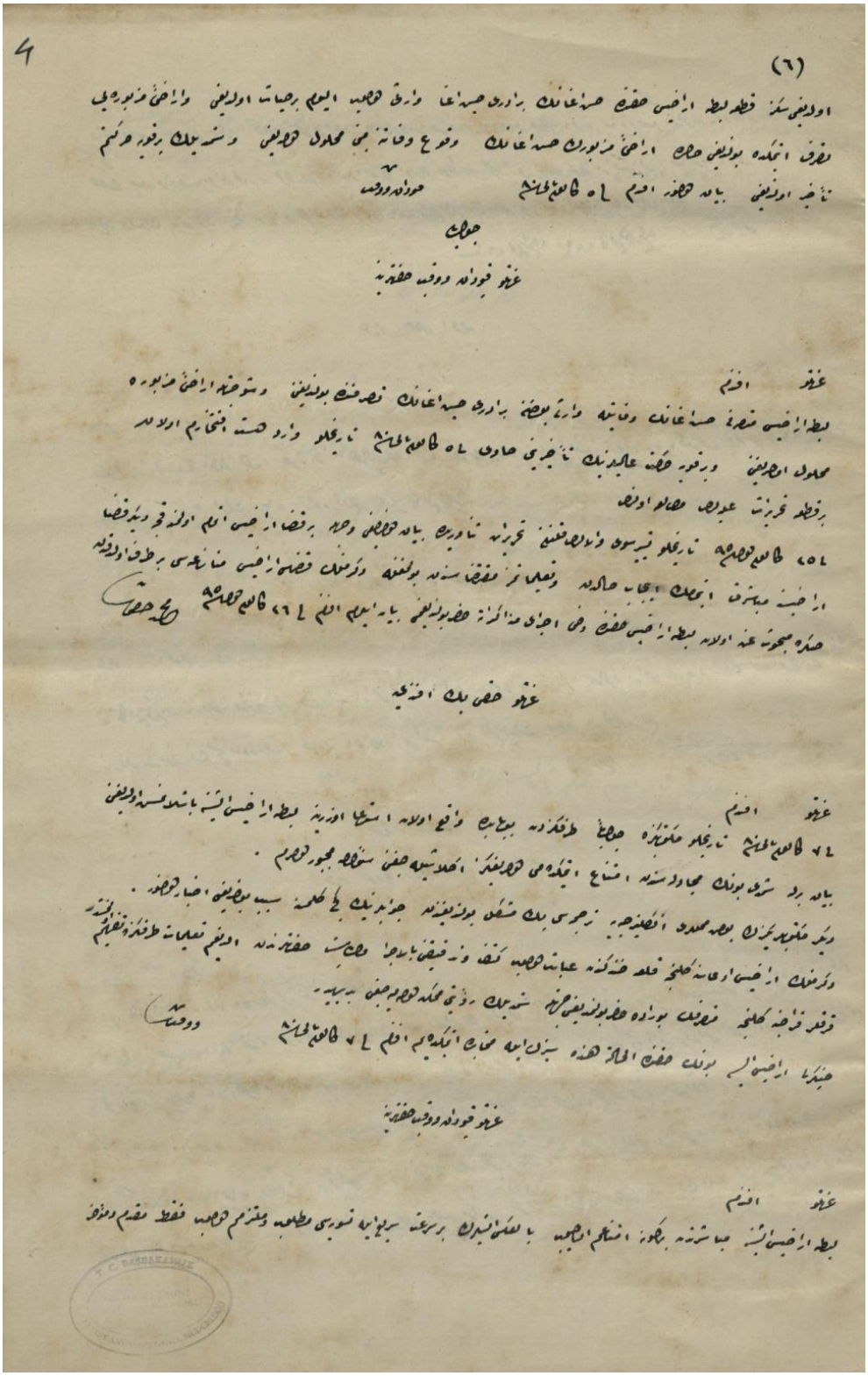
BOA. HH. THR. 114/52

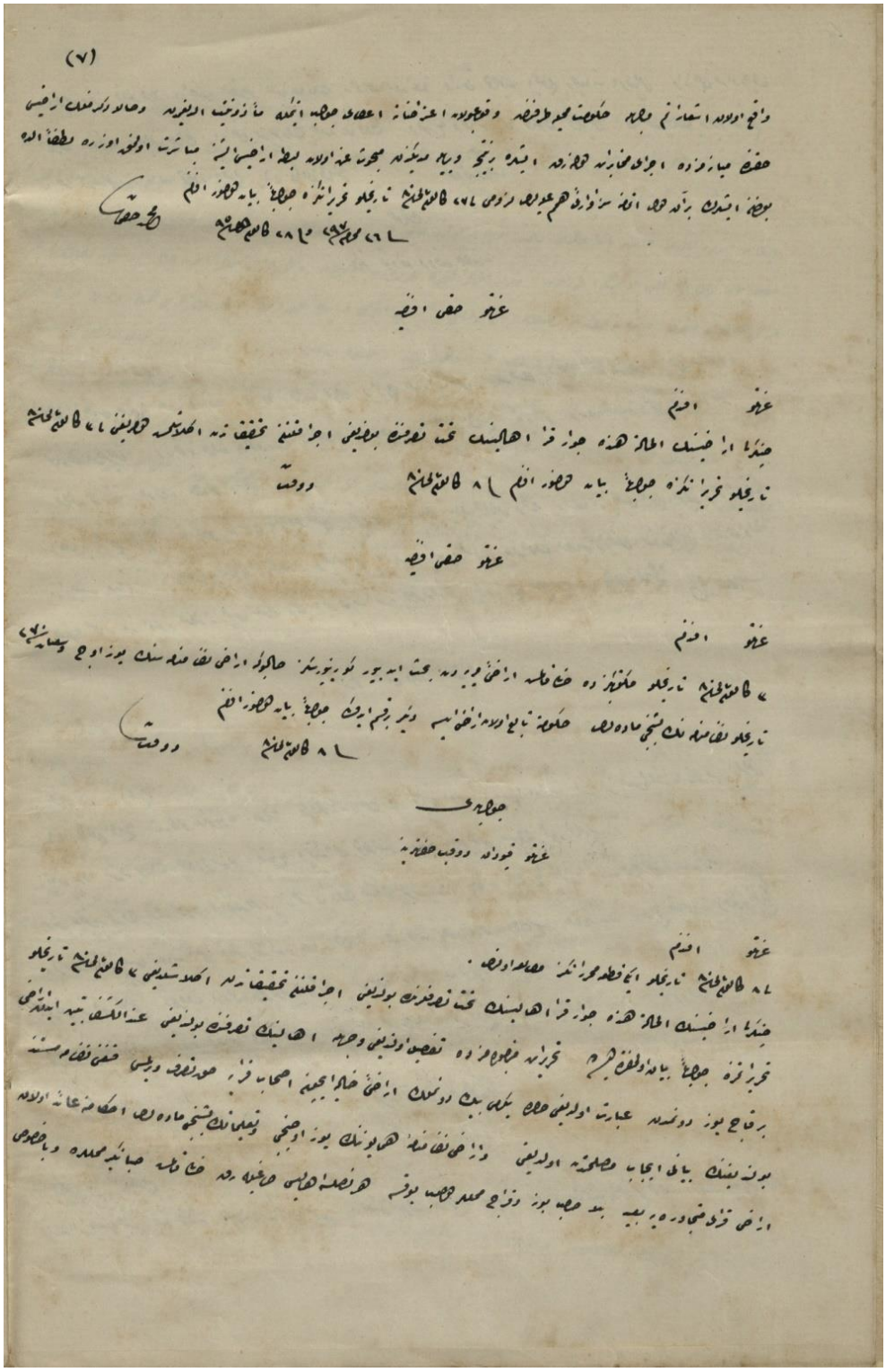
BOA. HH. THR. 114/52

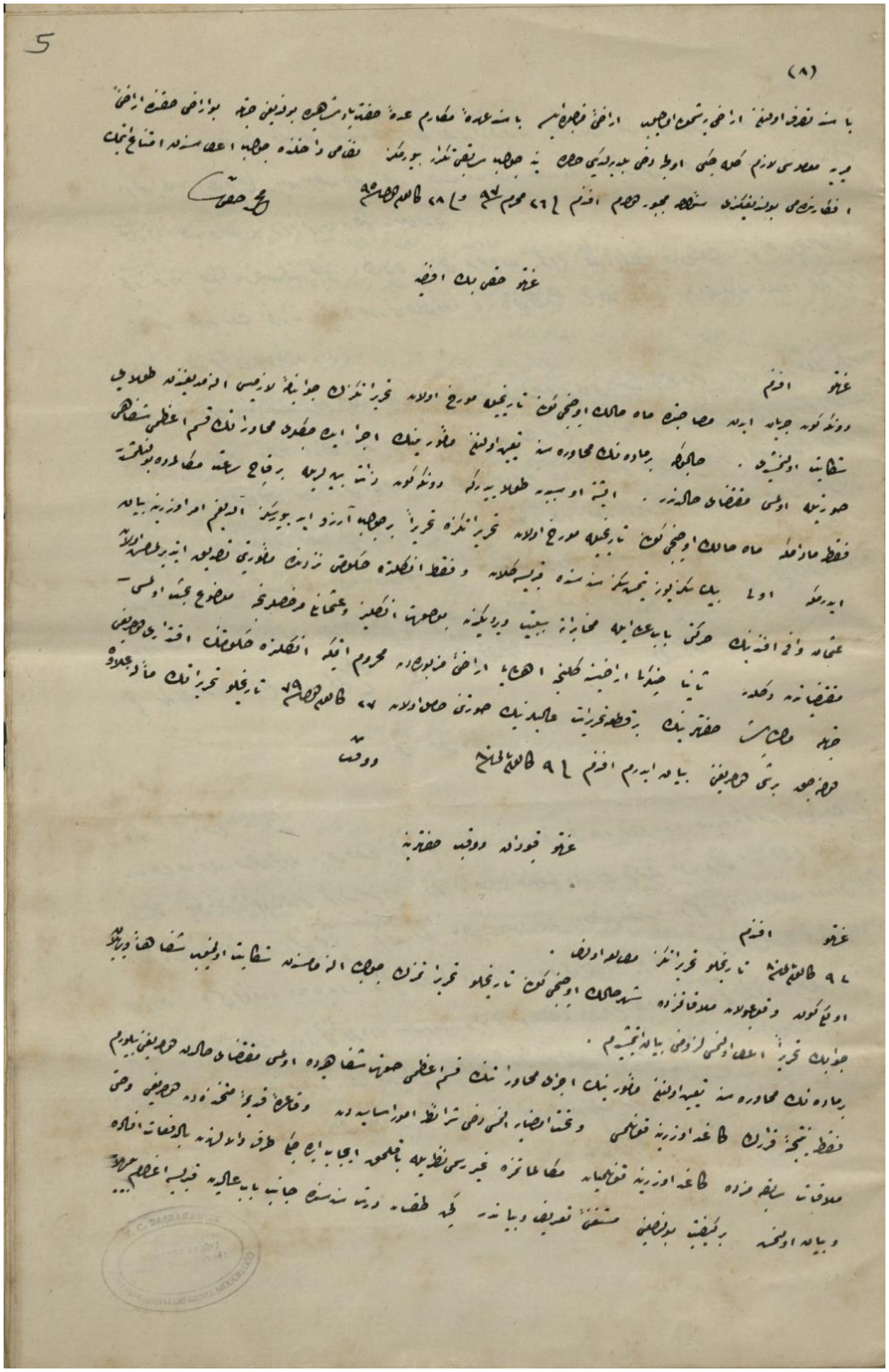
BOA. HH. THR. 114/52

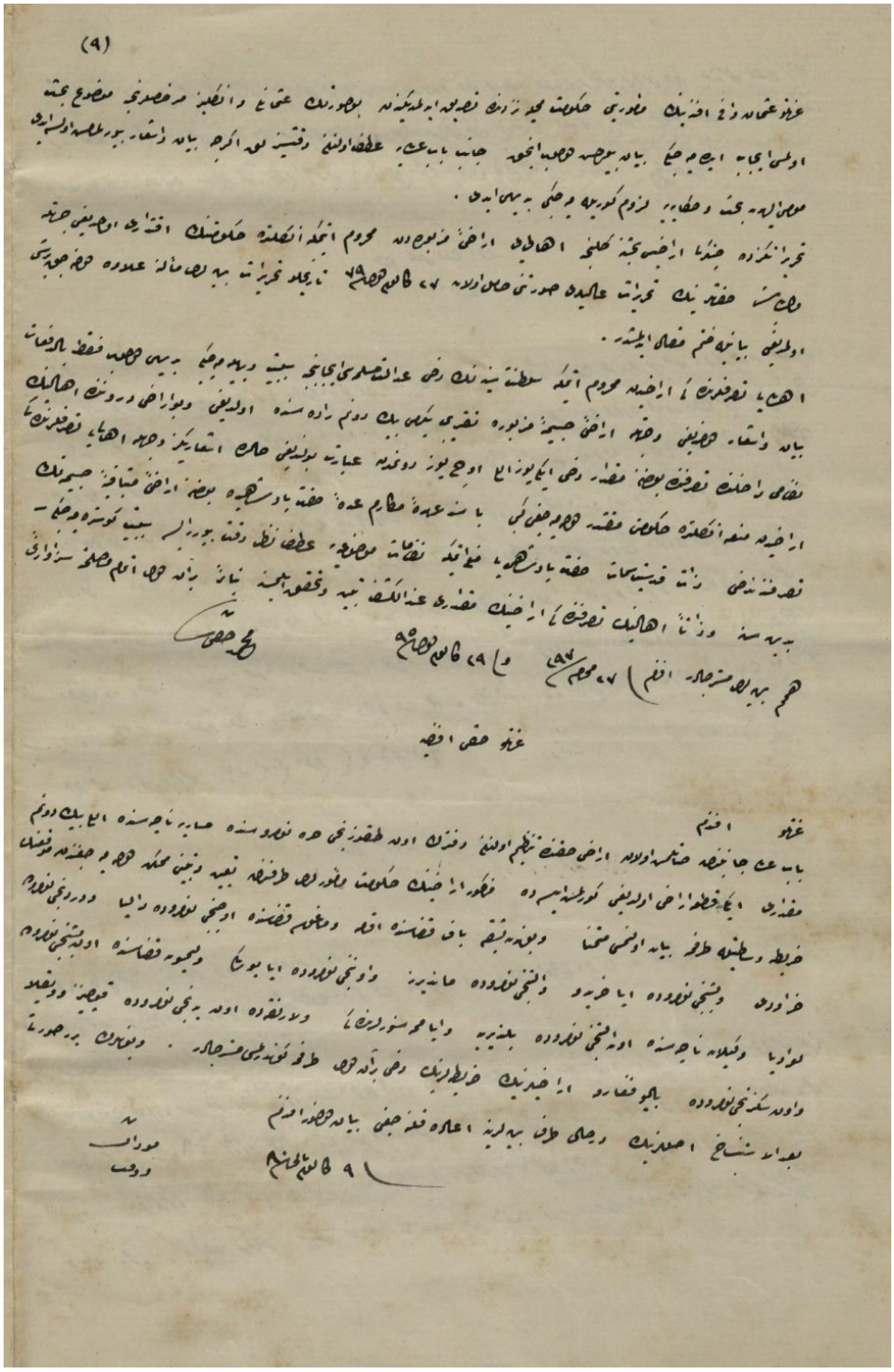
BOA. HH. THR. 114/52

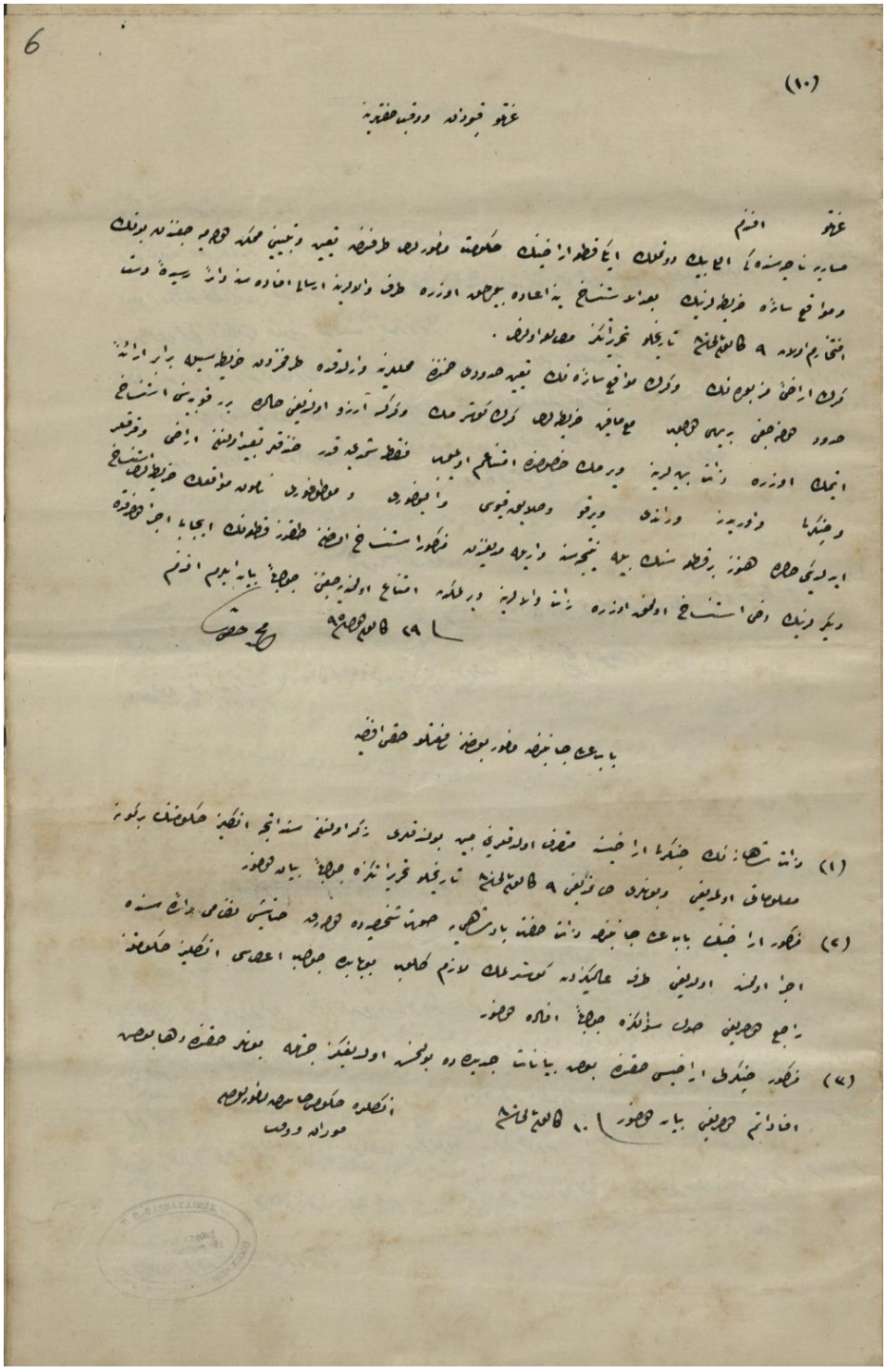
BOA. HH. THR. 114/52

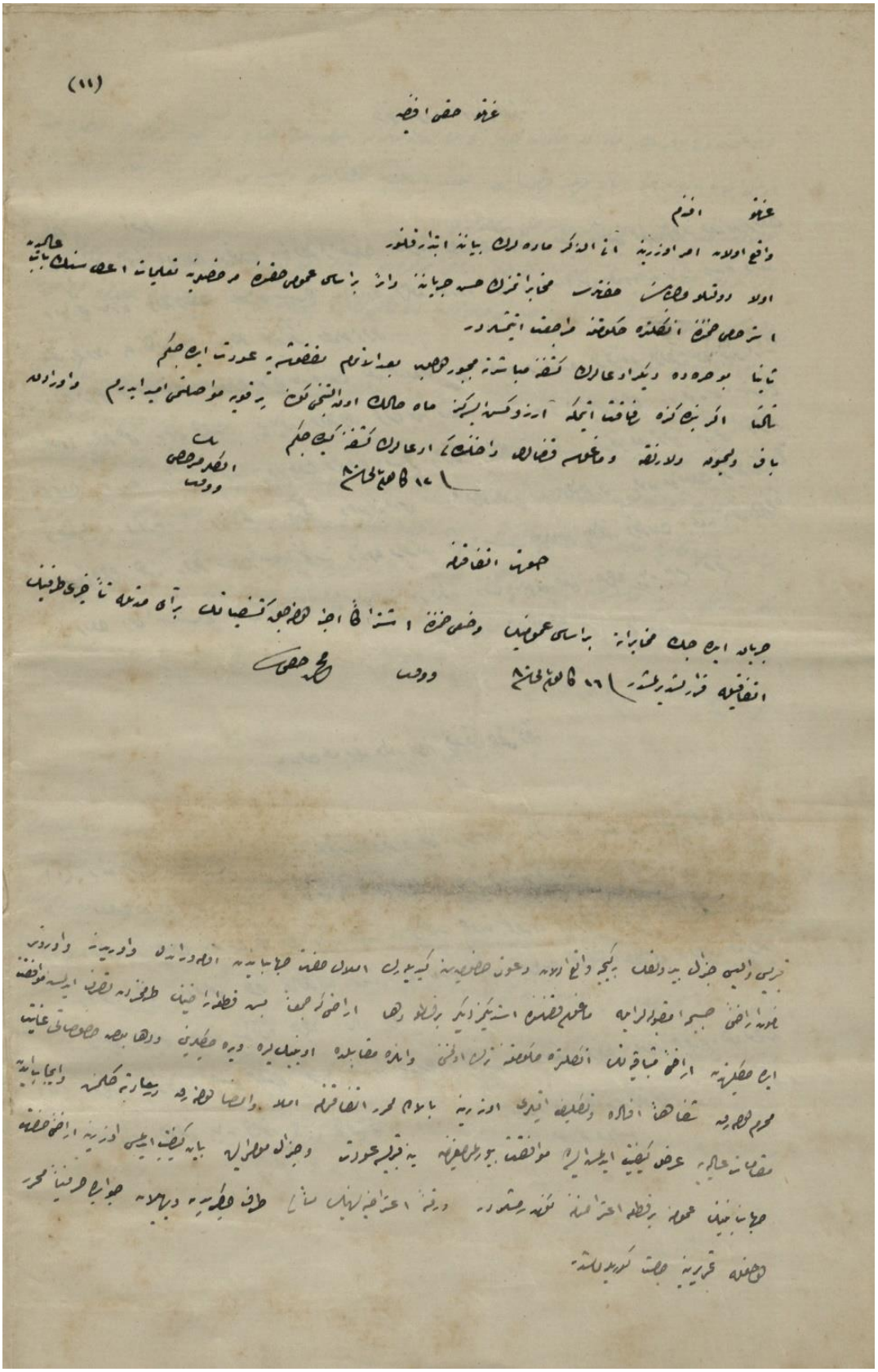
BOA. HH. THR. 114/52

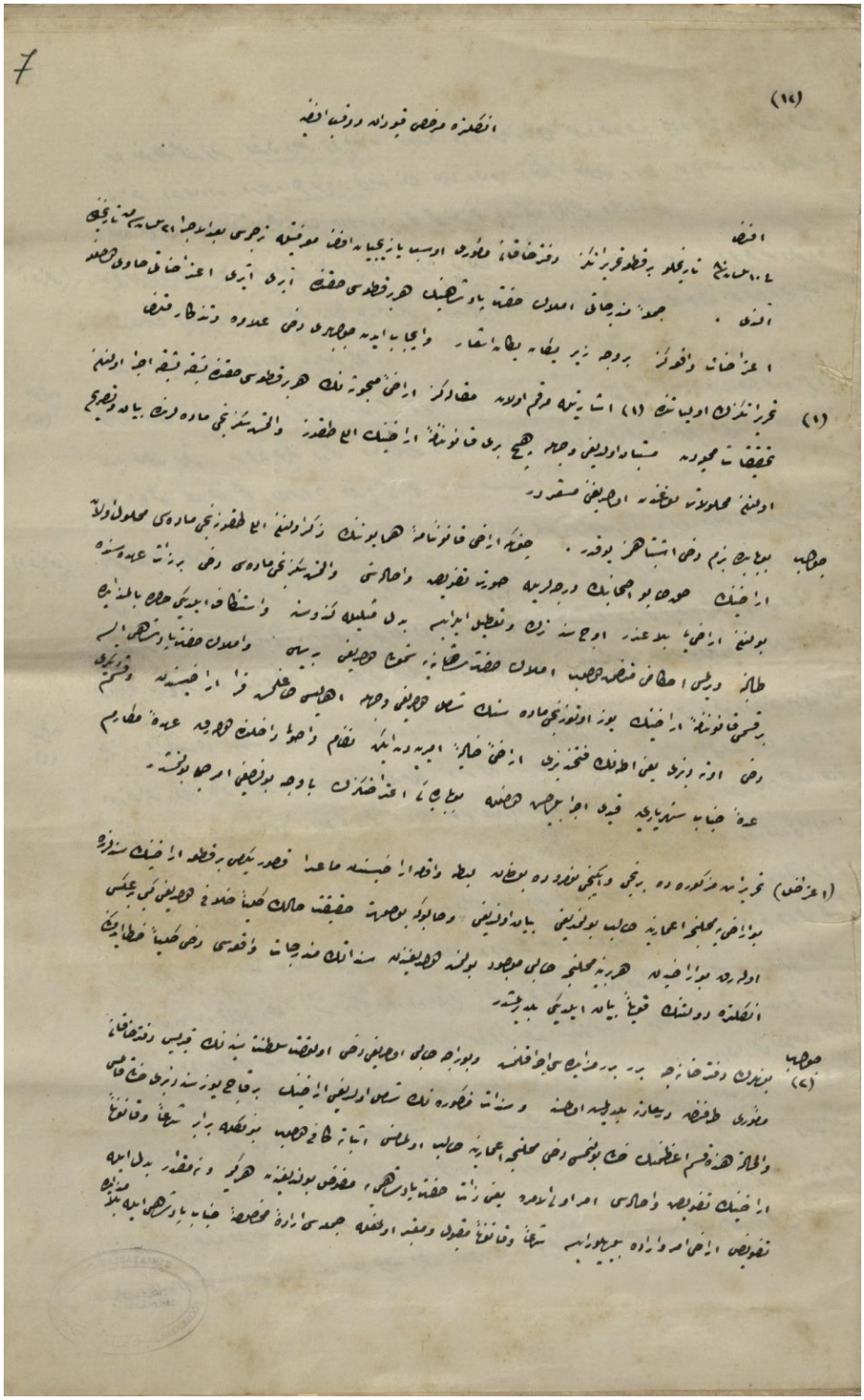
BOA. HH. THR. 114/52

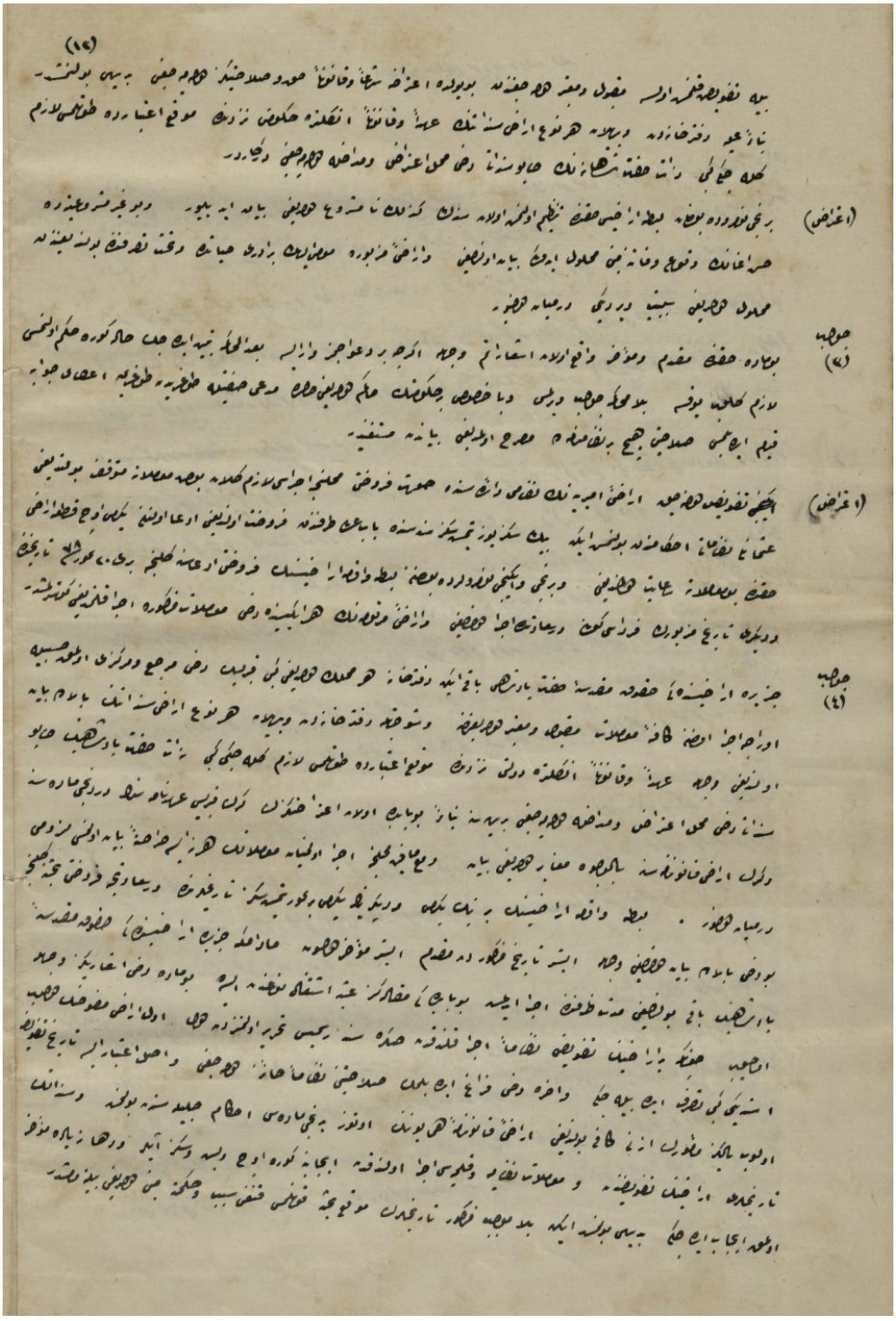
BOA. HH. THR. 114/52

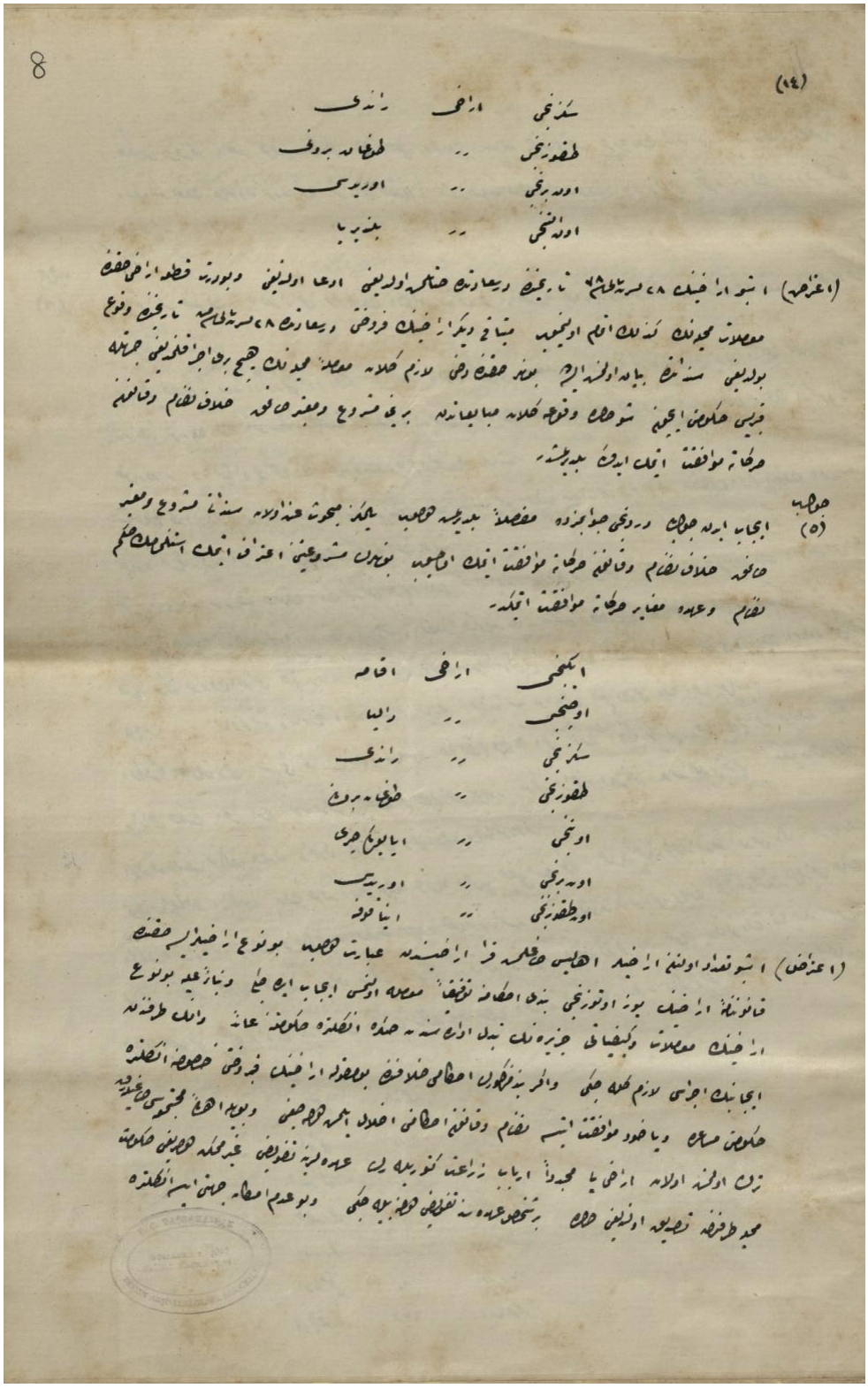
BOA. HH. THR. 114/52

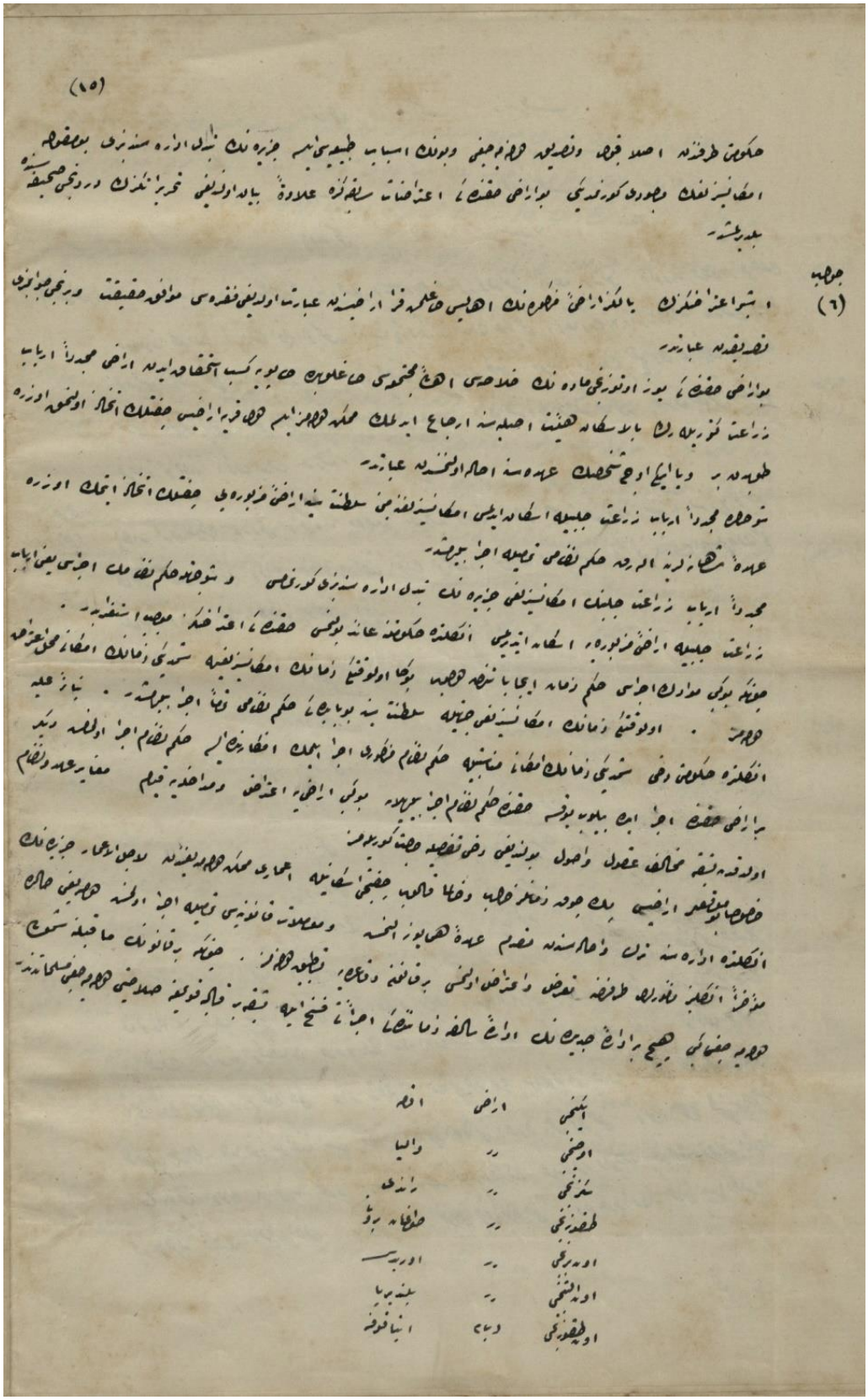
BOA. HH. THR. 114/52

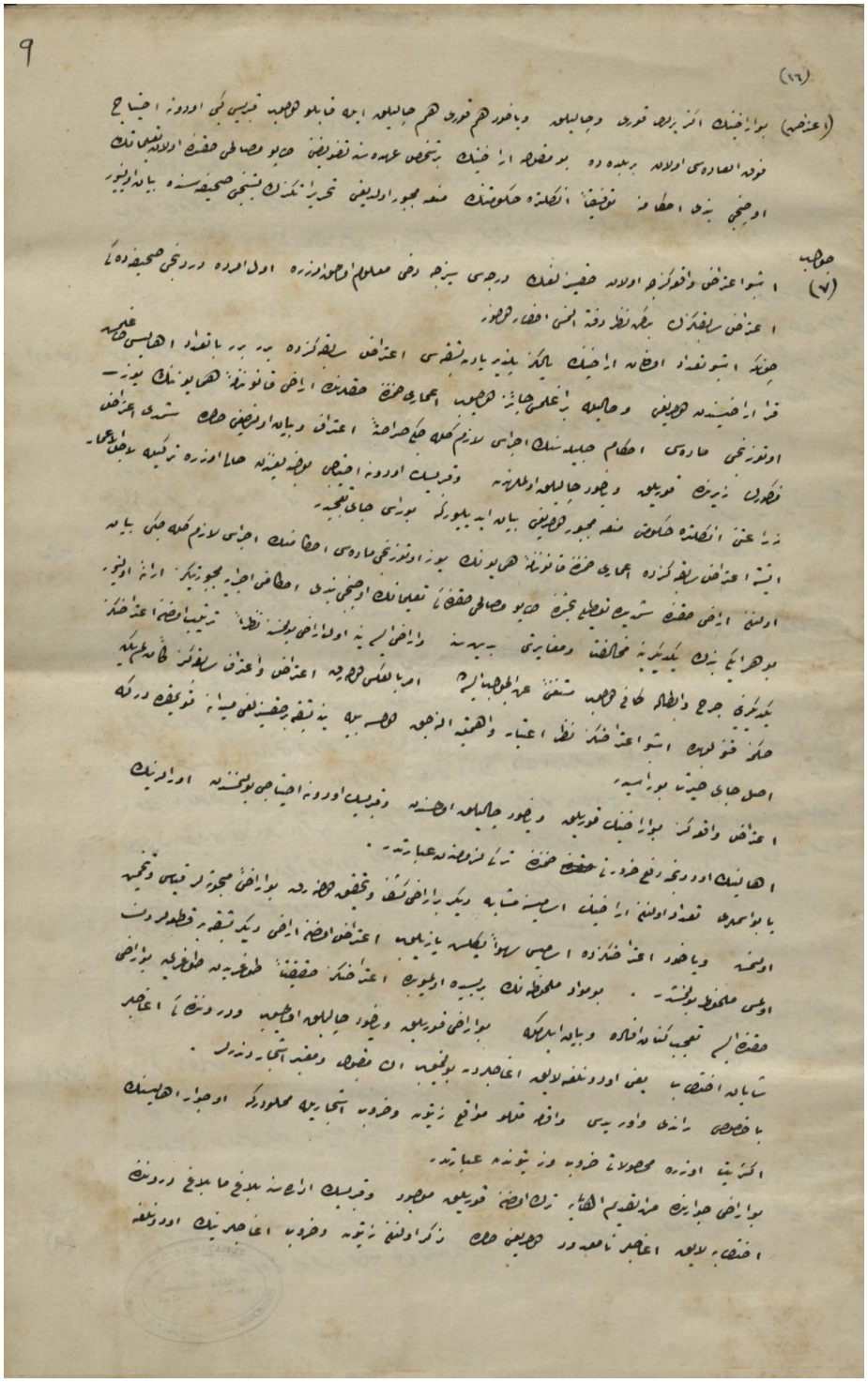
BOA. HH. THR. 114/52

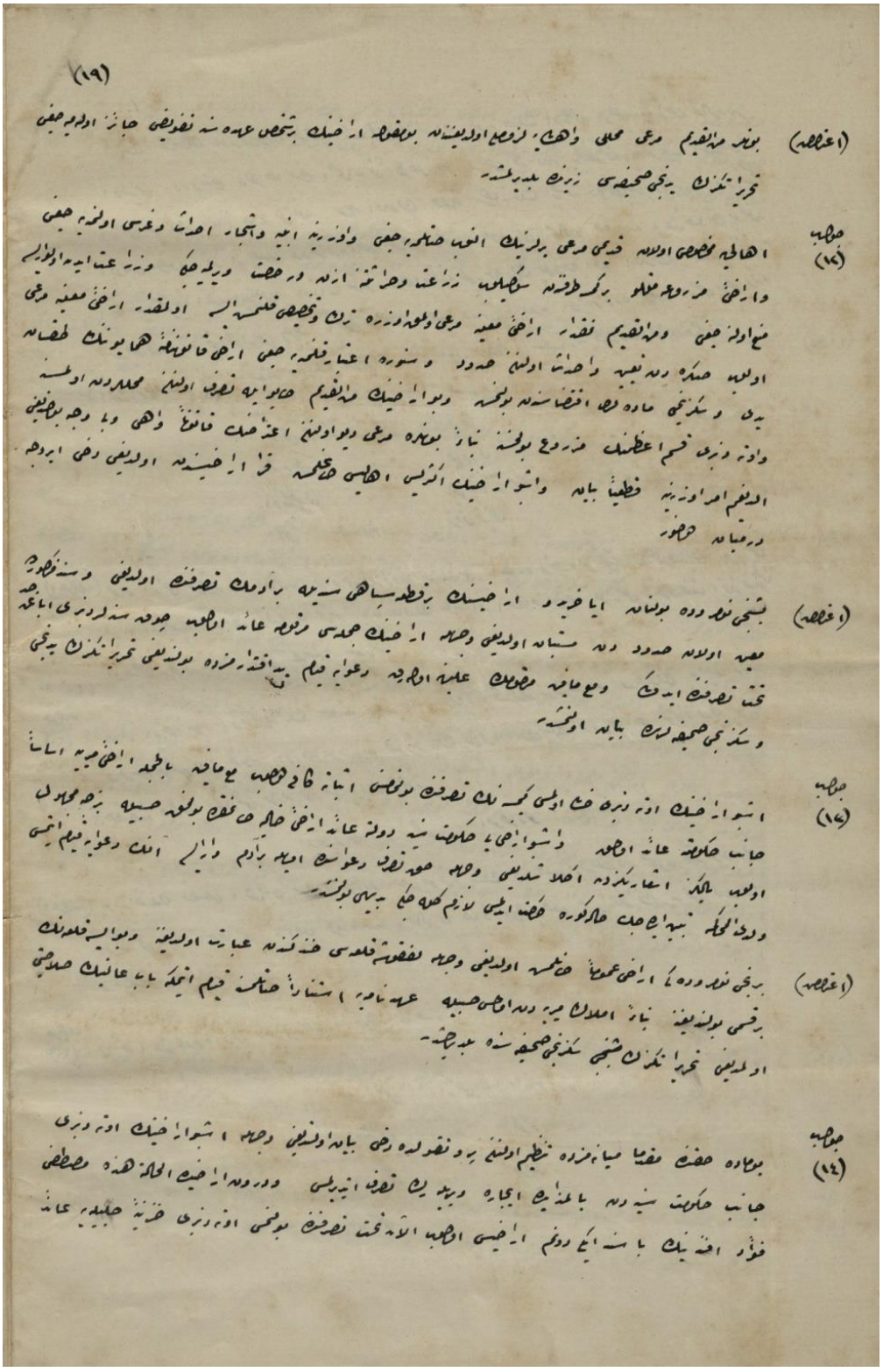
BOA. HH. THR. 114/52

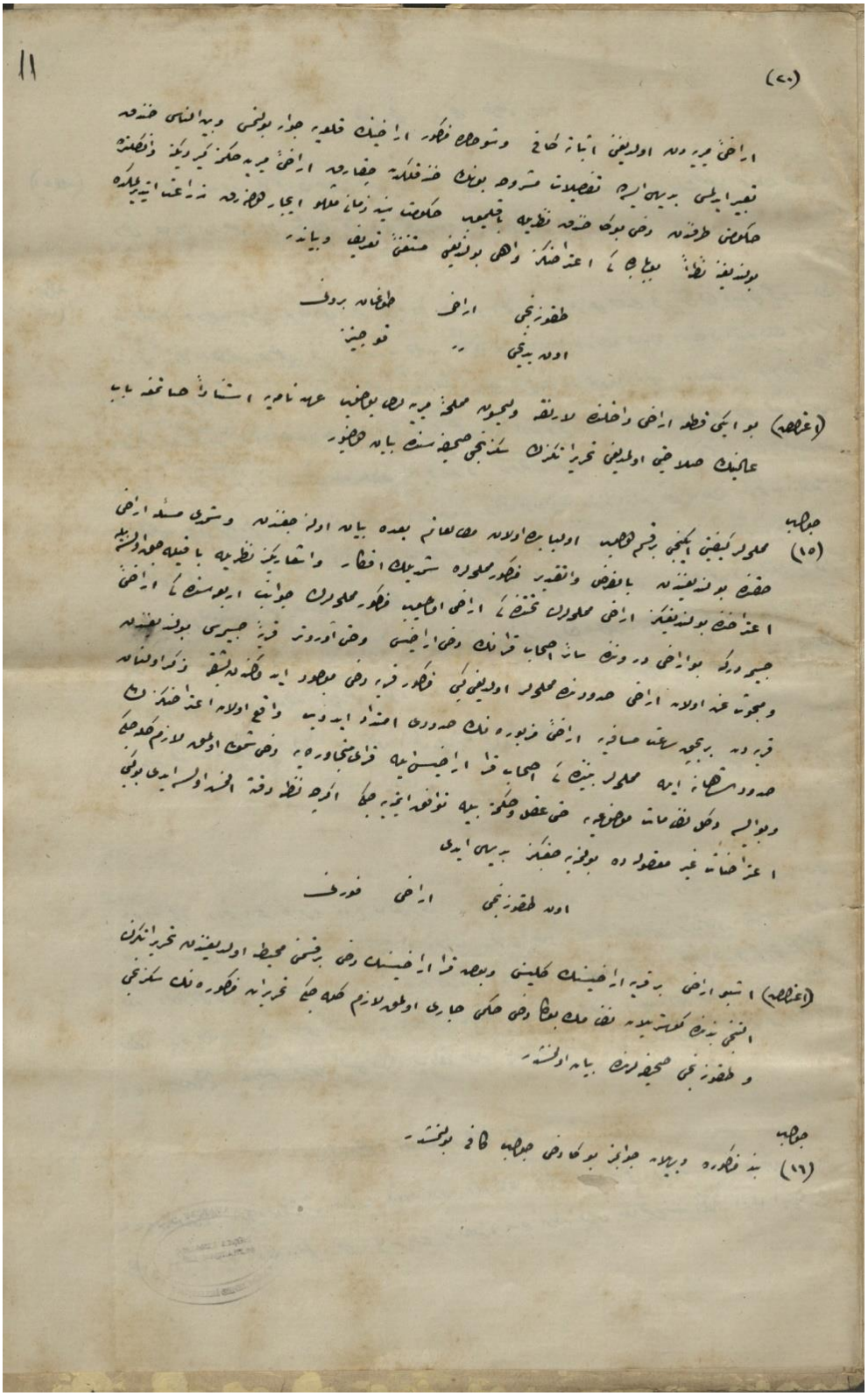
BOA. HH. THR. 114/52

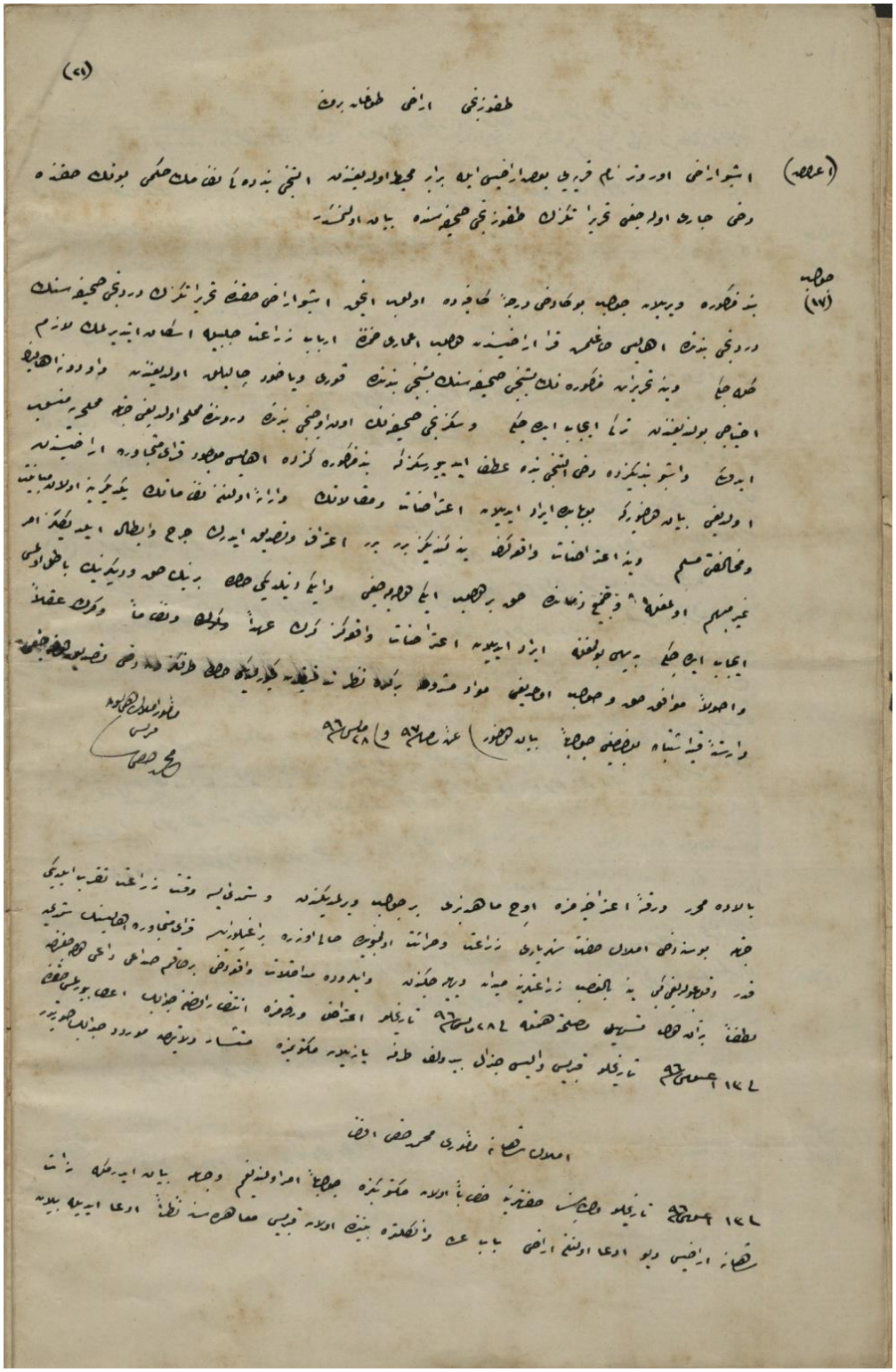
BOA. HH. THR. 114/52

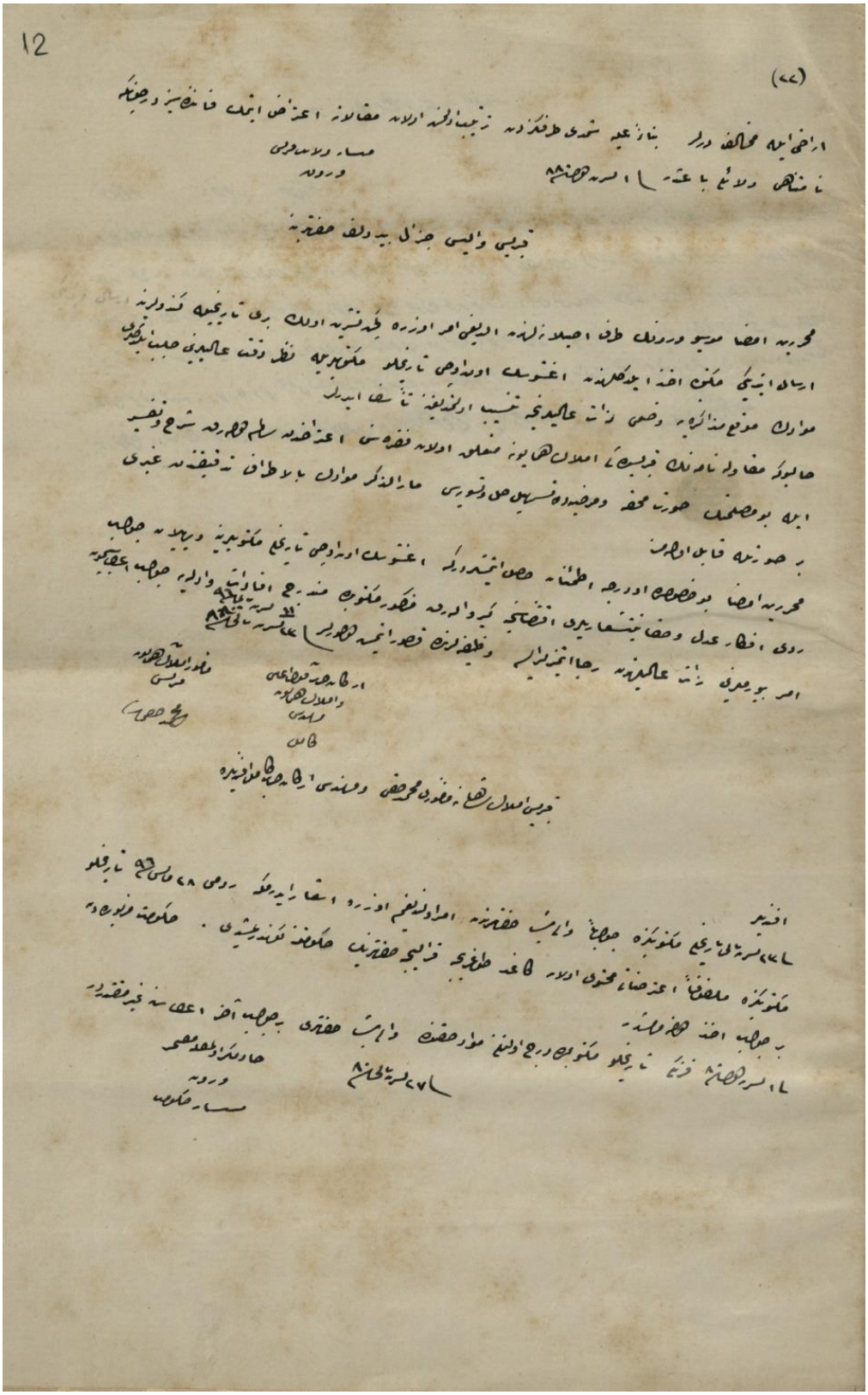
BOA. HH. THR. 114/52

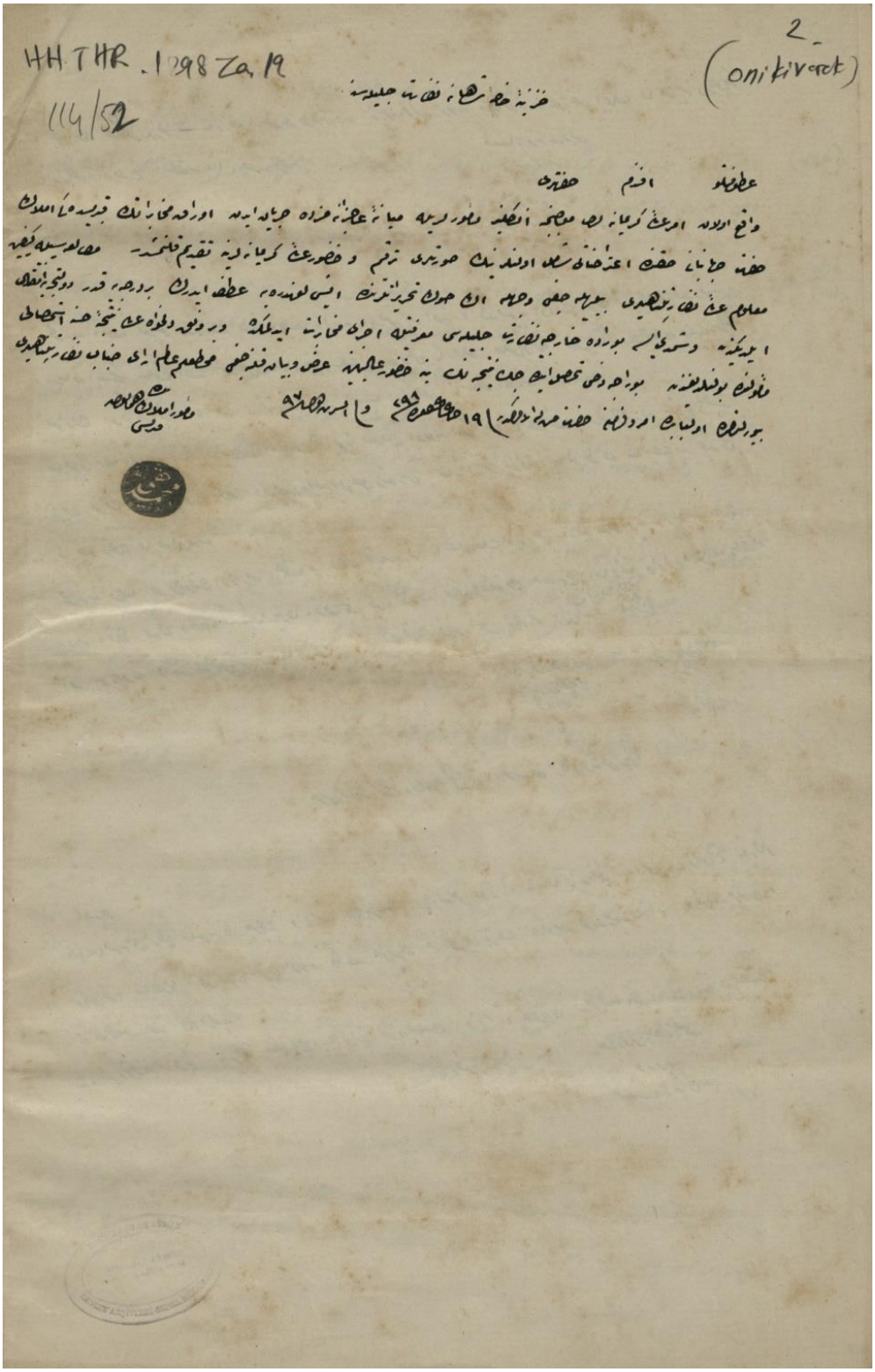
BOA. HH. THR. 114/52

BOA. HH. THR. 114/52

BOA. HH. THR. 114/52

BOA. HH. THR. 114/52

Belge özeti

Kıbrıs Adası'nda Padişah'a ait araziler hakkında Osmanlı ve İngiltere tarafından görevlendirilen Mehmed Hakkı, Kâmil, Süleyman, Wauchope ve Yazıcıyan Efendiler arasında 5 Aralık 1879'dan 13 Ekim 1881 tarihine kadar yapılan keşif, görüşme ve yazışmalar

Belgenin çeviri yazısı

Kıbrıs Cezîresi'nde bulunan emlâk-i hazret-i cihân-bânî hakkında İngiltere Devleti tarafından ta'yîn olunan murahhas ile miyânemizde cereyân eden evrâk-ı muhâberâtın sûretlerini mübeyyin defterdir.

Lefkoşa civârında hendekler ta'bîr olunan arâzî hakkında tanzîm edilen "Protokol" sûreti.

Murahhaslar fî 5 Kânûn-ı Evvel sene [18]79 târîhi olan Salı günü bi'l-ictimâ' Değirmenlik kazâsı dâhilinde Lefkoşa Kal'ası civârındaki yedinci numaralı tahmînen iki yüz elli dönüm arâzînin keşfine gidildi.

Zât-ı hazret-i şehriyârî tarafından Hakkı ve Kâmil efendiler ile Süleyman Ağa ve İngiltere devlet-i fahîmesi tarafından dahi Kapudan Wauchope hazretleriyle ser-kâtibi Yazıcıyan Efendi hâzır oldukları hâlde Kâmil Efendi bir kıt'a harita ibrâz eyledi. Bu harita Lefkoşa Kal'ası etrâfı arâzîsini şâmildir. Yedinci numaralı arâzî harita-i mezkûrede yeşil renk ile irâ'e olunmuşdur ve iç tarafı hudûdu kal'a duvarı olup dış tarafı hudûdu dahi noktalı çizgiler ile gösterilmişdir.

Hîn-i keşifde Osmânlı me'mûrları bu arâzînin hudûdunu ya'nî dışarı tarafı hudûdunun civâr karyeler arâzîsi ile birleşdiği yer idüğünü dermeyân eylemişlerdir. İngiliz murahhası dahi beyân etmişdir ki haritanın gösterdiği mikdâr arâzî aslından daha büyükdür ve Osmânlı me'mûrları şu farkın bi't-tedkīk tashîh olunması lüzûmuna muvâfakat etmişlerdir.

Baf Kapısı civârına muttasıl Mustafa Fuad Efendi hâmil olduğu bir kıt'a sened mûcebince hendekden tahmînen iki dönüm arâzîyi iddi'â eylemişdir. Bu hâlde yedinci numaradaki arâzî Lefkoşa Kal'ası hendeğinden 'ibâret olduğunu bi'l-beyân Osmânlı me'mûrları beyân etdiler ki bu arâzî arâzî-i mîriyye şekline girmişdir. Çünkü otuz seneden beri zirâ'at olunmakdadır ve hem de geçen sene İngiliz Hükûmeti tarafından dahi zirâ'at olunmak üzere îcâra verildiği ve Mustafa Fuad Efendi'nin arâzî-i mezbûre derûnunda bâ-sened tahmînen iki dönüm arâzîsinin mevcûd bulunması bu arâzînin hendeklikden çıkarak arâzî-i mîriyye hükmüne girdiğine delîl-i kâfîdir.

İngiliz me'mûru dahi cevâbında bu arâzî kal'anın kısmı olup emlâk-i mîriyye idüğü ta'lîmâtı iktizâsından bulunmuş olduğunu beyân eylemişdir.

Mehmed Hakkı, Kâmil, Süleyman, Wauchope, Yazıcıyan

'İzzetlü Kapudan Wauchope hazretlerine

Değirmenlik kazâsındaki Çengerli arâzîsi hakkındaki varaka-i keşfiyyemizde münderic yalnız bir (mutasarrıf) kelimesinden dolayı miyânemizde hâsıl olan mübâyenet-i efkârdan nâşî bu

bâbda tarafımıza bâ-varaka-i resmiyye efkâr-ı ‘âlîlerinin bildirileceği ifâde ve beyân buyurulması üzerine varaka-i keşfiyye-i mezkûreye vaz‘-ı imzâ olunmaksızın dün sâ‘at sekiz buçukda meclis-i müzâkeremize hitâm verilmiş ve şimdiye kadar aradan yirmi dört sâ‘at mürûr eylediği hâlde varaka-i mevcûde-i resmiyyeniz şeref-vürûd etmemiş olduğundan bi'z-zarûr isti‘lâm-ı hâle mecbûr olduğumuz rehîn-i ‘ilm-i vâlâları buyuruldukda îcâbının beyân ve iş‘âr buyurulması bâbında.

Fî 23 Kânûn-ı Evvel sene [12]95

Mehmed Hakkı, Kâmil, Süleyman

Zât-ı şâhâne murahhası ‘İzzetlü Hakkı Efendi

Bugün elime vâsıl olan mektûbunuza cevâben protokolün imzâ edilmemesinin sebebi sizin imzâ etmekden imtinâ‘ etmiş olduğunuzdan ‘ibâret idüğü ve bu imtinâ‘ın sebebi ise zât-ı Pâdişâhî tarafından iddi‘â olunan Çengerli arâzîsinin el-yevm Dinbu [Dimbu] ve Mora ve Palıkitre ve Kaymaklı ve Eğlence ve Piri karyeleri ahâlîsinin tasarrufunda bulunduğunu i‘tirâf etmek istemediğiniz olduğunu iş‘âr ederim. Ol bâbda irâde efendimindir.

Fî 24 Kânûn-ı Evvel sene [18]79.

Kapudan Wauchope

Tahşiye

Zât-ı şâhânenin Kıbrıs Cezîresi'nde iddi‘â eylediği arâzî hakkında vâlî paşa hazretlerinin emriyle tarafınıza bir varaka-i resmînin karîben tesyâr kılınacağı ihbâr olunur efendim.

‘İzzetlü Hakkı Efendi

Vâlî paşa hazretlerinden aldığım emir üzerine taraf-ı vâlâlarına ma‘lûmât olmak üzere bir kıt‘a mektûb sûreti leffen takdîm kılınmışdır.

Fî 27 Kânûn-ı Evvel sene [18]79.

Wauchope

Sûret-i mektûb

Kapudan Wauchope cenâblarına

Fî 23 Kânûn-ı Evvel sene [18]79 târîhli raportunuz mütâla‘a olundu. Yirminci numarada iddi‘â olunan arâzînin kısm-ı a‘zamını terkîb eden Çengerli arâzîsi mine'l-kadîm civârda bulunan kurâya ‘âid ve ahâlîsi tasarrufunda bulunmuş olduğu cihetle satışları İngiltere Hükûmeti tarafından kabûl olunamayacağını Bâb-ı‘Âlî cânibinden gönderilen me’mûrîne tefhîm eylemenizi tavsiye ederim. İşbu satışın Lefkoşa Mahallî Hükûmeti ma‘rifetiyle icrâ olunmasını îcâb etdiren nizâmâta Bâb-ı‘Âlî cânibinden eğerçi lâyıkıyla dikkat buyurulmuş olsa idi senedât Defterhâne-i ‘Âmireden hâk-i pâ-yı şâhâneye kable't-takdîm işbu yanlışlığın görülmüş olacağı ta‘rîfden müstağnîdir.

Fî 26 Kânûn-ı Evvel sene [18]79.

Vâlî-i cezîre

Biddulph

‘İzzetlü Hakkı Efendi

Miyânemizde vukū‘ bulan mükâlemeye istinâden te’hîrât-ı vâkı‘anın önünü almak maksadıyla zât-ı hazret-i Pâdişâhî'nin iddi‘â eylediği arâzî dâhilinde arâzîsi bulunanların Arâzî Nizâmnâmesi'nin yüz üçüncü ve fî 7 Nisan sene [1]270 târîhli Nizâmnâme'nin beşinci mâddeleri ahkâmına ‘âid olan cihetlerini Kıbrıs Hükûmeti ile tesviye etmeğe mecbûr olacaklarını taraf-ı vâlâlarına bildirmek üzere emir almış olduğum beyân olunur efendim.

Fî 27 Kânûn-ı Evvel sene [18]79.

Wauchope

‘İzzetlü Hakkı Efendi

Baf kazâsı tarikinde bulunan Pirgo arâzîsine azimete hâzır olduğumu taraf-ı vâlâlarına bi'l-ihbâr efkârınıza muvâfık ise köylülere lâzım gelen teblîgātın tedâbîri icrâ olunmak üzere bir ân evvel cevâb ve iş‘ârınız ile memnûn olacağım beyân olunur, efendim.

Fî 27 Kânûn-ı Evvel sene [18]79

Wauchope

‘İzzetlü Hakkı Efendi

Labta arâzîsi iddi‘âsının tedkīkine girişmeğe memnûnum fakat evvelce ba‘zı îzâhâta ihtiyâc görürüm.

Protokol ile işimize devâm edecek olduğumuzdan evrâkını imzâlamadan mütemâyil olacağınızı evvelce beyân etmelisiniz ve bu evrâk ise vukū‘ bulan keyfiyyâtı müştemil olup aslâ beyân-ı efkârı hâmil olmayacakdır.

Esâs mâddeye girişmeğe me’zûn bulunmadığınızı evvelden beri beyân etmekde bulunduğunuz hâlde eğerçi Labta arâzîsi iddi‘âsı hakkında bir netîce hâsıl etdirmek üzere tecemmu‘ edecek isen bu mâddenin esâsının tedkīk ve mücâdelesine hâzır bulunmanız lüzûmunu iş‘âra mecbûrum.

Fî 1 Kânûn-ı Sânî sene [18]80.

Wauchope

‘İzzetlü Kapudan Wauchope hazretlerine

Labta arâzîsinin tedkīki hakkında ba‘zı îzâhâtı şâmil vârid-i dest-i i‘zâz olan fî 1 Kânûn-ı Sânî sene [18]80 târîhli tahrîrât-ı ‘aliyyeleri mütâla‘a olundu. Fi'l-vâkı‘ hey’et-i esâsiyyeye girişmek me’zûniyetimin hâricinde ise de ahâlîden bir müdde‘î zuhûrunda hükûmetçe muhâkeme olmağa me’zûnum. Buna binâen Labta arâzîsi için ahâlîden bir müdde‘î var ise muhâkemesine hâzırım. O hâlde başdan nihâyetine kadar muhâkemeyi şâmil ve meclis karârıyla netîce-i hâsılayı müştemil mazbata kılıklı bir protokol tanzîm olunacak ise imzâsından imtinâ‘ etmeyeceğimi ve fakat arâzî-i mezbûrenin ahâlîden müdde‘îsi olmayıp da Hükûmet-i Mahalliyye hey’et-i esâsiyyeye doğrudan

doğruya i‘tirâzda bulunur ise işde burası me’zûniyetim hâricinde kalacağından efkârını diğeri misillü tahrîren i‘tâ edebileceği gibi ‘âcizleri dahi devlet-i metbû‘-ı müfahhamıma ‘arz-ı keyfiyyet ederek istihsâl edeceğim emir mûcebince harekette bulunacağımı cevâben beyân eylerim efendim.

Fî 2 Kânûn-ı Sânî sene [18]80

Mehmed Hakkı

‘İzzetlü Kapudan Wauchope hazretlerine

Dünkü gün vâkı‘ olan mülâkātımızda işlerin cihet-i esâsiyyesi müzâkeresine girişmekliğimiz lüzûmu ifâde ve beyân buyurulduğundan ve bu ise bi'd-defa‘ât beyân olunduğu vechile me’zûniyetim hâricinde bulunduğundan bu posta ile keyfiyyetin tafsîlâtı Dersaâdet'e ‘arz olunarak alınacak emre göre hareket edebilmek mecbûriyetinde bulunduğumu beyân eylerim efendim.

Fî 23 Kânûn-ı Sânî sene [12]95

Mehmed Hakkı

‘İzzetlü Hakkı Beyefendi hazretlerine

‘İzzetlü efendim

Kesb-i ifâkat etmiş olduğunuzun haberini alarak memnûn oldum ve Çarşamba günü Lefke'ye gitmek üzere hareket olunacağını ve ol gece orada kalınarak ferdâsı günü bir Pirgo'ya ‘azîmet olunacağını bi't-tekrâr tarafınıza beyân olunmuşdur, efendim.

Fî 5 Kânûn-ı Sânî sene [18]80

Kapudan Wauchope

‘İzzetlü Kapudan Wauchope hazretlerine

‘İzzetlü efendim,

Kesb-i ifâkatime beyân-ı memnûniyeti ve Pirgo arâzîsi keşfine mübâşeret olunmak üzere Çarşamba günü Lefke'ye ‘azîmet olunacağını hâvî dest-i iftihâra aldığım fî 5 Kânûn-ı Sânî sene [18]80 târîhli tahrîrât-ı ‘aliyyeleri mütâla‘a olundu.

İ‘âde-i sıhhat-i ‘âcizâneme vâkı‘ olan memnûniyet-i ‘âlîlerinden mahzûziyyetimi beyân eylerim. Hükûmet-i Mahalliyyenin vâkı‘ olacak i‘tirâzlarına nizâmı dâhilinde cevâb i‘tâsına merci‘imden me’zûniyet aldığım cihetle Çengerli arâzîsi hakkında irsâl buyurulan fî 27 Kânûn-ı Evvel sene [18]79 târîhli muharrerât-ı ‘aliyyelerinin îcâb eden cevâblarını leffen irsâl eyledim. Şu cihetle mezkûr Çengerli arâzîsi işleri nizâmı dâhilinde rü’yet ve tesviye olunmak lâzım geleceğinin ve bir kazâ arâzîsi itmâm olunmadıkca diğer kazâ arâzîsine mübâşeret etmek muvâfık-ı maslahat olamayacağının beyânına ibtidâr eylerim, efendim.

Fî 25 Kânûn-ı Evvel sene [12]95.

Mehmed Hakkı

Cevâbât-ı melfûfe sûretleri

‘İzzetlü Kapudan Wauchope hazretlerine

‘İzzetlü efendim,

Fî 27 Kânûn-ı Evvel sene [18]79 târîhli tahrîrâtınızla melfûfu olan 26 şehr-i mezbûr târîhli vâlî paşa hazretlerinin tahrîrâtı mütâla‘a olundu.

Me’âl-i tahrîrât-ı müşârün-ileyhâ yirminci numaradaki arâzînin kısm-ı a‘zamını terkîb eden Çengerli arâzîsi mine'l-kadîm mütecâvire ahâlîsine ‘âid olarak tasarruflarında bulunduğu cihetle nâm-ı hazret-i Pâdişâhî'ye geçirilmesi İngiltere Hükûmeti' tarafından kabûl olunamayacağının tarafımıza tefhîm buyurulması tavsiyesinden ve işbu satışın Lefkoşa ya‘nî Mahallî Hükûmeti ma‘rifetiyle icrâ olunmasını îcâb etdiren nizâma cânib-i Bâb-ı‘Âlî'den lâyıkıyla dikkat buyurulmadığının beyânından ‘ibâret bulunmuşdur.

Arâzî-i mezbûre öteden beri arâzî-i hâliyeden olup kurâ-yı mütecâvire ahâlîsine ‘âid olduğu gibi nizâmı dâhilinde olarak tasarruflarındaki arâzî dahi birkaç yüz dönümden ‘ibâret olduğu ve birkaç seneden beri gasb ve zer‘ etdikleri arâzînin zer‘inden men‘ olunmaları iktizâ eder iken bi'l-farz ve't-takdîr bunlar dahi dâhil-i hesâb olacak olsa cümlesinin mikdârı yedi yüz dönüm râddesine bâliğ olacağı ‘inde'l-keşf tebeyyün eylediği bedîhî bulunduğu hâlde ahâlîye arâzî-i cesîme-i mezbûre hakkında hakk-ı tasarruf verilmesi kangı nizâmın kangı bendine tevfîk edildiği veyâhûd kangı mahkemenin hüküm ve i‘lâmıyla derece-i sübûta vardığı mechûl-i ‘âcizânem bulunduğuna binâen arâzî-i mezbûrenin ahâlîye ‘âid olarak tasarruflarında bulunduğu cihetini ‘adem-i tasdîkden çâkerlerini haksız göremeyeceğiniz ümîdinde bulunduğumu beyân ve inbâ ve işbu satışın Mahallî Hükûmeti ma‘rifetiyle icrâ olunmasını îcâb etdiren nizâma cânib-i Bâb-ı‘Âlî'den dikkat buyurulamadığı bahsine gelince bu dahi ber-‘aks olup çünkü cânib-i Bâb-ı‘Âlî nizâm-ı mezkûru icrâsı maksadıyla gerek nâm-ı hazret-i Pâdişâhî'ye geçirilen ve gerekse el-hâletü hâzihî cezîrede bâkī bulunan bi'l-cümle arâzî-i hâliye-i emîriyyenin ber-mûceb-i mukāvelenâme cezîrede arâzî hakkındaki hukūk-ı mukaddese-i hazret-i Pâdişâhî'nin bâkī bulunduğu bir zamânda icrâ-yı müzâyede-i ‘aliyyeleriyle îcâbının icrâsı zımnında me’mûren cezîreye i‘zâm buyurduğu arâzî me’mûr-ı mahsûsu ‘İzzetlü Osmân Vafi Efendi'ye Hükûmet-i Mahalliyye tarafından işlere müdâhale etdirilmeyerek icrâ-yı me’mûriyetine mâni‘ olunduğu gibi müte‘âkiben Saltanat-ı Seniyye'nin Kıbrıs Defter-i Hâkânî me’mûr ve kâtibinin dahi icrâ-yı me’mûriyetlerine rûy-i mümâna‘at gösterilerek bi'l-cümle evrâk ve defâtir-i arâzînin yedlerinden ahzıyla mûmâileyhimin tard ve def‘ olundukları keyfiyyeti eğerçi tahattur buyurulmuş olsa idi nizâm-ı mezbûra lâyıkıyla dikkat buyurulamamasından dolayı cânib-i Bâb-ı‘Âlî'ye ‘atf olunan nizâmsızlığın derece-i hakīkati istidlâl buyurularak Bâb-ı‘Âlî vazîfesini bi-hakkın icrâ buyurmuş olduğu anlaşılacağı müstağnî-i ta‘rîf ü beyân idüğünün vâlî-i müşârünileyh hazretlerine teblîğ buyurulmasına sezâvârî-i himem-i ‘aliyyelerini ricâ eylerim efendim.

Fî 3 Kânûn-ı Sânî sene [18]80.

Mehmed Hakkı

Bu dahi

‘İzzetlü Kapudan Wauchope hazretlerine

‘İzzetlü efendim,

Nâm-ı hazret-i Pâdişâhî'de bulunan arâzî dâhilinde arâzîsi bulunanların Arâzî Nizâmnâmesi'nin yüz üçüncü ve 7 Nisan sene [12]70 târîhli Nizâmnâme'nin beşinci mâddeleri

ahkâmına ‘âid cihetlerini Kıbrıs Hükûmeti ile tesviye etmeğe mecbûr olacakları beyânına dâ’ir vârid-i dest-i i‘zâz olan fî 27 Kânûn-ı Evvel sene [18]79 târîhli tahrîrât-ı ‘aliyyeleri mütâla‘a olundu.

Emlâk-i hazret-i cihân-bânî derûnunda mevcûd olup bâ-sened mutasarrıf olunan arâzînin ta‘yîn ve tefrîki lâzım geleceği gibi bilâ-nizâ‘ on seneden beri tasarruf olunanların dahi Hükûmet-i Mahalliyye ma‘rifetiyle îcâbının icrâsı lâzım gelip yohsa birkaç senelerden beri hâric ez-nizâm bi'l-gasb zirâ‘at olunanlara arâzî-i mezbûre kemâ fi's-sâbık bilâ-sâhib hâlî olduğu cihetle arâzî-i mağsûbe nazarıyla bakılarak müdâhalât-ı vâkı‘anın men‘i îcâb edeceği öteden beri cereyân eden mu‘âmelât-ı nizâmiyye ahkâm-ı celîlesinden bulunduğunu cevâben beyân eylerim, efendim.

Fî 3 Kânûn-ı Sânî sene [18]80.

Mehmed Hakkı

‘İzzetlü Hakkı Efendi'ye

‘İzzetlü efendim,

Mutasarrıfı bulunan Labtalı Hasan Ağa'nın vukū‘-ı vefâtıyla mahlûliyeti Defterhâne-i ‘Âmireden beyân olunan birinci numaralı iddi‘ânın şâmil [s. 6] olduğu sekiz kıt‘a Labta arâzîsi hakkında Hasan Ağa'nın birâderi Hüseyin Ağa vârisi olup el-yevm ber-hayât olduğu ve arâzî-i mezbûreyi tasarruf etmekde bulunduğu hâlde arâzî-i mezbûrun Hasan Ağa'nın vukū‘-ı vefatına mebnî mahlûl olduğu ve şimdilik Pirgo'ya hareketim te’hîr olunduğu beyân olunur efendim.

Fî 5 Kânûn-ı Sânî sene [18]80

Kapudan Wauchope

Cevâbı

‘İzzetlü Kapudan Wauchope hazretlerine

‘İzzetlü efendim,

Labta arâzîsi mutasarrıfı Hasan Ağa'nın vefâtıyla vârisi bulunan birâderi Hüseyin Ağa'nın tasarrufunda bulunduğunu ve şu cihetle arâzî-i mezbûre mahlûl olduğunu ve Pirgo'ya hareket-i ‘âlîlerinin te’hîrini hâvî fî 5 Kânûn-ı Sânî sene [18]80 târîhli vârid-i dest-i iftihârım olan bir kıt‘a tahrîrât-ı ‘aliyyeleri mütâla‘a olundu.

Fî 25 Kânûn-ı Evvel sene [1]295 târîhli tesyîr-i sûy-i vâlâları kılınan tahrîrât-ı senâverîde beyân olunduğu vechile bir kazâ arâzîsi itmâm olunmadıkca diğer kazâ arâzîsine mübâşeret etmemek îcâb-ı hâlden ve ta‘lîmâtımız muktezâsından bulunmağla Değirmenlik kazâsı arâzîsi münâza‘ası bertaraf oldukdan sonra mebhûsün-anh olan Labta arâzîsi hakkında dahi icrâ-yı müzâkerâta hâzır bulunduğumu beyân eylerim efendim.

Fî 26 Kânûn-ı Evvel sene [12]95.

Mehmed Hakkı

‘İzzetlü Hakkı Beyefendi'ye

‘İzzetlü efendim,

Fî 7 Kânûn-ı Sânî sene [18]80 târîhli mektûbunuza cevâben tarafınızdan bu bâbda vâkı‘ olan istid‘â üzerine Labta arâzîsi işine başlanmış olduğunu beyân birle şimdi bunun mücâdelesinden imtinâ‘etmekde mi olduğunuz anlaşılacağını su’âle mecbûr oldum.

Diğer mektûblarınızın ba‘zı mahalleri İngilizceye tercemesi pek müşkil bulunduğundan cevâbların geç gelmesine sebeb bulunduğu ihbâr olunur.

Değirmenlik arâzîsi iddi‘âsına gelince kal‘a hendeğinden ‘ibâret olup keşf ve tedkīkini bi'l-icrâ vâlî paşa hazretlerinden aldığım ta‘lîmât tarafınıza tefhîm olunmuşdur.

Kırklar Kıracı'na gelince mutasarrıfın burada hâzır bulunmadığı cihetle şimdilik rü’yeti mümkin olamayacağı bedîhîdir.

Çengerli arâzîsi ise bunun hakkında el-hâletü hâzihî sizin ile muhâbere etmekteyim efendim.

Fî 7 Kânûn-ı Sânî sene [18]80.

Wauchope

‘İzzetlü Kapudan Wauchope hazretlerine

‘İzzetlü efendim,

Labta arâzîsi işine mübâşeretden bir gûne imtinâ‘ım olmayıp bi'l-‘aks işlerin bir sür‘at-i serî‘ ile tesviyesi matlûb ve mültezemim olup fakat mukaddem ve muahhar [s. 7] vâkı‘ olan iş‘ârâtım vechile Hükûmet-i Mahalliyye tarafından vukū‘ bulan i‘tirâzâta i‘tâ-yı cevâb etmeğe me’zûniyet aldığımdan ve hâlâ Değirmenlik arâzîsi hakkında miyânemizde icrâ-yı muhâberât olunarak işlere bir netîce verilemediğinden mebhûsün-anh olan Labta arâzîsi işine mübâşeret olunmak üzere lütfen elde bulunan işlerin bir ân evvel itmâmına sezâvârî-i himem-i ‘aliyyeleri lüzûmu fî 27 Kânûn-ı Sânî sene [18]80 târîhli tahrîrâtınıza cevâben beyân olunur, efendim.

Fî 26 Muharrem sene [1]297 ve fî 28 Kânûn-ı Evvel sene [12]95.

Mehmed Hakkı

‘İzzetlü Hakkı Efendi'ye

‘İzzetlü efendim,

Çengerli arâzîsinin el-hâletü hâzihî civâr kurâ ahâlîsinin taht-ı tasarrufunda bulunduğu icrâ kılınan tahkīkātdan anlaşılmış olduğunu fî 3 Kânûn-ı Sânî sene [18]80 târîhli tahrîrâtınıza cevâben beyân olunur efendim.

Fî 8 Kânûn-ı Sânî sene [18]80.

Wauchope

‘İzzetlü Hakkı Efendi'ye

‘İzzetlü efendim,

3 Kânûn-ı Sânî sene [18]80 târîhli mektûbunuzda hâlî kalmış arâzî-i mîriyyeden bahs ediyor görünüyorsunuz. Hâlbuki Arâzî Nizâmnâmesi'nin yüz üç ve Şa‘bân sene [1]270 târîhli Nizâmnâme'nin beşinci mâddeleri hükûmete tâbi‘ olan arâzî ise diğer bir kısım idüğü cevâben beyân olunur efendim.

Fî 8 Kânûn-ı Sânî sene [18]80

Wauchope

Cevâbları

‘İzzetlü Kapudan Wauchope hazretlerine

‘İzzetlü efendim,

Fî 8 Kânûn-ı Sânî sene [18]80 târîhli iki kıt‘a muharrerâtınız mütâla‘a olundu.

Çengerli arâzîsinin el-hâletü hâzihî civâr kurâ ahâlîsinin taht-ı tasarruflarında bulunduğu icrâ kılınan tahkīkātdan anlaşıldığı 3 Kânûn-ı Sânî sene [18]80 târîhli tahrîrâtımıza cevâben beyân olunmakda ise de tahrîrât-ı mezbûremizde tafsîl olunduğu vechile ahâlînin tasarrufunda bulunduğu ‘inde'l-keşf tebeyyün eden arâzî birkaç yüz dönümden ‘ibâret olduğu hâlde yirmi bin dönümlük arâzî-i hâliye için ashâb-ı kurâya hakk-ı tasarruf verilmesi kangı nizâma müstenid bulunduğunun beyânı îcâb-ı maslahatdan olduğu ve Arâzî Nizâmnâme-i Hümâyûnu'nun yüz üçüncü ve ta‘lîmâtın beşinci mâddeleri ahkâmına ‘âid olan arâzî kurâ-yı mütecâvireye ba‘îd bilâ-sâhib boz ve kıraç mahaller olup yohsa her nasılsa ahâlîsi dağılarak hâlî kalmış sabangîr mahallere ve bâ-husûs [s. 8] bâ-sened tasarruf olunan arâzîye şümûlü olmayıp arâzî-i mezbûre ise bâ-sened ‘uhde-i mekârim-‘idde-i hazret-i Pâdişâhî'de bulunduğu cihetle bu arâzî hakkında arâzî-i mîriyye mu‘âmelesi lâzım geleceği evvelce dahi bildirildiği hâlde yine cevâb-ı sâbıkı tekrâr buyurmanız nizâmı dâhilinde cevâb i‘tâsından imtinâ‘ etmek efkârında mı bulunduğunuzu su’âle mecbûr oldum, efendim.

Fî 26 Muharrem sene [12]97 ve fî 28 Kânûn-ı Evvel sene [12]95.

Mehmed Hakkı

‘İzzetlü Hakkı Beyefendi'ye

‘İzzetlü efendim,

Dünkü gün cereyân eden musâhabetde mâh-ı hâlin üçüncü günü târîhiyle müverrah olan tahrîrâtınızın cevâbnâme-i lâzımîsi alınamadığından dolayı şikâyet olunmuşidi. Hâlbuki bir mâddenin muhâveresine ta‘yîn olunan me’mûrînin icrâ edecekleri muhâverâtın kısm-ı a‘zamı şifâhî sûretiyle olması muktezâ-yı hâldendir. İşde o sebebden dolayıdır ki dünkü gün zât-ı behiyyeleriyle birkaç sâ‘at mükâlemede bulunulmuşdur. Fakat mâdemki mâh-ı hâlin üçüncü günü târîhiyle müverrah olan tahrîrâtınıza tahrîren bir cevâb ârzû ediyorsunuz aldığım emir üzerine beyân ederim ki ûlâ; bin sekiz yüz yetmiş sekiz senesinde Kıbrıs'a gelen ve fakat İngiltere Hükûmeti nezdinde me’mûriyeti tasdîk etdirilmemiş olan Osmân Vafi Efendi'nin hareketi Bâb-ı‘Âlî ile muhâberâta sebebiyet verdiğinden bu sûret İngiliz ve Osmânlı murahhaslarınca mevzû‘-ı bahs olması muktezayâtından değildir. Sâniyen; Çengerli arâzîsine gelince ahâlîyi arâzî-i mezbûreden mahrûm etmeğe İngiltere Hükûmeti'nin iktidârı olduğu cihetle vâlî paşa hazretlerinin bir kıt‘a tahrîrât-ı ‘âlîlerinin sûretini hâmil olan 27 Kânûn-ı Evvel sene [18]79 târîhli tahrîrâtın me’âline ‘ilâve olunacak bir şey olmadığını beyân ederim, efendim.

Fî 9 Kânûn-ı Sânî sene [18]80.

Wauchope

‘İzzetlü Kapudan Wauchope hazretlerine

‘İzzetlü efendim,

Fî 9 Kânûn-ı Sânî sene [18]80 târîhli tahrîrâtınız mütâla‘a olundu.

Evvelki gün vukū‘ bulan mülâkātımızda şehr-i hâlin üçüncü günü târîhli tahrîrâtımızın cevâbı alınamamasından şikâyet olunmayıp şifâhen verilen cevâbın tahrîren i‘tâ olunması lüzûmunu beyân etmişidim.

Bir mâddenin muhâveresine ta‘yîn olunan me’mûrînin icrâ-yı muhâverâtının kısm-ı a‘zamı sûret-i şifahiyyede olması muktezâ-yı hâlden olduğunu bilirim. Fakat netîce-i karârın kâğıd üzerine konulması ve taht-ı imzâya alınması dahi şerâ’it-i umûr-ı esâsiyyeden ve kā‘ide-i kadîme-i müttehazeden olduğu ve hattâ mülâkāt-ı sâbıkamızda kâğıd üzerine konulmayan mükâlemâtımıza gayr-i resmî nazarıyla bakılmak îcâb edeceği taraf-ı vâlâlarından bi'd-defa‘ât ifâde ve beyân olunmuş bir keyfiyyet bulunduğu müstağnî-i ta‘rîf ve beyândır. Geçen doksan dört senesinde cânib-i Bâb-ı‘Âlî'den Kıbrıs'a i‘zâm buyurulan ‘İzzetlü Osmân Vafi Efendi'nin me’mûriyeti Hükûmet-i Mahalliyye nezdinde tasdîk edilmediğinden bu sûretin Osmânlı ve İngiliz murahhaslarınca mevzû‘-ı bahs olması îcâb edemeyeceği beyân buyurulmuş olup ancak cânib-i Bâb-ı‘Âlî'ya ‘atf olunan vakitsizlik eğerçi beyân ve iş‘âr buyurulmamış olsa idi mûmâileyhden bahs ve hikâyeye lüzûm görülemeyeceği bedîhî idi.

Tahrîrâtınızda Çengerli arâzîsi bahsine gelince ahâlîyi arâzî-i mezbûreden mahrûm etmeğe İngiltere Hükûmeti'nin iktidârı olmadığı cihetle vâlî paşa hazretlerinin tahrîrât-ı ‘âlîleri sûretini hâmil olan 27 Kânûn-ı Evvel sene [18]79 târîhli tahrîrât-ı behiyyeleri me’âline ‘ilâve olunacak bir şey olmadığı beyânıyla hatm-i makāl edilmişdir.

Ahâlîye tasarruflarındaki arâzîden mahrûm etmeğe Saltanat-ı Seniyye'nin dahi ‘adâlet-i müsellemesi îcâbınca sebebiyet verilemeyeceği bedîhî olup fakat bi'd-defa‘ât beyân ve iş‘âr olunduğu vechile arâzî-i cesîme-i mezbûre takrîbî yirmi bin dönüm râddesinde olduğu ve bu arâzî derûnunda ahâlînin nizâmı dâhilinde tasarrufunda bulunan mikdâr dahi iki yüz elli üç yüz dönümden ‘ibâret bulunduğu hâlde iş‘ârınız vechile ahâlîyi tasarruflarındaki arâzîden men‘a İngiltere Hükûmeti muktedir olamayacağı gibi bâ-sened ‘uhde-i mekârim-‘idde-i hazret-i Pâdişâhî'de bulunan arâzî-i mütebâkiye-i cesîmenin tasarrufundan dahi zât-ı kudsiyet-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'yi men‘ etmeğe nizâmât-ı mevzû‘aya ‘atf-ı nazar-ı dikkat buyurur ise sebebiyet göstermeyeceği bedîhesine ve zâten ahâlînin tasarrufundaki arâzînin mikdârı ‘inde'l-keşf tebeyyün ve tahakkuk eylememesine binâen bir ân evvel itmâm-ı maslahata sezâvârî-i himem-i behiyyeleri müstercâdır, efendim.

Fî 27 Muharrem sene [1]297 ve fî 29 Kânûn-ı Evvel sene [12]95.

Mehmed Hakkı

‘İzzetlü Hakkı Efendi'ye

‘İzzetlü efendim,

Bâb-ı‘Âlî cânibinden satılmış olan arâzî hakkında tanzîm olunan defterin on dokuzuncu sıra numarasında Mesarya nâhiyesinde elli bin dönüm mikdârı iki kıt‘a arâzî olduğu görülmüş ise de mezkûr arâzînin hükûmet me’mûrları tarafından ta‘yîn ve tebyîni mümkin olamayacağından mevki‘inin harita vesâtatıyla tarafıma beyân olunması mütemennâ ve bundan başka Baf kazâsında

ikāme ve Mağusa kazâsında üçüncü numarada Dalya ve dördüncü numarada Haravadi ve beşinci numarada Aya Haridu ve altıncı numarada Mandirez ve onuncu numarada Aya Yorgi ve Limasol kazâsında on beşinci numarada Livadiya ve Gilan nâhiyesinde on altıncı numarada Belendri ve Aya Mama sınırlarında ve Larnaka'da on yedinci numarada Foçiz ve Vikla ve on sekizinci numarada Palyofiğaro arâzîlerinin haritalarının dahi bir ân evvel tarafıma gönderilmesi müstercâdır. Ve bunların birer sûreti ba‘de'l-istinsâh asıllarının derhâl taraf-ı behiyyelerine i‘âde kılınacağı beyân olunur, efendim.

Fî 9 Kânûn-ı Sânî sene [18]80.

Kapudan Wauchope

‘İzzetlü Kapudan Wauchope hazretlerine

‘İzzetlü efendim,

Mesarya nâhiyesindeki elli bin dönümlük iki kıt‘a arâzînin hükûmet me’mûrları tarafından ta‘yîn ve tebyîni mümkin olamayacağından bunun ve mevâkı‘-ı sâ’ire haritalarının ba‘de'l-istinsâh yine i‘âde buyurulmak üzere taraf-ı vâlâlarında irsâli ifâdesine dâ’ir resîde-i dest-i iftihârım olan 9 Kânûn-ı Sânî sene [18]80 târîhli tahrîrâtınız mütâla‘a olundu.

Gerek arâzî-i mezbûrenin ve gerek mevâkı‘-ı sâ’irenin ta‘yîn-i hudûdu zımnında mahallerine varıldıkda tarafımızdan haritasıyla berâber irâ’e-i hudûd olunacağı bedîhî olup ma‘amâfîh haritaları gerek göstermek ve gerekse ârzû olunduğu hâlde birer kopyasını istinsâh etmek üzere zât-ı behiyyelerine vermek husûsunda imtinâ‘ım olmayıp fakat şimdiye kadar hendekler ta‘bîr olunan arâzî ve Kırklar ve Çengerli ve Oridez ve Randi ve Pirgo ve Halayık Kapısı ve İlyohori ve Motoğori nâmûn mevâkı‘ın haritaları istinsâh edildiği hâlde henüz bir kıt‘asının bile netîcesine varılamadığından mezkûr istinsâh olunan dokuz kıt‘anın îcâbı icrâ olundukda diğerlerinin dahi istinsâh olunmak üzere zât-ı vâlâlarına verilmekden imtinâ‘ olunmayacağını cevâben beyân eylerim, efendim.

Fî 29 Kânûn-ı Evvel sene [12]95.

Mehmed Hakkı

Bâb-ı‘Âlî cânibinden me’mûr bulunan rif‘atlü Hakkı Efendi'ye

(1) Zât-ı şâhânenin Çengerli arâzîsine mutasarrıf olduklarını mübeyyin bulundukları zikr olunan senedâtca İngiliz Hükûmeti'nin bir gûne ma‘lûmâtı olmadığı ve bunları tanımadığı 9 Kânûn-ı Sânî sene [18]80 târîhli tahrîrâtınıza cevâben beyân olunur.

(2) Mezkûr arâzînin Bâb-ı‘Âlî cânibinden zât-ı hazret-i Pâdişâhî'ye sûret-i şahsiyyede olarak satış nizâmı dâ’iresinde icrâ olunmuş olduğu taraf-ı ‘âlînizden gösterilmek lâzım gelip bu bâbda cevâb i‘tâsı İngiliz Hükûmeti'ne râci‘ olduğu son su’âlinize cevâben ifâde olunur.

(3) Mezkûr Çengerli arâzîsi hakkında ba‘zı beyânât-ı cedîdede bulunmuş olduğunuz cihetle bunlar hakkında daha ba‘zı ifâdâtım olduğu beyân olunur.

Fî 10 Kânûn-ı Sânî sene [18]80.

İngiltere Hükûmeti cânibinden me’mûr bulunan

Kapudan Wauchope

‘İzzetlü Hakkı Efendi'ye

‘İzzetlü efendim,

Vâki‘ olan emir üzerine âti'z-zikr mâddelerin beyânına ibtidâr kılınır.

Evvelen; Devletlü vâlî paşa hazretleri muhâberâtımızın hüsn-i cereyânına dâ’ir bir esâs-ı ‘Umûmî hakkında murahhaslarına ta‘lîmât i‘tâsının Bâb-ı‘Âlî'den istirhâmı zımnında İngiltere Hükûmeti'ne mürâca‘at etmişlerdir.

Sâniyen; bu sırada diğer iddi‘âların keşfine mübâşerete mecbûr olup ba‘de'l-itmâm Lefkoşa'ya ‘avdet edeceğim.

Sâlisen; eğer bendenize refâkat etmeğe ârzûkeş iseniz mâh-I hâlin on altıncı günü Pirgo'ya muvâsalatımı ümîd ederim ve oradan Baf ve Limasol ve Larnaka ve Mağusa kazâları dâhilindeki iddi‘âların keşfine gideceğim.

İngilere Murahhası
Wauchope

Sûret-i İttifâknâme

Cereyân edecek muhâberâta bir esâs-ı ‘Umûmînin vaz‘ı zımnında iştirâken icrâ olunacak keşfiyyâtın bir ay müddetle te’hîri tarafeynin ittifâkıyla karârlaşdırılmışdır.

Fî 16 Kânûn-ı Sânî sene [18]80.

Mehmed Hakkı, Wauchope

Kıbrıs Vâlîsi Ceneral Biddulph'un bir gece vâkı‘ olan da‘vet-i husûsiyyesine gidilerek emlâk-i hazret-i cihân-bânîden Akama ve Randi ve Oridez nâmûn arâzî-i cesîme-i makbûleler ile Mağusa kazâsında istediğimiz diğer bir kıt‘a daha arâzî ki cem‘an beş kıt‘a arâzînin tarafımızdan tasarruf edilmesine muvâfakat edeceklerinden arâzî-i mütebâkiyenin İngiltere Hükûmeti'ne terk olunmasını ve ânlara mukābil de on bin lira vereceklerini ve daha ba‘zı husûsâtı gāyet mahrem olarak şifâhen ifâde ve teklîf etmeleri üzerine bâlâda muharrer ittifâknâme imlâ ve imzâ olunarak Dersaâdet'e gelmiş ve îcâb eden makāmât-ı âliyyeye ‘arz-ı keyfiyyet edilmiş ise de muvâfakat buyurulmadığından yine Kıbrıs'a ‘avdet ve ceneral-i mûmâileyhe beyân-ı keyfiyyet edilmesi üzerine arâzî-i hazret-i cihân-bânînin ‘umûmuna bir kıt‘a i‘tirâznâme göndermişlerdir. Varaka-i i‘tirâziyyelerinin me’âli taraf-ı çâkerîden verilen cevâbda harfiyyen muharrer olmağla tahrîrine hâcet görülememişdir.

İngiltere Murahhası Kapudan Wauchope Efendi'ye

Efendi,

Fî 10 Nisan sene [18]80 târîhli bir kıt‘a tahrîrâtınız Defter-i Hâkânî Me’mûru Osip Yazıcıyan Efendi ma‘rifetiyle tercemesi ba‘de'l-icrâ 21 Nisan sene-i minh. târîhinde alındı. Cümle-i mündericâtı emlâk-i hazret-i Pâdişâhî'nin her bir kıt‘ası hakkında ayrı ayrı i‘tirâzâtı hâvî olmağla

i‘tirâzât-ı vâkı‘anız ber-vech-i zîr yegân yegân iş‘âr ve îcâb eden cevâbları dahi ‘ilâve ve tezkâr kılındı.

(1) Tahrîrâtınızın evveliyâtında (1) işâretiyle murakkam olan makāleniz arâzî-i mebhûsenin her bir kıt‘ası hakkında başka başka icrâ olunan tahkīkāt-ı mahalliyyeden müstebân olduğu vechile hiçbiri Kānûnnâme-i Arâzî'nin elli dokuz (31) dokuz ve altmış sekizinci mâddelerinde beyân ve tasrîh olunan mahlûlât nev‘inden olduğunu müş‘irdir.

Cevâb:

Bu bâbda bizim dahi iştibâhımız yokdur. Çünkü Arâzî Kānûnnâme-i Hümâyûnu'nun zikr olunan elli dokuzuncu mâddesi mahlûl olan arâzînin hakk-ı tapu ashâbına dereceleriyle sûret-i tefvîz ve ihâlesini ve altmış sekizinci mâddesi dahi yine zât ‘uhdesinde bulunan arâzîyi bilâ-özr üç sene terk ve ta‘tîl eyler ise bedel-i misliyle kendisine ve istinkâf eylediği hâlde bâ-müzâyede tâlibine verilmesi ahkâmını mutazammın olup emlâk-i hazret-i şâhâneye şümûlü olduğu bedîhî ve emlâk-i hazret-i Pâdişâhî ise bir kısmı Kānûnnâme-i Arâzî'nin yüz otuzuncu mâddesinin şâmil olduğu vechile ahâlîsi dağılmış kurâ arâzîsinden ve kısm-ı diğeri dahi öteden beri ya‘nî fetihden beri arâzî-i hâliye-i emîriyyeden iken nizâm ve usûlü dâhilinde olarak ‘uhde-i mekârim-‘idde-i cenâb-ı şehriyârîye kaydı icrâ buyurulmuş olmağla bu bâbdaki i‘tirâzâtınızın bî-vech bulunduğu emr-i celî bulunmuşdur.

İ‘tirâz:

Tahrîrât-ı mezkûrede birinci ve ikinci numarada bulunan Labta ve Akama arâzîsinden mâ‘adâ kusûr yirmi bir kıt‘a arâzînin senedlerinde bu arâzîye mahallince i‘mârına tâlib bulunmadığı beyân olunduğu ve hâlbuki bu cihet hakīkat-i hâlin külliyyen hilâfı olduğu gibi ber-‘aks olarak her birine mahallince tâlibi mevcûd bulunmuş olduğundan senedâtın mündericât-ı vâkı‘ası dahi külliyyen hatâ idüğünü İngiltere Hükûmeti'nin kaviyyen beyân eylediği bildirilmişdir.

Cevâb: 2

Bunların Defterhânece birer birer müzâyedesi icrâ kılınmış ve buraca tâlibi olduğu dahi ol vakit Saltanat-ı Seniyye'nin Kıbrıs Defter-i Hâkânî me’mûru tarafından Dersaâdet'e bildirilmiş olmasına ve senedât-ı mezkûrenin şâmil olduğu arâzînin birkaç yüz seneden beri hâlî kalmış ve el-hâletü hâzihî kısm-ı a‘zamının hâlî bulunması dahi mahallince i‘mârına tâlib olmamasını isbâta kâfî olup bununla berâber şer‘an ve kānûnen arâzînin tefvîz ve ihâlesi emr ulü'l-emre ya‘nî zât-ı hazret-i Pâdişâhî'ye müfevvez bulunduğundan her kime ve ne mikdâr bedel ile tefvîz-i arâzî emr ü irâde buyurulur ise şer‘an ve kānûnen makbûl ve mu‘teber olmağla cümlesi irâde-i mahsûsa-i cenâb-ı Pâdişâhî ile bilâ-müzâyede [s. 12] bile tefvîz kılınmış olsa makbûl ve mu‘teber olacağından bu yolda i‘tirâza şer‘an ve kānûnen ve hak ve salâhiyetiniz olamayacağı bedîhî bulunmuşdur. Binâenaleyh Defterhâneden verilen her nev‘ arâzî senedâtının ‘ahden ve kānûnen İngiltere Hükûmeti nezdinde mevki‘-i i‘tibârda tutulması lâzım geleceği gibi zât-ı hazret-i Pâdişâhî'nin tapu senedâtı mahall-i i‘tirâz ve müdâhale olamayacağı derkârdır.

İ‘tirâz:

Birinci numarada bulunan Labta arâzîsi hakkında tanzîm olunmuş olan senedin kezâlik nâ-meşrû‘ olduğunu beyân ediliyor ve bu gayr-i meşrû‘iyete de Hasan Ağa'nın vukū‘-ı vefâtına mebnî mahlûl idüğü beyân olunduğu ve arâzî-i mezbûre mûmâileyhin birâderi hayâtda ve taht-ı tasarrufunda bulunduğundan mahlûl olduğu sebebiyet verdiği dermeyân olunur.

Cevâb: 3

Bu mâdde hakkında mukaddem ve muahhar vâkı‘ olan iş‘ârâtım vechile eğerçi bir da‘vâcımız var ise ba‘de'l-muhâkeme tebeyyün edecek hâle göre hüküm olunması lâzım gelip yohsa bilâ-muhâkeme cevâb verilmesi ve bâ-husûs bir hükûmetin hâkim olduğu hâlde müdde‘î sıfatıyla doğrudan doğruya i‘tâ-yı cevâba cür’et edebilmesi salâhiyeti hiçbir nizâmnâmede musarrah olmadığı beyândan müstağnîdir.

İ‘tirâz:

İkinci tefvîz olunacak arâzî-i emîriyyenin nizâmı dâ’iresinde sûret-i fürûhtu mahallince icrâsı lâzım gelen ba‘zı mu‘âmelâta mütevakkıf bulunduğu Osmânlı nizâmâtı ahkâmından bulunmuş iken bin sekiz yüz yetmiş sekiz senesinde Bâb-ı‘Âlî tarafından fürûht olunduğu iddi‘â olunan yirmi üç kıt‘a arâzî hakkında bu mu‘âmelâta ri‘âyet olunmadığı ve birinci ve ikinci numaralarda bulunan Labta ve Akama arâzîsinden fürûhtu iddi‘âsına gelince biri 20 Temmuz sene [18]78 [1879] târîhinde ve yirmi târîh-i mezkûrun ferdâsı günü Dersaâdet'de icrâ olunduğu ve arâzî-i merkûmenin her ikisinde dahi mu‘âmelât-ı mezkûre icrâ kılınmadığı gösterilmişdir.

Cevâb: 4

Cezîre arâzîsindeki hukūk-ı mukaddese-i hazret-i Pâdişâhî bâkī iken cânib-i Defterhâne her mahallin olduğu gibi Kıbrıs'ın dahi merci‘ ve merkezi olmak hasebiyle oraca icrâ kılınan kâffe-i mu‘âmelât makbûl ve mu‘teber olacağından ve şu cihetle Defterhâneden verilen her nev‘ arâzî senedâtının bâlâda beyân olunduğu vechile ‘ahden ve kānûnen İngiltere Devleti nezdinde mevki‘-i i‘tibârda tutulması lâzım geleceği gibi zât-ı hazret-i Pâdişâhî'nin tapu senedâtı dahi mahall-i i‘tirâz ve müdâhale olamayacağı bedîhesine binâen bu bâbda olan i‘tirâzınızın gerek Kıbrıs ‘Ahidnâmesi'nin dördüncü mâddesine ve gerek Arâzî Kānûnnâmesi'ne bi'l-vücûh mugāyir olduğu beyân ve ma‘amâfîh mahallince icrâ olunmayan mu‘âmelâtın her ne ise sarâhaten beyân olunması lüzûmu dermeyân olunur.

Labta ve Akama arâzîsinin birinin yirmi ve diğerinin yirmi bir Temmuz [bin sekiz yüz] yetmiş sekiz târîhlerinde Dersaâdetçe fürûhtu bahsine gelince bu dahi bâlâda beyân olunduğu vechile ister târîh-i mezkûrdan mukaddem ister muahhar olsun mâdemki cezîre arâzîsindeki hukūk-ı mukaddese-i Pâdişâhî'nin bâkī bulunduğu müddet zarfında icrâ edilmiş bu bâbdaki makāleniz dahi ‘abesle iştigāl nev‘inden ise de bu mâdde dahi iş‘ârınız vechile olmayıp çünkü bir arâzînin tefvîzi nizâmen icrâ kılındıkdan sonra sened-i resmîsi tahrîr olunmazdan evvel ol arâzî müfevvizin olup istediği gibi tasarruf edebileceği ve âhara dahi ferâğ edebilmek salâhiyeti nizâmen hâ’iz olacağı ve asıl i‘tibâr ise târîh-i tefvîze olup yalnız me’mûrun izni kâfî bulunduğu Arâzî Kānûnnâme-i Hümâyûnu'nun otuz yedinci mâddesi ahkâm-ı celîlesinden bulunmuş ve senedâtın târîhleri arâzînin tefvîzinden ve mu‘âmelât-ı nizâmiyye ve kalemiyyesi icrâ olundukdan îcâbına göre üç ve beş ve sekiz aylar ve daha ziyâde muahhar olmak îcâb edeceği bedîhî bulunmuş iken bilâ-mûcib mezkûr târîhlerin mevki‘-i bahse konulması kangı sebeb ve hikmete mübtenî olduğu bilinememişdir. [s. 14]

İ‘tirâz:

Sekizinci arâzî : Randi

Dokuzuncu arâzî : Doğan Burnu

On birinci arâzî . Oridez

On altıncı arâzî : Belendri

(İ‘tirâz)

İşbu arâzînin 28 Teşrîn-i Sânî sene [18]78 târîhinde Dersaâdet'de satılmış olduğu iddi‘â olunduğu ve bu dört kıt‘a arâzî hakkında mu‘âmelât-ı mahalliyyenin kezâlik itmâm olunmayıp mütebâkī diğer arâzînin fürûhtu Dersaâdet'de 28 Teşrîn-i Sânî sene-i minh. târîhinde vukū‘ bulduğu senedâtda beyân olunmuş ise de bunlar hakkında dahi lâzım gelen mu‘âmele-i mahalliyyenin hiçbiri icrâ kılınmadığı cihetle Kıbrıs Hükûmeti için şu hâlde vukū‘a gelen mübâya‘âtdan birisini meşrû‘ ve mu‘teber tanımak hilâf-ı nizâm ve kānûn harekâta muvâfakat etmek idüğü bildirilmişdir.

Cevâb: 5

Îcâb eden cevâbı dördüncü cevâbımızda mufassalan bildirilmiş olup yalnız mebhûsün-anh olan senedâtı meşrû‘ ve mu‘teber tanımak hilâf-ı nizâm ve kānûn harekâta muvâfakat etmek olmayıp bunların meşrû‘iyetini i‘tirâf etmek istenilmemek hükm-i nizâm ve ‘ahde mugāyir harekâta muvâfakat etmekdir.

İkinci arâzî : Akama

Üçüncü arâzî : Dalya

Sekizinci arâzî : Randi

Dokuzuncu arâzî: Doğan Burnu

Onuncu arâzî : Aya Yorgi Çeri

On birinci arâzî : Oridez

On dokuzuncu arâzî: Aynakofu

(İ‘tirâz)

İşbu ta‘dâd olunan arâzîler ahâlîsi dağılmış kurâ arâzîsinden ‘ibâret olup bu nev‘ arâzîler ise hakkında Kānûnnâme-i Arâzî'nin yüz otuzuncu bendi ahkâmına tevfîkan mu‘âmele olunması lâzım geleceği ve binâenaleyh bu nev‘ arâzînin mu‘âmelât ve keyfiyyâtı cezîrenin tebeddül-i idâresinden sonra İngiltere Hükûmeti'ne ‘âid ve ânın tarafından îcâbının icrâsı lâzım geleceği ve eğer bend-i mezkûrun ahkâmı hilâfında bu makūle arâzînin fürûhtu husûsuna İngiltere Hükûmeti müsâ‘ade veyâhûd muvâfakat etse nizâm ve kānûn ahkâmını ihlâl eylemiş olacağı ve böyle ahâlî-i müctemi‘ası dağılarak terk olunmuş arâzîyi müceddeden erbâb-ı zirâ‘at getirilerek ‘uhdelerine tefvîz gayr-i mümkin olduğu Hükûmet-i Mahalliyye tarafından tasdîk olunduğu hâlde bir şahıs ‘uhdesine tefvîz olunabileceği ve bu ‘adem-i imkân ciheti ise İngiltere [s. 15] Hükûmeti tarafından aslâ kabûl ve tasdîk olunamayacağı ve bunun esbâb-ı tabî‘iyyesi ise cezîrenin tebeddül-i idâresinden beri bu makūle imkânsızlığın vücûdu görünmediği bu arâzî hakkındaki i‘tirâzât-ı sâbıkanıza ‘ilâveten beyân olunduğu tahrîrâtınızın dördüncü sahîfesinde bildirilmişdir.

Cevâb: 6

İşbu i‘tirâzınızın yalnız arâzî-i mezkûrenin ahâlîsi dağılmış kurâ arâzîsinden ‘ibâret olduğu fıkrası muvâfık-ı hakīkat ve birinci cevâbımızı tasdîkden ‘ibâretdir.

Bu arâzî hakkındaki yüz otuzuncu mâddenin hulâsası ahâlî-i müctemi‘ası dağılıp da tapuya kesb-i istihkāk eden arâzî müceddeden erbâb-ı zirâ‘at getirilerek bi'l-iskân hey’et-i asliyyesine ircâ‘ edilmek mümkin olamaz ise ol karye arâzîsi çiftlik ittihâz olunmak üzere topdan bir veya iki üç şahsın ‘uhdesine ihâle olunmasından ‘ibâretdir.

Şu hâlde müceddeden erbâb-ı zirâ‘at celbiyle iskân edilmesi imkânsızlığına mebnî Saltanat-ı Seniyye arâzî-i mezbûreyi çiftlik ittihâz üzere ‘uhde-i şâhânelerine alarak hükm-i nizâmı tamâmıyla icrâ buyurmuşdur.

Müceddeden ashâb-ı zirâ‘at celbinin imkânsızlığı cezîrenin tebeddül-i idâresinden beri görünmemesi ve şu cihetle hükm-i nizâmın icrâsı ya‘nî erbâb-ı zirâ‘at celbiyle arâzî-i mezbûreye iskân etdirilmesi İngiltere Hükûmeti'ne ‘âid bulunması hakkındaki i‘tirâzınız mûcib-i istiğrâbdır.

Çünkü bu gibi mevâddın icrâsı hükm-i zamân îcâbâtından olup buna ol vakit ki zamânın imkânsızlığıyla şimdiki zamânın imkânı mahall-i i‘tirâz olamaz. Ol vakit ki zamânın imkânsızlığı cihetiyle Saltanat-ı Seniyye bu bâbdaki hükm-i nizâmı tamâmen icrâ buyurmuşdur. Binâenaleyh İngiltere Hükûmeti dahi şimdiki zamânın imkânı münâsebetiyle hükm-i nizâm-ı mezkûru icrâ eylemek efkârında ise hükm-i nizâm icrâ olunmamış diğer bir arâzî hakkında icrâ edebilip yohsa hakkında hükm-i nizâm icrâ buyurulan bu gibi arâzîye i‘tirâz ve müdâhaleye kıyâm mugāyir-i ‘ahd ü nizâm oldukdan başka muhâlif-i ‘ukūl ve usûl bulunduğu dahi tafsîle hâcet görülemez.

İkinci arâzî : Akama

Üçüncü arâzî : Dalya

Sekizinci arâzî : Randi

Dokuzuncu arâzî : Doğan Burnu

On birinci arâzî : Oridez

On beşinci arâzî : Belendri

On dokuzuncu (B) : Aynakofu [s. 16]

(İ‘tirâz)

Bu arâzînin ekseri yerleri koru ve çalılık veyâhûd hem koru ve hem çalılık ile kaplı olup Kıbrıs gibi oduna ihtiyâc-ı fevkal‘âdesi bir beldede bu makūle arâzînin ya şahıs ‘uhdesinden tefvîzini tapu mesâlihi hakkında olan ta‘lîmâtın üçüncü bendi ahkâmına tevfîkan İngiltere Hükûmeti'nin men‘a mecbûr olduğu tahrîrâtınızın beşinci sahîfesinde beyân olunuyor.

Cevâb: 7

İşbu i‘tirâz-ı vâkı‘anızca olan haksızlığın derecesi sizce dahi ma‘lûm olmak üzere evvel-emirde dördüncü sahîfedeki i‘tirâz-ı sâbıkanızın bir kerre nazar-ı dikkate alınması ihtâr olunur.

Çünkü işbu ta‘dâd olunan arâzînin yalnız Belendri'den başkası i‘tirâz-ı sâbıkanızda birer birer bi't-ta‘dâd ahâlîsi dağılmış kurâ arâzîsinden oldukları ve hâliyle bırakılması câiz olmayıp i‘mârı zımnında haklarında Arâzî Kānûnnâme-i Hümâyûnu'nun otuzuncu mâddesi ahkâm-ı celîlesinin icrâsı lâzım geleceği sarâhaten i‘tirâf ve beyân olunduğu hâlde şimdi i‘tirâz-ı mezkûrun zîrinde koruluk yâhûd çalılık olmalarından ve Kıbrıs'ın oduna ihtiyâcı bulunduğundan hâli üzere terkiyle li-ecli'l-i‘mâr zirâ‘atini İngiltere Hükûmeti men‘a mecbûr olduğu beyân ediliyor ki burası câ-yi ta‘accübdür.

İşde i‘tirâz-ı sâbıkanızda i‘mârı zımnında Kānûnnâme-i Hümâyûnu'nun yüz otuzuncu mâddesi ahkâmının icrâsı lâzım geleceği beyân olunan arâzî hakkında şimdide ta‘tîli bahsinde tapu mesâlihi hakkındaki ta‘lîmâtın üçüncü bendi ahkâmını icrâya mecbûriyetiniz irâ’e olunuyor. Bu her iki bendin yek-diğerine mugāyeret ve muhâlefeti bedîhesine ve arâzî ise yine ol arâzî bulunmasına nazaran tertîb olunan i‘tirâzınız yek-diğerini cerh ve ibtâle kâfî olup müstağnî-i ‘ani'l-cevâb ise de

emr bi'l-‘aks olarak i‘tirâz ve i‘tirâf-ı sâbıkanız ke-en-lem-yekûn hükmüne konulup da işbu i‘tirâzınız nazar-ı i‘tibâr ve ehemmiyete alınacak olsa bile yine başka bir haksızlığı meydâna koymakdadır ki asıl câ-yi hayret burasıdır.

İ‘tirâz-ı vâkı‘anız bu arâzînin koruluk veyâhûd çalılık olmasından ve Kıbrıs'ın oduna ihtiyâcı bulunmasından oralarının ahâlîsinin odunca def‘-i zarûreti zımnında terki lüzûmundan ‘ibâretdir.

Ya bu isimleri ta‘dâd olunan arâzînin esâmîsine müşâbih ve diğer bir arâzî keşf ve tahkīk olunarak bu arâzî-i mebhûseler kıyâs ve tahmîn olunmuş veyâhûd i‘tirâzınızda esâmîsi sehven yanlış yazılıp i‘tirâz olunan arâzî diğer başka kıt‘alardan olması melhûz bulunmuşdur. Bu mevâdd-ı melhûzanın birisi de olmayıp da i‘tirâzınız hakīkaten doğrudan doğruya bu arâzî hakkında ise ta‘accüb-künân ifâde ve beyân ederim ki bu arâzî koruluk veyâhûd çalılık olmayıp derûnundaki ağaçlar şâyeste-i ihtitâb ya‘nî odunluğa lâyık ağaçlardan bulunmayıp en makbûl ve mu‘teber eşcârdandırlar.

Bâ-husûs Randi ve Oridez ve Akama misillü mevâkı‘ zeytun ve harrûb eşcârıyla memlûdur ki o civâr ahâlîsinin ekseriyet üzere mahsûlâtı harrûb ve zeytundan ‘ibâretdir.

Bu arâzî civârında mine'l-kadîm ahâlîye terk olunan koruluk mevcûd ve Kıbrıs'ın idâresine belâğ mâ belâğ [bâliğan mâ belağ] derûnunda ihtitâba lâyık ağaçlar nâ-ma‘dûd olduğu hâlde zikr olunan zeytun ve harrûb ağaçlarının odunluğa [s. 17] lâyık görülmesine iş‘ârınız vechile eğerçi İngiltere Hükûmeti muvâfakat eyler ise bunu mevâkı‘-ı sâ’irede icrâ edebilip yohsa bu arâzî ‘uhde-i mekârim-‘idde-i hazret-i şehriyârîde bulunduğundan bu misillü tahrîbâtın icrâsına Saltanat-ı Seniyye'nin kānûn ve ‘adâleti bir vechile müsâ‘ade edemeyeceği beyân olunur.

On ikinci arâzî : Motoğori

On dördüncü arâzî : İlyohori ve Halâyık Kapısı

(İ‘tirâz)

Bunlar ahâlîsi mevcûd kurâ-yı mütecâvire arâzîsi olduğu ve bunların bir şahıs üzerine tefvîzi Kānûnnâme-i Arâzî'nin yüz otuzuncu bendi ile memnû‘ olduğundan bu iki kıt‘a arâzî el-hâletü hâzihî cümleten ehl-i zirâ‘at tasarrufunda bulunduğundan eğer ahâlî-i merkûmeyi arâzîsinden dûr etmeğe Devlet-i ‘Aliyye'nin efkârı var ise cezîre İngiltere Hükûmeti'ne geçmezden evvel o efkârını icrâ etmeğe zamân müsâ‘id olup o müddetden sonra ahâlî-i merkûme hakkında nizâm [ve] sâbıkı vechile mu‘âmele etmek vazîfesi İngiltere Hükûmeti'ne ‘âid bulunduğu tahrîrâtınızın altıncı sahîfesi bâlâsında muharrer bulunmuşdur.

Cevâb: 8

Bunların ahâlîsi mevcûd kurâ-yı mütecâvire arâzîsinden olduğu beyân ve i‘tirâf olunduğu hâlde ahâlîsi dağılmış kurâ arâzîsine şâmil olan ve tafsîlâtı altıncı benddeki cevâbımızda beyân olunan yüz otuzuncu mâddeye tatbîk etmek istemeniz hakkındaki farkı ve tafsîle hâcet göremem.

Ma‘a-hâzâ işbu iki kıt‘a arâzî öteden beri arâzî-i hâliyeden olduğu hâlde kurâ-yı mütecâvire ahâlîsinin ba‘zıları tarafından gasben tasarruf edildiğine ahâlî-i kurâ dahi mukır ve mu‘terif bulunduklarından Hükûmet-i Seniyye arâzî-i mezbûreyi lede'l-keşf hakk-ı karâr kazanamadıklarından bedel-i misliyle ‘uhdelerine ihâlesi lüzûmu bâ-teklîf ânlar dahi kabûl etdikleri hâlde mu’ahharan bedel-i misl-i mezkûru Hazîne-i Celîleye i‘tâ etmemeleri arâzî-i mezbûreyi almakdan istinkâf etmek demek olduğundan ‘uhde-i hazret-i mülûkâneye geçirilerek mu‘âmelât-ı nizâmiyyesi tamâmen icrâ olunmuş ve şu hâlde muvâfık-ı ‘adl ve nizâm mu‘âmelât-ı mukteziyyesi

itmâm kılınmış olan arâzî hakkında aslâ şümûlü olmayan yüz otuzuncu mâddeyi tatbîk etmek istemek gibi haksızlık ve ‘adâletsizlik tarafınızdan vukū‘a gelmekte olduğu hâlde metbû‘-ı müfahhamım olan Saltanat-ı Seniyye hakkında ‘adâletsizlik gibi isnâd-ı gayr-i lâyıkada bulunarak gayr-i münâsib lisân isti‘mâline vâkı‘ olan cür’etiniz bahsindeki münâsebetsizlik tafsîlden müstağnîdir.

Yirminci [Yirmi birinci] arâzî : Pirgo

(İ‘tirâz)

Bu arâzî ahâlîsi mevcûd üç karyenin arâzîsi ile berâber cezîrenin mîrî ormanının bir kısmından ‘ibâret olup arâzî-i mezbûrenin altıncı bendde beyân olduğu vechile bir şahıs ‘uhdesine tefvîz olunamayacağı ve diğer kısmı dahi mîrî ormanı olduğu cihetle satılamayacağı tahrîrâtınızın altıncı sahîfesi zîrinde beyân olunmuşdur.

Cevâb: 9

Ahâlîsi mevcûd kurâ arâzîsine yine mezkûr yüz otuzuncu mâdde ahkâmına tevfîk mu‘âmele edilmek istenilmesi hakkındaki i‘tirâzınıza bâlâda sekizinci benddeki cevâbımız cevâb-ı kâfî olup bir kısmının mîrî ormanı bulunduğu satılamayacağı bahsine gelince vâkı‘â [s. 18] ahâlîye mahsûs ormanların satılması taht-ı memnû‘iyetde ise de bu arâzînin orman olmayıp arâzî-i hâliyeden olduğunu derûnunda ve her cânibinde ashâb-ı kurâ taraflarından arâzî-i mîriyyeden bi't-tefevvüz zirâ‘at eyledikleri arâzî-i mezrû‘a isbâta kâfî olmağla böyle emlâk-i hazret-i şâhânenin bir kısmına ahâlî dağılmış ve diğer kısmına ahâlîsi mevcûd kurâ arâzîsi ve diğerlerine dahi mer‘â ve ormanlık gibi muhâlif-i hakīkat i‘tirâzâtda bulunmak iki seneye karîb imrâr edilen evkât misillü daha vakit geçirilerek bu vesîle ile emlâk-i hazret-i mülûkâneden şimdiye kadar vâkı‘ olduğu vechile ahâlî-i kurânın gasb ve zer‘ etmelerine ve ileride mezkûr arâzî-i mağsûbelerinde elde bir sermâye ittihâzına meydân verilmek maksadına mı mübtenî olduğunun istifsârına mecbûriyet hâsıl olmuşdur.

Birinci arâzî : Labta

Dördüncü arâzî : Haravadi

On sekizinci arâzî : Palyofiğaro

Yirminci (B) : Kırklar Kıracı

(İ‘tirâz)

Bunlar arâzî-i mevkūfeden olup dördüncü numaradan mâ‘adâsı icâre-i vâhidelü nev‘inden bulunduğu ve arâzî-i mîriyye olmayıp vakıf oldukları cihetle Bâb-ı‘Âlî'nin ‘ahidnâme ahkâmına tevfîkan bu arâzîyi fürûht etmeğe salâhiyeti olmadığı tahrîrâtınızın yedinci sahîfesinde bildirilmişdir.

Cevâb: 10

Kâffe-i arâzî-i mîriyye ve mevkūfenin cânib-i Defterhâne-i ‘Âmirede kayıdları bulunduğundan müdde‘îlerin vakfiyyetine dâ’ir yedlerinde bulunması lâzım gelen evrâk ve senedât sûretlerinin tarafımıza i‘tâsıyla Defterhânece kuyûdâta lede'l-mürâca‘a hakīkat-i hâlin anlaşılması lâzım geleceği beyân olunur.

On üçüncü arâzî : İlyohori

(İ‘tirâz)

Bu arâzînin nısfı ahâlîsi mevcûd olan Salamyu karyesinin arâzîsi olduğundan mebhûsün-anh olan yüz otuzuncu mâdde ahkâmınca bir şahıs ‘uhdesine ihâlesi câiz olamayacağı tahrîrâtınızın yedinci sahîfesi vasatında bildirilmişdir.

Cevâb: 10

İşbu i‘tirâzınıza dahi sekizinci cevâbımız cevâb-ı kâfîdir.

Altıncı arâzî : Mandirez

On beşinci arâzî : Livadiya

On yedinci arâzî : Foçiz

Yirminci arâzî : Çengerli

(İ‘tirâz)

Bunların mine'l-kadîm mer‘â mahalli ve ahâlîye lüzûmlu olduğundan bu makūle arâzînin bir şahıs ‘uhdesine tefvîzi câiz olamayacağı tahrîrâtınızın yedinci sahîfesi zîrinde bildirilmişdir.

Cevâb: 12

Ahâlîye mahsûs olan kadîmî mer‘â yerlerinin alınıp satılmayacağı ve üzerine ebniye ve eşcâr ihdâs ve gars olunmayacağı ve arâzî-i mezrû‘a misillü bir kimse tarafından sökülüp zirâ‘at ve harâsetine izin ve ruhsat verilmeyeceği ve zirâ‘at eden olur ise men‘ olunacağı ve mine'l-kadîm ne mikdâr arâzî-i mu‘ayyene mer‘â olmak üzere terk ve tahsîs kılınmış ise ol mikdâr arâzî-i mu‘ayyene mer‘â olup sonradan ta‘yîn ve ihdâs olunan hudûd ve sınıra i‘tibâr kılınmayacağı Arâzî Kānûnnâme-i Hümâyûnu'nun doksan yedi ve sekizinci mâddeleri iktizâsından bulunmuş ve bu arâzînin mine'l-kadîm tapu ile tasarruf olunan mahallerden olmasına ve öteden beri kısm-ı a‘zamının mezrû‘ bulunmasına binâen bunlara mer‘â deyu olunan i‘tirâzın kānûnen vâhî ve bî-vech bulunduğu aldığım emir üzerine kat‘iyyen beyân ve işbu arâzînin ekserisi ahâlîsi dağılmış kurâ arâzîsinden olduğu dahi ayrıca dermeyân olunur.

(İ‘tirâz)

Beşinci numarada bulunan Aya Haridu arâzîsinin bir kıt‘a sipâhî senediyle bir âdemin tasarrufunda olduğu ve sened-i mezkûrda mu‘ayyen olan hudûddan müstebân olduğu vechile arâzînin cümlesi merkûma ‘âid olup çok senelerden beri eben ‘an-ceddin taht-ı tasarrufunda idüğü ve ma‘amâfîh merkûmun ‘aleyhine olarak da‘vâya kıyâma yed-i iktidârımızda bulunduğu tahrîrâtınızın yedinci ve sekizinci sahîfelerinde beyân olunmuşdur.

Cevâb. 13

İşbu arâzînin öteden beri hâlî olması kimsenin tasarrufunda bulunmamasını isbâta kâfî olup ma‘amâfîh bi'l-cümle arâzî-i mîriyye esâsen cânib-i Hükûmet'e ‘âid olmak ve işbu arâzîyi Hükûmet-i Seniyye devlete ‘âid arâzî-i hâliye tanımakda bulunmak hasebiyle bizce mechûl olup yalnız iş‘ârınızdan anlaşıldığı vechile hakk-ı tasarruf da‘vâsında öyle bir âdem var ise ânın da‘vâya kıyâm etmesi ve lede'l-muhâkeme tebeyyün edecek hâle göre hareket edilmesi lâzım geleceği bedîhî bulunmuşdur.

(İ‘tirâz)

Birinci numaradaki arâzî ‘umûmen tanılmış olduğu vechile Lefkoşa Kal‘ası hendeğinden ‘ibâret olduğuna ve bu ise kal‘anın bir kısmı bulunduğuna binâen emlâk-i mîriyyeden olması

hasebiyle ‘ahidnâmeye istinâden satılmasına kıyâm etmeğe Bâb-ı‘Âlî'nin salâhiyeti olmadığı tahrîrâtınızın sekizinci sahîfesinde bildirilmişdir.

Cevâb: 14

Bu mâdde hakkında mukaddemâ miyânemizde tanzîm olunan protokolde dahi beyân olunduğu vechile işbu arâzînin öteden beri cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den bi'l-müzâyede îcâra verilerek tasarruf etdirilmesi ve derûn-ı arâzîde el-hâletü hâzihî Mustafa Fuad Efendi'nin bâ-sened iki dönüm arâzîsi olup el’ân taht-ı tasarrufunda bulunması öteden beri Hazîne-i Celîleye ‘âid [s. 20] arâzî-i mîriyyeden olduğunu isbâta kâfî ve şu hâlde mezkûr arâzînin kal‘aya civâr bulunması ve beyne'n-nâs hendek ta‘bîr edilmesi bedîhî ise de tafsîlât-ı meşrûha bunun hendeklikden çıkarak arâzî-i mîriyye hükmüne girdiğine ve İngiltere Hükûmeti tarafından dahi buna hendek nazarıyla bakılmayıp Hükûmet-i Seniyye zamânı misillü îcâr olunarak zirâ‘at etdirilmekde bulunduğuna nazaran bu bâbdaki i‘tirâzınızın vâhî bulunduğu müstağnî-i ta‘rîf ve beyândır.

Dokuzuncu arâzî :Doğan Burnu

On yedinci arâzî : Foçiz

(İ‘tirâz)

Bu iki kıt‘a arâzî dâhilinde Larnaka ve Limasol memleha-i mîriyyeleri bulunup ‘ahidnâmeye istinâden satmağa Bâb-ı‘Âlî'nin salâhiyeti olmadığı tahrîrâtınızın sekizinci sahîfesinde beyân olunur.

Cevâb: 15

Memlehalar keyfiyyeti ikinci kısım olup ol bâbda olan mütâla‘âtım ba‘dehû beyân olunacağından ve şimdi mes’ele arâzî hakkında bulunduğundan bi'l-farz ve't-takdîr mezkûr memlehalara şimdilik efkâr ve iş‘ârınız nazarıyla bakılacak olsa bile i‘tirâzında bulunduğunuz arâzî memlehaların tahtındaki arâzî olmayıp mezkûr memlehaların cevânib-i erba‘asındaki arâzî-i cesîmesidir ki bu arâzî derûnunda sâ’ir ashâb-ı kurânın dahi arâzîsi ve hattâ Agrator karye-i cesîmesi bulunduğundan ve mebhûsün-anh olan arâzî hudûdunda memlehalar olduğu gibi mezkûr karye dahi mevcûd idüğünden başka zikr olunan karyeden bir buçuk sâ‘at mesâfeye arâzî-i mezbûrenin hudûdu imtidâd edip vâkı‘ olan i‘tirâzınızın hudûd-ı şâhâne ile memlehalar beynindeki ashâb-ı kurâ arâzîsi ile kurâ-yı mütecâvireye dahi şümûlü olmak lâzım geleceği ve bu ise değil nizâmât-ı mevzû‘aya hattâ ‘akıl ve hikmete bile tevâfuk etmeyeceği eğerçi nazar-ı dikkate alınmış olsa idi bu gibi i‘tirâzât-ı gayr-i ma‘kūlede bulunmayacağınız bedîhî idi.

On dokuzuncu arâzî : Forni

(İ‘tirâz)

İşbu arâzî bir karye arâzîsinin küllîsini ve ba‘zı kurâ arâzîsinin dahi bir kısmını muhît olduğundan tahrîrâtınızın altıncı bendinde gösterilen nizâmın buna dahi hükmü cârî olmak lâzım geleceği tahrîrât-ı mezkûrenin sekizinci ve dokuzuncu sahîfelerinde beyân olunmuşdur.

Cevâb: 16

Bend-i mezkûra verilen cevâbımız buna dahi cevâb-ı kâfî bulunmuşdur. [s. 21]

Dokuzuncu arâzî : Doğan Burnu

(İ‘tirâz)

İşbu arâzî Avrotur nâm karyeyi ba‘zı arâzîsi ile berâber muhît olduğundan altıncı benddeki nizâmın hükmü bunun hakkında dahi cârî olacağı tahrîrâtınızın dokuzuncu sahîfesinde beyân olunmuşdur.

Cevâb. 17

Bend-i mezkûra verilen cevâb buna dahi derece-i kâfiyede olup ancak işbu arâzî hakkında tahrîrâtınızın dördüncü sahîfesinin dördüncü bendinde ahâlîsi dağılmış kurâ arâzîsinden olup i‘mârı zımnında erbâb-ı zirâ‘at celbiyle iskân etdirilmek lâzım geleceği ve yine tahrîrât-ı mezkûrenin beşinci sahîfesinin beşinci bendinde koru veyâhûd çalılık olduğundan ve oduna ahâlînin ihtiyâcı bulunduğundan terki îcâb edeceği ve sekizinci sahîfenin on üçüncü bendinde ve derûnunda memleha olduğu cihetle memlehaya mensûb idüğü ve işbu bendinizde dahi altıncı bende ‘atfediyorsunuz ki bend-i mezkûrenizde ahâlîsi mevcûd kurâ-yı mütecâvire arâzîsinden olduğu beyân olunuyor ki bu bâbda îrâd edilen i‘tirâzât ve makālâtın ve irâ’e olunan nizâmâtın yek-diğerine olan mübâyenet ve muhâlefeti müsellem ve yine i‘tirâzât-ı vâkı‘anızı yine kendiniz birer birer i‘tirâf ve tasdîk ederek cerh ve ibtâl eylediğiniz emr-i gayr-i mübhem olmağla ve cemî‘-i zamânda hak bir olup iki olamayacağı ve iki denildiği hâlde birinin hak ve diğerinin bâtıl olması îcâb edeceği bedîhî bulunmağla îrâd edilen i‘tirâzât-ı vâkı‘anız gerek ‘ahden ve nizâmen ve gerek ‘aklen ve usûlen muvâfık-ı hak ve savâb olmadığı mevâdd-ı meşrûha bir kerre nazar-ı tedkīkden geçirildiği hâlde tarafınızdan dahi tasdîk olunacağı vâreste-i kayd-ı iştibâh bulunduğu cevâben beyân olunur.

Fî gurreti Receb sene [12]97 ve fî 28 Mayıs sene [12]96.

Me’mûr-ı Emlâk-i Hümâyûn-ı Kıbrıs
Mehmed Hakkı

Bâlâda muharrer varaka-i i‘tirâziyyemize üç mâhdan beri bir cevâb verilmediğinden ve şimdi ise vakt-i zirâ‘at takarrub eylediği cihetle bu sene dahi emlâk-i hazret-i şehriyârî zirâ‘at ve harâset olunmayıp da hâli üzere bırakılır ise kurâ-yı mütecâvire ahâlîsinin şimdiye kadar vukū‘ bulduğu gibi yine bi'l-gasb zirâ‘atlerine meydân verileceğinden ve ileride müdâhalât-ı vâkı‘a dahi bir takım sudâ‘ı dâ‘î olacağından lütfen bir ân evvel teshîl-i maslahata himmetle fî 28 Mayıs sene [12]96 târîhli i‘tirâz varakamıza intizâr olunan cevâbın i‘tâ buyurulması hakkında fî 13 Ağustos sene [12]96 târîhli Kıbrıs Vâlîsi Ceneral Biddulph tarafına yazılan mektûbumuza müsteşâr-ı vilâyetden mevrûd cevâbın sûretidir.

Emlâk-i Şâhâne Me’mûru Mehmed Hakkı Efendi

Fî 13 Ağustos sene [12]96 târîhli vâlî paşa hazretlerine hitâben olan mektûbunuza cevâben emr olunduğum vechile beyân ederim ki zât-ı şâhâne arâzîsi deyu iddi‘â olunan arâzî Bâb-ı‘Âlî ve İngiltere beyninde olan Kıbrıs Mu‘âhedesi'ne nazaran iddi‘â edilebilen [s. 22] arâzî ile muhâlifdirler. Binâenaleyh şimdi tarafınızdan tertîb olunmuş olan makālâta i‘tirâz etmek fâ’idesizdir çünkü nâ-mütenâhî delâ’ile bâ‘isdir.

Fî 1 Teşrîn-i Evvel sene [1]880.

Müsteşâr-ı Vilâyet-i Kıbrıs
Veron

Kıbrıs Vâlîsi Ceneral Biddulph hazretlerine

Muharrirîn-i imzâ Mösyö Veron'un taraf-ı asîlânelerinden aldığı emir üzere geçen Teşrîn-i Evvel'in biri târîhiyle kendilerine irsâl etdiği mektûbu ahz eylediklerinden Ağustos'un on üçü târîhli mektûblarıyla nazar-ı dikkat-i ‘âlîlerini celb eyledikleri mevâddın mevki‘-i müzâkereye vaz‘ı zât-ı ‘âlîlerince tensîb olunmadığına te’essüf ederler.

Hâlbuki mukāvelenâmenin Kıbrıs'daki emlâk-i hümâyûna müte‘allik olan fıkrasını i‘tirâzdan sâlim olarak şerh ve tefsîr ile bu maslahatın sûret-i muhikka ve marziyyede teshîl-i hall ü tesviyesi mârrü'z-zikr mevâddın bi'l-etrâf tedkīkinden gayrı bir sûretle kābil olamaz.

Muharrirîn-i imzâ bu husûsda o derece itmi’nân hâsıl etmişlerdir ki Ağustos'un on üçü târîhli mektûblarına verilen cevâb-ı reddi efkâr-ı ‘adl ve hakkāniyyet-şi‘ârîleri iktizâsınca geri alarak mezkûr mektûbda münderic ifâdât ve edilleye cevâb i‘tâsıyçün emir buyurmalarını zât-ı ‘âlîlerinden ricâ etmezler ise vazîfelerinde kusûr etmiş olurlar.

Fî 11 Teşrîn-i Sânî sene [12]96 – Fî 23 Teşrîn-i Sânî sene [18]80

Me’mûr-ı Emlâk-i Hümâyûn-ı Kıbrıs:
Mehmed Hakkı
Erkân-ı Harbiye Kolağası ve Emlâk-i Hümâyûn Mühendisi:
Kâmil

Kıbrıs Emlâk-i Şâhâne Me’mûru Mehmed Hakkı ve Mühendis-i Erkân-ı Harb Kâmil Efendilere

Efendiler,

Fî 23 Teşrîn-i Sânî târîhli mektûbunuza cevâben vâlî paşa hazretlerinden emrolunduğum üzere iş‘âr ederim ki Rûmî 28 Mayıs sene [12]96 târîhli mektûbunuza melfûfen i‘tirâzâtı muhtevi olan kâğıd doğruca Kraliçe hazretlerinin Hükûmeti'ne gönderilmişidi. Hükûmet-i mezbûreden bir cevâb ahz olunamamışdır.

Fî 1 Teşrîn-i Evvel sene [18]80 Frengî târîhli mektûbumda derc olunan mevâd hakkında vâlî paşa hazretleri bir cevâb-ı âhar i‘tâsına gayr-i muktedirdir.

Fî 28 Teşrîn-i Sânî sene [18]80.

Hâdiminiz olmağla müftehir
Veron
Müsteşâr-ı Hükûmet

Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Celîlesine

‘Atûfetlü efendim hazretleri

Vâki‘ olan emr-i ‘âlî-i kerîmâneleri mûcebince İngiliz me’mûrlarıyla miyâne-i ‘âcizânemizde cereyân eden evrâk-ı muhâberâtın Kıbrıs'daki emlâk-i hazret-i cihân-bânî hakkında i‘tirâzâtı şâmil olanlarının sûretleri terkîm ve huzûr-ı ‘âlî-i kerîmânelerine takdîm kılınmışdır. Mütâla‘asıyla keyfiyyet ma‘lûm-ı ‘âlî-i Nezâret-penâhîleri buyurulacağı vechile en son tahrîrâtlarında işi Londra'ya ‘atfederek bir dereceye kadar devletceye (?) intikāl eylediğinden ve şimdi ise burada

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi ma‘rifetiyle icrâ-yı muhâberât edilmekde ve ber-vefk-ı dilhâh-ı ‘âlî netîce-i hasene istihsâli me’mûlünde bulunulduğundan buraca dahi tahassul edecek netîcenin yine huzûr-ı ‘âlîlerine ‘arz u beyân kılınacağı muhât-ı ‘ilm-i ‘âlem-ârâ-yı cenâb-ı Nezâret-penâhîleri buyuruldukda ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 19 Zilka‘de sene [1]298 ve fî 1 Teşrîn-i Evvel sene [12]97

Me’mûr-ı Emlâk-i Hümâyûn-ı Kıbrıs

Mehmed Hakkı

[mühür]

BOA. Y. EE. 2/30

BOA. Y. EE. 2/30

Belge özeti

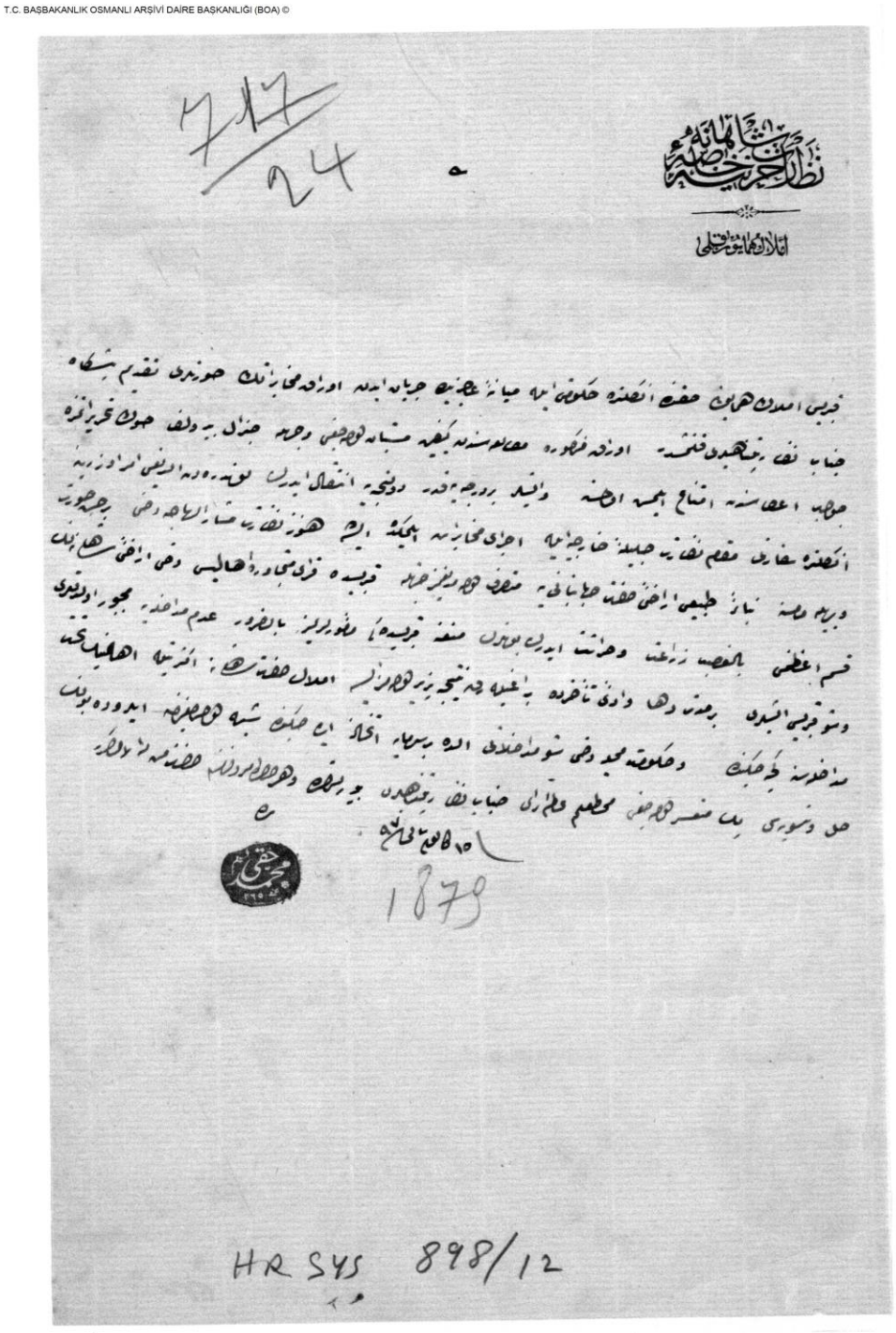
Osmanlı Vergi İdaresi tarafından Kıbrıs'a görevlendirilmiş memurlara tuzlaların tesliminde İngiliz Elçiliğinin Vali'ye gönderdiği yazıya rağmen kararsızlık yaşandığına, tuzlaların Padişah'a aitliğinin tapu ile sabit olduğuna, Tuzlaların Osmanlı tarafından atanan memurlarca idare edilmesinin İngiltere ile imzalanan Kıbrıs Sözleşmesinin bir gereği olduğuna dair 22 Kasım 1881 tarihli yazı

Belgenin çeviri yazısı

İdâresi İngiltere Hükûmeti'ne tevdî‘ buyurulan Kıbrıs Cezîresi'nin vâridât-ı ‘Umûmiyyesini mübeyyin mukaddemâ tanzîm olunmuş olan defterde tuz hâsılâtı nâmıyla beş bin kîse münderic bulunmasından dolayı cezîrede bulunan memlehaların dahi İngilizler tarafından idâresine teşebbüs olunarak bunların Sefâretin tahrîrât-ı resmiyyesiyle Rüsûmât'dan mahalline i‘zâm kılınmış olan Devlet-i ‘Aliyye me’mûrlarına devr ve teslîminde ahîren tereddüd olunduğu anlaşılmış olup ancak zikr olunan memlehalar bâ-senedât-ı mahsûsa ‘uhde-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî'de olan emlâk-i hümâyûndan bulunduğu cihetle bunlara İngilizlerin müdâhale etmekde hakk-ı salâhiyetleri olamayacağından ve bu cihetle defter-i mezkûra tuz hâsılâtı nâmıyla zikr olunan beş bin kîsenin derc ve terkîmi sehvden neş’et eylemiş olduğundan bunun defterden bi't-tenzîl mezkûr memlehaların nasb ü ta‘yîn buyurulacak me’mûrlar ma‘rifetiyle ve sâbıkı vechile idâresi iktizâ edeceği müstağnî-i ‘arz u beyân ise de mezkûr memlehaların Devlet-i ‘Aliyye me’mûrlarına teslîminde İngilizler tarafından tereddüd vukū‘ bulmuş olup hâlbuki evvelen bu memlehalar bi'l-farz İngilizler tarafından idâre edilecek olsa oradan çıkarılacak tuzların kâffesi mahallinde sarf olunamayacağından ve cezîrenin her tarafında tuzlu suların kesreti ve incimâdı cihetiyle ancak dâhil-i cezîrede nihâyet iki yük elli bin guruşluk tuz sarf olunabileceği derkâr olup İngilizlerin tuz vâridâtını beş bin kîse ‘addeyledikleri ise çünkü bu memlehalar tabî‘î müncemid ve binâberîn i‘mâliyyesince istenildiği kadar tuz ihrâcı mümkin bulunmak hasebiyle memâlik-i şâhânenin sâ’ir taraflarına nakli iktizâ edeceği ve bu hâlde memâlik-i mahrûsenin sâ’ir taraflarında vâkı‘ olup taht-ı inhisârda bulunan memlehalardan kıyyesi iki üç para masrafla çıkarılarak ahâlîye bir teklîf-i dâhilî olmak üzere yirmişer paraya satılan tuzların senevî takrîben vukū‘ bulan yüz elli bin kîse râddesinde bulunan hâsılâtını hem sektedâr edeceği ve hem de İngilizlerin buna iştirâk etmeleri lâzım geleceği derkâr ve buna ne ise ne ‘aklen ve ne de kā‘ideten hak ve salâhiyet olamayacağı âşikârdır. Sâniyen; mezkûr memlehaların taraf-ı Devlet-i ‘Aliyye'den idâresi bundan mukaddem Bâb-ı‘Âlî ile İngiltere Sefâreti beyninde karârlaşdırılıp hattâ Rüsûmât tarafından ta‘yîn olunan me’mûrların mahallince sıfat-ı me’mûriyetleri tanılarak memlehaların kendilerine teslîmi zımnında cânib-i Sefâretden mahallî governoruna hitâben yazılmış olan muharrerât-ı mahsûsa dahi resmen Bâb-ı‘Âlî'ye bi'l-irsâl me’mûrîn-i mûmâileyhim yedine i‘tâ ile mahalline i‘zâm kılınmış ve memlehaların taraf-ı Devlet-i ‘Aliyye'den idâresi husûsunda olan hukūk bununla da mukayyed bulunmuş iken mu’ahharan İngilizlerin vech-i meşrûh üzere tereddüd göstermesi eğerçi Kıbrıs'da vâkı‘ arâzî-i emîriyyenin tapu hâsılâtıyla rüsûm-ı sâ’iresinin senevî beş bin lira bedel-i maktû‘ ile İngilizlere terkine dâ’ir derdest bulunan mukāveleden nâşî ise mezkûr memlehalar arâzîsi zâten arâzî-i emîriyyeden olmayıp ber-vech-i ma‘rûz senedât-ı mahsûsa ile ‘uhde-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî'de ibkā olunan emlâkdan

bulunduğu cihetle bunun âna ta‘alluku olamayacağı âşikârdır. Bu sûretde derdest-i müzâkere bulunan mukāvelede sâlifü'z-zikr tuz vâridâtına halel gelmemek üzere keyfiyyetin tedkīkine girişilerek ‘uhde-i şâhânede bulunan memlehaların vikāyesi mütâla‘asının derpîş edilmesi ve esbâb-ı mebsûta ve mütâla‘ât-ı ma‘rûzaya göre defter-i mezkûrda tuz hâsılâtı nâmıyla konulmuş olan beş bin kîsenin bi't-tenzîl zikr olunan memlehaların inhisâr nizâmı dâ’iresinde Rüsûmât tarafından ta‘yîn ve i‘zâm kılınan me’mûrlar ma‘rifetiyle idâresi lâzım geleceği ve bir de İngiltere Devleti'yle yapılmış olan Kıbrıs Mukāvelenâmesi'nin dördüncü ve üçüncü mâddeleri mûcebince cezîre-i mezkûrede bulunan arâzî-i emîriyye bu tarafdan idâre olunmak lâzım gelir ise de olmadığı hâlde çünkü devlet-i müşârünileyhâ ile ‘akdi derdest bulunan mukāvele-i ahîre hükmünce tapu hâsılâtıyla rüsûm-ı sâ’iresi bedeli olarak senevî takdîr olunmuş olan beş bin lira arâzî-i mezkûrenin cesâmetiyle kıymetinin külliyyetine nazaran dûn görünmekde olduğu cihetle bunun dahi kıymet-i arâzîye göre zam ve tezyîdi îcâb eyleyeceği derkâr ise de bu bâbda her vechile emr ü fermân-ı Hilâfet-penâhîleri müte‘allik ve şeref-sudûr buyurulur ise mahzâ isâbet ânda olacağından ol bâbda kātıbe-i ahvâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

BOA. HR. SYS. 898/12_1

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

HR.SYS.00898

BOA. HR. SYS. 898/12_1

Belge özeti

Kıbrıs'taki Padişah mülk/arazilere dair General Biddulph'un yazılara cevap vermekten kaçındığına, henüz İngiltere Hükûmeti'nin konuya bir şekil veremedeğine, Kıbrıs'taki bazı köylülerin Padişah arazilerini gasp ettiklerine dair Mehmed Hakkı tarafından 27 Ocak 1882 tarihinde kaleme alınan yazı

Belgenin çeviri yazısı

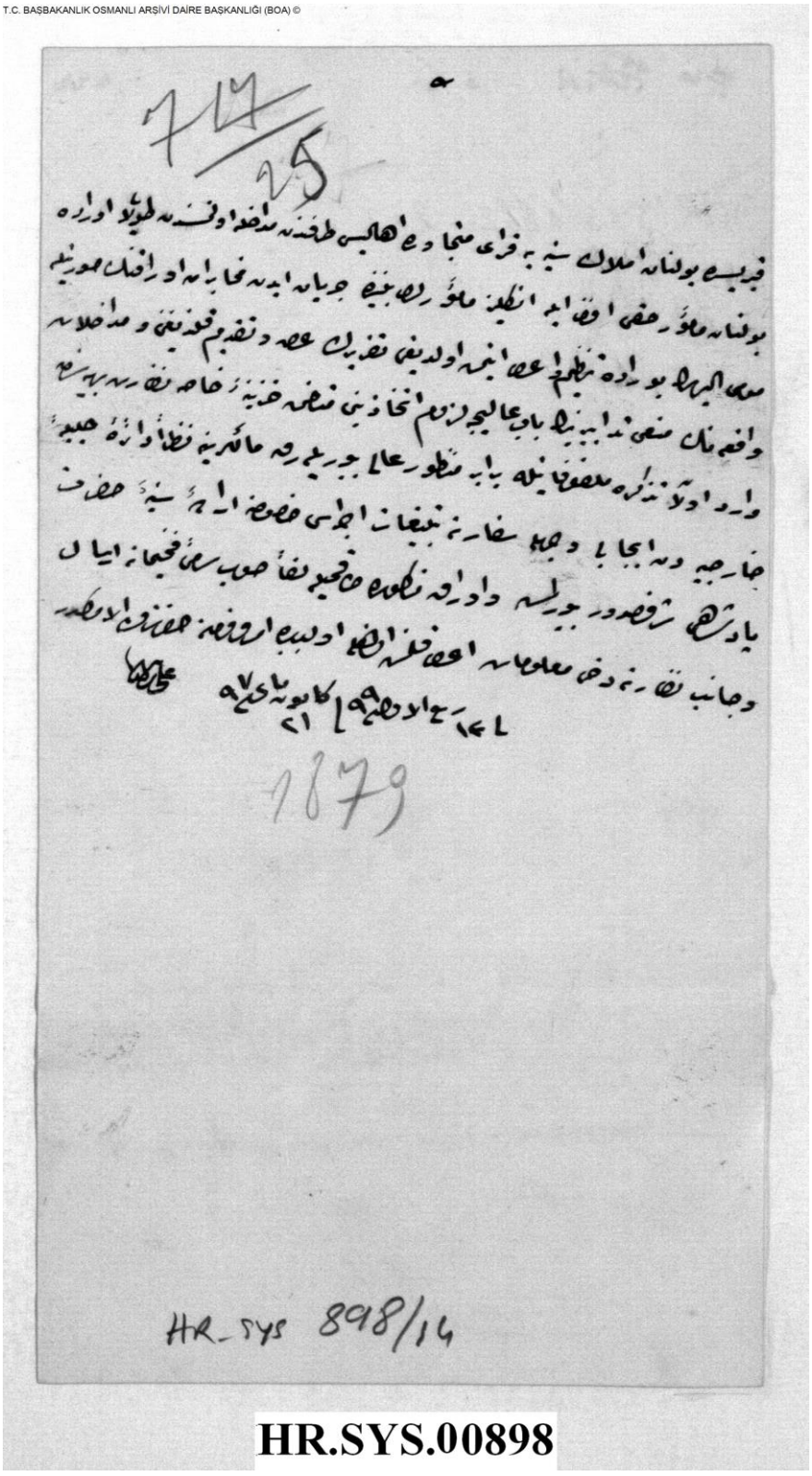
Nezâret-i Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne
Emlâk-i Hümâyûn Kalemi

Kıbrıs emlâk-i hümâyûnu hakkında İngiltere Hükûmeti ile meyâne-i ‘âcizîde cereyân eden evrâk-ı muhâberâtın sûretleri takdîm-i pîşgâh-ı cenâb-ı Nezâret-penâhîleri kılınmışdır. Evrâk-ı mezkûre mütâla‘asından keyfiyyet müstebân olacağı vechile General Biddulph son tahrîrâtımıza cevâb i‘tâsından imtinâ‘ eylemiş olmasına ve işler bir dereceye kadar devletceye (?) intikāl ederek Londra'dan aldığı emir üzerine İngiltere Sefâreti Makām-ı Nezâret-i Celîle-i Hâriciye ile icrâ-yı muhâberât eylemekde ise de henüz Nezâret-i müşârünileyhâca dahi bir hüsn-i sûret verilememesine binâen tabî‘î arâzî-i hazret-i cihân-bânîye mutasarrıf olamadığımız cihetle Kıbrıs'da kurâ-yı mütecâvire ahâlîsi dahi arâzî-i şâhânenin kısm-ı a‘zamını bi'l-gasb zirâ‘at ve harâset ederek bunların men‘ine Kıbrıs'daki me’mûrlarımız bi'z-zarûr ‘adem-i müdâhaleye mecbûr oldukları ve şu Kıbrıs işleri bir müddet daha vâdî-i te’ahhurda bırakılarak netîce-pezîr olamaz ise emlâk-i hazret-i Şâhâne ekseriyetle ahâlînin taht-ı müdâhalesine geçeceğinden ve Hükûmet-i Mahalliyye dahi şu müdâhalâtı elde bir sermâye ittihâz edeceğinde şübhe olmadığından ileride bunun hâl ve tesviyesi pek müte‘assir olacağı muhât-ı ‘ilm-i ‘âlem-ârâ-yı cenâb-ı Nezâret-penâhîleri buyuruldukda ve herhâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 15 Kânûn-ı Sânî sene 97 (m. 27 Ocak 1882).

Mühür
Mehmed Hakkı

BOA. HR. SYS. 898/14_1

BOA. HR. SYS. 898/14_1

Belge özeti

Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülk/arazilerine bazı civar köyler halkı tarafından müdahale olunmasından dolayı orada bulunan Memur Hakkı Efendi ile İngiliz memurları arasında gerçekleşen yazışmaların sonucu olarak Dışişleri Bakanlığınca Büyükelçiliğe gerekli talimatın verildiği hususunda 2 Şubat 1882 tarihli yazı

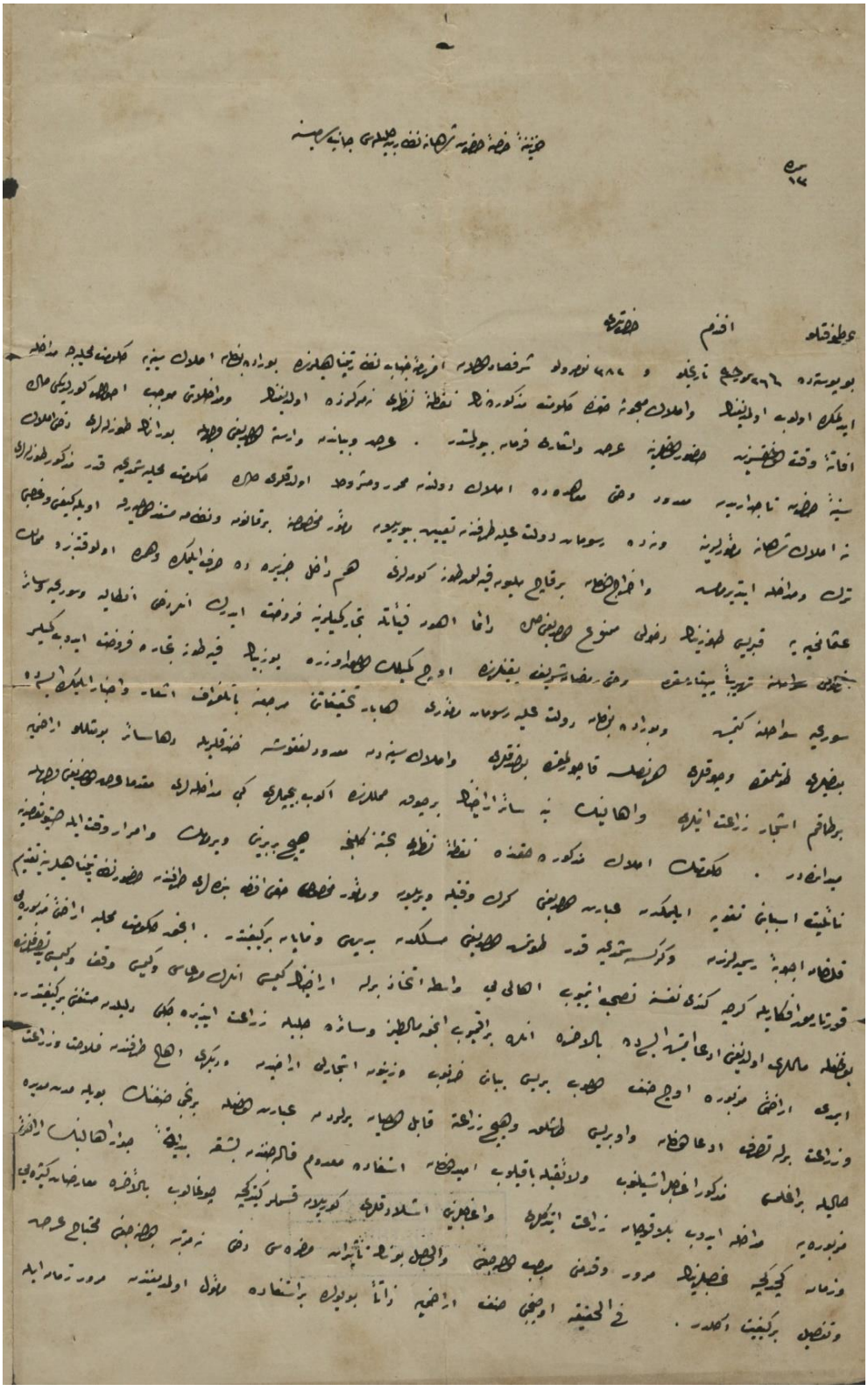
Belgenin çeviri yazısı

Kıbrıs'da bulunan emlâk-i seniyyeye kurâ-yı mütecâvire ahâlîsi tarafından müdâhale olunmasından dolayı orada bulunan Me'mûr Hakkı Efendi ile İngiliz me'mûrları beyninde cereyân eden muhâberât evrâkının sûretiyle mûmâileyhin burada tanzîm ve i'tâ etmiş olduğu takrîrin 'arz ve takdîm kılındığını ve müdâhalât-ı vâkı'anın men'i tedâbîrinin Bâb-ı'Âlî'ce lüzûm-ı ittihâzını mutazammın Hazîne-i Hâssa Nezâret-i Behiyyesinden vârid olan tezkire melfûfâtıyla berâber manzûr-ı 'âlî buyurularak me'âllerine nazaran Dâ'ire-i Celîle-i Hâriciyeden îcâbı vechile Sefârete teblîgāt icrâsı husûsuna irâde-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî şeref-sudûr buyurulmuş ve evrâk-ı mezkûre takımıyla leffen savb-ı sâmî-i fahîmâne irsâl ve cânib-i Nezârete dahi ma'lûmât i'tâ kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

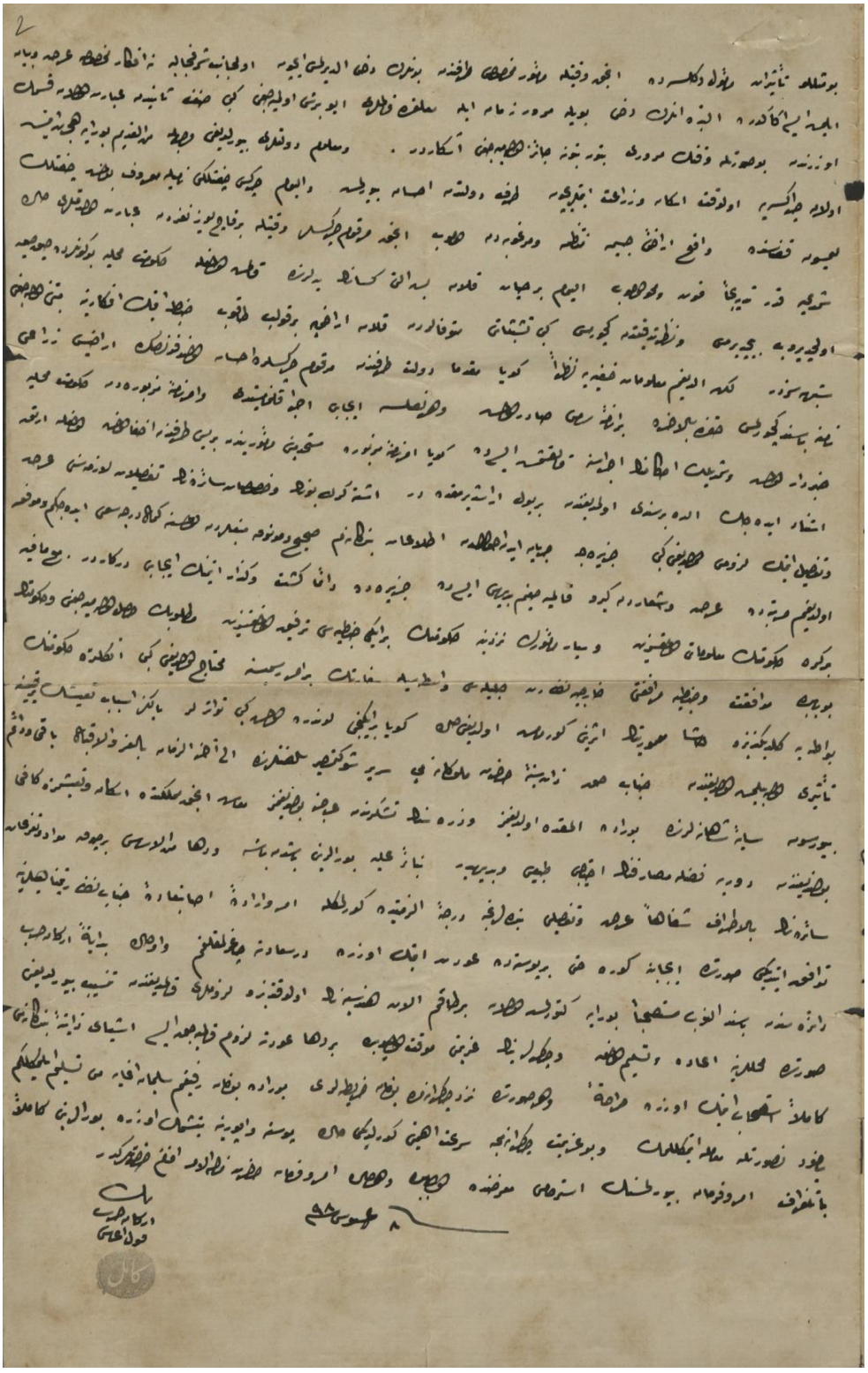
Fî 13 Rebî'ülevvel sene 99, fî 21 Kânûn-ı Sânî sene 97 (m. 2 Şubat 1882).

(İmzâ)

BOA. HH. THR. 114/56

BOA. HH. THR. 114/56

BOA. HH. THR. 114/56

Belge özeti

Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülklerine yerel hükûmetin müdahalesinin olup olmadığına ve bu mülkler hakkında Kıbrıs Valiliğinin bakış açısının bildirilmesine dair emir üzerine 20 Ağustos 1882 tarihinde Erkânıharp Kolağası Kâmil Efendi'den Hassa Hazinesine gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Numara: 13

Hazîne-i Hâssa-i Hazret-i Şâhâne Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Sâmîsi'ne

‘Atûfetlü efendim hazretleri,

Bu postada fî 26 Temmuz sene [12]98 târîhli ve 382 numaralı şeref-sâdır olan emirnâme-i cenâb-ı Nezâret-penâhîlerinde burada bulunan emlâk-i seniyyeye Hükûmet-i Mahalliyyece müdâhale edilmekde olup olmadığının ve emlâk-i mebhûse hakkında hükûmet-i mezkûrenin nokta-i nazarı ne merkezde olduğunun ve müdâhalâtı mûcib ahvâl görüldüğü hâlde ifâte-i vakt olunmaksızın huzûr-ı devletlerine ‘arz u iş‘ârı fermân buyurulmuşdur. ‘arz u beyândan vâreste olduğu vechile buranın tuzlaları dahi emlâk-i seniyye-i hazret-i tâcdârîden ma‘dûd ve hattâ mu‘âhedede emlâk-i devletden muharrer ve meşrût oldukları hâlde Hükûmet-i Mahalliyye şimdiye kadar mezkûr tuzlaları ne emlâk-i şâhâne me’mûrlarına ve ne de Rüsûmât-ı Devlet-i ‘Aliyye tarafından ta‘yîn buyurulan me’mûr-ı mahsûsuna bir kānûna ve nizâma müstenid olmayarak öyle keyfî ve gasbî terk ve müdâhale etdirmemiş ve ihrâc olunan birkaç milyon kıyyelik tuz kümelerini hem dâhil-i cezîrede sarf eylemekde ve hem de ol vakitden beri memâlik-i Osmâniyye'ye Kıbrıs tuzunun duhûlü memnû‘ olduğu hâlde dâ’imâ ehven fîâtla tüccâr gemilerine fürûht ederek ânlar dahi Antalya ve Suriye ve sâ’ir (…) sevâhiline tehrîben çıkarmakda ve hattâ Ramazân-ı şerîf yakınlarında üç gemilik olmak üzere yüz bin kıyye tuz tüccâra fürûht edip gemiler Suriye sevâhiline gitmiş ve burada bulunan Devlet-i ‘Aliyye Rüsûmât me’mûru Habar tahkīkātını merci‘ine bâ-telgraf iş‘âr ve ihbâr eylemekde ise de ba‘zıları tutulmakda ve çokları her nasılsa kaçırılmakda bulundukları ve emlâk-i seniyyeden ma‘dûd Lefkoşa hendekleriyle daha sâ’ir bu misillü arâzîye bir takım eşcâr zirâ‘at etmeleri ve ahâlînin yine sâ’ir arâzînin birçok mahallerinde ekip biçmeleri gibi müdâhaleleri mukaddemâ ‘arz olunduğu vechile meydândadır. Hükûmetin emlâk-i mezkûre hakkında nokta-i nazarı bahsine gelince hiçbirbirini vermemek ve imrâr-ı vakit ile işbu maksadına nâiliyet esbâbını takviye eylemekden ‘ibâret olduğu gerek vaktiyle verilen ve me’mûr-ı mahsûs Hakkı Efendi bendeleri tarafından huzûr-ı Nezâret-penâhîlerine takdîm kılınan ecvibe-i resmiyyelerinden ve gerekse şimdiye kadar tutmuş olduğu meslekden bedîhî ve nümâyân bir keyfiyyetdir. Ancak Hükûmet-i Mahalliyye arâzî-i mezbûreyi kurtarmak efkârıyla gerçi kendi nefsine nasihat etmeyip ahâlîyi vâsıta ittihâz birle arâzînin kimisi ânların mer‘âsı ve kimisi vakıf ve kimisi yed-i tasarruflarında bulunmağla mâlları olduğunu iddi‘â etmiş ise de bi'l-âhire ânlara bırakmayıp ancak Maltız ve sâ’ire celble zirâ‘at etdireceği delîlden müstağnî bir keyfiyyetdir. İmdi arâzî-i mezbûre üç sınıf olup birisi yabanî harnûb ve zeytun eşcârlı arâzîden ve diğeri ahâlî tarafından felâhat ve zirâ‘at ve zirâ‘at birle tasarruf iddi‘â olunan ve öbürüsü taşlık ve hiç zirâ‘ata

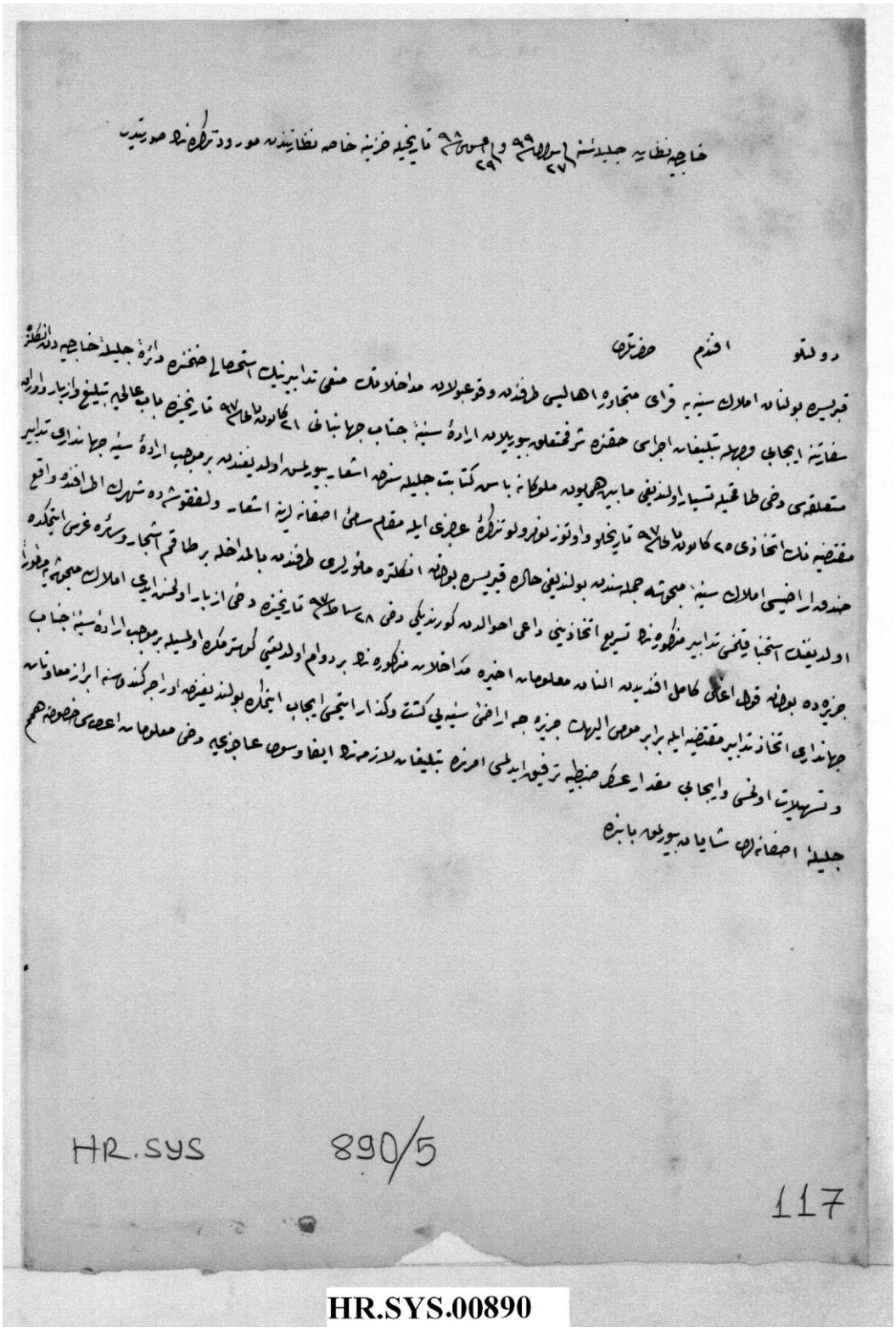
kābil olmayan yerlerden ‘ibâret olmağla birinci sınıfının böyle müddet-i medîde hâliyle bırakılması mezkûr ağaçlar aşılanıp ve lâyıkıyla bakılıp ümîd olunan istifâde ma‘dûm kalacağından başka bidâyeten civâr ahâlînin arâzî-i mezbûreye müdâhale edip bilâ-koçan zirâ‘at etdikleri ve ağaçlarını aşıladıkları görülen kısımlar gitdikçe çoğalıp bi'l-âhire mu‘ârazât-ı kesîresi ve zamân geçdikçe gasblarının mürûr ve kıdemi mûcib olacağını ve'l-hâsıl bunun te’sîrât-ı muzırrasın dahi ne mertebe bulunacağı muhtâc-ı ‘arz ve tafsîl bir keyfiyyet değildir. Fi'l-hakīka üçüncü sınıf arâzîye zâten bu yolda bir istifâde me’mûl olmadığından mürûr-ı zamân ile bu misillü te’sîrân me’mûl değilse de ancak vaktiyle me’mûr-ı mahsûs tarafından bunların dahi aldırılması için ol cânib-i şeref-câlibe ne efkâr-ı mahsûsa ‘arz u beyân eylemiş ise âna göre elbetde ânların dahi böyle mürûr-ı zamân ile mu‘allakda kalmaları iyi bir şey olmayacağı gibi sınıf-ı sânîden ‘ibâret olan kısmın üzerinden bu sûretle vaktin mürûru bütün bütün câiz olamayacağı âşikârdır ve ma‘lûm-ı devletleri buyurulduğu vechile mine'l-kadîm buraya hicret etmiş olan Çerâkise'ye ol vakit iskân ve zirâ‘at etmeleriyçün taraf-ı devletden ihsân buyurulan ve el-yevm Çerkes Çiftliği nâmıyla ma‘rûf bulunmuş çiftlik Limasol kazâsında vâkı‘ arâzî-i cesîme-i muntazama ve mergûbeden olup ancak merkûm Çerkesler vaktiyle birkaç yüz neferden ‘ibâret oldukları hâlde şimdiye kadar tedrîcen fevt ve mahv olup el-yevm ber-hayât kalan beş altı kesânın yedlerinde kalmış olmağla Hükûmet-i Mahalliyye bu günlerde sık sık ölçdürüp biçdirmesi ve nazar-ı tedkīkden geçirmesi gibi teşebbüsâtı müteveffalardan kalan arâzîye bir kulp takıp zabt etmek efkârına mübtenî olacağı şübhesizdir. Lâkin aldığım ma‘lûmât-ı hafiyyeye nazaran gûyâ mukaddemâ devlet tarafından merkûm Çerkeslere ihsân olundukdan sonra arâzîsi zürrâ‘ı nâmına bâ-sened geçirilmesi hakkında bi'l-âhire bir [emir]nâme-i sâmî sâdır olmuş ve her nasılsa îcâbı icrâ kılınmamışidi ve emirnâme-i mezbûreden Hükûmet-i Mahalliyye haberdâr olmuş ve şimdilik ahkâmının icrâsına kalkışmış ise de gûyâ emirnâme-i mezbûre müstahdemîn-i me’mûrînden birisi tarafından ihfâ olunmuş olmağla artık istinâd edecek elde bir senedi olmadığından bir yol araşdırmakdadır. İşde gerek bunun ve husûsât-ı sâ’irenin tafsîlât-ı lâzımesini ‘arz ve tafsîl etmek lüzûmu olmadığı gibi cezîrece cereyân eden ahvâlden ıttılâ‘ât-ı bendegânem sahîh ve mevsûk menba‘lardan olmasına kemâl-i derece sa‘y edeceğim ve muvaffak olduğum mertebede ‘arz u iş‘ârdan geri kalmayacağım bedîhî ise de cezîrede dâ’imâ geşt ü güzâr etmenin îcâbı derkârdır. Ma‘amâfîh bir kerre hükûmetin ma‘lûmâtı olmaksızın ve seyyâr me’mûrun nezdine hükûmetin bir iki zabtiyesi terfîk olunmaksızın matlûbun hâsıl olamayacağı ve hükûmetin bu bâbda muvâfakat ve zabtiye murâfakati Hâriciye Nezâret-i Celîlesi vâsıtasıyla Sefâretin bir emr-i resmîsine muhtâc olduğu gibi İngiltere Hükûmeti'nin bu adaya geldiğinden beri hâşâ ma‘mûriyetin eserini görmemiş olduğu hâlde gûyâ bir ikinci Londra olmuş gibi tevâtürler yalnız esbâb-ı ta‘ayyüşün terakkīsine te’sîri olabilmiş olduğundan cenâb-ı Hak zât-ı seniyye-i hazret-i mülûkâneyi serîr-i şevket-masîr-i saltanatlarında ilâ âhiri'z-zamân bi'l-izzi ve'l-ikbâl bâkī ve dâ’im buyursun sâye-i şâhânelerinde burada almakda olduğumuz ve zerresinin teşekküründen ‘âciz bulunduğumuz ma‘âş ancak memleketde iskân ve ta‘ayyüşümüze kâfî bulunduğundan devriye fazla masârifinin ihtiyâcı tabî‘î ve bedîhîdir. Binâenaleyh buralarını başdan başa ve daha mine'l-esâs birçok mevâd ve teferru‘ât-ı sâ’irenin bi'l-etrâf şifâhen ‘arz u tafsîli bendelerince derece-i elzemiyetde görülmekle emr ü irâde-i isâbet-âde-i cenâb-ı Nezâret-penâhîlerine tevâfuk etdiği sûretde îcâbına göre hattâ bir postada ‘avdet etmek üzere Dersaâdet'e çağırılmaklığım ve o hâlde bidâyeten Erkân-ı Harb Dâ’iresinden bâ-sened alınıp müstashaban buraya getirilmiş olan bir takım âlât-ı hendesiyyenin ol vakitden beri lüzûmları kalmadığından tensîb buyurulduğu sûretde mahallerine i‘âde ve teslîm olunmak ve çâkerlerinin azimeti muvakkat

olmayıp da bir daha ‘avdete lüzûm kalmayacak ise eşyâ-yı zâtiyye-i bendegânemi kâmilen istishâb etmek üzere sarâhaten ve her sûretde nezd-i çâkerânemde bulunan haritaları burada bulunan refikim Süleyman Ağa'ya mı teslîm eylemekliğim yâhûd ne sûretle mu‘âmele etmekliğimin ve bu ‘azîmet-i çâkerânemce sür‘at-i ehemmiyeti görüldüğü hâlde posta vapuruna yetişmek üzere buralarını kâmilen bâ-telgraf emr ü fermân buyurulmasının istirhâmı ma‘razında ol bâbda ve herhâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emr efendim hazretlerinindir.

Fî 8 Ağustos sene [12]98.

Erkân-ı Harb Kolağası
Kâmil

BOA. HR. SYS. 890/5_117

HR.SYS 890/5
117
HR.SYS.00890

BOA. HR. SYS. 890/5_117

Belge özeti

Kıbrıs Adası'nda bulunan Padişah arazilerine müdahalelerin devam ettiğine ve orada görevlendirilen Kolağası Kâmil Efendi'ye arazileri gezip görebilmesi için Yerel Yönetimce kolaylık sağlanması hususunda Dışişleri Bakanlığının diplomatik bildirimlerde bulunmasına dair Hassa Hasinesinden Dışişleri Bakanlığına gönderilen 11 Eylül 1882 tarihli yazı

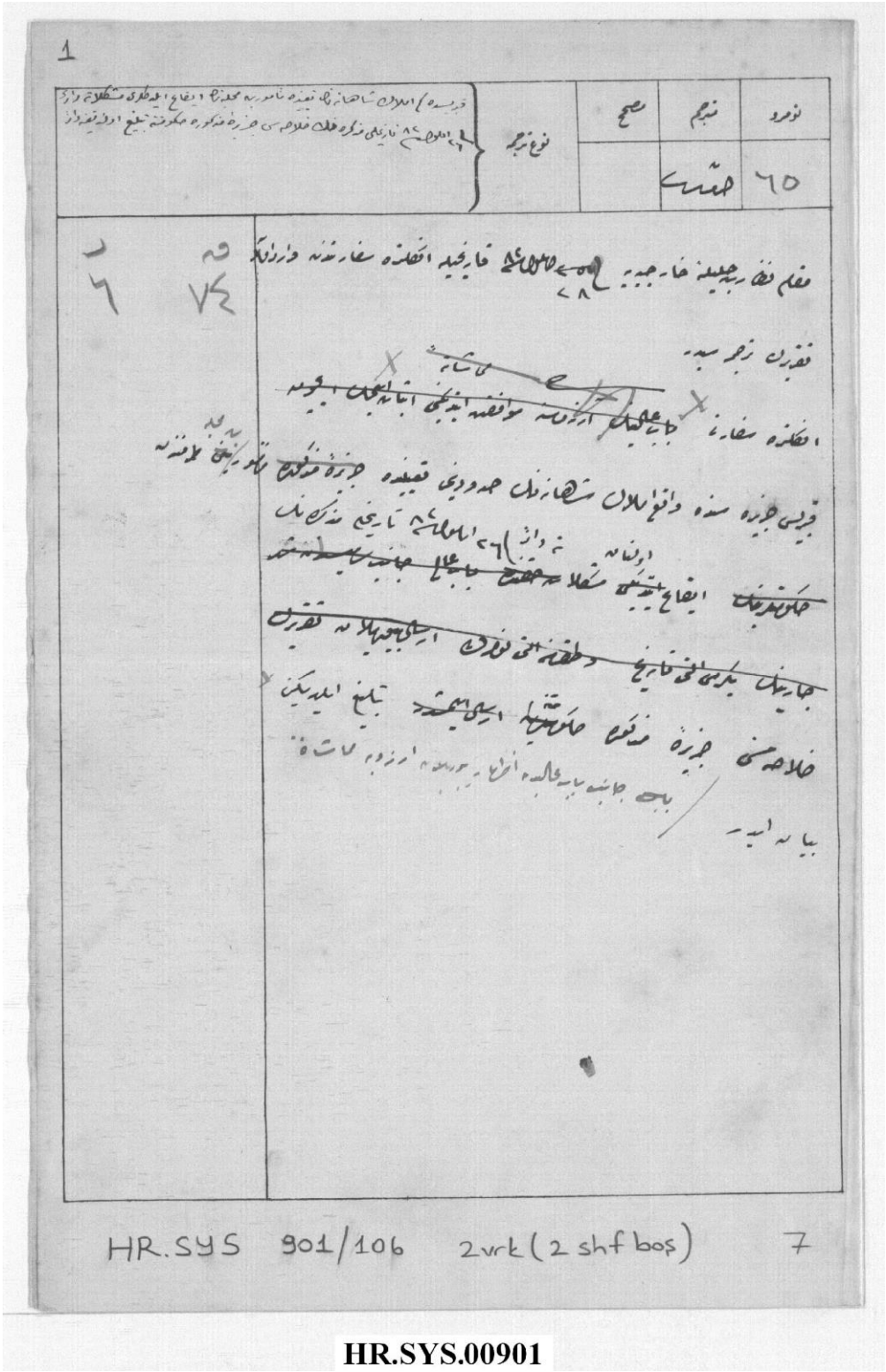
Belgenin çeviri yazısı

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine fî 27 Şevvâl sene 99 ve fî 29 Ağustos sene 98 (m. 11 Eylül 1882) târîhiyle Hazîne-i Hâssa Nezâretinden mevrûd tezkirenin sûretidir.

Devletlü Efendim Hazretleri

Kıbrıs'da bulunan emlâk-i seniyyeye kurâ-yı mütecâvire ahâlîsi tarafından vukū‘ bulan müdâhalâtın men‘i tedâbîrinin istihsâli zımnında Dâ’ire-i Celîle-i Hâriciyeden İngiltere Sefâretine îcâbı vechile teblîgât icrâsı hakkında şeref-müte‘allik buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı cihân-bânî 21 Kânûn-ı sânî sene 97 târîhinde Bâb-ı‘Âlî'ye teblîğ ve izbâr ve evrâk-ı mu‘allakası dahi takımıyla tesyâr olunduğu Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesinden iş‘âr buyurulmuş olduğundan ber-mûceb-i irâde-i seniyye-i cihândârî tedâbîr-i mukteziyyenin ittihâzı 25 Kânûn-ı sânî sene 97 târîhli ve otuz numaralı tezkire-i ‘âcizî ile Makām-ı sâmî-i âsafânelerine iş‘âr ve Lefkoşa'da şehrin etrâfında vâkı‘ hendek arâzîsi emlâk-i seniyye-i mebhûse cümlesinden bulunduğu hâlde Kıbrıs'da bulunan İngiltere me’mûrları tarafından bi'l-müdâhale bir takım eşcâr ve sâ’ire gars etmekde olduğunun istihbâr kılınması tedâbîr-i mezkûrenin tesrî‘-i ittihâzını dâ‘î ahvâlden göründüğü dahi 28 Şubat sene 97 târîhinde dahi izbâr olunmuş idi. Emlâk-i mebhûseye me’mûren Cezîre'de bulunan Kolağası Kâmil Efendi'den alınan ma‘lûmât-ı ahîre müdâhalât-ı mezkûrenin ber-devâm olduğunu göstermekde olmasıyla ber-mûceb-i irâde-i seniyye-i cenâb-ı cihândârî ittihâz-ı tedâbîr-i mukteziyye ile berâber mûmâileyhin Cezîre'ce arâzî-i seniyyeyi geşt ü güzâr etmesi îcâb etmekde bulunduğundan oraca kendisine ibrâz-ı mu‘âvenât ve teshîlât olunması ve îcâbı mikdâr ‘asâkir-i zabtiye terfîk edilmesi emrinde teblîgāt-ı lâzımenin îfâ ve sûy-i ‘âcizîye dahi ma‘lûmât i‘tâsı husûsuna himem-i celîle-i âsafâneleri şâyân buyurulmak bâbında.

BOA. HR. SYS. 901/106_7

HR.SYS.00901

BOA. HR. SYS. 901/106_7

Belge özeti

Kıbrıs'taki Padişah mülk/arazilerinin yer ve sınırlarının belirlenmesi çalışmalarında yerel memurların çıkardıkları zorluklara dair 26 Eylül 1882 tarihli resmî yazının Osmanlı Hükûmeti'nin talebi üzerine Ada Hükûmeti'ne bildirildiğine dair İngiltere Büyükelçiliğinden Dışişleri Bakanlığına 28 Eylül 1882 tarihinde gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

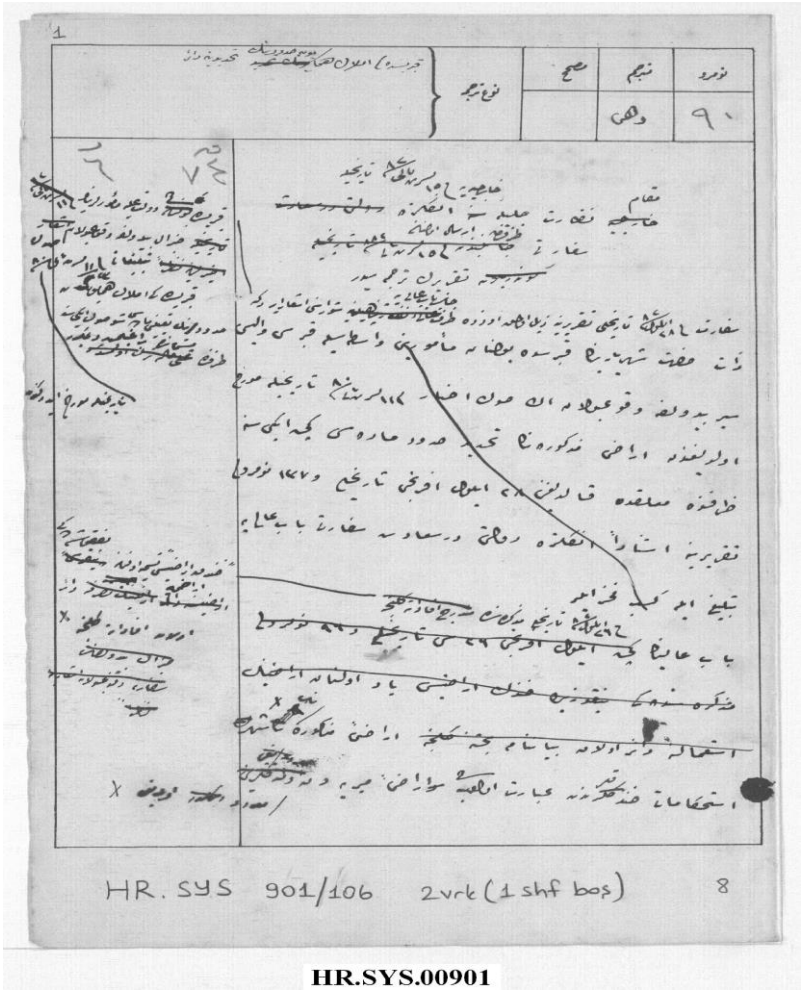
Numara: 65

Nev‘-i Terceme: Kıbrıs'daki emlâk-i şâhânenin ta‘yîninde me’mûrîn-i mahalliyyenin îkā‘ eyledikleri müşkilâta dâ’ir fî 26 Eylül sene 82 târîhli müzekkerenin hulâsası Cezîre-i mezkûre Hükûmeti'ne teblîğ olunduğuna dâ’ir.

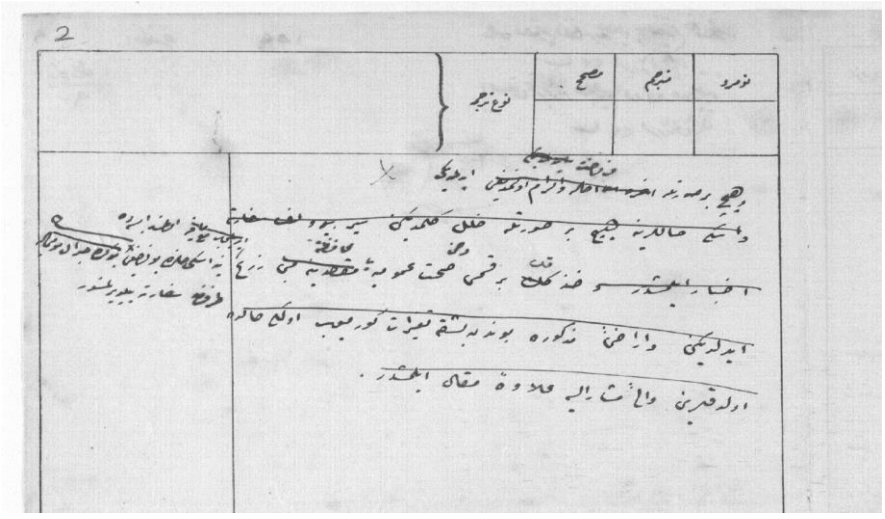
Makām-ı Nezâret-i Celîle-i Hâriciyeye fî 28 Eylül sene 82 târîhiyle İngiltere Sefâretinden vârid olan takrîrin tercemesidir.

İngiltere Sefâreti Kıbrıs Cezîresi'nde vâkı‘ emlâk-i şâhânenin hudûdunu ta‘yînde me’mûrîn-i mahalliyye tarafından îkā‘ olunan müşkilâta dâ’ir fî 26 Eylül sene 82 târîhli müzekkerenin hulâsasını cânib-i Bâb-ı‘Âlî'de izhâr buyurulan ârzûya mümâşaten Cezîre-i mezkûre Hükûmeti'ne teblîğ edildiğini beyân eder.

BOA. HR. SYS. 901/106_8

HR.SYS.00901

BOA. HR. SYS. 901/106_8

Belge özeti

Osmanlı Hükûmeti'nin 26 Eylül 1882 tarihli yazısında "Hendek Arâzîsi" diye adlandırılan Lefkoşa'daki arâzînin şehir istihkâmları hendeklerinden olduğuna ve hiçbir şekilde satılmadığına, sadece hendeğin bir kısmının sağlık koşullarına uygun şekilde ekildiğinin General Vali tarafından bildirildiğine dair İngiltere Büyükelçiliğinden Osmanlı Dışişleri Bakanlığına gönderilen 15 Kasım 1882 tarihli yazı

Belgenin çeviri yazısı

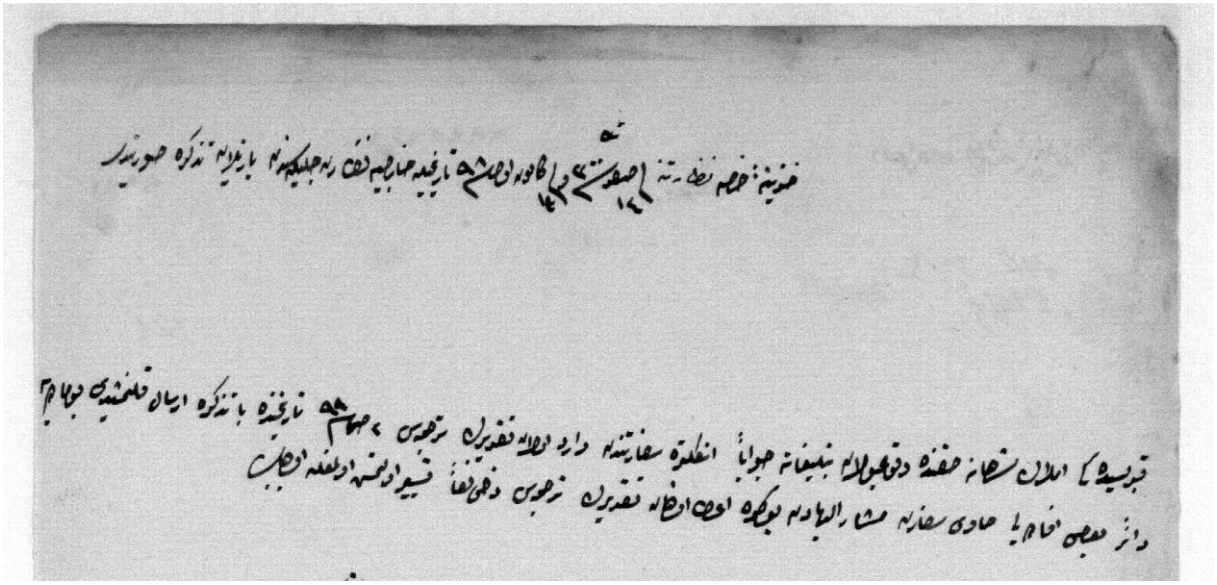
Numara: 90

Nev'-i Terceme: Kıbrıs'daki emlâk-i hümâyûn hudûdunun tahdîdine dâ'ir.

Makām-ı Nezâret-i Celîle-i Hâriciyeye 15 Teşrîn-i Sânî sene 82 târîhiyle İngiltere Sefâreti tarafından irsâl olunan takrîrin tercemesidir.

Sefâret 28 Eylül sene 82 târîhli takrîrine zeyl olmak üzere cânib-i Bâb-ı'Âlî'ye şurasını iş'âr eder ki Kıbrıs'daki Devlet-i 'Aliyye me'mûrlarının General Biddulph'a vukū' bulan teblîgātı fî 11 Teşrîn-i Sânî sene 80 târîhiyle müverrah idüğünden Kıbrıs'daki emlâk-i hümâyûn hudûdlarının ta'yîni mâddesi şu son iki sene zarfında pes-mânde bırakılmış demekdir. Bâb-ı'Âlî'nin fî 26 Eylül sene 82 târîhli müzekkeresinde "Hendek Arâzîsi" tesmiye olunan Lefkoşa'daki arâzîye dâ'ir olan ifâdâta gelince arâzî-i mezkûrenin şehir istihkâmâtı hendeklerinden 'ibâret olup arâzî-i mîriyyeden ma'dûd olmadığı ve hiçbir sûretle fürûht edilmediği, hendeğin bir kısmı dahi sıhhat-i 'umûmiyyeyi muhâfazaten zer' olunmuş ise de yine eski hâlinde bulunduğu bu kere General-i mûmâileyh tarafından Sefârete bildirilmişdir.

BOA. HR. SYS. 890/5_121

BOA. HR. SYS. 890/5_121

Belge özeti

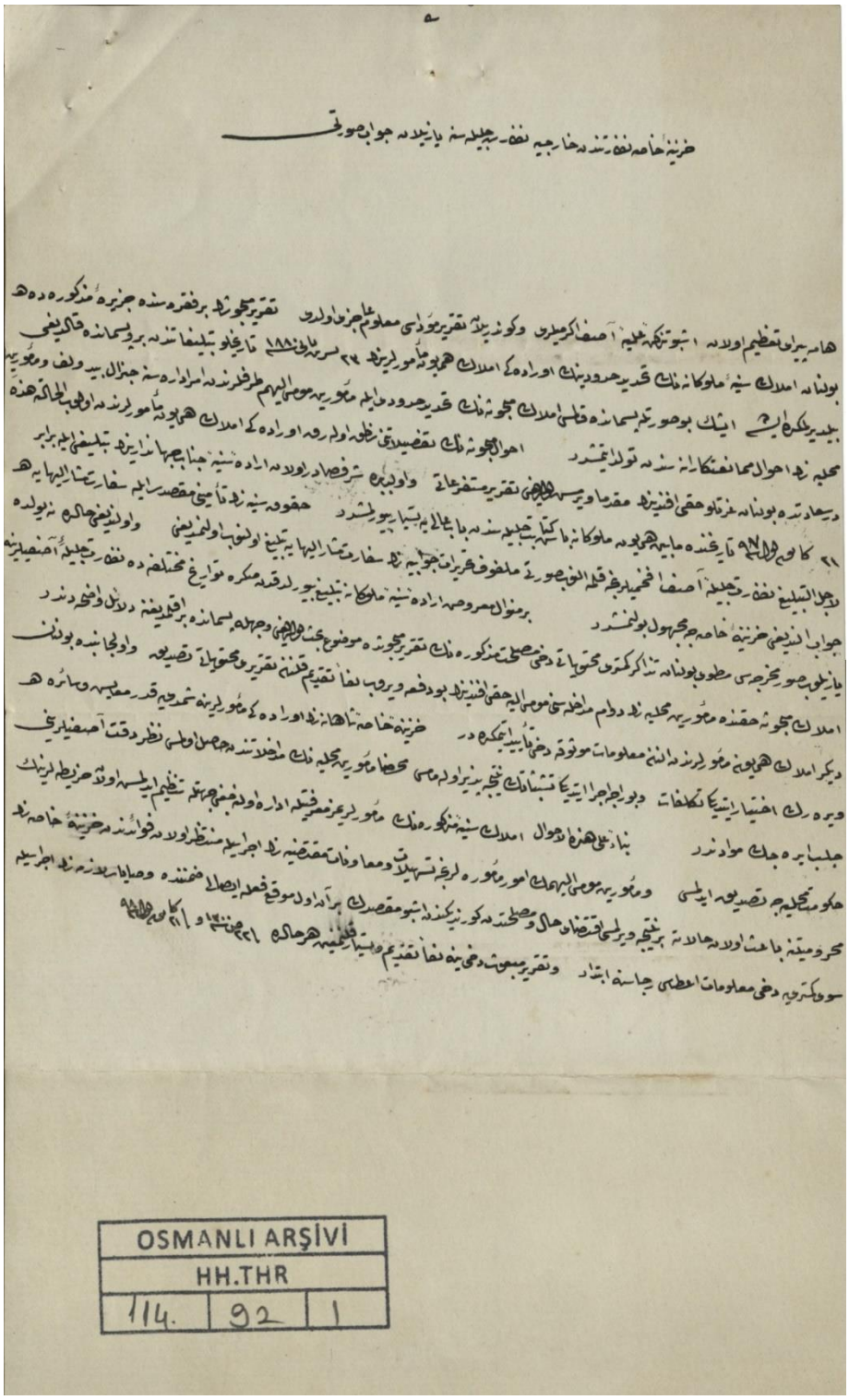
Kıbrıs'taki Padişah mülk/arazileri hakkında bazı yeni bilgileri içeren İngiltere Büyükelçiliği yazısının ek olarak Hassa Hazinesine gönderildiğine dair Osmanlı Dışişleri Bakanlığının 25 Aralık 1882 tarihli yazısı

Belgenin çeviri yazısı

Hazîne-i Hâssa Nezâretine fî 14 Safer sene 300 ve fî 13 Kânûn-ı evvel sene 98 târîhiyle Hâriciye Nezâret-i Celîlesinden yazılan tezkire sûretidir.

Kıbrıs'daki emlâk-i şâhâne hakkında vukū‘ bulan teblîgāta cevâben İngiltere Sefâretinden vârid olan takrîrin tercemesi 2 S. sene 99 târîhinde bâ-tezkire irsâl kılınmış idi. Bu mâddeye dâ’ir ba‘zı ifâdeyi hâvî Sefâret-i müşârünileyhâdan bu kere i‘tâ olunan takrîrin tercemesi dahi leffen tesyîr olunmuş olmağla ol bâbda.

BOA. HH. THR. 114/92_1

OSMANLI ARŞİVİ
HH.THR
114. | 92 | 1

BOA. HH. THR. 114/92_1

Belge özeti

Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülk/arazilerinin belirlenmesi işinde yerel memurların müdahalelerinden dolayı 23 Kasım 1880'den itibaren ilerleme kaydedilemediğine, düzenlenen haritaların Yerel Hükûmet tarafından onaylanmasına çalışılarak işin hızlandırılması hususunda daha fazla gayret gösterilmesine dair Hassa Hazinesinden Dışişleri Bakanlığına gönderilen 2 Ocak 1883 tarihli cevabi yazı

Belgenin çeviri yazısı

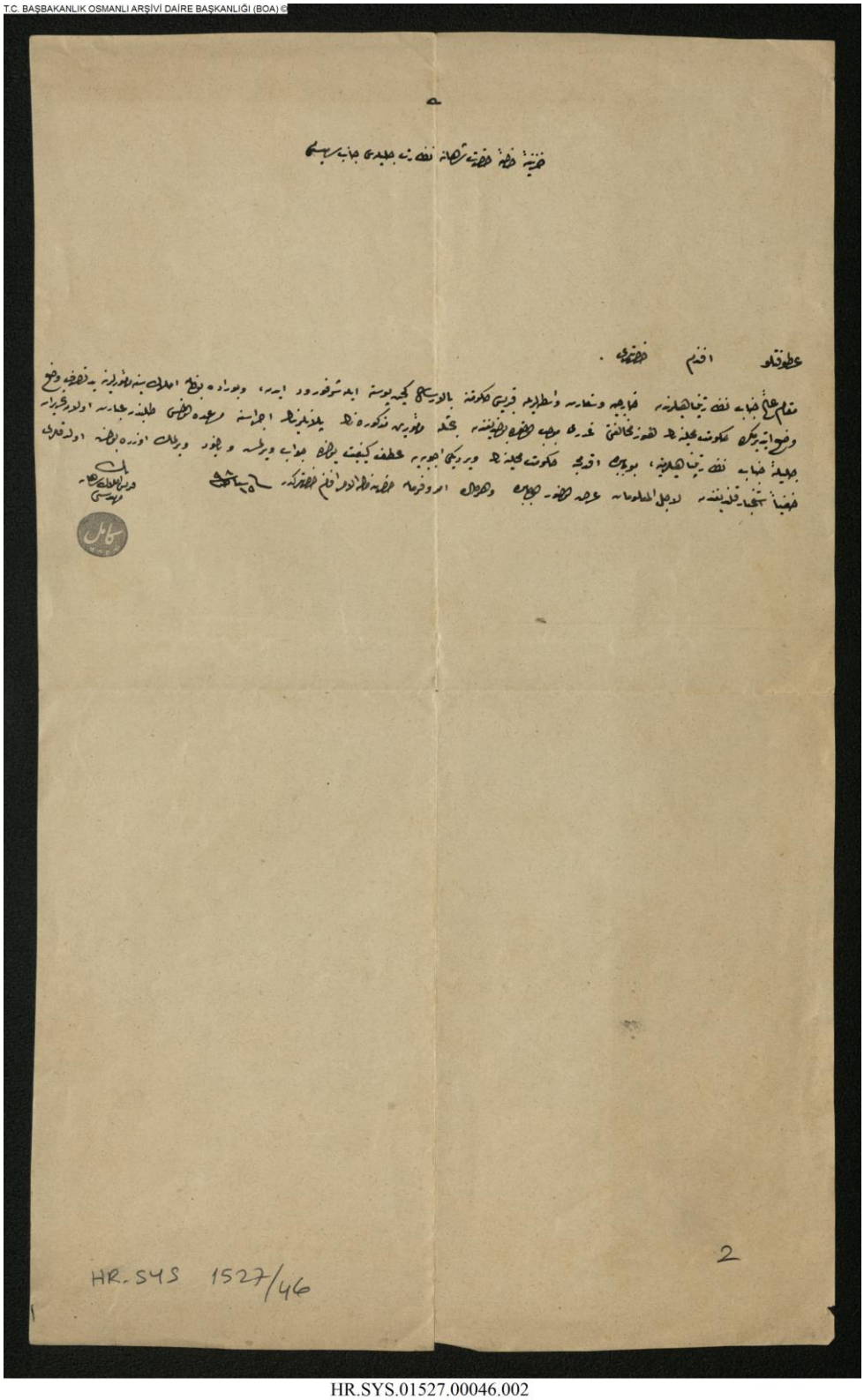
Hazîne-i Hâssa Nezâretinden Hâriciye Nezâret-i Celîlesine yazılan cevâb sûreti

Hâme-pîrâ-yı ta‘zîm olup işbu tezkire-i ‘aliyye-i âsaf-i ekremîleri ve gönderilen takrîr müeddâsı ma‘lûm-ı ‘âcizî oldu. Takrîr-i mebhûsün bir fıkrasında cezîre-i mezkûrede bulunan emlâk-i seniyye-i mülûkânenin tahdîd-i hudûdunun oradaki emlâk-i hümâyûn me’mûrlarının 23 Teşrîn-i Sânî sene 1880 târîhli teblîgātından beri pes-mânde kaldığı bildirilmekde ise de işin bu sûretle pes-mânde kalması emlâk-i mebhûsenin tahdîd-i hudûdu ile me’mûrîn-i mûmâileyhim taraflarından emr-i idâresine Ceneral Biddulph ve me’mûrîn-i mahalliyyenin ahvâl-i mümâna‘at-kârânesinden tevellüd etmişdir. Ahvâl-i mebhûsenin tafsîlâtını nâtık olarak oradaki emlâk-i hümâyûn me’mûrlarından olup el-hâletü hâzihî Dersaâdet'de bulunan ‘İzzetlü Hakkı Efendi'nin mukaddemâ vermiş olduğu takrîr müteferri‘âtı ve ol bâbda şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı cihândârînin teblîği ile berâber 21 Kânûn-ı Evvel sene [12]97 târîhinde Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesinden Bâb-ı‘Âlî'ye tesyâr buyurulmuşdur. Hukūk-ı seniyyenin te’mîni maksadı ile Sefâret-i müşârünileyhâya li-ecli't-teblîğ Nezâret-i Celîle-i âsaf-ı efhamîlerince kaleme alınıp sûreti melfûf tahrîrât-ı cevâbiyyenin sefâret-i müşârünileyhâya teblîğ olunup olunmadığı ve olunduğu hâlde ne yolda cevâb alındığı Hazîne-i Hâssaca mechûl bulunmuşdur. Ber-minvâl-i ma‘rûz irâde-i seniyye-i mülûkâne teblîğ buyuruldukdan sonra tevârîh-i muhtelifede Nezâret-i Celîle-i âsafîlerine yazılıp suver-i muhrecesi matvî bulunan tezâkir-i kemterî muhteviyâtı dahi maslahat-ı mezkûrenin takrîr-i mebhûsda mevzû‘-ı bahs olduğu vechile pes-mânde bırakılmadığına delâ’il-i vâzıhadandır. Emlâk-i mebhûse hakkında me’mûrîn-i mahalliyyenin devâm-ı müdâhalesini mûmâileyh Hakkı Efendi'nin bu def‘a verip leffen takdîm kılınan takrîri muhteviyâtı tasdîk ve ol cânibde bulunan diğer emlâk-i hümâyûn me’mûrlarından alınan ma‘lûmât-ı mevsûka dahi te’yîd etmektedir. Hazîne-i Hâssa-i Şâhânenin oradaki me’mûrlarına şimdiye kadar ma‘âyiş ve sâ’ire vererek ihtiyâr etdiği tekellüfât ve buraca icrâ etdiği teşebbüsâtın netîce-pezîr olamaması mahzâ me’mûrîn-i mahalliyyenin müdâhalâtından hâsıl olması nazar-ı dikkat-i âsafîlerini celb edecek mevâddandır. Binâen ‘alâ hâzihi'l-ahvâl emlâk-i seniyye-i mezkûrenin me’mûrlarımız ma‘rifetiyle idâre olunacağı cihetle tanzîm edilmiş olan haritalarının Hükûmet-i Mahalliyyece tasdîk edilmesi ve me’mûrîn-i mûmâileyhimin umûr-ı me’mûrelerince teshîlât ve mu‘âvenât-ı mukteziyyenin icrâsıyla muntazar olan fevâ’idinden Hazîne-i Hâssa'nın mahrûmiyetine bâ‘is olan hâlâta bir netîce verilmesi iktizâ-yı hâl ve maslahatdan göründüğünden işbu maksadın bir ân evvel mevki‘-i fi‘le îsâli zımnında vesâyâ-yı lâzımenin icrâsıyla sûy-i

kemterîye dahi ma‘lûmât i‘tâsı ricâsına ibtidâr ve takrîr-i meb‘ûs [mebhûs] dahi yine leffen takdîm ve tesyâr kılınmağın herhâlde.

Fî 12 S. sene 1300 ve fî 21 Kânûn-ı Evvel sene [12]98.

BOA. HR. SYS. 1527/46

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

HR.SYS.01527.00046.002

BOA. HR. SYS. 1527/46

Belge özeti

Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülk/arazilerinden sorumlu memurlara işlerini yürütmede Yerel Hükûmetçe zorluk çıkartıldığından Yerel Hükûmete duruma atıf yapılarak cevap verildiği veya verilmek üzere olunduğu duyumuna dair Kıbrıs Padişah Emlâkı Mühendisi Kâmil Bey tarafından 27 Şubat 1883 tarihinde Hassa Hazinesine gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Hazîne-i Hâssa-i Hazret-i Şâhâne Nezâret-i Celîlesi Cenâb-ı Sâmîsi

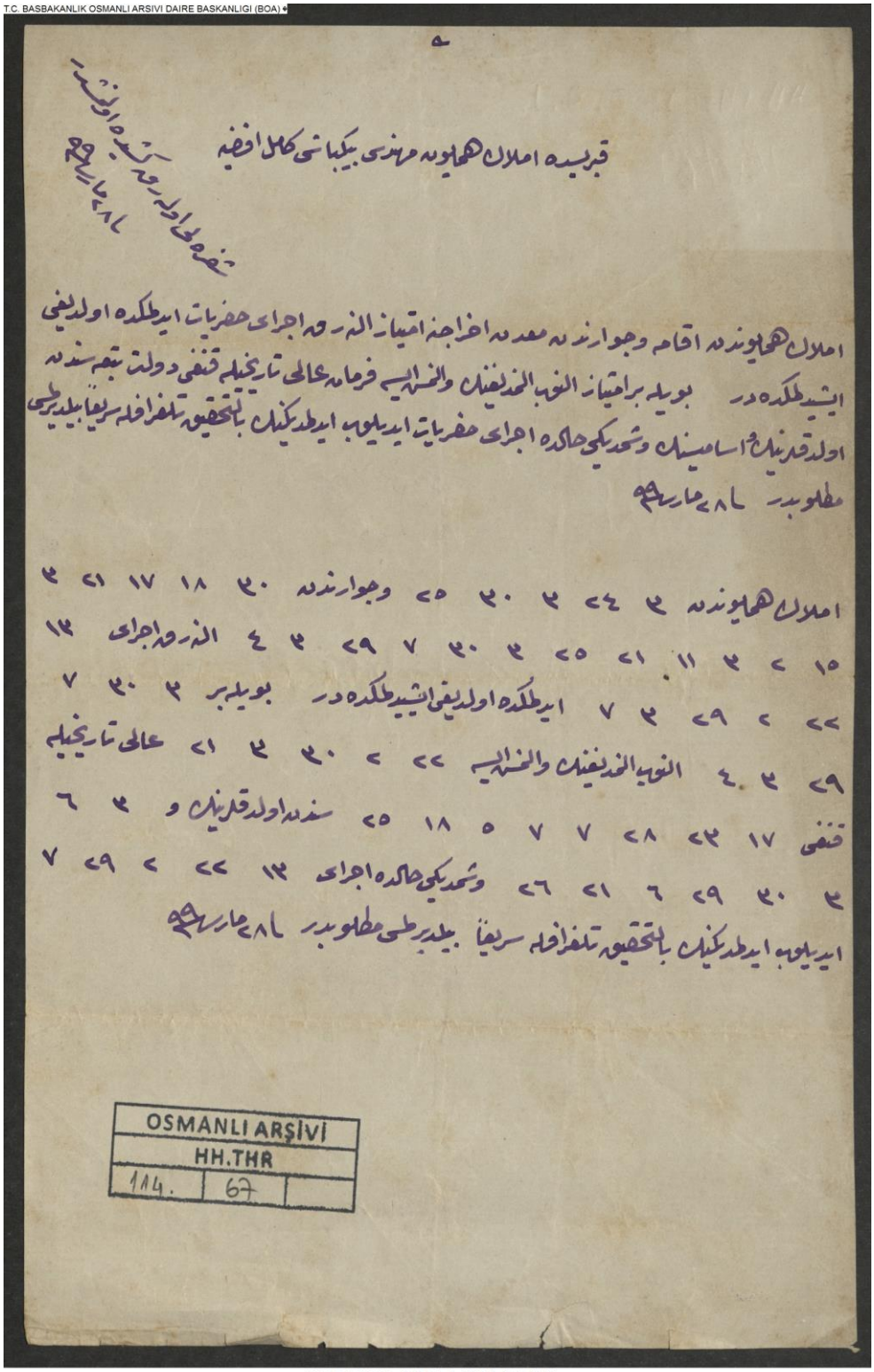
'Atûfetlü Efendim Hazretleri

Makām-ı cenâb-ı Nezâret-penâhîlerinden Hâriciye ve Sefâret vâsıtalarıyla Kıbrıs Hükûmeti'ne bi'l-irsâl geçen posta ile şeref-vürûd eden ve burada bulunan emlâk-i seniyye me'mûrlarına yed-i tasarruf vaz' etdirmekte Hükûmet-i Mahalliyyenin henüz muhâlefeti gadri mûcib olmakda bulunduğundan bahisle me'mûrîn-i mezkûrenin planlarının icrâsına müsâ'ade olunması talebinden 'ibâret olan tahrîrât-ı celîle-i cenâb-ı Nezâret-penâhîlerine bu bâbda akdemce Hükûmet-i Mahalliyyenin verdiği ecvibeye 'atf-ı keyfiyyet yolunda cevâb verilmiş veyâhûd verilmek üzere bulunmuş oldukları hafiyyen istihbâr kılındığından li-ecli'l-ma'lûmât 'arz olunur, ol bâbda ve herhâlde emr ü fermân men lehü'l-emr efendim hazretlerindir.

Fî 15 Şubat sene 98.

Kıbrıs Emlâk-i Şâhâne Mühendisi
Kâmil
(mühür)

BOA. HH. THR. 114/67

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

٥

قبريسه املاك همايونه مرخصى بيكباشى كامل افنديه

خفيه لى احاله رحمه كتبه اولنمشدر
٩٩ مايس ٢٨

املاك همايوندن اقام وجوارندن معدوده اخراجه امتياز الذره اجراى حضريات ايدلكده اولديغى
ايشيد ولكده در بويله براميتاز النوب الخديغيلك والغره ايسى فرمانه عالى تاريخيله قنفى دولت تبعه سندن
اولدقدنلك اسامسنلك وتحديكى حاكده اجراى حضريات ايديلوب ايدلديكنلك بالتحقيقه تلغرافله سريعا بيلديرلمسى
مطلوبدر ٢٨ مايس ٩٩

املاك همايوندن ٢ ٤ ٢ ٢٠ ٥ وجوارندن ٢٠ ١٨ ١٧ ١ ٢
الذره اجراى ١٤ ٤ ٢ ٩ ٧ ٢٠ ٢ ٥ ١ ١١ ٢ ١٥
بويله بر ٢ ٢٠ ٧ ايدلكده اولديغى ايشيد ولكده در ٧ ٢ ٩ ٨
عالى تاريخيله ٢ ١ ٢٠ ٨ الغره ايسى والنوب الخديغيلك ٤ ٢ ٩
سندن اولدقدنلك و ٢ ٦ ٥ ١٨ ٧ ٧ ٥ ٨ ٢ ١٧ قنفى
٧ ٩ ٨ ٢٢ ١٢ اجراى وتحديكى حاكده ٦ ١ ٩ ٢٠ ٢
بيلديرلمسى مطلوبدر ٢٨ مايس ٩٩ سريعا تلغرافله ايدلديكنلك بالتحقيقه ايديلوب

OSMANLI ARŞİVİ
HH.THR
114. 67

HH.THR.00114.00067.001

BOA. HH. THR. 114/67

Belge özeti

Padişah arazilerinden olan Akama ve civarından maden çıkarılmasına yetki alınarak kazma işlemi yapıldığının haber alındığına, böyle bir yetki alınmışsa Padişah fermanı tarihiyle hangi devlet uyruğundan olduklarının, isimlerinin ve şu anda kazı işinin durumunur araştırılarak telgrafla acilen bildirilmesine dair Dışişleri Bakanlığından Mühendis Binbaşı Kâmil Efendi'ye şifreli olarak gönderilen 9 Nisan 1883 tarihli telgraf

Belgenin çeviri yazısı

Kıbrıs'da Emlâk-i Hümâyûn Mühendisi Binbaşı Kâmil Efendi'ye

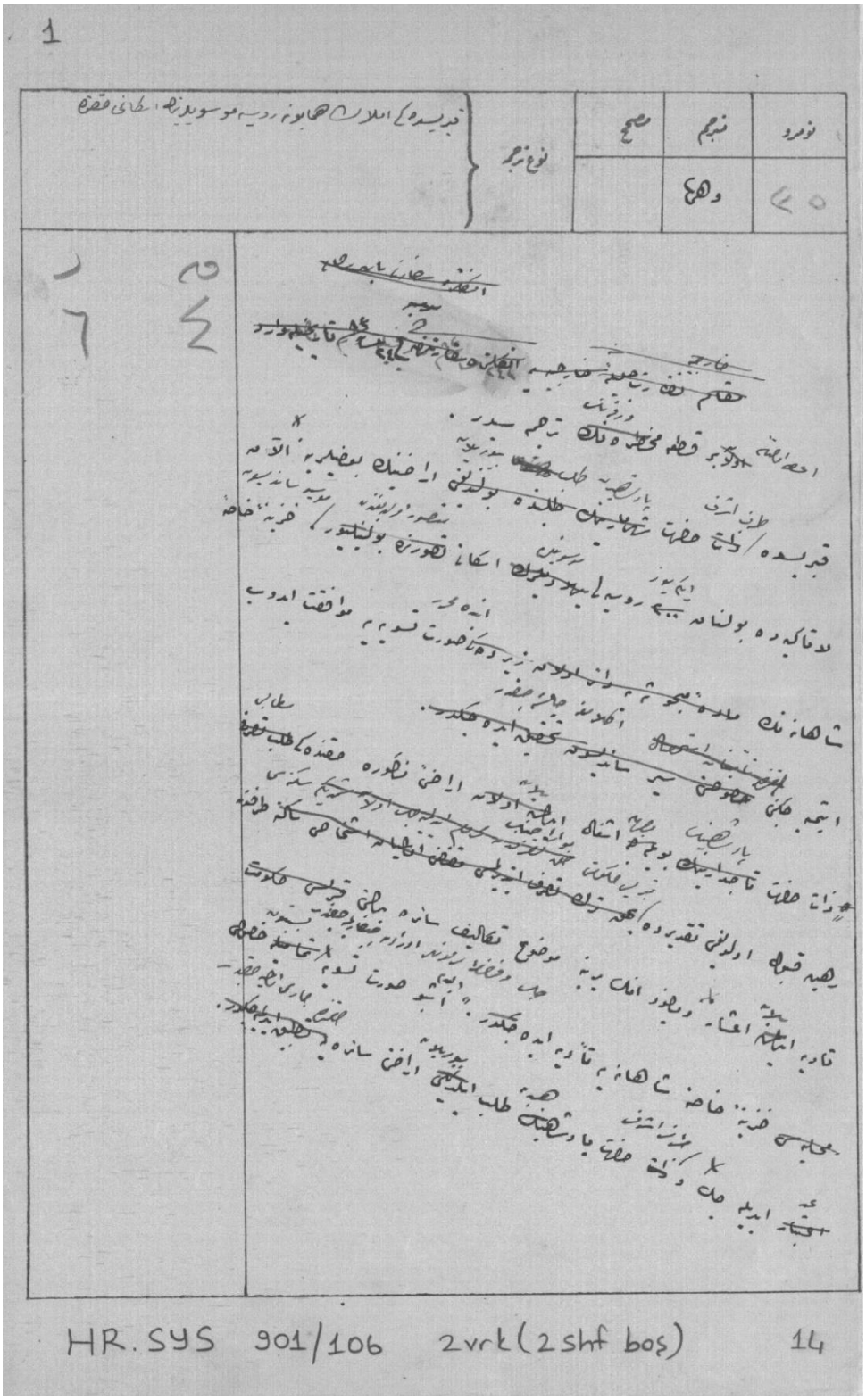
Şifreli olarak keşîde olunmuşdur. Fî 28 Mart sene 99.

Emlâk-i hümâyûndan Akama ve civârından ma‘den ihrâcına imtiyaz alınarak icrâ-yı hafriyât edilmekde olduğu işidilmektedir. Böyle bir imtiyaz alınıp alınmadığının ve alınmış ise fermân-ı ‘âlî târîhiyle hangi devlet teba‘asından olduklarının ve esâmîsinin ve şimdiki hâlde icrâ-yı hafriyât edilip edilmediğinin bi't-tahkīk telgrafla serî‘an bildirilmesi matlûbdur.

Fî 28 Mart sene 99.

(Altta yer alan ve “emlâk-i hümâyûndan…” ile başlayan farklı rakam-sayı ve kelimelerle devâm eden şifreli telgraf metninin deşifre edilmiş hâlidir.)

BOA. HR. SYS. 901/106_14

BOA. HR. SYS. 901/106_14

Belge özeti

Kıbrıs'taki Padişah arazilerinden bazılarına Latakiyye'de bulunan 200 Rusyalı Mûsevî'nin iskânı için Mösyö Sandison'un sunduğu teklifin Hassa Hazinesince kabul edilip edilmeyeceğinin öğrenilmek istendiğine dair İngiltere Elçiliğinden 24 Nisan 1883 tarihinde gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Numara: 35

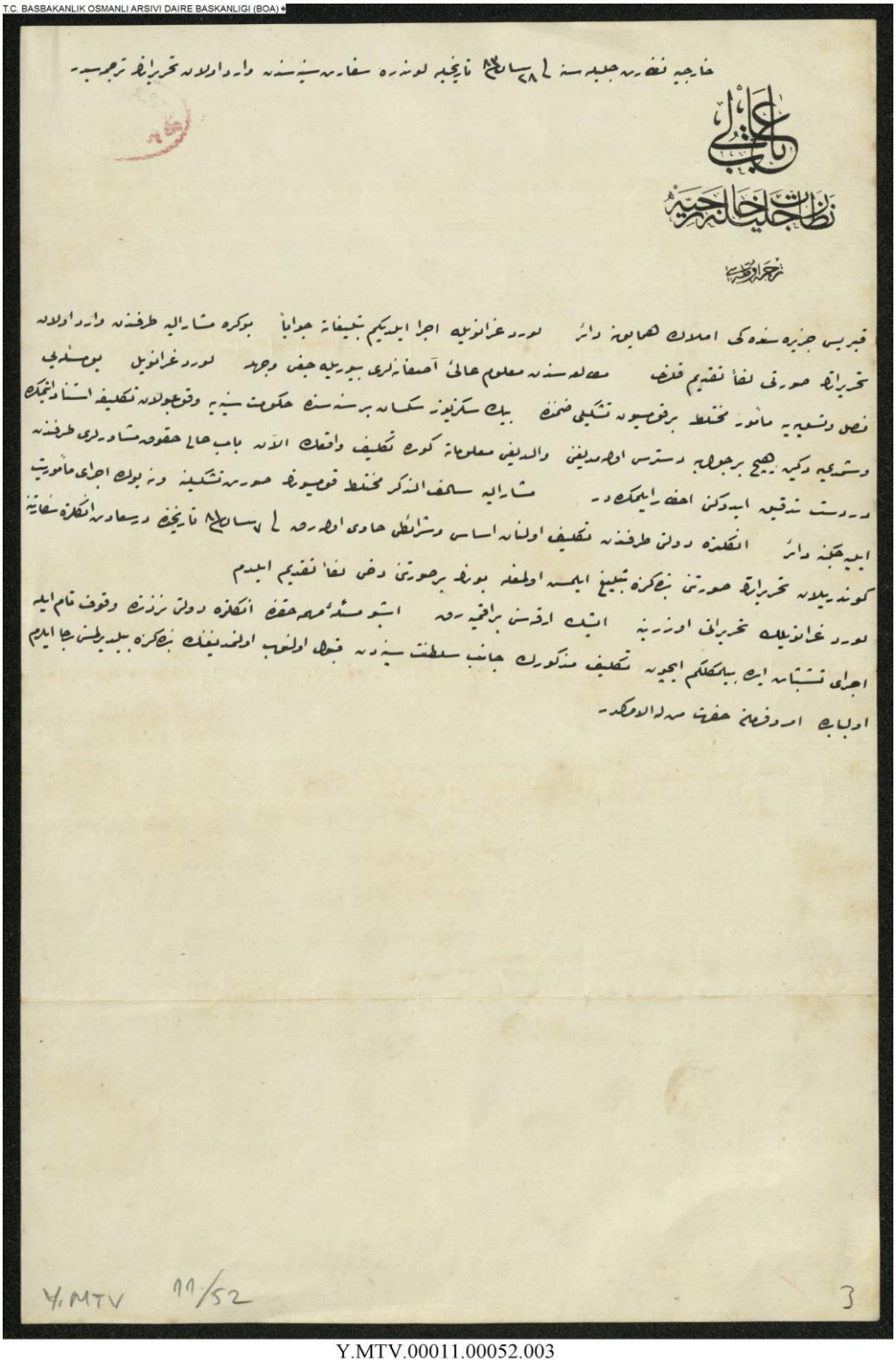
Nev'-i terceme: Kıbrıs'daki emlâk-i hümâyûna Rusya Mûsevîlerinin iskânı hakkında.

İngiltere Sefâretinden fî 24 Nisan sene [18]83 târîhiyle vârid olan bir kıt'a varakanın tercemesidir:

Kıbrıs'da taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhî'den taleb buyurulan arâzînin ba'zılarına el'ân Latakiyye'de bulunan iki yüz Rusyalı Mûsevî'nin iskânı mutasavver olduğundan Mösyö Sandison Hazîne-i Hâssa-i Şâhânenin âtîde muharrer sûret-i tesviyeye muvâfakat edip etmeyeceğini anlamağa çalışacakdır.

Zât-ı hazret-i Pâdişâhî'nin bu vechile işgāl edilen arâzî-i mezkûre hakkındaki metâlibi rehîn-i kabûl olduğu takdîrde Kıbrıs Hükûmeti bu arâzînin sekenesi tarafından te'diye edilen a'şâr veyâhûd ânın yerine mevzû' tekâlîf-i sâ'ire bedelini Hazîne-i Hâssa-i Şâhâneye te'diye edecek ve fakat merkûmlar orada çıkarılmayacakdır. El-yevm işbu sûret-i tesviye büsbütün husûsî 'addedilecek ve taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhî'den taleb buyurulan arâzî-i sâ'ire hakkında cârî olmayacakdır.

BOA. Y. MTV. 11/52_3

Y.MTV.00011.00052.003

BOA. Y. MTV. 11/52_3

Belge özeti

Kıbrıs Adasındaki Padişah mülk/arazilerinin çözümü adına Lord Granville'in yetkili karma bir Komisyon kurulması hususunda 1881 yılında Osmanlı Hükûmeti'ne yapılan teklîfte ısrar ettiğine ve İngiltere tarafından teklif edilen esas-şartları içeren 7 Nisan 1881 tarihli yazının suretinin yeniden sunularak cevap beklendiğine dair Londra Büyükelçiliğinden Dışişleri Bakanlığına gönderilen 28 Nisan 1883 tarihli yazı

Belgenin çeviri yazısı

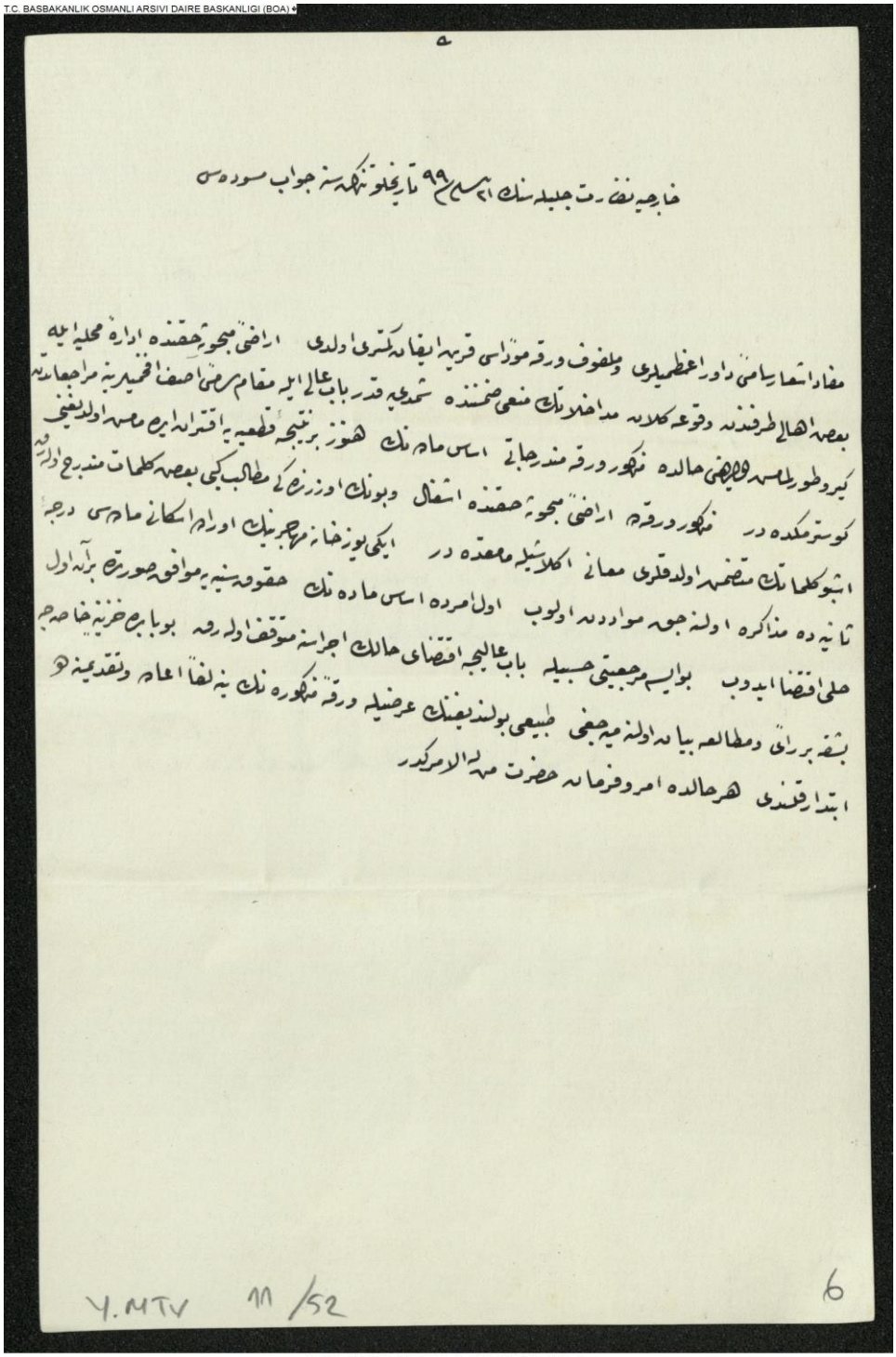
Bâb-ı'Âlî
Nezâret-i Celîle-i Hâriciye
Terceme Odası

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine fî 28 Nisan sene 83 târîhiyle Londra Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan tahrîrâtın tercemesidir.

Kıbrıs Cezîresi'ndeki emlâk-i hümâyûna dâ'ir Lord Granville'e icrâ eylediğim teblîgāta cevâben bu kere müşârünileyh tarafından vârid olan tahrîrâtın sûreti leffen takdîm kılındı. Mütâla'asından ma'lûm-ı 'âlî-i âsafâneleri buyurulacağı vechile Lord Granville bu mes'eleyi fasl ve tesviyeye me'mûr muhtelit bir Komisyon teşkîli zımnında bin sekiz yüz seksen bir senesinde Hükûmet-i Seniyye'ye vukū' bulan teklîfe istinâd etmekde ve şimdiye değin hiçbir cevâba destres olmadığını ve aldığı ma'lûmâta göre teklîf-i vâkı'ın el'ân Bâb-ı'Âlî hukūk müşâvirleri tarafından derdest tedkīk idügünü ihtâr eylemekdedir. Müşârünileyh sâlifü'z-zikr muhtelit Komisyon'un sûret-i teşkîline ve ne yolda icrâ-yı me'mûriyet eyleyeceğine dâ'ir İngiltere Devleti tarafından teklîf olunan esâs ve şerâ'iti hâvî olarak fî 7 Nisan sene 81 târîhinde Dersaâdet İngiltere Sefâretine gönderilen tahrîrâtın sûretini bendenize teblîğ eylemiş olmağla bunun bir sûretini dahi leffen takdîm eyledim.

Lord Granville'in tahrîrâtı üzerine işin arkasını bırakmayarak işbu mes'ele-i mühimme hakkında İngiltere Devleti nezdinde vukūf-ı tâm ile icrâ-yı teşebbüsât edebilmekliğim için teklîf-i mezkûrun cânib-i Saltanat-ı Seniyye'den kabûl olunup olunmadığının bendenize bildirilmesini ricâ eylerim. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

BOA. Y. MTV. 11/52_6

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

Y.MTV.00011.00052.006

BOA. Y. MTV. 11/52_6

Belge özeti

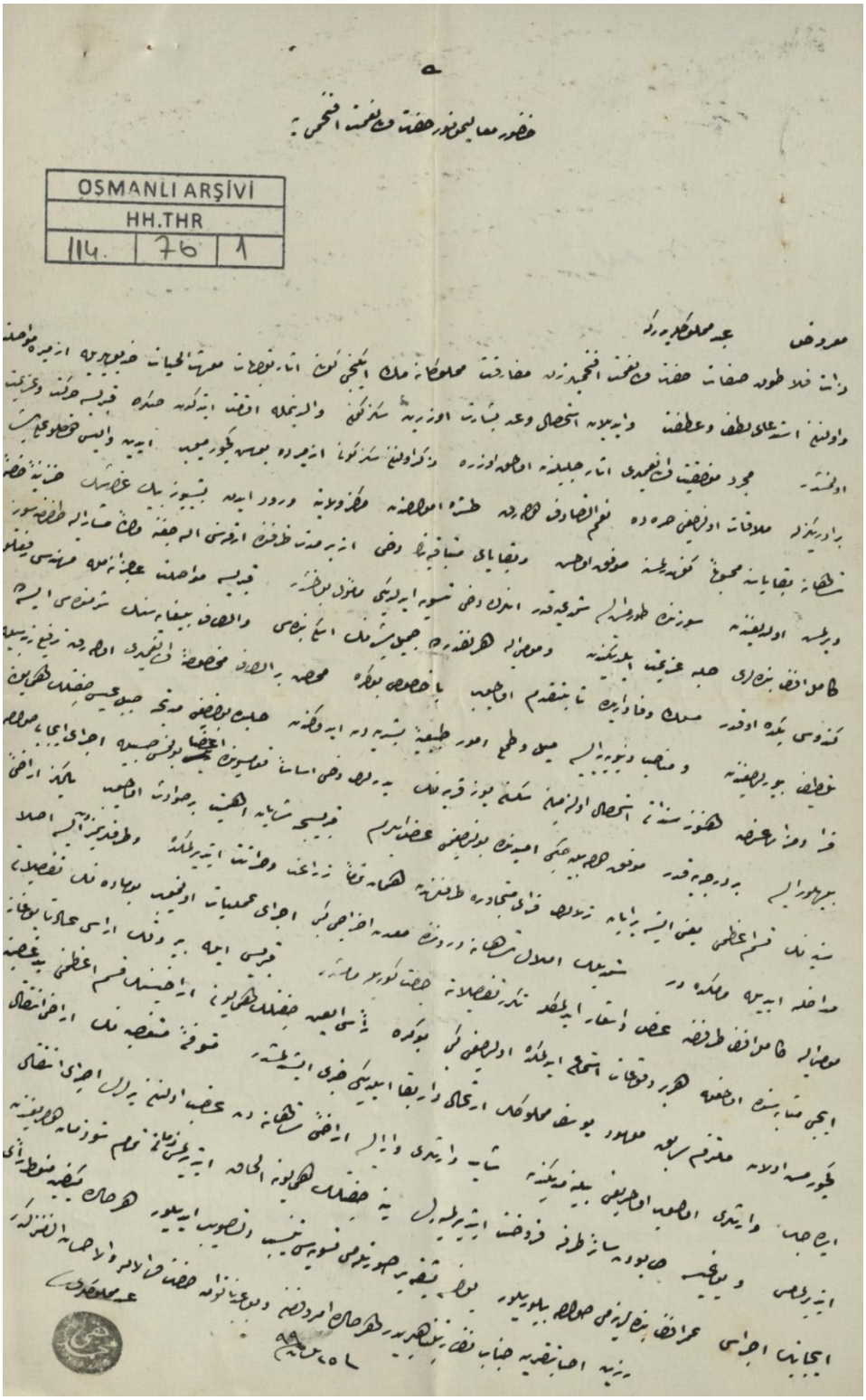
Kıbrıs'taki iki yüz hane muhacirin iskânı mâddesinin ikinci derecede müzakere edilecek başlık olduğu ve öncelikle ana meselenin Padişah hukûkuna uygun şekilde çözümünün gerektiği hususunda Hassa Hazinesinin Dışişleri Bakanlığının 3 Mayıs 1883 tarihli yazısına verdiği cevap

Belgenin çeviri yazısı

Hâriciye Nezâret-i Celîlesinin 21 Nisan sene 99 târîhli tezkiresine cevâb müsveddesi

Müfâd-ı iş‘âr-ı sâmî-i dâver-i a‘zamîleri ve melfûf varaka müeddâsı karîn-i îkân-ı kemterî oldu. Arâzî-i mebhûse hakkında İdâre-i Mahalliyye ile ba‘zı ahâlî tarafından vukū‘a gelen müdâhalâtın men‘i zımnında şimdiye kadar Bâb-ı‘Âlî ile Makām-ı sâmî-i âsaf-ı efhamîlerine mürâca‘atdan geri durulmamış olduğu hâlde mezkûr varaka mündericâtı esâs mâddenin henüz bir netîce-i kat‘iyyeye iktirân edememiş olduğunu göstermekdedir. Mezkûr varakada arâzî-i mebhûse hakkında “işgāl” ve bunun üzerindeki “metâlib” gibi ba‘zı kelimât münderic olarak işbu kelimâtın mutazammın oldukları me‘ânî anlaşılamamaktadır. İki yüz hâne muhâcirînin orada iskânı mâddesi derece-i sâniyede müzâkere olunacak mevâddan olup evvel emirde esâs mâddenin hukūk-ı Seniyye'ye muvâfık sûretde bir ân evvel halli iktizâ edip bu ise merci‘iyeti hasebiyle Bâb-ı‘Âlî'ce iktizâ-yı hâlin icrâsına mütevakkıf olarak bu bâbda Hazîne-i Hâssaca başka bir re’y ve mütâla‘a beyân olunamayacağı tabî‘î bulunduğunun ‘arzıyla varaka-i mezkûrenin yine leffen i‘âde ve takdîmine ibtidâr kılındı. Herhâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

BOA. HH. THR. 114/76_1

OSMANLI ARŞİVİ
HH.THR
114. 76 1

BOA. HH. THR. 114/76_1

Belge özeti

Padişah'ın Kıbrıs'taki arazilerinin büyük kısmında çevredeki köylüler tarafından tarım yapılmakta olmasına rağmen kendilerince bir engelleme yapılmadığına ve bazı gelişmelere dair Mehmed Hakkı Efendi tarafından 7 Mayıs 1883'te Hassa Hazinesine gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Huzûr-ı Ma'âlî-mevfûr-ı Hazret-i Veliyy-ni'met-i Efhamîye

Ma'rûz-ı 'abd-i memlûkleridir ki,

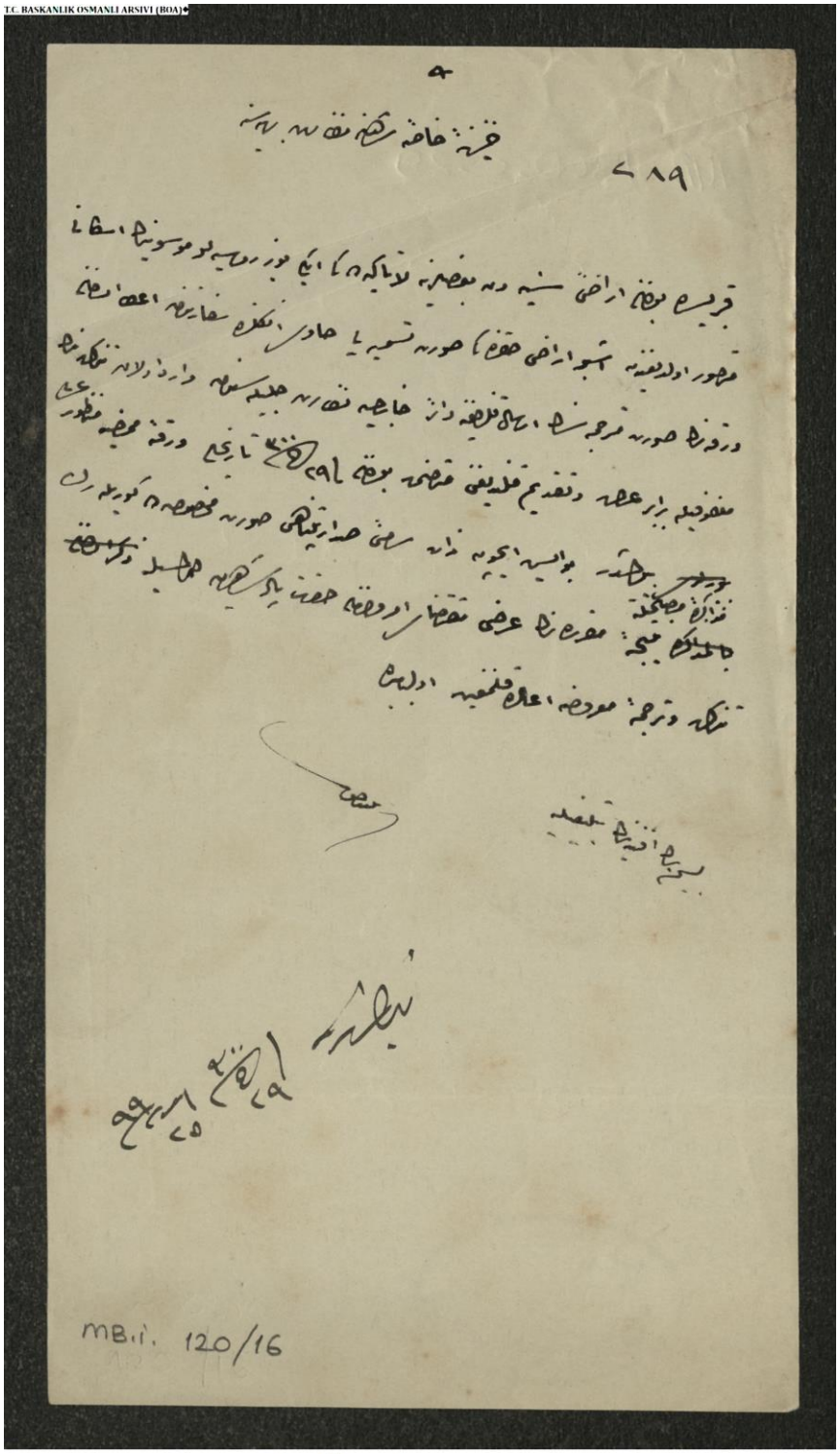
Zât-ı Felatun-sıfât-ı hazet-i veliyy-i ni'met-i efhamîlerinden müfârakat-ı memlûkânemin ikinci günü âsâr-ı teveccühât-ı mûrisü'l-hayât-ı hidîvîleriyle İzmir'e muvâsalat ve olunan istid'â-yı lütf ü 'âtıfet ve edilen istihsâl-i va'd-i beşâret üzerine sekiz gün vâlideynimle ikâmet etdikden sonra Kıbrıs'a hareket ve 'azîmet olunmuşdur. Mücerred muvaffakiyet-i veliyyü'n-ni'amîleri âsâr-ı celîlinden olmak üzere zikr olunan sekiz günü İzmir'de boş geçirmeyip Aydın Vâlîsi Devletlü Ali Paşa birâderinizle mülâkât olunduğu sırada ni'me't-tesâdüf olarak taşra emvâlinden merkez-i vilâyete vürûd eden beş yüz bin guruşun Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne bakāyâsına mahsûben gönderilmesine muvaffak olmuş ve bakāyâ-yı mütebâkiyenin dahi az bir müddet zarfında arkasını alacağına vâlî-i müşârünileyh tarafından söz verilmiş olduğundan sözünde durmuş ise şimdiye kadar ânların dahi tesviye edildiği me'mûl bulunmuşdur. Kıbrıs'a muvâsalat-ı 'âcizânemle Mühendis Rif'atlü Kâmil Efendi bendeleri Haleb'e 'azîmet eylediğinden ve mûmâileyh her ne kadar da Cemil Paşa'nın eski bendesi ve eltâf-ı bî-gāyesinin şermendesi ise de kendisi pek de o kadar meslek-i vefâdârîde sâbit-kadem olmayıp bâ-husûs bu kere mahz bir eltâf-ı mahsûsa-i veliyy-i ni'amîleri olarak terfî'-i rütbesiyle taltîf buyurulduğundan ve menâsıb-ı dünyeviyyeye ise meyl ve tama' umûr-ı tabî'iyye-i beşeriyyeden idüğünden Haleb'de bulunduğu müddetce Cebel-i 'Îsâ Çiftlik-i Hümâyûnu kurâ ve mezâri'inden henüz senedâtı istihsâl olunamayan seksen yüz karyenin pederleri dahi esâsen Komisyon'da a'zâ bulunması hasebiyle icrâ-yı îcâbı havâle buyurulur ise bir dereceye kadar muvaffak olabileceği ümîdinde bulunduğumu 'arz eylerim. Kıbrıs'ca şâyân-ı ehemmiyet bir havâdis olmayıp yalnız arâzî-i seniyyenin kısm-ı a'zamı ya'nî işe yarayan tarlaları kurâ-yı mütecâvire taraflarından hemen tamâmen zirâ'at ve harâset etdirilmekde ve taraflarımızdan ise aslâ müdâhale edilememekdedir. Şimdilik emlâk-i şâhâne derûnunda ma'den ihrâcı gibi icrâ-yı 'ameliyât olunmayıp bu mâddenin tafsîlâtı mûmâileyh Kâmil Efendi tarafından 'arz u iş'âr edilmekle tekerrür-i tafsîlâta hâce görülememişdir. Kıbrıs ile Beyrut'un arası 'âdetâ Boğaziçi mesâbesinde olmağla her bir vukū'ât istimâ' edilmekde olduğu gibi bu kere Resulayn Çiftlik-i Hümâyûnu arâzîsinin kısm-ı a'zamını yed-i gasbına geçirmiş olan mültezim-i sâbık-ı ma'hûd Yusuf Memlûk'ün irtihâl-i dâr-ı bekā eylediği haberi işidilmişdir. Müteveffâ-yı mütegassıbenin arâzî intikāl edecek vârisleri olup olmadığı bilinemediğinden şâyed vârisleri var ise arâzî-i şâhâneden gasb olunan yerlerin icrâ-yı intikāl etdirilmemesi ve yoğise tapudan sâ'ir tarafa fürûht etdirilmeyerek yine çiftlik-i hümâyûna ilhâk etdirilmesi zamânı tamâm şu zamân olduğundan îcâbının icrâsı Ömer Efendi bendelerine mi havâle buyurulur yohsa başka bir sûretle mi tesviyesi

tensîb ve tasvîb edilir herhâlde keyfiyyet menût-ı re’y-i rezîn-i isâbet-karîn-i cenâb-ı Nezâret-penâhîleridir. Herhâlde emr ü fermân ve bu ‘abd-i nâ-tüvân-ı hazret-i veliyyü'l-emr ve'l-ihsân efendimizindir.

Fî 25 Nisan sene [12]99.

‘Abd-i memlûkleri
Mehmed Hakkı

BOA. MB. İ. 120/16_1

MB.İ..00120.00016.001

BOA. MB. İ. 120/16_1

Belge özeti

Kıbrıs'ta bulunan Padişah ararizelerinden bazılarına Latakiyye'deki 200 Rusyalı Mûsevî'nin yerleştirilmesi düşüncesine dâir İngiltere Büyükelçiliği yazısı tercümesinin incelendiğine ve konuya Sadâret Makâmınca da son derece önem verildiğinden işin bir an önce karara bağlanacağına dair Padişah Mabeyninden Hassa Hazinesine 7 Mayıs 1883 tarihinde gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

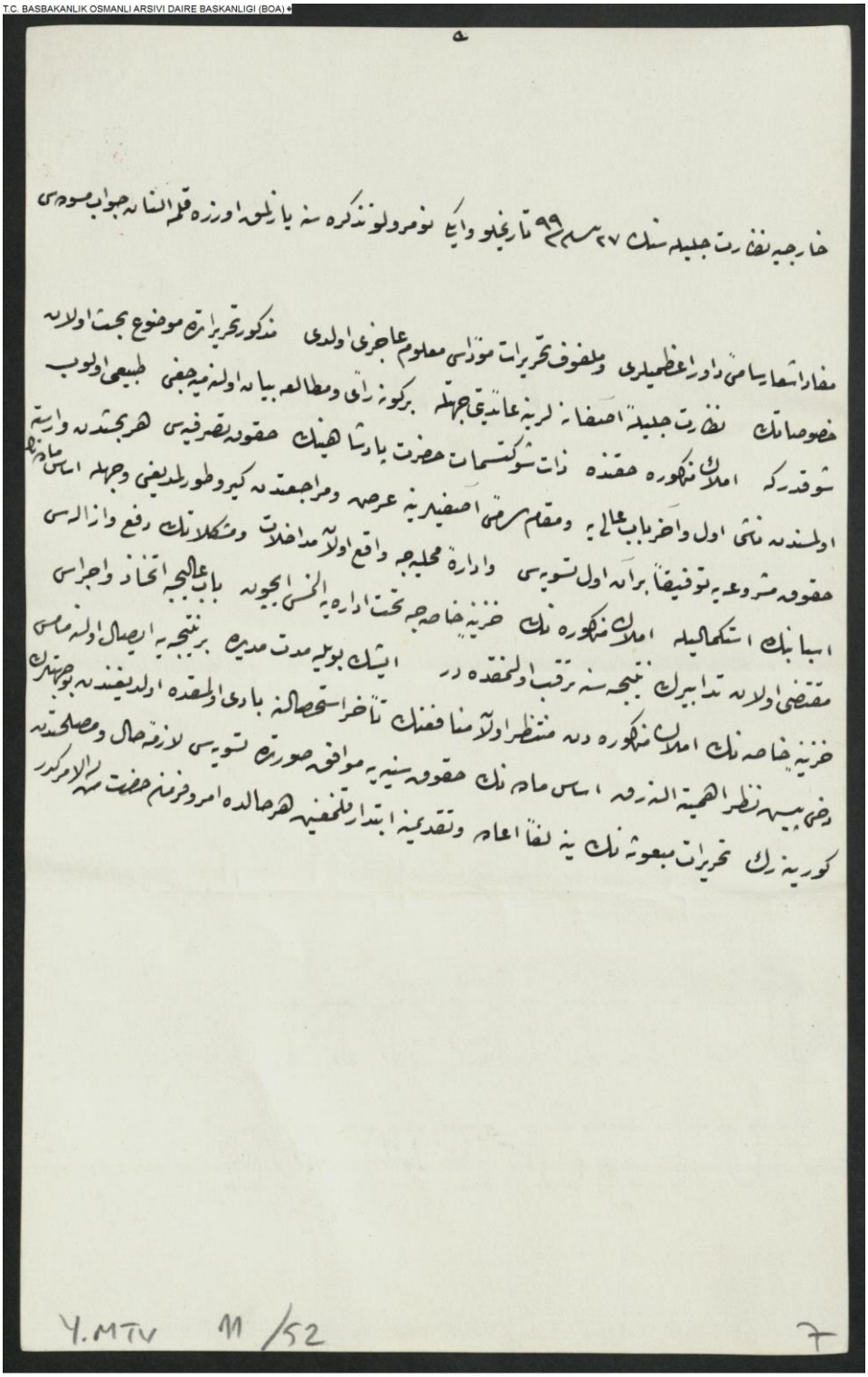
Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Behiyyesine

Kıbrıs'da bulunan arâzî-i seniyyeden ba‘zılarına Latakiyye'deki (Lattuquie) iki yüz Rusyalı Mûsevî'nin iskânı mutasavver olduğundan işbu arâzî hakkındaki sûret-i tesviyeyi hâvî İngiltere Sefâretinden i‘tâ olunan varakanın sûret-i mütercemesinin irsâl kılındığına dâ’ir Hâriciye Nezâret-i Celîlesinden vârid olan tezkirenin melfûfuyla berâber ‘arz ve takdîm kılındığını mutazammın bulunan fî 29 C. sene [1]300 târîhli varaka-i mümzaye manzûr-ı ‘âlî buyurulmuşdur. Bu iş için zât-ı sâmî-i Sadâret-penâhî sûret-i mahsûsada görülerek müzâkere-i maslahatla netîce-i mukarrerenin ‘arzı muktezâ-yı emr ü fermân-ı hazret-i Pâdişâhî'den olmasıyla tezkire ve terceme-i ma‘rûza i‘âde kılınmağın ol bâbda.

Besim Beyefendi'nin teblîğiyle,

Yazıldı, fî 29 C. sene [1]300, fî 25 Nisan sene [12]99

BOA. Y. MTV. 11/52_7

Y.MTV.00011.00052.007

BOA. Y. MTV. 11/52_7

Belge özeti

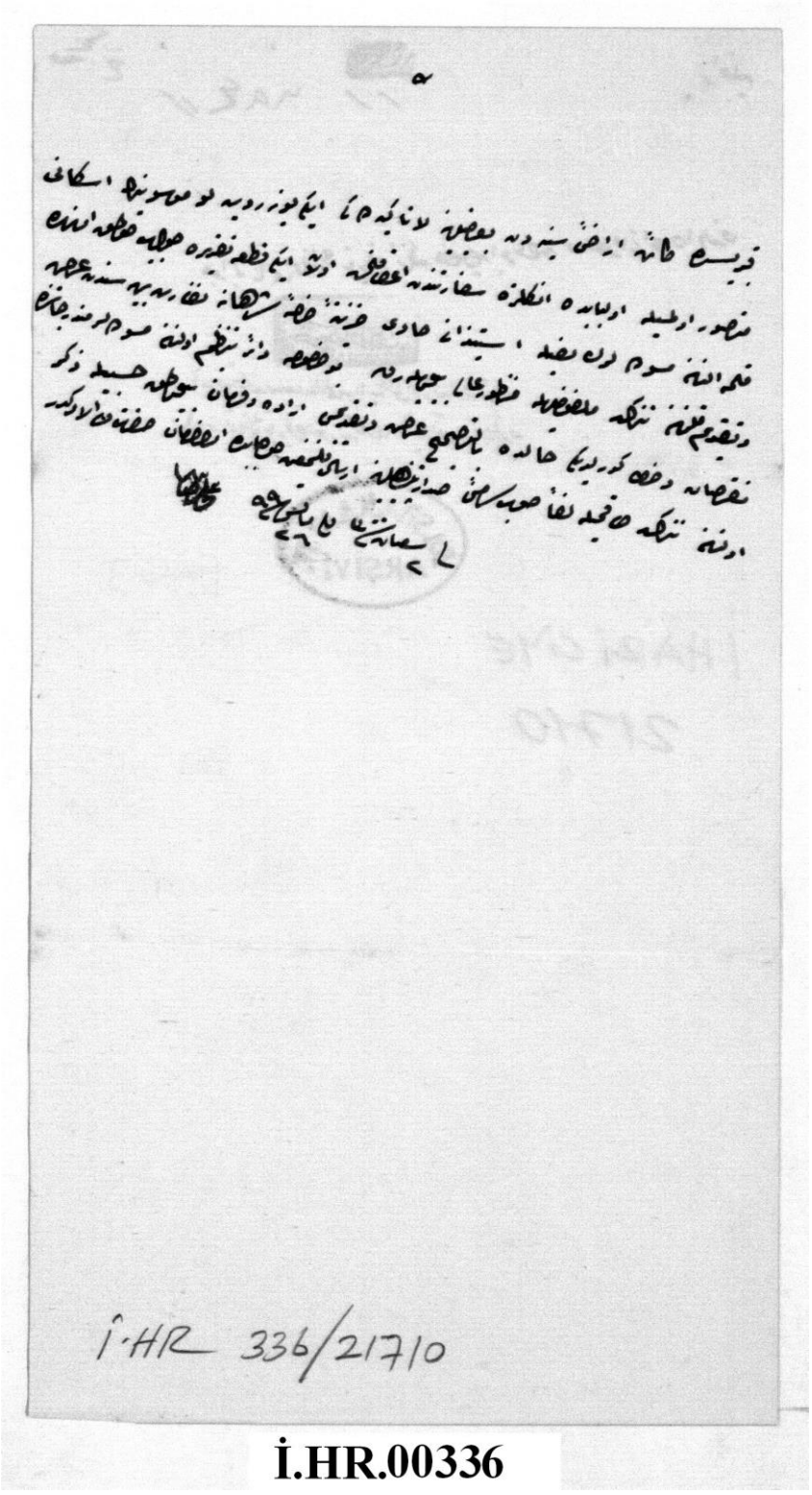
Kıbrıs'taki Padişah arazileri hakkında ana maddenin Padişah hukûkuna uygun şekilde bir an önce çözüme kavuşturulması gerektiğine dair Hâssa Hazînesinin Dışişleri Bakanlığının 9 Mayıs 1883 tarihli yazısına verdiği cevap

Belgenin çeviri yazısı

Hâriciye Nezâret-i Celîlesinin 27 Nisan sene 99 târîhli ve iki numaralı tezkiresine yazılmak üzere kaleme alınan cevâb müsveddesi

Müfâd-ı iş‘âr-ı sâmî-i dâver-i a‘zamîleri ve melfûf tahrîrât müeddâsı ma‘lûm-ı ‘âcizî oldu. Mezkûr tahrîrâtda mevzû‘-ı bahs olan husûsâtın Nezâret-i celîle-i âsafânelerine ‘âidiyeti cihetle bir gûne re’y ve mütâla‘a beyân olunamayacağı tabî‘î olup şu kadar ki emlâk-i mezkûre hakkında zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'nin hukūk-ı tasarrufiyyesi her bahisten vâreste olmasından nâşî evvel ve âhir Bâb-ı‘Âlî'ye ve Makām-ı Sâmî-i âsafânelerine ‘arz ve mürâca‘atdan geri durulmadığı vechile esâs mâddenin hukūk-ı meşrû‘aya tevfîkan bir ân evvel tesviyesi ve İdâre-i Mahalliyyece vâkı‘ olan müdâhalât ve müşkilâtın def‘ ve izâlesi esbâbının istikmâliyle emlâk-i mezkûrenin Hazîne-i Hâssaca taht-ı idâreye alınması için Bâb-ı‘Âlî'ce ittihâz ve icrâsı muktezî tedâbîrin netîcesine terakkub olunmakdadır. İşin böyle müddet-i medîde bir netîceye îsâl olunamaması Hazîne-i Hâssa'nın emlâk-i mezkûreden muntazar olan menâfi‘inin te’ahhur-ı istihsâline bâdî olmakda olduğundan bu cihetlerin dahi pîş-i nazar-ı ehemmiyete alınarak esâs mâddenin hukūk-ı Seniyye'ye muvâfık sûretde tesviyesi lâzıme-i hâl ve maslahatdan görünerek tahrîrât-ı meb‘ûsenin yine leffen i‘âde ve takdîmine ibtidâr kılınmağın herhâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

BOA. İ. HR. 336/21710

BOA. İ. HR. 336/21710

Belge özeti

Kıbrıs'ta bulunan Padişah arâzîlerinden bazılarına Latakiyye'deki iki yüz Rusyalı Mûsevî'nin yerleştirilmesinin tasarlanması nedeniyle İngiltere Büyükelçiliğinden verilmiş olan iki adet nota ve cevap müsveddelerinin Padişah'a sunulduğu ancak eksiklerin düzeltilmesi emredilerek tümünün 8 Haziran 1883 tarihinde Sadrazamlık Makamına gönderildiği

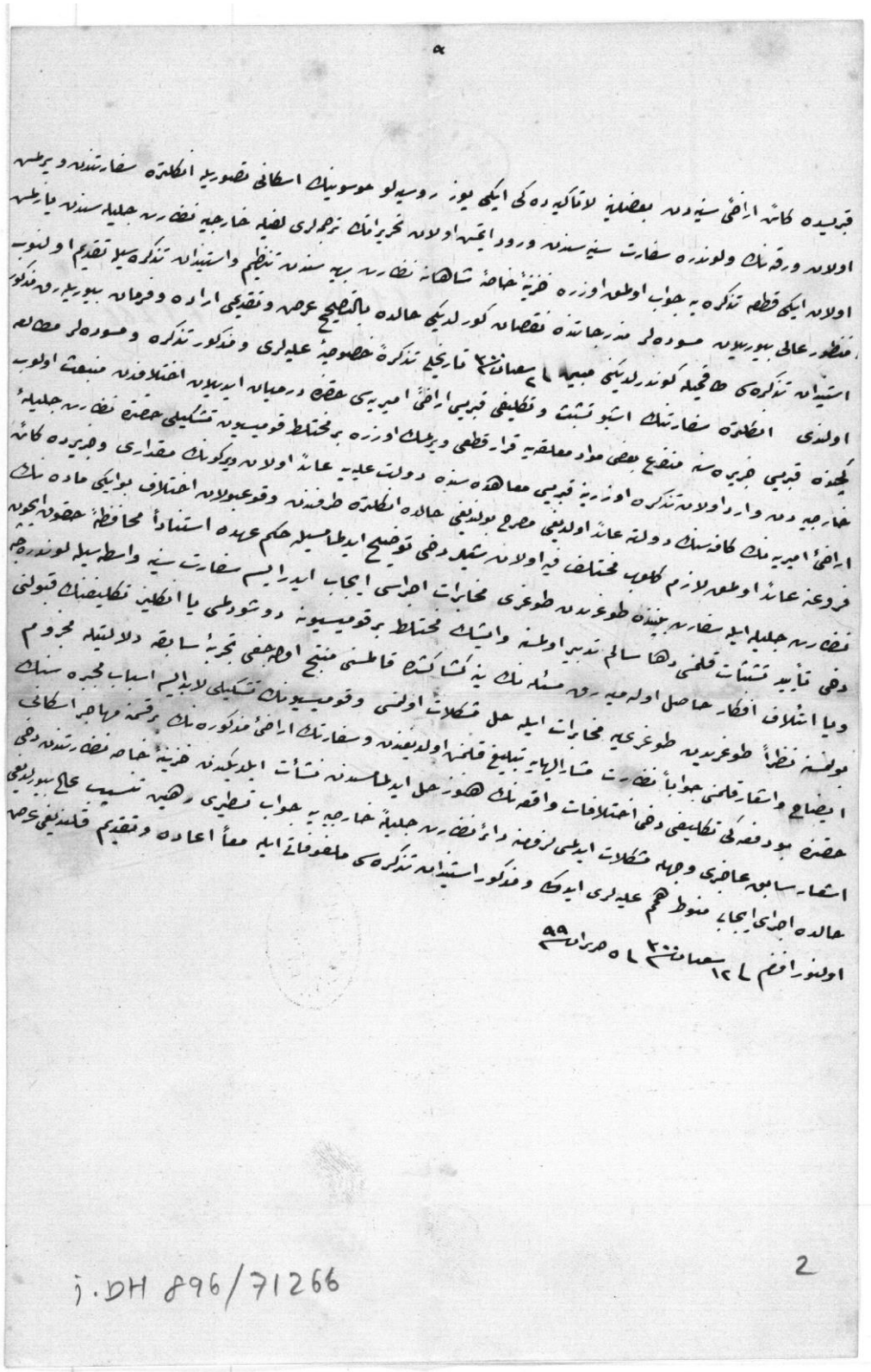
Belgenin çeviri yazısı

Kıbrıs'da kâ'in arâzî-i seniyyeden ba'zılarına Latakiyye'deki (Lattuquie) iki yüz Rusyalı Mûsevî'nin iskânı mutasavver olmasıyla ol bâbda İngiltere Sefâretinden i'tâ kılınmış olan iki kıt'a takrîre cevâb olmak üzere kaleme alınan müsveddelerin leffiyle istîzânı hâvî Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Behiyyesinden 'arz ve takdîm kılınan tezkire melfûflarıyla manzûr-ı 'âlî buyurularak bu husûsa dâ'ir tanzîm olunan müsveddeler mündericâtında noksân ve hatâ görüldüğü hâlde bi't-tashîh 'arz ve takdîmi irâde ve fermân buyurulmak hasebiyle zikr olunan tezkire takımıyla leffen savb-ı sâmî-i Sadâret-penâhîlerine irsâl kılınmağın ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 2 Şa'bân sene [1]300 ve fî 26 Mayıs sene [12]99

(İmzâ)

BOA. İ. DH. 896/71266_2

İ.DH 896/71266

2

İ.DH.00896

BOA. İ. DH. 896/71266_2

Belge özeti

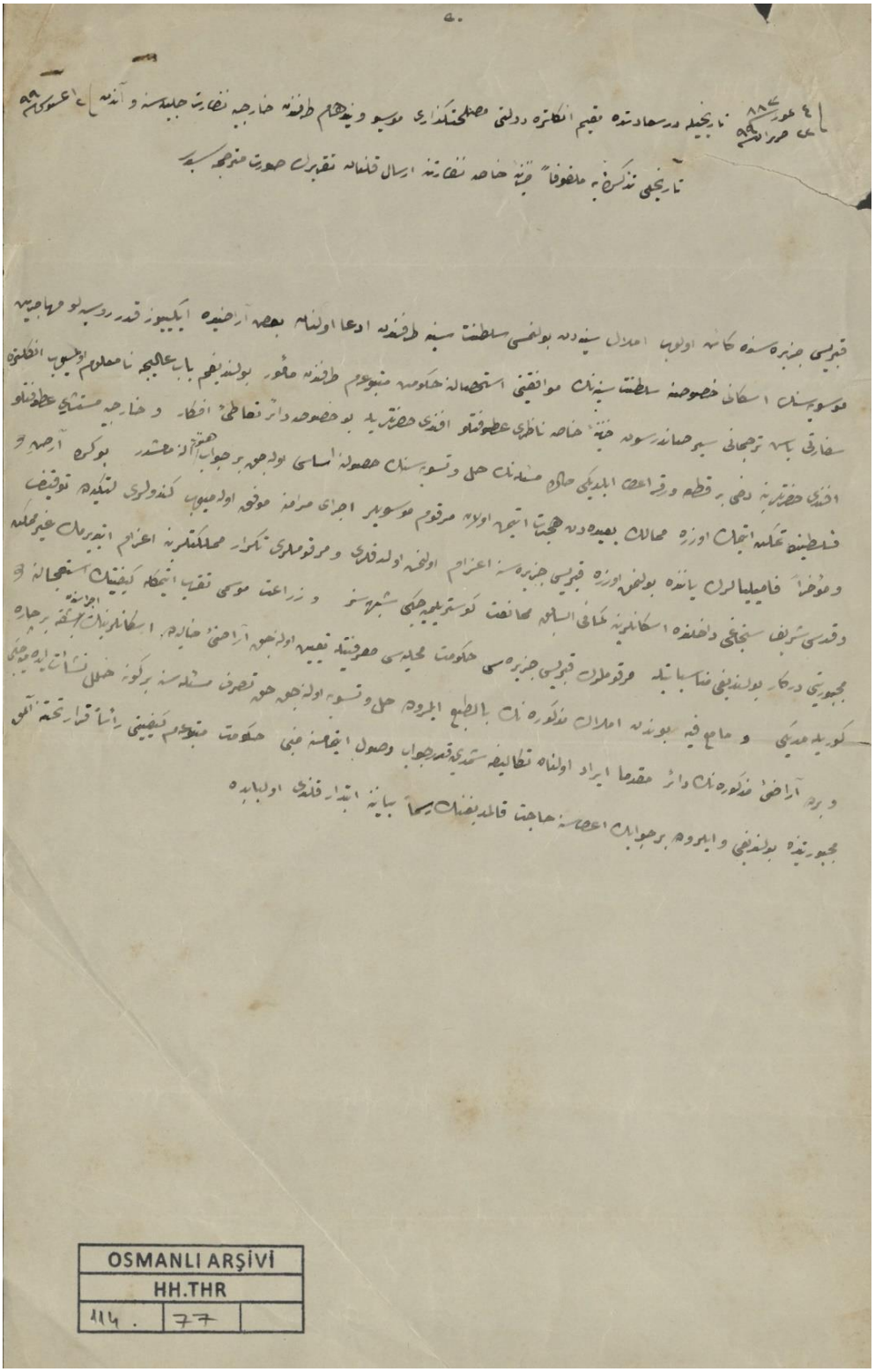
Kıbrıs Anlaşması'nda Osmanlı'ya ait olan verginin miktarı ve Ada'da bulunan Padişah topraklarının Osmanlı'ya aidiyeti açık olduğu hâlde İngiltere tarafından çıkarılan tartışmaların çözümü için Dışişleri Bakanlığı ile Büyükelçilik arasında doğrudan doğruya yazışmalar yapılmasının ve Londra Büyükelçiliği aracılığıyla da girişimlerde bulunulmasının daha isabetli olacağının Dışişleri Bakanlığına 18 Haziran 1883 tarihinde bildirildiği

Belgenin çeviri yazısı

Kıbrıs kâ'in arâzî-i seniyyeden ba'zılarına Latakiyye'deki iki yüz Rusyalı Mûsevî'nin iskânı tasavvuruyla İngiltere Sefâretinden verilmiş olan varakanın ve Londra Sefâret-i Seniyyesi'nden vürûd etmiş olan tahrîrâtın tercemeleri leffiyle Hâriciye Nezâret-i Celîlesinden yazılmış olan iki kıt'a tezkireye cevâb olmak üzere Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Behiyyesinden tanzîm ve istîzân tezkiresiyle takdîm olunup manzûr-ı 'âlî buyurulan müsveddeler mündericâtında noksân görüldüğü hâlde bi't-tashîh 'arz ve takdîmi irâde ve fermân buyurularak mezkûr istîzân tezkiresi takımıyla gönderildiğini mübeyyin 2 Şa'bân sene 300 (m. 8 Haziran 1883) târîhli tezkire-i husûsiyye-i 'aliyyeleri ve mezkûr tezkire ve müsveddeler mütâla'a olundu. İngiltere Sefâretinin işbu teşebbüs ve teklîfi Kıbrıs arâzî-i emîriyyesi hakkında dermeyân edilen ihtilâfdan münba'is olup geçende Kıbrıs Cezîresi'ne müteferri' ba'zı mevâdd-ı mu'allakaya karâr-ı kat'î verilmek üzere bir muhtelit Komisyon teşkîli hakkında Nezâret-i Celîle-i Hâriciyeden vârid olan tezkire üzerine Kıbrıs Mu'âhedesi'nde Devlet-i 'Aliyye'ye 'âid olan verginin mikdârı ve Cezîre'de kâ'in arâzî-i emîriyyenin kâffesinin Devlet'e 'âid olduğu musarrah bulunduğu hâlde İngiltere tarafından vukū' bulan ihtilâf bu iki mâddenin fürû'una 'âid olmak lâzım gelip muhtelefün-fîh olan şeyler dahi tavzîh edilmemesiyle hükm-i 'ahde istinâden muhâfaza-i hukūk için Nezâret-i Celîle ile Sefâret beyninde doğrudan doğru(ya) muhâberât icrâsı îcâb eder ise Sefâret-i Seniyye vâsıtasıyla Londra'ca dahi te'yîd-i teşebbüsât kılınması daha sâlim tedbîr olmasına ve işin muhtelit bir Komisyon'a düşürülmesi ya İngiliz teklîfinin kabûlünü veya i'tilâf-ı efkâr hâsıl olamayarak mes'elenin yine keşâkeşde kalmasını müntic olacağı tecrübe-i sâbıka delâletiyle meczûm bulunmasına nazaran doğrudan doğruya muhâberât ile hall-i müşkilât olunması ve Komisyon'un teşkîli lâbüd ise esbâb-ı mücbiresinin îzâh ve iş'âr kılınması cevâben Nezâret-i müşârünileyhâya teblîğ kılınmış olduğundan ve Sefâretin arâzî-i mezkûrenin bir kısmına muhâcir iskânı hakkında bu def'aki teklîfi dahi ihtilâfât-ı vâkı'anın henüz halledilmemesinden neş'et eylediğinden Hazîne-i Hâssa Nezâretinden dahi iş'âr-ı sâbık-ı 'âcizî vechile müşkilât edilmesi lüzûmuna dâ'ir Nezâret-i Celîle-i Hâriciyeye cevâb tastîri rehîn-i tensîb-i 'âlî buyurulduğu hâlde icrâ-yı îcâbı menût-ı himem-i 'aliyyeleri idüğü ve mezkûr istîzân tezkiresi melfûfâtı ile me'an i'âde ve takdîm kılındığı 'arz olunur efendim.

Fî 12 Şa'bân sene 300, fî 5 Haziran sene 99 (m. 18 Haziran 1883).

BOA. HH. THR. 114/77_1

BOA. HH. THR. 114/77_1

Belge özeti

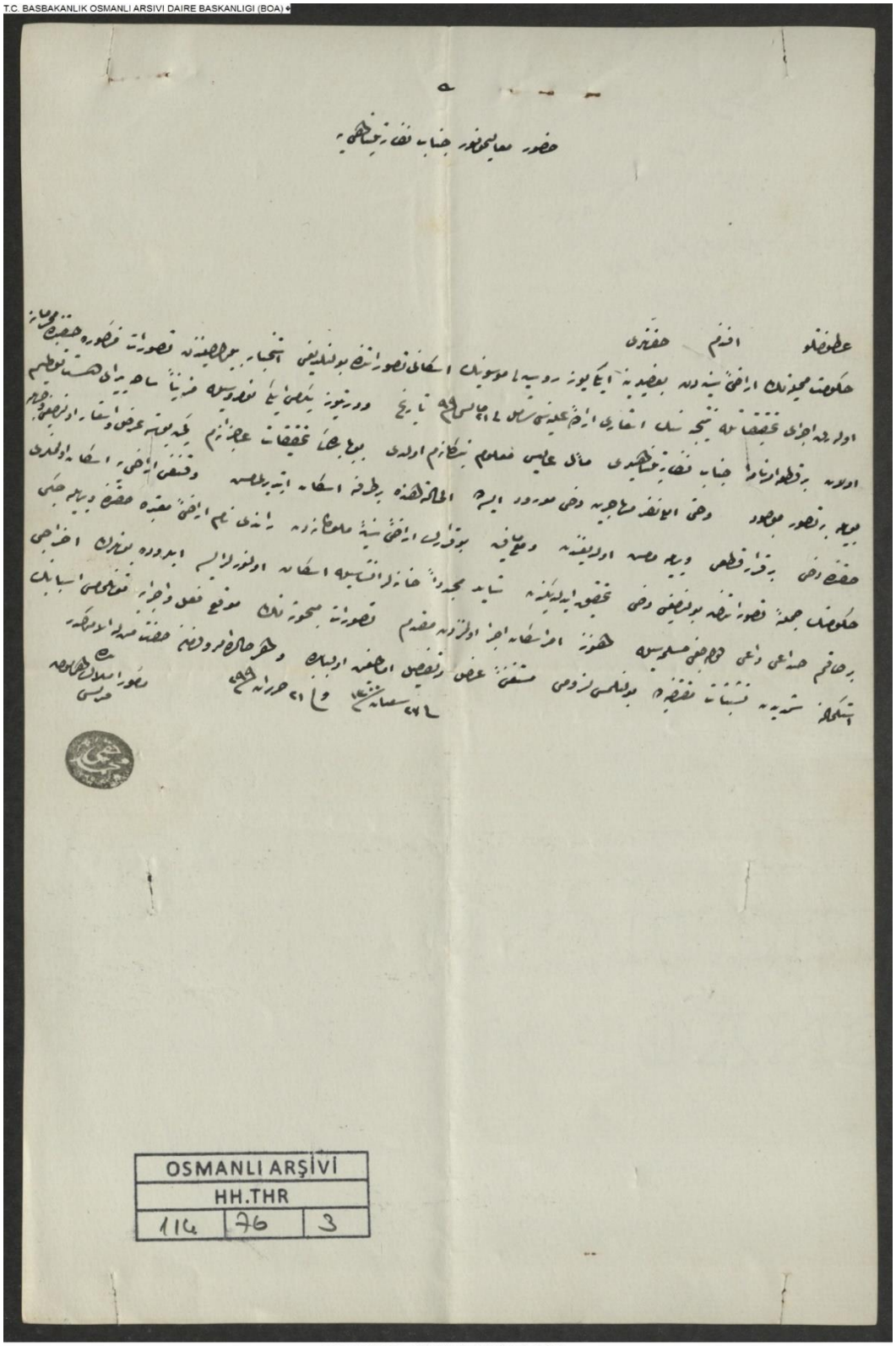
200 Mûsevî'nin Kıbrıs Adası'nda Padişah'a ait araziye yerleştirilmesine dair İstanbul'da bulunan İngiltere Maslahatgüzârı Mösyö Wyndham tarafından 3 Temmuz 1883 tarihinde Dışişleri Bakanlığına ve oradan da Hassa Hazinesine gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Fî 3 Temmuz sene [1]883 - 22 Haziran sene [12]99 târîhiyle Dersaâdet'de mukīm İngiltere Devleti Maslahatgüzârı Mösyö Wyndham tarafından Hâriciye Nezâret-i Celîlesine ve ândan fî 2 Ağustos sene [12]99 târîhli tezkireye melfûfen Hazîne-i Hâssa Nezâretine irsâl kılınan takrîrin sûret-i mütercemesidir:

Kıbrıs Cezîresi'nde kâ'in olup emlâk-i seniyyeden bulunması Saltanat-ı Seniyye tarafından iddi'â olunan ba'zı arâzîde iki yüz kadar Rusyalı muhâcirîn-i Mûsevîyyesinin iskânı husûsuna Saltanat-ı Seniyye'nin muvâfakatini istihsaline hükûmet-i metbû'am tarafından me'mûr bulunduğum Bâb-ı'Âlî'ce nâ-ma'lûm olmayıp İngiltere Sefâreti Baştercemânı Sir Sanderson Hazîne-i Hâssa Nâzırı 'atûfetlü efendi hazretleriyle bu husûsa dâ'ir te'âtî-i efkâr ve Hâriciye müsteşârı 'atûfetlü efendi hazretlerine dahi bir kıt'a varaka i'tâ eylediği hâlde mes'elenin hall ü tesviyesinin husûlüne esâs olacak bir cevâb henüz alınamamışdır. Bu kere 'arz-ı Filistin'de temekkün etmek üzere memâlik-i ba'îdeden hicret etmiş olan merkûm Mûsevîler icrâ-yı merâmına muvaffak olamayıp kendileri Latkiya'da tevkîf ve mu'ahharan familyaların yanında bulunmak üzere Kıbrıs Cezîresi'ne i'zâm olunmuş oldukları ve merkûmları tekrâr memleketlerine i'zâm etdirmek gayr-i mümkin ve Kudüs-i Şerîf Sancağı dâhilinde iskânlarına kemâ fi's-sâbık mümâna'at gösterilmeyeceği şübhesiz ve zirâ'at mevsimi takarrub etmekle keyfiyyetin isti'câline mecbûriyeti derkâr bulunduğu münâsebâtıyla merkûmların Kıbrıs Cezîresi Hükûmet-i Mahalliyyesi ma'rifetiyle ta'yîn olunacak arâzî-i hâliyede iskânlarının icrâsından başka bir çâre görülemediği ve ma'amâfîh bundan emlâk-i mezkûrenin bi't-tab' ileride hall ü tesviye olunacak hakk-ı tasarruf mes'elesine bir gûne halel neş'et edemeyeceği ve bir de arâzî-i mezkûrenin [mezkûreye] dâ'ir mukaddemâ îrâd olunan tekâlîfe şimdiye kadar cevâb vusûl etmemesine mebnî hükûmet-i metbû'am keyfiyyeti re'sen karâr tahtına almak mecbûriyetinde bulunduğu ve ileride bir cevâbın i'tâsına hâcet kalmadığının resmen beyânına ibtidâr kılındı. Ol bâbda.

BOA. HH. THR. 114/76_3

HH.THR.00114.00076.003

BOA. HH. THR. 114/76_3

Belge özeti

Kıbrıs Yerel Hükûmeti'nin bazı araziye 200 Rusyalı Mûsevî'yi yerleştireceği haberinin gerçek olduğuna, 50 muhacirin şimdiden gelmiş olduğuna ancak yer konusunda da kesin bir karar alınmadığına, evler inşa edilerek yerleştirilirlerse ileride bunların çıkartılması zorlaşacağına, dolayısıyla iskân gerçekleşmeden önce tasarının hayata geçirilmesinin engellenmesine dair Mehmed Hakkı Efendi'den Hassa Hazinesine gönderilen 3 Temmuz 1883 tarihli yazı

Belgenin çeviri yazısı

Huzûr-ı Ma'âlî-mevfûr-ı Cenâb-ı Nezâret-penâhîye

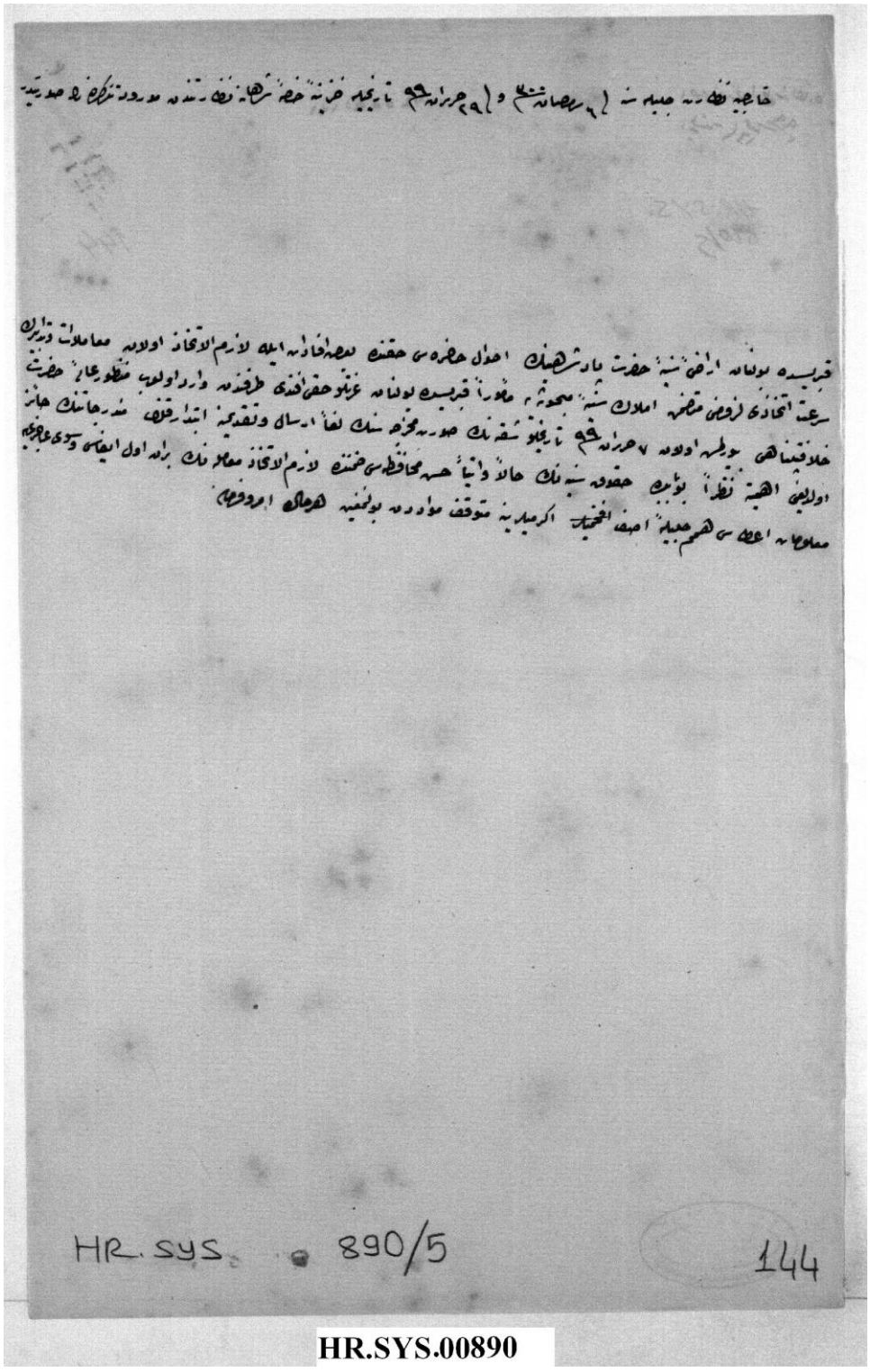
'Atûfetlü Efendim Hazretleri,

Hükûmet-i Mahalliyyenin arâzî-i seniyyeden ba'zılarına iki yüz Rusyalı Mûsevî'nin iskânı tasavvurâtında bulunduğu istihbâr bulunduğundan tasavvurât-ı mezkûre hakkında mahremâne olarak icrâ-yı tahkīkātla netîcesinin iş'ârı irâde-i 'aliyyesini şâmil fî 21 Mayıs sene 99 târîh ve dört yüz yirmi iki numarasıyla müzeyyenen sâha-pîrâ-yı dest-i ta'zîm olan bir kıt'a emirnâme-i cenâb-ı Nezâret-penâhîleri me'âl-i 'âlîsi ma'lûm-ı bendegânem oldu. Bu bâbdaki tahkīkāt-ı 'âcizânem geçen posta 'arz ve iş'âr olunduğu vechile böyle bir tasavvur mevcûd ve hattâ elli nefer muhâcirîn dahi mevrûd ise de el-hâletü hâzihî bir tarafa iskân etdirilmemiş ve hangi arâzîye iskân olunmaları hakkında dahi bir karâr-ı kat'î verilememiş olduğundan ma'amâfîh bu karârın arâzî-i seniyye-i mülûkâneden Randi nâm arâzî-i mu'tebere hakkında verileceği Hükûmet'in cümle-i tasavvurâtından bulunduğu dahi tahkīk edildiğinden şâyed mücerreden hâneler inşâsıyla iskân olunurlar ise ileride bunların ihrâcı bir takım sudâ'ı dâ'î olacağı müsellemesiyle henüz emr-i iskân icrâ olunmazdan mukaddem tasavvurât-ı mebhûsenin mevki'-i fi'l ve icrâya konulmaması esbâbının istikmâline şimdiden teşebbüsât-ı mukteziyyede bulunulması lüzûmu müstağnî-i 'arz ve tafsîl olmağın ol bâbda ve herhâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 27 Şa'bân sene 1300 ve fî 21 Haziran sene [1]299.

Bende Me'mûr-ı Emlâk-i Hümâyûn-ı Kıbrıs
Mehmed Hakkı
(mühür)

BOA. HR. SYS. 890/5_144

HR.SYS.00890

BOA. HR. SYS. 890/5_144

Belge özeti

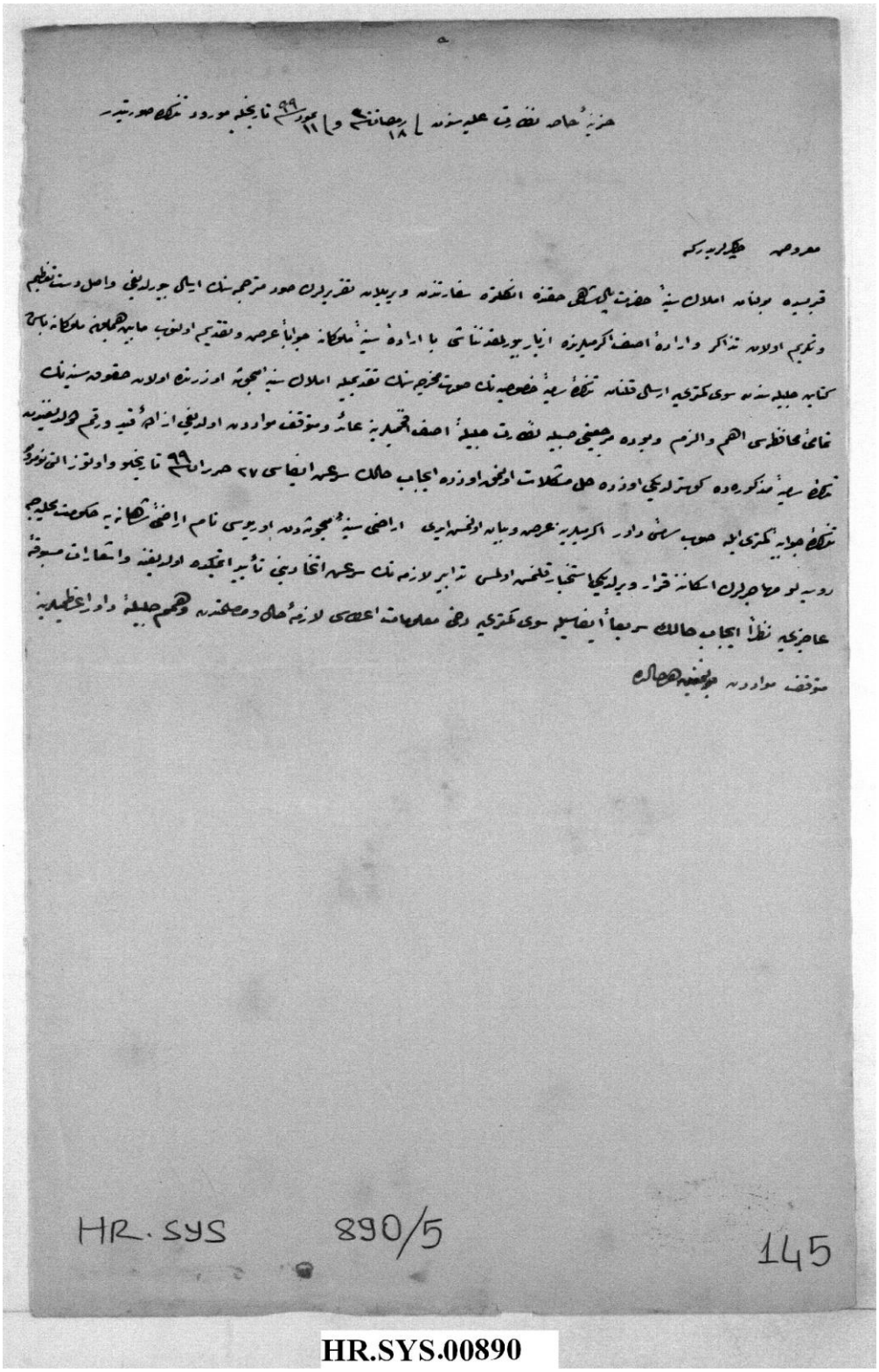
Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazilerinin mevcut durumu ve hızlıca yapılması gereken işlemleri içermek üzere Kıbrıs'taki Hakkı Efendi tarafından gönderilen yazının Padişah tarafından incelendiğine ve bu husûsta Padişah hukûkunun hakkıyla korunabilmesi adına gereken işlemlerin bir an önce yerine getirilmesine dair Dışişleri Bakanlığına 11 Temmuz 1883 tarihinde gönderilen Hassa Hazinesi yazısı

Belgenin çeviri yazısı

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine fî 6 Ramazân sene 300 ve fî 29 Haziran sene 99 târîhiyle Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâretinden mevrûd tezkirenin sûretidir.

Kıbrıs'da bulunan arâzî-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî'nin ahvâl-i hâzırası hakkında ba‘zı ifâdât ile lâzımü'l-ittihâz olan mu‘âmelât ve tedâbîrin sür‘at-i ittihâzı lüzûmunu mutazammın emlâk-i seniyye-i mebhûseye me’mûren Kıbrıs'da bulunan ‘İzzetlü Hakkı Efendi tarafından vârid olup manzûr-ı ‘âlî-i hazret-i Hilâfet-penâhî buyurulmuş olan 7 Haziran sene 99 târîhli yazının sûret-i muhrecesinin leffen irsâl ve takdîmine ibtidâr kılındı. Mündericâtının hâ’iz olduğu ehemmiyete nazaran bu bâbda hukūk-ı Seniyye'nin hâlen ve âtiyen hüsn-i muhâfazası zımnında lâzımü'l-ittihâz mu‘âmelenin bir ân evvel îfâsı ve sûy-i ‘âcizîye ma‘lûmât i‘tâsı himem-i celîle-i âsaf-ı ekremîlerine mütevakkıf mevâddan bulunmağla herhâlde emr ü fermân.

BOA. HR. SYS. 890/5_145

HR. SYS 890/5 145

HR.SYS.00890

BOA. HR. SYS. 890/5_145

Belge özeti

Kıbrıs'ta bulunan Oridez adlı Padişah arazisine Yerel Hükûmetçe Rusyalı muhâcirlerin yerleştirilmelerine karâr verildiği haber alındığından gereken önlemlerin hızlıca alınması husûsuna dair Hâssa Hazînesinden Dışişleri Bakanlığına gönderilen 23 Temmuz 1883 tarihli yazı

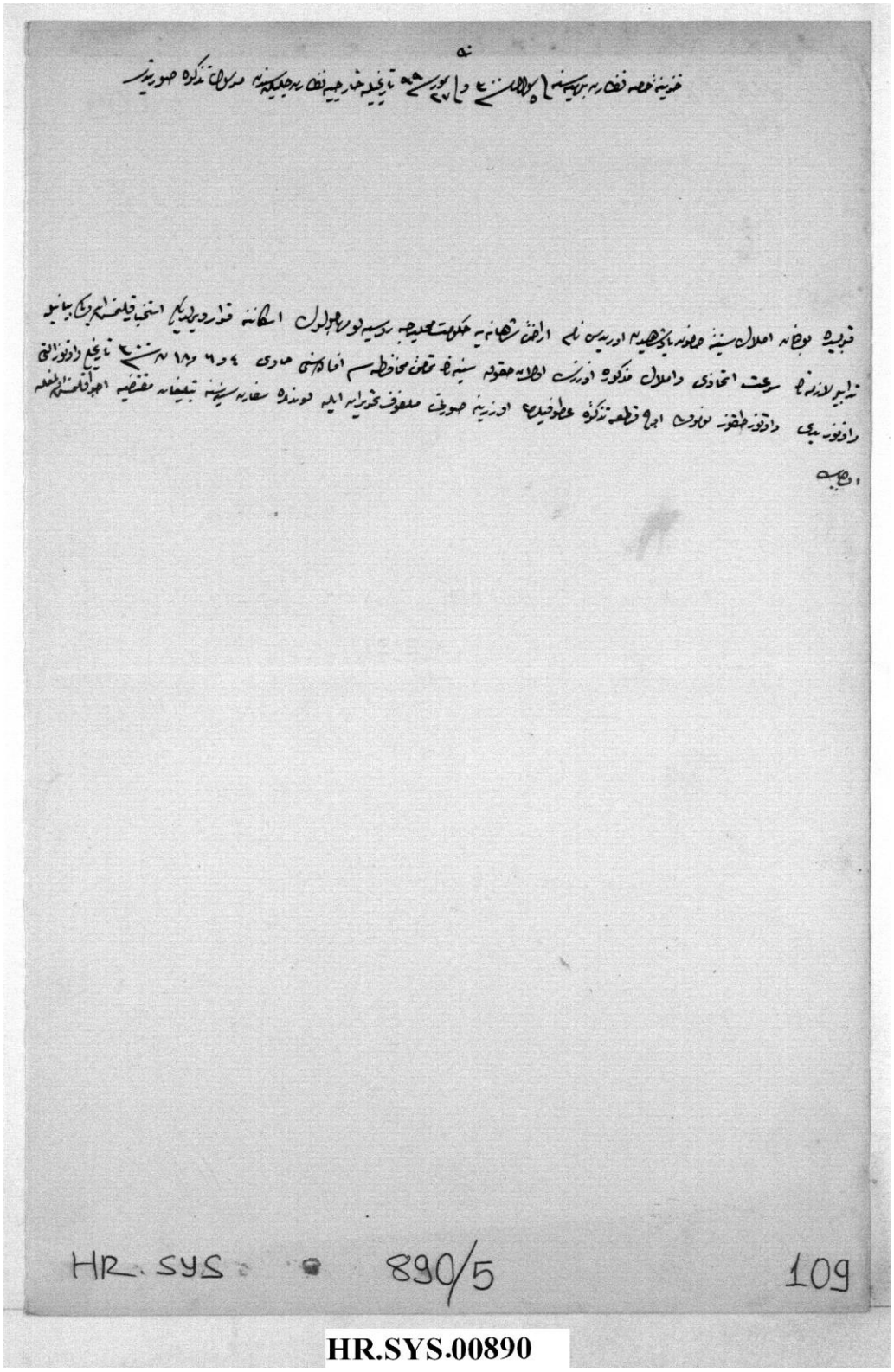
Belgenin çeviri yazısı

Hazîne-i Hâssa Nezâret-i 'Aliyyesinden fî 18 Ramazân sene 300 ve fî 11 Temmuz sene 99 târîhiyle mevrûd tezkire sûretidir.

Ma'rûz-ı çâkerleridir ki,

Kıbrıs'da bulunan emlâk-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî hakkında İngiltere Sefâretinden verilen takrîrlerin sûret-i mütercemesinin irsâl buyurulduğu vâsıl-ı dest-i ta'zîm ve tekrîm olan tezâkir ve irâde-i âsaf-ı ekremîlerinde izbâr buyurulmakdan nâşî bâ-irâde-i seniyye-i mülûkâne cevâben 'arz ve takdîm olunup Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesinden sûy-i kemterîye irsâl kılınan tezkire-i sâmiye-i husûsiyyenin sûret-i muhrecesinin takdîmiyle emlâk-i seniyye-i mebhûse üzerinde olan hukūk-ı seniyyenin tamâmî-i muhâfazası ehemm ü elzem ve bu da merci'iyeti hasebiyle Nezâret-i celîle-i âsaf-ı efhamîlerine 'âid ve mütevakkıf mevâddan olduğu âzâde-i kayd u rakam olduğundan tezkire-i sâmiye-i mezkûrede gösterildiği üzere hall-i müşkilât olunmak üzere îcâb-ı hâlin sür'at-i îfâsı 27 Haziran sene 99 târîhli ve otuz altı numaralı tezkire-i cevâbiyye-i kemterî ile savb-ı sâmî-i dâver-i ekremîlerine 'arz ve beyân olunmuş idi. Arâzî-i seniyye-i mebhûseden Oridez nâm arâzî-i şâhâneye Hükûmet-i Mahalliyyece Rusyalı muhâcirlerin iskânına karâr verildiği istihbâr kılınmış olması tedâbîr-i lâzımenin sür'at-i ittihâzını te'yîd etmekde olduğuna ve iş'ârât-ı mesbûka-i 'âcizîye nazaran îcâb-ı hâlin serî'an îfâsıyla sûy-i kemterîye dahi ma'lûmât i'tâsı lâzıme-i hâl ve maslahatdan ve himem-i celîle-i dâver-i a'zamîlerine mütevakkıf mevâddan bulunmağın herhâlde.

BOA. HR. SYS. 890/5_109

HR. SYS 890/5 109

HR.SYS.00890

BOA. HR. SYS. 890/5_109

Belge özeti

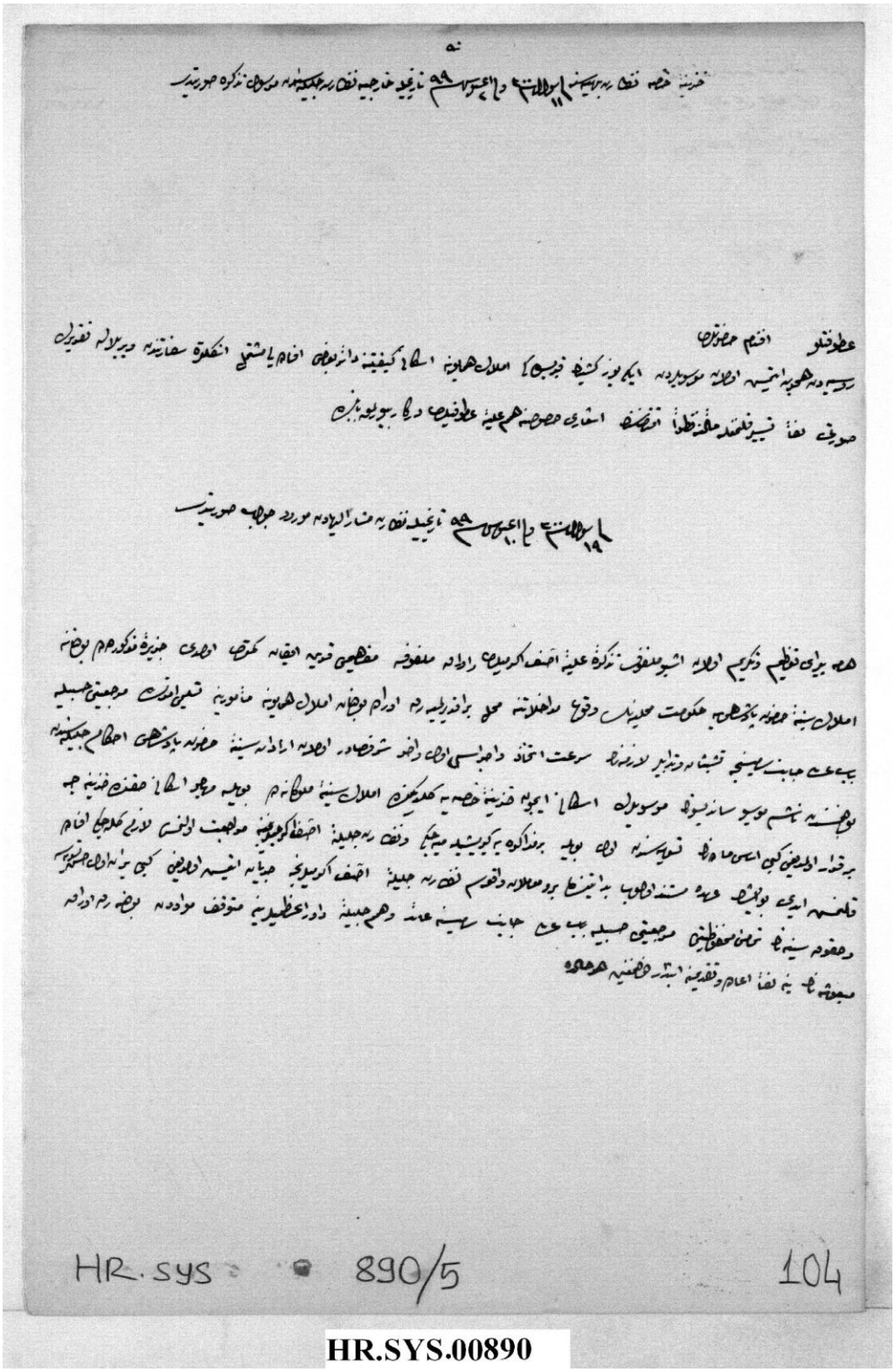
Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazilerinden Oridez adlı yere Yerel Hükûmet tarafından Rusyalı muhâcirlerin yerleştirilmelerine karâr verildiğinin haber alındığı bilgisiyle gerekli tedbirlerin hızlıca alınarak Padişah hukûkunun korunmasını ifâde eden 9, 11, 23 Temmuz 1883 tarihli üç adet yazının alındığına ve Londra Büyükelçiliğine gereken talimatın verildiğine dair Dışişleri Bakanlığından Hâssa Hazînesine gönderilen 9 Ağustos 1883 tarihli yazı

Belgenin çeviri yazısı

Hazîne-i Hâssa-i Nezâret-i Behiyyesine fî 5 Şevvâl sene 300 ve fî 27 Temmuz sene 99 târîhiyle Hâriciye Nezâret-i Celîlesinden mersûl tezkire sûretidir.

Kıbrıs'da bulunan emlâk-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî'den Oridez nâm arâzî-i şâhâneye Hükûmet-i Mahalliyyece Rusyalı muhâcirlerin iskânına karâr verildiği istihbâr kılınmış idüğü beyânıyla tedâbîr-i lâzımenin sür‘at-i ittihâzı ve emlâk-i mezkûre üzerinde olan hukūk-ı seniyyenin tamâmî-i muhâfazası ifâdesini hâvî 4, 6, 18 N. sene 300 târîhli ve otuz altı ve otuz yedi ve otuz dokuz numaralı üç kıt‘a tezkire-i ‘atûfîleri üzerine sûreti melfûf tahrîrât ile Londra Sefâret-i seniyyesine teblîgāt-ı mukteziyye icrâ kılınmış olmağla ol bâbda.

BOA. HR. SYS. 890/5_104

HR. SYS 890/5 104

HR.SYS.00890

BOA. HR. SYS. 890/5_104

Belge özeti

Rusya'dan göç etmiş olan Mûsevîlerden 200 kişinin Kıbrıs'taki Padişah arazilerine yerleştirilme durumlarına dair İngiltere Büyükelçiliğinden verilen notanın ekte gönderildiğini bildiren ve Hassa Hazinesine Osmanlı Dışişleri Bakanlığından 15 Ağustos 1883 târihinde gönderilen yazı ile 23 Ağustos 1883'te Hassa Hazinesince verilen cevabın suretleri

Belgenin çeviri yazısı

Hazîne-i Hâssa Nezâret-i Behiyyesine fî 11 Şevvâl sene 300 ve fî 2 Ağustos sene 99 târîhiyle Hâriciye Nezâret-i Celîlesinden mersûl tezkire sûretidir.

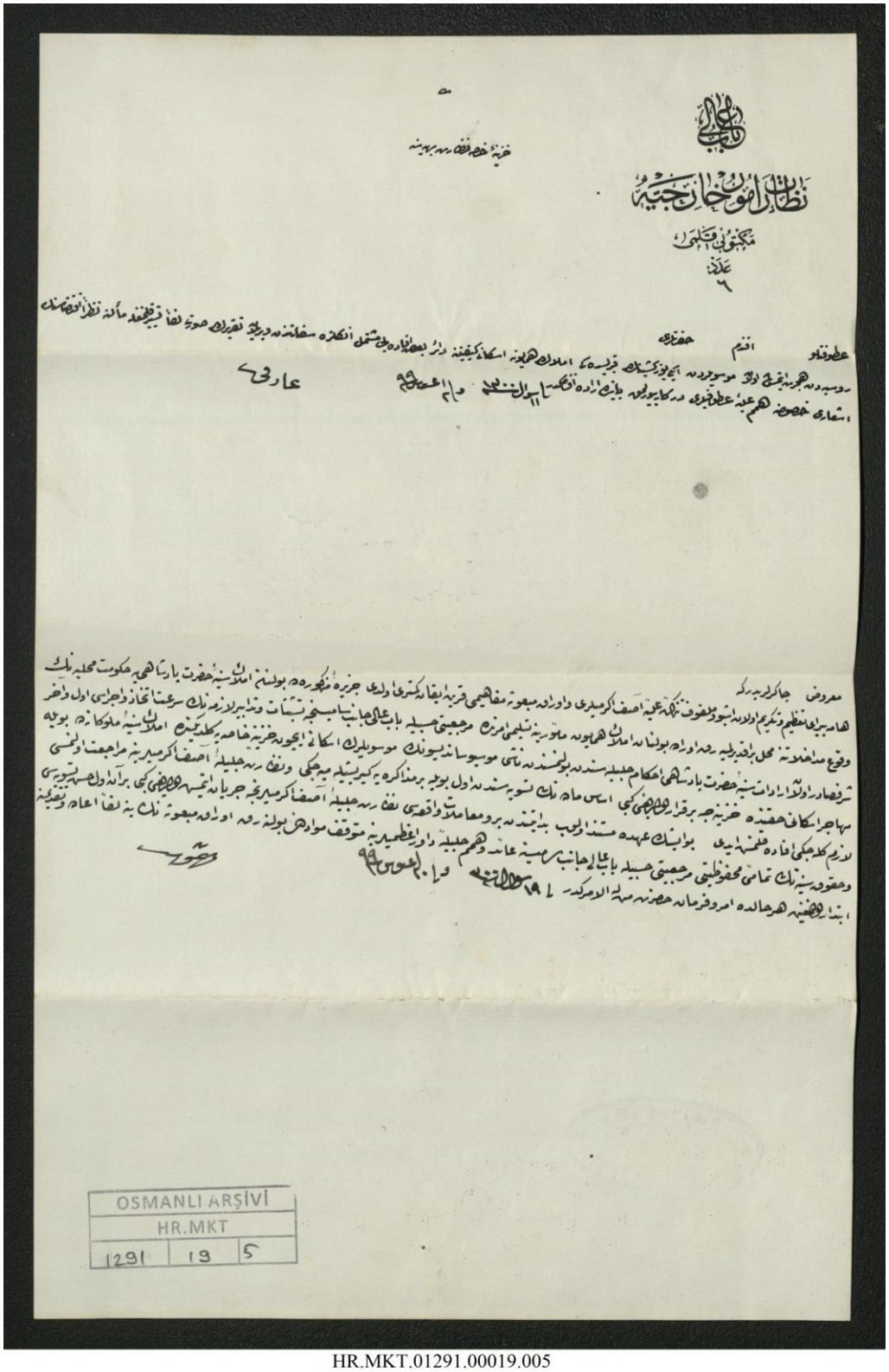
‘Atûfetlü Efendim Hazretleri,

Rusya'dan hicret etmiş olan Mûsevîlerden iki yüz kişinin Kıbrıs'daki emlâk-i hümâyûna iskânı keyfiyyetine dâ’ir ba‘zı ifâdeyi müştemil İngiltere Sefâretinden verilen takrîrin sûreti leffen tesyîr kılınmağla me’âline nazaran iktizâsının iş‘ârı husûsuna himem-i ‘aliyye-i ‘atûfîleri derkâr buyurulmak bâbında.

Fî 19 Şevvâl sene [1]300 ve fî 10 Ağustos sene [12]99 târîhiyle Nezâret-i müşârünileyhâdan mevrûd cevâb sûretidir.

Hâme-pîrâ-yı ta‘zîm ve tekrîm olan işbu melfûf tezkire-i ‘aliyye-i âsaf-ı ekremîleri ve evrâk-ı melfûfe mefâhimi karîn-i îkân-ı kemterî oldu. Cezîre-i mezkûrede bulunan emlâk-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî'ye Hükûmet-i Mahalliyyenin vukū‘-ı müdâhalâtına mahal bıraktırılmayarak orada bulunan emlâk-i hümâyûn me’mûruna teslîmi emrinde merci‘iyeti hasebiyle Bâb-ı‘Âlî Cânib-i Sâmîsince teşebbüsât ve tedâbîr-i lâzımenin sür‘at-i ittihâz ve icrâsı evvel ve âhir şeref-sâdır olan irâdât-ı seniyye-i hazret-i Pâdişâhî ahkâm-ı celîlesinden bulunmasından nâşî Mösyö Sandison'un Mûsevîlerin iskânı için Hazîne-i Hâssa'ya geldiğinde emlâk-i seniyye-i mülûkânede böyle muhâcir iskânı hakkında Hazînece bir karâr olmadığı gibi esâs mâddenin tesviyesinden evvel böyle bir müzâkereye girişilemeyeceği ve Nezâret-i celîle-i âsaf-ı Ekremîlerine mürâca‘at olunması lâzım geleceği ifâde kılınmış idi. Bu işin ‘ahde müstenid olup bidâyetinden beri mu‘âmelât-ı vâkı‘ası Nezâret-i celîle-i âsaf-ı Ekremîlerince cereyân etmiş olduğu gibi bir ân evvel hüsn-i tesviyesi ve hukūk-ı seniyyenin tamâmî-i mahfûziyeti merci‘iyeti hasebiyle Bâb-ı‘Âlî Cânib-i Sâmîsine ‘âid ve himem-i celîle-i dâver-i a‘zamîlerine mütevakkıf mevâddan bulunarak evrâk-ı meb‘ûsenin yine leffen i‘âde ve takdîmine ibtidâr olunmağın herhâlde.

BOA. HR. MKT. 1291/19_5

OSMANLI ARŞİVİ
HR.MKT
1291 | 19 | 5

HR.MKT.01291.00019.005

BOA. HR. MKT. 1291/19_5

Belge özeti

Hassa Hazinesine Osmanlı Dışişleri Bakanlığından 15 Ağustos 1883 târihinde gönderilen yazıda Rusya'dan göç etmiş olan Mûsevîlerden 200 kişinin Kıbrıs'taki Padişah arazilerine yerleştirilmelerine dair İngiltere Büyükelçiliğinden verilen notanın ekte gönderildiğini bildirilmekte, 23 Ağustos 1883'te Hassa Hazinesince verilen cevapta da konunun Anlaşmaya uygun şekilde ve Padişah hukukuna riayet ederek çözüme kavuşturulması hususunda Babıâli ve Dışişlerinin yetkili olduğu ifade edilmektedir.

Belgenin çeviri yazısı

Bâb-ı‘Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye
Mektûbî Kalemi
‘Aded 6

Hazîne-i Hâssa Nezâret-i Behiyyesine

‘Atûfetlü Efendim Hazretleri,

Rusya'dan hicret etmiş olan Mûsevîlerden iki yüz kişinin Kıbrıs'daki emlâk-i hümâyûna iskânı keyfiyyetine dâ’ir ba‘zı ifâdeyi müştemil İngiltere Sefâretinden verilen takrîrin sûreti leffen tesyîr kılınmağla me’âline nazaran iktizâsının iş‘ârı husûsuna himem-i ‘aliyye-i ‘atûfîleri derkâr buyurulmak bâbında irâde efendimindir. Fî 11 Şevvâl sene 1300 ve fî 2 Ağustos sene 99.

(İmzâ)
Ârifî

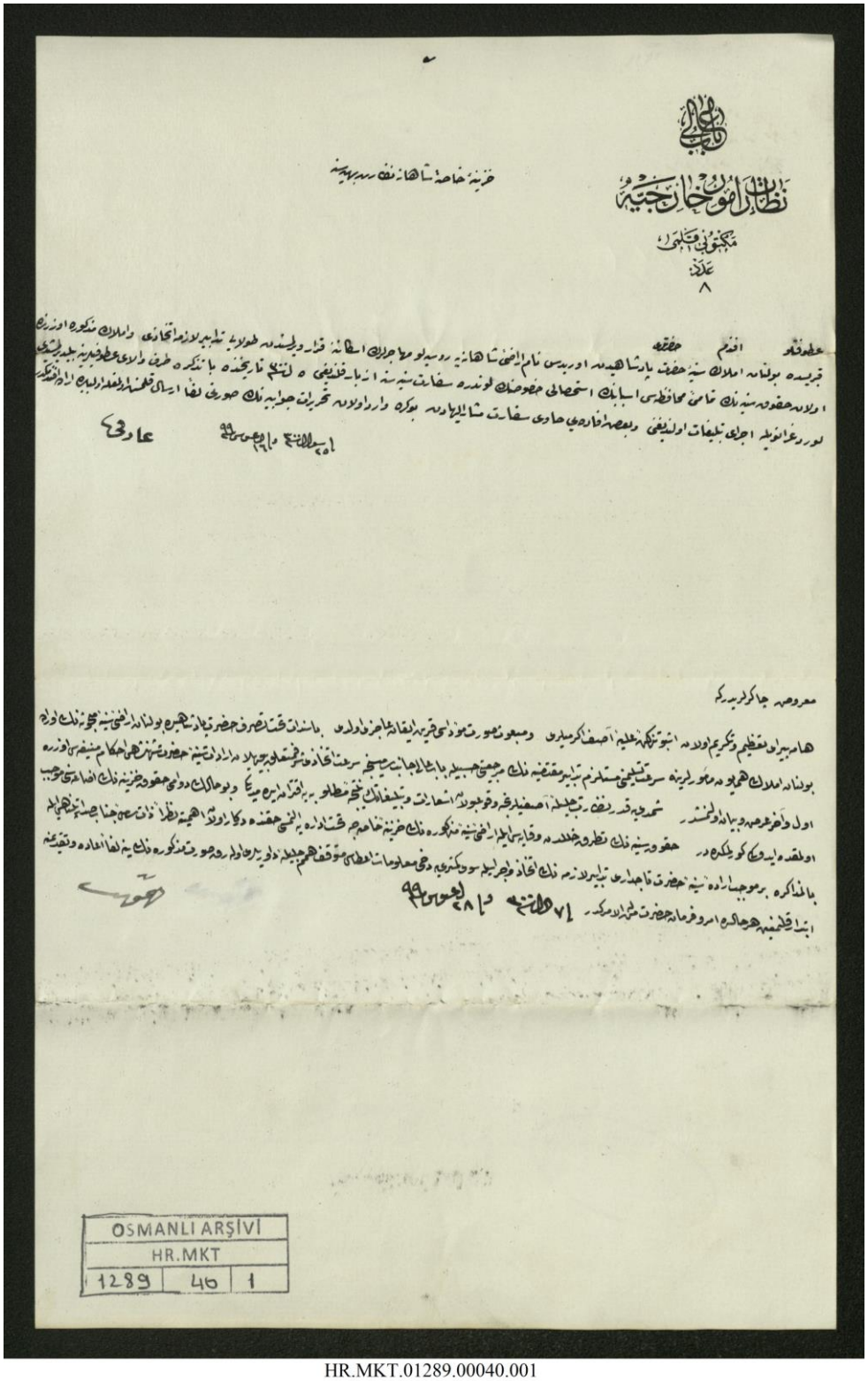
Ma‘rûz-ı çâkerleridir ki,

Hâme-pîrâ-yı ta‘zîm ve tekrîm olan işbu melfûf tezkire-i ‘aliyye-i âsaf-ı ekremîleri ve evrâk-ı melfûfe mefâhimi karîn-i îkân-ı kemterî oldu. Cezîre-i mezkûrede bulunan emlâk-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî'ye Hükûmet-i Mahalliyyenin vukū‘-ı müdâhalâtına mahal bıraktırılmayarak orada bulunan emlâk-i hümâyûn me’mûruna teslîmi emrinde merci‘iyeti hasebiyle Bâb-ı‘Âlî Cânib-i Sâmîsince teşebbüsât ve tedâbîr-i lâzımenin sür‘at-i ittihâz ve icrâsı evvel ve âhir şeref-sâdır olan irâdât-ı seniyye-i hazret-i Pâdişâhî ahkâm-ı celîlesinden bulunmasından nâşî Mösyö Sandison'un Mûsevîlerin iskânı için Hazîne-i Hâssa'ya geldiğinde emlâk-i seniyye-i mülûkânede böyle muhâcir iskânı hakkında Hazînece bir karâr olmadığı gibi esâs mâddenin tesviyesinden evvel böyle bir müzâkereye girişilemeyeceği ve Nezâret-i celîle-i âsaf-ı Ekremîlerine mürâca‘at olunması lâzım geleceği ifâde kılınmış idi. Bu işin ‘ahde müstenid olup bidayetinden beri mu‘âmelât-ı vâkı‘ası Nezâret-i celîle-i âsaf-ı Ekremîlerince cereyân etmiş olduğu gibi bir ân evvel hüsn-i tesviyesi ve hukūk-ı seniyyenin tamâmî-i mahfûziyeti merci‘iyeti hasebiyle Bâb-ı‘Âlî Cânib-i Sâmîsine ‘âid ve himem-i celîle-i dâver-i a‘zamîlerine mütevakkıf mevâddan bulunarak evrâk-ı meb‘ûsenin yine leffen i‘âde ve takdîmine ibtidâr olunmağın herhâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 19 Şevvâl sene 300 ve fî 10 Ağustos sene 99.

(İmzâ)

BOA. HR. MKT. 1289/40_1

HR.MKT.01289.00040.001

BOA. HR. MKT. 1289/40_1

Belge özeti

Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazilerinden Oridez adlı yere Rusyalı muhâcirlerin yerleştirilmeleri konusunda Lord Granville'e bildirimde bulunulduğuna dâir Dışişleri Bakanlığından Hassa Hazinesine 29 Ağustos 1883 târihinde gönderilen yazı ile Sadrazamlık Makâmı ile görüşülüp Padişah irâdelerine göre gerekli girişimlerde bulunularak kendilerine bilgi verilmesine dair Hassa Hazinesinden 9 Eylül 1883'te gönderilen cevap

Belgenin çeviri yazısı

Bâb-ı'Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye
Mektûbî Kalemi
'Aded 8

Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Behiyyesine

'Atûfetlü Efendim Hazretleri,

Kıbrıs'da bulunan emlâk-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî'den Oridez nâm arâzî-i şâhâneye Rusyalı muhâcirlerin iskânına karâr verilmesinden dolayı tedâbîr-i lâzıme ittihâzı ve emlâk-i mezkûre üzerinde olan hukūk-ı seniyyenin tamâmî-i muhâfazası esbâbının istihsâli husûsunun Londra Sefâret-i Seniyyesi'ne izbâr kılındığı 5 L. sene 300 târîhinde bâ-tezkire taraf-ı vâlâ-yı 'atûfîlerine bildirilmiş idi. Lord Granville'e icrâ-yı teblîgāt olunduğu ve ba'zı ifâdeyi hâvî Sefâret-i müşârünileyhâdan bu kere vârid olan tahrîrât-ı cevâbiyyenin sûreti leffen irsâl kılınmış olmağla ol bâbda irâde efendimindir.

Fî 25 Şevvâl sene 1300 ve fî 16 Ağustos sene 99.

(İmzâ)
Ârifî

Ma'rûz-ı çâkerleridir ki,

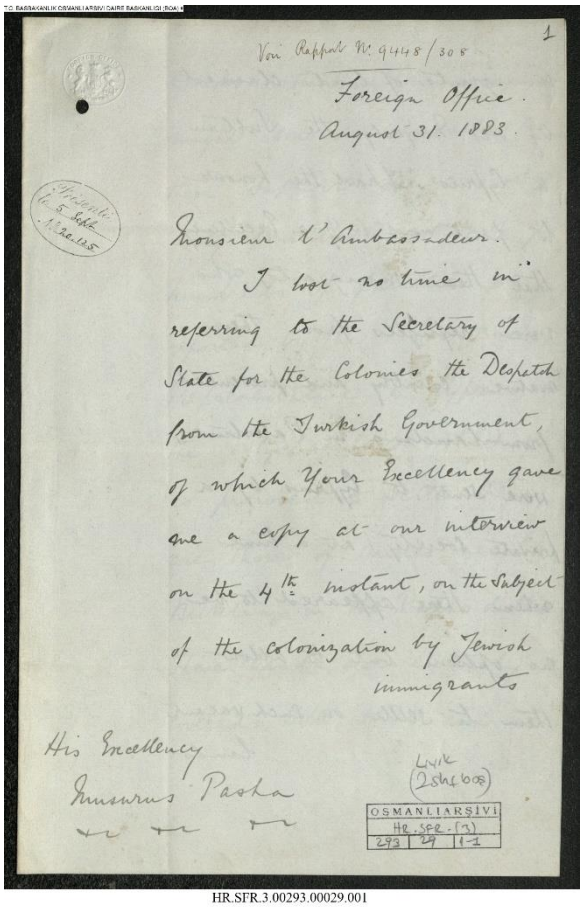
Hâme-pîrâ-yı ta'zîm ve tekrîm olan işbu tezkire-i 'aliyye-i âsaf-ı ekremîleri ve meb'ûs sûret-i müeddâsı karîn-i îkân-ı 'âcizî oldu. Bâ-sened taht-ı tasarruf-ı hazret-i Pâdişâhî'de bulunan arâzî-i seniyye-i mebhûsenin orada bulunan emlâk-i hümâyûn me'mûrlarına sür'at-i teslîmini müstelzim tedâbîr-i mukteziyyenin merci'iyeti hasebiyle Bâb-ı'Âlî Cânib-i Sâmîsince sür'at-i ittihâzı şeref-müte'allik buyurulan irâdât-ı seniyye-i hazret-i şehinşâhî ahkâm-ı münîfesi üzere evvel ve âhir 'arz ve beyân olunmuşdur. Şimdiye kadar Nezâret-i celîle-i âsafânelerince vukū' bulan iş'ârât ve teblîgātın netîce-i matlûbeye iktirân edemediği ve bu hâlin devâm-ı hukūk-ı Hazînenin izâ'asını mûcib olmakda idüğü görülmekdedir. Hukūk-ı seniyyenin tatarruk-ı halelden vikāyesi ile arâzî-i seniyye-i mezkûrenin Hazîne-i Hâssaca taht-ı idâreye alınması hakkında derkâr olan ehemmiyete nazaran zât-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhî ile bi'l-müzâkere ber-mûceb-i irâde-i seniyye-i hazret-i tâcdârî tedâbîr-i lâzımenin ittihâz ve icrâsıyla sûy-i kemterîye dahi ma'lûmât i'tâsı mütevakkıf-ı

himem-i celîle-i dâverîleri olarak sûret-i mezkûrenin yine leffen i‘âde ve takdîmine ibtidâr kılınmağın herhâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 7 Şevvâl sene 300 ve fî 28 Ağustos sene 99.

(İmzâ)

BOA. HR. SFR. 3. 293/29_1-1

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI BOA

Voi Rapport No 94148/308

1

Foreign Office.
August 31. 1883.

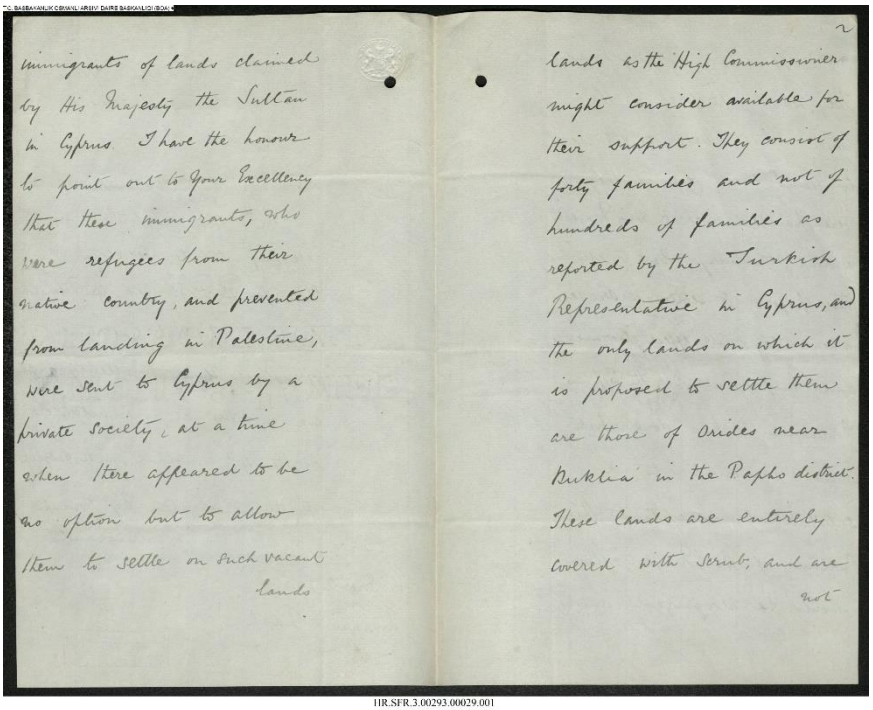
Monsieur l'Ambassadeur.

I lost no time in referring to the Secretary of State for the Colonies the Despatch from the Turkish Government, of which Your Excellency gave me a copy at our interview on the 4th instant, on the Subject of the colonization by Jewish immigrants

His Excellency
Mussurus Pasha

OSMANLI ARŞİVİ
HR. SFR. (3)
293 | 29 | 1-1

HR.SFR.3.00293.00029.001

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI BOA

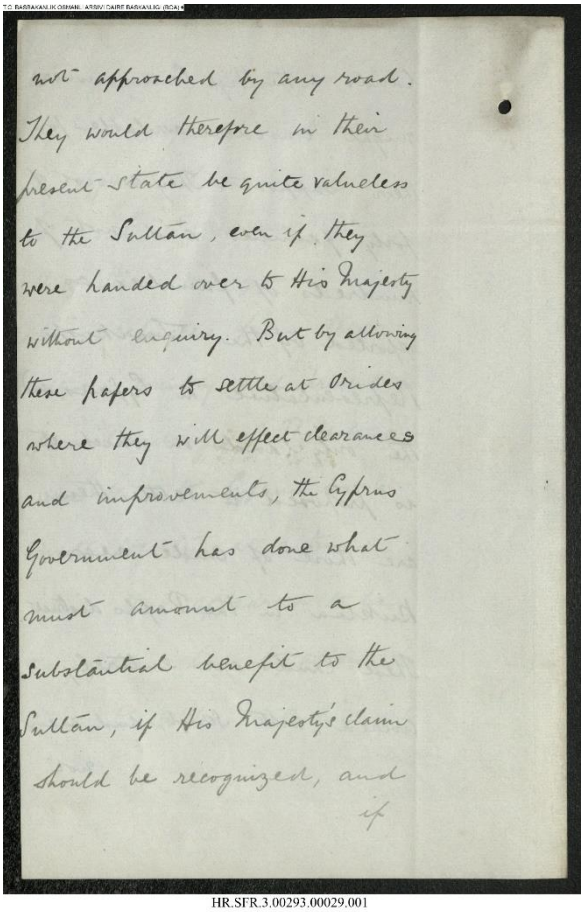
immigrants of lands claimed by His Majesty the Sultan in Cyprus. I have the honour to point out to Your Excellency that these immigrants, who were refugees from their native country, and prevented from landing in Palestine, were sent to Cyprus by a private society, at a time when there appeared to be no option but to allow them to settle on such vacant lands

2

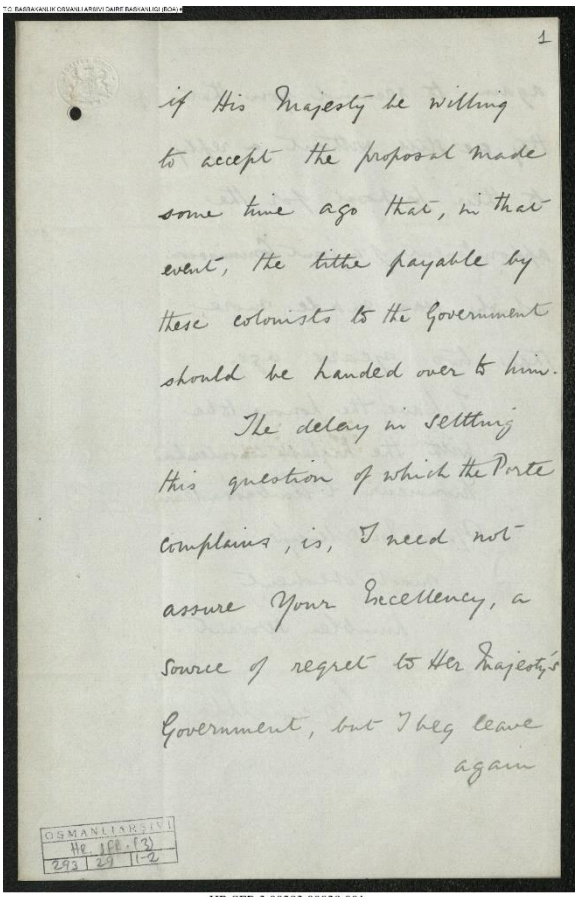
lands as the High Commissioner might consider available for their support. They consist of forty families and not of hundreds of families as reported by the Turkish Representative in Cyprus, and the only lands on which it is proposed to settle them are those of Orides near Buklia in the Paphos district. These lands are entirely covered with scrub, and are not

HR.SFR.3.00293.00029.001

BOA. HR. SFR. 3. 293/29_1-1

not approached by any road. They would therefore in their present state be quite valueless to the Sultan, even if they were handed over to His Majesty without enquiry. But by allowing these papers to settle at Brides where they will effect clearances and improvements, the Cyprus Government has done what must amount to a substantial benefit to the Sultan, if His Majesty's claim should be recognized, and if

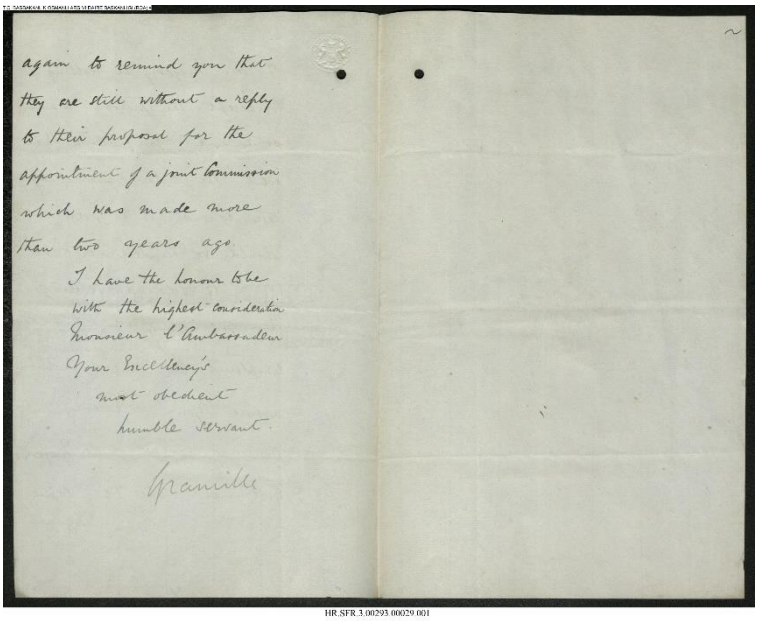
HR.SFR.3.00293.00029.001

OSMANLI ARŞİVİ
HR. SFR. [3]
293 | 29 | 1-2
1

if His Majesty be willing to accept the proposal made some time ago that, in that event, the tithe payable by these colonists to the Government should be handed over to him.

The delay in settling this question of which the Porte complains, is, I need not assure Your Excellency, a source of regret to Her Majesty's Government, but I beg leave again

HR.SFR.3.00293.00029.001

again to remind you that they are still without a reply to their proposal for the appointment of a joint Commission which was made more than two years ago.

I have the honour to be with the highest consideration Monsieur l'Ambassadeur Your Excellency's most obedient humble servant.

Granville

HR.SFR.3.00293.00029.001

BOA. HR. SFR. 3. 293/29_1-1

Belge özeti

Padişah'ın Kıbrıs'ta hak iddia ettiği topraklara Mûsevî göçmenler yerleştirilmesine ilişkin olarak Türk Hükûmeti mektubunun Sömürgelerden Sorumlu Devlet Bakanı'na iletildiğine, bunların kırk aileden oluştuğuna, yerleştirilmeleri önerilen tek arazinin Oridez arazisi olduğuna, buranın da tamamen çalılıklarla kaplı bulunduğuna, buranın Padişah'a teslim edilse bile önemsiz yerler olduğuna, Osmanlı Hükûmeti'nin şikâyetçi olduğunu bu sorunun çözümündeki gecikmenin İngiliz Hükûmeti'ni de üzdüğüne, bununla birlikte iki yıldan uzun bir süredir ortak bir Komisyon kurulması için yapılan teklife henüz cevap alamadıklarına dair İngiltere Dışişleri Bakanlığı'ndan Londra Büyükelçisi Musurus Paşa'ya 31 Ağustos 1883 tarihinde gönderilen yazı

Belgenin tercümesi

[İngiltere] Dışişleri Bakanlığı
31 Ağustos 1883

Büyükelçi Ekselansları

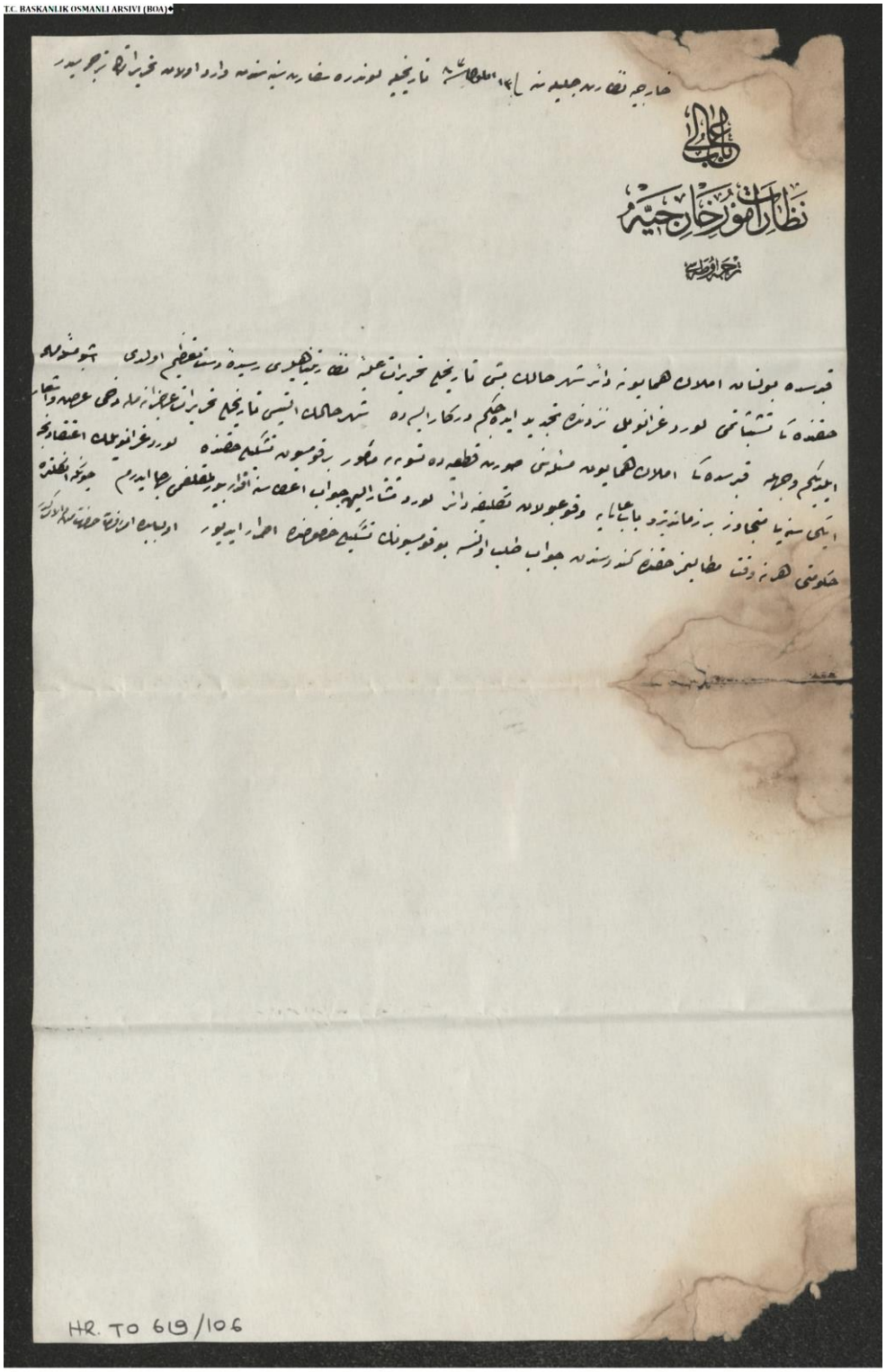
Padişah hazretlerinin Kıbrıs'ta hak iddia ettiği toprakların Yahudi göçmenler tarafından kolonize/mesken edilmesine ilişkin olarak Türk Hükûmeti'nden gelen ve Ekselansları'nın ayın 4'ündeki görüşmemizde bana bir kopyasını verdiği mektubu Sömürgelerden Sorumlu Devlet Bakanı'na iletmekte hiç vakit kaybetmedim. Ekselansları'na, kendi ülkelerinden mülteci olarak ayrılan ve Filistin'e gitmeleri engellenen bu göçmenlerin, hususi bir cemiyet tarafından Kıbrıs'a gönderildiklerini ve o zamânda Yüksek Komiser'in onların geçimini sağlamak için uygun gördüğü boş arazilere yerleşmelerine izin vermekten başka bir seçeneğin olmadığını belirtmekten onur duyarım. Kıbrıs'taki Türk Temsilci tarafından bildirildiği üzere bunlar kırk 'âileden oluşmaktadır ve yerleştirilmeleri önerilen tek arazi Pafho (Baf) bölgesindeki Duklia (Dikelya) yakınlarındaki Oridez arazisidir. Bu araziler tamamen çalılıklarla kaplıdır ve yakınlarında herhangi bir yol bulunmamaktadır. Bu nedenle, bu topraklar, sorgusuz sualsiz Padişah'a teslim edilseler bile mevcut halleriyle Padişah için oldukça değersiz olacaklardır. Ancak Kıbrıs Hükûmeti, orada temizlik ve ıslah çalışmaları yapacak olan bu yoksulların Oridez'e yerleşmelerine izin vererek Padişah'ın hak iddiasının kabul edilmesi, ya da Padişah'ın bir süre önce bu kolonistlerin Hükûmet'e ödeyecekleri öşürün kendisine teslim edilmesi koşuluyla yapılan öneriyi kabul etmeye istekli olması durumunda Padişah'a önemli bir fayda sağlamış olacaktır.

Bâb-ı'Âlî'nin şikâyetçi olduğu bu sorunun çözümündeki gecikme, Ekselansları'nı temin ederim ki Majesteleri'nin Hükûmeti için bir pişmanlık kaynağıdır, ancak iki yıldan uzun bir süre önce ortak bir Komisyon kurulması için yapmış oldukları teklife hâlâ bir cevâb alamadıklarını tekrar hatırlatmak isterim.

Saygılarımla.

Granville'den Musurus Paşa'ya

BOA. HR. TO. 619/106_1

HR.TO..00619.00106.001

BOA. HR. TO. 619/106_1

Belge özeti

Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülk/arazilerine dair girişimlerin Lord Granville nezdinde yenileneceğine ancak bu konuyu kesin biçimde sonuçlandırmaya görevli bir Komisyon kurulması hakkında İngiltere Hükûmeti'nin ve Lord Granville'in ısrarcı teklifine cevap verilmesinin daha uygun olacağına dair Londra Büyükelçiliğinden Dışişleri Bakanlığına 13 Eylül 1883 tarihinde gönderilen yazı

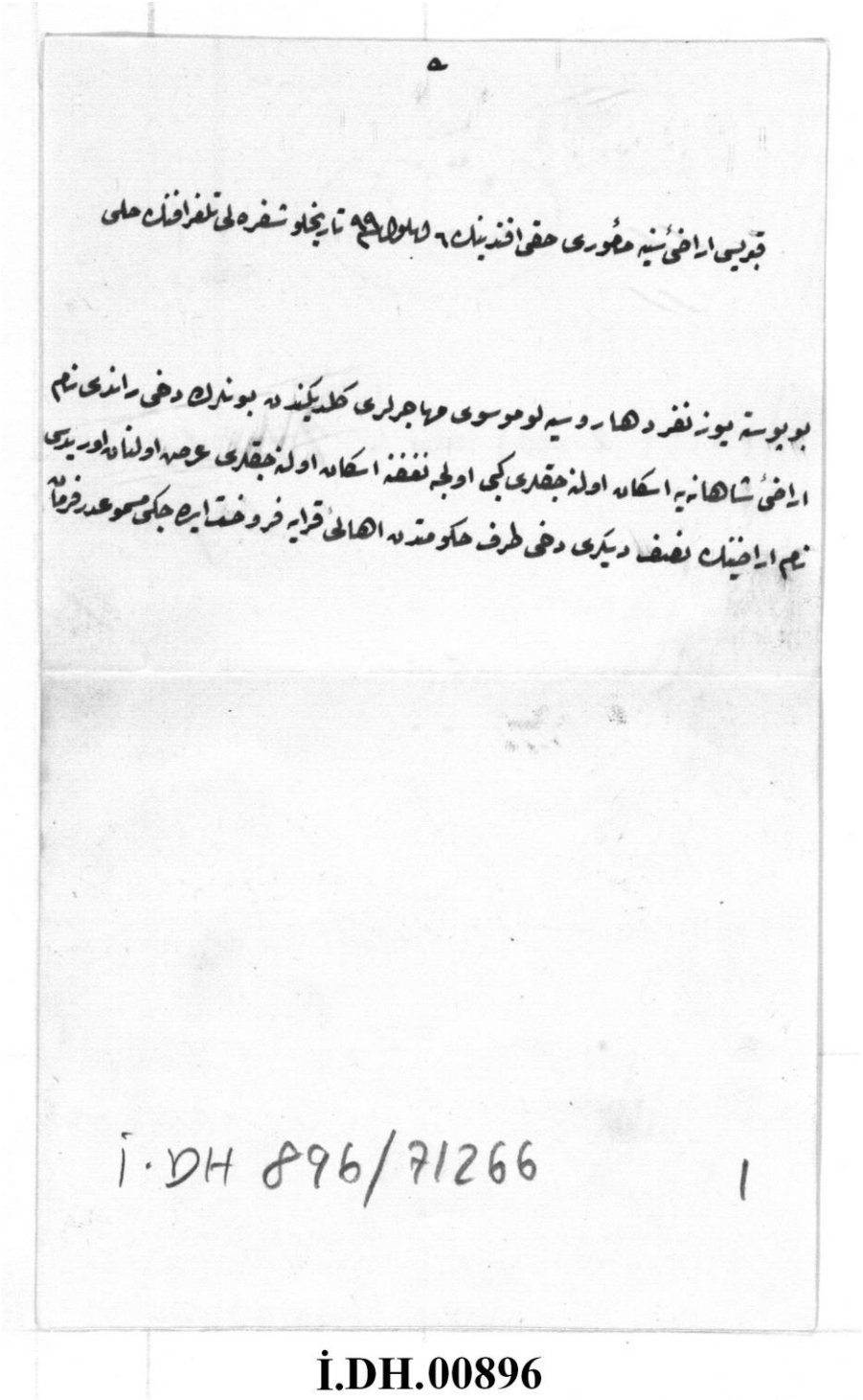
Belgenin çeviri yazısı

Bâb-ı'Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye
Terceme Odası

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine fî 13 Eylül sene 83 târîhiyle Londra Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan tahrîrâtın tercemesidir.

Kıbrıs'ta bulunan emlâk-i hümâyûna dâ'ir şehr-i hâlin beşi târîhli tahrîrât-ı 'aliyye-i Nezâret-penâhîleri reşîde-i dest-i ta'zîm oldu. İşbu mes'ele-i mühimme hakkındaki teşebbüsâtımı Lord Granville nezdinde tecdîd edeceğim derkâr ise de şehr-i hâlin altısı târîhli tahrîrât-ı 'âcizânemle dahi 'arz ve iş'âr eylediğim vechile Kıbrıs'daki emlâk-i hümâyûn mes'elesini sûret-i kat'iyyede tesviyeye me'mûr bir Komisyon teşkîli hakkında Lord Granville'in i'tikādınca iki seneyi mütecâviz bir zamândan beri Bâb-ı'Âlî'ye vukū' bulan teklîfe dâ'ir Lord-ı müşârünileyhe cevâb i'tâsına ikrâr buyurulmaklığımı ricâ ederim. Çünkü İngiltere Hükûmeti her ne vakit mutâlebemiz hakkında kendisinden cevâb taleb olunsa bu Komisyon'un teşkîli husûsunda ısrâr ediyor. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

BOA. İ. DH. 896/71266

İ.DH.00896

BOA. İ. DH. 896/71266

Belge özeti

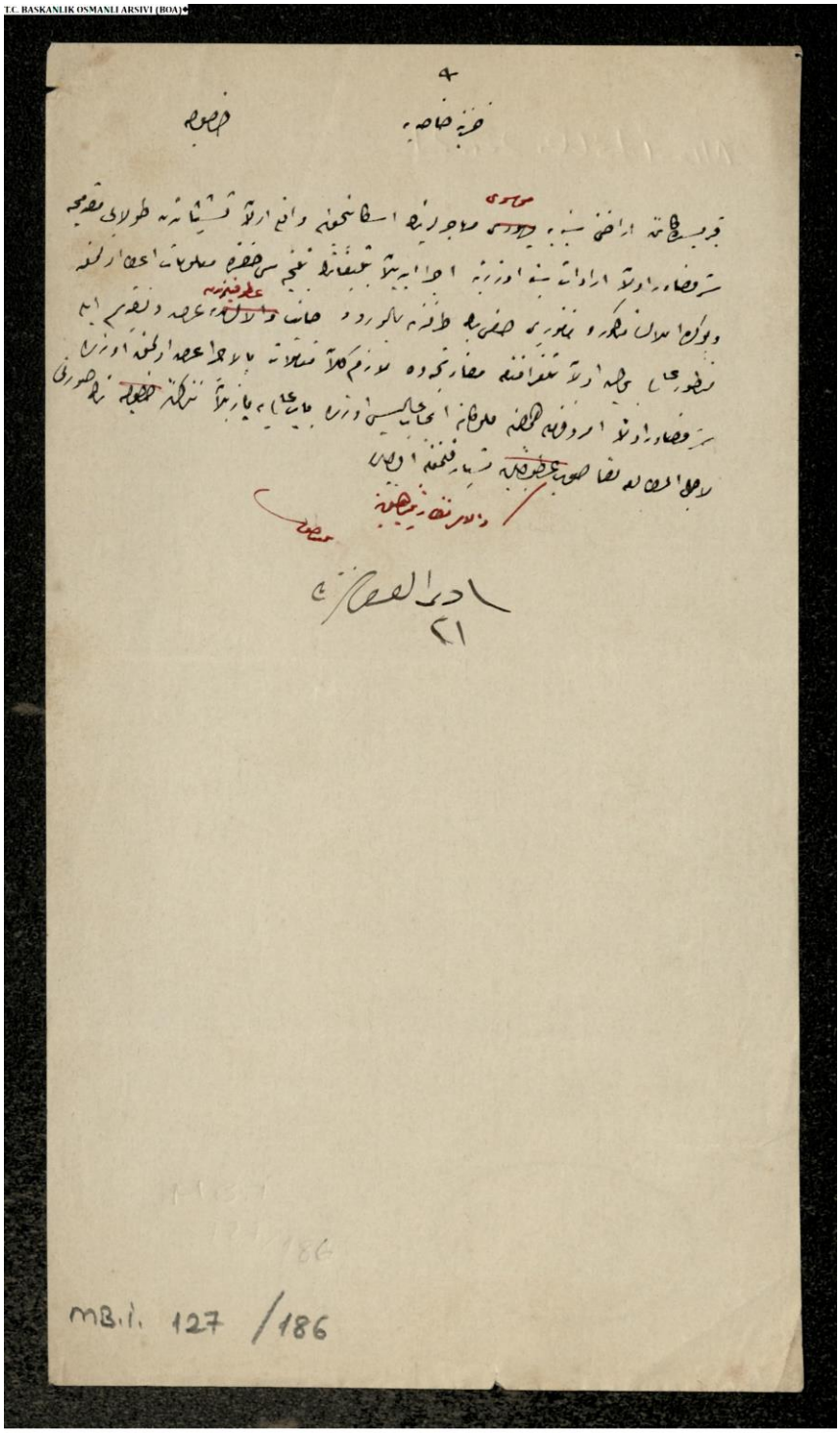
Yüz adet Rusyalı Mûsevî muhâcirin Kıbrıs'a geldiği, bunların Randi adlı Padişah topraklarına iskân edileceklerine, Oridez adlı arâzînin yarısının da Hükûmet tarafından köy halkına satılacağının işitildiğine dair Mehmed Hakkı Efendi'den 18 Eylül 1883 târihinde İstanbul'a gönderilen telgrafın metni

Belgenin çeviri yazısı

Kıbrıs arâzî-i seniyye me'mûru Hakkı Efendi'nin 6 Eylül sene 99 târîhli şifreli telgrafının hallidir.

Bu posta yüz nefer daha Rusyalı Mûsevî muhâcirleri geldiğinden bunların dahi Randi nâm arâzî-i şâhâneye iskân olunacakları gibi evvelce nısfına iskân olunacakları 'arz olunan Oridez nâm arâzînin nısf-ı diğeri dahi taraf-ı Hükûmet'den ahâlî-i kurâya fürûht edeceği mesmû'dur fermân.

BOA. MB. İ. 127/186

MB.İ..00127.00186.001

BOA. MB. İ. 127/186

Belge özeti

Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazisi üzerine Mûsevî muhacirinin iskân olunması için yürütülen girişimlerden dolayı ortaya çıkan gelişmelere dair Osmanlı Hükûmeti'ne sunulan resmî yazının sûretinin görüş bildirilmek üzere Osmanlı Dışişleri Bakanlığına da gönderildiğine dâir Hâssa Hazînesine gönderilen özel yazı (23 Eylül 1883)

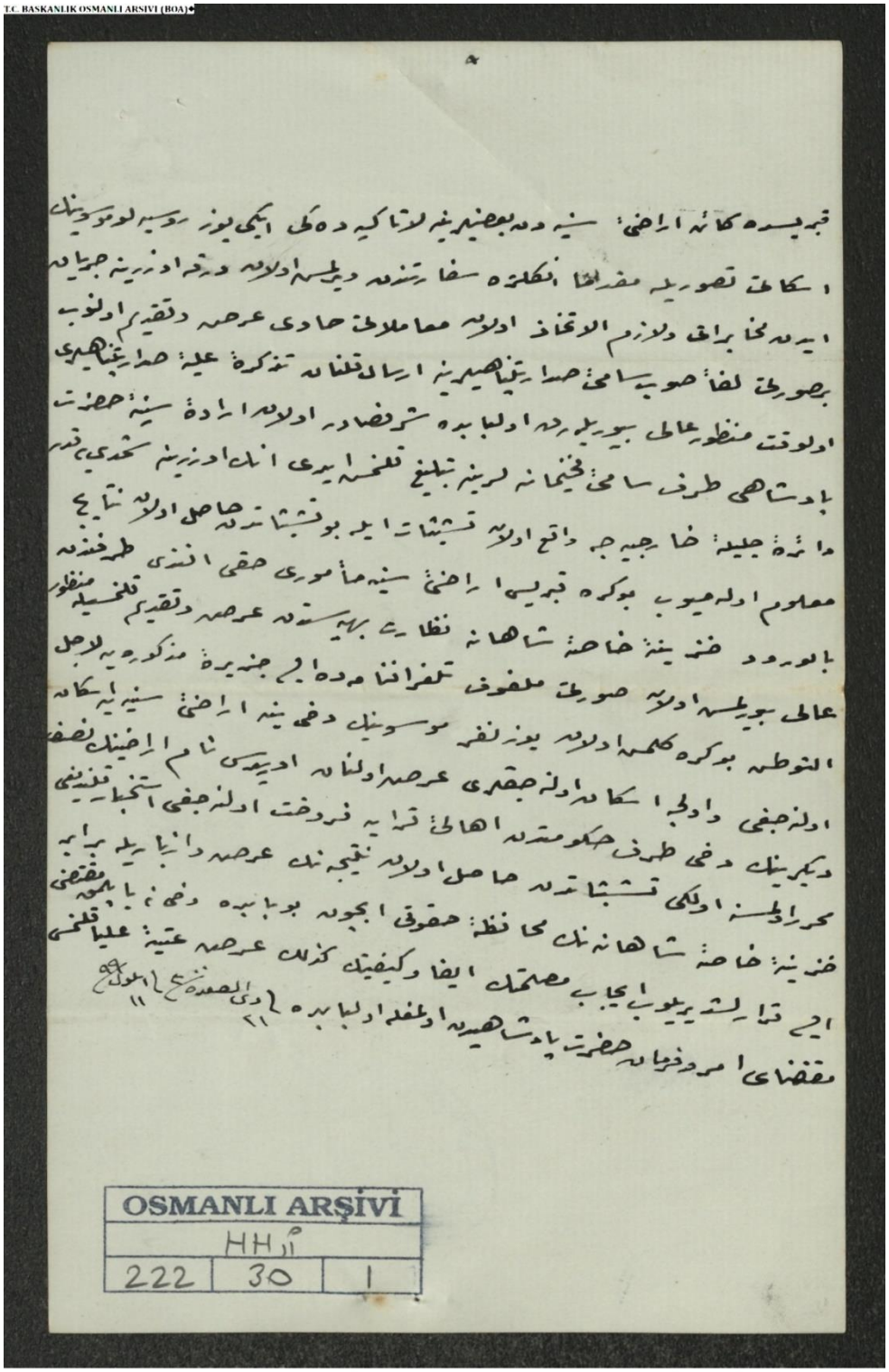
Belgenin çeviri yazısı

Hazîne-i Hâssa'ya
Husûsiyye

Kıbrıs'da kâ'in arâzî-i seniyyeye Mûsevî muhâcirlerinin iskâniyçün vâkı' olan teşebbüsâtdan dolayı mukaddemce şeref-sâdır olan irâdât-ı seniyye üzerine icrâ edilen teblîgātın netîcesi hakkında ma'lûmât i'tâ olunmak ve bu kere emlâk-i mezkûre me'mûru Hakkı Bey tarafından bi'l-vürûd cânib-i 'atûfîlerinden 'arz ve takdîm ile manzûr-ı 'âlî buyurulmuş olan telgrafnâme müfâdınca da lâzım gelen mu'âmelât bi'l-icrâ 'arz edilmek üzere şeref-sâdır olan emr ü fermân-ı hümâyûn-ı mülûkâne îcâb-ı 'âlîsi üzerine Bâb-ı'Âlî'ye yazılan tezkirenin sûreti li-ecli'l-mütâla'a leffen savb-ı vâlâ-yı Nezâret-penâhîlerine tesyâr kılınmağla ol bâbda.

Fî 21 Zilka'de sene [1]300 (m. 23 Eylül 1883).

BOA. HH. İ. 222/30_1

HH.İ..00222.00030.001

BOA. HH. İ. 222/30_1

Belge özeti

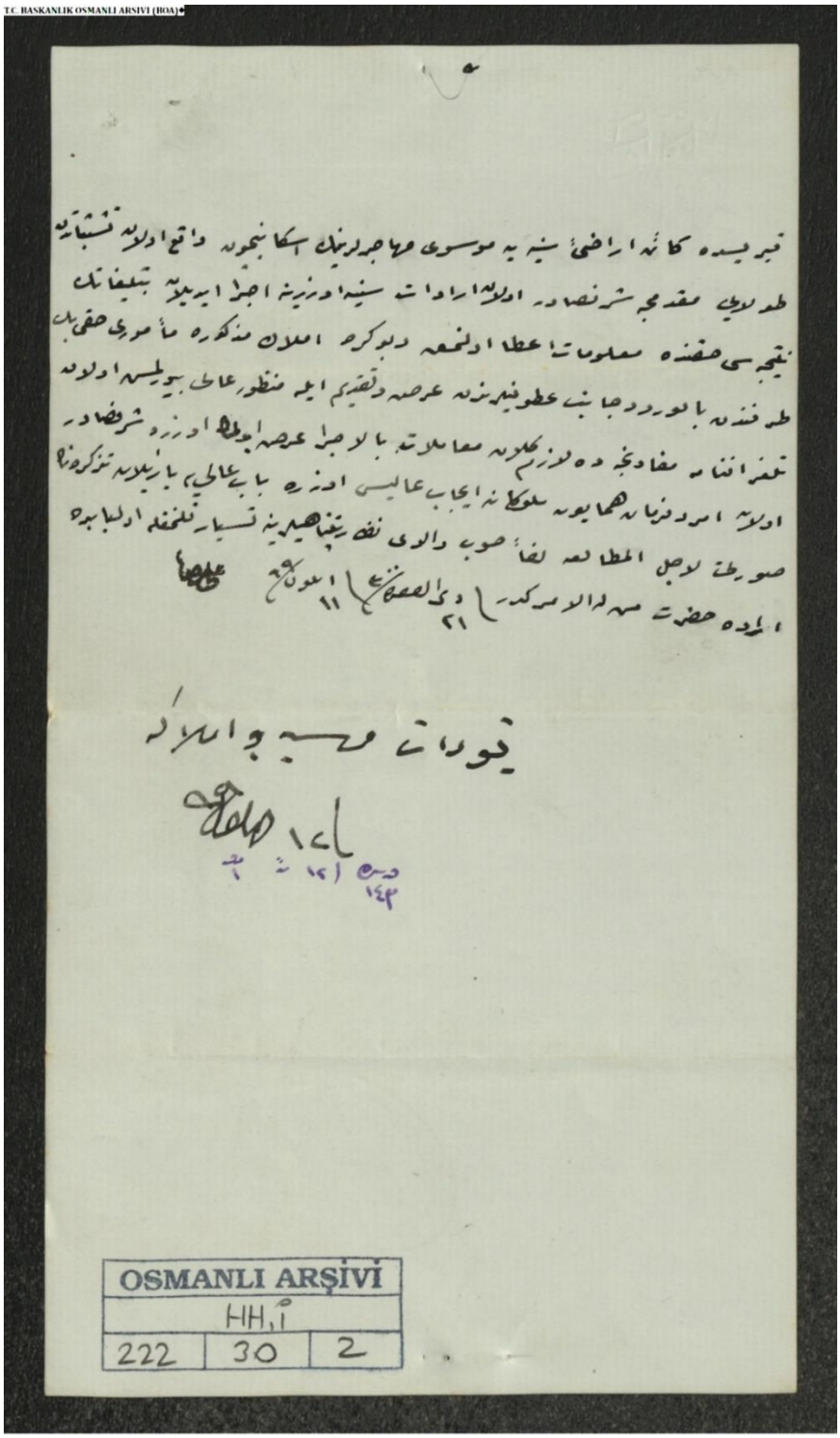
İki yüz Mûsevî muhacirinin Kıbrıs'ta bulunan Padişah arâzîsi üzerine iskân olunması teşebbüsleri ile ilgili olarak gönderilen resmî yazının incelenmek için sunulduğu, Osmanlı Dışişleri Bakanlığının girişimi ve sonuçları hakkında Kıbrıs'taki Padişah arazilerinden sorumlu Memur Hakkı Efendi tarafından bilgi sahibi olunmak istendiği, iskân edilmek üzere yüz Mûsevî'nin Kıbrıs'a ulaştığı (23 Eylül 1883).

Belgenin çeviri yazısı

Kıbrıs'da kâ'in arâzî-i seniyyeden ba'zılarına Latakiyye'deki (Lattuquie) iki yüz Rusyalı Mûsevî'nin iskânı tasavvuruyla mukaddemâ İngiltere Sefâretinden verilmiş olan varaka üzerine cereyân eden muhâberâtı ve lâzımü'l-ittihâz olan mu'âmelâtı hâvî 'arz ve takdîm olunup bir sûreti leffen savb-ı sâmî-i Sadâret-penâhîlerine irsâl kılınan tezkire-i 'aliyye-i Sadâret-penâhîleri ol vakit manzûr-ı 'âlî buyurularak ol bâbda şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî taraf-ı sâmî-i fahîmânelerine teblîğ kılınmış idi. Ânın üzerine şimdiye kadar dâ'ire-i celîle-i Hâriciyece vâkı' olan teşebbüsât ile bu teşebbüsâtdan hâsıl olan netâyic ma'lûm olamayıp bu kere Kıbrıs arâzî-i seniyye me'mûru Hakkı Efendi tarafından bi'l-vürûd Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Behiyyesinden 'arz ve takdîm kılınmasıyla manzûr-ı 'âlî buyurulmuş olan sûreti melfûf telgrafnâmede ise cezîre-i mezkûreye li-ecli't-tavattun bu kere gelmiş olan yüz nefer Mûsevî'nin dahi yine arâzî-i seniyyeye iskân olunacağı dahi taraf-ı Hükûmet'den ahâlî-i kurâya fürûht olunacağı istihbâr kılındığı muharrer olmasına evvelki teşebbüsâtdan hâsıl olan netîcenin 'arz ve izbârıyla berâber Hazîne-i Hâssa-i Şâhânenin muhâfaza-i hukūku için bu bâbda dahi ne yapılmak muktezî ise karârlaşdırılıp îcâb eden maslahatın îfâ ve keyfiyyetin kezâlik 'arz-ı 'atebe-i 'ulyâ kılınması muktezâ-yı emr ü fermân-ı hazret-i Pâdişâhî'den olmağla ol bâbda.

Fî 21 Zilka'de sene 1300, 11 Eylül 1299 (23 Eylül 1883).

BOA. HH. İ. 222/30_2

HH.İ..00222.00030.002

BOA. HH. İ. 222/30_2

Belge özeti

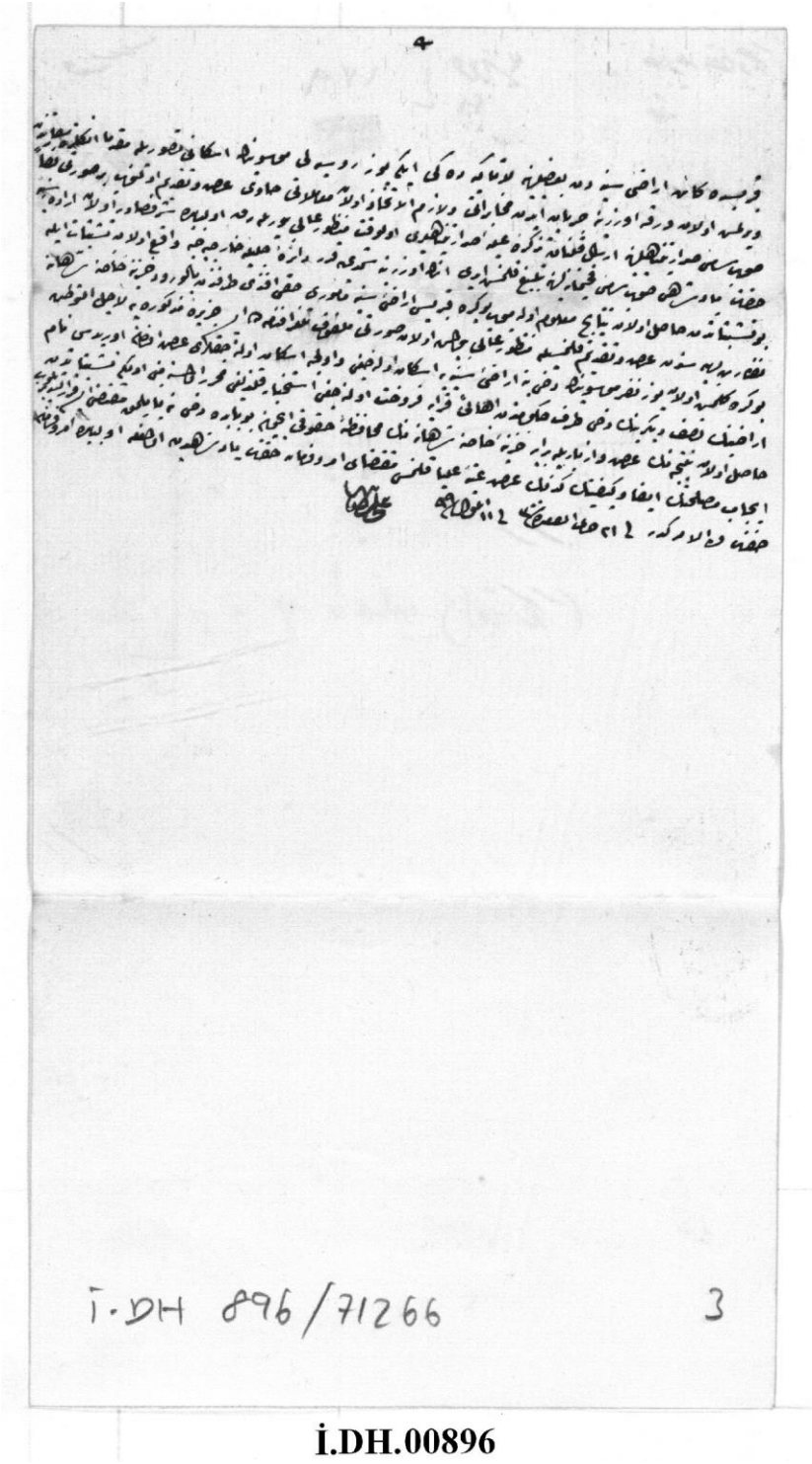
Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazisi üzerine Mûsevî muhacirinin iskân olunması için yürütülen girişimlerden dolayı daha önce yayımlanan Padişah kararı sonucu olarak ortaya çıkan gelişmelere dair Osmanlı Hükûmeti'ne sunulan resmî yazının sûretinin görüş bildirilmek üzere Osmanlı Dışişleri Bakanlığına da gönderildiği (23 Eylül 1883)

Belgenin çeviri yazısı

Kıbrıs'da kâ'in arâzî-i seniyyeye Mûsevî muhâcirlerinin iskâniyçün vâkı‘ olan teşebbüsâtdan dolayı mukaddemce şeref-sâdır olan irâdât-ı seniyye üzerine icrâ edilen teblîgātın netîcesi hakkında ma‘lûmât i‘tâ olunmak ve bu kere emlâk-i mezkûre me'mûru Hakkı Bey tarafından bi'l-vürûd cânib-i ‘atûfîlerinden ‘arz ve takdîm ile manzûr-ı ‘âlî buyurulmuş olan telgrafnâme müfâdınca da lâzım gelen mu‘âmelât bi'l-icrâ ‘arz edilmek üzere şeref-sâdır olan emr ü fermân-ı hümâyûn-ı mülûkâne îcâb-ı ‘âlîsi üzerine Bâb-ı‘Âlî'ye yazılan tezkirenin sûreti li-ecli'l-mütâla‘a leffen savb-ı vâlâ-yı Nezâret-penâhîlerine tesyâr kılınmağla ol bâbda irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 21 Zilka‘de sene 1300, 11 Eylül 1299 (m. 23 Eylül 1883).

BOA. İ. DH. 896/71266_3

İ.DH.00896

BOA. İ. DH. 896/71266_3

Belge özeti

Kıbrıs'taki Padişah arâzîlerinden sorumlu olan Hakkı Efendi tarafından yüz adet Mûsevî'nin Padişah topraklarına iskân edileceğinin ve bazı toprakların halka Yerel Hükûmet tarafından satılacağının bildirilmesi üzerine Sadaretin Padişah hukukunun korunması adına bir an önce gereğinin yapılmasını ve sonucunun bildirilmesini Dışişlerinden 23 Eylül 1883 tarihinde talep ettiğine dair

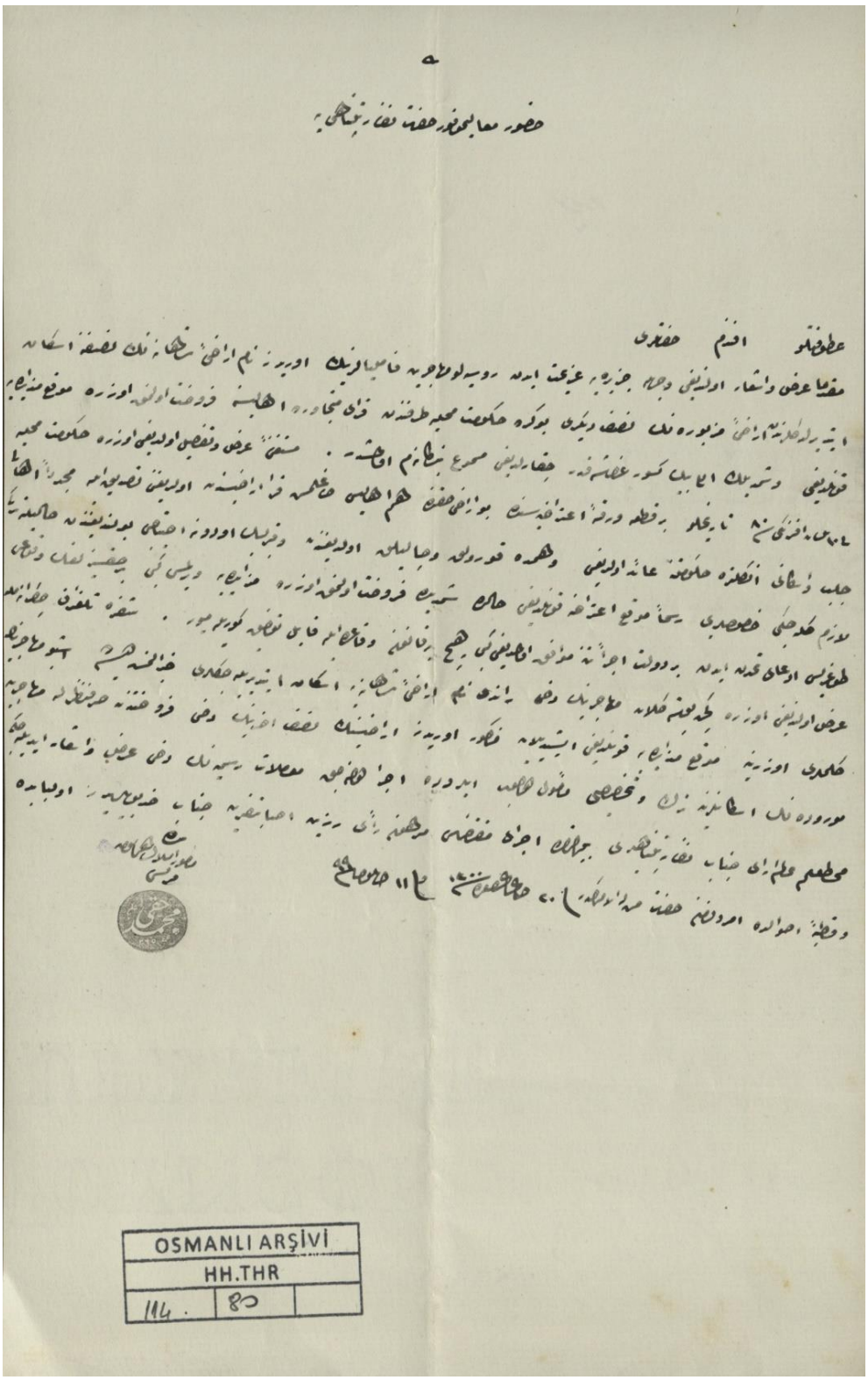
Belgenin çeviri yazısı

Kıbrıs kâ'in arâzî-i seniyyeden ba'zılarına Latakiyye'deki iki yüz Rusyalı Mûsevî'nin iskânı tasavvuruyla mukaddemâ İngiltere Sefâretinden verilmiş olan varaka üzerine cereyân eden muhâberâtı ve lâzımü'l-ittihâz olan mu'âmelâtı hâvî 'arz ve takdîm olunup bir sûreti leffen savb-ı sâmî-i Sadâret-penâhîlerine irsâl kılınan tezkire-i 'aliyye-i Sadâret-penâhîleri ol vakit manzûr-ı 'âlî buyurularak ol bâbda şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî savb-ı sâmî-i fahîmânelerine teblîğ kılınmış idi. Ânın üzerine şimdiye kadar Dâ'ire-i Celîle-i Hâriciyece vâkı' olan teşebbüsât ile bu teşebbüsâtdan hâsıl olan netâyic ma'lûm olamayıp bu kere Kıbrıs arâzî-i seniyye me'mûru Hakkı Efendi tarafından bi'l-vürûd Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Behiyyesinden 'arz ve takdîm kılınmasıyla manzûr-ı 'âlî buyurulmuş olan sûreti melfûf telgrafnâmede ise Cezîre-i mezkûreye li-ecli't-tavattun bu kere gelmiş olan yüz nefer Mûsevî'nin dahi yine arâzî-i seniyyeye iskân olunacağı ve evvelce iskân olunacakları 'arz olunan Oridez nâm arâzînin nısf-ı diğerinin dahi taraf-ı Hükûmet'den ahâlî-i kurâya fürûht olunacağı istihbâr kılındığı muharrer olmasına mebnî evvelki teşebbüsâtdan hâsıl olan netîcenin 'arz ve izbârıyla berâber Hazîne-i Hâssa-i Şâhânenin muhâfaza-i hukūku için bu bâbda dahi ne yapılmak muktezî ise karârlaşdırılıp îcâb-ı maslahatın îfâ ve keyfiyyetin kezâlik 'arz-ı 'atebe-i 'ulyâ kılınması muktezâ-yı emr ü fermân-ı hazret-i Pâdişâhî'den olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 21 Zilka'de sene 300, fî 11 Eylül sene 99 (m. 23 Eylül 1883).

(İmzâ)

BOA. HH. THR. 114/80_1

OSMANLI ARŞİVİ
HH.THR
114 80

BOA. HH. THR. 114/80_1

Belge özeti

Kıbrıs'a gelen Rusyalı göçmen ailelerin Padişah'a ait Oridez isimli arâzînin yarısına yerleştirildiğine, bu arazinin diğer yarısının Mahallî Hükûmet tarafından civar köylere satılmak üzere açık artırmaya konulduğuna, bunun için 50.000 kuruşa kadar fiyat teklîfi yapıldığına, Yerel hükûmetin buraya yeni kişilerin yerleştirilme hakkının İngiltere Hükûmeti'ne ait olduğunu ifade ettiğine, ancak satış için müzayedeye konulmasının kânunsuz olduğuna ve ikinci grup olarak gelen göçmenlerin Padişah'ın Randi isimli arâzîsine yerleştirileceklerinin haber alındığına dair 23 Eylül 1883'te Kıbrıs'ta Padişah'a ait mülklerin sınırlarını belirlemekle görevli Mehmed Hakkı Bey'den Hâssa Hazinesine gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Huzûr-ı Ma'âlî-mevfûr-ı Hazret-i Nezâret-penâhîye

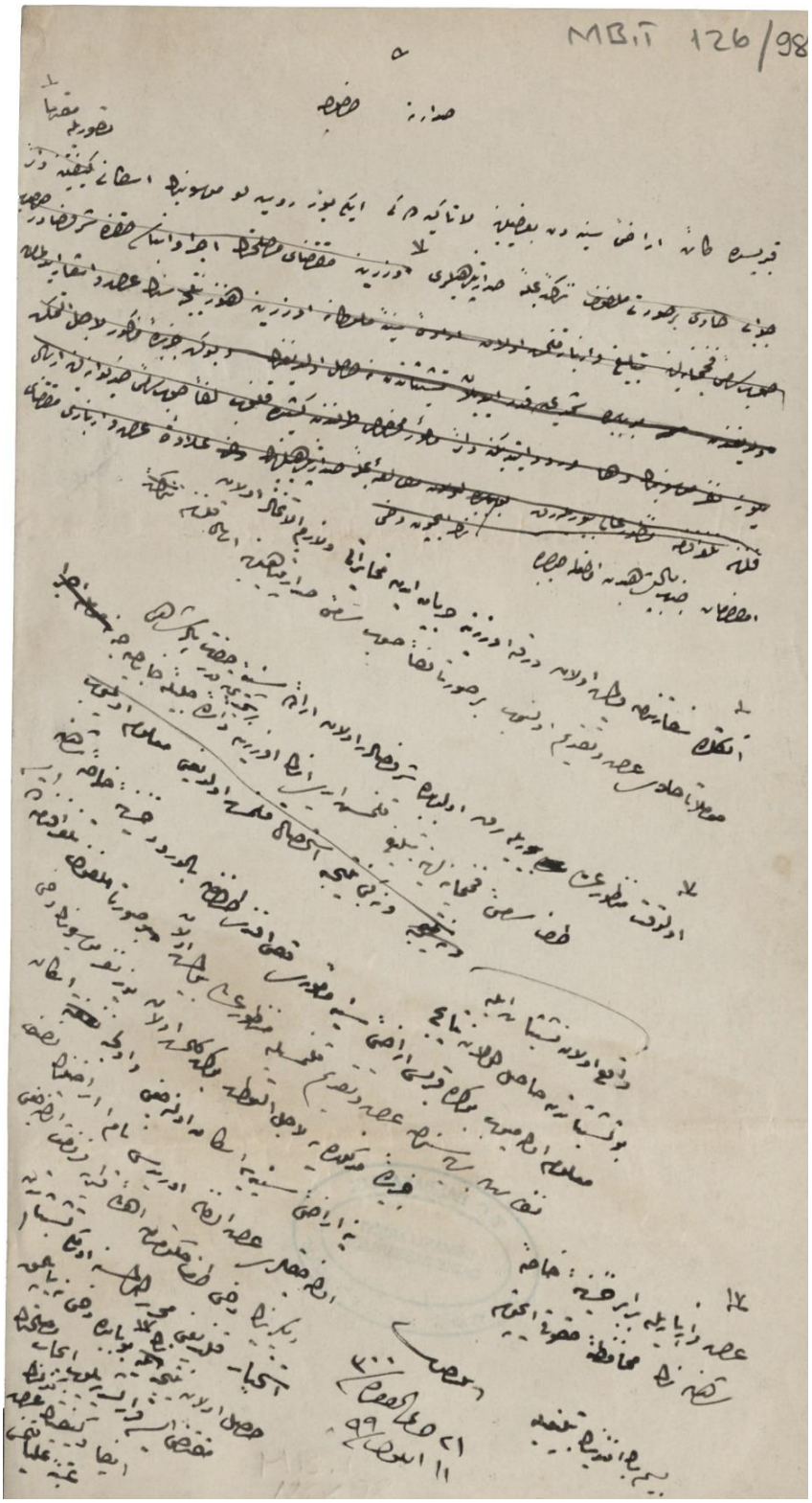
'Atûfetlü efendim hazretleri,

Mukaddemâ 'arz u iş'âr olunduğu vechile cezîreye 'azîmet eden Rusyalı muhâcirîn familyalarının *Oridez* nâm arâzî-i şâhânenin nısfına iskân etdirildiklerinden arâzî-i mezbûrenin nısf-ı diğeri bu kere Hükûmet-i Mahalliyye tarafından kurâ-yı mütecâvire ahâlîsine fürûht olunmak üzere mevki'-i müzâyedeye konulduğu ve şimdilik elli bin küsûr guruşa kadar çıkarıldığı mesmû'-ı bendegânem olmuşdur. Müstağnî-i 'arz u tafsîl olduğu üzere Hükûmet-i Mahalliyye fî 7 Nisan-ı Efrencî sene [18]80 târîhli bir kıt'a varaka-i i'tirâziyyesinde bu arâzî hakkında hem ahâlîsi dağılmış kurâ arâzîsinden olduğunu tasdîk ile müceddeden ahâlî celb ve iskânı İngiltere Hükûmeti'ne 'âid olduğu ve hem de koruluk ve çalılık olduğundan ve Kıbrıs'ın oduna ihtiyâcı bulunduğundan hâliyle terki lâzım geleceği husûsları resmen mevki'-i i'tirâza konulduğu hâlde şimdi de fürûht olunmak üzere müzâyedeye verilmesi gibi bir haksızlığın vukū'u doğrusu iddi'â-yı temeddün eden bir devlet icrââtına muvâfık olmadığı gibi hiçbir kānûn ve kā'ide ile kāil-i tevfîk görülemiyor. Şifre telgraf-ı çâkerânemle 'arz olunduğu üzere geçen posta gelen muhâcirînin dahi Randi nâm arâzî-i şâhâneye iskân etdirilecekleri haber alınmış ise de işbu muhâcirînin gelmeleri üzerine mevki'-i müzâyedeye konulduğu işidilen mezkûr *Oridez* arâzîsinin nısf-ı âharının dahi fürûhtundan sarf-ı nazarla muhâcirîn-i mevrûdenin iskânlarına terk ve tahsîsi me'mûl olup ileride icrâ olunacak mu'âmelât-ı resmiyyenin dahi 'arz ve iş'âr edileceği muhât-ı 'ilm-i 'âlem-ârâ-yı cenâb-ı Nezâret-penâhîleri buyuruldukda icrâ-yı muktezâsı merhûn-ı re'y-i rezîn-i isâbet-karîn-i cenâb-ı hidîvîleridir. Ol bâbda ve kātıbe-i ahvâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 20 Zilka'de sene 1300 ve fî 11 Eylül sene [12]99.

Me'mûr-ı Emlâk-i Hümâyûn-ı Kıbrıs
Mehmed Hakkı

BOA. MB. İ. 126/98_1

BOA. MB. İ. 126/98_1

Belge özeti

Padişah'a ait Kıbrıs'taki bazı araziye Latakiyye'deki 200 Rusyalı Mûsevî'nin Yıldızi hususunda Padişah irâdesi Sadâret'e gönderilmekle birlikte Dışişlerinin girişimleri hakkında henüz bilgi edinilemediğine, Memur Hakkı Efendi'den son olarak alınan bilgiler kapsamında önceki girişimlerden elde edilen sonuçların da bildirilmesiyle Padişah haklarının korunması için yapılması gerekenlerin bir an önce kararlaştırılıp gereğinin yapılmasına dair 23 Eylül 1883 tarihiyle Sadârete gönderilmesi için Padişah Mabeyninde kaleme alınan yazı taslağı

Belgenin çeviri yazısı

Sadâret'e

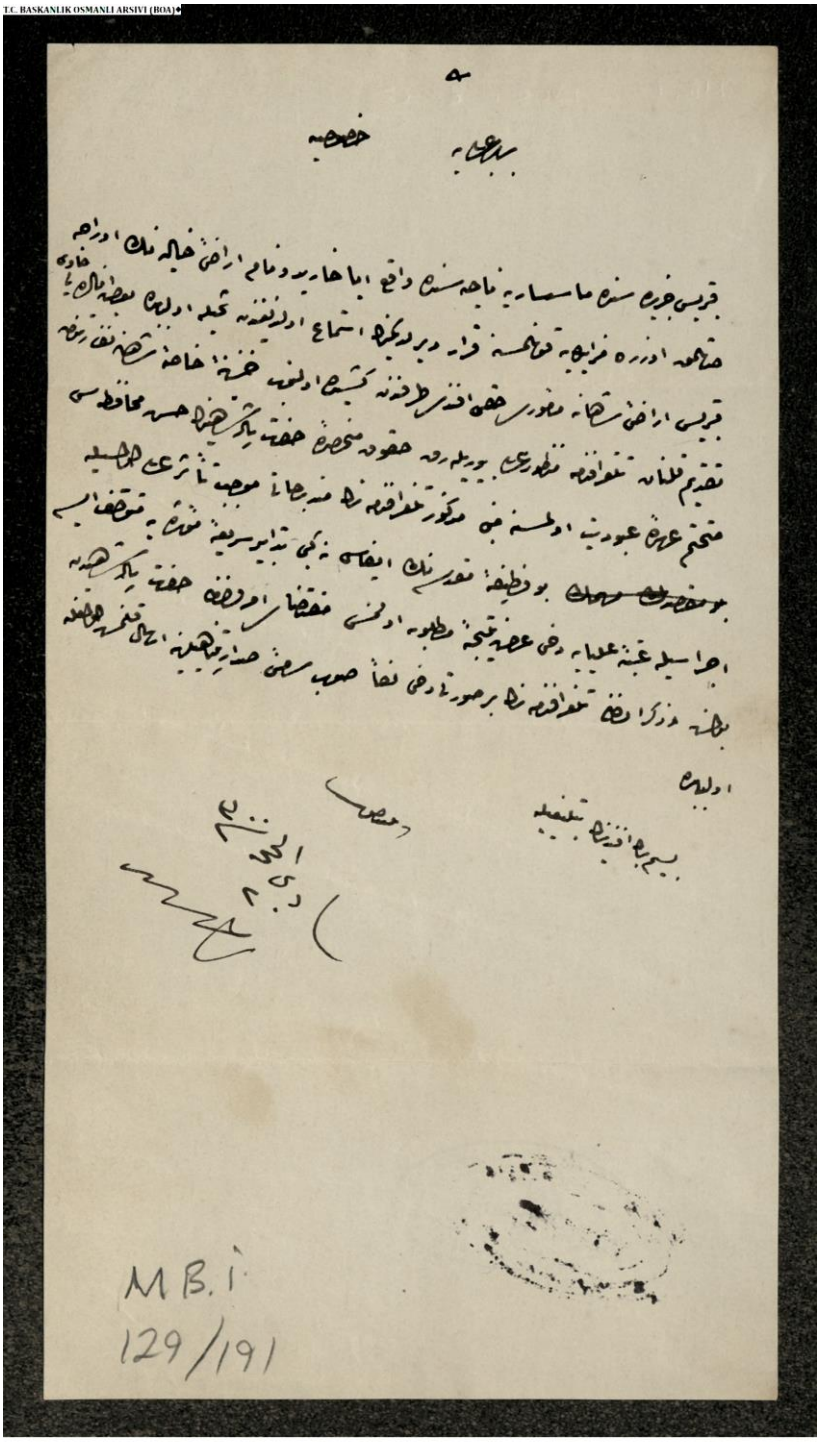
Husûsiyye

Kıbrıs'da kâ'in arâzî-i seniyyeden ba'zılarına Latakiyye'deki iki yüz Rusyalı Mûsevî'nin iskânı tasavvuruyla mukaddemâ İngiltere Sefâreti'nden verilmiş olan varaka üzerine cereyân eden muhâberâtı ve lâzımü'l-ittihâz olan mu'âmelâtı hâvî 'arz u takdîm olunup bir sûreti leffen savb-ı sâmî-i Sadâret-penâhîlerine irsâl kılınan tezkire-i 'aliyye-i Sadâret-penâhîleri ol vakit manzûr-ı 'âlî buyurularak ol bâbda şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî taraf-ı sâmî-i fahîmânelerine teblîğ kılınmış idi. Ânın üzerine şimdiye kadar Dâ'ire-i Celîle-i Hâriciyece vâkı' olan teşebbüsât ile bu teşebbüsâtdan hâsıl olan netâyic ma'lûm olmayıp bu kere Kıbrıs arâzî-i seniyye me'mûru Hakkı Efendi tarafından bi'l-vürûd Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Behiyyesinden 'arz u takdîm kılınmasıyla manzûr-ı 'âlî buyurulmuş olan sûreti melfûf telgrafnâmede ise cezîre-i mezkûreye li-ecli't-tavattun bu kere gelmiş olan yüz nefer Mûsevî'nin dahi yine arâzî-i seniyyeye iskân olunacağı ve evvelce iskân olunacakları 'arz olunan Oridez nâm arâzînin nısf-ı diğerinin dahi taraf-ı Hükûmet'den ahâlî-i kurâya fürûht olunacağı istihbâr kılındığı muharrer olmasına evvelki teşebbüsâtdan hâsıl olan netîcenin 'arz ve izbârıyla berâber Hazîne-i Hâssa-i Şâhânenin muhâfaza-i hukūku için bu bâbda dahi ne yapılmak muktezî ise karârlaşdırılıp îcâb-ı maslahatın îfâ ve keyfiyyetin 'arz-ı 'atebe-i 'ulyâ kılınması muktezâ-yı emr ü fermân-ı cenâb-ı Pâdişâhî'den olmağla ol bâbda.

Tebyîz: 21 Zilka'de sene [1]300 – 11 Eylül sene [12]99.

Besim Beyefendi'nin teblîğiyle.

BOA. MB. İ. 129/191

MB.İ..00129.00191.001

BOA. MB. İ. 129/191

Belge özeti

Kıbrıs Adası'nda Mesarya nâhiyesinde bulunan Aya Haridu adlı boş arâzînin Yerel Hükûmet tarafından satılmak üzere müzayedeye konulmasına karar verildiği hususunda Mehmed Hakkı Efendi tarafından gönderilen telgrafın Padişah tarafından da görüldüğüne, telgraftaki bilginin Padişah tarafından üzüntüyle karşılandığına, bu yüzden Sadrazamlık Makâmının acilen girişimlerde bulunmasına dair Padişah Mabeyninden Bâbıâlî'ye 22 Ekim 1883 târihinde gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Bâb-ı ʻÂlî'ye

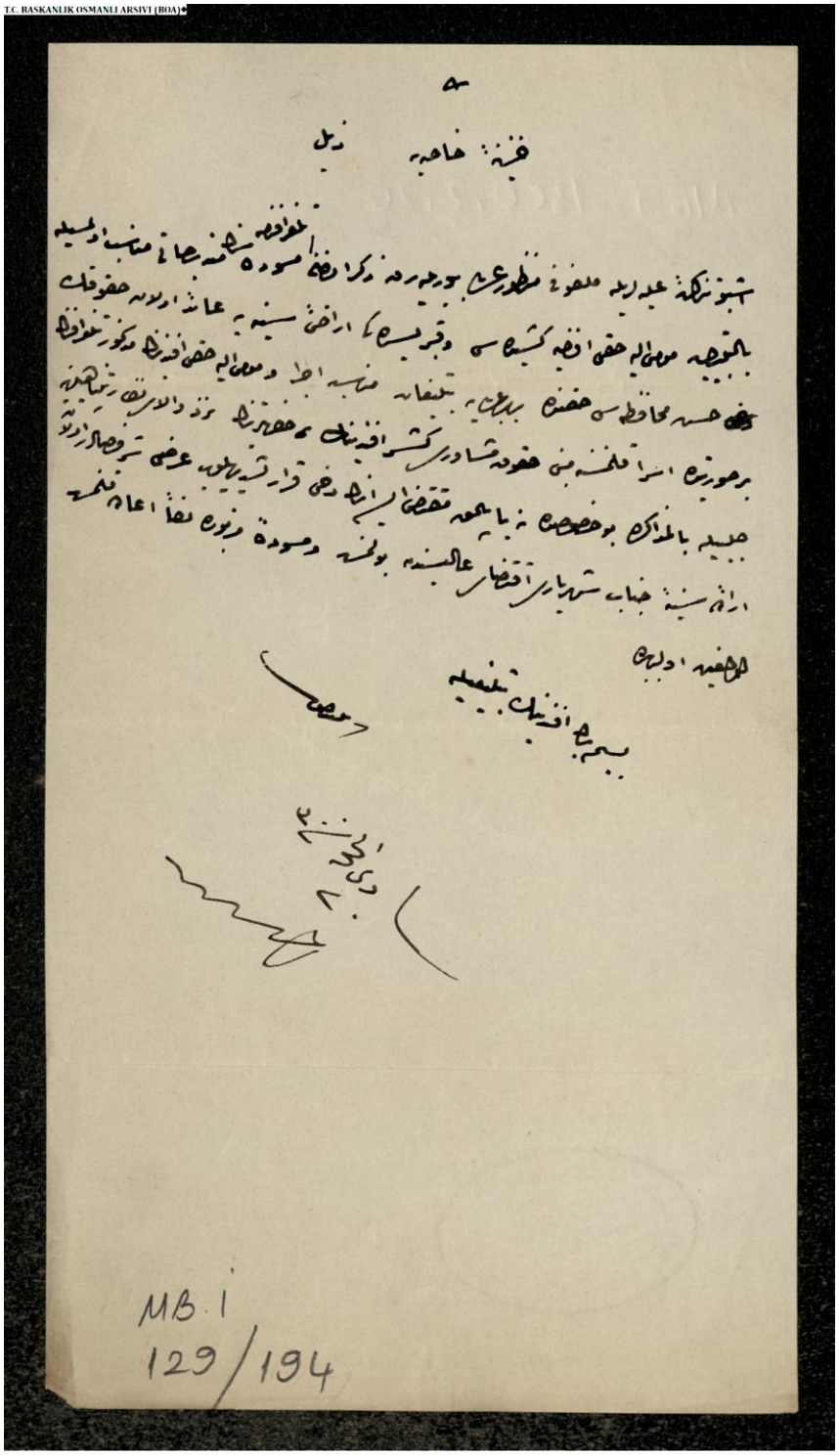
Husûsiyye

Kıbrıs Cezîresi'nde Mesarya nâhiyesinde vâkı‘ Aya Haridu nâm arâzî-i hâliyyenin oraca satılmak üzere müzâyedeye konulmasına karâr verildiğinin istimâ‘ olunduğundan bahisle ol bâbda ba‘zı ifâdeyi hâvî Kıbrıs arâzî-i şâhâne me’mûru Hakkı Efendi tarafından keşîde olunup Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâretinden takdîm kılınan telgrafnâme manzûr-ı ‘âlî buyurularak hukūk-ı münhasıra-i hazret-i Pâdişâhî'nin hüsn-i muhâfazası mütehattim-i ‘uhde-i ‘ubûdiyet olmasına mebnî mezkûr telgrafnâmenin mündericâtı mûcib-i te’essür-i ‘âlî olmasıyla bu vazîfe-i mukaddesenin îfâsı ne gibi tedâbîr-i serî‘a-i müessireye mütevakkıf ise icrâsıyla ‘atebe-i ‘ulyâya dahi ‘arz-ı netîce-i matlûbe olunması muktezâ-yı emr ü fermân-ı hazret-i Pâdişâhî'den bulunmuş ve zikr olunan telgrafnâmenin bir sûreti dahi leffen savb-ı sâmî-i Sadâret-penâhîlerine irsâl kılınmış olmağla ol bâbda.

Besim Beyefendi'nin teblîğiyle

20 Zilhicce sene 300

BOA. MB. İ. 129/194

MB.İ..00129.00194.001

BOA. MB. İ. 129/194

Belge özeti

Padişah tarafından söz konusu telgraf karalamasının içeriğinin uygun görülerek yazının temize çekilmesi ve Hakkı Efendi'ye gönderilmesine, Kıbrıs'taki Padişah mülk/arazilerine ait hakların korunması hakkında Osmanlı Hükûmeti'ne uygun tebligatın gönderildiğine, Hâssa Hazînesine çağrılarak bu konuda neler yapılması gerektiği hususunda Hukûk Müşâviri Goecher Efendi ile görüşmelerde bulunulmasına ve sonucunun bildirilmesine dair 22 Ekim 1883 tarihinde Padişah Mabeyninden Hâssa Hazînesine gönderilen ek yazı

Belgenin çeviri yazısı

Hazîne-i Hâssa'ya

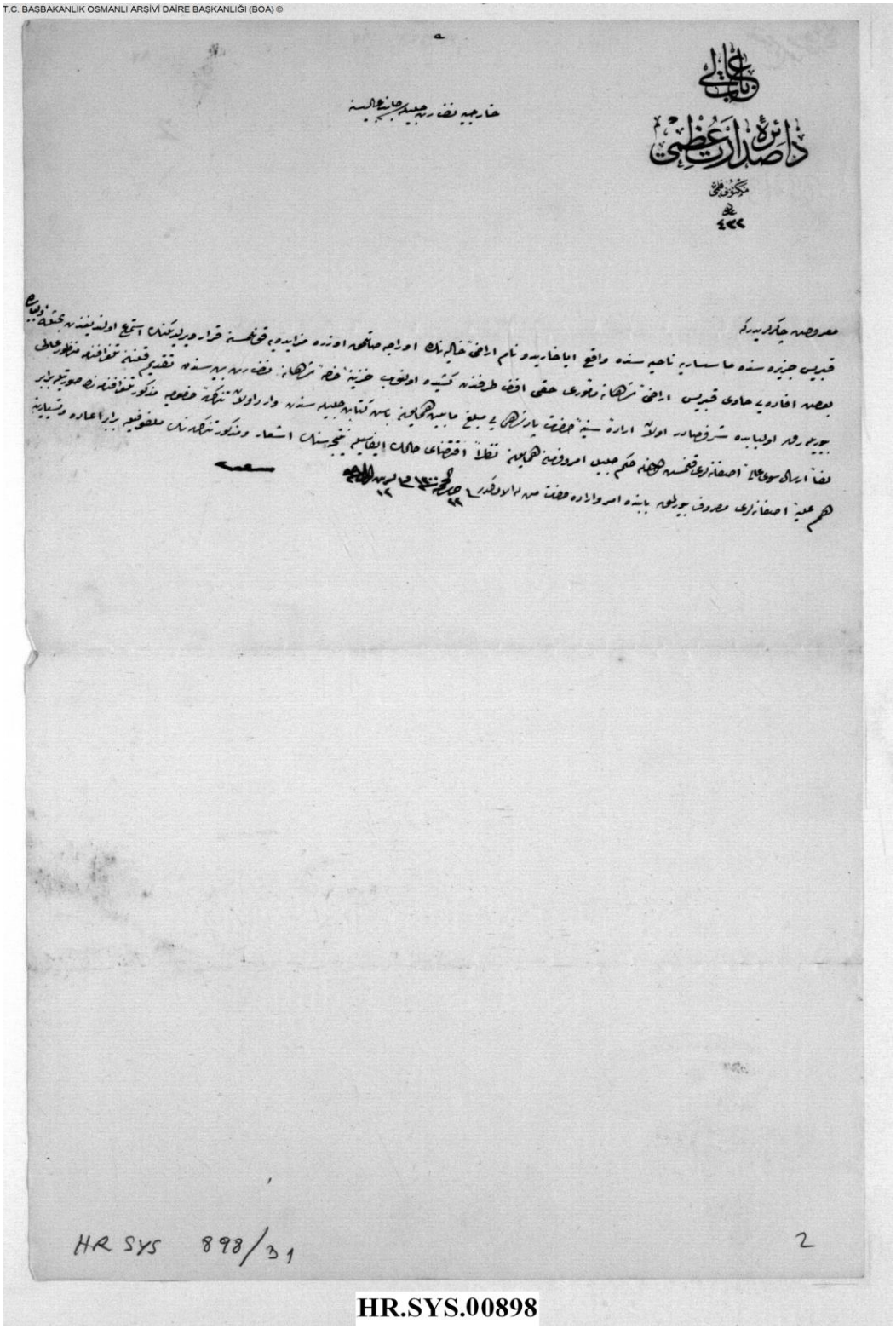
Zeyl

İşbu tezkire-i ‘aliyyeleriyle melfûfu manzûr-ı ‘âlî buyurularak zikr olunan telgrafnâme müsveddesinin mündericâtı münâsib olmasıyla bi't-tebyîz mûmâileyh Hakkı Efendi'ye keşîdesi ve Kıbrıs'daki arâzî-i seniyyeye ‘âid olan hukūkun hüsn-i muhâfazası hakkında Bâb-ı‘Âlî'ye teblîgāt-ı münâsibe icrâ ve mûmâileyh Hakkı Efendi'nin mezkûr telgrafının bir sûreti de isrâ kılınmasına mebnî Hukūk Müşâviri Goecher Efendi hazretlerinin nezd-i vâlâ-yı Nezâret-penâhîlerine celbiyle bi'l-müzâkere bu husûsda ne yapılmak muktezî ise ânın dahi karârlaşdırılıp ‘arzı şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Şehriyârî iktizâ-yı ‘âlîsinden bulunmuş ve müsvedde-i mezbûre leffen i‘âde kılınmış olmağın ol bâbda.

Besim Beyefendi'nin teblîğiyle

20 Zilhicce sene 300

BOA. HR. SYS. 898/31_2

HR.SYS.00898

BOA. HR. SYS. 898/31_2

Belge özeti

Kıbrıs Adası'nda Mesarya nâhiyesinde bulunan Aya Haridu adlı boş arâzînin satılmak üzere müzayedeye konulmasına karar verildiğinin duyulduğundan bahisle Padişah Mabeyni Başkâtipliğinden gereğinin bir an önce yapılması hususunda verilen talimata dair Sadrazamlık'tan Dışişleri Bakanlığına 24 Ekim 1883'te gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Bâb-ı‘Âlî
Dâ’ire-i Sadâret-i ‘Uzmâ
Mektûbî Kalemi
‘Aded 432

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i ‘Alîsine

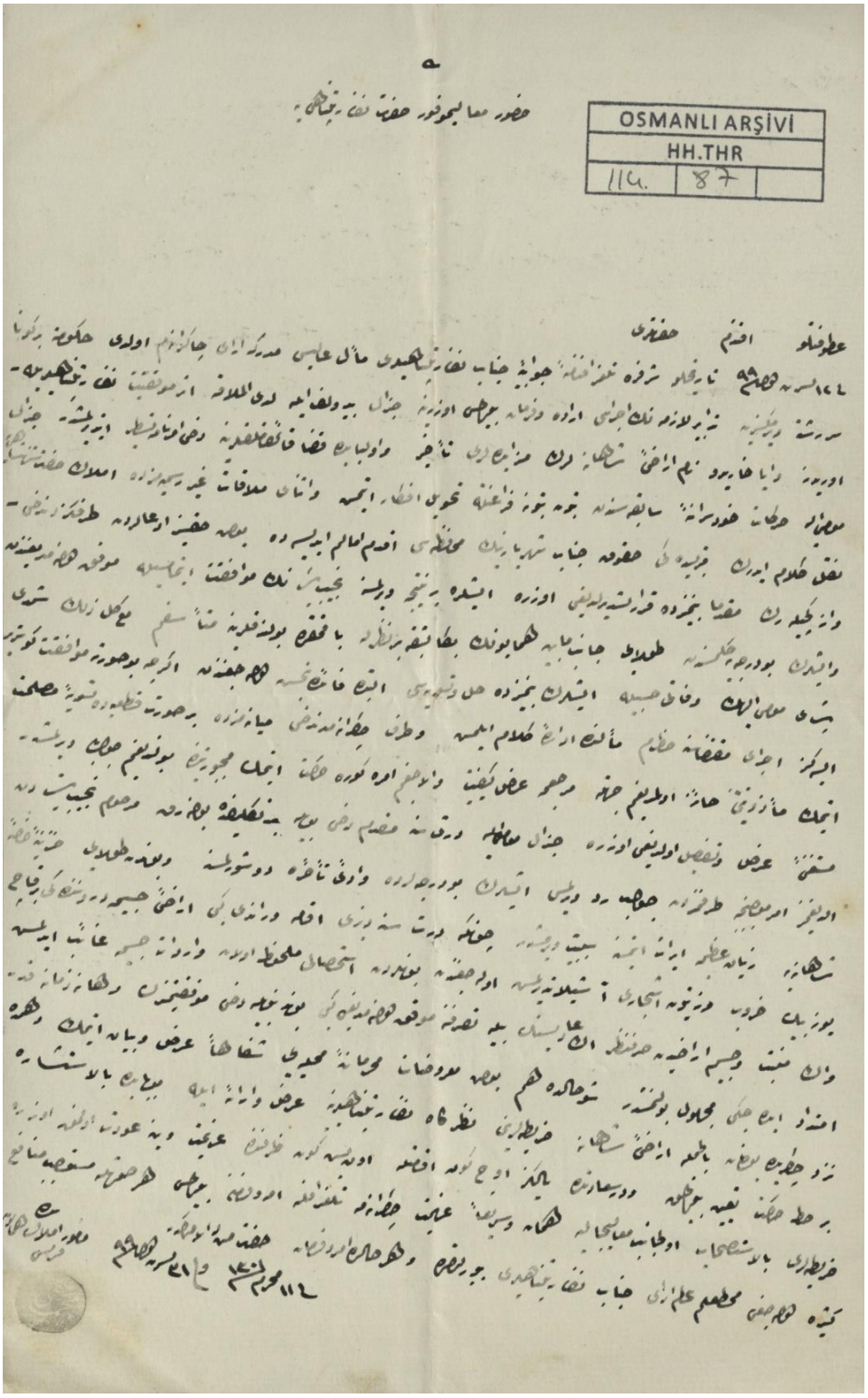
Ma‘rûz-ı çâkerleridir ki,

Kıbrıs Cezîresi'nde Mesarya nâhiyesinde vâkı‘ Aya Haridu nâm arâzî-i hâliyyenin oraca satılmak üzere müzâyedeye konulmasına karâr verildiğinin istimâ‘ olunduğundan bahisle ol bâbda ba‘zı ifâdeyi hâvî Kıbrıs arâzî-i şâhâne me’mûru Hakkı Efendi tarafından keşîde olunup Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Behiyyesinden takdîm kılınan telgrafnâme manzûr-ı ‘âlî buyurularak ol bâbda şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî'yi mübelliğ Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitâbet-i Celîlesinden vârid olan tezkire-i husûsiyye mezkûr telgrafnâmenin sûretiyle berâber leffen irsâl-i sûy-i ‘âlî-i âsafâneleri kılınmış olmağla hükm-i celîl-i emr ü fermân-ı hümâyûna nazaran iktizâ-yı hâlin îfâsıyla netîcesinin iş‘âr ve mezkûr tezkirenin melfûfuyla berâber i‘âde ve tesyârına himem-i ‘aliyye-i âsafâneleri masrûf buyurulmak bâbında emr ü irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 22 Zilhicce sene 1300 ve fî 12 Teşrîn-i evvel sene 99.

(İmzâ)
Said

BOA. HH. THR. 114/87_1

OSMANLI ARŞİVİ
HH.THR
114 87

BOA. HH. THR. 114/87_1

Belge özeti

Hassa Hazinesi Bakanı'nın 24 Ekim 1883 tarihli cevap telgrafının anlaşıldığına, General Biddulph ile gayriresmî görüşülerek Oridez ve Aya Haridu arazilerinin satışının ertelendiğine ve diğer bazı ayrıntılara dair 12 Kasım 1883'te Mehmed Hakkı Efendi'den Hassa Hazinesi Bakanına gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Huzûr-ı Ma'âlî-mevfûr-ı Hazret-i Nezâret-penâhîye

'Atûfetlü efendim hazretleri,

Fî 12 Teşrîn-i Evvel sene [12]99 târîhli şifre telgrafnâme-i cevâbiyye-i cenâb-ı Nezâret-penâhîleri me'âl-i 'âlîsi müdrike-ârâ-yı çâkerânem oldu. Hükûmete bir gûne serrişte vermeksizin tedâbîr-i lâzımenin icrâsı irâde ve fermân buyurulması üzerine Ceneral Biddulph ile lede'l-mülâka eser-i muvaffakiyet-i Nezâret-penâhîleriyle Oridez ve Aya Haridu nâm arâzî-i şâhânelerin müzâyedeleri te'hîr ve ol bâbda kazâ kāimmakāmlarına dahi emirnâme tastîr etdirilmişdir. Ceneral-i mûmâileyh harekât-ı hod-serâne-i sâbıkasından bütün bütün ferâgatla tahvîl-i efkâr etmiş ve esnâ-yı mülākât-ı gayr-i resmiyyemizde emlâk-i hazret-i şehinşâhîye nakl-i kelâm ederek Kıbrıs'daki hukūk-ı cenâb-ı şehriyârînin muhâfazası akdem-i âmâlim idiyse de ba'zı haksız iddi'âlardan tarafınızdan dahi vazgeçilerek mukaddemâ beynimizde karârlaşdırıldığı üzere işlere bir netîce verilmesine Necib Paşa'nın muvâfakat etmemesiyle muvaffak olunamadığından ve işlerin bu dereceye gelmesinden dolayı cânib-i Mâbeyn-i Hümâyûn'un bana başka bir nazarla bakmakda bulunduklarına müte'essifim ma'a küllî zâlik şimdi paşa-yı mûmâileyhin vefâtı hasebiyle işlerin beynimizde hall ü tesviyesi elbetde fâ'ide-bahş olacağından eğerçi bu sûrete muvâfakat gösterir iseniz icrâ-yı muktezâsına hâzırım, me'âlinde idâre-i kelâm eylemiş ve taraf-ı çâkerânemden dahi miyânemizde bir sûret-i kat'iyyede tesviye-i maslahat etmek me'zûniyetini hâ'iz olmadığım cihetle merci'ime 'arz-ı keyfiyyet ve alacağım emre göre hareket etmek mecbûriyetinde bulunduğum cevâbı verilmişdir. Müstağnî-i 'arz u tafsîl olduğu üzere Ceneral-i mûmâileyh dört sene mukaddem dahi böyle bir teklîfde bulunarak merhûm Necib Paşa'dan aldığımız emir mûcebince tarafımızdan cevâb-ı red verilmesi işlerin bu derecelerde vâdî-i te'ahhura düşürülmesine ve bundan dolayı Hazîne-i Hâssa-i Şâhâneye ziyân-ı 'azîme îrâs etmesine sebebiyet vermişdir. Çünkü dört seneden beri Akama ve Randi gibi arâzî-i cesîme derûnundaki birkaç yüz bin harrûb ve zeytun eşcârı aşılatdırılmış olacağından bunlardan istihsâli melhûz olan vâridât-ı cesîme gāib edilmiş ve en münbit ve cesîm arâzîden sarf-ı nazar en 'âdîsinin bile tasarrufuna muvaffak olunamadığı gibi bundan böyle dahi muvaffakiyetimizin daha ne zamâna kadar imtidâd edeceği mechûl bulunmuşdur. Şu hâlde hem ba'zı ma'rûzât-ı mahremâne-i mahalliyyeyi şifâhen 'arz ve beyân etmek ve hem de nezd-i çâkerîde bulunan bi'l-cümle arâzî-i şâhâne haritalarını nazargâh-ı Nezâret-penâhîlerine 'arz ve irâ'e ile bu bâbda bi'l-istişâre bir hatt-ı hareket ta'yîn buyurulmak ve Dersaâdet'de yalnız üç gün ikāmetle on beş gün zarfında 'azîmet ve yine 'avdet olunmak üzere haritaları bi'l-istishâb ol cânib-i ma'âlî-câlibe hemen ve serî'an 'zîmet-i çâkerâneme telgrafla emr

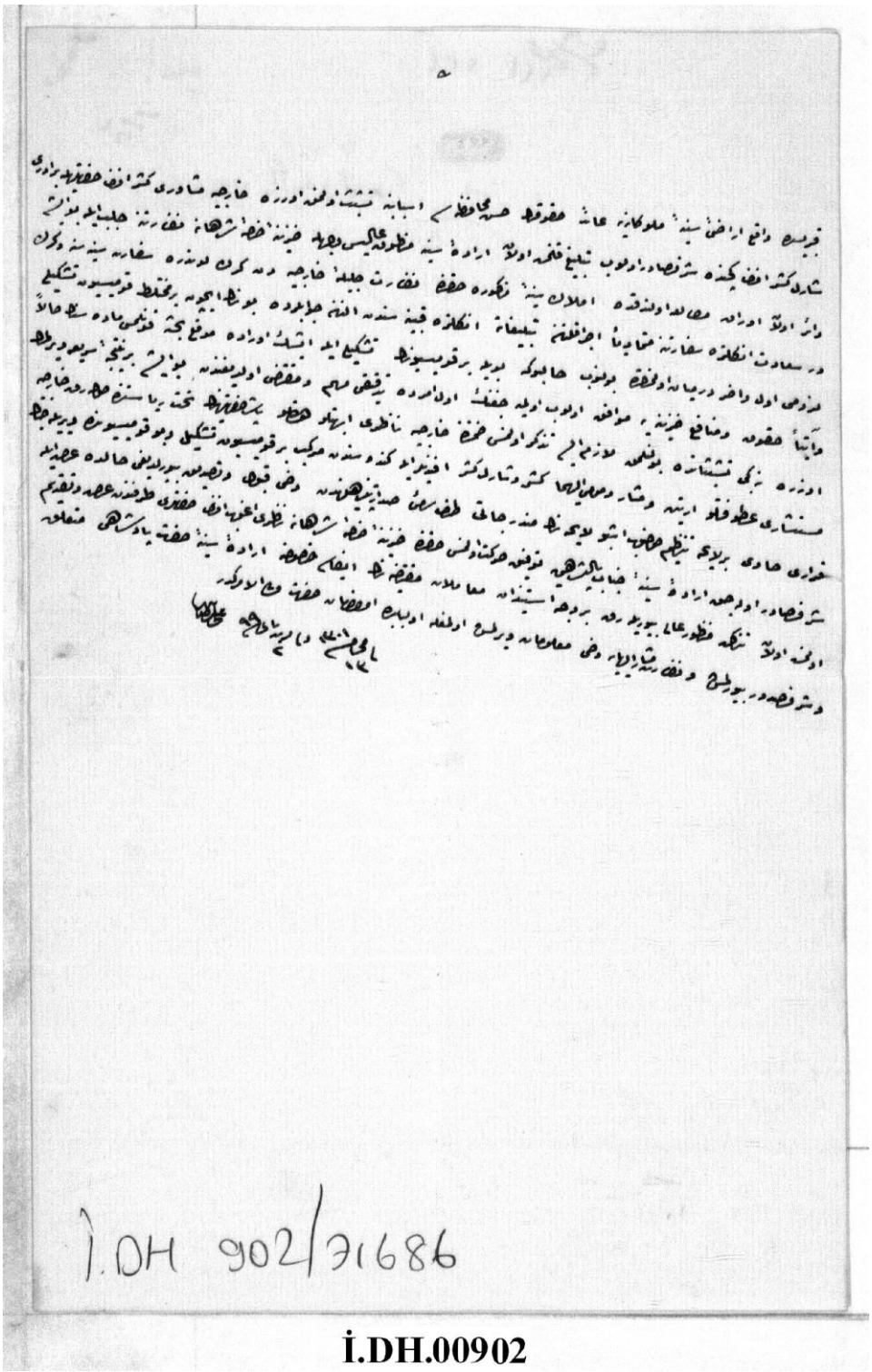
ü fermân buyurulması her sûretle müstevcib-i menâfi‘-i kesîre olacağı muhât-ı ‘ilm-i ‘âlem-ârâ-yı cenâb-ı Nezâret-penâhîleri buyuruldukda ve herhâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 11 Muharrem sene 1301 ve fî 31 Teşrîn-i Evvel sene [12]99

Me’mûr-ı Emlâk-i Hümâyûn-ı Kıbrıs

Mehmed Hakkı

BOA. İ. DH. 902/71686

İ.DH.00902

BOA. İ. DH. 902/71686

Belge özeti

Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazileri için yayımlanan emir gereğince Dışişleri Müşâviri Goecher ile kardeşi Şarl (Charles) Goecher Efendilerin Hassa Hazinesi'ne gelerek konu ile ilgili belgeleri incelediklerine, İngiltere Kabinesi tarafından önerilen karma Komisyon'un Osmanlı aleyhinde olacağına, Dışişleri Bakanı başkanlığında Dışişleri Müsteşârı Artin ile Goecher ve Şarl (Charles) Goecher Efendilerden oluşan bir Komisyon kurularak bir rapor hazırlanmasının uygun bulunduğuna dair 14 Kasım 1883 tarihli irâde

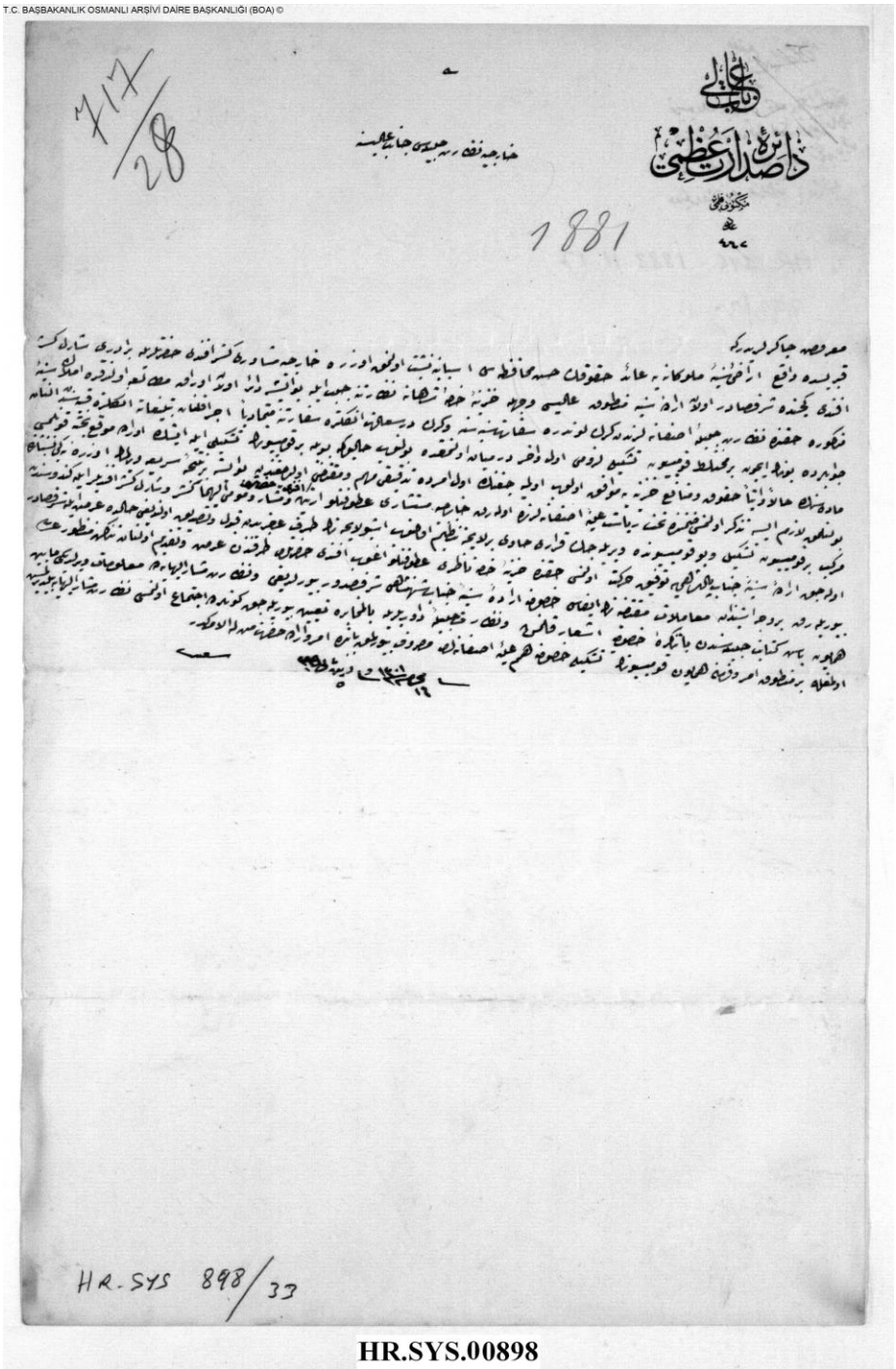
Belgenin çeviri yazısı

Kıbrıs'da vâkı‘ arâzî-i seniyye-i mülûkâneye ‘âid hukūkun hüsn-i muhâfazası esbâbına teşebbüs olunmak üzere Hâriciye Müşâviri Goecher Efendi hazretleriyle birâderi Şarl (Charles) Goecher Efendi geçende şeref-sâdır olup teblîğ kılınmış olan irâde-i seniyye mantûk-ı ‘âlîsi vechile Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâretine celb ile bu işe dâ’ir olan evrâk mütâla‘a olundukda emlâk-i seniyye-i mezkûre hakkında Nezâret-i Celîle-i Hâriciyeden gerek Londra Sefâret-i Seniyyesi'ne ve gerek Dersaâdet İngiltere Sefâretine mütemâdiyen icrâ kılınan teblîgāta İngiltere Kabinesi'nden alınan cevâblarda bunun için bir muhtelit Komisyon teşkîli lüzûmu evvel ve âhir dermeyân olunmakda bulunup hâlbuki böyle bir Komisyon'un teşkîli ile işin orada mevki‘-i bahse konulması mâddesinin hâlen ve âtiyen hukūk ve menâfi‘-i Hazîneye muvâfık olup olmayacağının evvel emirde tedkīki mühim ve muktezî olduğundan bu işe bir netîce-i serî‘a verilmek üzere ne gibi teşebbüsâtda bulunmak lâzım ise tezekkkür olunması zımnında Hâriciye Nâzırı Übbehetlü Devletlü Paşa hazretlerinin taht-ı riyâsetinde olarak Hâriciye Müsteşârı ‘Atûfetlü Artin ve müşâr ve mûmâileyhimâ Goecher ve Şarl (Charles) Goecher Efendiler ile kendisinden mürekkeb bir Komisyon teşkîli ve bu Komisyon'da verilecek karârı hâvî bir lâyiha tanzîm olunup işbu lâyihanın mündericâtı taraf-ı sâmî-i Sadâret-penâhîlerinden dahi kabûl ve tasdîk buyurulduğu hâlde ‘arz ile şeref-sâdır olacak irâde-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî'ye tevfîk-i hareket olunması hakkında Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nâzırı Agop Efendi hazretleri tarafından ‘arz ve takdîm olunmuş olan tezkire manzûr-ı ‘âlî buyurularak ber-vech-i istîzân mu‘âmelât-ı mukteziyyenin îfâsı husûsuna irâde-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî müte‘allik ve şeref-sudûr buyurulmuş ve Nezâret-i müşârünileyhâya dahi ma‘lûmât verilmiş olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 13 Muharrem sene 1301 ve fî 2 Teşrîn-i Sânî sene 99. (m. 14 Kasım 1883)

(İmzâ)

BOA. HR. SYS. 898/33

HR.SYS.00898

BOA. HR. SYS. 898/33

Belge özeti

Hassa Hazinesine gelerek Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazilerine ait hukukun korunması adına evraklar üzerinde incelemede bulunan Dışişleri Müşâviri Goecher Efendi ile kardeşi Şarl (Charles) Goecher Efendi'nin raporu üzerine alınan kararlar sonucunda Komisyon'un bir an önce kurulması talimatına dair Sadrazamlık Makâmından Dışişleri Bakanlığına 17 Kasım 1883 tarihinde gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Bâb-ı‘Âlî
Dâ’ire-i Sadâret-i ‘Uzmâ
Mektûbî Kalemi
‘Aded: 462

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i ‘Âlîsine

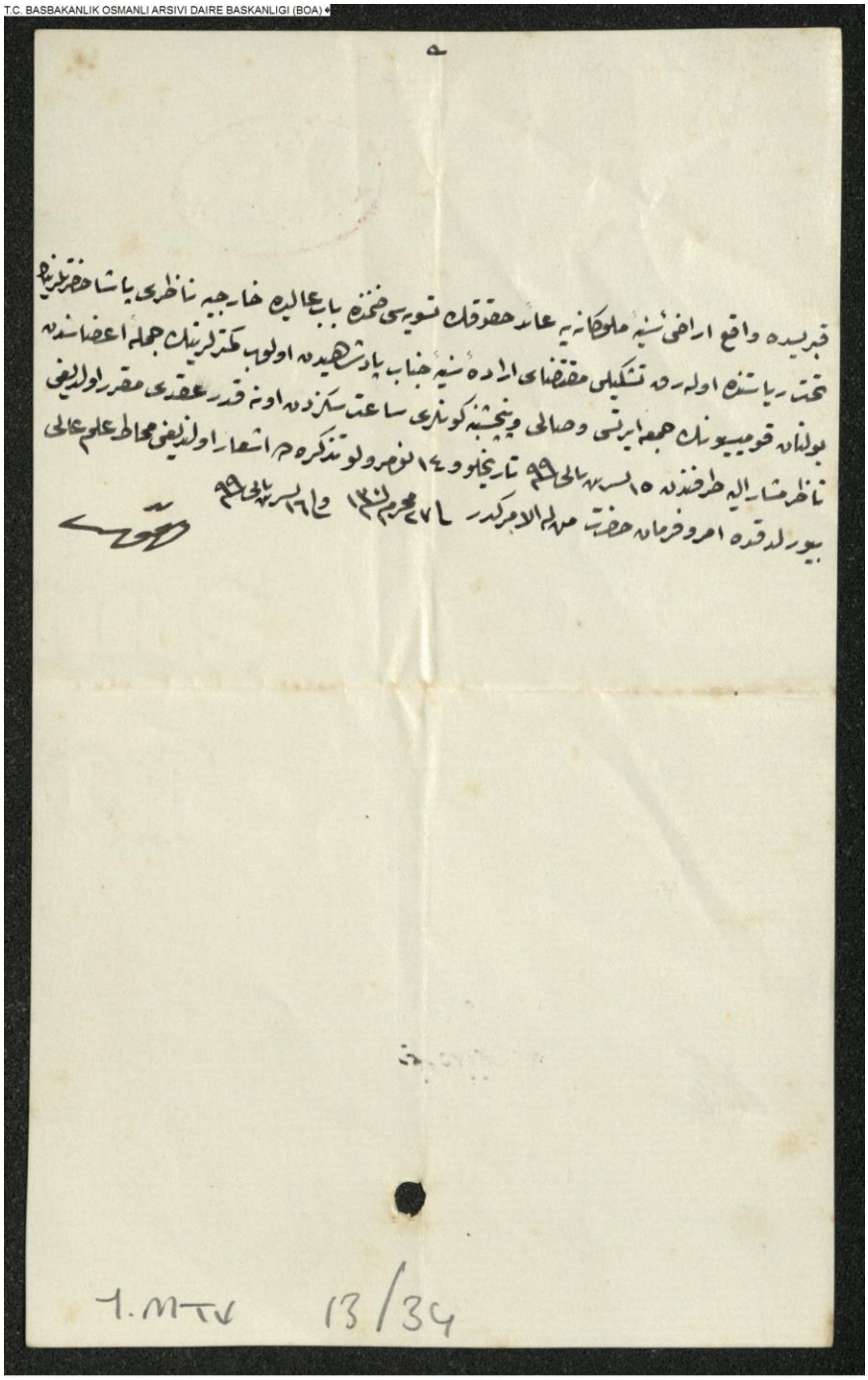
Ma‘rûz-ı çâkerleridir ki

Kıbrıs'da vâkı‘ arâzî-i seniyye-i mülûkâneye ‘âid hukūkun hüsn-i muhâfazası esbâbına teşebbüs olunmak üzere Hâriciye Müşâviri Goecher Efendi hazretleriyle birâderi Şarl (Charles) Goecher Efendi geçende şeref-sâdır olup teblîğ kılınmış olan irâde-i seniyye mantûk-ı ‘âlîsi vechile Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâretine celb ile bu işe dâ’ir olan evrâk mütâla‘a olundukda emlâk-i seniyye-i mezkûre hakkında Nezâret-i celîle-i âsafânelerinden gerek Londra Sefâret-i Seniyyesi'ne ve gerek Dersaâdet İngiltere Sefâretine mütemâdiyen icrâ kılınan teblîgāta İngiltere Kabinesi'nden alınan cevâblarda bunun için bir muhtelit Komisyon teşkîli lüzûmu evvel ve âhir dermeyân olunmakda bulunup hâlbuki böyle bir Komisyon'un teşkîli ile işin orada mevki‘-i bahse konulması mâddesinin hâlen ve âtiyen hukūk ve menâfi‘-i Hazîneye muvâfık olup olmayacağının evvel emirde tedkīki mühim ve muktezî olduğundan bu işe bir netîce-i serî‘a verilmek üzere ne gibi teşebbüsâtda bulunulmak lâzım ise tezekkkür olunması zımnında taht-ı riyâset-i ‘aliyye-i âsafânelerinde olarak Hâriciye Müsteşârı ‘Atûfetlü Artin ve müşâr ve mûmâileyhimâ Goecher ve Şarl (Charles) Goecher Efendiler ile kendisinden mürekkeb bir Komisyon teşkîli ve bu Komisyon'da verilecek karârı hâvî bir lâyiha tanzîm olunup işbu lâyihanın taraf-ı ‘âcizîden kabûl ve tasdîk buyurulduğu hâlde ‘arz ile şeref-sâdır olacak irâde-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî'ye tevfîk-i hareket olunması hakkında Hazîne-i Hâssa Nâzırı ‘Atûfetlü Agop Efendi hazretleri tarafından ‘arz ve takdîm olunmuş olan tezkire manzûr-ı ‘âlî buyurularak ber-vech-i istîzân mu‘âmelât-ı mukteziyyenin îfâsı husûsuna irâde-i seniyye-i cenâb-ı şehinşâhî şeref-sudûr buyurulduğu ve Nezâret-i müşârünileyhâya da ma‘lûmât verildiği Mâbeyn-i Hümâyûn Başkitâbet-i Celîlesinden bâ-tezkire-i husûsiyye iş‘âr kılınmış ve Nezâret-i Celîle-i dâverîleriyle bi'l-muhâbere ta‘yîn buyurulacak günlerde ictimâ‘ olunması Nezâret-i müşârünileyhâya bildirilmiş olmağla ber-mantûk-ı emr ü fermân-ı hümâyûn Komisyon'un teşkîli husûsuna himem-i ‘aliyye-i âsafâneleri masrûf buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 16 Muharrem sene 1301 ve fî 5 Teşrîn-i Sânî sene 99.

Said

BOA. Y. MTV. 13/34_1

Y.MTV.00013.00034.001

BOA. Y. MTV. 13/34_1

Belge özeti

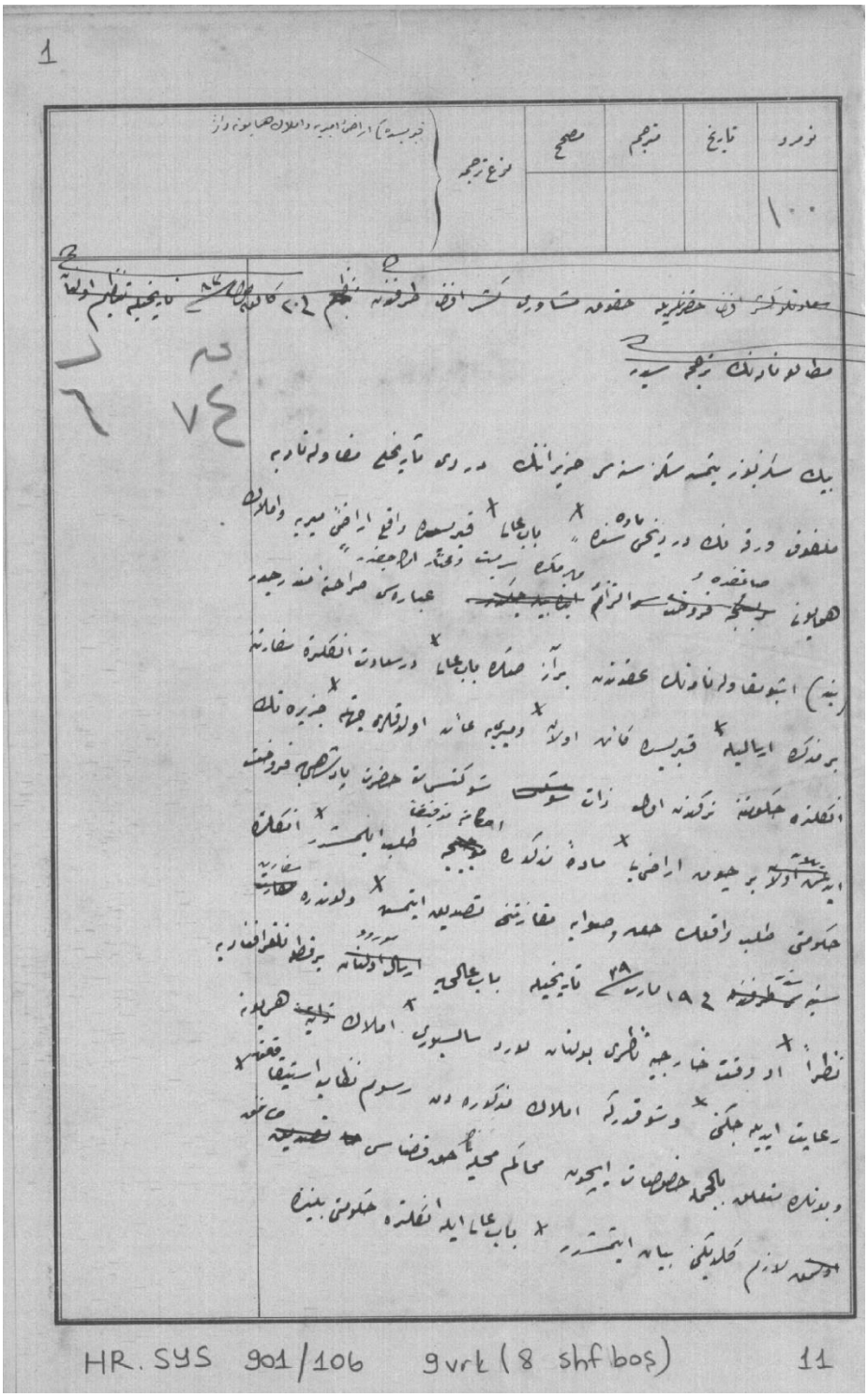
Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülk/arazilerine ait hakların korunması husûsunda Babıali'de Dışişleri Bakanı başkanlığında oluşturulması Padişah irâdesi gereği olan Komisyon'un Cumartesi, Salı ve Perşembe günleri saat sekizden ona kadar toplanmasının kararlaştırıldığı (27 Kasım 1883)

Belgenin çeviri yazısı

Kıbrıs'da vâkı‘ arâzî-i seniyye-i mülûkâneye ‘âid hukūkun tesviyesi zımnında Bâb-ı‘Âlî'de Hâriciye Nâzırı Paşa hazretlerinin taht-ı riyâsetinde olarak teşkîli muktezâ-yı irâde-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî'den olup kemterlerinin cümle-i a‘zâsından bulunan Komisyon'un Cumartesi ve Salı ve Perşembe günleri sâ‘at sekizden ona kadar ‘akdi mukarrer olduğu Nâzır-ı müşârünileyh tarafından 15 Teşrîn-i Sânî sene 99 târîhli ve 14 numaralı tezkirede iş‘âr olunduğu muhât-ı ‘ilm-i ‘âlî buyuruldukda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir. Fî 27 Muharrem sene 1301 ve fî 16 Teşrîn-i Sânî sene 99.

(İmzâ)

BOA. HR. SYS. 901/106_11

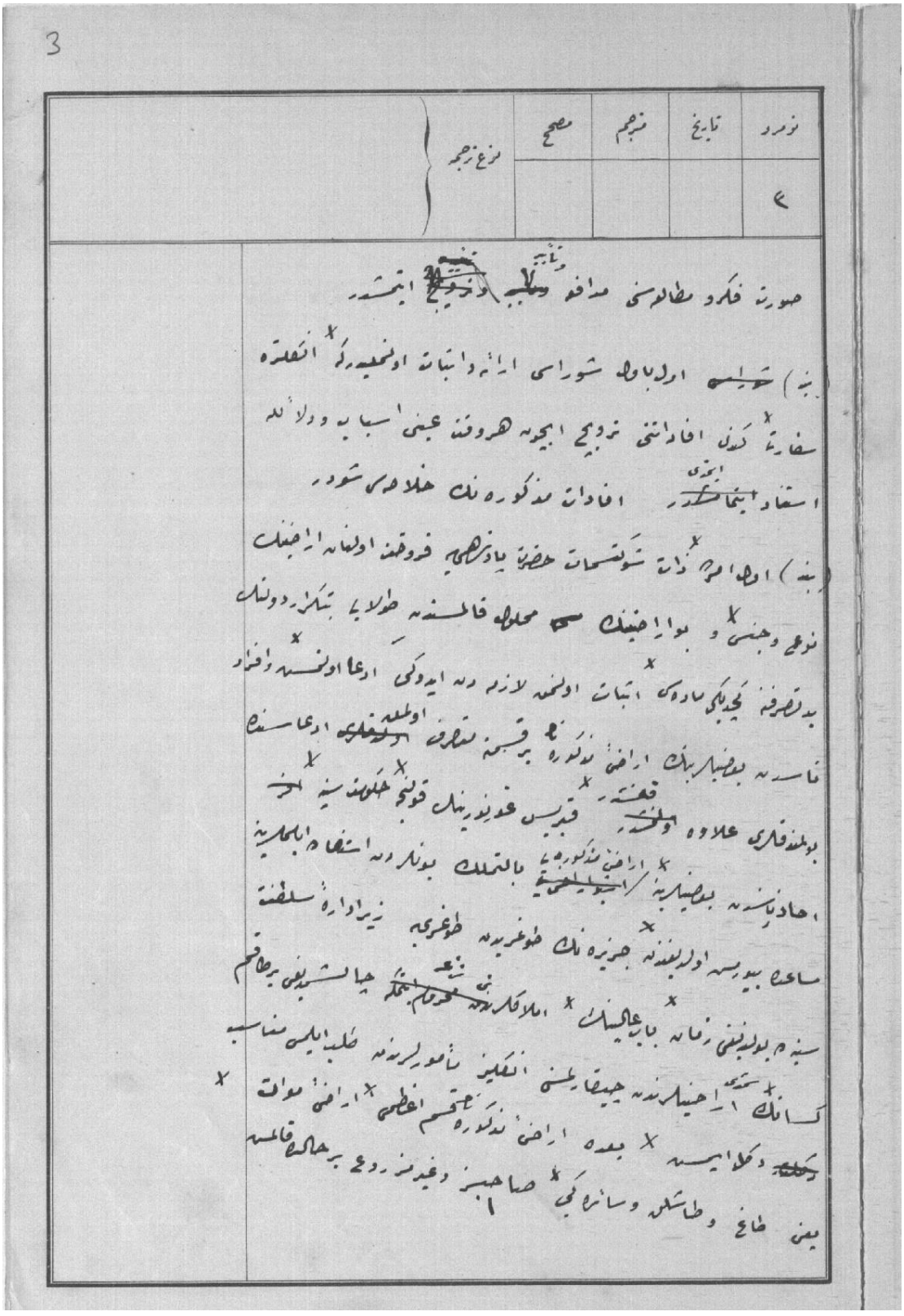
1

نومرو	تاریخ	مترجم	مصحح
۱۰۰			

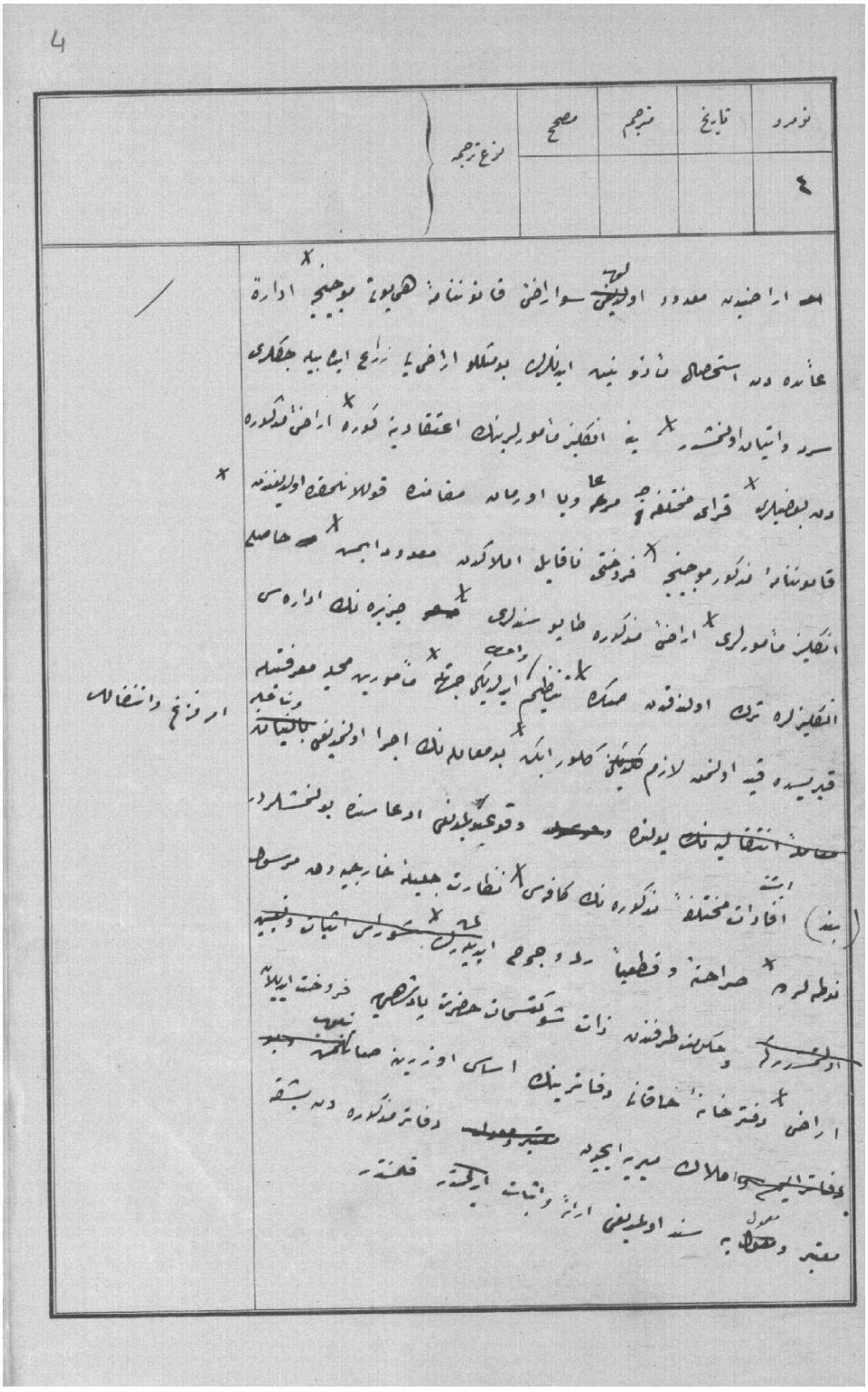
نوع ترجمه

HR. SYS 901/106 9 vrk (8 shf boş) 11

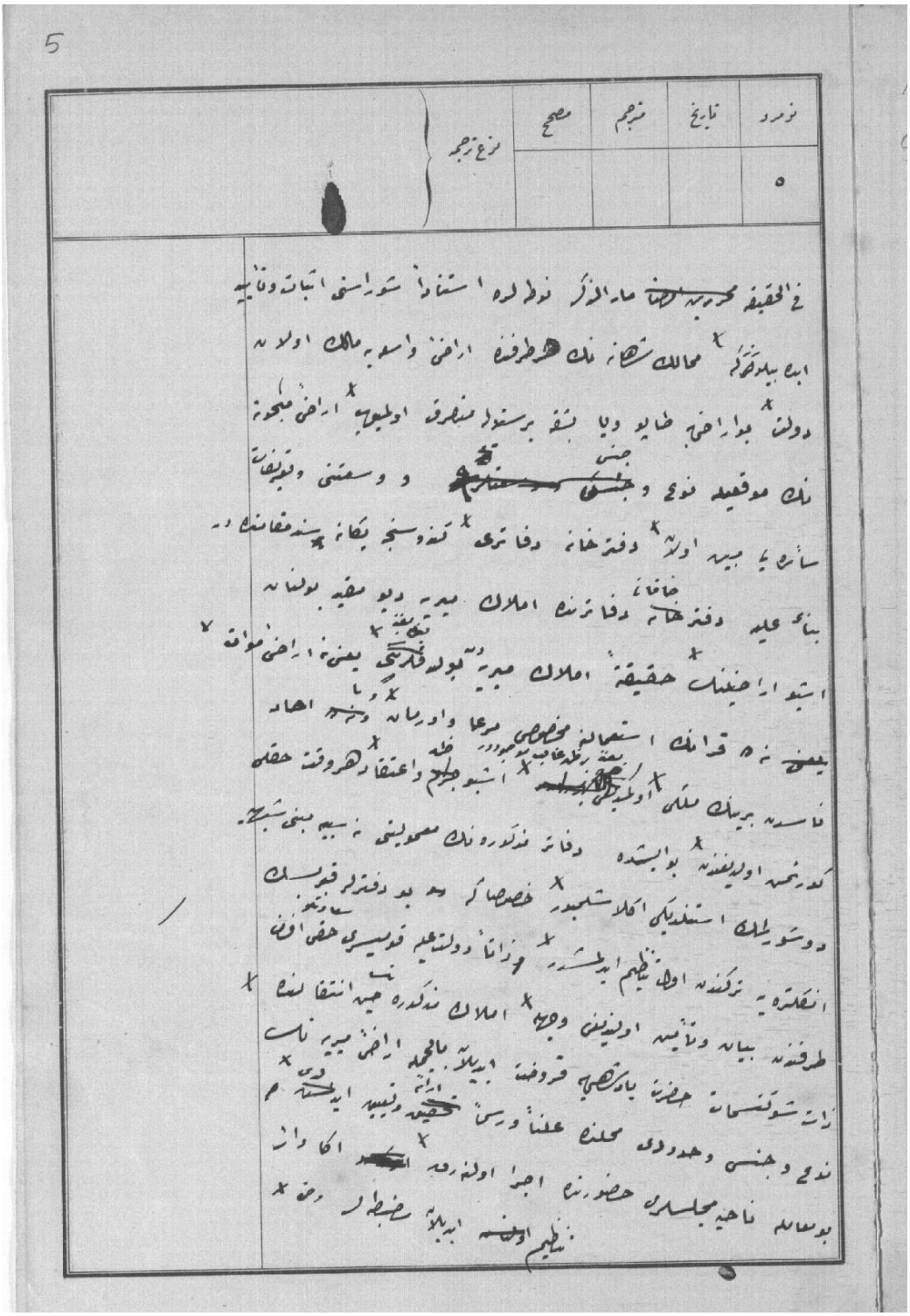
BOA. HR. SYS. 901/106_11

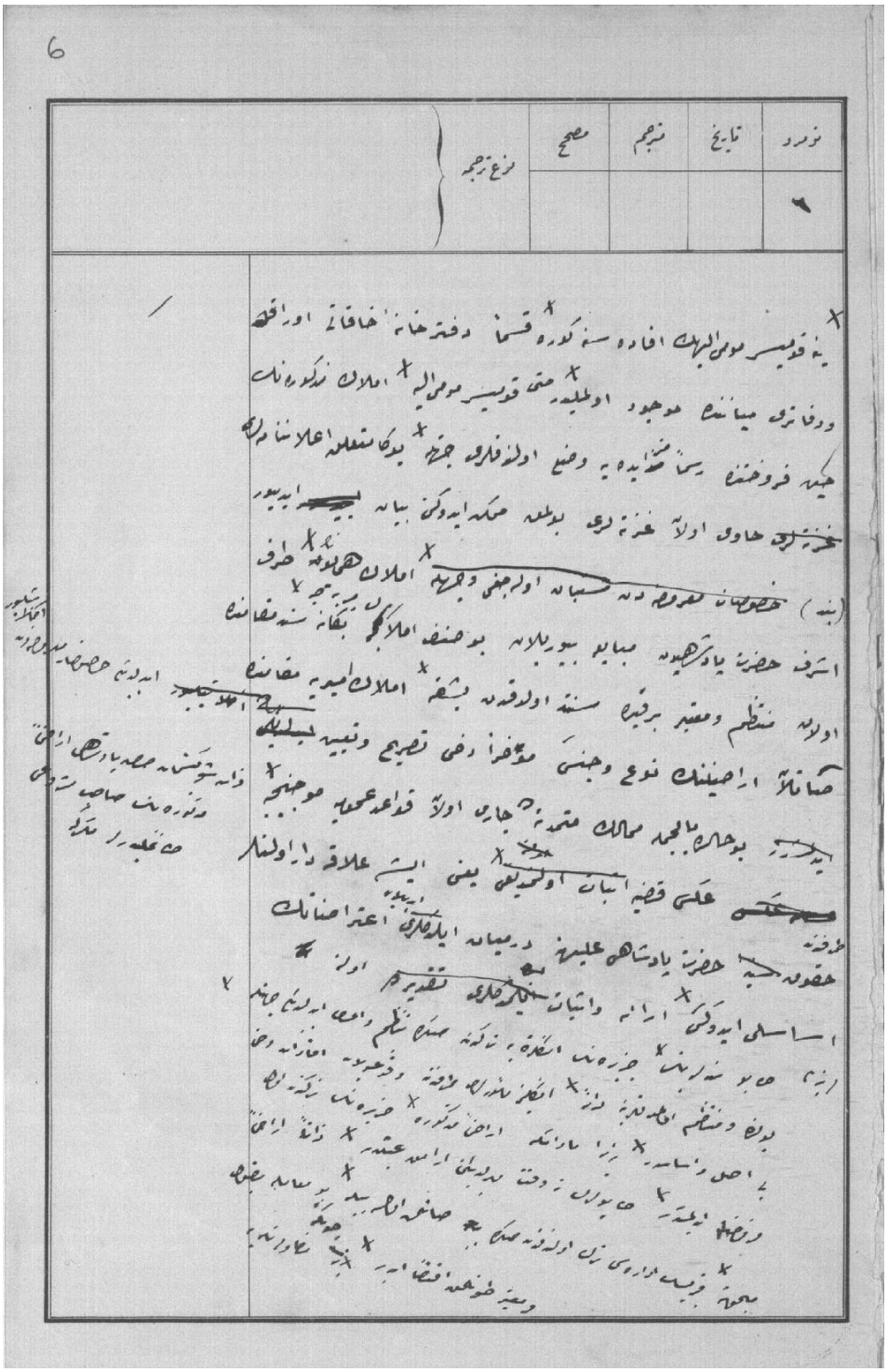
BOA. HR. SYS. 901/106_11

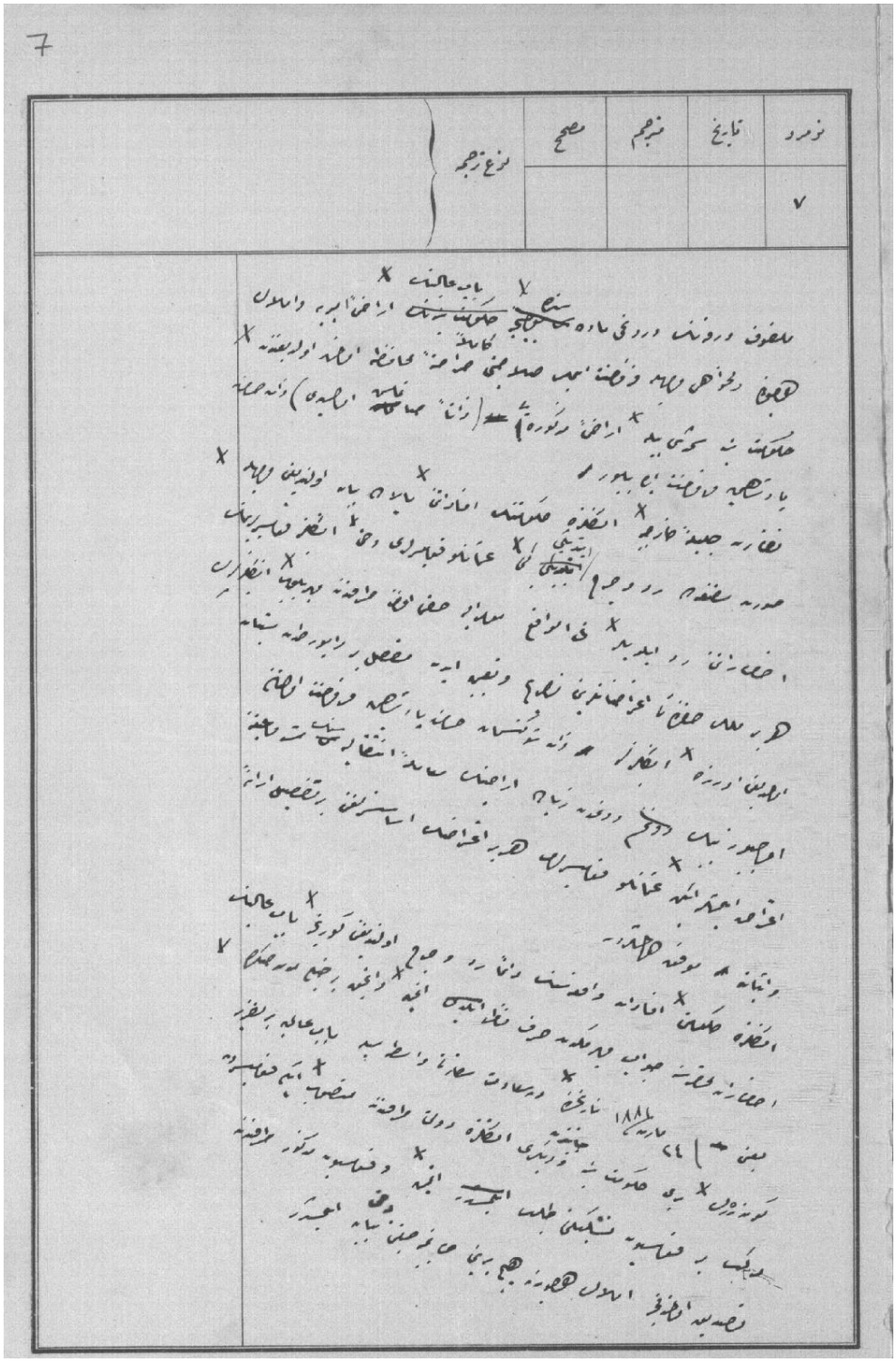
BOA. HR. SYS. 901/106_11

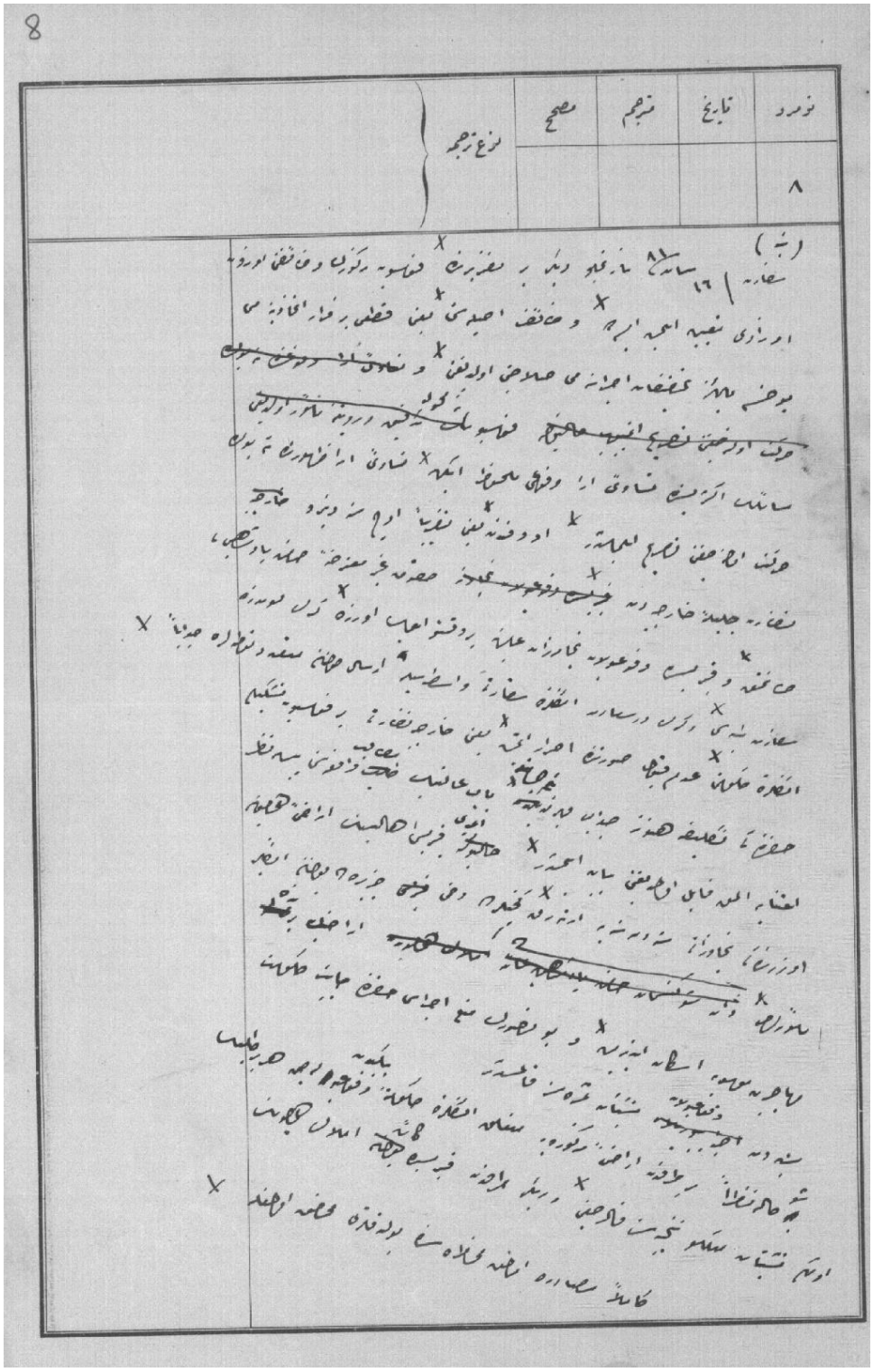
BOA. HR. SYS. 901/106_11

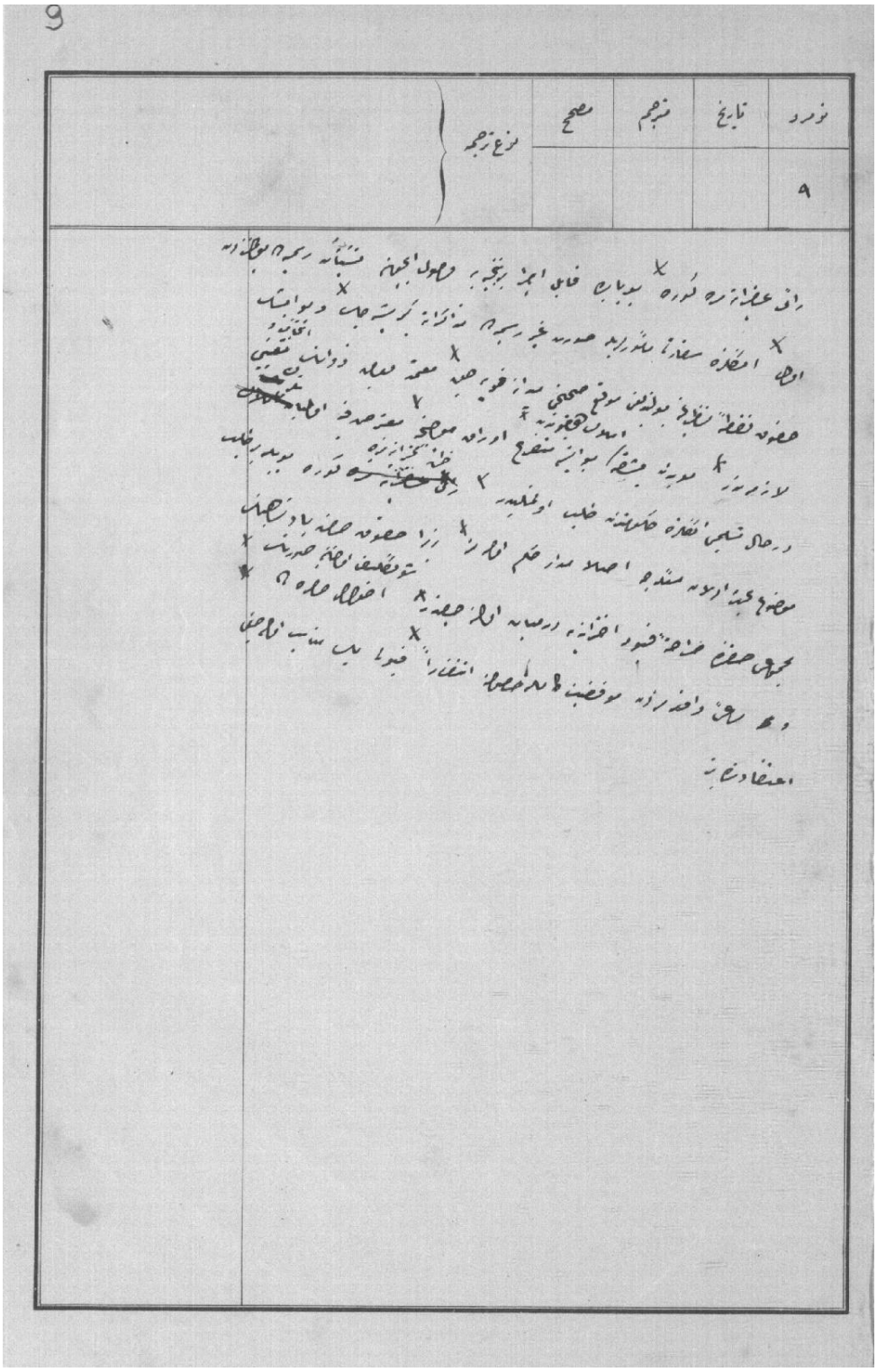
BOA. HR. SYS. 901/106_11

BOA. HR. SYS. 901/106_11

BOA. HR. SYS. 901/106_11

BOA. HR. SYS. 901/106_11

Belge özeti

Kıbrıs'taki devlet ve Padişah'a ait araziler ve sürecin seyri hakkında Goecher Efendi ile Hukûk Müşâviri Goecher Efendi tarafından yapılan 20 Aralık 1883 tarihli hukuki değerlendirme

Belgenin çeviri yazısı

Numara: 100

Nev'-i terceme: Kıbrıs'daki arâzî-i emîriyye ve emlâk-i hümâyûna dâ'ir.

Sa'âdetlü Goecher Efendi hazretleriyle Hukūk Müşâviri Goecher Efendi tarafından tanzîm fî 20 Kânûn-ı Evvel sene [18]83 târîhiyle tanzîm olunan mütâla'a-nâmenin tercemesidir:

Bin sekiz yüz yetmiş sekiz senesi Haziran'ının dördü târîhli mukāvelenâmeye melfûf varakanın dördüncü mâddesinde "Bâb-ı'Âlî Kıbrıs'da vâkı' arâzî-i mîriyye ve emlâk-i hümâyûnu satmakda ve iltizâma vermekde serbest ve muhtâr olacakdır" 'ibâresi sarâhaten mündericdir.

İşbu mukāvelenâmenin 'akdinden biraz sonra Bâb-ı'Âlî Dersaâdet İngiltere Sefâreti'ne bir müzekkere irsâliyle Kıbrıs'da kâ'in olan ve mîrîye 'âid oldukları cihetle cezîrenin İngiltere Hükûmeti'ne terkinden evvel zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'ye fürûht edilen birçok arâzîyi mâdde-i mezkûre ahkâmına tevfîkan taleb eylemişdir. İngiltere Hükûmeti taleb-i vâkı'ın hak ve savâba mukārenetini tasdîk etmiş ve Londra Sefâret-i Seniyyesi'nden fî 19 Mart sene [18]79 târîhiyle Bâb-ı'Âlî'ye mevrûd bir kıt'a telgrafnâmeye nazaran o vakit Hâriciye Nâzırı bulunan Lord Salisbury emlâk-i hümâyûna ri'âyet edileceğini ve şu kadar ki emlâk-i mezkûreden rüsûm-ı nizâmiyye istîfâ kılınmak ve bunlara müte'allik bi'l-cümle husûsât için mehâkim-i mahalliyyenin hakk-ı kazâsını tanımak lâzım geldiğini beyân etmişdir. Bâb-ı'Âlî ile İngiltere Hükûmeti beyninde te'âtî olunan muhâberât üzerine Hükûmet-i Seniyye bin sekiz yüz yetmiş sekiz senesinde arâzî-i hümâyûnu ba'de't-tahdîd ahz ve tesellüm eylemek üzere İngiltere Devleti'yle bi'l-ittifâk Kıbrıs'a iki komiser i'zâm buyurmuş ve Londra kabinetosu dahi bu işin tesrî'-i tesviyesi zımnında Kıbrıs'daki İngiltere me'mûrlarına evâmir-i lâzıme i'tâ eylemiş idi. Fakat Osmânlı komiserleri işe mübâşeret etmek istediklerinde Kıbrıs me'mûrîn-i mahalliyyesi arâzî-i mezkûreyi teslîmden imtinâ' ve Defterhâne-i Hâkânî cânibinden zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'ye verilen tapu senedâtının meşrû'iyeti 'aleyhine ba'zı i'tirâzât dermeyân ederek evvel-be-evvel emlâk-i mezkûre mu'âmele-i intikāliyyesinin meşrû'iyetini tahkīk ve arâzî-i muhtelife miyânında kangılarının Hükûmet-i Seniyye tarafından satılabileceğini ta'yîn için tahkīkāt icrâsını taleb eylemişlerdir. İngiltere Sefâreti dahi işbu tahkīkātın ne esâs üzerine icrâ olunacağı karârlaşdırılmak lâzım geldiğini mutazammın Kıbrıs governoru tarafından tanzîm olunan lâyihayı fî 10 Eylül sene 1879 târîhli takrîrine leffen Bâb-ı'Âlî'ye teblîğ eyledi. Bu husûsa dâ'ir beyne'd-devleteyn te'âtî olunan muharrerâtda her işi taraf bu mes'ele hakkındaki sûret-i fikr ve mütâla'asını müdâfa'a ve te'yîd etmişdir.

Evvel-be-evvel şurası irâ'e ve isbât olunmalıdır ki İngiltere Sefâreti kendi ifâdâtını tervîc için her vakit 'aynı esbâb ve delâ'ille istinâd etmedi. İfâdât-ı mezkûrenin hulâsası şudur:

Evvel-emirde zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'ye fürûht olunan arâzînin nev‘ ve cinsi ve bu arâzînin mahlûl kalmasından dolayı be-tekrâr devletin yed-i tasarrufuna geçdiği mâddesi isbât olunmak lâzımeden idüğü iddi‘â olunmuş ve efrâd-ı nâsdan ba‘zılarının arâzî-i mezkûrenin bir kısmına mutasarrıf olmak iddi‘âsında bulundukları ‘ilâve kılınmışdır. Kıbrıs governorunun kavlince Hükûmet-i Seniyye âhâd-ı nâsdan ba‘zılarına arâzî-i mezkûreyi bi't-temellük bunlardan istifâde eylemelerine müsâ‘ade buyurmuş olduğundan cezîrenin doğrudan doğruya zîr-i idâre-i Saltanat-ı Seniyye'de bulunduğu zamân Bâb-ı‘Âlî'nin emlâklarını nez‘a çalışmadığı bir takım kesânın şimdi arâzîlerinden çıkarılmasını İngiliz me’mûrlarından taleb eylemesi münâsib değil imiş ba‘dehû arâzî-i mezkûrenin kısm-ı a‘zamı arâzî-i mevât ya‘nî dağ ve taşlık ve sâ’ire gibi sâhibsiz ve gayr-i mezrû‘ bir hâlde kalmış arâzîden ma‘dûd olup Arâzî Kānûnnâme-i Hümâyûnu mûcebince idâre-i ‘âideden istihsâl-i me’zûniyet edenlerin bu misillü arâzîyi zer‘ edebilecekleri serd ü ityân olunmuşdur. Yine İngiliz me’mûrlarının i‘tikādına göre arâzî-i mezkûreden ba‘zıları kurâ-yı muhtelifece mer‘â veya orman makāmında kullanılmakda olduğundan kānûnnâme-i mezkûr mûcebince fürûhtu nâ-kābil emlâkdan ma‘dûd imiş. Hâsılı İngiliz me’mûrları arâzî-i mezkûra tapu senedleri cezîrenin idâresi İngilizlere terk olundukdan sonra tanzîm ve i‘tâ edildiği cihetle me’mûrîn-i mahalliyye ma‘rifetiyle Kıbrıs'da kayd olunmak lâzım gelir iken bu mu‘âmelenin icrâ olunmadığı ve binâenaleyh emr-i ferâğ ve intikālin vukū‘ bulmadığı iddi‘âsında bulunmuşlardır.

İşde ifâdât-ı muhtelife-i mezkûrenin kâffesi Nezâret-i Celîle-i Hâriciyeden mersûl notalarda sarâhaten ve kat‘iyyen red ve cerh edilmiş ve Hükûmet tarafından zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'ye fürûht edilen arâzî Defterhâne-i Hâkānî defâtirinin esâsı üzerine satılıp emlâk-i mîriyye için defâtir-i mezkûreden başka mu‘teber ve ma‘mûlün-bih sened olmadığı irâ’e ve isbât kılınmışdır.

Fi'l-hakīka mârrü'z-zikr notalara istinâden şurasını isbât ve te’yîd edebiliriz ki memâlik-i şâhânenin her tarafında arâzî-i vâsi‘aya mâlik olan devlet bu arâzîye tapu veya başka bir senedle mutasarrıf olmayıp arâzî-i mebhûsenin mevki‘iyle nev‘ ve cinsi ve vüs‘atini ve ta‘rîfât-ı sâ’ireyi mübeyyin olan defterhâne defâtiri kendisince yegâne sened makāmındadır. Binâenaleyh Defter-i Hâkānî defâtirinde emlâk-i mîriyye deyu mukayyed bulunan işbu arâzînin hakīkaten emlâk-i mîriyyeden bulunduğuna ya‘nî ne arâzî-i mevât ne de kurânın isti‘mâline mahsûs mer‘â ve orman veya âhâd-ı nâsdan birinin mülkü olmadığına bir zann-ı gālib mevcûddur. İşbu zan ve i‘tikād her vakit haklı görünmüş olduğundan bu işde defâtir-i mezkûrenin ma‘mûliyeti ne sebebe mebnî şübheye düşürülmek istenildiği anlaşılmıyor. Husûsan ki bu defterler Kıbrıs'ın İngiltere'ye terkinden evvel tanzîm edilmişdir. Zâten Devlet-i ‘Aliyye Komiseri sa‘âdetlü Hakkı Efendi tarafından beyân ve te’mîn olunduğu vechile emlâk-i mezkûrenin hîn-i intikālinde zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'ye fürûht edilen bi'l-cümle arâzî-i mîriyyenin nev‘ ve cinsi ve hudûdu mahallinde ‘alenen ve resmen irâ’e ve ta‘yîn edildi. Bu mu‘âmele nâhiye meclisleri huzûrunda icrâ olunarak âna dâ’ir tanzîm edilen mazbatalar dahi yine komiser-i mûmâileyhin ifâdesine göre kısmen Defterhâne-i Hâkānî evrâk ve defâtiri miyânında mevcûd olmalıdır. Hattâ komiser-i mûmâileyh emlâk-i mezkûrenin hîn-i fürûhtunda resmen müzâyedeye vaz‘ olundukları cihetle buna müte‘allik i‘lânnâmeleri hâvî olan gazeteleri bulmak mümkin idüğünü beyân ediyor.

Emlâk-i hümâyûnun taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhî'den mübâya‘a buyurulan bu sınıf emlâk-i mîriyyece yegâne sened makāmında olan muntazam ve mu‘teber bir kayda müstenid oldukdan başka emlâk-i emîriyye makāmında satılan arâzînin nev‘ ve cinsi mu’ahharan dahi tasrîh ve ta‘yîn edildiği husûsât-ı ma‘rûzadan anlaşılıyor. Bu hâlde bi'l-cümle memâlik-i mütemeddinede cârî olan

kavâ‘id-i ‘Umûmiyye mûcebince zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî arâzî-i mezkûrenin sâhib-i meşrû‘u tanınmalıdırlar. Meğerki ‘aksi kaziyye ya‘nî işe ‘alâkadâr olanlar tarafından hukūk-ı hazret-i Pâdişâhî ‘aleyhine dermeyân edilen i‘tirâzâtın esâslı idüğü irâ’e ve isbât oluna.

Tapu senedlerinin cezîrenin İngiltere'ye terkinden sonra tanzîm ve i‘tâ edildiği cihetleri bî-asl ve esâsdır. Zîrâ mâdemki arâzî-i mezkûre cezîrenin terkinden evvel fürûht edilmişdir. Tapuları ne vakit verildiğini aramak ‘abesdir. Zâten arâzî-i mebhûse Kıbrıs'ın idâresi terk olundukdan sonra satılmış olsa bile bu mu‘âmele makbûl ve mu‘teber tutulmak iktizâ eder. Çünkü mukāvelenâmeye melfûf varakanın dördüncü mâddesinde Bâb-ı‘Âlî'nin arâzî-i emîriyye ve emlâk-i hümâyûnu dilhâhı vechile fürûht etmek salâhiyeti kâmilen sarâhaten muhâfaza olunmuş olduğundan Hükûmet-i Seniyye şimdi bile arâzî-i mezkûreyi (zâten satmamış olsaydı) zât-ı hazret-i Pâdişâhî'ye fürûht edebilir.

Nezâret-i Celîle-i Hâriciye İngiltere Hükûmeti'nin ifâdâtını bâlâda beyân olunduğu vechile sûret-i mukni‘ada red ve cerh etdiği gibi Osmânlı komiserleri dahi İngiliz komiserlerinin ihtârâtını red eylediler. Fi'l-vâkı‘ mûmâileyh Hakkı Efendi tarafından verilip İngilizlerin her bir mülk hakkındaki i‘tirâzâtlarını tasrîh ve ta‘yîn eden mufassal bir raporttan müstebân olduğu üzere İngilizler zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'ye fürûht olunan üç yüz bin dönümden ziyâde arâzînin mu‘âmele-i intikāliyyesinin meşrû‘iyetine i‘tirâz etmişler iken Osmânlı komiserleri her bir i‘tirâzın esâssızlığını ber-tafsîl irâ’e ve isbâta muvaffak olmuşlardır.

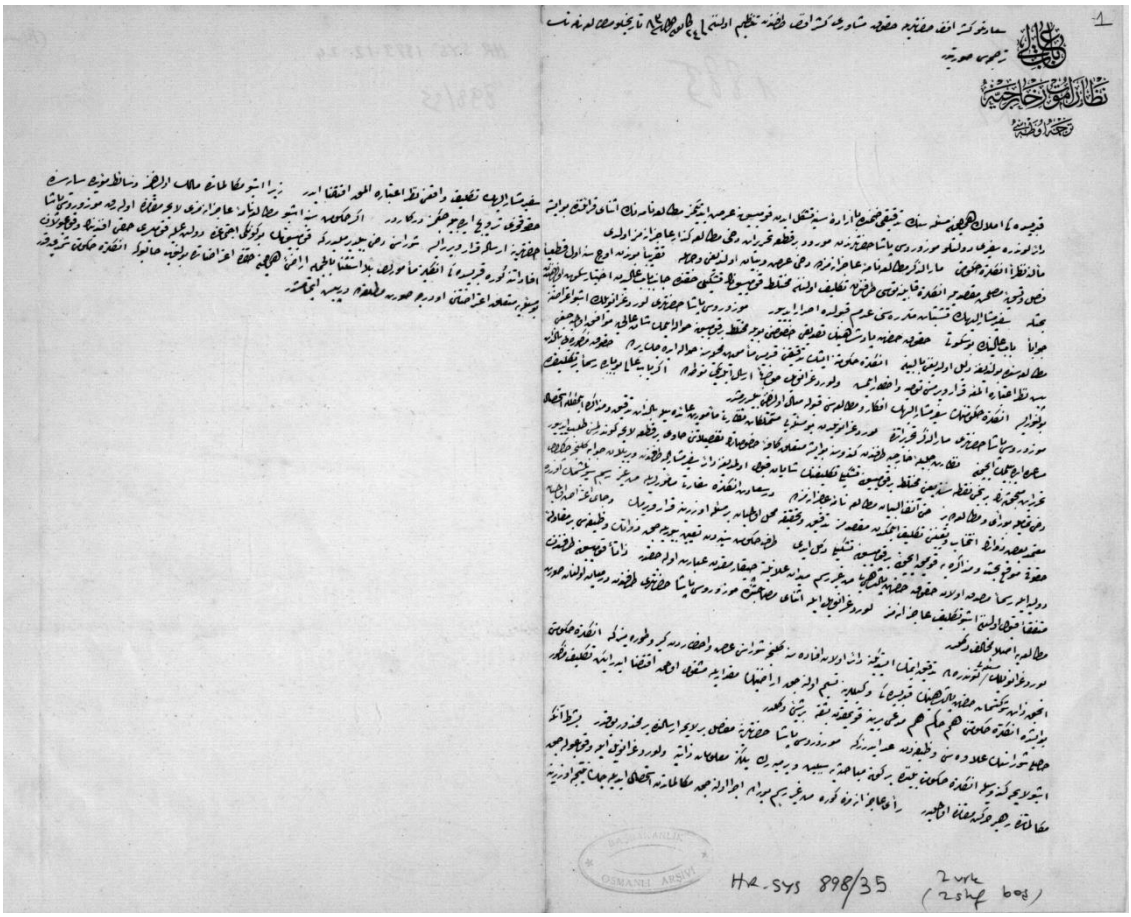
İngiltere Hükûmeti ifâdât-ı vâkı‘asının dâ’imâ red ve cerh olunduğunu görünce Bâb-ı‘Âlî'nin ihtârât-ı muhikkasına cevâb vermekden sarf-ı nazar etmiş ve ancak bir hayli müddet sonra ya‘nî fî 24 Mart sene 1881 târîhinde Dersaâdet Sefâreti vâsıtasıyla Bâb-ı‘Âlî'ye bir takrîr göndererek biri Hükûmet-i Seniyye cânibinden ve diğeri İngiltere Devleti tarafından mansûb iki komiserden mürekkeb bir Komisyon teşkîlini taleb etmiş ve Komisyon-ı mezkûr tarafından tasdîk olunmadıkca emlâk-i hümâyûndan hiçbirini tanımayacağını dahi beyân eylemişdir.

Sefârete fî 16 Nisan sene [18]81 târîhli diğer bir takrîrinde Komisyon-ı mezkûrun vezâ’ifini uzun uzadiye ta‘yîn etmiş ise de vezâ’if-i asliyyesini ya‘nî kat‘î bir karâr ittihâzına mı yohsa yalnız tahkīkāt icrâsına mı salâhiyeti olduğunu Komisyon'a muhavvel mesâ’ilin ekserisinde tesâvî-i ârâ vukū‘u melhûz iken tesâvî-i ârâ zuhûrunda ne yolda hareket olunacağını tasrîh eylememişdir. O vakitden ya‘nî takrîben üç seneden beri Nezâret-i Celîle-i Hâriciyeden hukūk-ı gayr-i mu‘teriza-i hazret-i Pâdişâhî'yi tanıtmak ve Kıbrıs'da vukū‘ bulan tecâvüzât ‘aleyhine protesto eylemek üzere gerek Londra Sefâret-i Seniyyesi ve gerek Dersaâdet İngiltere Sefâreti vâsıtasıyla irsâl olunan müte‘addid notalara cevâben İngiltere Hükûmeti ‘adem-i kabûl sûretinde ısrâr etmiş ya‘nî Hâriciye Nezâreti bir Komisyon teşkîli hakkındaki teklîfe henüz cevâb vermediği cihetle Bâb-ı‘Âlî'nin metâlib-i vâkı‘asını pîş-i nazar-ı i‘tinâya almak kābil olmadığını beyân etmişdir. İmdi Kıbrıs ahâlîsinin arâzî-i hümâyûn üzerindeki tecâvüzâtı seneden seneye artarak geçenlerde dahi cezîrede bulunan İngiliz me’mûrları zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'ye ‘âid emlâk-i hümâyûn arâzîsinin birinde muhâcirîn-i Mûsevîyye iskân etdirmiş ve bu tasavvurun men‘-i icrâsı hakkında cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den vukū‘ bulan teşebbüsât semeresiz kalmışdır.

Şu hâle nazaran bir tarafdan arâzî-i mezkûreye müte‘allik İngiltere Hükûmeti'ne yeniden vukū‘ bulacak her bir talebin evvelki teşebbüsât misillü netîcesiz kalacağı ve diğer tarafdan Kıbrıs'da kâ’in emlâk-i hümâyûnun kâmilen müsâdere olunmak muhâtarasında bulundukları muhakkak olmağla re’y-i ‘âcizânemize göre bu bâbda kābil-i icrâ bir netîceye vusûl için teşebbüsât-

ı resmiyyede bulunmazdan evvel İngiltere Sefâreti me'mûrlarıyla sûret-i gayr-i resmiyyede müzâkerâta girişecek ve bu işin hukūk nokta-i nazarınca bulunduğu mevki'-i sahîhini meydâna koyacak mu'temed ba'zı zevâtın intihâb ve ta'yîni lâzımedendir. Bundan başka emlâk-i hümâyûndan bu işe müteferri' evrâk mûcebince mu'terizun-fîh olmayanların derhâl teslîmi İngiltere Hükûmeti'nden taleb olunmalıdır. Zann-ı kemterânemize göre böyle bir taleb mevzû'-ı bahs olan mes'elece aslâ medâr-ı hükm olamaz. Zîrâ hukūk-ı hazret-i Pâdişâhî'nin mecmû'u hakkında sarâhaten kuyûd-ı ihtirâziyye dermeyân olunacakdır. Şu teklîf olunan sûretin ahvâl-i hâzırada mesâ'î-i vâkı'amızdan muvaffakiyet-i kâmile husûlüne intizâren kabûlü pek münâsib olacağı i'tikādındayız.

BOA. HR. SYS. 898/35_1

BOA. HR. SYS. 898/35_1

Belge özeti

Padişah'ın Kıbrıs'taki mülkleri sorununun incelenmesi için Padişah'ın irâdesi ile kurulan Komisyon'a sundukları değerlendirmenin okunması sırasında Londra Büyükelçisi Musurus Paşa'dan gelen yazı üzerine Goecher Efendi ile Hukûk müşâviri Şarl (Charles) Goecher Efendi tarafından sunulan 24 Aralık 1883 tarihli hukuki değerlendirme

Belgenin çeviri yazısı

Bâb-ı'Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye
Terceme Odası

Sa'âdetlü Goecher Efendi hazretleriyle Hukūk Müşâviri Goecher Efendi tarafından tanzîm olunan fî 24 Kânûn-ı Evvel sene [18]83 târîhli mütâla'a-nâmenin tercemesi sûretidir.

Kıbrıs'daki emlâk-i hümâyûn mes'elesinin tedkīki zımnında bâ-irâde-i seniyye teşekkül eden Komisyon'a 'arz etdiğimiz mütâla'a-nâmenin esnâ-yı kırâ'atinde bu işe dâ'ir Londra Sefîri Devletlü Musurus Paşa hazretlerinden mevrûd bir kıt'a tahrîrât dahi mütâla'a-güzâr-ı 'âcizânemiz oldu.

Me'âline nazaran İngiltere Hükûmeti mârrü'z-zikr mütâla'a-nâme-i 'âcizânemizde dahi 'arz u beyân olunduğu vechile takrîben bundan üç sene evvel kat'iyyen fasl ve tesviye-i maslahat maksadıyla İngiltere kabinetosu tarafından teklîf olunan muhtelit Komisyon'un teşkîli hakkında cânib-i Bâb-ı'Âlî'den ihtiyâr-ı sükût olunduğundan bahisle sefîr-i müşârünileyhin teşebbüsât-ı mükerreresini 'adem-i kabûlde ısrâr ediyor. Musurus Paşa hazretleri Lord Granville'nin işbu i'tirâzına cevâben Bâb-ı'Âlî'nin bu sükûtu hukūk-ı hazret-i Pâdişâhî'nin tasdîki husûsunu böyle muhtelit Komisyon'a havâle eylemek şân-ı 'âlîye muvâfık olmayacağı mütâla'asında bulunduğuna delîl olduğunu bi'l-beyân İngiltere Hükûmeti'ne işin tedkīkini Kıbrıs me'mûrîn-i mahalliyyesine havâle edecek yerde hukūk-ı mezkûreyi bizzat pîş-i nazar-ı i'tibâra almağa karâr vermesini tavsiye ve ihtâr eylemiş ve Lord Granville'ye cevâben irsâl eylediği notada eğer Bâb-ı'Âlî bu bâbda resmen bir teklîfde bulunur ise İngiltere Hükûmeti'nin sefîr-i müşârünileyhin efkâr ve mütâla'asını kabûle meyyâl olduğunu bildirmişdir.

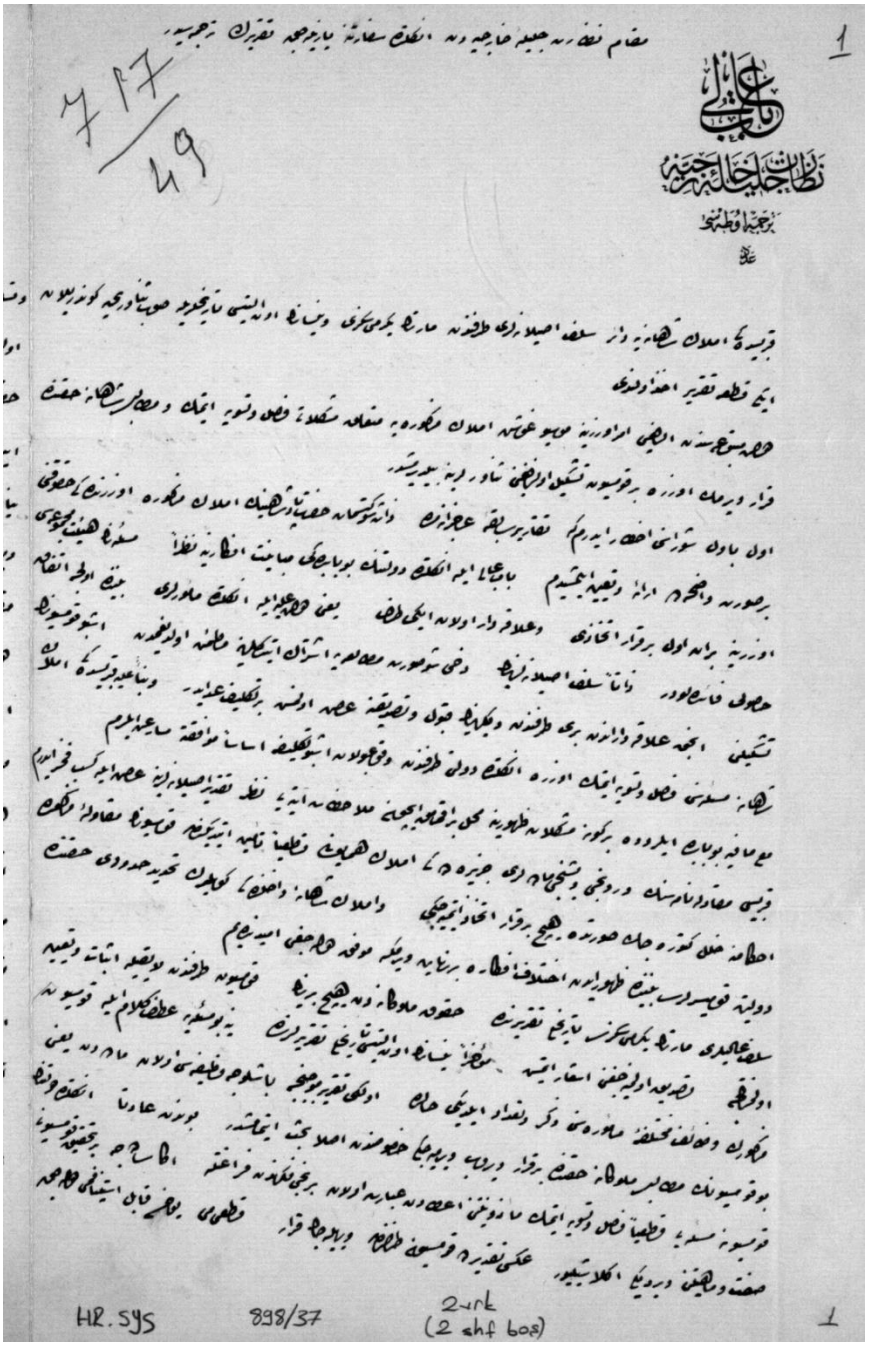
Musurus Paşa hazretleri mârrü'z-zikr tahrîrâtında Lord Granville'den bu mes'eleyi Müstemlekât Nezâreti me'mûrîn-i 'âidesiyle bizzat tedkīk ve müzâkere etmekliğe istihsâl-i müsâ'ade edebilmek için Nezâret-i Celîle-i Hâriciye tarafından kendisine bu işe müte'allik kâffe-i husûsâtın tafsîlâtını hâvî bir kıt'a lâyiha gönderilmesini taleb ediyor. Tahrîrât-ı mebhûsenin birinci noktasına ya'nî muhtelit bir Komisyon teşkîli teklîfinin şâyân-ı kabûl olmadığına dâ'ir sefîr-i müşârünileyh tarafından verilen cevâba gelince çâkerleri dahi tamâmıyla bu re'y ve mütâla'adayız. Hattâ ânifü'l-beyân mütâla'a-nâme-i 'âcizânemizde Dersaâdet İngiliz Sefâreti me'mûrlarıyla min-gayri resmin söyleşmek üzere mu'temed ba'zı zevâtın intihâb ve ta'yînini teklîf eylemekden maksadımız tedkīk ve tahkīka mahal olmayan bir mes'ele üzerine karâr vermek ve câ-yi i'tirâz

olmayan hukūku mevki‘-i bahs ve müzâkereye koymak için bir Komisyon teşkîli değil idi. Taraf-ı Hükûmet-i Seniyye'den ta‘yîn buyurulacak zevâtın vazîfesi bir mukāvele-i devlet ile resmen musaddak olan hukūk-ı hazret-i Pâdişâhî'yi min-gayri resmin meydân-ı ‘alâniyyete çıkarmakdan ‘ibâret olacakdır. Zâten Komisyon tarafından müttefikan kabûl olunan işbu teklîf-i ‘âcizânemiz Lord Granville ile esnâ-yı musâhabetinde Musurus Paşa hazretleri tarafından dermeyân olunan sûret-i mütâla‘aya aslâ muhâlif değildir.

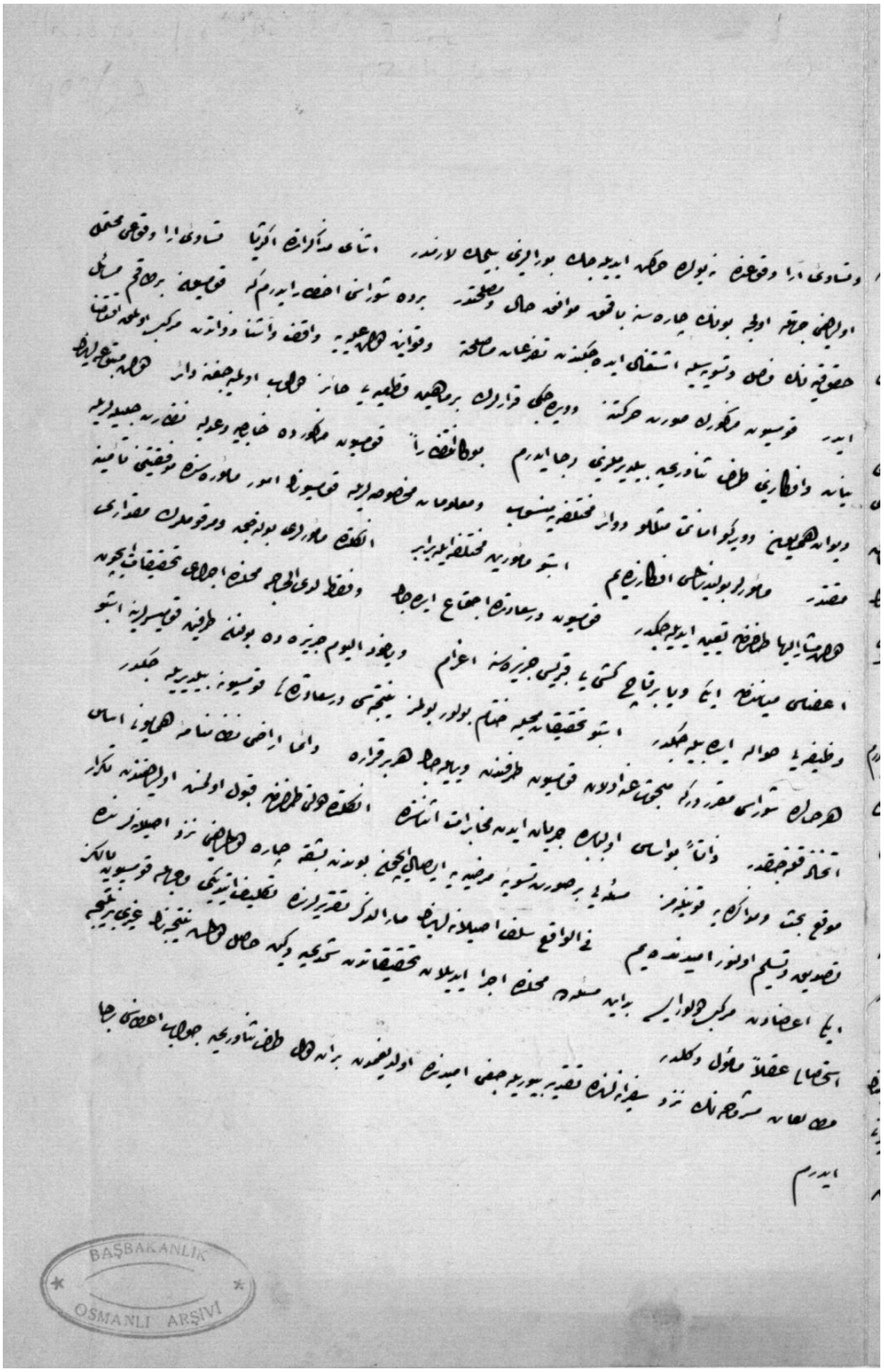
Lord Granville'nin mes’eleyi Londra'da tedkīk etmek istediğine dâ’ir olan ifâdesine gelince; şurasını ‘arz ve ihtârdan geri duramayız ki İngiltere Hükûmeti ancak zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'nin Kıbrıs'daki vekîllerine teslîm olunacak arâzînin mikdârıyla meşgūl olmak iktizâ eder iken teklîf-i mezkûr bu işde İngiltere Hükûmeti'ni hem hâkim hem müdde‘î yerine koymakdan başka bir şey değildir.

Hâsılı şurasının ‘ilâvesini vazîfeden ‘addederiz ki Musurus Paşa hazretlerine mufassal bir lâyiha irsâlinde bir mahzûr yokdur. Be-şart-ı ân ki işbu lâyiha kendisiyle İngiltere Hükûmeti beyninde bir gûne mübâhaseye sebebiyet vermeyerek yalnız ma‘lûmât-ı zâtiyye ve Lord Granville ile vukū‘ bulacak mükâlemâtından rehber-i hareket makāmında olmalıdır. Re’y-i ‘âcizânemize göre min-gayri resmin burada icrâ olunacak mükâlemâtdan istihsâl edilecek netîce üzerine sefîr-i müşârünileyhin teklîf-i vâkı‘ını nazar-ı i‘tibâra almak iktizâ eder. Zîrâ işbu mükâlemâtda mâlik olduğumuz vesâ’it-i müeyyide sâyesinde hukūkumuzu tervîc edebileceğimiz derkârdır. Eğer Hükûmet-i Seniyye işbu mütâla‘a-nâme-i ‘âcizânemizi lâyiha makāmında olarak Musurus Paşa hazretlerine irsâle karâr verir ise şurasını dahi bildirmelidir ki Komisyon'un bugünkü ictimâ‘ında Devlet-i ‘Aliyye Komiseri Hakkı Efendi'nin vukū‘ bulan ifâdâtına göre Kıbrıs'daki İngiliz me’mûrları bilâ-istisnâ bi'l-cümle arâzî-i hümâyûn hakkında i‘tirâzâtta bulunup hâlbuki İngiltere Hükûmeti şimdiye kadar bu mes’eleye müte‘allik i‘tirâzâtını o derece sûret-i mutlakada derpîş etmemişdir.

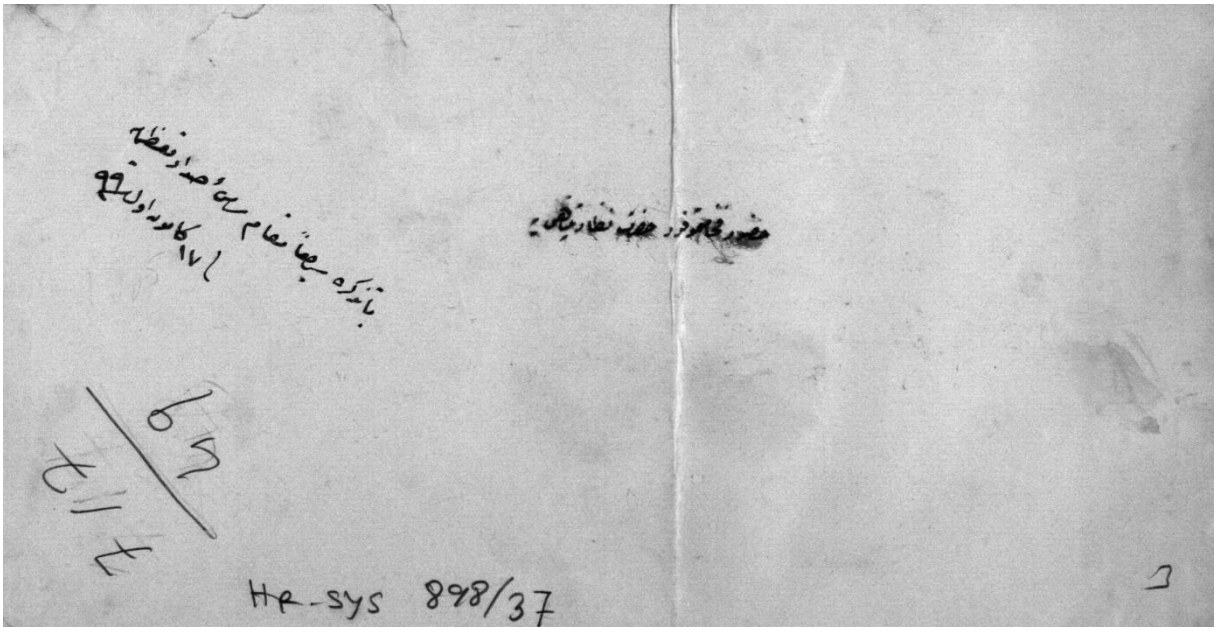
BOA. HR. SYS. 898/37_3

BOA. HR. SYS. 898/37_3

BOA. HR. SYS. 898/37_3

BOA. HR. SYS. 898/37_3

Belge özeti

Padişah'ın Kıbrıs'taki mülkleri için önceki İngiliz elçisi tarafından gönderilen 28 Mart ve 16 Nisan tarihli iki yazının alındığına, Osmanlı ile İngiltere Hükûmetlerinin karşıt fikirleri olması nedeniyle bir an önce karar verilmesinin ve her iki devletin memurları arasında anlaşmaya varılmasının faydalı olacağına, Kıbrıs Sözleşmesi'nin 4. ve 5. maddelerinin Padişah'ın Ada'da bulunan mülklerini garanti altına aldığına, Komisyon'un Sözleşme hükümlerinin tersine bir karar alamayacağına ve önceki yazışmaların değerlendirilmesine dair 1883 yılı Aralık ayında Osmanlı Dışişleri Bakanlığından İngiltere Elçiliğine gönderilmek üzere hazırlanan nota

Belgenin çeviri yazısı

Bâb-ı'Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye
Terceme Odası

Makām-ı Nezâret-i Celîle-i Hâriciyeden İngiltere Sefâreti'ne yazılacak takrîrin tercemesidir:

Kıbrıs'daki emlâk-i şâhâneye dâ'ir selef-i asîlâneleri tarafından Mart'ın yirmi sekizi ve Nisan'ın on altısı târîhleriyle savb-ı senâverîye gönderilen iki kıt'a takrîr ahz olundu.

Devlet-i metbû'asından aldığı emir üzerine Mösyö Guş emlâk-i mezkûreye müte'allik müşkilâtı fasl ve tesviye etmek ve metâlib-i şâhâne hakkında karâr vermek üzere bir Komisyon teşkîl olunduğunu senâverlerine bildirmişdir.

Evvel-be-evvel şurasını ihtâr ederim ki tekārîr-i sâbıka-i 'âcizânemde zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'nin emlâk-i mezkûre üzerindeki hukūkunu bir sûret-i vâzıhada irâ'e ve ta'yîn eylemişdim. Bâb-ı'Âlî ile İngiltere Devleti'nin bu bâbdaki mübâyenet-i efkârına nazaran üzerine bir ân evvel bir karâr ittihâzı ve 'alâkadâr olan iki taraf ya'nî Devlet-i 'Aliyye ile İngiltere me'mûrları beyninde evvelce ittifâk husûlü fâ'idelidir. Zâten selef-i asîlânelerinin dahi şu sûret-i mütâla'aya iştirâk etdiklerine mutma'in olduğumdan işbu Komisyon'un teşkîlini ancak 'alâkadârândan biri tarafından diğerinin kabûl ve tasdîkine 'arz olunmuş bir teklîf 'addeder ve binâenaleyh Kıbrıs'daki emlâk-i şâhâne mes'elesini fasl ve tesviye etmek üzere İngiltere Devleti tarafından vukū' bulan işbu teklîfe esâsen muvâfakate müsâra'at eylerim.

Ma'amâfîh bu bâbda ileride bir gûne müşkilât zuhûruna mahal bırakmamak için mülâhazât-ı âtiyeyi nazar-ı takdîr-i asîlânelerine 'arz ile kesb-i fahr ederim. Kıbrıs Mukāvelenâmesi'nin dördüncü ve beşinci mâddeleri cezîredeki emlâk-i hümâyûnu kat'iyyen te'mîn etdiğinden Komisyon'un mukāvele-i mezkûre ahkâmına halel getirecek sûretde hiçbir karâr ittihâz etmeyeceği ve emlâk-i şâhâne dâhilindeki köylerin tahdîd-i hudûdu hakkında devleteyn komiserleri beyninde zuhûr eden ihtilâf-ı efkâra bir nihâyet vermeğe muvaffak olacağı ümîdindeyim. Selef-i 'âlîleri Mart'ın yirmi sekizi târîhli takrîrinde hukūk-ı mülûkâneden hiçbirinin Komisyon tarafından lâyıkıyla isbât ve ta'yîn olunmadıkca tasdîk olunmayacağını iş'âr etmiş, mu'ahharan Nisan'ın on

altısı târîhli takrîrlerinde yine bu mes’eleye ‘atf-ı kelâm ile Komisyon-ı mezkûrun vezâ’if-i muhtelife-i me’mûresini zikr ve ta‘dâd eylediği hâlde evvelki takrîr mûcebince başlıca vazîfesi olan mâddeden ya‘nî bu Komisyon'un metâlib-i mülûkâne hakkında bir karâr verip vermeyeceği husûsunda aslâ bahs etmemişdir. Bundan ‘âdetâ İngiltere Devleti'nin Komisyon'a mes’eleyi kat‘iyyen fasl ve tesviye etmek me’zûniyetini i‘tâdan ‘ibâret olan birinci fikrinden ferâğatla âna sâdece bir tahkīk Komisyon'u sıfat ve mâhiyetini verdiği anlaşılıyor. ‘Aksi takdîrde Komisyon tarafından verilecek karâr kat‘î mi yohsa kābil-i istînâf mı olacak ve tesâvî-i ârâ vukū‘unda ne yolda hareket edilecek buralarını bilmek lâzımdır. Esnâ-yı müzâkerâtda ekseriya tesâvî-i ârâ vukū‘u muhtemel olduğu cihetle evvelce bunun çâresine bakmak muvâfık-ı hâl ve maslahatdır. Bir de şurasını ihtâr ederim ki Komisyon bir takım mesâ’il-i hukūkiyyenin fasl ve tesviyesiyle iştigāl edeceğinden teferru‘ât-ı maslahata ve kavânîn-i Devlet-i ‘Aliyyeye vâkıf ve âşinâ zevâtdan mürekkeb olmak iktizâ eder. Komisyon-ı mezkûrun sûret-i hareketine ve vereceği karârların bir mâhiyet-i kat‘iyyeyi hâ’iz olup olmayacağına dâ’ir devlet-i metbû‘alarının niyyât ve efkârını taraf-ı senâverîye bildirmelerini ricâ ederim. Buna intizâren Komisyon-ı mezkûrda Hâriciye ve ‘Adliye Nezâret-i Celîleleriyle Dîvân-ı Hümâyûn ve Vergi Emâneti misillü devâir-i muhtelifeye mensûb ve ma‘lûmât-ı mahsûsalarıyla Komisyon'un umûr-ı me’mûresinde muvaffakiyetini te’mîne muktedir me’mûrlar bulundurulması efkârındayım. İşbu me’mûrîn-i muhtelife ile berâber İngiltere me’mûrları bulunacak ve merkûmların mikdârı devlet-i müşârünileyhâ tarafından ta‘yîn edilecekdir. Komisyon Dersaâdet'de ictimâ‘ edecek ve fakat lede'l-hâce mahallinde icrâ-yı tahkīkāt için a‘zâsı miyânından iki veya birkaç kişiyi Kıbrıs Cezîresi'ne i‘zâm ve yâhûd el-yevm cezîrede bulunan tarafeyn komiserlerine işbu vazîfeyi havâle edebilecekdir. İşbu tahkīkāt-ı mahalliyye hitâm bulur bulmaz netîcesi Dersaâdet'deki Komisyon'a bildirilecekdir. Herhâlde şurası mukarrerdir ki mebhûsün-anh olan Komisyon tarafından verilecek her bir karâra dâ’imâ Arâzî Nizâmnâme-i Hümâyûnu esâs ittihâz kılınacakdır. Zâten bu esâs ol bâbda cereyân eden muhâberât esnâsında İngiltere Devleti tarafından kabûl olunmuş olduğundan tekrâr mevki‘-i bahs ve müzâkereye konulamaz. Mes’eleyi bir sûret-i tesviye-i marziyyeye îsâl için bundan başka çâre olmadığı nezd-i asîlânelerinde tasdîk ve teslîm olunur ümîdindeyim. Fi'l-vâkı‘ selef-i asîlânelerinin mârrü'z-zikr takrîrlerinde teklîf etdiği vechile Komisyon yalnız iki a‘zâdan mürekkeb olur ise bidâyet-i mes’elede mahallinde icrâ edilen tahkīkātdan şimdiye değin hâsıl olmuş netîcenin gayrı bir netîce istihsâli ‘aklen me’mûl değildir.

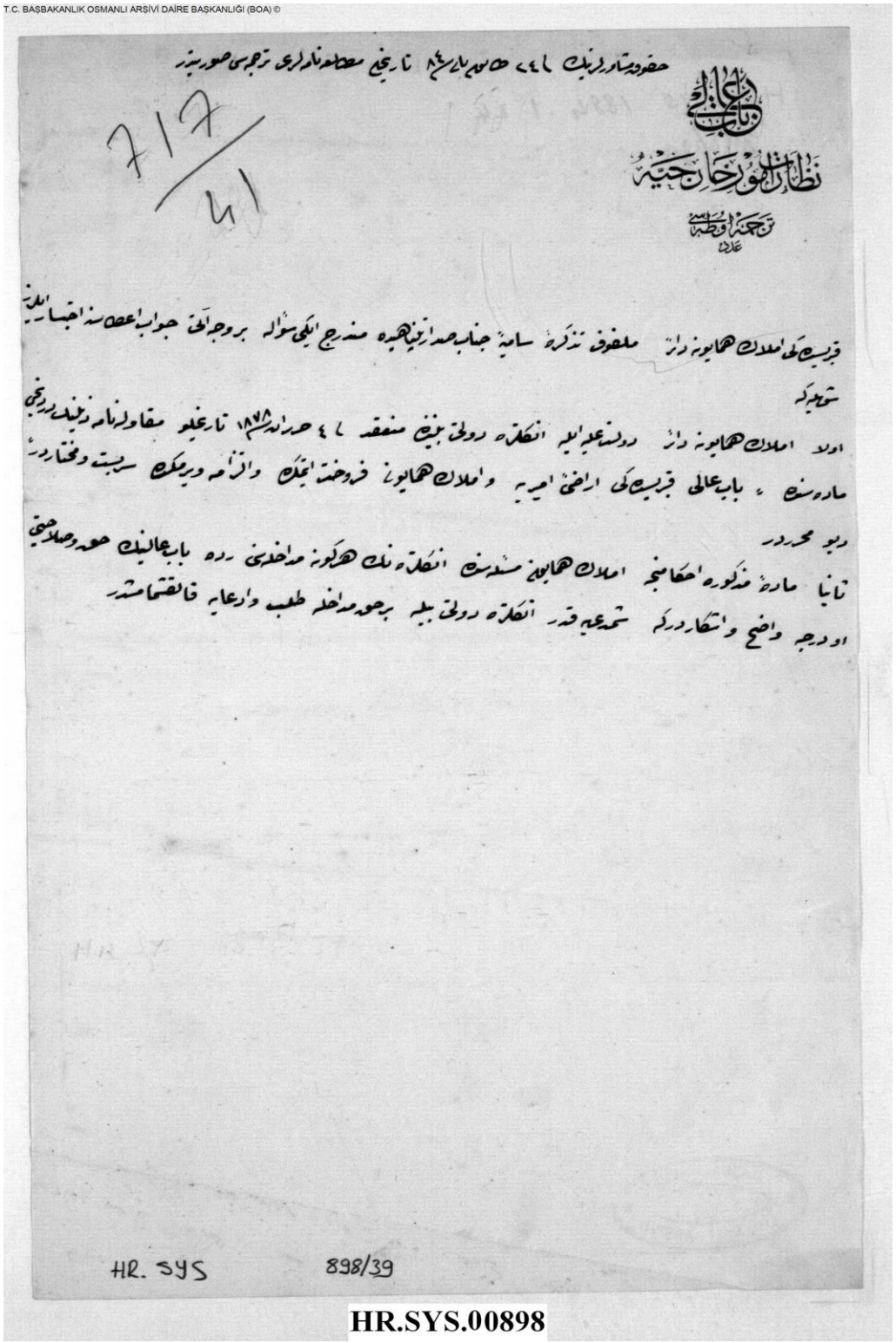
Mütâla‘ât-ı meşrûhanın nezd-i sefîrânelerinde takdîr buyurulacağı ümîdinde olduğumdan bir ân evvel taraf-ı senâverîye cevâb i‘tâsını ricâ ederim.

Huzûr-ı fehâmet-mevfûr-ı hazret-i Nezâret-penâhîye

Bâ-tezkire serî‘an makām-ı sâmî-i Sadâret-i ‘Uzmâ'ya

Fî 17 Kânûn-ı Evvel sene [12]99.

BOA. HR. SYS. 898/39

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

حضوره‌سنه‌ارسال ۱۷۴۱ هـ سنه‌یلی ۸۴ تاریخ معطوفنامه‌لری ترجمه‌سی صورتیدر

717/41

نظارت امور خارجیه

ترجمه اوطه‌سی

عدد

قریب‌کی املاك همایونه دائر معطوف تذکره سامیه جناب صدارتپناهیده مندرج ایکی سؤاله بروجه‌آتی جواب اعطه‌سنه اجتبار ایلدیکی

سویله‌یه‌کم

اولا املاك همایونه دائر دولتمدار الیه انکلتره دولتی بیننده منعقد ۱۲۷۴ هجریه‌سنه ۱۸۵۸ تاریخلو مقاوله‌نامه ذیلنده‌کی ۱۰ نجی

ماده‌سنده باب عالی قریب‌کی اراضی امیریه و املاك همایونی فروخته‌ایتمك والتزام ویرمك سربسته و مختاردر

ویرمك محرردر

ثانیا ماده مذکوره احکامنجه املاك همایونی مستدسنه انکلتره‌لی هرکونه مداخله‌سی رده باب عالیك حقوق و صلاحیتی

اولدیغی واضح و آشکاردر کم تحت حمایه‌سنه انکلتره دولتی بیله برحق مداخله طلب و ادعایه فائق‌المامشدر

HR. SYS 898/39

HR.SYS.00898

BOA. HR. SYS. 898/39

Belge özeti

Sadrazamlık Makamının yazısında yer alan sorular üzerine Osmanlı Hükûmeti'ndeki hukûk müşâvirlerinin (Goecher Efendi ile Şarl Goecher Efendi) Padişah mülk/arazilerine konusunda İngiltere'nin her çeşit müdahalesini reddetmeye Osmanlı Hükûmeti'nin yetkisi bulunduğunu ifade eden 24 Ocak 1884 tarihli görüş

Belgenin çeviri yazısı

Bâb-ı'Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye
Terceme Odası
'Aded

Hukūk Müşâvirlerinin fî 24 Kânûn-ı Sânî sene 84 târîhli mütâla'a-nâmeleri tercemesi sûretidir:

Kıbrıs'daki emlâk-i hümâyûna dâ'ir melfûf tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı Sadâret-penâhîde münderic iki su'âle ber-vech-i âtî cevâb i'tâsına ictisâr eyleriz. Şöyle ki

Evvelâ emlâk-i hümâyûna dâ'ir Devlet-i 'Aliyye ile İngiltere Devleti beyninde mün'akid fî 4 Haziran sene 1878 târîhli Mukāvelenâme Zeyli'nin dördüncü mâddesinde "Bâb-ı'Âlî Kıbrıs'daki arâzî-i emîriyye ve emlâk-i hümâyûnu fürûht etmekde ve iltizâma vermekde serbest ve muhtârdır." diye muharrerdir.

Sâniyen mâdde-i mezkûre ahkâmınca emlâk-i hümâyûn mes'elesinde İngiltere'nin her gûne müdâhalesini redde Bâb-ı'Âlî'nin hak ve salâhiyeti o derece vâzıh ve âşikârdır ki şimdiye kadar İngiltere Devleti bile bir hakk-ı müdâhale taleb ve iddi'âya kalkışmamışdır.

BOA. HH. THR. 114/91

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

١٠٥ خزينه خاصه تالهاى نظارت جليله سنه

فريسه بولنمامك سنه حضرت پادشاهيده ديوان نام اخرى تالهاى حضره بموجب اراده سنيه تبديل زمان اتخاذ واجراى وجهسنه قضا ١٨ للتنه تاريخه بانكره اعانه لكتريق بوخصوص حضره باب عالى محفوظ مشار اليه نظم واعطا قيلنان مطالعه نامه نك زجوسى ايله لوردغانون طرفنه الناله توطه صورتك كونه لكنه ويعضه افاده به دائر كونده سفارت سنيه سنيه اخبار واردكده تحريرات صورتا تفاسيا تفصيله مالدن نقلا افتضاسنك اشبو مصحضه مفهوم عينه عطوفتلرى بابه بيورلمه باب اراده اقتضا ١٢ طابه سنه ٢٩

١٠٩

خارجيه نظارت جليله سنه بازيده مرقوم

مفاد امر واجلاسى سامى داور كرميدى وملحوف تحريرات ومطالعه نامه جلبا فريسه اعانه كنرى اولدى معلوم عالى اصفيدى بولدقدن اوزره فريسه كاراخرى سنه حضره باراده سنيه ملوكانه تحت رياست جليله اصف افخميدى انعقاد ايدن فوقيسوندن نظم اولنان مطالعه نامه طرف سامى جناب مشاراليهدن تقديم قلنمه اولغله بوكره سامى داور كرميدى وقتى فريسه نصب بولدقى حال مشاراليه حضره تقديم اتمكله اوزره اوردم مسبوقنك بنه لفا اعاده وتقديمه انباقوى حضره ١٦ سنه ٢٩

OSMANLI ARŞİVİ
HH.THR
114. 91

HH.THR.00114.00091.001

BOA. HH. THR. 114/91

Belge özeti

Dışişleri Bakanlığından Hâssa Hazînesine 4 Şubat 1884 târihinde gönderilen yazıda Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazilerinden Oridez adlı yer hakkında Babıali Hukûk Müşâvirliğinden düzenlenip gönderilen görüş yazısı ile Lord Granville tarafından alınan nota sûretinin ve Londra Büyükelçiliği'nin son yazısının gönderildiği bildirilmekte; 28 Şubat 1884'te Dışişleri Bakanlığına gönderilen cevapta ise düzenlenen görüş yazısının Sadaretçe de uygun bulunduğu ifâde edilmektedir.

Belgenin çeviri yazısı

15

Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Celîlesine

Kıbrıs'da bulunan emlâk-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî'den Oridez nâm arâzî-i şâhâne hakkında ber-mûceb-i irâde-i seniyye tedâbîr-i lâzımenin ittihâzı ve icrâsı derdest idüğü fî 18 Za. sene 300 târîhinde bâ-tezkire iş‘âr kılınmış idi. Bu husûs hakkında Bâb-ı‘Âlî Hukūk Müşâvirliğinden tanzîm ve i‘tâ kılınan mütâla‘a-nâmenin tercemesi ile Lord Granville tarafından alınan nota sûretinin gönderildiğine ve ba‘zı ifâdeye dâ’ir Londra Sefâret-i Seniyyesi'nden ahîren vârid olan tahrîrâtın sûreti leffen tesyâr kılınmağla me’âllerine nazaran iktizâsının inhâsı husûsuna himem-i ‘aliyye-i ‘atûfîleri şâyân buyurulmak bâbında irâde efendimindir.

Fî 23 Kânûn-ı Sânî sene [12]99.

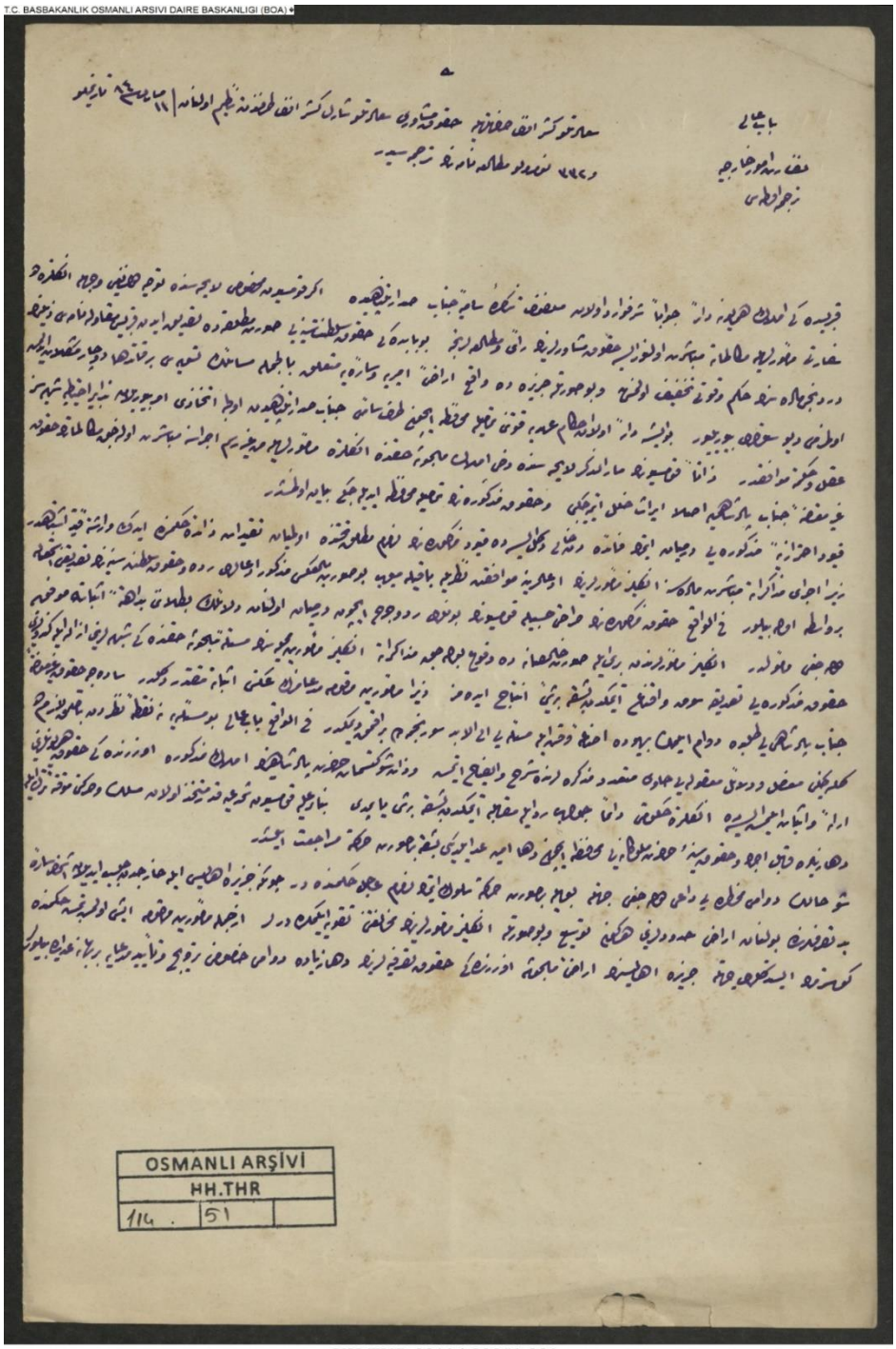
109

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine Yazılan Cevâb

Müfâd-ı emr ü iş‘âr-ı sâmî-i dâver-i ekremîleri ve melfûf tahrîrât ve mütâla‘a-nâme mündericâtı karîn-i iz‘ân-ı kemterî oldu. Ma‘lûm-ı ‘âlî-i âsafîleri buyurulduğu üzere Kıbrıs'daki arâzî-i seniyye hakkında bâ-irâde-i seniyye-i mülûkâne taht-ı riyâset-i celîle-i âsaf-ı efhamîlerinde in‘ikād eden Komisyon'dan tanzîm olunan mütâla‘a-nâme taraf-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîye ‘arz ve takdîm kılınmış olduğundan nezd-i sâmî-i dâver-i ekremîlerinde dahi karîn-i tensîb buyurulduğu hâlde müşârünileyh hazretlerine takdîm olunmak üzere evrâk-ı meb‘ûsenin yine leffen i‘âde ve takdîmine ibtidâr kılındı, herhâlde.

Fî 16 Şubat sene 99.

BOA. HH. THR. 114/51

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

OSMANLI ARŞİVİ
HH.THR
114 . 51

HH.THR.00114.00051.001

BOA. HH. THR. 114/51

Belge özeti

Kıbrıs'ta bulunan Padişah mülklerine dair İngiltere Elçiliği memurlarıyla görüşmelere başlanırsa Kıbrıs Sözleşmesi Eki'nin dördüncü maddesinin zayıflatılıp zayıflatılmayacağı ve bu arazilerle ilgili sorunların çözümünün zorlaşıp zorlaşmayacağı sorusuna dair Goecher Efendi ve Hukûk Müşâviri Şarl Goecher Efendi tarafından düzenlenen 11 Mart 1884 târihli görüş/raporun tercümesi

Belgenin çeviri yazısı

Bâb-ı ‘Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye
Terceme Odası

Sa‘âdetlü Goecher Efendi hazretleriyle Hukūk Müşâviri sa‘âdetlü Şarl (Charles) Goecher Efendi tarafından tanzîm olunan fî 11 Mart 84 târîhli ve 332 numaralı mütâla‘a-nâmenin tercemesidir.

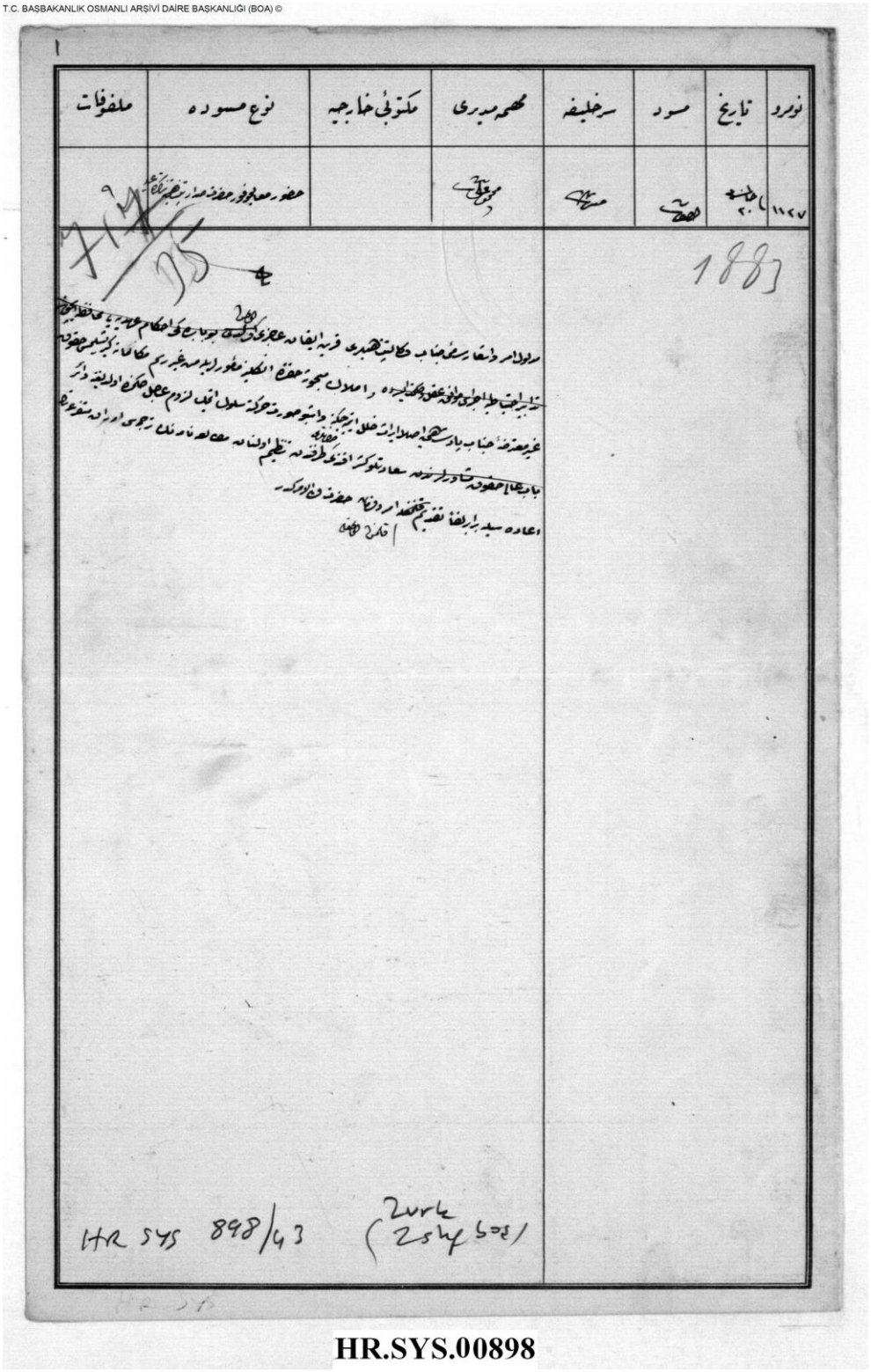
Kıbrıs'daki emlâk-i hümâyûna dâ’ir cevâben şeref-vârid olan melfûf tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı Sadâret-penâhîde eğer Komisyon-ı mahsûs lâyihasında tavsiye olunduğu vechile İngiltere Sefâreti me’mûrlarıyla mükâlemâta mübâşeret olunur ise hukūk müşâvirlerinin re’y ve mütâla‘alarınca bu bâbdaki hukūk-ı Saltanat-ı Seniyye'yi sûret-i mutlakada tasdîk eden Kıbrıs Mukāvelenâmesi Zeyli'nin dördüncü mâddesinin hüküm ve kuvveti tahfîf olunmuş ve bu sûretle cezîrede vâkı‘ arâzî-i emîriyye ve sâ’ireye müte‘allik bi'l-cümle mesâ’ilin tesviyesi bir kat daha dûçâr-ı müşkilât edilmiş olmaz mı diye su’âl buyuruluyor. Bu işe dâ’ir olan ahkâm-ı ‘ahdiyye kuvvetini tamâmıyla muhâfaza için taraf-ı sâmî-i cenâb-ı Sadâret-penâhîden evvele ittihâzı emir buyurulan tedâbîr-i ihtiyâtiyye şübhesiz ‘akıl ve hükmüne muvâfikdır. Zâten Komisyon'un mârrü'z-zikr lâyihasında dahi emlâk-i mebhûse hakkında İngiltere me’mûrlarıyla min-gayri resmin icrâsına mübâşeret olunacak mükâlemâtın hukūk-ı gayr-i mu‘teriza-i cenâb-ı Pâdişâhî'ye aslâ îrâs-ı halel etmeyeceği ve hukūk-ı mezkûrenin tamâmıyla muhâfaza edileceği beyân olmuşdur.

Kuyûd-ı ihtirâziyye-i mezkûreyi dermeyân etmek fâ’ideden hâlî değil ise de kuyûd-ı mezkûrenin lüzûm-ı mutlak tahtında olmayan takayyüdât zâ’ide hükmünde idüğü vareste-i kayd-ı iştibâhdır. Zîrâ icrâ-yı müzâkerâta mübâşeret mâddesine İngiliz me’mûrlarının iddi‘âlarına muvâfakat nazarıyla bakılamayıp bu sûret bi'l-‘aks mezkûr iddi‘âları redde ve hukūk-ı Saltanat-ı Seniyye'nin tasdîkini istihsâle bir vâsıta olabilir. Fi'l-vâkı‘ hukūk-ı mezkûrenin sarâhati hasebiyle Komisyon'un bunları red ve cerh için dermeyân olunan delâ’ilin butlânını bedâheten isbâta muvaffak olacağı me’mûldür. İngiliz me’mûrlarından biri ile sûret-i hâlisânede vukū‘ bulacak müzâkerâtda İngiliz me’mûrîn-i mahalliyyesinin mes’ele-i mebhûse hakkındaki şübhelerini izâle ile kendilerini hukūk-ı mezkûreyi tasdîke sevk ve iknâ‘ etmekden başka bir şeyi intâc edemez. Zîrâ me’mûrîn-i merkûme müdde‘âmızın ‘aksini isbâta muktedir değildir. Sâdece hukūk-ı gayr-i mu‘teriza-i cenâb-ı Pâdişâhî'yi talebde devâm eylemek beyhûde izâ‘a-i vakt ile mes’eleyi ilelebed sürüncemede bırakmak demekdir. Fi'l-vâkı‘ Bâb-ı‘Âlî bu mes’eleye ne nokta-i nazardan bakılmak

lâzım geleceğini mufassal ve delâ'il-i makūleyi hâvî müte'addid müzekkerelerinde şerh ve îzâh etmiş ve zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'nin emlâk-i mezkûre üzerindeki hukūk-ı hümâyûnlarını irâ'e ve isbât eylemiş ise de İngiltere Hükûmeti dâ'imâ cevâb-ı red ile mukābele etmekden başka bir şey yapmadı. Binâenaleyh Komisyon şimdiye kadar müttehiz olan meslek ve hareketi muvakkaten terk ile daha ziyâde kābil-i icrâ ve hukūk-ı seniyye-i hazret-i mülûkâneyi muhâfaza için daha emîn 'addeylediği başka bir sûret-i harekete mürâca'at eylemişdir.

Şu hâlin devâmı muhtırayı dâ'î olacağı cihetle böyle bir sûret-i harekete sülûk etmek lüzûm-ı 'âcil hükmündedir. Çünkü cezîre ahâlîsi ile hâricden celb edilen eşhâs-ı sâ'ire yed-i tasarruflarında bulunan arâzî hudûdlarını her gün tevsî' ve bu sûretle İngiliz me'mûrlarının muhâlefetini takviye eylemekdedirler. Ez-cümle me'mûrîn-i merkûme işi olmuş bitmiş hükmünde göstermek istedikleri cihetle cezîre ahâlîsinin arâzî-i mebhûse üzerindeki hukūk-ı tasarrufiyyelerinin daha ziyâde devâmı husûsunu tervîc ve te'yîd-i müdde'âya bir bahâne 'addedebilirler.

BOA. HR. SYS. 898/43

BOA. HR. SYS. 898/43

Belge özeti

Kıbrıs'taki arazilerle ilgili İngiliz memurlarıyla gayriresmi olarak görüşmelerde bulunulmasının Padişah'ın hukukuna zarar vermeyeceğinden bahisle bu yola acilen girişilmesine dair Goecher Efendiler tarafından düzenlenen görüşün tercümesinin sunulduğu hususunda Dışişleri Bakanlığından Sadrazamlık Makamına gönderilen 18 Mart 1884 tarihli yazı

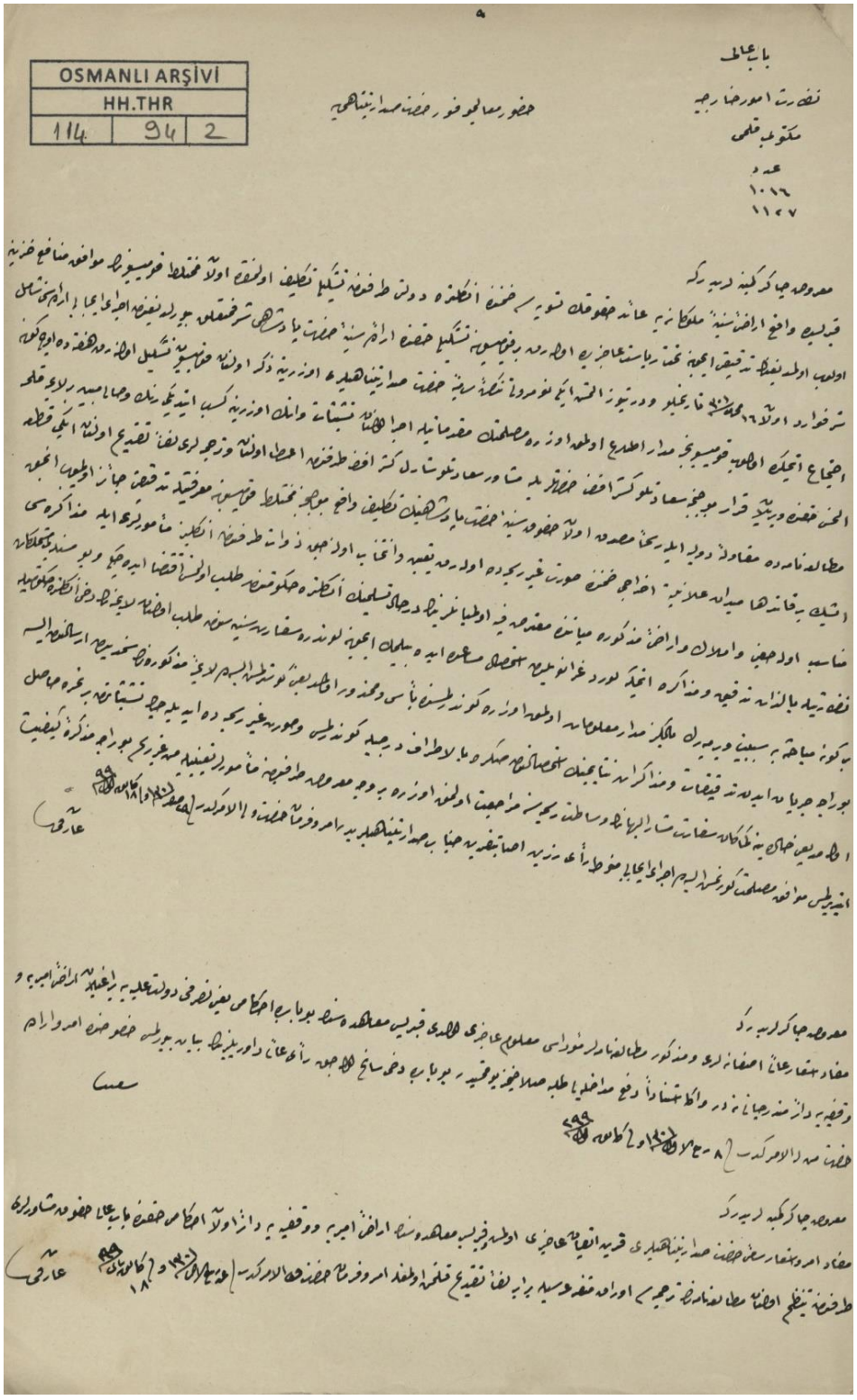
Belgenin çeviri yazısı

Numara 1127
Târîh fî 20 Ca. sene 301

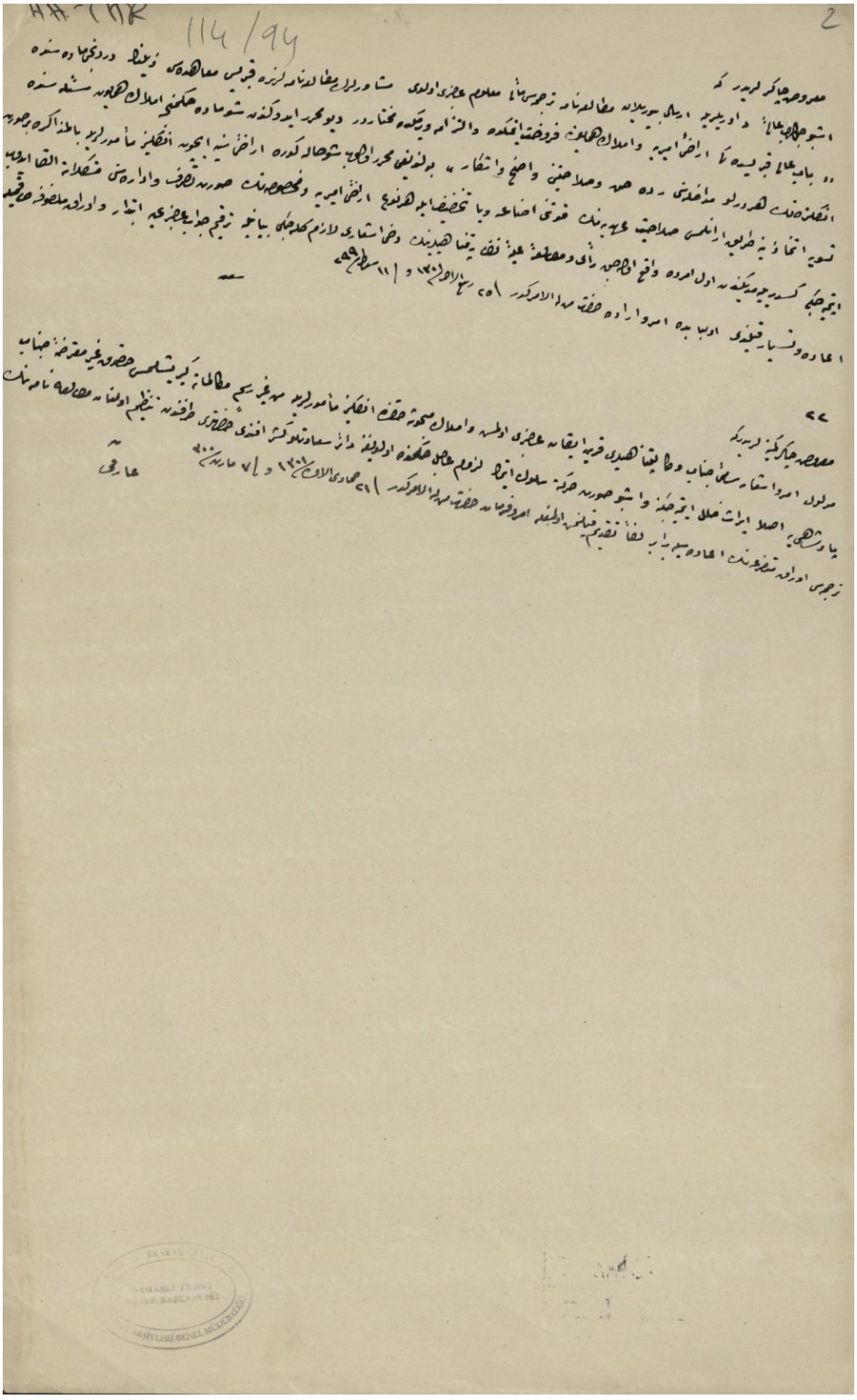
Huzûr-ı Ma'âlî-mevfûr-ı Hazret-i Sadâret-penâhîye Tezkire-i 'Aliyye

Medlûl-i emr ü iş'âr-ı sâmî-i cenâb-ı Vekâlet-penâhîleri karîn-i îkân-ı 'âcizî olmuş ve emlâk-i mebhûse hakkında İngiliz me'mûrlarıyla min-gayri resm mükâlemâta girişilmesi hukūk-ı gayr-i muteriza-i cenâb-ı Pâdişâhî'ye aslâ îrâs-ı halel etmeyeceğine ve işbu sûret-i harekete sülûk etmek lüzûm-ı 'âcil hükmünde olduğuna dâ'ir sa'âdetlü Goecher Efendi hazretleri tarafından tanzîm olunan mütâla'a-nâmenin tercemesi evrâk-ı müteferri'anın i'âdesiyle berâber leffen takdîm kılınmış olmağla emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

BOA. HH. THR. 114/94_2

BOA. HH. THR. 114/94_2

BOA. HH. THR. 114/94_2-1

Belge özeti

Padişah'ın Kıbrıs'taki arazileri üzerindeki hukukunun korunması amacıyla Arifi Bey başkanlığında kurulan Komisyon'un haftada üç gün toplanarak değerlendirmelerde bulunduğuna, Goecher Efendi ile Şarl Goecher Efendi tarafından hazırlanan rapora göre İngiltere'nin önerdiği karma Komisyon'un uygun olmayacağına ancak belirlenecek kişilerin gayriresmi olarak İngiliz memurları ile görüşme yapabileceğine dair Dışişlerinden Sadrazamlık Makamına gönderilen 30 Aralık 1883 tarihli yazı ve konuyla ilgili diğer yazışmalar

Belgenin çeviri yazısı

Bâb-ı'Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye
Mektûbî Kalemi
'Aded: 1016-1127

Huzûr-ı Ma'âlî-mevfûr-ı Hazret-i Sadâret-penâhîye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Kıbrıs'da vâkı' arâzî-i seniyye-i mülûkâneye 'âid hukūkun tesviyesi zımnında İngiltere Devleti tarafından teşkîli teklîf olunmakda olan muhtelit Komisyon'un muvâfık-ı menâfi'-i hazîne olup olmadığının tedkīki için taht-ı riyâset-i 'âcizîde olarak bir Komisyon teşkîli hakkında irâde-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî şeref-müte'allik buyurulduğundan icrâ-yı îcâbı irâdesini şâmil şeref-vârid olan 16 Muharrem sene [1]301 târîhli ve dört yüz almış iki numaralı tezkire-i sâmiyye-i hazret-i Sadâret-penâhîleri üzerine zikr olunan Komisyon teşkîl olunarak haftada üç gün ictimâ'etmekde olup Komisyon'ca medâr-ı ıttılâ' olmak üzere maslahatın mukaddimâtıyla icrâ olunan teşebbüsât ve ânın üzerine kesb etdiği renk ve hâli mübeyyin bir lâyiha kaleme alınması hakkında verilen karâr mûcebince sa'âdetlü Kicher Efendi hazretleriyle müşâvir sa'âdetlü Şarl Kicher Efendi tarafından i'tâ olunan tercemeler leffen takdîm olunan iki kıt'a mütâla'a-nâmede mukāvele-i düveliyye ile resmen musaddak olan hukūk-ı seniyye-i hazret-i Pâdişâhî'nin teklîf-i vâkı' mûcebince muhtelit Komisyon ma'rifetiyle tedkīki câiz olmayıp ancak işin bir kat daha meydân-ı 'alâniyyete ihrâcı zımnında sûret-i gayr-i resmiyyede olarak ta'yîn ve intihâb olunacak zevât tarafından İngiliz me'mûrları ile müzâkeresi münâsib olacağı ve emlâk ve arâzî-i mezkûre miyânında mu'terizun-fîh olmayanlarının derhâl teslîminin İngiltere Hükûmeti'nden taleb olunması iktizâ edeceği ve bu mes'eleyi Müstemlekât Nezâretiyle bizzat tedkīk ve müzâkere etmeğe Lord Granville'den istihsâl-i müsâ'ade edebilmek için Londra Sefâret-i Seniyyesi'nden taleb olunan lâyihanın dahi İngiltere Hükûmeti'yle bir gûne mübâhaseye sebebiyet vermeyerek yalnız medâr-ı ma'lûmât olmak üzere gönderilmesinde be'is ve mahzûr olmadığı gösterilmiş ise de lâyiha-i mezkûrenin şimdiden irsâlinden ise buraca cereyân eden tedkīkāt ve müzâkerât netâyicinin istihsâlinden sonra bi'l-etrâf derciyle gönderilmesi ve sûret-i gayr-i resmiyyede edilecek teşebbüsâtdan bir numara semere hâsıl olmadığı hâlde kemâ-kân Sefâret-i müşârünileyhânın

vesâtat-ı resmiyyesine mürâca‘at olunmak üzere ber-vech-i ma‘rûz tarafeynden me’mûrlar ta‘yîniyle min-gayri resmin buraca müzâkere-i keyfiyyet etdirilmesi muvâfık-ı maslahat görünmüş ise de icrâ-yı îcâbı menût-ı re’y-i rezîn-i isâbet-karîn-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleridir. Emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 29 Safer sene 1301 ve fî 18 Kânûn-ı Evvel sene [12]99.

Ârifî

Ma‘rûz-ı çâkerîleridir ki,

Müfâd-ı iş‘âr-ı ‘âlî-i âsafâneleri ve mezkûr mütâla‘a-nâmeler müeddâsı ma‘lûm-ı ‘âcizî oldu. Kıbrıs Mu‘âhedesi'nin bu bâbda ahkâmı ya‘nî tasarrufu Devlet-i ‘Aliyye'ye bırakılan arâzî-i emîriyye ve vakfiyyeye dâ’ir mündericâtı nedir ve âna istinâden def‘-i müdâhaleyi talebe salâhiyetimiz yok mudur bu bâbda dahi sânih olacak re’y-i ‘âlî-i dâverîlerinin beyân buyurulması husûsunda emr ü irâde-i hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 8 Rebî‘ülevvel sene 1301 ve fî Kânûn-ı Evvel sene [1]299.

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Müfâd-ı emr ü iş‘âr-ı sâmî-i hazret-i Sadâret-penâhîleri karîn-i îkan-ı ‘âcizî olmuş ve Kıbrıs Mu‘âhedesi'nin arâzî-i emîriyye ve vakfiyyeye dâ’ir olan ahkâmı hakkında Bâb-ı‘Âlî hukūk müşâviri tarafından tanzîm olunan mütâla‘a-nâmenin tercemesi evrâk-ı müteferri‘asıyla berâber leffen takdîm kılınmış olmağla emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî gurreti Rebî‘ilâhir sene 1301 ve fî 18 Kânûn-ı Sânî sene [12]99.

BOA. HH. THR. 114/94_2-2

Ma‘rûz-ı çâkerleridir ki

İşbu cevâb-ı ‘âlî-i dâverîleriyle irsâl buyurulan mütâla‘a-nâme tercemesi me’âli ma‘lûm-ı ‘âcizî oldu. Müşâvirlerin mütâla‘a-nâmelerinde Kıbrıs Mu‘âhedesi zeylinin dördüncü mâddesinde “Bâb-ı‘Âlî Kıbrıs'daki arâzî-i emîriyye ve emlâk-i hümâyûnu fürûht etmekde ve iltizâma vermekde muhtârdır deyu muharrer idüğünden şu mâdde hükmünce emlâk-i hümâyûn mes’elesinde İngiltere'nin her türlü müdâhalesini redde hak ve salâhiyetini vâzıh ve âşikâr” bulunduğu muharrer olup şu hâle göre arâzî-i seniyye için İngiliz me’mûrlarıyla bi'l-müzâkere bir sûret-i tesviye ittihâzına tarîk aranılması salâhiyet-i ‘ahdiyyenin kuvvetini izâ‘a veya tahfîf ile her nev‘ arâzî-i emîriyye ve mahsûsanın sûret-i tasarruf ve idâresini müşkilâta ilkā edip etmeyeceği kesdirilemediğinden evvel-emirde vâkı‘ olacak re’y ve mütâla‘a-i ‘aliyye-i Nezâret-penâhîlerinin dahi iş‘ârı lâzım geleceği beyânıyla terkîm-i cevâb-ı ‘âcizîye ibtidâr ve evrâk-ı melfûfe takımıyla i‘âde ve tesyâr kılındı. Ol bâbda emr ü irâde-i hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 25 Rebî‘ülâhir sene 1301 ve fî 11 Şubat sene [1]299.

22

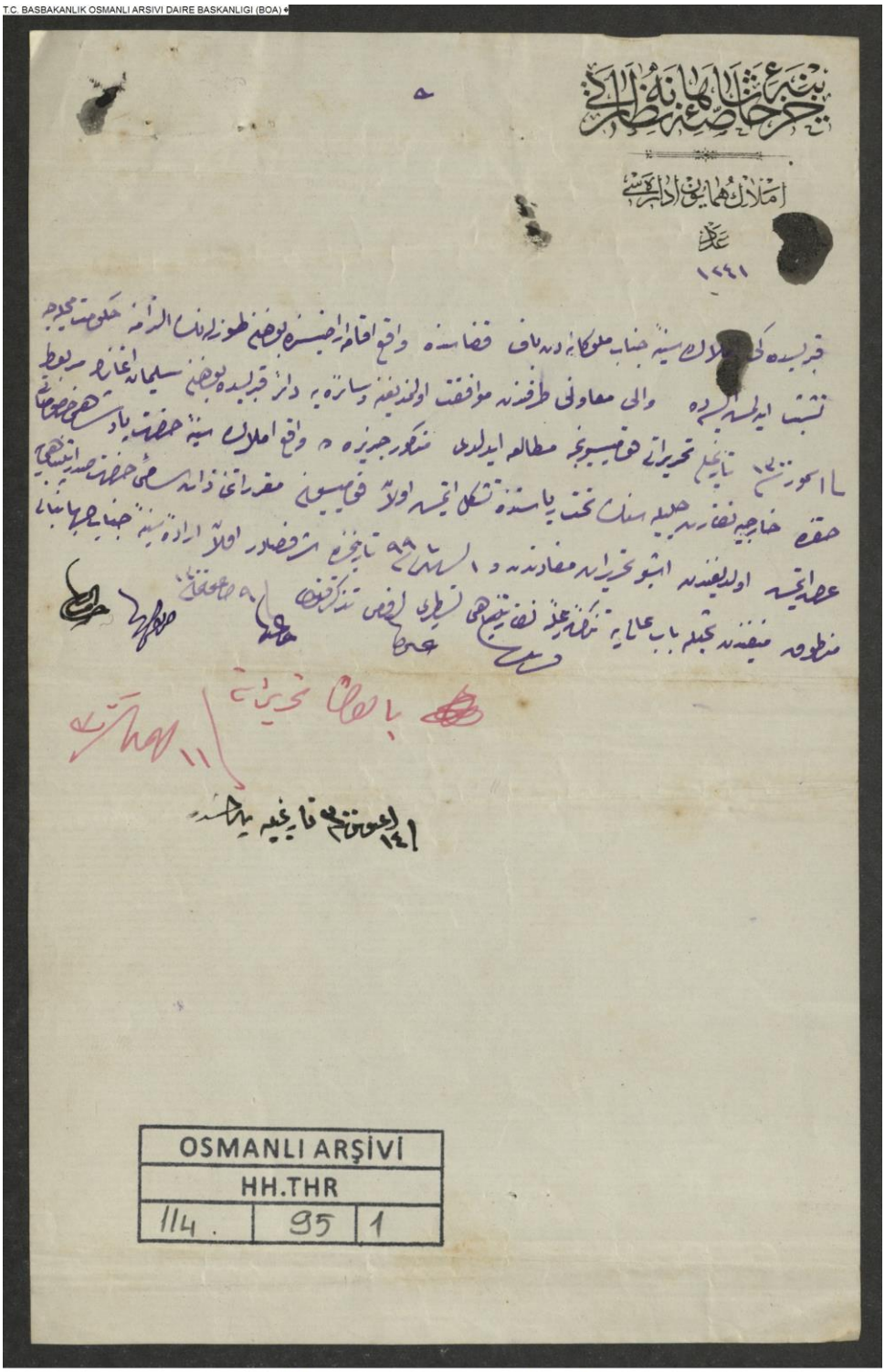
Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Medlûl-i emr ü iş‘âr-ı sâmî-i cenâb-ı Vekâlet-penâhîleri karîn-i îkan-ı ‘âcizî olmuş ve emlâk-i mebhûse hakkında İngiliz me’mûrlarıyla min-gayri resmin mükâlemâta girişilmesi hukūk-ı gayr-i mu‘teriza-i cenâb-ı Pâdişâhî'ye aslâ îrâs-ı halel etmeyeceğine ve işbu sûret-i harekete sülûk etmek lüzûm-ı ‘âcil hükmünde olduğuna dâ’ir sa‘âdetlü Kicher Efendi hazretleri tarafından tanzîm olunan mütâla‘a-nâmenin tercemesi evrâk-ı müteferri‘anın i‘âdesiyle berâber leffen takdîm kılınmış olmağla emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 21 Cumâdelûlâ sene 1301 ve fî 7 Mart sene [1]300.

Ârifî

BOA. HH. THR. 114/95_1

HH.THR.00114.00095.001

BOA. HH. THR. 114/95_1

Belge özeti

Kıbrıs'taki Padişah mülklerinden Baf Kazasında bulunan tuzlanın işletilmesine Yerel Hükûmetçe girişilmişse de Vali Yardımcısı tarafından uygunluk görüşü verilmediği hakkında Kıbrıs'ta bulunan Süleyman Ağa'nın 13 Temmuz 1884 tarihli yazısının Komisyon'ca ele alındığına, Ada'da bulunan Padişah arazileri hakkında Dışişleri Bakanlığı başkanlığında oluşturulmuş olan Komisyon'un kararlarını Sadrazamlık Makâmına sunduğundan bahisle Babıâliye resmî bir yazı gönderilmesi gerektiğine dair Hâssa Hazînesi Padişah Emlâk Dâiresince 21 Ağustos 1884 târihinde hazırlanan ve beş gün sonra da Sadâret Makâmına gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

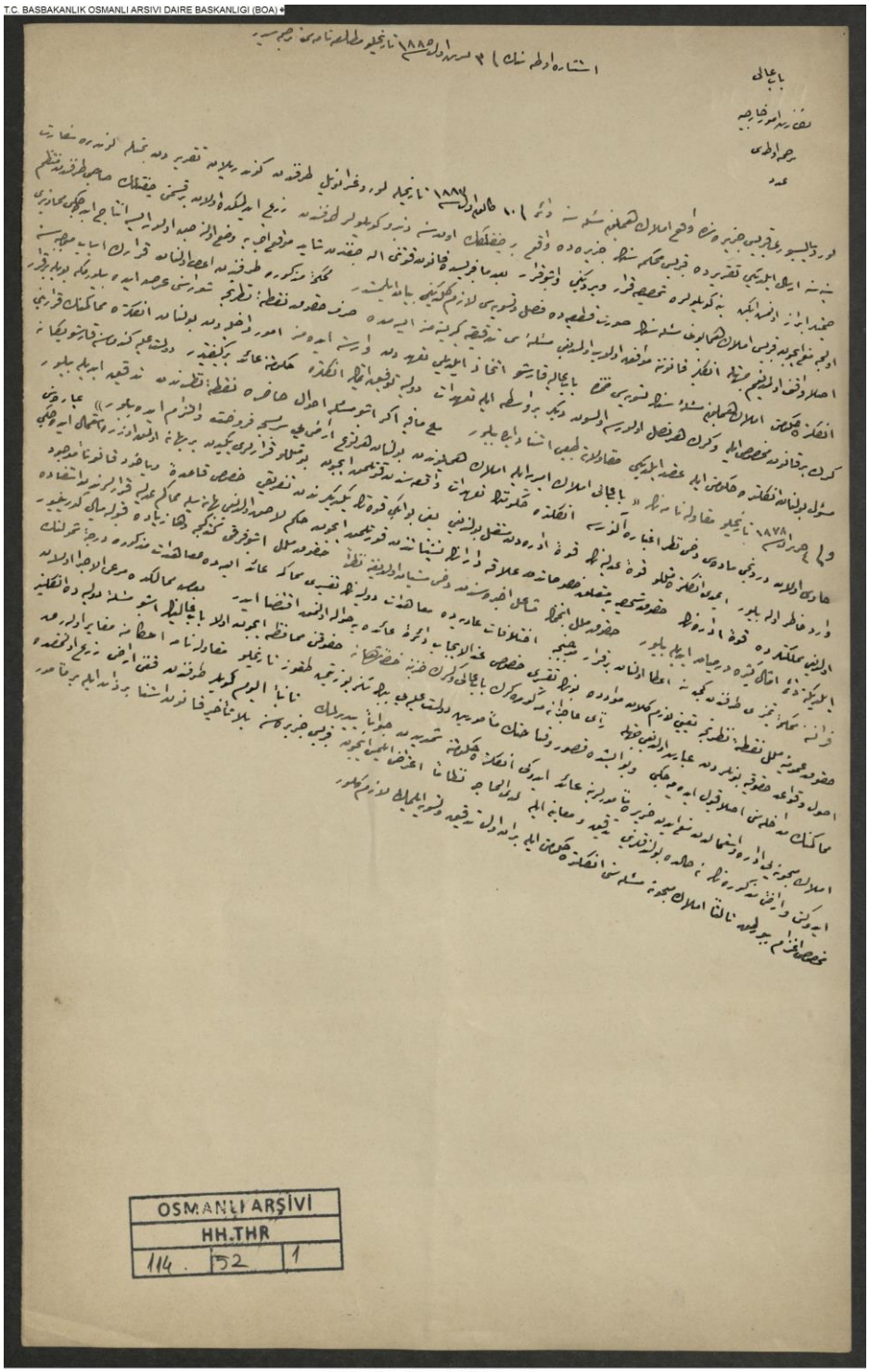
Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâreti
Emlâk-i Hümâyûn Dâ'iresi
'Aded 1241

Kıbrıs'daki emlâk-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâneden Baf Kazâsında vâkı' Akama arâzîsinde bulunan tuzlanın iltizâmına Hükûmet-i Mahalliyyece teşebbüs edilmiş ise de Vâlî Mu'âvini tarafından muvâfakat olunmadığına ve sâ'ireye dâ'ir Kıbrıs'da bulunan Süleyman Ağa'nın merbût fî 1 Temmuz sene 1300 târîhli tahrîrâtı Komisyon'ca mütâla'a edildi. Mezkûr Cezîre'de vâkı' emlâk-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî husûsâtı hakkında Hâriciye Nezâret-i Celîlesinin taht-ı riyâsetinde teşekkül etmiş olan Komisyon mukarrerâtını zât-ı sâmî-i hazret-i Sadâret-penâhîye 'arz etmiş olduğundan işbu tahrîrât müfâdından ve 1 Teşrîn-i Sânî sene 99 târîhinde şeref-sudûr olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı cihân-bânî mantûk-ı münîfinden bahisle Bâb-ı'Âlî'ye tezkire-i 'aliyye-i Nezâret-penâhî tastîri lüzûmu tezekkür kılındı.

Fî 9 Ağustos sene 1300.

Komisyon Üyelerinin İmzâları
Fî 14 Ağustos sene [1]300 târîhiyle yazılmışdır.

BOA. HH. THR. 114/52_1

HH.THR.00114.00052.001

BOA. HH. THR. 114/52_1

Belge özeti

Lord Salisbury'nin Kıbrıs Adası'nda bulunan Padişah malları konusunda Londra Büyükelçiliğine gönderdiği nota üzerine mahkeme tarafından alınan kararın Padişah malları hususunda İngiltere Hükûmeti'ni Osmanlı Devleti'ne karşı verdiği sözlerden kurtaramayacağına dair İstişâre Odasının 3 Ekim 1885 tarihli raporunun tercümesi

Belgenin çeviri yazısı

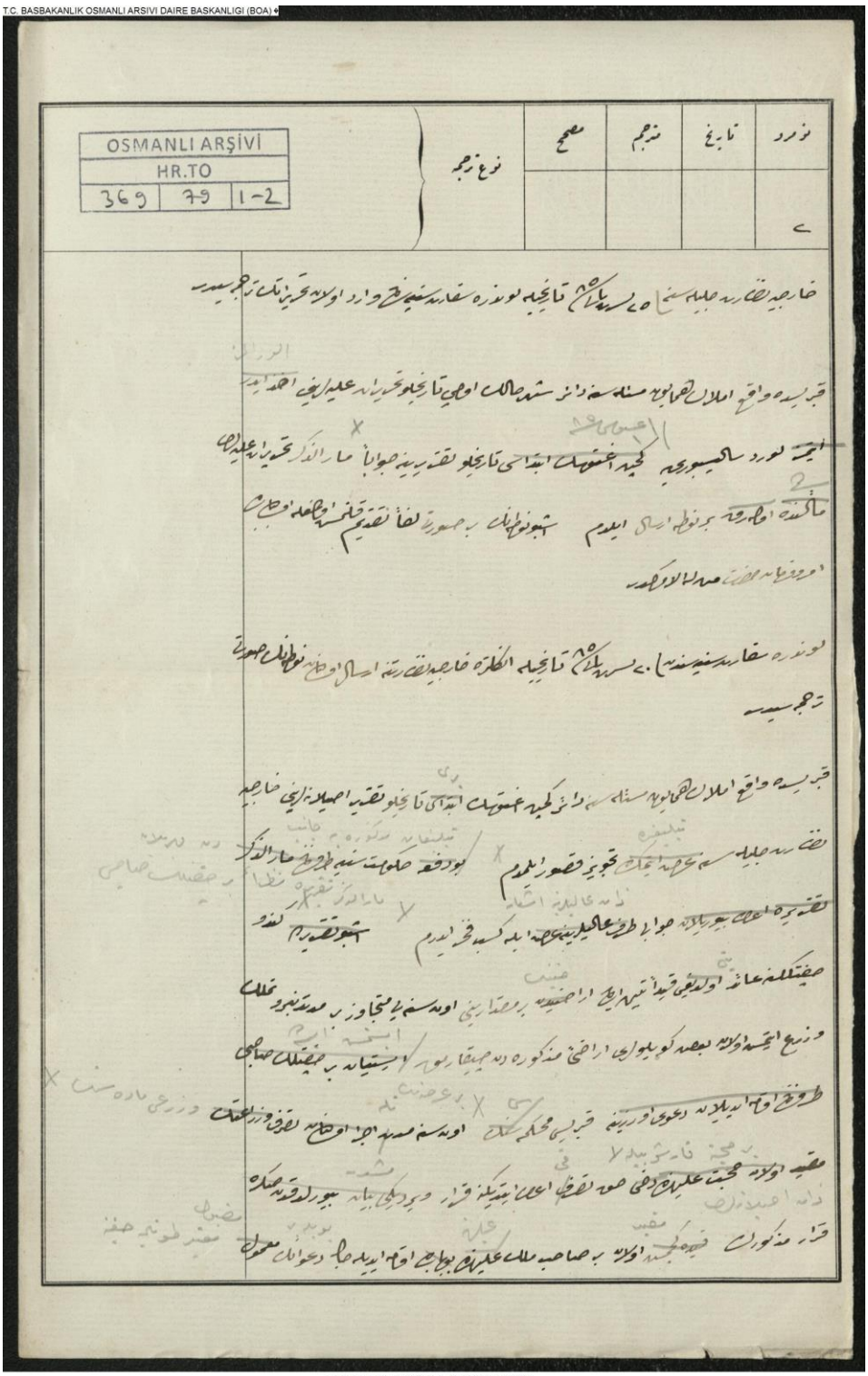
Bâb-ı ‘Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hâriciye
Terceme Odası
‘Aded

İstişâre Odasının fî 3 Teşrîn-i Evvel sene 1885 târîhli mütâla‘a-nâmesi tercemesidir.

Lord Salisbury Kıbrıs Cezîresi'nde vâkı‘ emlâk-i hümâyûn mes’elesine dâ’ir fî 10 Kânûn-ı Evvel (Aralık) sene 1883 târîhli ve Granville tarafından gönderilen takrîrden bahisle Londra Sefâret-i Seniyye'sine irsâl eylediği takrîrde Kıbrıs Mahkemesinin Cezîre'de vâkı‘ bir çiftliğin on seneden beri köylüler tarafından zer‘ edilmekde olan bir kısmını çiftlik sâhibi tarafından muntazam hüccetler ibrâz olunmuş iken yine köylülere tahsîse karâr verildiğini ve işbu karâr ba‘demâ Kıbrıs'da kānûn kuvvetini alacağından şayet mevâkı‘-ı icrâya vaz‘ olunacak olur ise intâc edeceği mehâzîri evvelce men‘ için Kıbrıs emlâk-i hümâyûnu mes’elesinin sûret-i kat‘iyyede fasl ve tesviyesi lâzım geldiğini beyân eylemişdir. Mahkeme-i mezkûre tarafından i‘tâ olunan karârın esbâb-ı mûcibesine aslâ vâkıf olmadığım cihetle İngiliz kānûnuna muvâfık olup olmadığı mes’elesi tedkīke girişemez isem de sırf hukūk nokta-i nazarınca şurasını ‘arz edebilirim ki böyle bir karâr İngiltere Hükûmeti emlâk-i hümâyûn mes’elesinin tesviyesi zımnında Bâb-ı‘Âlî'ye karşı ittihâz eylediği ta‘ahhüdden vâreste edemez. Umûr-ı dâhiliyeden bulunan İngiltere mehâkiminin karârını gerek bir kānûn-ı mahsûs ile ve gerek her nasıl olursa olsun diğer bir vâsıta ile ta‘ahhüdât-ı düveliyye tevkīf etmek İngiltere Hükûmeti'ne ‘âid bir keyfiyyetdir. Devlet-i ‘Aliyye kendisine karşı yegâne mes’ûl bulunan İngiltere Hükûmeti ile ‘akdeylediği mukāvelâta tabî‘î istinâd edebilir. Ma‘amâfîh eğer işbu mes’ele ahvâl-i hâzıra nokta-i nazarından tedkīk edilebilir ve fî 4 Haziran sene 1878 târîhli Mukāvelenâme'nin “*Bâb-ı‘Âlî emlâk-i emîriyye ile emlâk-i hümâyûndan bulunan her nev‘ arâzîyi serbestce fürûht ve iltizâm edebilir.*” ‘ibâresini hâvî olan dördüncü mâddesi dahi nazar-ı i‘tibâra alınırsa İngiltere Hükûmeti'nin ta‘ahhüdât-ı vâkı‘asından ku[r]tulmak için bu misillü karârları yeniden bir bahâne olmak üzere isti‘mâl edeceği vârid-i hâtır olabilir. İmdi İngiltere misillü kuvve-i ‘adliyenin kuvve-i idâreden müstakil bulunduğu ya‘nî bu iki kuvvetin yek-diğerinden tefrîki husûsu kā‘ideten veyâhûd kānûnen mevcut olduğu memleketlerde kuvve-i idârenin hukūk-ı şahsiyeye müte‘allik husûsâtda ‘alâkadârânın teşebbüsâtından kurtulmak için hüküm lâhık olduğu bahânesiyle mehâkim-i ‘adliye karârlarından istifâde eylediğine dâ’ir emsâl-i kesîre dermeyân edilebilir. Hukūk-ı Milel Encümeni'nin meşâ‘il-i (?) ahîresinden dahi müstebân olduğuna nazaran hukūk-ı milel işbu farkı kendince daha ziyâde kabûle meyyâl görünüyor. Fransa Mahkeme-i

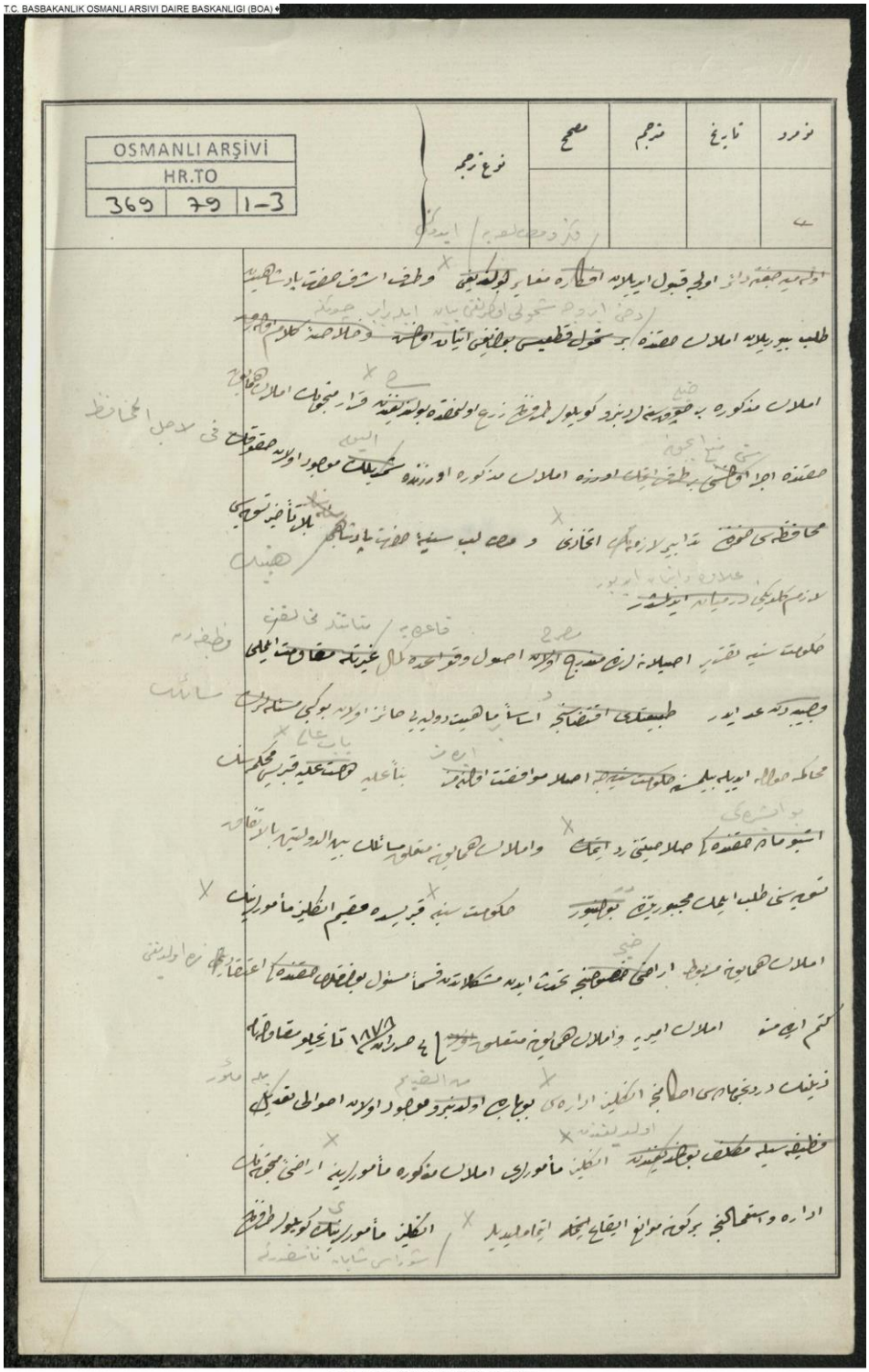
Temyîzi tarafından geçen sene i‘tâ olunan bir karâr mûcebince ihtilâfât-ı ‘âdiyede mu‘âhedât-ı düveliyyenin tefsîri mehâkime ‘âid ise de mu‘âhedât-ı mezkûre derece-i şümûlünün hukūk-ı ‘umûmiyye-i milel nokta-i nazarınca ta‘yîni lâzım gelen mevâdda bunun tefsîri husûsî ‘inde'l-îcâb dâ’ire-i ‘âideye havâle olunmak iktizâ eder. Ba‘zı memâlikde mer‘iyyü'l-icrâ olan usûl ve kavâ‘id-i hukūkiyye bunlardan ‘ibâret olduğu cihetle re’y-i ‘âcizâneme göre gerek Bâb-ı‘Âlî ve gerek Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne hukūkunu muhâfaza için evvelâ Bâb-ı‘Âlî'nin işbu mes’ele-i düveliyyede İngiliz mehâkiminin müdâhalesini aslâ kabûl edemeyeceği ve bu işde kusûr ve kabâhatin me’mûrîn-i Devlet-i ‘Aliyye'yi bin sekiz yüz yetmiş dokuz târîhli Mukāvelenâme ahkâmına mugāyir olarak emlâk-i mebhûseyi idâre ve isti‘mâlden men‘ eden Cezîre me’mûrlarına ‘âid idüğü İngiltere Hükûmeti'ne şimdiden cevâben bildirilmek sâniyen el-yevm köyler tarafından hangi arâzî zer‘ olunmakda idüğünü ve arâzî-i mezkûrenin ne hâlde bulunduklarını tedkīk ve mu‘âyene ile lede'l-hâce nizâmen i‘tirâz eylemesi için Kıbrıs Cezîresi'ne bilâ-tehîr kānûn-âşinâ bir zât ile bir me’mûr-ı mahsûs i‘zâm buyurulmak sâlisen emlâk-i mebhûse mes’elesini İngiltere Hükûmeti ile bir ân evvel tedkīk ve tesviye eylemek lâzım gelir.

BOA. HR. TO. 369/79_1-2

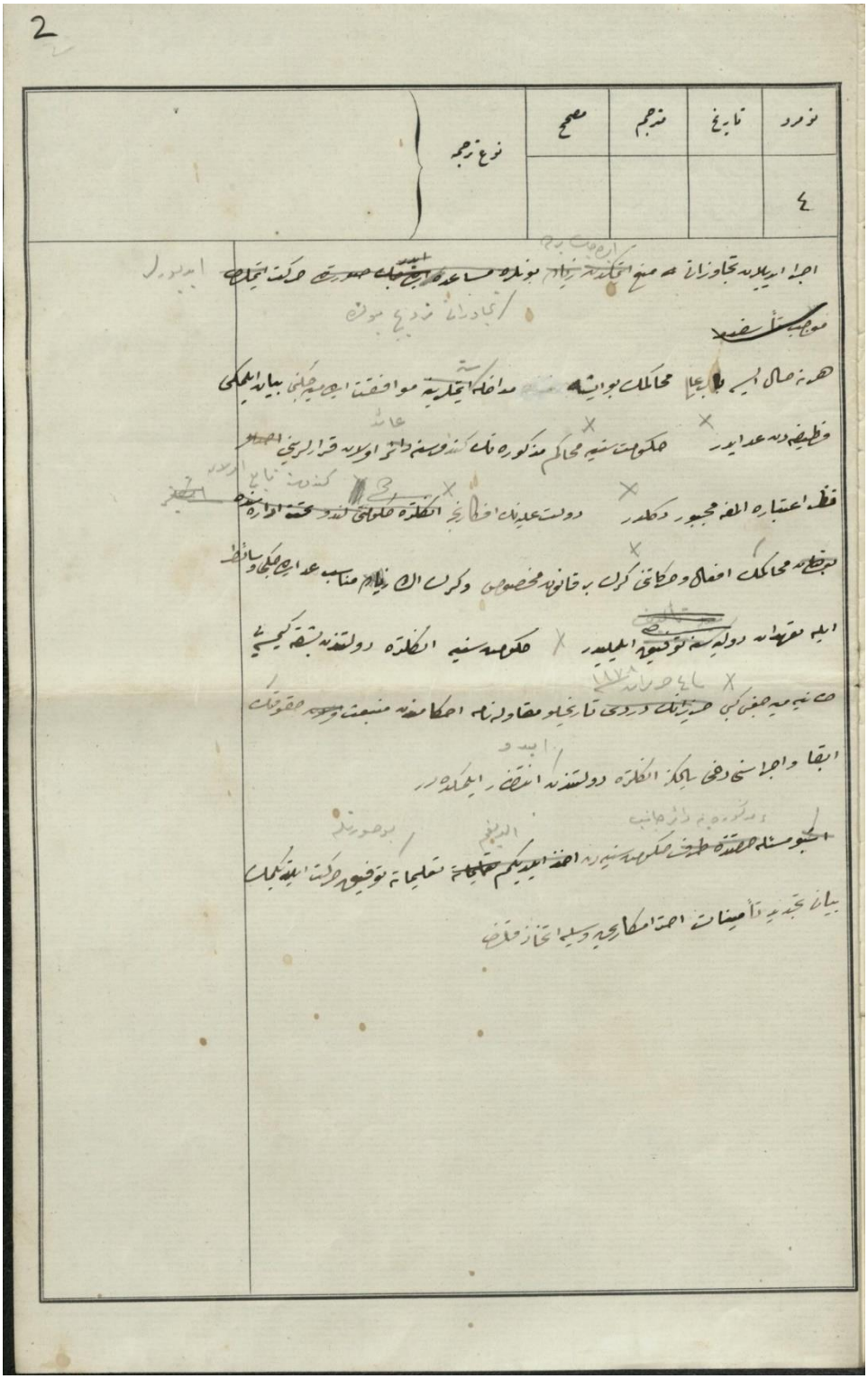
HR.TO.00369.00079.001

BOA. HR. TO. 369/79_1-3

HR.TO.00369.00079.001

BOA. HR. TO. 369/79_2

BOA. HR. TO. 369/79_1-2, 1-3, 2

Belge Özeti

Osmanlı Hükûmeti'nin İngiltere Kıbrıs'taki yerel mahkemenin hatalı kararına karşı çıktığına, esasında devletlerarası bir konu olan bu gibi sorunların mahkemelere havale edilmesini uygun görmediğine, Kıbrıs Mahkemesinin bu konudaki yetkisini kabul etmeyerek sorunların devletlerarasında çözümünü talep ettiğine, İngiliz memurların köylüler tarafından gerçekleştirilen izinsiz kullanımları engellemeleri gerekirken bu davranışları teşvik ettiklerine ve Osmanlı Devleti'nin 4 Haziran 1878 tarihli sözleşme hükümlerinden doğan hakların korunması ve yerine getirilmesini yalnızca İngiltere Devletinden beklediğine dair Londra Elçiliğinden İngiltere Dışişleri Bakanlığına 20 Kasım 1885 tarihinde gönderilen nota

Belgenin çeviri yazısı

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine fî 25 Teşrîn-i Sânî sene [18]85 târîhiyle Londra Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan tahrîrâtın tercemesidir

Kıbrıs'da vâkı‘ emlâk-i hümâyûn mes’elesine dâ’ir şehr-i halin üçü târîhli tahrîrât-ı ‘aliyyelerini alır almaz Lors Salisbury'ye fî 1 Ağustos sene [18]85 târîhli takrîrine cevâben mârrü'z-zikr tahrîrât-ı ‘aliyyeleri me’âlinde bir nota irsâl eyledim. İşbu notanın bir sûreti leffen takdîm kılınmış olmağla ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Londra Sefâret-i Seniyyesi'nden fî 20 Teşrîn-i Sânî sene [18]85 târîhiyle İngiltere Hâriciye Nezâretine irsâl olunan notanın sûreti tercemesidir

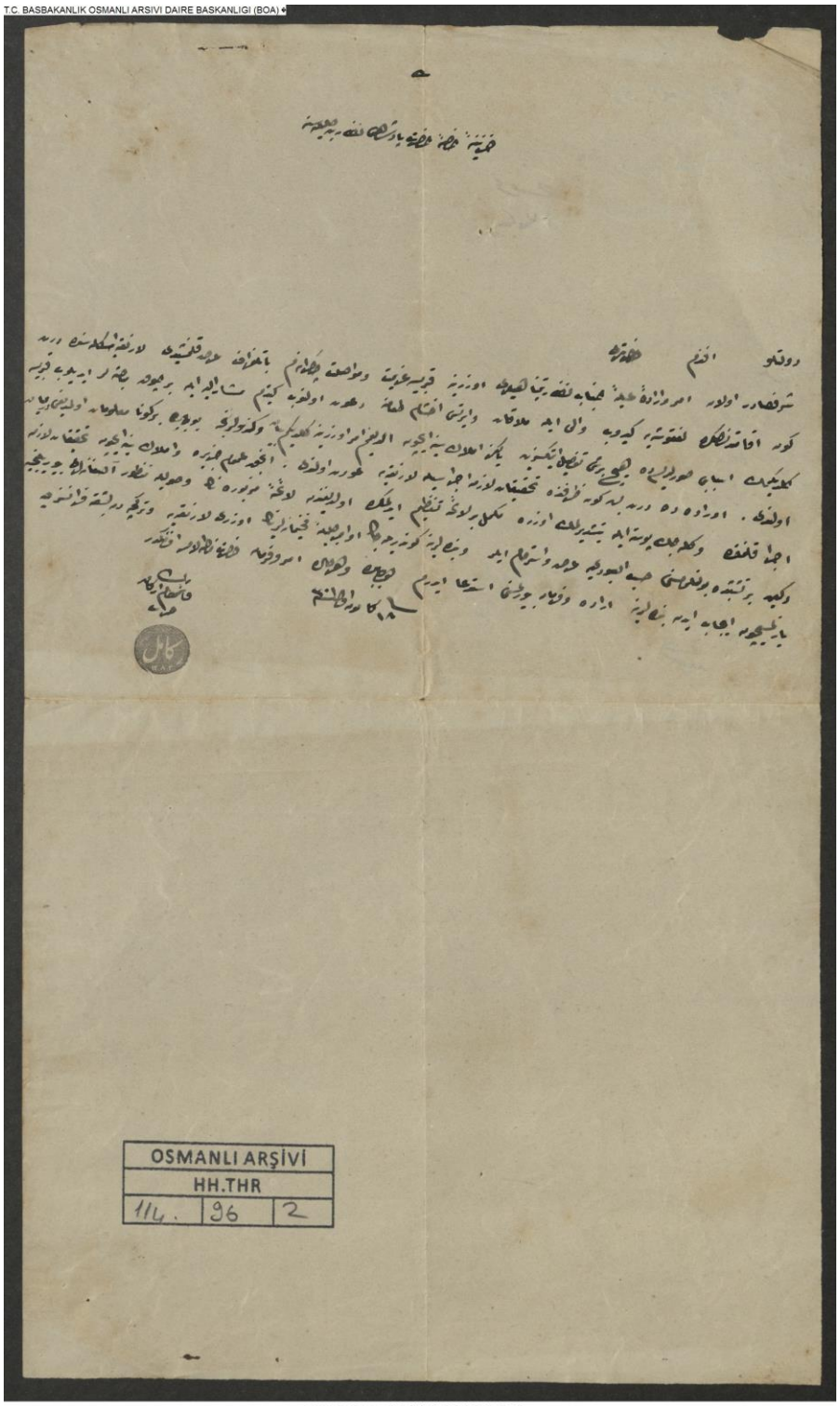
Kıbrıs'da vâkı‘ emlâk-i hümâyûn mes’elesine dâ’ir geçen Ağustos'un biri târîhli takrîr-i asîlânelerini Hâriciye Nezâret-i Celîlesine teblîğde tecvîz-i kusûr eylemedim. Teblîgāt-ı mezkûreye cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den verilen cevâbı zât-ı ‘âlîlerine iş‘âr ile kesb-i fahr ederim. Mârrü'z-zikr takrîre nazaran bir çiftlik sâhibi kendi çiftliğine ‘âidiyeti kayden tebeyyün eden arâzînin bir mikdârını on seneyi mütecâviz bir müddetden beri temellük ve zer‘ etmiş olan ba‘zı köylüleri arâzî-i mezkûreden çıkarmak istemiş ise de Kıbrıs Mahkemesi bir ‘arsanın on sene müddetle tasarruf ve zer‘i mâddesinin mukayyed bir hüccete karşı bile hakk-ı tasarrufu i‘tâ etdiğine karâr vermişdir. Zât-ı asîlâneleri karâr-ı mezkûrun mukayyed olan bir sâhib-i mülk ‘aleyhine ikāme edilecek böyle bir da‘vânın makbûl ve mu‘teber tutulmayacağına dâ’ir evvelce kabûl edilen fikir ve mütâla‘aya mugāyir idüğünü ve taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhî'den taleb buyurulan emlâk hakkında dahi ayrıcı şümûlü olduğunu beyân ile berâber çünkü emlâk-i mezkûre bir hayli senelerden beri köylüler tarafından zer‘ olunmakda bulunduğundan karâr-ı mebhûsün emlâk-i hümâyûn hakkında icrâsını men‘ için emlâk-i mezkûre üzerinde el-yevm mevcûd olan hukūku li-ecli'l-muhâfaza tedâbîr-i lâzıme ittihâzı ve metâlib-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî'nin bilâ-te’hîr tesviyesi lâzım geldiğini ‘ilâve ve ityân ediyor. Hükûmet-i Seniyye takrîr-i asîlânelerinde musarrah usûl ve kā‘ideye kemâl-i metânetle muhâlefet eylemeği vazîfeden ‘addeder ve esâsen bir mâhiyet-i düveliyyeyi hâ’iz olan bu gibi mesâ’ilin mehâkime havâle edilebilmesine aslâ muvâfakat edemez. Binâenaleyh Bâb-ı‘Âlî

Kıbrıs Mahkemesinin bu işdeki salâhiyetini red ve emlâk-i hümâyûna müte‘allik mesâ’ilin beyne'd-devleteyn bi'l-ittifâk tesviyesini taleb eylemek mecbûriyetindedir. Hükûmet-i Seniyye Kıbrıs'da mukīm İngiliz me’mûrlarının emlâk-i hümâyûna merbût arâzîce tahaddüs eden müşkilâtdan kısmen mes’ûl bulundukları i‘tikādında olduğunu ketm edemez. Emlâk-i emîriyye ve emlâk-i hümâyûna müte‘allik fî 4 Haziran sene 1878 târîhli mukāvelenâme zeylinin dördüncü mâddesi ahkâmınca İngiliz idâresi bu bâbda mine'l-kadîm mevcûd olan ahvâli ta‘dîle me’mûr olduğundan İngiliz me’mûrları emlâk-i mezkûre me’mûrlarına arâzî-i mebhûsenin idâre ve isti‘mâlince bir gûne mevâni‘ îkā‘ etmemeliydiler. Şurası şâyân-ı te’essüfdür ki İngiliz me’mûrları köylüler tarafından icrâ edilen tecâvüzâtı men‘ edecek yerde bu tecâvüzâtı tervîc yolundu hareket ediyorlar.

Her ne hâl ise Bâb-ı‘Âlî mehâkimin bu işe müdâhalesine muvâfakat edemeyeceğini beyân eylemeği vazîfeden ‘addeder. Hükûmet-i Seniyye mehâkim-i mezkûrenin kendisine ‘âid olan karârlarını nazar-ı i‘tibâra almağa mecbûr değildir. Devlet-i ‘Aliyye'nin efkârınca İngiltere Hükûmeti kendisine tâbi‘ olan mehâkimin ef‘âl ve harekâtını gerek bir kānûn-ı mahsûs ve gerek münâsib ‘addeceği vesâ’it ile ta‘ahhüdât-ı düveliyyesine tevfîk eylemelidir. Hükûmet-i Seniyye İngiltere Devleti'nden başka kimseyi tanıyamayacağı gibi fî 4 Haziran sene 1878 târîhli mukāvelenâme ahkâmından münba‘is hukūkun ibkā ve icrâsını dahi yalnız İngiltere Devleti'nden ümîd ve intizâr eylemekdedir.

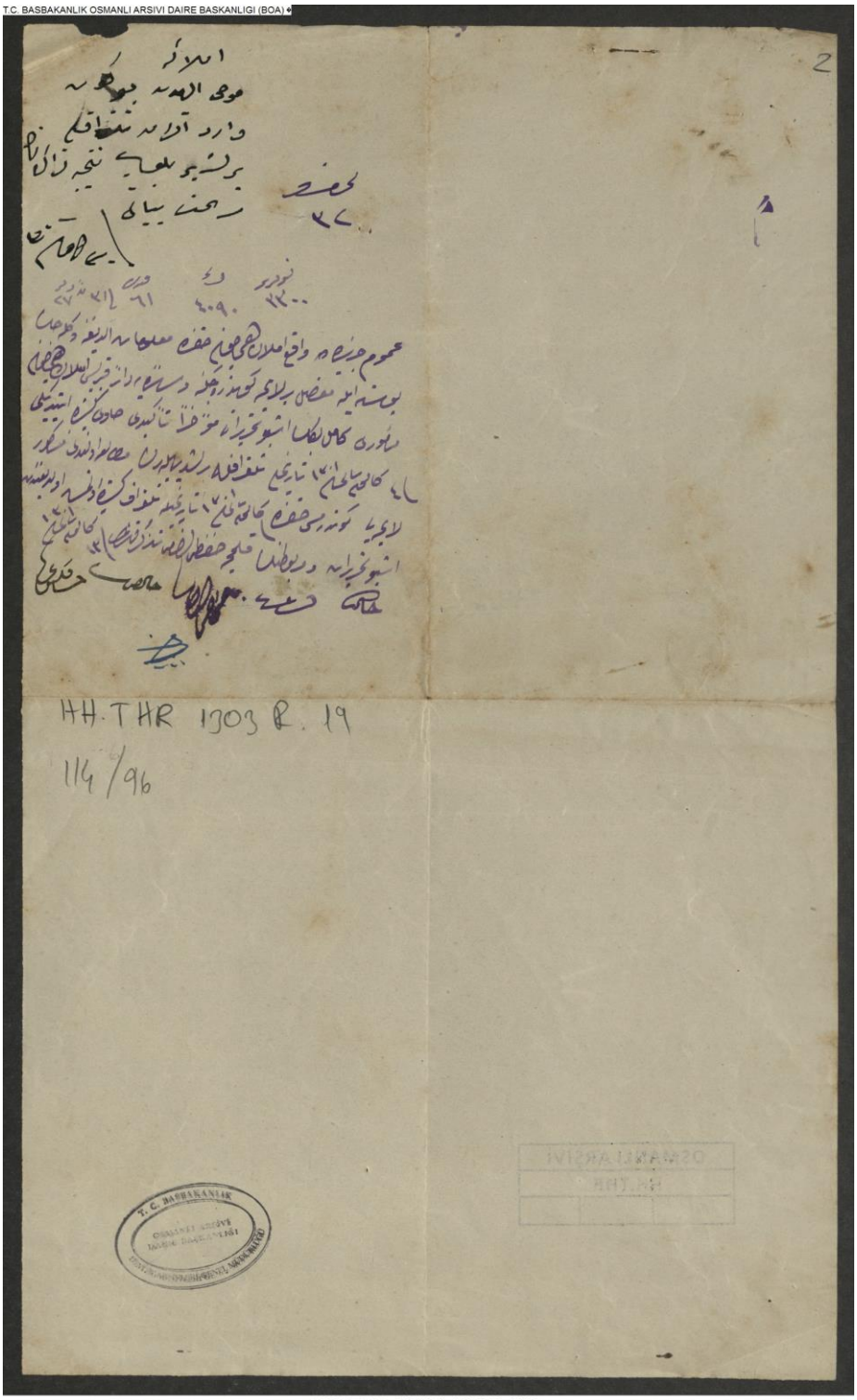
Mes’ele-i mezkûreye dâ’ir cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den aldığım ta‘lîmâta bu sûretle tevfîk hareket etdiğimin beyânı tecdîd-i te’mînât-ı ihtirâmkârîye vesîle ittihâz kılındı.

BOA. HR. THR. 114/96_2-1

HH.THR.00114.00096.002

BOA. HR. THR. 114/96_2-2

HH.THR.00114.00096.002

BOA. HH. THR. 114/96_2-1 ve 2

Belge özeti

Hâssa Hazînesinin emri üzerine Kıbrıs'a ulaşıldığına, Lazkiye İskelesi'nde dört gün kaldıktan sonra Lefkoşa'ya gidip Vali ile görüşüldüğüne, dört beş gün içerisinde gerekli araştırmaların yapılarak Lazkiye'ye dönüldüğüne dair Kıbrıs'taki Padişah arazileri için görevlendirilen Erkânıharp Kaymakamı Kâmil Bey tarafından 30 Aralık 1885 târihinde Hâssa Hazînesine gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Hazîne-i Hâssa-i Hazret-i Pâdişâhî Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri,

Şeref-sâdır olan emr ü irâde-i ‘aliyye-i cenâb-ı Nezâret-penâhîleri üzerine Kıbrıs'a ‘azîmet ve muvâsalat-ı çâkerânem bâ-telgraf ‘arz kılınmış idi. Lazkiye İskelesi'nde dört gün ikāmetden sonra Lefkoşa'ya gidip Vâlî ile mülâkāt ve ertesi akşam ta‘âmına da‘vet olunup gittim. Müşârünileyh ile birçok mübâhaseler edilip Kıbrıs'a geldiğimin esbâbı sorulduysa da hiçbir şey tafsîl etmeksizin yalnız emlâk-i seniyye için aldığım emir üzerine geldiğim beyân ve kendilerince bu bâbda bir gûne ma‘lûmât olmadığı dermeyân olundu. Orada da dört beş gün zarfında tahkīkāt-ı lâzıme icrâsıyla Lazkiye'ye ‘avdet olundu. Ancak ‘umûm Cezîre ve emlâk-i seniyye için tahkīkāt-ı lâzıme icrâ kılınmakda ve gelecek posta ile yetiştirilmek üzere mükemmel bir lâyiha-i mezbûrenin vusûlüyle manzûr-ı âsafâneleri buyuruluncaya değin bir teşebbüsde bulunulmamasını hasbe'l-‘ubûdiye ‘arz ve istirhâm eyler ve bendelerine gönderilecek evâmir-i celîle-i fahîmânelerinin üzeri Lazikiye'ye ve Türkçe'den başka Fransızca yazılması için îcâb eden bendelerine irâde ve fermân buyurulmasını istid‘â ederim. Ol bâbda ve herhâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emr efendimindir. Fî 18 Kânûn-ı Evvel sene 301.

Kāimmakām-ı Erkân-ı Harb
Kâmil
(mühür)

Evrak Arkası:

Emlâka mûmâileyhden bugün vârid olan telgrafla birleştirilip netîcelerinin sür‘at-i beyânı. Fî 30 Kânûn-ı Evvel sene 300.

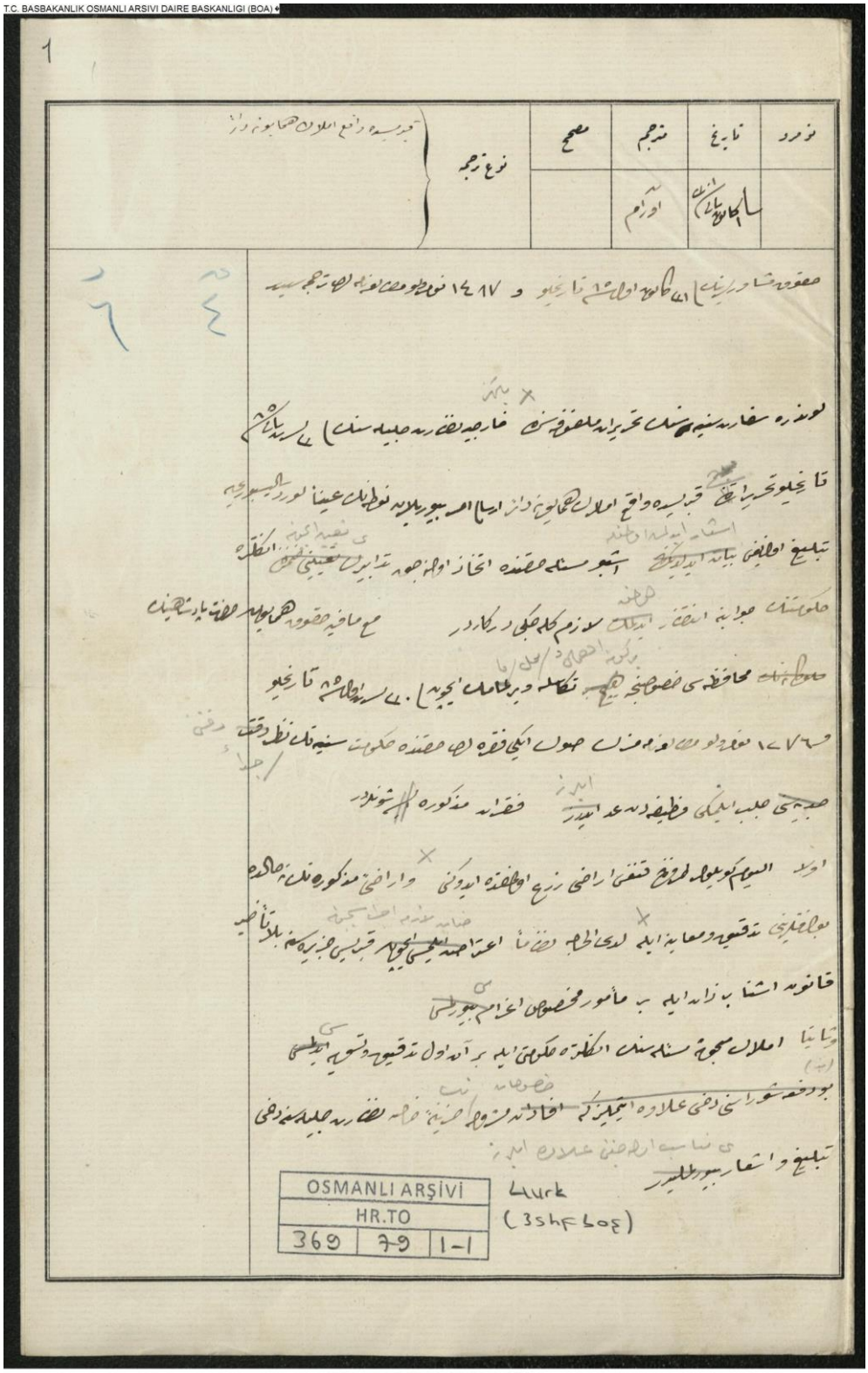
Numara: 3300
K: 4090
Kaydı: 61
Fî 31 Kânûn-ı Evvel
Defter (?): 27

‘Umûm Cezîre'de vâkı‘ emlâk-i hümâyûn hakkında ma‘lûmât aldığına ve gelecek posta ile mufassal bir lâyiha göndereceğine ve sâ’ireye dâ’ir Kıbrıs emlâk-i hümâyûn me’mûru Kâmil Bey'in işbu tahrîrâtı muahharan te’kîdi hâvî keşîde etdiği fî 4 Kânûn-ı Sânî sene 1301 târîhli telgrafla birleştirilerek mütâla‘a olundu. Mezkûr lâyihayı göndermesi hakkında fî Kânûn-ı Sânî sene 1301 târîhiyle telgraf keşîde olunmuş olduğundan işbu tahrîrât ve merbûtunun Kalem'ce hıfzı lüzûmu tezekkür kılındı.

Fî 13 Kânûn-ı Sânî sene 1301.

(İmzâlar)

BOA. HR. TO. 369/79_1-1

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

HR.TO.00369.00079.001

BOA. HR. TO. 369/79_1-1

Belge Özeti

Daha önce de ifade edildiği üzere Padişah'ın Kıbrıs'ta bulunan mülkleri hakkında köylüler tarafından hangi arazilerin kullanılmakta olduğu incelenerek Kıbrıs Adası'na gecikmeden kanunları bilen bir kişi ile özel bir memur gönderilmesine ve sorunun İngiltere Hükûmeti ile bir an önce ele alınarak çözülmesi için gayret edilmesine dair Hukuk müşâvirlerinin 31 Aralık 1885 tarihli görüşü

Belgenin çeviri yazısı

Târîh: 1 Kânûn-ı Sânî sene [1]301

Nev‘-i terceme: Kıbrıs'da vâkı‘ emlâk-i hümâyûna dâ’ir.

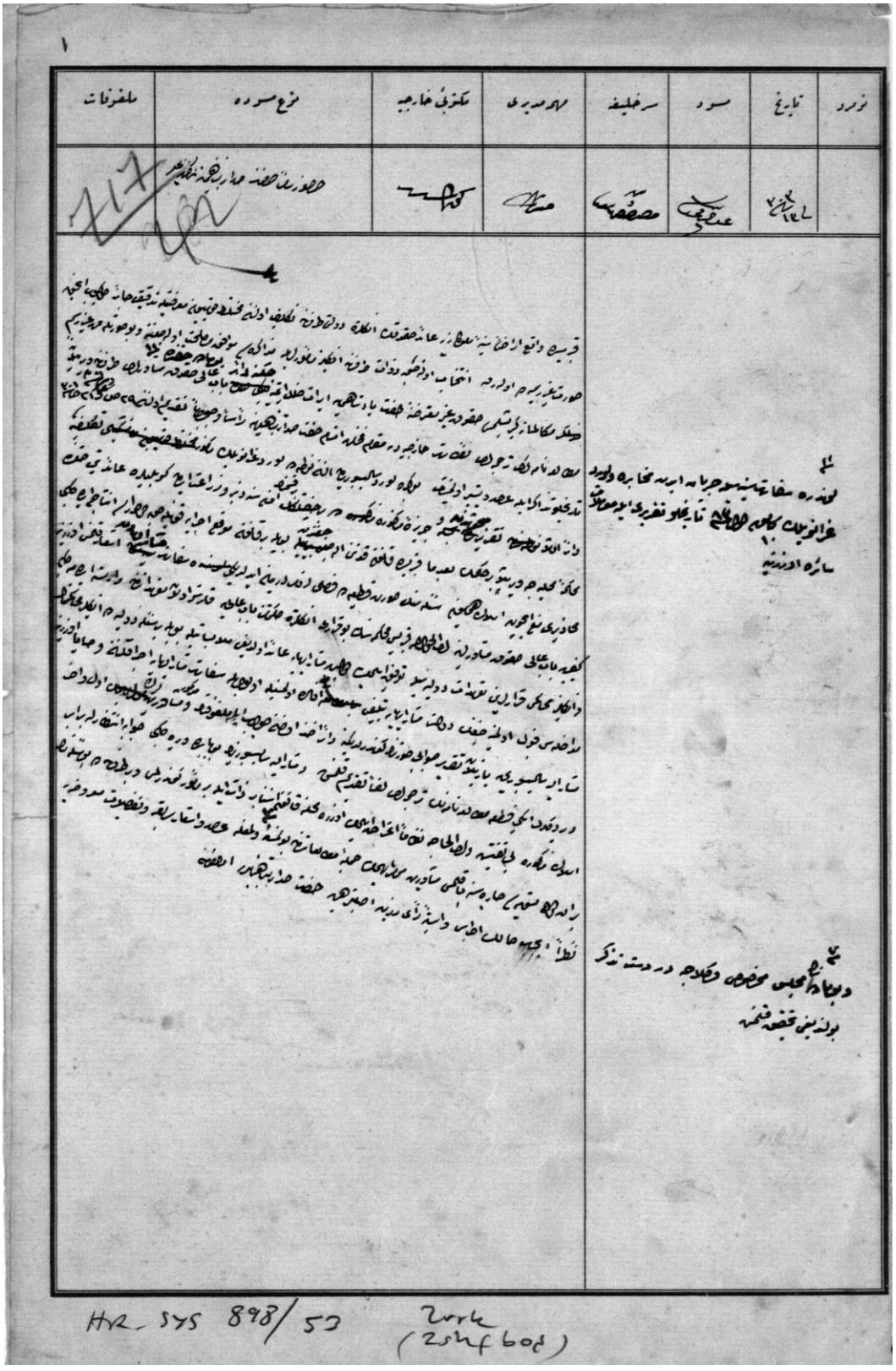
Hukūk müşâvirlerinin fî 31 Kânûn-ı Evvel sene [18]85 târîhli ve 1487 numaralı mütâla‘a-nâmeleri tercemesidir

Londra Sefâret-i Seniyyesi'nin tahrîrât-ı melfûfesinde Hâriciye Nezâret-i Celîlesinin fî 3 Teşrîn-i Sânî sene [18]85 târîhli tahrîrâtında Kıbrıs'da vâkı‘ emlâk-i hümâyûna dâ’ir irsâli emir buyurulan notanın ‘aynen Lord Salisbury'ye teblîğ olunduğu iş‘âr edilmiş olmağla işbu mes’ele hakkında ittihâz olunacak tedâbîri ta‘yîn için İngiltere Hükûmeti'nin cevâbına intizâr olunmak lâzım geleceği derkârdır. Ma‘amâfîh hukūk-ı hümâyûn-ı hazret-i Pâdişâhî'nin muhâfazası husûsunca bir gûne ihmâl ve tekâsüle mahal vermemek için fî 30 Teşrîn-i Evvel sene [18]85 târîhli ve 1276 numaralı mütâla‘a-nâmemizin son iki fıkraları hakkında Hükûmet-i Seniyye'nin cidden nazar-ı dikkatini celb etmeği vazîfeden ‘addeyleriz. Fıkarât-ı mezkûre şunlardır:

Evvelen: El-yevm köylüler tarafından hangi arâzî zer‘ olunmakda idüğünü ve arâzî-i mezkûrenin ne hâlde bulunduklarını tedkīk ve mu‘âyene ile lede'l-hâce nizâmen i‘tirâzât-ı lâzıme icrâsıyçün Kıbrıs Cezîresi'ne bilâ-te’hîr kānûn-âşinâ bir zât ile bir me’mûr-ı mahsûs i‘zâmı.

Sâniyen: Emlâk-i mebhûse mes’elesinin İngiltere Hükûmeti ile bir ân evvel tedkīk ve tesviyesi husûsât-ı meşrûhanın Hazîne-i Hâssa Nezâret-i Celîlesine dahi teblîğ ve iş‘ârı münâsib olacağını ‘ilâve eyleriz.

BOA. HR. SYS. 898/53_1

BOA. HR. SYS. 898/53_1

Belge özeti

Kıbrıs'ta bir çiftliğin 10 seneden beri zirâat yapan köylülere aidiyeti hakkında yerel mahkeme tarafından verilen bir kararın bundan sonra Kıbrıs'ta hüküm hâlini alacağından bahisle konunun kesin bir çözüme kavuşturulması gerektiğinin Londra Büyükelçiliğinden bildirildiğine, konunun Bâbıâlî hukûk müşâvirlerine havale edildiğine, müşâvir tarafından Salisbury'nin vereceği cevâbının beklenilmesiyle birlikte Padişah mülklerinin teftişi için mahalline kânunları bilen kişilerin gönderilerek sorunun bir an evvel çözülmesi hakkında görüş bildirildiğine dair Dışişlerinden 19 Ocak 1886'da Sadârete gönderilmek üzere hazırlanan yazı

Belgenin çeviri yazısı

Târîh: 13 R. sene [1]303

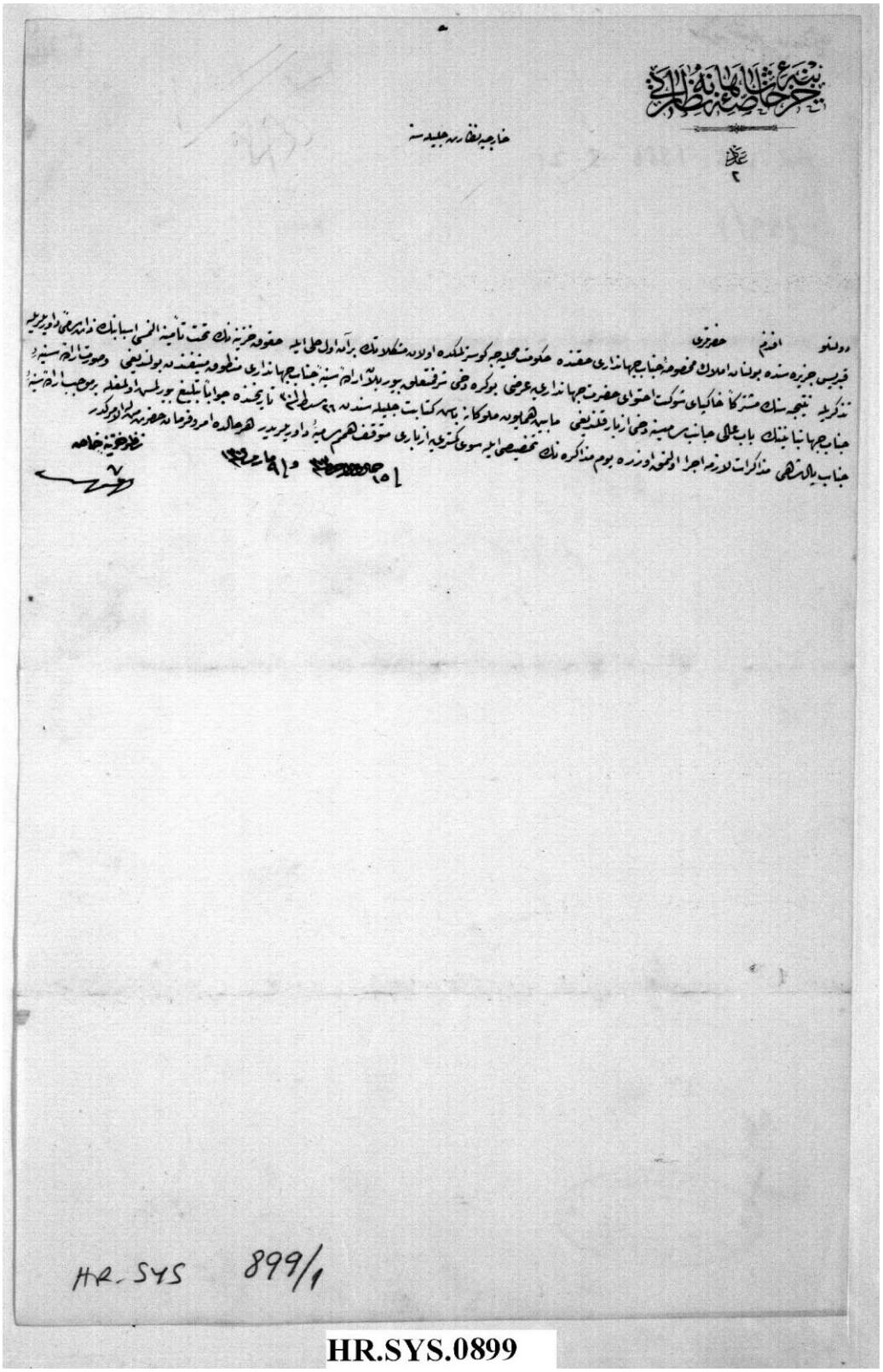
Huzûr-ı sâmî-i hazret-i Sadâret-penâhîye tezkire-i ‘aliyye

Kıbrıs'da vâkı‘ arâzî-i seniyye-i mülûkâneye ‘âid hukūkun İngiltere Devleti tarafından teklîf olunan muhtelit Komisyon ma‘rifetiyle tedkīki câiz olmayıp ancak sûret-i gayr-i resmiyyede olarak intihâb olunacak zevât tarafından İngiliz me’mûrlarıyla müzâkeresi muvâfık-ı maslahat olacağına ve bu sûretle min-gayri resmin mükâlemâta girişilmesi hukūk-ı gayr-i mu‘teriza-i hazret-i Pâdişâhî'ye îrâs-ı halel etmeyeceğine dâ’ir bu mâdde hakkında Londra Sefâret-i Seniyyesi'yle cereyân eden muhâbere ve Lord Granville'in 10 Kânûn-ı Evvel sene [18]83 târîhli takrîri ile mu‘âmelât-ı sâ’ire üzerine Bâb-ı‘Âlî hukūk müşâvirleri tarafından verilen mütâla‘a-nâmeleri tercemeleri Nezâret-i Hâriciye'den makām-ı fehâmet-ittisâm-ı hazret-i Sadâret-penâhîlerine re’sen ve cevâben takdîm olunan 29 S. sene [1]301 ve 21 Ca. sene [1]301 târîhli tezâkir ile ‘arz u tesyîr olunmuş idi.

Bu kere Lord Salisbury'den alınan notada Lord Granville'in mezkûr teklîfe dâ’ir olan takrîr-i mebhûsünden ve cezîre-i mezkûrede bir çiftliğin bir kısmının on seneden beri zirâ‘at eden köylülere ‘âidiyeti hakkında mahkeme-i mahalliyyece verilen bir hükmün ba‘demâ Kıbrıs'da kānûn kuvvetini alacağından böyle bir kānûn mevki‘-i icrâya konulacak olur ise intâc edeceği mehâzîri men‘ için emlâk-i hümâyûn mes’elesinin sûret-i kat‘iyyede faslı lüzûmu dermeyân edildiği Sefâret-i müşârünileyhâdan iş‘âr kılınması üzerine keyfiyyet Bâb-ı‘Âlî hukūk müşâvirlerine lede'l-havâle Kıbrıs Mahkemesinin bu karârı İngiltere Hükûmeti'ni Bâb-ı‘Âlî'ye karşı olan ta‘ahhüdâtından vâreste edemeyeceği ve İngiliz mehâkimi karârlarını ta‘ahhüdât-ı düveliyyesiyle tevfîk eylemek devlet-i müşârünileyhâya ‘âid olduğu mülâbesâtıyla böyle bir mes’ele-i düveliyyede İngiliz mehâkiminin müdâhalesi kabûl olunmayacağının devlet-i müşârünileyhâya teblîği ifâde olunmasıyla ol vechile Sefâret-i müşârünileyhâya icrâ kılınan vesâyâ üzerine müşârünileyh Salisbury'ye yazılan takrîr cevâbı sûretinin gönderildiğine dâ’ir ahz olunan cevâb ile melfûnunun ve mezkûr müşâvirlerin evvel ve âhir verdikleri iki kıt‘a mütâla‘a-nâmenin tercemeleri takdîm kılınmış ve müşârünileyh Salisbury'nin bu bâbda vereceği cevâba intizârla berâber emlâk-i mezkûreyi teftîş ve lede'l-hâce nizâmen i‘tirâz eylemeleri üzere mahalline kānûn-âşinâ bir zât ile bir me’mûr gönderilmesi ve bir tarafdan da bu mes’elenin bir ân evvel tesviyesi çâresine bakılması

müşâvirîn-i mûmâileyhimin cümle-i mütâla‘âtından bulunmasına ve bu mâddenin Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâca derdest-i tezekkür bulunduğu tahkīk kılınmış olmağla ‘arz u iş‘âr-ı sâbıka ve tafsîlât-ı ma‘rûzaya nazaran îcâb-ı halin icrâsı vâbeste-i re’y-i rezîn-i isâbet-rehîn-i hazret-i Sadâret-penâhîleridir. Emr ü fermân.

BOA. HR. SYS. 899/1

HR. SYS 899/1

HR.SYS.0899

BOA. HR. SYS. 899/1

Belge özeti

Kıbrıs Adası'ndaki Padişah mülk/arazileri hakkında Yerel Hükûmetçe gösterilen zorlukların ortadan kaldırılması ve mali hakların güvence altına alınması için Hâssa Hazînesi ile Dışişleri Bakanlığının görüşmelerde bulunması hususundaki emir üzerine görüşme gününün belirlenerek bilgi verilmesine dair Hâssa Hazînesi'nden Dışişleri Bakanlığına 21 Mart 1886 tarihinde gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâreti

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

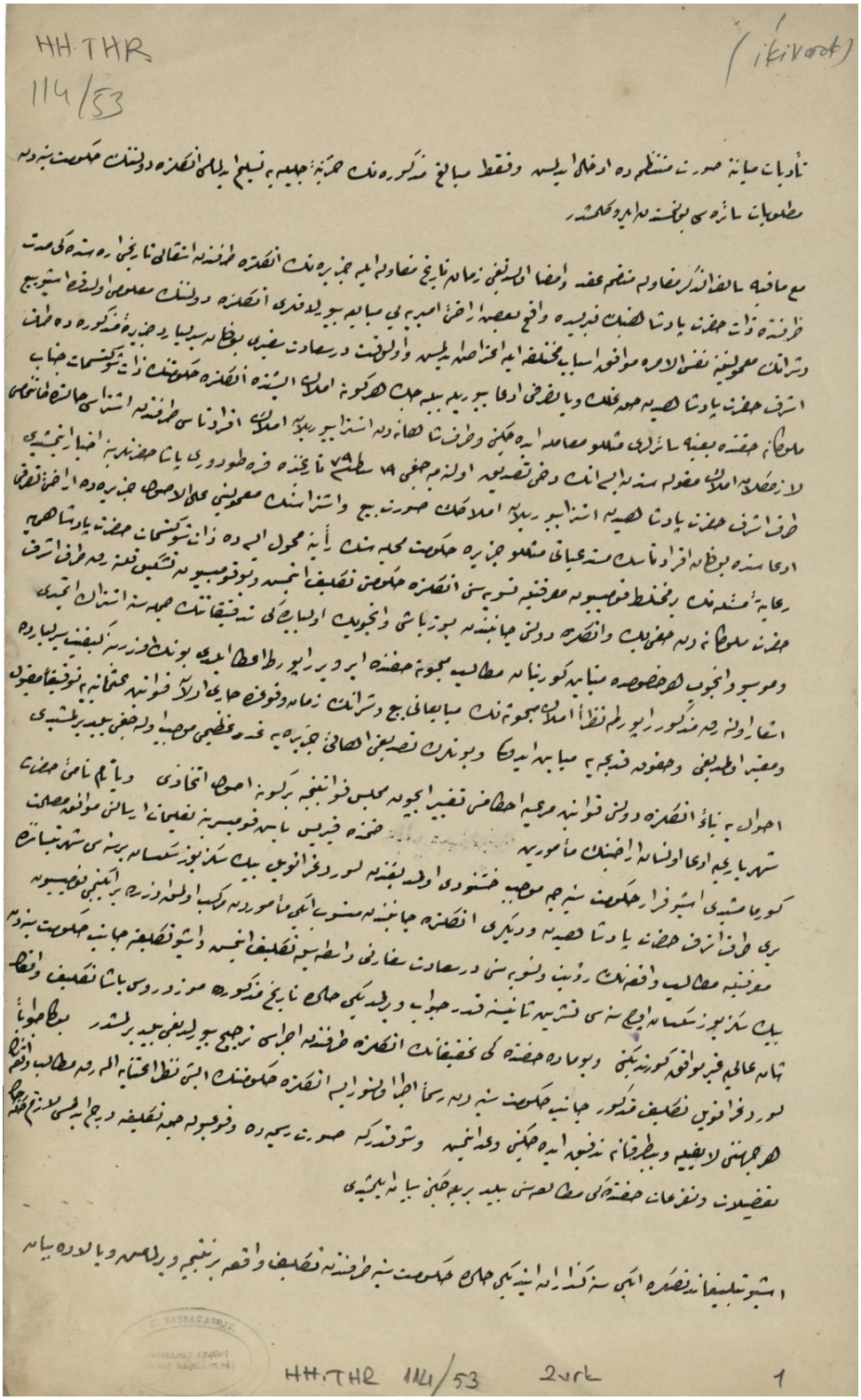
Devletlü Efendim Hazretleri,

Kıbrıs Cezîresi'nde bulunan emlâk-i mahsûsa-i cenâb-ı cihândârî hakkında Hükûmet-i Mahalliyyece gösterilmekde olan müşkilâtın bir ân evvel halli ile hukūk-ı Hazînenin taht-ı te'mîne alınması esbâbının zât-ı sâmî-i dâverîleriyle tezekkürüyle netîcesinin müştereken hâk-i pâ-yı şevket-ihtivâ-yı hazret-i cihândârîye 'arzı bu kere dahi şeref-müte'allik buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı cihândârî mantûk-ı münîfinden bulunduğu ve sûret-i irâde-i seniyye-i cenâb-ı cihân-bânînin Bâb-ı'Âlî cânib-i sâmîsine dahi izbâr kılındığı Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesinden 26 Şubat sene 301 târîhinde cevâben teblîğ buyurulmuş olmağla ber-mûceb-i irâde-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî müzâkerât-ı lâzıme icrâ olunmak üzere yevm-i müzâkerenin tahsîsi ile sûy-i kemterîye izbârı mütevakkıf himem-i sâmiye-i dâverîleridir. Herhâlde emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

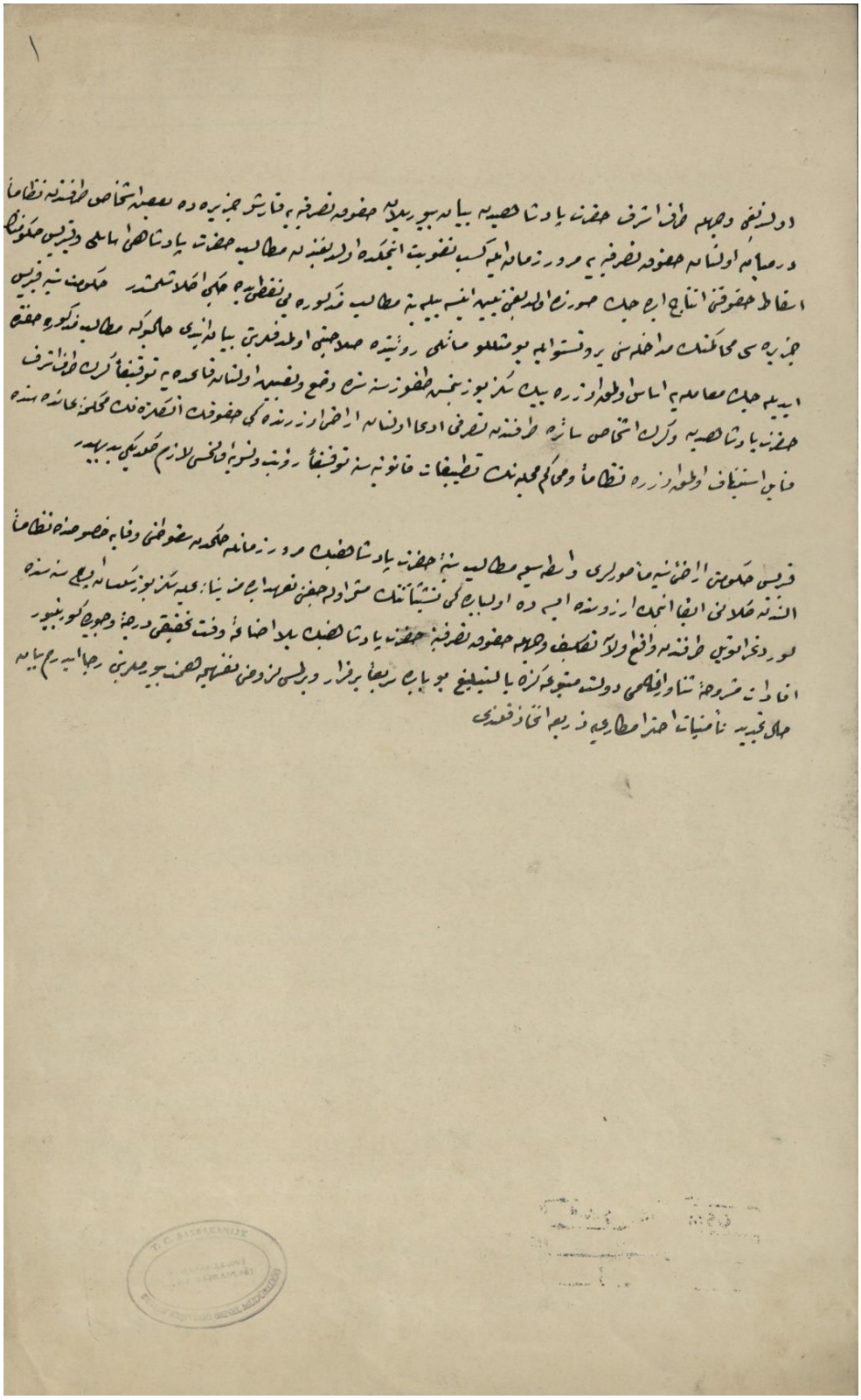
Fî 15 Cemâziyelâhire sene 303 ve fî 9 Mart sene 1302.

Nâzır-ı Hazîne-i Hâssa
(İmzâ)

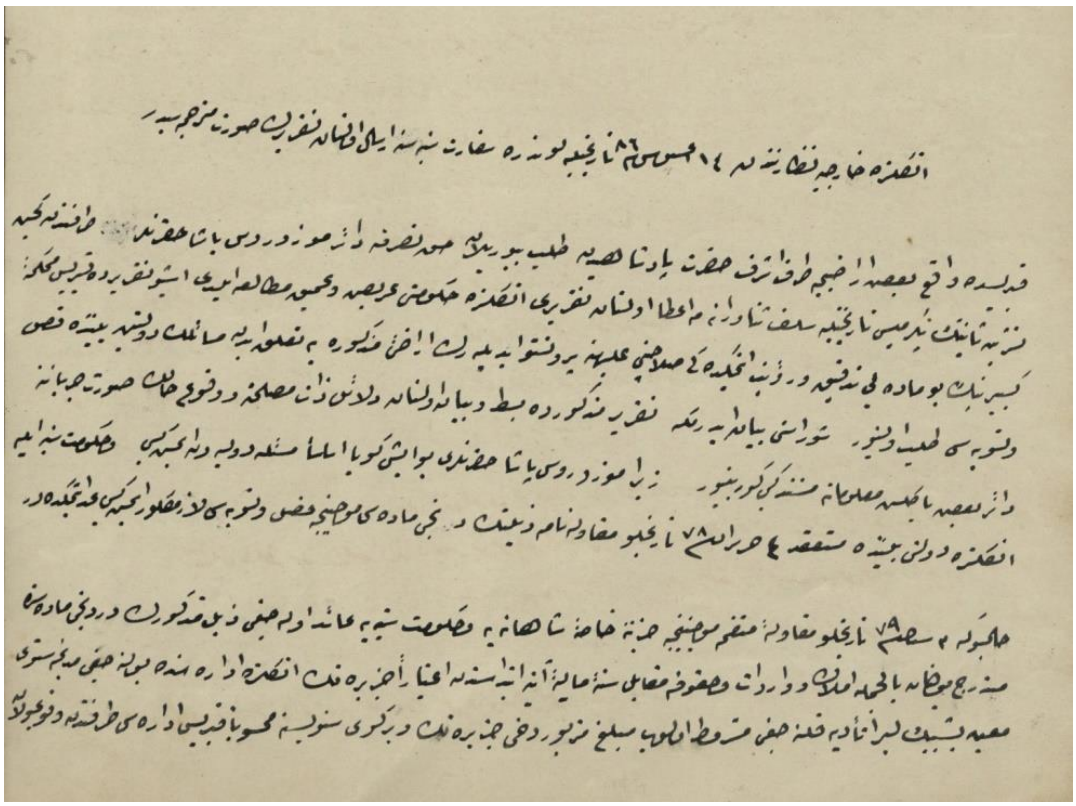
BOA. HH. THR. 114/53

BOA. HH. THR. 114/53

BOA. HH. THR. 114/53

BOA. HH. THR. 114/53

Belge özeti

Kıbrıs'taki Padişah arazileri hakkında Musurus Paşa tarafından 20 Kasım'da İngiltere'nin önceki Dışişleri Bakanına iletilen yazının İngiltere Hükûmeti tarafından ayrıntılı olarak incelendiğine, yazıda Kıbrıs Büyük Mahkemesinin Padişah'ın bazı arazi üzerindeki iddiasını inceleme yetkisinin protesto edilmekte olduğuna, sorunun 4 Haziran 1878 târihli Sözleşme Eki'nin 4. maddesi gereğince iki devlet arasında görüşülmesi gerektiğinin bildirildiğine, Ada'nın İngiltere idaresinde bulunduğu sürece yıllık 5.000 lira ödeme yapılacağına, karma Komisyon'a, konunun zaman aşımına uğrayabileceğine ve bunların Osmanlı Devleti'ne bildirilerek hızlıca bir karar verilmesi gerektiğine dair İngiltere Dışişleri Bakanlığından 1 Ağustos 1886'da Londra Büyükelçiliğine gönderilen nota

Belgenin çeviri yazısı

İngiltere Hâriciye Nezâretinden fî 1 Ağustos sene [18]86 târîhiyle Londra Sefâret-i Seniyyesi'ne irsâl olunan takrîrin sûret-i mütercemesidir:

Kıbrıs'da vâkı‘ba‘zı arâzîce taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhî'den taleb buyurulan hakk-ı tasarrufa dâ’ir Musurus Paşa hazretleri tarafından geçen Teşrîn-i Sânî'nin yirmisi târîhiyle selef-i senâverâneme i‘tâ olunan takrîri İngiltere Hükûmeti ‘arîz ve ‘amîk mütâla‘a eyledi. İşbu takrîrde Kıbrıs Mahkeme-i Kebîrinin bu mâddeyi tedkīk ve rü’yet etmekteki salâhiyeti ‘aleyhine protesto edilerek arâzî-i mezkûreye ta‘alluk eden mesâ’ilin devleteyn beyninde fasl ve tesviyesi taleb olunuyor. Şurasını beyân ederim ki takrîr-i mezkûrda bast u beyân olunan delâ’il zât-ı maslahata ve vukū‘-ı halin sûret-i cereyânına dâ’ir ba‘zı yanlış ma‘lûmâta müstenid gibi görünüyor. Zîrâ Musurus Paşa hazretleri bu işi gûyâ esâsen mes’ele-i düveliyyeden imiş gibi ve Hükûmet-i Seniyye ile İngiltere Devleti beyninde mün‘akid 4 Haziran sene [18]78 târîhli mukāvelenâme zeylinin dördüncü mâddesi mûcebince fasl ve tesviyesi lâzım gelir imiş gibi ‘addetmektedir.

Hâlbuki 3 Şubat sene [18]79 târîhli mukāvele-i munzamme mûcebince Hazîne-i Hâssa-i Şahâne'ye ve Hükûmet-i Seniyye'ye ‘âid olacağı zeyl-i mezkûrun dördüncü mâddesinde münderic bulunan bi'l-cümle emlâk ve vâridât ve hukūka mukābil sene-i mâliyye-i âtiye ibtidâsından i‘tibâren cezîrenin İngiltere idâresinde bulunacağı müddetce senevî mu‘ayyen beş bin lira te’diye kılınacağı meşrût olup meblâğ-ı mezbûr dahi cezîrenin vergü-yi senevîsine mahsûben Kıbrıs idâresi tarafından vukū‘ bulan te’diyât miyânına sûret-i muntazamede idhâl edilmiş ve fakat mebâliğ-i mezkûrenin Hazîne-i Celîleye teslîm edilmemesi İngiltere Devleti'nin Hükûmet-i Seniyye'den matlûbât-ı sâ’iresi bulunmasından ileri gelmişdir.

Ma‘amâfîh sâlifü'z-zikr mukāvele-i munzamme ‘akd ve imzâ olunduğu zamân târîh-i mukāvele ile cezîrenin İngiltere tarafından işgāli târîhi arasındaki müddet zarfında zât-ı hazret-i Pâdişâhî'nin Kıbrıs'da vâkı‘ ba‘zı arâzî-i emîriyyeyi mübâya‘a buyurdukları İngiltere Devleti'nin ma‘lûmu oldukda işbu bey‘ ve şirânın ma‘mûliyetine nefsü'l-emre muvâfık esbâb-ı muhtelife ile i‘tirâz edilmiş ve ol vakit Dersaâdet sefîri bulunan Sir Layard cezîre-i mezkûrede taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhî'den hakk-ı temellük veya tasarruf iddi‘â buyurulabilecek her gûne emlâk işinde

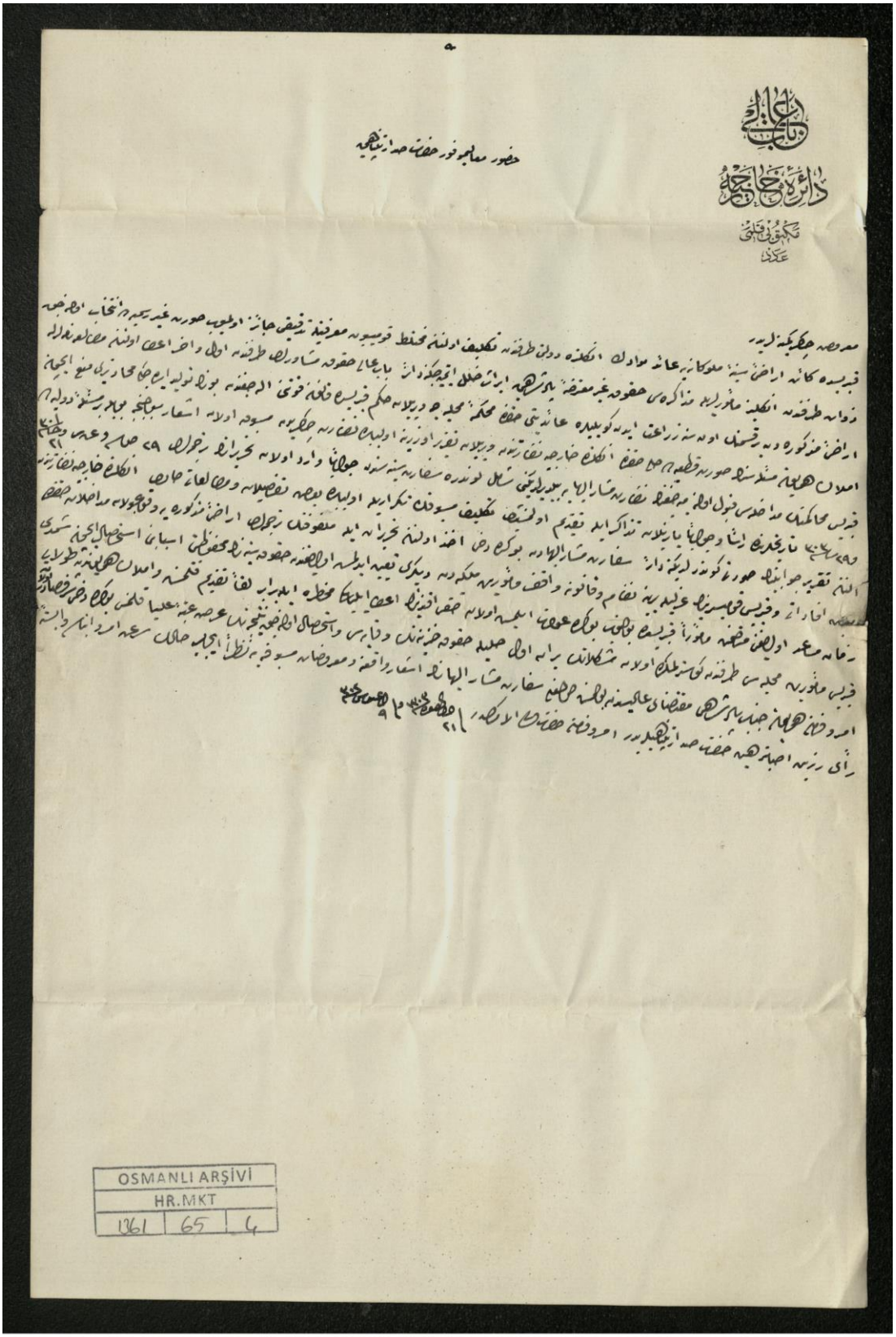
İngiltere Hükûmeti'nin zât-ı şevket-simât-ı cenâb-ı mülûkâne hakkında bi-‘aynihi sâ’irleri misillü mu‘âmele edeceğini ve taraf-ı şâhâneden iştirâ buyurulan emlâk efrâd-ı nâs tarafından iştirâsı halinde tanınmaması lâzım gelen emlâk makūlesinden ise ânın dahi tasdîk olunamayacağı 19 Şubat sene [18]79 târîhinde Kara Todori Paşa hazretlerine ihbâr etmişidi. Taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhî'den iştirâ buyurulan emlâkın sûret-i bey‘ ve iştirâsının ma‘mûliyeti ‘ale'l-usûl cezîrede arâzî tasarrufu iddi‘âsında bulunan efrâd-ı nâsın müsted‘ayâtı misillü cezîre Hükûmet-i Mahalliyyesinin re’yine muhavvel ise de zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'ye ri‘âyeten mes’elenin bir muhtelit Komisyon ma‘rifetiyle tesviyesini İngiltere Hükûmeti teklîf etmiş ve bu Komisyon teşkîl kılınarak taraf-ı eşref-i hazret-i mülûkâneden Hakkı Bey ve İngiltere Devleti cânibinden [Yüzbaşı Wauchope ta‘yîn olunmuş idi. Tafsîle lüzûm görülmeyen ba‘zı ahvâle mebnî Hakkı Bey] Mösyö Wauchope'un ol bâbdaki tedkīkātının cümlesine iştirâk etmedi ve Mösyö Wauchope her husûsda mütebâyin görünen metâlib-i mebhûse hakkında ayrı bir raport i‘tâ eyledi. Bunun üzerine keyfiyyet Sir Layard'a iş‘âr olunarak mezkûr raporta nazaran emlâk-i mebhûsenin mübâya‘âtı bey‘ ve şirânın zamân-ı vukū‘unda cârî olan kavânîn-i Osmâniyye'ye tevfîkan makbûl ve mu‘teber olmadığı ve hukūk-ı kadîmeye mübâyin idüğü ve bunların tasdîki ahâlî-i cezîreye gadr-ı ‘azîmi mûcib olacağı bildirilmişdi.

Ahvâle binâen İngiltere Devleti kavânîn-i mer‘iyye ahkâmını tağyîr için meclis-i kavânînce bir gûne usûl ittihâzı veya nâm-ı nâmî-i hazret-i şehriyârîye iddi‘â olunan arâzînin me’mûrîn zımnında Kıbrıs başkomiserine ta‘lîmât irsâlini muvâfık-ı maslahat görmemişidi. İşbu karâr Hükûmet-i Seniyye'ce mûcib-i hoşnûdî olmadığından Lord Granville bin sekiz yüz seksen bir senesi şehr-i Nisanı'nda biri taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhî'den ve diğeri İngiltere cânibinden mensûb iki me’mûrdan mürekkeb olmak üzere bir ikinci komisyon ma‘rifetiyle metâlib-i vâkı‘anın rü’yet ve tesviyesini Dersaâdet Sefâreti vâsıtasıyla teklîf etmiş ve işbu teklîfe cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den bin sekiz yüz seksen üç senesi Teşrîn-i Sânîsi'ne kadar cevâb verilmediği hâlde târîh-i mezkûrda Musurus Paşa teklîf-i vâkı‘ın şân-ı ‘âlîye gayr-i muvâfık göründüğünü ve bu mâdde hakkındaki tahkīkātın İngiltere tarafından icrâsı tercîh buyurulduğunu bildirmişdir. Buna cevâben Lord Granville teklîf-i mezkûr cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den resmen emr olunur ise İngiltere Hükûmeti'nin işi nazar-ı i‘tinâya alarak metâlib-i vâkı‘anın her cihetini lâyıkıyla ve bî-tarafâne tedkīk edeceğini va‘d etmiş ve şu kadar ki sûret-i resmiyyede vukū‘ bulacak teklîfe derc edilmesi lâzım gelecek tafsîlât ve teferru‘ât hakkındaki mütâla‘asını bildirebileceğini beyân eylemişidi.

İşbu teblîgātdan sonra iki sene güzerân etdiği hâlde Hükûmet-i Seniyye tarafından teklîf-i vâkı‘a bir netîce verilmemiş ve bâlâda beyân olunduğu vechile taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhî'den beyân buyurulan hukūk-ı tasarrufiyyeye karşı cezîrede ba‘zı eşhâs tarafından nizâmen dermeyân olunan hukūk-ı tasarrufiyyeye mürûr-ı zamân ile kesb-i takviyet etmekde olduğundan metâlib-i hazret-i Pâdişâhî esâslı ve Kıbrıs Hükûmeti'nin ıskāt-ı hukūkunu intâc edecek sûretde olduğu tebeyyün etse bile yine metâlib-i mezkûreyi nakz edeceği anlaşılmışdır. Hükûmet-i Seniyye Kıbrıs Cezîresi mehâkiminin müdâhalesini protesto ile bu misillü mesâ’ili rü’yetde salâhiyeti olmadıklarını beyân etdi. Hâlbuki metâlib-i mezkûre hakkında edilecek mu‘âmeleye esâs olmak üzere bin sekiz yüz yetmiş dokuz senesinde vaz‘ ve ta‘yîn olunan kā‘ideye tevfîkan gerek taraf-ı eşref-i hazret-i Pâdişâhî'den ve gerek eşhâs-ı sâ’ire tarafından tasarrufu iddi‘â olunan arâzî üzerindeki hukūkun İngiltere'nin mahkeme-i ‘âidesinde kābil-i istînâf olmak üzere nizâmen ve mehâkim-i mahalliyyenin tatbîkât-ı kānûniyyesine tevfîkan rü’yet ve tesviye olunması lâzım geldiği bedîhîdir.

Kıbrıs Hükûmeti arâzî-i seniyye me’mûrları vâsıtasıyla metâlib-i seniyye-i hazret-i Pâdişâhî'nin mürûr-ı zamânla hükümden sukûtunu vikāye husûsunda nizâmen elinden geleni îfâ etmek ârzûsunda ise de ol bâbdaki teşebbüsâtının müsmir olacağını ta‘ahhüd edemez. Binâenaleyh sekiz yüz seksen üç senesinde Lord Granville tarafından vâkı‘ olan teklîf vechile hukūk-ı tasarrufiyye-i hazret-i Pâdişâhî'nin bilâ-izâ‘a-i vakt tahkīki derece-i vücûbda görünüyor. İfâdât-ı meşrûha-i senâverânemi devlet-i metbû‘anıza bi't-teblîğ bu bâbda serî‘an bir karâr verilmesi lüzûmunu tefhîme himmet buyurmalarını ricâ ederim. Beyân-ı hâl tecdîd-i te’mînât-ı ihtirâmkârîye zerî‘a ittihâz kılındı.

BOA. HR. MKT. 1361/65_4

OSMANLI ARŞİVİ
HR.MKT
1361 | 65 | 4

HR.MKT.01361.00065.004

BOA. HR. MKT. 1361/65_4

Belge özeti

Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazilerine ait konunun İngiltere tarafından teklîf edilen karma Komisyon aracılığıyla ele alınmasının asla doğru olmayıp gayriresmi olarak seçilecek kişiler tarafından İngiliz memurlarıyla görüşülmesinde bir mahzur olmadığına, devletlerarası bir meselede Kıbrıs mahkemelerinin müdahalesinin kabûl edilemeyeceğine, Kıbrıs Komiseri'nin görevden alınarak yerine kanunlara vâkıf başka biri tayin edildiğinden Padişah hukûkunun korunması adına şimdi zamanın daha uygun olduğuna dair son yazışma ve gelişmeler hakkında Dışişleri Dâiresinden 21 Ağustos 1886 târihinde Sadrazamlık Makâmına gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Bâb-ı‘Âlî
Dâ’ire-i Hâriciye
Mektûbî Kalemi
‘Aded

Huzûr-ı Ma‘âlî-mevfûr-ı Hazret-i Sadâret-penâhîye

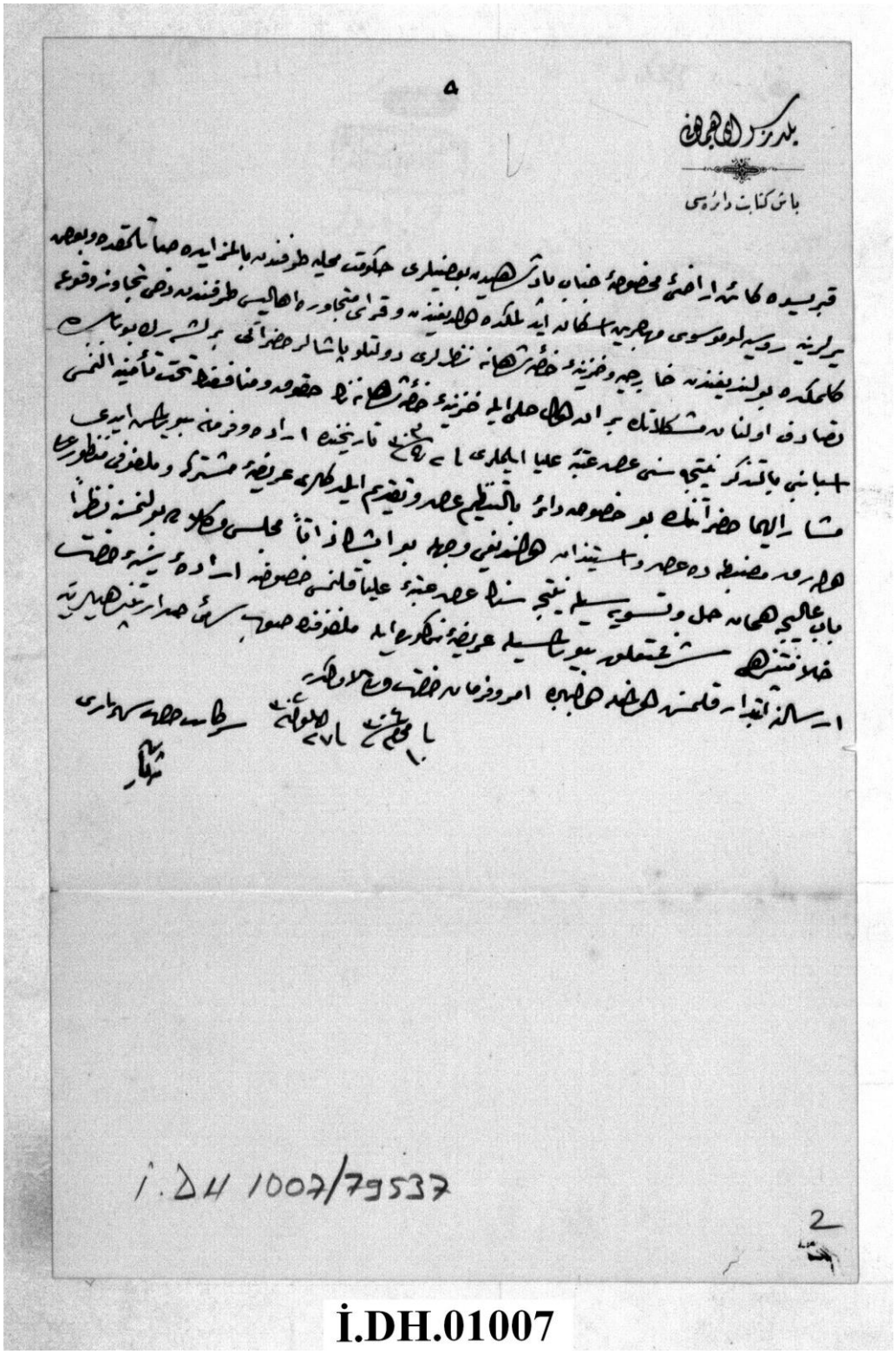
Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Kıbrıs'da kâ’in arâzî-i seniyye-i mülûkâneye ‘âid mevâddın İngiltere Devleti tarafından teklîf olunan muhtelit Komisyon ma‘rifetiyle tedkīki câiz olmayıp sûret-i gayr-i resmiyede intihâb olunacak zevât tarafından İngiliz me’mûrlarıyla müzâkeresi hukūk-ı gayr-i muteriza-i Pâdişâhî'ye îrâs-ı halel etmeyeceğine dâ’ir Bâb-ı‘Âlî hukūk müşâvirleri tarafından evvel ve âhir i‘tâ olunan mütâla‘a-nâmelerle arâzî-i mezkûreden bir kısmının on sene zirâ‘at eden köylülere ‘âidiyeti hakkında Mahkeme-i Mahalliyyece verilen hüküm Kıbrıs'da kānûn kuvvetini alacağından bunun tevlîd edeceği mehâzîri men‘ için emlâk-i hümâyûn mes’elesinin sûret-i kat‘iyyede halli hakkında İngiltere Hâriciye Nezâretinden verilen takrîr üzerine ol bâbda Nezâret-i çâkerîden mesbûk olan iş‘âr mûcebince böyle bir mes’ele-i düveliyyede Kıbrıs mehâkiminin müdâhalesi kabûl olunamayacağının Nezâret-i müşârünileyhâya bildirildiğini şâmil Londra Sefâret-i Seniyyesi'nden cevâben vârid olan tahrîrâtın tercemeleri 29 S. ve gurresi ve 21 Ca. sene 301 ve 29 R. sene 303 târîhlerinde re’sen ve cevâben yazılan tezâkir ile takdîm olunmuş idi. Teklîf-i mesbûkun tekrârıyla ol bâbda ba‘zı tafsîlât ve mütâla‘âtı hâvî İngiltere Hâriciye Nezâretinden alınan takrîr-i cevâbînin sûreti gönderildiğine dâ’ir Sefâret-i müşârünileyhâdan bu kere dahi ahz olunan tahrîrât ile melfûfunun tercemeleri arâzî-i mezkûreye vukū‘ bulan müdâhalât hakkında ba‘zı ifâdâtı ve Kıbrıs Komiseri'nin ‘azliyle yerine nizâm ve kānûna vâkıf me’mûrîn-i mülkiyeden diğeri ta‘yîn edilmiş olduğundan hukūk-ı seniyyenin mahfûziyeti esbâbını istihsâl için şimdi zamân müsâ‘id olduğunu mutazammın me’mûren Kıbrıs'da bulunup bu kere ‘avdet eylemiş olan Hakkı Efendi'nin i‘tâ eylediği muhtıra ile berâber leffen takdîm kılınmış ve emlâk-i hümâyûndan dolayı Kıbrıs me’mûrîn-i mahalliyyesi tarafından gösterilmekte olan müşkilâtın bir ân evvel halliyle hukūk-ı Hazînenin vikāyesi ve istihsâl olunacak netîcenin ‘arz-ı ‘atebe-i ‘ulyâ kılınması bu kere dahi şeref-sâdır olan emr ü fermân-ı hümâyûn-ı cenâb-ı Pâdişâhî muktezâ-yı ‘âlîsinden bulunmuş olmağla Sefâret-i

müşârünileyhânın iş‘âr-ı vâkı‘ına ve ma‘rûzât-ı mesbûkaya nazaran îcâb-ı hâlin sür‘at-i emr ü inbâsı vâbeste-i re’y-i rezîn-i isâbet-rehîn-i hazret-i Sadâret-penâhîleridir. Emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 21 Zilka‘de sene 1303 ve fî 9 Ağustos sene 302.

BOA. İ. DH. 1007/79537

İ.DH.01007

BOA. İ. DH. 1007/79537

Belge özeti

Kıbrıs'ta bulunan Padişah'ın özel arazilerinden bazılarının Yerel Hükûmet tarafından açık arttırmayla satılmakta ve bazı yerlerine de Rusyalı Mûsevî muhacirlerin yerleştirilmekte olduklarından Dışişleri ve Hâssa Hazînesi Bakanları biraraya gelerek görüşmelerine ve ortak karar almalarına dair 8 Mart 1886 târihli Padişah irâdesi sonucunda bakanların biraraya geldiği, ancak işin şu anda Vekiller Meclisinin gündeminde bulunduğu, bu yüzden Hükûmetçe konunun hemen ele alınıp sonucunun bildirilmesi hususunda Padişah emrinin verildiği (9 Ekim 1886)

Belgenin çeviri yazısı

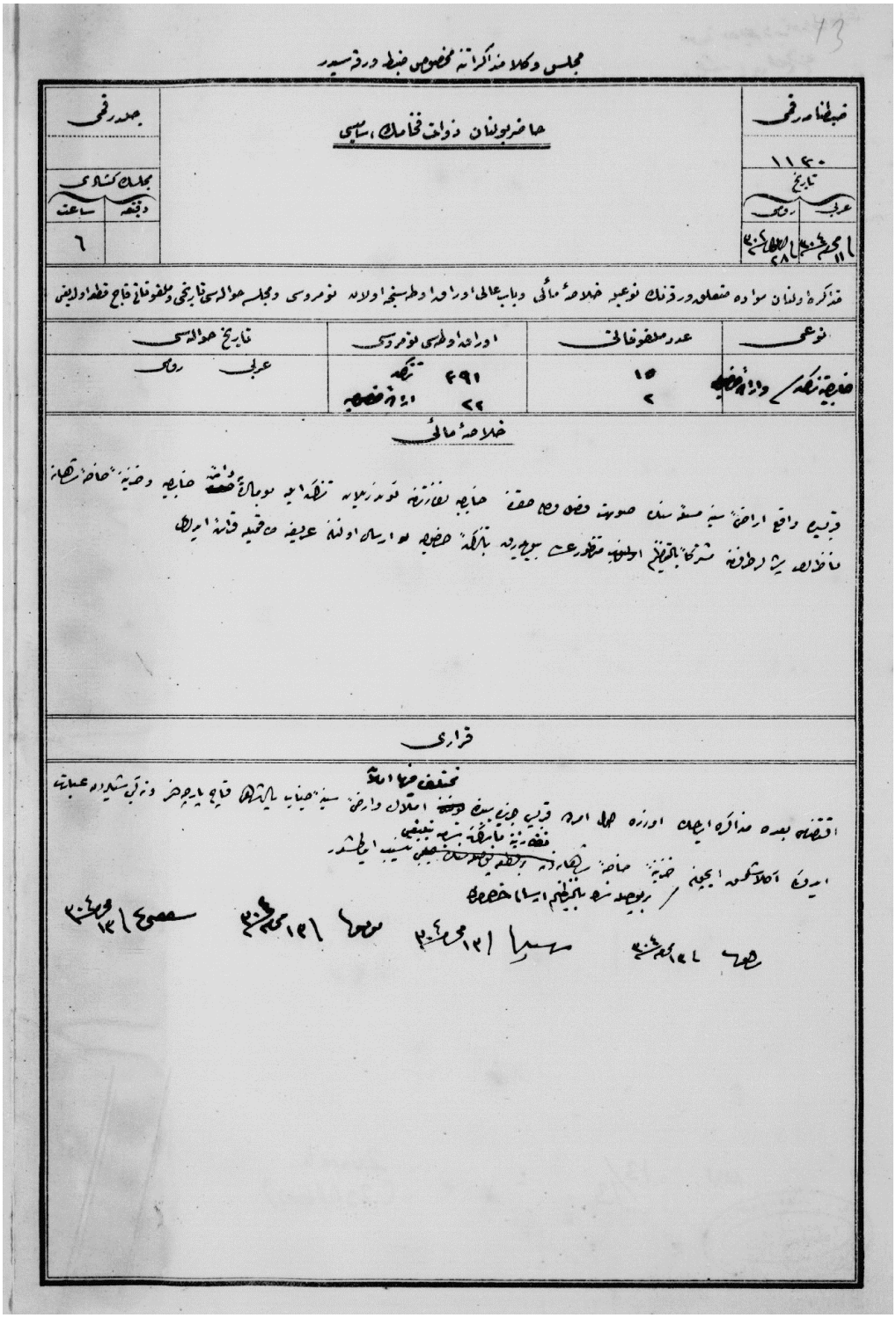
Yıldız Sarây-ı Hümâyûnu
Başkitâbet Dâ'iresi

Kıbrıs'da kâ'in arâzî-i mahsûsa-i cenâb-ı Pâdişâhî'den ba'zıları Hükûmet-i Mahalliyye tarafından bi'l-müzâyede satılmakda ve ba'zı yerlerine Rusyalı Mûsevî muhâcirîn iskân edilmekde olduğundan ve kurâ-yı mütecâvire ahâlîsi tarafından dahi tecâvüz vukū'a gelmekte bulunduğundan Hâriciye ve Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nâzırları Devletlü Paşalar hazerâtı birleşerek bu bâbda tesâdüf olunan müşkilâtın bir ân evvel halli ile Hazîne-i Hâssa-i Şâhânenin hukūk ve menâfi'inin taht-ı te'mîne alınması esbâbını bi't-tezekkür netîcesini 'arz-ı 'atebe-i 'ulyâ eylemeleri fî 2 C. sene 303 târîhinde irâde ve fermân buyurulmuş idi. Müşârünileyhimâ hazerâtının bu husûsa dâ'ir bi't-tanzîm 'arz ve takdîm eyledikleri 'arîza-i müştereke ve melfûfu manzûr-ı 'âlî olarak mazbatada 'arz ve istîzân olunduğu vechile bu işin zâten Meclis-i Vükelâ'da bulunmasına nazaran Bâb-ı'Âlî'ce hemen hâl ve tesviyesiyle netîcesinin 'arz-ı 'atebe-i 'ulyâ kılınması husûsuna irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî şeref-müte'allik buyurulmasıyla 'arîza-i mezkûre ile melfûfunun savb-ı sâmî-i Sadâret-penâhîlerine irsâline ibtidâr kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 10 Muharrem sene 304, fî 27 Eylül sene 302.

Ser-kâtib-i Hazret-i Şehriyârî
Süreyyâ
(İmzâ)

BOA. MV. 13/13

مجلس وكالة مذاكرة مخصوص ضبط ورقه سيدر

ضبط نامه رقمي: ١١٤٠

تاريخ: عربي ... روملي ... ١١ محرم سنه ١٢٨

عضو رقمي

مجلس كشادي: دقيقه ... ساعت ٦

حاضر بولنان ذوات مخامك ، سابقي

مذاكره اولنان سواده متعلق ورقه نك نوعيه خلاصه مالي وباب عالي اوراقه واطه سنجه اولنه نوموروسي ومجلس حوالسي تاريخي ومفوضاتي تاج قطعه اولنمش

نوعي	عدد مفوضاتي	اوراقه واطه سي نومروسي	تاريخ حواله سي
ضبطيه نكه ... وثيقه ...	١٥ / ٢	٤٩١ تكه / ٢٢ ... وثيقه	عربي ... روملي

خلاصه مالي

قريه واقع اراضي سيه مسمه سنك صوبنه وضع وحد حقي حايه نقارنه نومره يله نمره ايله بوبالغ ... حايه وضعيه حاضر شهاده نامه ايله ... ماذونه ... طرفنه شركاي قريه اهليه متقدرعت بوجهيله بالكه حضوريه ... ايسان اولنه عليه مدعيه قانه ايراك

قراري

تخفيف حواله

اقتضاه بعده مذاكره ايجاب اوزره ... قريه جاري سيف ... اقدان وارض سيه حايه ياريسي قايه يارجغز ونرلي سيده عبدالله ... نصفه نيه نامزنه بيعه تبيعه ... ايسه ... اولنمسنه ... ايجون ... حاضر ... ايله ... بوجهيله بالتحرير ايسا حضرت

سنه ١٢١ محرم ... سنه ١٢١ محرم ... سنه ١٢١ محرم ... سنه ١٢١ محرم

BOA. MV. 13/13

Belge özeti

Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazileri konusunun çözümüne dair Dışişleri ve Hâssa Hazînesi Bakanları tarafından ortaklaşa hazırlanan ve Padişah tarafından da okunan yazının ele alındığına, gereği daha sonra ayrıntılı olarak ele alınmak üzere öncelikle Kıbrıs Adası'nda ihtilafa düşülmüş olan Padişah arazilerinin kaç parçadan ve nelerden oluştuğunu anlamak için Hâssa Hazînesince bir pusula hazırlanması yönünde karar alındığına dair Vekiller Meclisi Görüşmelerine Mahsûs 10 Ekim 1886 tarihli zabıt

Belgenin çeviri yazısı

Meclis-i Vükelâ Müzâkerâtına Mahsûs Zabıt Varakasıdır.
Zabıtnâme Rakamı: 1130
Târîh ‘Arabî: fî 11 Muharrem sene 304, Rûmî: fî 28 Eylül sene 302
Meclisin küşâdı: Sâ‘at 6
Müzâkere olunan mevâdda müte‘allik varakanın nev‘iyle hulâsa-i me’âli ve Bâb-ı‘Âlî Evrâk Odasınca olan numarası ve Meclise havâlesi târîhi ve melfûfâtı kaç kıt‘a olduğu

Nev‘i: Hâriciye tezkiresi ve irâde-i husûsiyye

‘Aded-i melfûfâtı: 15, 2
Evrâk Odası numarası: Tezkire: 391, **İrâde-i husûsiyye:** 22

Hulâsa-i Me’âli

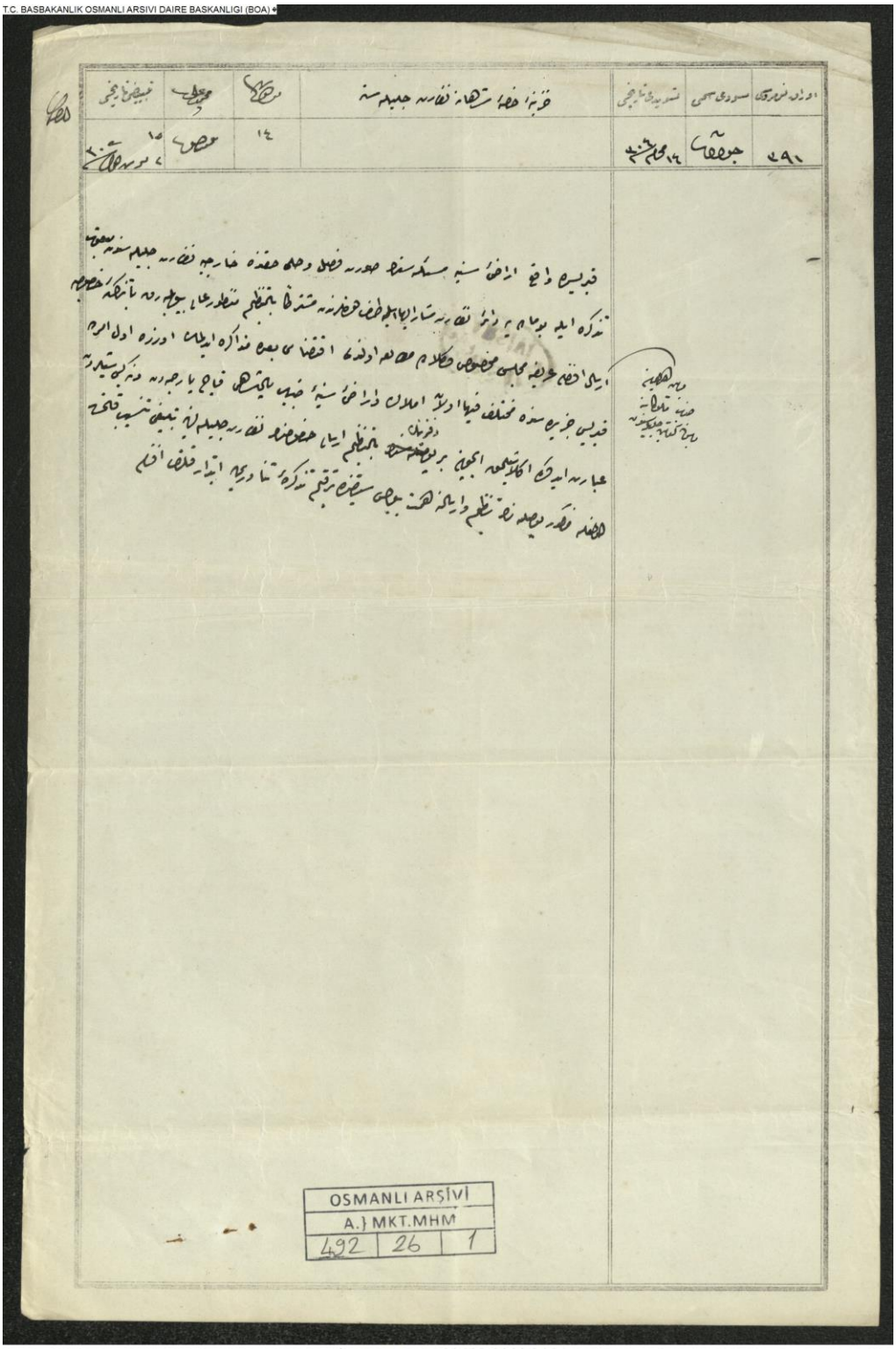
Kıbrıs'da vâkı‘ arâzî-i seniyye mes’elesinin sûret-i fasl ve halli hakkında Hâriciye Nezâretinden gönderilen tezkire ile bu mâddeye dâ’ir Hâriciye ve Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nâzırları Paşalar taraflarına müştereken bi't-tanzîm manzûr-ı ‘âlî buyurularak bâ-tezkire-i husûsiyye irsâl olunan ‘arîza takımıyla kırâ’at edildi.

Karârı

İktizâsı ba‘dehû müzâkere edilmek üzere evvel emirde Kıbrıs Cezîresi'nde muhtelefün-fîhâ olan emlâk ve arâzî-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî kaç parçadan ve ne gibi şeylerden ‘ibâret idüğü anlaşılmak için bir pusulasının bi't-tanzîm irsâli husûsu Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâretine bâ-tezkire-i sâmiye teblîği tensîb edilmişdir.

(İmzâlar) – 13 Muharrem sene 304

BOA. A. MKT. MHM. 492/26_1

A.}MKT.MHM.00492.00026.001

BOA. A. MKT. MHM. 492/26_1

Belge özeti

Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazileri konusunun çözümüne dair Dışişleri ve Hâssa Hazînesi Bakanları tarafından ortaklaşa hazırlanan ve Padişah tarafından da okunarak Vekiller Meclisine sunulan yazının orada ele alındığına, daha sonra Vekiller Meclisinde ayrıntılı olarak ele alınmak üzere söz konusu Padişah arazilerinin kaç parçadan ve nelerden oluştuğunu tespit için Hâssa Hazînesi Bakanlığınca bir pusula hazırlanarak gönderilmesinin istendiğine dair Sadâret tarafından Hâssa Hazînesi Bakanlığına gönderilen 14 Ekim 1886 tarihli yazı

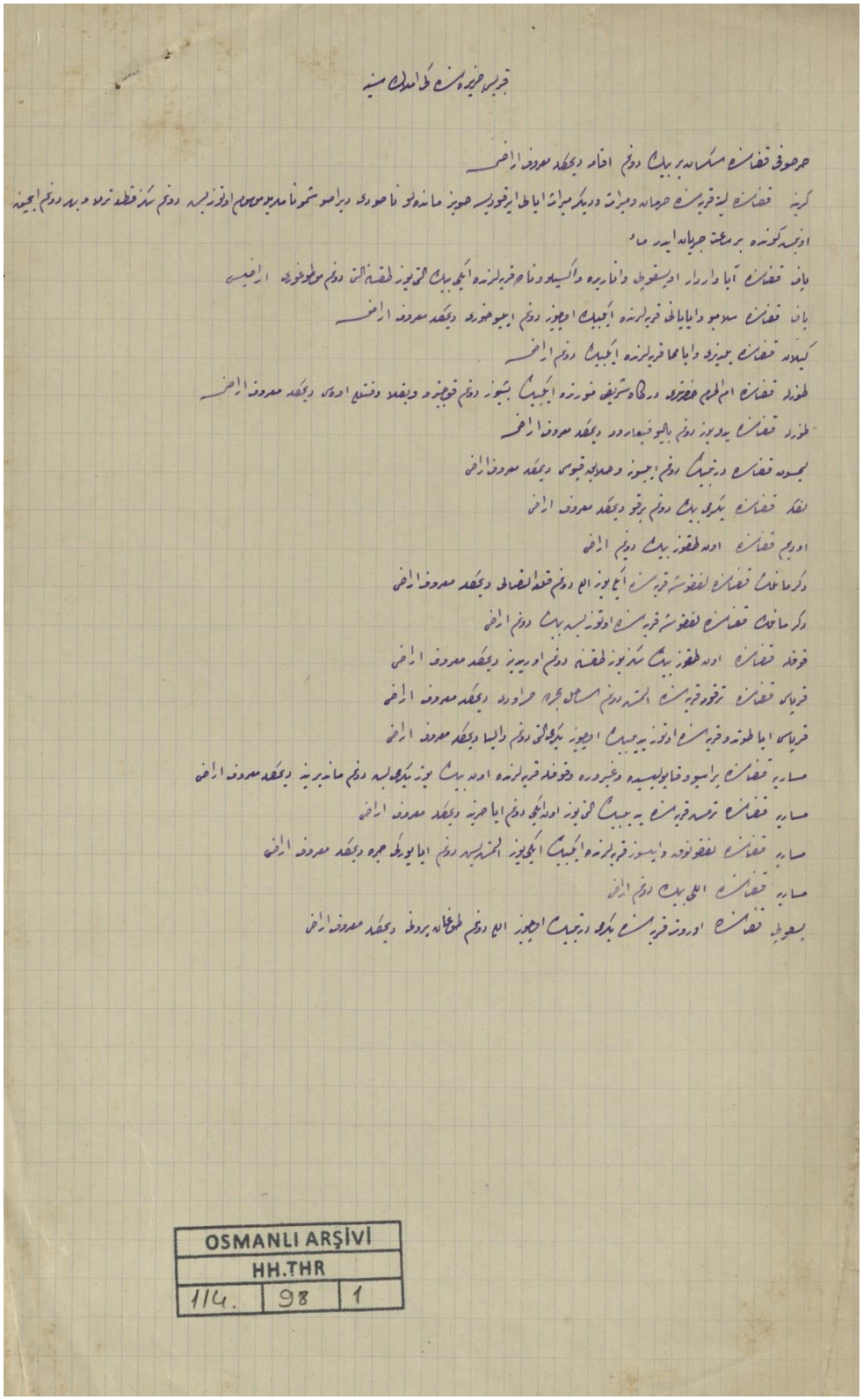
Belgenin çeviri yazısı

Evrâk Numarası: 391
Müsevvidi ismi: İmzâ
Tesvîdi târîhi: 14 Muharrem sene [1]304
Tebyîzi târîhi: 2 Teşrîn-i Evvel sene [1]302

Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Celîlesine

Kıbrıs'da vâkı‘ arâzî-i seniyye mes’elesinin sûret-i fasl ve halli hakkında Hâriciye Nezâret-i Celîlesinden meb‘ûs tezkire ile bu mâddeye dâ’ir Nezâret-i müşârünileyhâ ile taraf-ı devletlerinden müştereken bi't-tanzîm manzûr-ı ‘âlî buyurularak bâ-tezkire-i husûsiyye irsâl olunan ‘arîza Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ'da mütâla‘a olundu. İktizâsı ba‘dehû müzâkere edilmek üzere evvel emirde Kıbrıs Cezîresi'nde muhtelefün-fîhâ olan emlâk ve arâzî-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî kaç parçadan ve ne gibi şeylerden ‘ibâret idüğü anlaşılmak için bir defterinin bi't-tanzîm irsâli husûsunun Nezâret-i Celîlelerine teblîği tensîb kılınmış olmağla mezkûr pusulanın tanzîm ve irsâline himmet buyurulması siyâkında terkîm-i tezkire-i senâverîye ibtidâr kılındı efendim.

BOA. HH. THR. 114/98_1

قريه خريه سنخ كاملك سنه

حرحوف قضاسنخ مكسادة بريك دوغم اقاده ديكله معروف اراضي

كريه قضاسنخ ليه قريه سنخ حرحاده وميرته ديكر ميراث اياطه ايتوريسه هيوز مانده لو ناهوده براهو شمو نامديوموس اوتوزلسه دوغم بذ فقط تردد ديكر دوغم ايجينه اوتوزلسه كونده برساعت جريانه ايدر ماء

ياغ قضاسنخ آبادارلر اوسقوط دانه ريده وآكسيلو دنام قريه لرنده آيكي بيك اللي توز فقه آلتي دوغم موطوغوزه اراضيسي

ياغ قضاسنخ سمرسو وايابانخ قريه لرنده آيكيبيك ايكيوز دوغم ايكيوز ديكله معروف اراضي

كيلاده قضاسنخ جيزده وايامحا قريه لرنده آيكيبيك دوغم اراضي

طوزلا قضاسنخ ام الطرم قصبه سنده وقاه شريف نامنده آيكيبيك يتموز دوغم قيريق وبغداد دفتلي اوده ديكله معروف اراضي

طوزلا قضاسنخ يدي يوز دوغم بالچو فيصارده ديكله معروف اراضي

بحسوده قضاسنخ درتيبك دوغم ايكيوز وهدايه قيوسي ديكله معروف اراضي

لفكه قضاسنخ بكرو بيك دوغم برتو ديكله معروف اراضي

اوريم قضاسنخ اوده لطفو بيك دوغم اراضي

دكرمانلي قضاسنخ لفوشه قريه سنخ آيا يوز الي دوغم قطعه لفضاسي ديكله معروف اراضي

دكرمانلي قضاسنخ لفوشه قريه سنخ اوتوزلسه بيك دوغم اراضي

قوفه قضاسنخ اوده لطفو بيك بذ يوز قطعه دوغم اوريوز ديكله معروف اراضي

قريه لي قضاسنخ ترخود قريه سنخ الكسه دوغم اسماعيل بكراوده ديكله معروف اراضي

قريه لي قضاسنخ ايا طوته وقريه سنخ اوتوز بيچيك ايكيوز بكرو الي دوغم دالبا ديكله معروف اراضي

مسايه قضاسنخ براسيو وقايوليسيده وغيرده وقوفه قريه لرنده اوده بيك يوز بكرو لسه دوغم مانه برنه ديكله معروف اراضي

مسايه قضاسنخ ترسه قريه سنخ يه بيچيك الي يوز اوده لكي دوغم ايا جرنه ديكله معروف اراضي

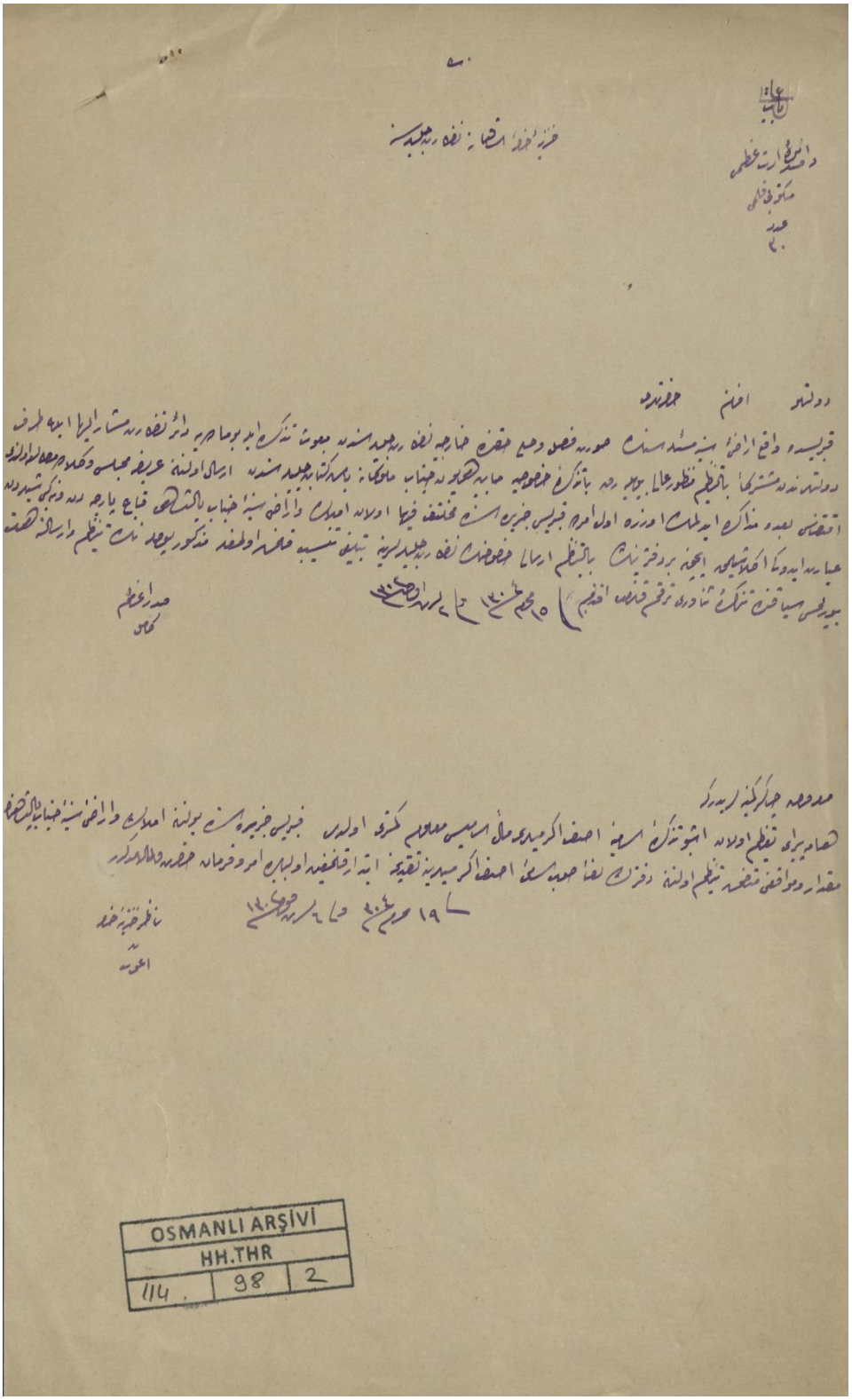
مسايه قضاسنخ لفقوزده وايسوز قريه لرنده آيكيبيك آلتي يوز الكسه لسه دوغم ايا يوطه جره ديكله معروف اراضي

مسايه قضاسنخ الي بيك دوغم اراضي

بسوطه قضاسنخ اوروجه قريه سنخ بكرو درتيبك ايكيوز الي دوغم طوغاله يروطه ديكله معروف اراضي

OSMANLI ARŞİVİ
HH.THR
114. | 98 | 1

BOA. HH. THR. 114/98_2

BOA. HH. THR. 114/98_1

Belge özeti

Kıbrıs Adası'nda Padişah'ın mülk/arazilerinin listesi

BOA. HH. THR. 114/98_2

Kıbrıs'ta bulunan Padişah arazileri hakkındaki sorunun çözümü için hazırlanan yazıların Vekiller Meclisinde ele alındığına ve burada öncelikle Hassa Hazinesince söz konusu mülklerin envanterinin çıkartılarak Meclise gönderilmesine karar verildiğine dair Sadrazam Kâmil Paşa imzasıyla Hassa Hazinesine 14 Ekim 1886 tarihinde gönderilen yazı ile envanter defterinin ekte sunulduğunu bildiren Hassa Hazînesi Bakanı Agop Efendinin 18 Ekim 1886 tarihli arzı

Belgenin çeviri yazısı

BOA. HH. THR. 114/98_1

Kıbrıs Cezîresi'ndeki Emlâk-i Seniyye

Hırsofu kazâsında seksen bir bin dönüm Akama demekle ma‘rûf arâzî

Girne Kazâsında Labta karyesinde Harman ve Miras ve diğer Miras Ayalı İrkodise, Haviz Mandalo, Nasudi, Dirasu Şemo nâmlarıyla mersûm otuz beş dönüm sekiz kıt‘a tarla ve beher dönüm için on beş günde bir sâ‘at cereyân eder mâ’

Baf kazâsında Ayavarvar, Opiskopi (Piskopu) ve Anarida ve Eksilu (Aksilu) ve Nada karyelerinde iki bin altı altı yüz doksan altı dönüm Motoğori arâzîsi

Baf kazâsında Salamyu ve Ayayani karyelerinde iki bin üç yüz dönüm İlyohori demekle ma‘rûf arâzî

Gilan kazâsında Belendri ve Aya Mama karyelerinde iki bin dönüm arâzî

Tuzla kazâsında Ümmülharam hazretleri dergâh-ı şerîf-i münevverinde iki bin beş yüz dönüm Foçiz ve Vikla ve Fitilliovası demekle ma‘rûf arâzî

Tuzla kazâsında yedi yüz dönüm Palyofiğaro demekle ma‘rûf arâzî

Limasol kazâsında dört bin dönüm İpsona ve Halayık Kapısı demekle ma‘rûf arâzî

Lefke kazâsında yirmi bin dönüm Pirgo demekle ma‘rûf arâzî

Evdim kazâsında on dokuz bin dönüm arâzî

Değirmenlik kazâsında Lefkoşa karyesinde iki yüz elli dönüm Kal‘a ittisâli demekle ma‘rûf arâzî

Değirmenlik kazâsında Lefkoşa karyesinde otuz beş bin dönüm arâzî

Kukla kazâsında on dokuz bin sekiz yüz doksan dönüm Oridez demekle ma‘rûf arâzî

Karpas kazâsında Tirkomo karyesinde altmış dönüm sâhil-i bahrde Haravadi demekle ma‘rûf arâzî

Karpas Aya Totro karyesinde otuz yedi bin üç yüz yirmi altı dönüm Dalya demekle ma‘rûf arâzî

Mesarya kazâsında Prasyo ve Kalopside (Galopside) ve Gaydura ve Kukla karyelerinde on bin yüz yirmi beş dönüm Mandirez demekle ma‘rûf arâzî

Mesarya kazâsında Tirmen karyesinde yedi bin altı yüz on iki dönüm Aya Haridu demekle ma‘rûf arâzî

Mesarya kazâsında Lefkonuk ve İpsoz karyelerinde iki bin iki yüz altmış beş dönüm Aya Yorgi Çeri demekle ma‘rûf arâzî

Mesarya kazâsında elli bin dönüm arâzî

Piskopu kazâsında Avrotur karyesinde yirmi dört bin üç yüz elli dönüm Doğan Burnu demekle ma‘rûf arâzî

BOA. HH. THR. 114/98_2

Bâb-ı‘Âlî
Dâ’ire-i Sadâret-i ‘Uzmâ
Mektûbî Kalemi
‘Aded: 30

Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri,

Kıbrıs'da vâkı‘ arâzî-i seniyye mes’elesinin sûret-i fasl ve halli hakkında Hâriciye Nezâret-i Celîlesinden meb‘ûs tezkire ile bu mâddeye dâ’ir Nezâret-i müşârünileyhâ ile taraf devletlerden müştereken bi't-tanzîm manzûr-ı ‘âlî buyurularak bâ-tezkire-i husûsiyye Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Cenâb-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesinden irsâl olunan ‘arîza Meclis-i Vükelâ'da mütâla‘a olundu.

İktizâsı ba‘dehû müzâreke edilmek üzere evvel-emirde Kıbrıs Cezîresi'nde muhtelefün-fîhâ olan emlâk ve arâzî-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî kaç parçadan ve ne gibi şeylerden ‘ibâret idüğü anlaşılmak için bir defterinin bi't-tanzîm irsâli husûsunun Nezâret-i Celîlelerine teblîği tensîb kılınmış olmağla mezkûr pusulanın tanzîm ve irsâline himmet buyurulması siyâkında tezkire-i senâverî terkîm kılındı, efendim.

Fî 15 Muharrem sene 1304 ve fî 2 Teşrîn-i Evvel sene 1302.

Sadr-ı a‘zam
Kâmil

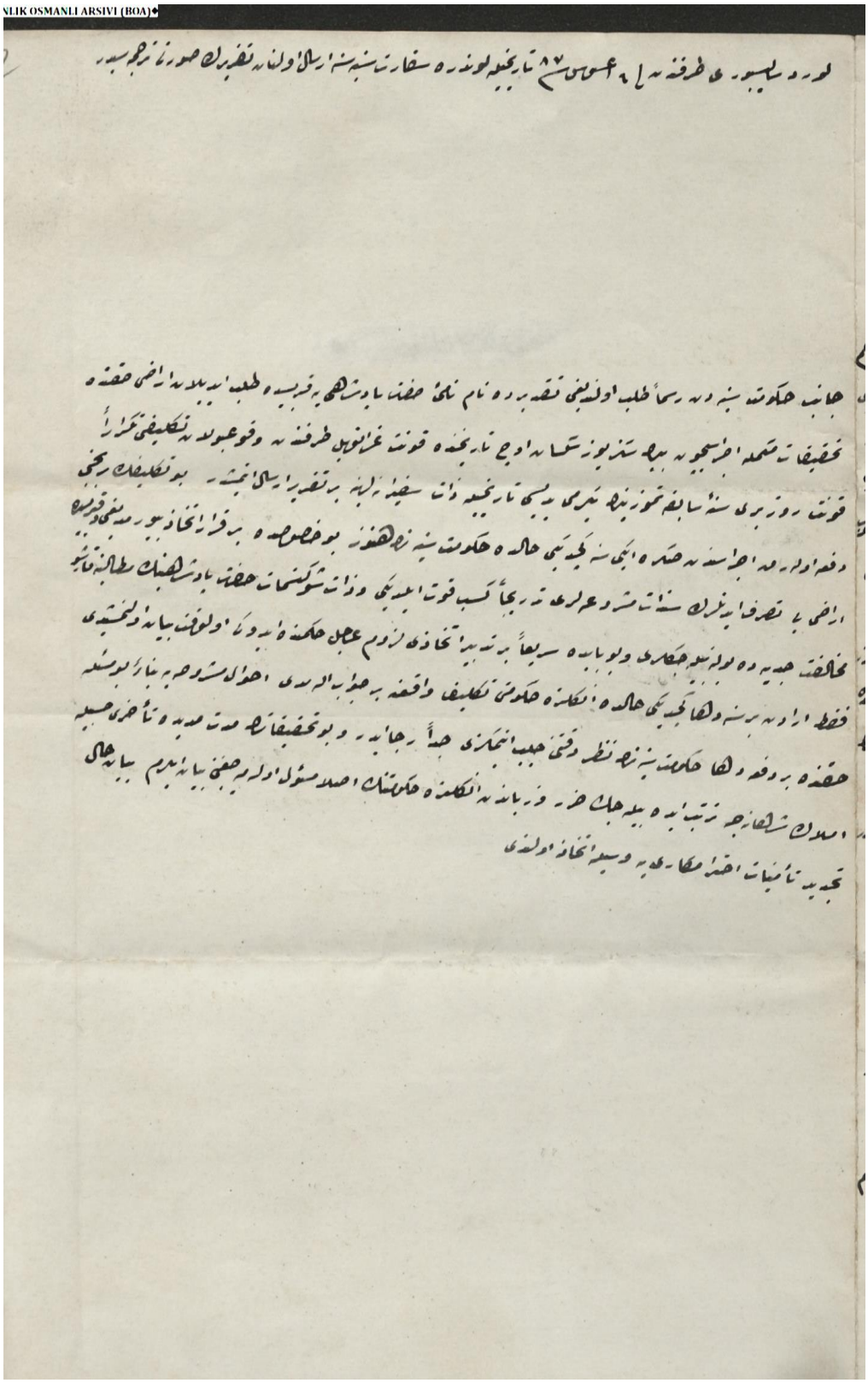
Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Hâme-pîrâ-yı ta‘zîm olan işbu tezkire-i sâmiyye-i âsaf-i ekremîleri me’âl-i sâmîsi ma‘lûm-ı kemterî oldu. Kıbrıs Cezîresi'nde bulunan emlâk ve arâzî-i seniyye-i cenâb-ı Pâdişâhî'nin mikdâr ve mevâkı‘ını mutazammın tanzîm olunan defterin leffen savb-ı sâmî-i âsaf-ı ekremîlerine takdîmine ibtidâr kılınmağın ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 19 Muharrem sene [1]304 ve fî 6 Teşrîn-i Evvel sene 1302.

Nâzır-ı Hazîne-i Hâssa
Agop

BOA. HR. TO. 623/92

NLIK OSMANLI ARSIVI (BOA)

BOA. HR. TO. 623/92

Belge özeti

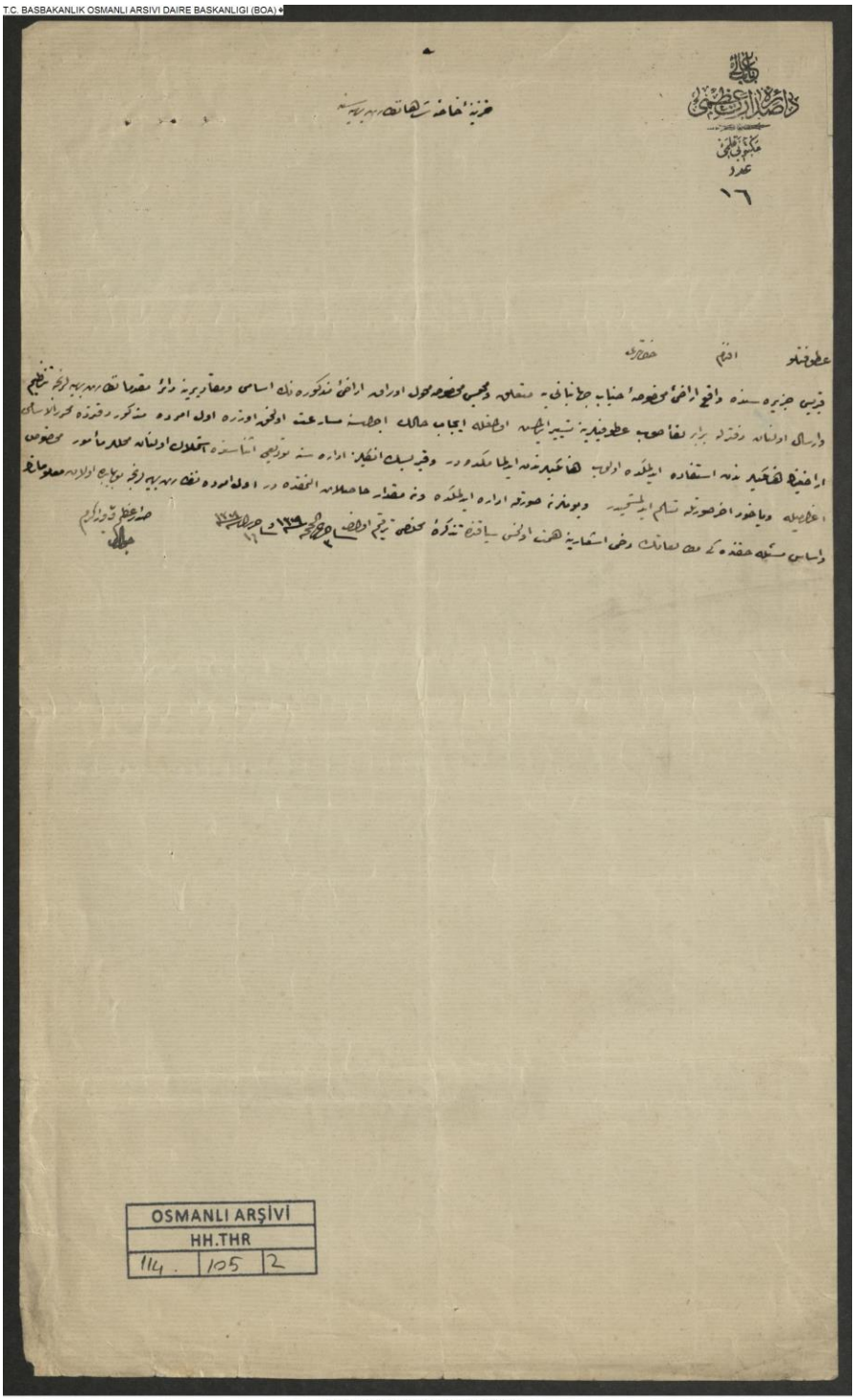
Kıbrıs'ta Padişah'a ait arazi hakkında ineleme yapılması için 1883 yılında Kont Granville tarafından yapılan ve sonra da birkaç kez yenilenen teklifin ardından uzun yıllar geçmesine rağmen Osmanlı Devleti'nin henüz bir cevap vermediğine, bu şekilde devam ederse Padişah arâzîleri açısından oluşabilecek zarar ve ziyandan İngiltere Hükûmeti'nin aslâ sorumlu tutulamayacağına dair Lord Salisbury tarafından 6 Ağustos 1887 târihinde Londra'daki Türk Büyükelçiliğine gönderilen nota

Belgenin çeviri yazısı

Lord Salisbury tarafından fî 6 Ağustos sene 87 târîhiyle Londra Sefâret-i Seniyyesi'ne irsâl olunan takrîrin sûreti tercemesidir.

Cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den resmen taleb olunduğu takdîrde nâm-ı nâmî-i hazret-i Pâdişâhî'ye Kıbrıs'da taleb edilen arâzî hakkında tahkīkāt-ı mükemmele icrâsı için bin sekiz yüz seksen üç târîhinde Kont Granville tarafından vukū‘ bulan teklîfi tekrâren Kont Rosebery sene-i sâbıka Temmuz'unun yirmi yedisi târîhiyle zât-ı sefîrânelerine bir takrîr irsâl etmişdir. Bu teklîfin birinci def‘a olarak icrâsından sonra iki sene geçdiği hâlde Hükûmet-i Seniyye'nin henüz bu husûsda bir karâr ittihâz buyurmadığı ve Kıbrıs'da arâzîyi tasarruf edenlerin senedât-ı meşrû‘aları tedrîcen kesb-i kuvvet eylediği ve zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Pâdişâhî'nin mutâlebine karşı muhâlefet-i ciddiyede bulunabilecekleri ve bu bâbda serî‘an bir tedbîr ittihâzı lüzûm-ı ‘âcil hükmünde idüğü ol vakit beyân olunmuş idi. Fakat aradan bir sene daha geçdiği hâlde İngiltere Hükûmeti teklîf-i vâkı‘ına bir cevâb alamadı. Ahvâl-i meşrûhaya binâen bu mes’ele hakkında bir def‘a daha Hükûmet-i Seniyye'nin nazar-ı dikkatini celb etmenizi cidden ricâ eder ve bu tahkīkātın müddet-i medîde te’ahhuru hasebiyle emlâk-i şâhânece terettüb edebilecek zarar ve ziyândan İngiltere Hükûmeti'nin aslâ mes’ûl olamayacağını beyân eylerim. Beyân-ı hâl tecdîd-i te’mînât-ı ihtirâmkârîye vesîle ittihâz olundu.

BOA. HH. THR. 114/105_2-1

HH.THR.00114.00105.002

BOA. HH. THR. 114/105_2-1

Belge özeti

Kıbrıs Adası'nda bulunan Padişah arazilerinin isim ve miktarını gösteren defterin ulaştığı bildirilerek bu arazilerin hangilerinden istifâde edilip edilmediğine, ne şekilde teslim alınıp alınmadığına, arazilerin idare şekli ve gelirlerine dair sahip olunan tüm bilgilerin gönderilmesi hususunda Sadrazam Ahmed Cevad Paşa imzâsıyla Hâssa Hazînesi Bakanlığına 28 Haziran 1892 târihinde gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Bâb-ı'Âlî
Dâ'ire-i Sadâret-i 'Uzmâ
Mektûbî Kalemi
'Aded 16

Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Behiyyesine

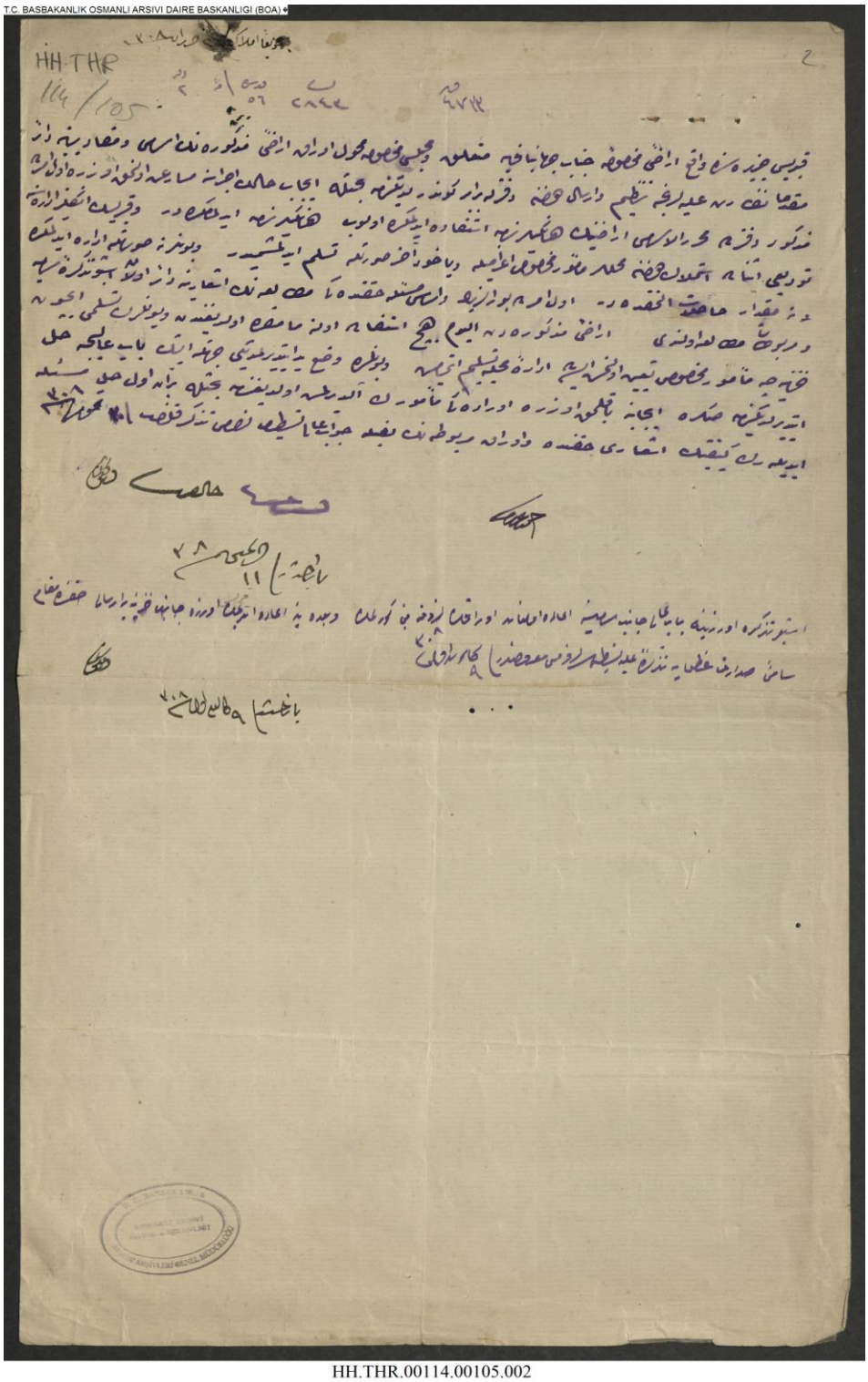
'Atûfetlü Efendim Hazretleri,

Kıbrıs Cezîresi'nde vâkı' arâzî-i mahsûsa-i cenâb-ı cihân-bânîye müte'allik ve Meclis-i Mahsûs'a muhavvel evrâk arâzî-i mezkûrenin esâmî ve makādîrine dâ'ir mukaddemâ Nezâret-i Behiyyelerince tanzîm ve irsâl olunan defterle berâber leffen savb-ı 'atûfîlerine tesyîr edilmiş olmağla îcâb-ı hâlin icrâsına müsâra'at olunmak üzere evvel emirde mezkûr defterde muharrerü'l-esâmî arâzînin hangilerinden istifâde edilmekde olup hangilerinden edilmemekdedir ve Kıbrıs'ın İngiliz idâresine tevdî'i esnâsında istimlâk olunan mahaller me'mûr-ı mahsûs i'zâmıyla veyâhûd âhar sûretle tesellüm edilmiş midir ve bunlar ne sûretle idâre edilmekde ve ne mikdâr hâsılât alınmakdadır evvel emirde Nezâret-i Behiyyelerince bu bâbda olan ma'lûmâtın ve esâs mes'ele hakkındaki mütâla'âtın dahi iş'ârına himmet olunması siyâkında tezkire-i mahsûs terkîm olundu.

Fî 3 Zilhicce sene 1309 ve fî 16 Haziran sene 1308.

Sadr-ı a'zam ve Yâver-i Ekrem
Cevad
(İmzâ)

BOA. HH. THR. 114/105_2-2

HH.THR.00114.00105.002

BOA. HH. THR. 114/105_2-2

Belge Özeti

28 Haziran 1892 tarihinde Sadrazam Ahmed Cevad Paşa tarafından gönderilen yazının arkasına; Kıbrıs'taki Padişah arazilerinden o zamana kadar Hâssa Hazînesi'nce hiçbir şekilde faydalanılamadığına, bunların teslîm/tesellümü için Hazîne tarafından yetkili bir memur gönderilmişse de Yerel İdare tarafından bu işlemin yapılmadığına, bu yüzden de memurun geri çağrıldığına dair Hâssa Hazînesince 11 Ağustos 1892 tarihinde düşülen not

Belgenin çeviri yazısı

Kıbrıs Cezîresi'nde vâkı‘ arâzî-i mahsûsa-i cenâb-ı cihân-bânîye müte‘allik ve Meclis-i Mahsûs'a muhavvel evrâk arâzî-i mezkûrenin esâmî ve mekādîrine dâ’ir mukaddemâ Nezâret-i ‘Aliyyelerince tanzîm ve irsâl olunan defterle berâber gönderildiğinden bahisle îcâb-ı hâlin icrâsına müsâra‘at olunmak üzere evvel emirde mezkûr defterde muharrerü'l-esâmî arâzînin hangilerinden istifâde edilmekde olup hangilerinden edilmemekdedir ve Kıbrıs'ın İngiliz idâresine tevdî‘i esnâsında istimlâk olunan mahaller me’mûr-ı mahsûs izamıyla veyâhûd âhar sûretle tesellüm edilmiş midir ve bunlar ne sûretle idâre edilmekde ve ne mikdâr hâsılât alınmakdadır evvel emirde buralarının ve esâs mes’ele hakkındaki mütâla‘anın iş‘ârına dâ’ir olan işbu tezkire-i sâmiye ve merbûtâtı mütâla‘a olundu. Arâzî-i mezkûreden el-yevm hiç istifâde olunamamakda olduğundan ve bunların tesellümü için Hazînece me’mûr-ı mahsûs ta‘yîn olunmuş ise de İdâre-i Mahalliyye teslîm etmemiş ve bunlara vaz‘-ı yed ettirilmediği cihetle işin Bâb-ı‘Âlî'ce halletdirildiğinden sonra îcâbına bakılmak üzere oradaki me’mûrun aldırılmış olduğundan bahisle bir ân evvel hall-i mes’ele edilerek keyfiyyetin iş‘ârı hakkında ve evrâk-ı merbûtanın leffiyle cevâb-ı ‘âlî tastîri lüzûmu tezekkür kılındı.

Fî 30 Temmuz sene [1]308.

(İmzâlar)

İşbu tezkire üzerine Bâb-ı‘Âlî cânib-i sâmîsine i‘âde olunan evrâkın lüzûmuna mebnî görülmek ve ba‘dehû yine i‘âde edilmek üzere cânib-i Hazîneye irsâli hakkında makām-ı sâmî-i Sadâret-i ‘Uzmâ'ya tezkire-i ‘aliyye tastîri lüzûmu ma‘rûzdur.

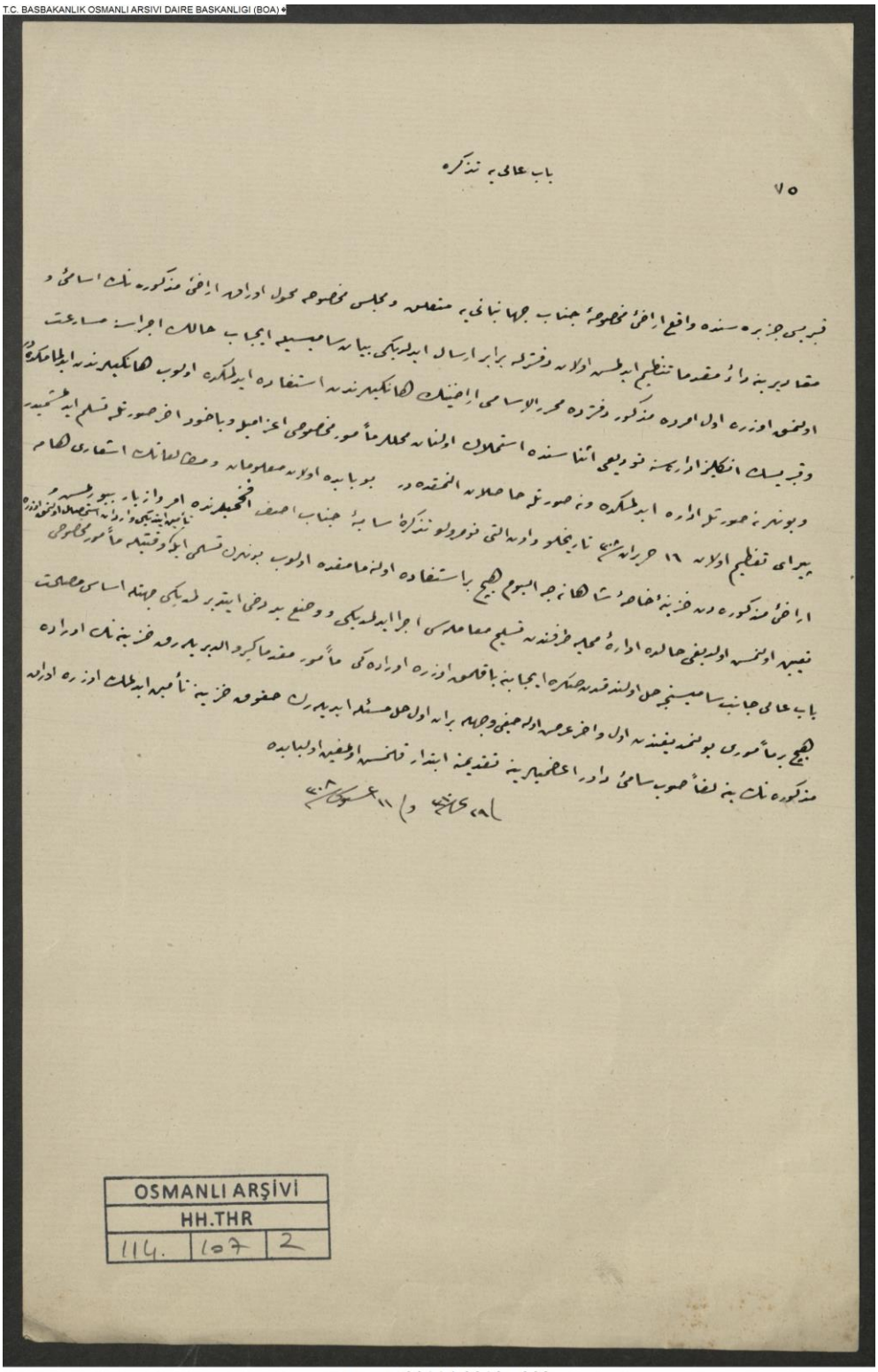
Fî 9 Kânûn-ı Evvel sene 308.

Yazılmışdır.

Fî 9 Kânûn-ı Evvel sene [1]308.

(İmzâ)

BOA. HH. THR. 114/107_2

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

باب عالی یه تذکره

۷۵

HH.THR.00114.00107.002

BOA. HH. THR. 114/107_2

Belge özeti

Kıbrıs Adası'nda bulunan Padişah arazilerinden Hâssa Hazînesi'nce hiçbir şekilde faydalanılamadığına, bunların teslîm/tesellümü ile elde edilen gelirleri tahsil edilmek üzere zamanında Hazîne tarafından yetkili bir memur gönderilmişse de Yerel İdare tarafından teslîm işleminin yapılmadığına, işin esâsına Osmanlı Hükûmeti'nce halledilmesinden sonra bakılmak üzere oradaki memurun geri çağrıldığına dair Hassa Hazinesinden Sadrazamlığa 23 Ağustos 1892 tarihinde gönderilen yazı

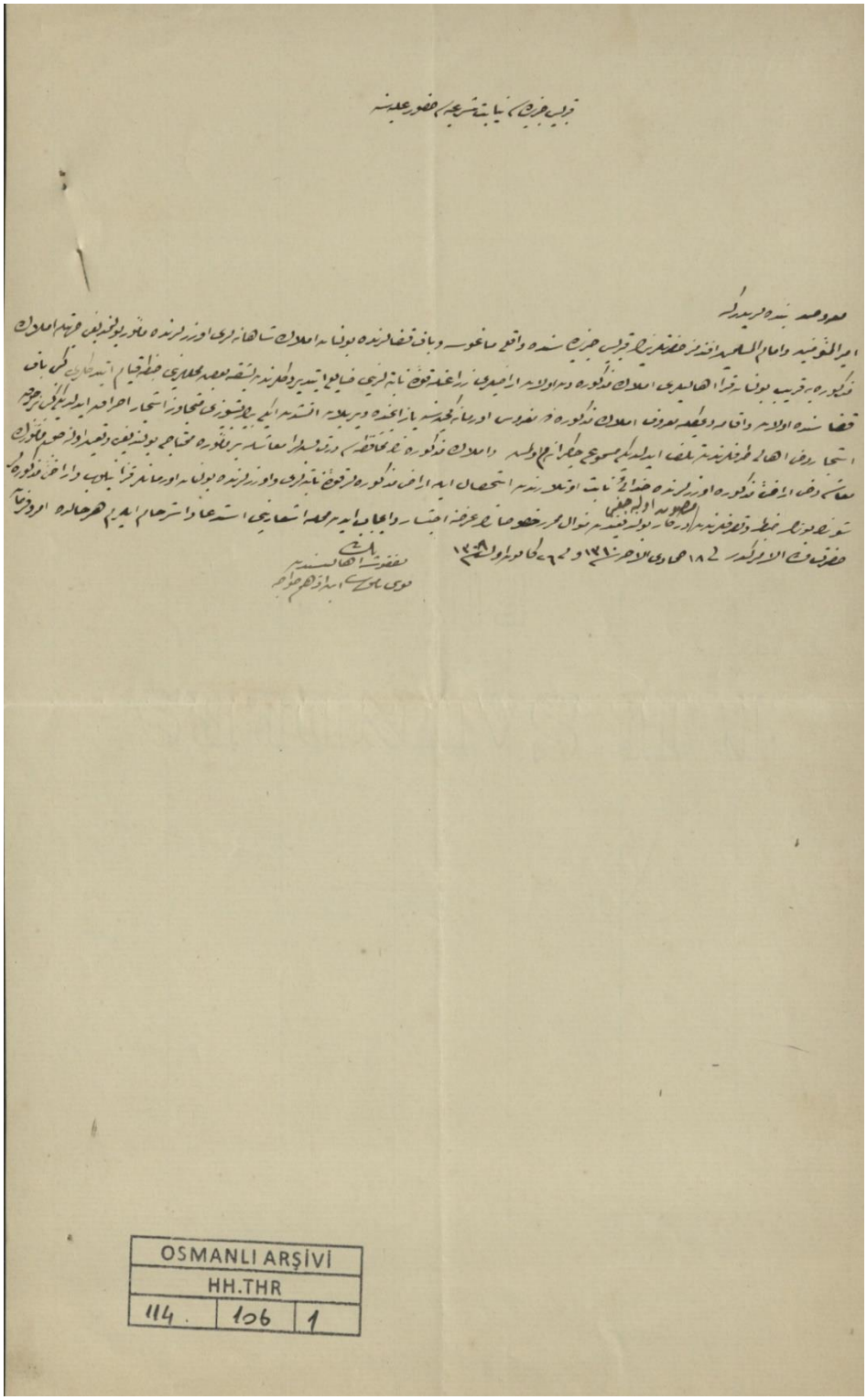
Belgenin çeviri yazısı

75

Kıbrıs Cezîresi'nde vâkı‘ arâzî-i mahsûsa-i cenâb-ı cihânbânîye müte‘allik ve Meclis-i Mahsûs'a muhavvel evrâk arâzî-i mezkûrenin esâmî ve mekādîrine dâ’ir mukaddemâ tanzîm edilmiş olan defterle berâber irsâl edildiği beyân-ı sâmîsiyle îcâb-ı hâlin icrâsına müsâra‘at olunmak üzere evvel emirde mezkûr defterde muharrerü'l-esâmî arâzînin hangilerinden istifâde edilmekde olup hangilerinden edilmemekdedir ve Kıbrıs'ın İngiliz idâresine tevdî‘i esnâsında istimlâk olunan mahaller me’mûr-ı mahsûs izamıyla veyâhûd âhar sûretle tesellüm edilmiş midir ve bunlar ne sûretle idâre edilmekde ve ne sûretle hâsılât alınmakdadır bu bâbda olan ma‘lûmât ve mütâla‘âtın iş‘ârı hâme-pîrâ-yı ta‘zîm olan 16 Haziran sene 308 târîhli ve on altı numaralı tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı âsaf-ı efhamîlerinde emr ü izbâr buyurulmuş ve arâzî-i mezkûreden Hazîne-i Hâssa-i Şâhânece el-yevm hiçbir istifâde olunamamakta olup bunların tesellümü ile te’mîn etdiği vâridât istihsâl olunmak üzere vaktiyle me’mûr-ı mahsûs ta‘yîn olunmuş olduğu hâlde İdâre-i Mahalliyye tarafından teslîm mu‘âmelesi icrâ edilmediği ve vaz‘-ı yed dahi ettirilmediği cihetle esâs-ı maslahat Bâb-ı‘Âlî cânib-i sâmîsince hallolundukdan sonra îcâbına bakılmak üzere oradaki me’mûr mukaddemâ geri aldırılarak Hazînenin orada hiçbir me’mûru bulunmadığından evvel ve âhir ‘arz olacağı vechile bir ân evvel hall-i mes’ele edilerek hukūk-ı Hazîne te’mîn edilmek üzere evrâk-ı mezkûrenin yine leffen savb-ı sâmî-i dâver-i a‘zamîlerine takdîmine ibtidâr kılınmış olmağın ol bâbda.

Fî 29 Muharrem sene 310 ve fî 11 Ağustos sene 308.

BOA. HH. THR. 114/106

OSMANLI ARŞİVİ
HH.THR
114 | 106 | 1

BOA. HH. THR. 114/106

Belge özeti

Padişah'ın Mağusa ve Baf Kazalarında bulunan arazilerini koruyan herhangi bir memur bulunmadığı için civardaki köylülerin bu arazilerde haksız tarım yapmakta olduklarına, toprak verimliliği ve ağaçların her geçen gün azaltıldığına dair 7 Ocak 1893 tarihinde Lefkoşalı Edhem Hoca oğlu Musa Namık tarafından Kıbrıs Kadılığına gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Kıbrıs Cezîresi Niyâbet-i Şer'iyyesi Huzûr-ı 'Aliyyesine

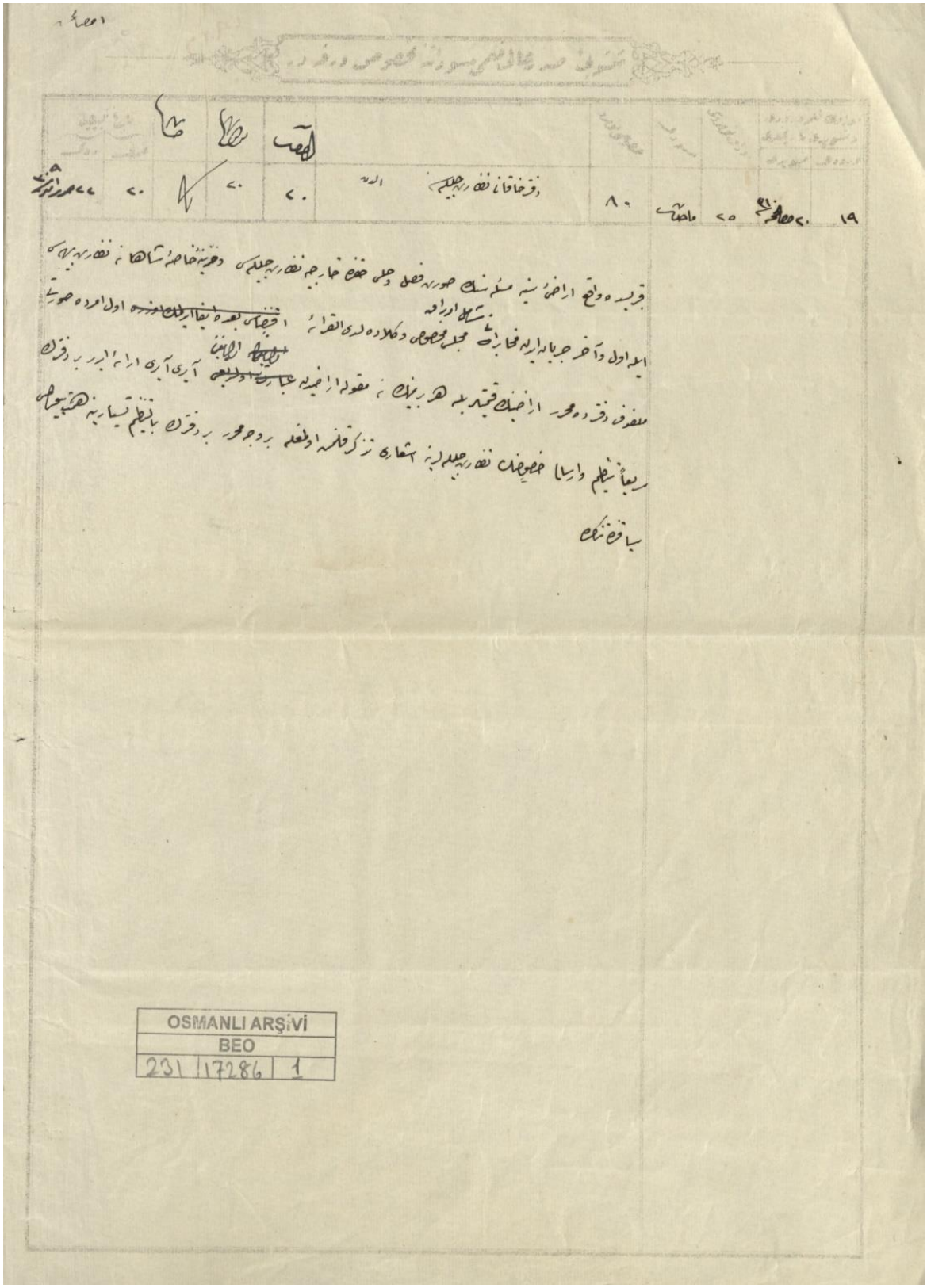
Ma'rûz-ı bendeleridir ki

Emîrü'l-mü'minîn ve imâmü'l-müslimîn efendimiz hazretlerinin Kıbrıs Cezîresi'nde vâkı' Mağusa ve Baf kazâlarında bulunan emlâk-i şâhâneleri üzerlerinde me'mûr bulunmadığı cihetle emlâk-i mezkûreye karîb bulunan kurâ ahâlîleri emlâk-i mezkûreden olan arâzîleri zirâ'atle kuvve-i nâbitelerini zâyi' etdirdiklerinden başka ba'zı mahallerini zabta kıyâm etdikleri gibi Baf kazâsında olan ve Akama demekle ma'rûf emlâk-i mezkûrede Mağrûs ormana geçen sene yaz içinde verilen âteşden iki bin beş yüzü mütecâviz eşcâr ihrâk edildiği gibi birçok eşcâr dahi ahâlî taraflarından telef edildiği mesmû'-ı çâkerânem olmuş ve emlâk-i mezkûrenin muhâfazası dört beş lira ma'âşla bir me'mûra muhtâc bulunduğu ve ta'yîn olunacak me'mûrun ma'âşı dahi arâzî-i mezkûre üzerlerinde hudâyinâbit otlarından istihsâl ile arâzî-i mezkûreler kuvve-i nâbiteleri ve üzerlerinde bulunan ormanlar kazanılıp ve arâzî-i mezkûreler şunun bunun zabt u tasarruflarından masûn olacağı derkâr bulunduğundan minvâl-i muharrer husûsâtın 'arzına ictisâr ve îcâb eden mahalle iş'ârını istid'â ve istirhâm eylerim. Herhâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 18 Cumâdelâhir sene 1310 ve fî 26 Kânûn-ı Evvel sene 1308.

Lefkoşa ahâlîsinden
Musa Namık ibn-i Edhem Hoca

BOA. BEO. 231/17286

OSMANLI ARŞİVİ
BEO
231 | 17286 | 1

BOA. BEO. 231/17286

Belge özeti

Padişah'ın Kıbrıs'ta bulunan arazilerine ilişkin sorunun çözülmesi hakkında o güne kadar Dışişleri ve Hassa Hazinesi Bakanlıkları ile gerçekleşen yazışmaların Meclis-i Mahsûs-ı Vükelada okunduğuna, öncelikli olarak kopyası ekli defterde belirtilen arazinin değeri ile özelliklerini gösterir bir envanterin oluşturularak gönderilmesine dair Sadaretten Tapu İdaresine 4 Temmuz 1893 tarihinde verilen emir

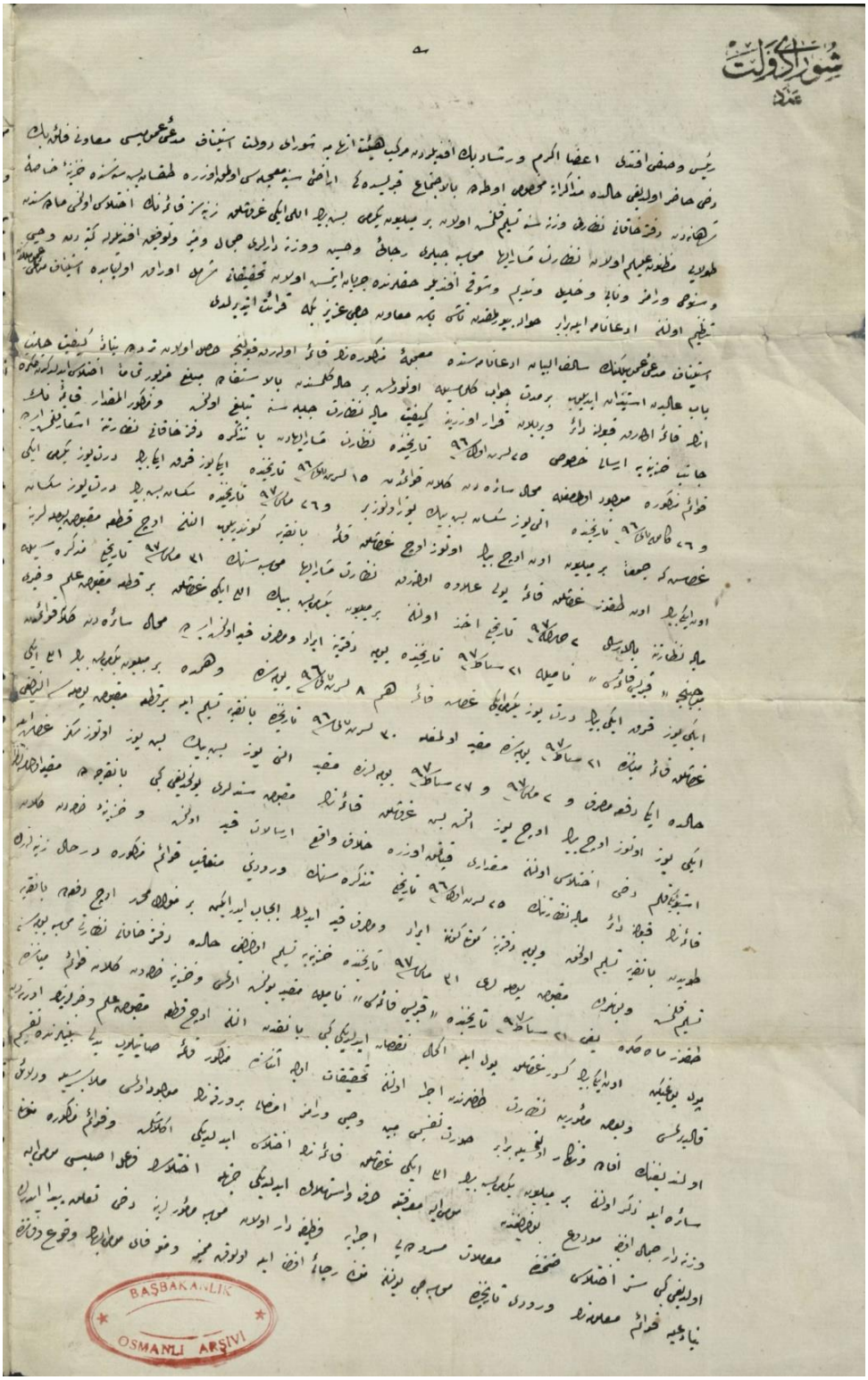
Belgenin çeviri yazısı

Mektûbî-i Sadr-ı ‘âlî Kalemi Müsveddâtına Mahsûs
Varakadır.
Târîh-i tebyîzi: 20 Zilhicce sene [1]310 - 22 Haziran sene [1]309

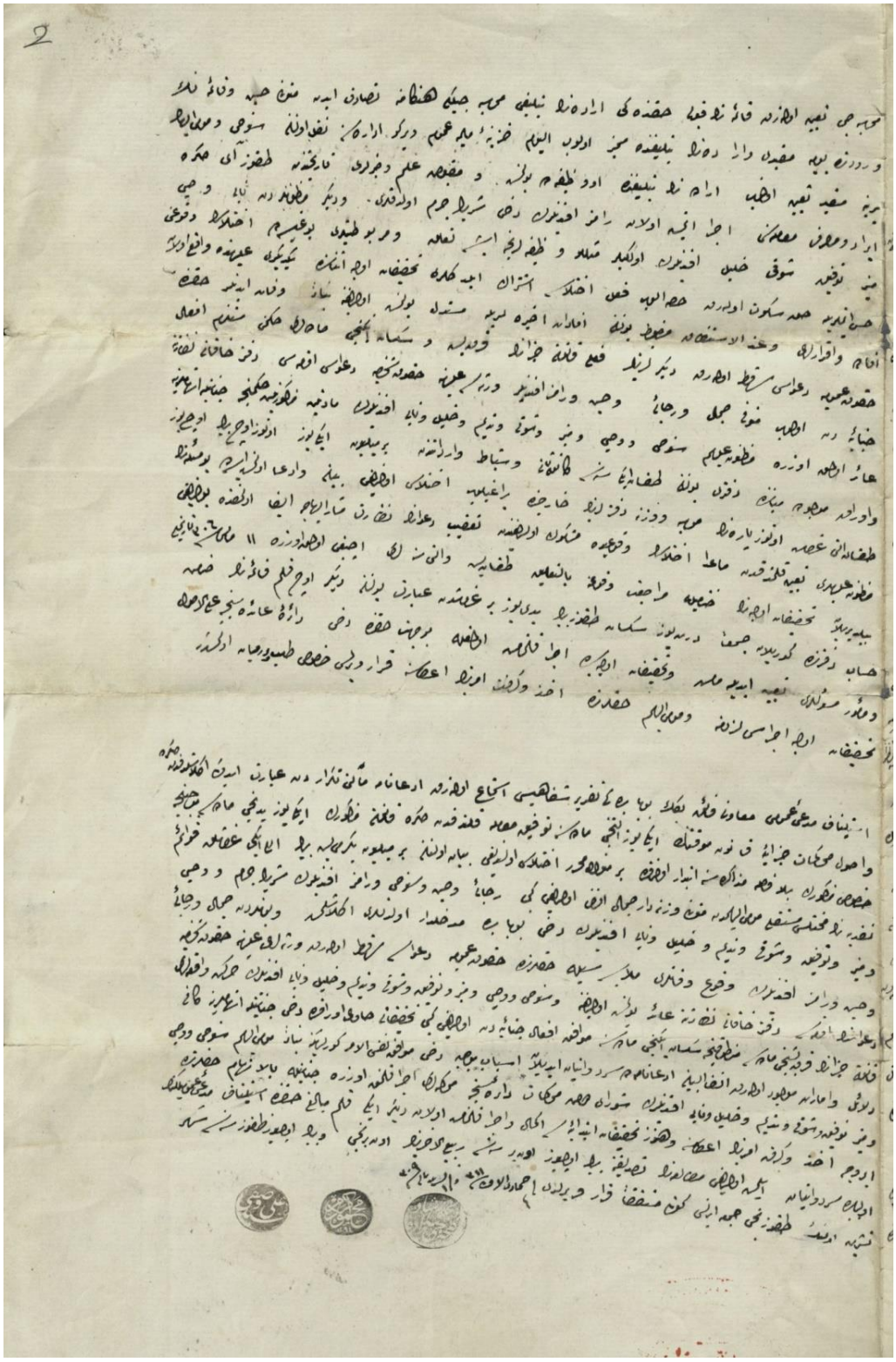
Defter-i Hâkânî Nezâret-i Celîlesine

Kıbrıs'da vâkı‘ arâzî-i seniyye mes’elesinin sûret-i fasl ü halli hakkında Hâriciye Nezâret-i Celîlesi ve Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i Behiyyesi ile evvel ve âhir cereyân eden muhâberâtı şâmil olan Meclis-i Mahsûs-ı Vükelâ'da lede'l-kırâ’e evvel-emirde sûreti melfûf defterde muharrer arâzînin kıymetleriyle her birinin ne makūle arâzîden olduğunu ayrı ayrı irâ’e eder bir defterin serî‘an tanzîm ve irsâli husûsunun Nezâret-i Celîlelerine iş‘ârı tezekkür kılınmış olmağla ber-vech-i muharrer bir defterin bi't-tanzîm tesyârına himmet buyurulması siyâkında tezkire.

BOA. ŞD. 739/1_14

BOA. ŞD. 739/1_14

BOA. ŞD. 739/1_14

Belge özeti

Kıbrıs'taki Padişah arazisi peşinatından olmak üzere 1295 yılında Hassa Hazinesinden Tapu İdaresi veznesine teslîm edilmiş olan bir milyon yirmi beş bin elli iki kuruşluk zınbasız kaimenin çalınması konusunda Devlet Şurası İtham Heyetinin 22 Ekim 1893 tarihiyle yaptığı içtimada alınan karar

Belgenin çeviri yazısı

Şûrâ-yı Devlet
‘Aded

Re’îs Vasfi Efendi, a‘zâ Ekrem ve Reşad beyefendilerden mürekkeb Hey’et-i İthâmiyye Şûrâ-yı Devlet İstînâf Müdde‘î-i ‘Umûmîsi Mu‘âvini Fâik Bey dahi hâzır olduğu hâlde müzâkerâta mahsûs odada bi'l-ictimâ‘ Kıbrıs'daki arâzî-i seniyye mu‘accelesi olmak üzere doksan beş senesinde Hazîne-i Hâssa-i Şâhâneden Defter-i Hâkânî Nezâreti veznesine teslîm kılınmış olan bir milyon yirmi beş bin elli iki guruşluk zınbasız kāimenin ihtilâs olunması mâddesinden dolayı maznûnun-aleyhim olan nezâret-i müşârünileyhâ muhâsebecileri Recai ve Hüseyin ve veznedârları Cemal ve Münir ve Tevfîk efendilerle ketebeden Vahi ve Sünuhi ve Ramiz ve Nabi ve Halil ve Nedim ve Şevki efendiler haklarında cereyân etmiş olan tahkīkātı şâmil evrâk ol bâbda İstînâf Müdde‘î-i ‘Umûmîliğinden tanzîm olunan iddi‘ânâme ile berâber havâle buyurulmakdan nâşî Başmu‘âvin Hâcı Aziz Bey'e kırâ’at etdirildi.

İstînâf Müdde‘î-i ‘Umûmîliğinin sâlifü'l-beyân iddi‘ânâmesinde mu‘accele-i mezkûrenin kāime olarak kabûlünce hâsıl olan tereddüde binâen keyfiyyet cânib-i Bâb-ı‘Âlî'den istîzân edilip bir müddet cevâb gelmemesiyle unudulmuş bir hâle gelmesinden bi'l-istifâde meblâğ-ı mezbûr tamâmen ihtilâs edildikden sonra ânın kāime olarak kabûlüne dâ’ir verilen karâr üzerine keyfiyyet Mâliye Nezâret-i Celîlesine teblîğ olunmuş ve mezkûru'l-mikdâr kāimenin cânib-i Hazîneye irsâli husûsu 25 Teşrîn-i Evvel sene [12]96 târîhinde nezâret-i müşârünileyhâdan bâ-tezkire Defter-i Hâkânî Nezâretine iş‘âr kılınmış ise de kavâ’im-i mezkûre mevcûd olmamağla mahâll-i sâ’ireden gelen kavâ’imden 15 Teşrîn-i Sânî sene [12]96 târîhinde iki yüz kırk iki bin dört yüz yirmi iki ve 26 Kânûn-ı Sânî sene [12]96 târîhinde altı yüz seksen beş bin yüz otuz bin ve 26 Mayıs sene [12]97 târîhinde seksen beş bin dört yüz seksen guruş ke cem‘an bir milyon on üç bin otuz üç guruşluk kāime bankaya gönderilip alınan üç kıt‘a makbûz pusulalarına on iki bin on dokuz guruşluk kāime pulu ‘ilâve olunarak Nezâret-i müşârünileyhâ muhâsebesinin 31 Mayıs sene [12]97 târîhli müzekkeresiyle Mâliye Nezâretine bi'l-irsâl 2 Haziran sene [12]97 târîhli ahz olunan bir milyon yirmi beş bin elli iki guruşluk bir kıt‘a makbûz ‘ilmühaberi mûcebince “Kıbrıs Kāimesi” nâmıyla 21 Şubat sene [12]97 târîhinde yevmiyye defterine îrâd ve masraf kayd olunmuş ise de mahâll-i sâ’ireden gelen kavâ’imden iki yüz kırk iki bin dört yüz yirmi iki guruş kāime hem 8 Teşrîn-i Sânî sene [12]96 yevmiyyesinde ve hem de bir milyon yirmi beş bin elli iki guruşluk kāime miyânında 21 Şubat sene [12]97 yevmiyyesinde mukayyed olmağla 30 Teşrîn-i Sânî sene [12]96 târîhinde bankaya teslîm ile bir kıt‘a makbûz pusulası alındığı hâlde iki def‘a masraf ve 2 Mayıs sene [12]97

ve 27 Şubat sene [12]97 yevmiyyelerinde mukayyed altı yüz beş bin beş yüz otuz sekiz guruş ile iki yüz otuz üç bin üç yüz altmış beş guruşluk kāimenin makbûz senedleri bulunmadığı gibi bankaca da mukayyed olmamasına nazaran işbu iki kalem dahi ihtilâs olunan mikdârı kapatmak üzere hilâf-ı vâkı‘ irsâlât kayd olunmuş ve Hazîne-i Hâssa'dan gelen kāimenin kabûlüne dâ’ir Mâliye Nezâretinin 25 Teşrîn-i Evvel sene [12]96 târîhli tezkiresinin vürûdunu müte‘âkib kavâ’im-i mezkûre derhâl zımbalanarak topdan bankaya teslîm olunmak ve yevmiyye defterine günü gününe îrâd ve masraf kayd edilmek îcâb eder iken ber-minvâl-i muharrer üç def‘ada bankaya teslîm kılınmış ve bunların makbûz pusulaları 31 Mayıs sene [12]97 târîhinde Hazîneye teslîm olunduğu hâlde Defter-i Hâkânî Nezâreti muhâsebe yevmiyesine dokuz mâh sonra ya‘nî 21 Şubat sene [12]97 târîhinde “Kıbrıs Kāimesi” nâmıyla mukayyed bulunmuş olması ve Hazîne-i Hâssa'dan gelen kavâ’im miyânından pul yoğiken on iki bin küsûr guruşluk pul ile ikmâl-i noksân edildiği gibi bankdan alınan üç kıt‘a makbûz ‘ilmühaberlerinin ortadan kaldırılması ve ba‘zı me’mûrîn-i nezâret taraflarından icrâ olunan tahkīkāt-ı evveliyye esnâsında mezkûr kāime satılıp bedeli beynlerinde taksîm olunduğunun ifâde ve tezkâr olunmasıyla berâber sûret-i taksîmi mübeyyin Vahi ve Rami imzâlı bir varakanın mevcûd olması mülâbesesiyle ve delâ’il-i sâ’ire ile zikr olunan bir milyon yirmi beş bin elli iki guruşluk kāimenin ihtilâs edildiği anlaşılmış ve kavâ’im-i mezkûre müteveffâ Veznedâr Cemal Efendi'ye mevdû‘ bulunduğundan mûmâileyh ma‘rifetiyle sarf ve istihlâk edildiği cihetle ihtilâsın fâ‘il-i aslîsi mûmâileyh olduğu gibi setr-i ihtilâs zımnında mu‘âmelât-ı mesrûdeyi icrâya vazîfedâr olan muhâsebe me’mûrlarına dahi ta‘alluk peydâ ederek binâenaleyh kavâ’im-i ma‘lûmenin vürûdu târîhinde muhâsebeci bulunan müteveffâ Recai Efendi ile ol vakit mümeyyiz ve müteveffâ-yı mûmâileyhin vukū‘-ı vefâtında muhâsebeci ta‘yîn olunarak kāimenin kabûlü hakkındaki irâdenin teblîği muhâsebeciliği hengâmına tesâdüf eden müteveffâ Hüseyin ve kāimenin vürûdunda yevmiyye mukayyedi ve irâdenin teblîğinde mümeyyiz olup el-yevm Hazîne-i Mâliye ‘Umûm Vergi İdâresi'ne nakl olunan Sünuhi ve mûmâileyhin yerine mukayyed ta‘yîn olunup irâdenin teblîğinde o vazîfede bulunmuş ve makbûz ‘ilmühaberleri târîhinden dokuz ay sonra îrâd ve masraf mu‘âmelesini icrâ etmiş olan Ramiz efendilerin dahi şerîk-i cürm oldukları ve diğer maznûnlardan Nabi, Vahi, Münir, Tevfîk, Şevki, Halil efendilerin evvelkiler misillü vazîfelerince işe ta‘alluk ve merbûtiyetleri yoğise de ihtilâsın vukū‘unu hissetmeleriyle hakk-ı sükût olarak hisse alıp fi‘l-i ihtilâsa iştirâk eyledikleri tahkīkāt-ı evveliyye esnâsında yek-diğeri ‘aleyhinde vâkı‘ olan ifâde ve ikrârları ve ‘inde'l-istintâk mazbût bulunan ifâdât-ı ahîreleriyle mes’ûl bulunmuş olduğuna binâen vefât edenler hakkında hukūk-ı ‘Umûmiyye da‘vâsı sâkıt olarak diğerlerinin fi‘li Kānûn-ı Cezâ'nın kırk beş ve seksen ikinci mâddeleri hükmünü müstelzim ef‘âl-i cinâiyyeden olup müteveffâ Cemal ve Recai ve Hüseyin ve Ramiz efendiler veresesi ‘aleyhine hukūk-ı şahsiyye da‘vâsı ikāmesi Defter-i Hâkânî Nezâretine ‘âid olmak üzere maznûnun-aleyhim Sünuhi ve Vahi ve Münir ve Şevki ve Nedim ve Halil ve Nabi efendilerin mâddeteyn-i mezkûreteyn hükmünce cinâyetle ithâmlarına ve evrâk-ı mevcûde miyânında defteri bulunan doksan iki senesi Kânûn-ı Sânî ve Şubat vâridâtından bir milyon iki yüz otuz üç bin üç yüz doksan altı guruş otuz paranın muhâsebe ve vezne defterlerinin hâricinde bırakılıp ihtilâs olunduğu beyân ve iddi‘â olunmuş ise de bu mes’elenin maznûn-ı ‘aleyhleri ta‘yîn kılınmadıkdan mâ‘adâ ihtilâsın vukū‘u da meşkûk olduğundan ta‘kîb-i da‘vânın nezâret-i müşârünileyhâca îfâ olunmakda bulunduğu bildirilen tahkīkāt-ı evveliyyenin hitâmıyla mürâca‘at vukū‘una bi't-ta‘lîk doksan beş ve altı seneleri açığı olmak üzere 11 Mayıs sene [1]306 târîhli hesâb defterinde görülen cem‘an dört yüz seksen dokuz bin yedi yüz bir guruşdan ‘ibâret bulunan diğer üç kalem kāimenin zâmin ve me’mûr-ı mes’ûlleri

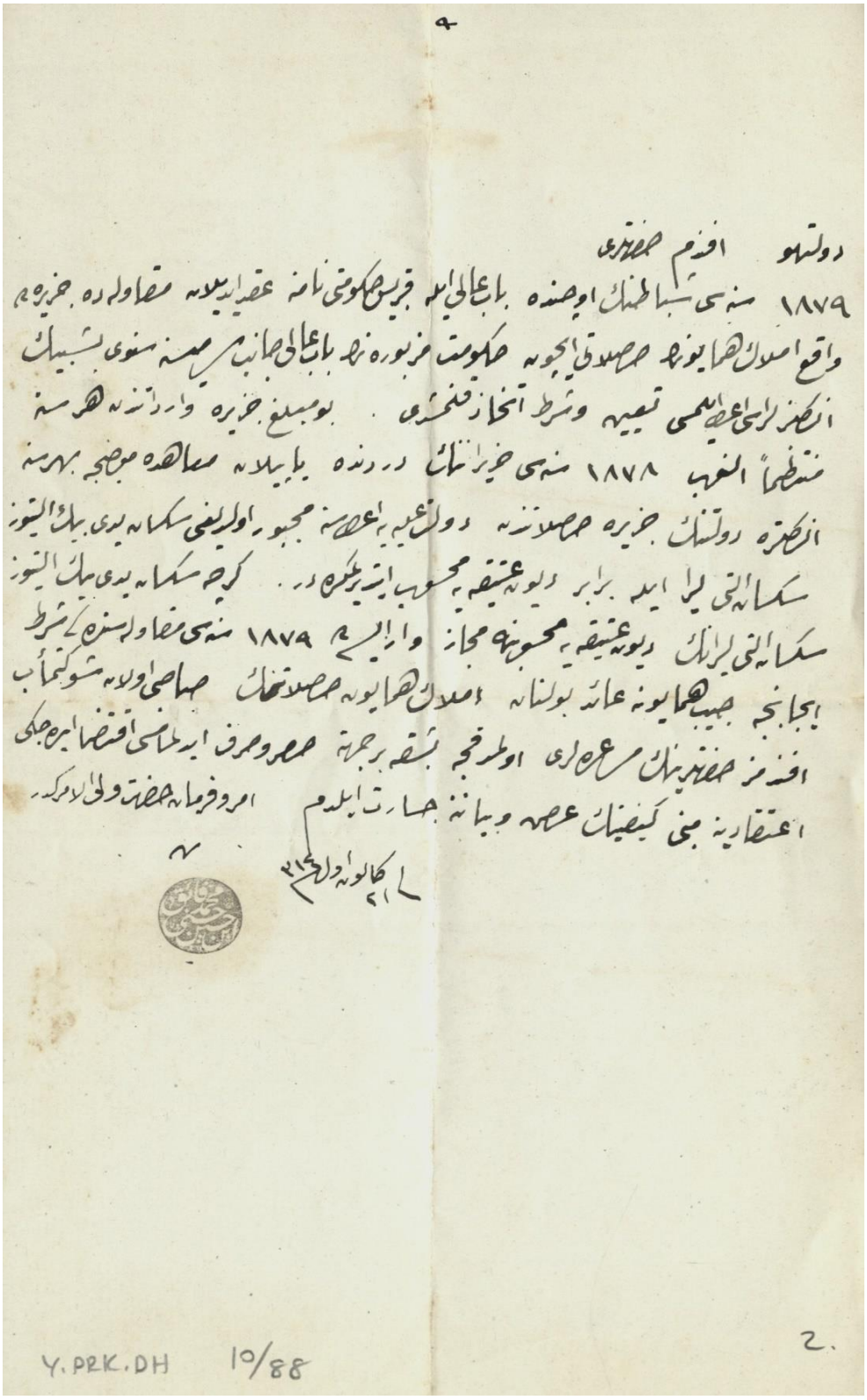
ta‘yîn edilememiş ve tahkīkāt-ı evveliyyesi de icrâ kılınmamış olmağla bu cihet hakkında dahi dâ’ire-i ‘âidesince ‘ale'l-usûl tahkīkāt-ı evveliyye icrâsı lüzûmuna ve mûmâileyhim haklarında ahz u girift emrinin i‘tâsına karâr verilmesi husûsa taleb ve dermeyân olunmuşdur.

İstînâf Müdde‘î-i ‘Umûmî Mu‘âvini Fâik Bey'in bu bâbdaki takrîr-i şifahîsi istimâ‘ olunarak iddi‘ânâme me’âlini tekrârdan ‘ibâret idüğü anlaşıldıkdan sonra ve Usûl-i Muhâkemât-ı Cezâiyye Kānûn-ı Muvakkati'nin iki yüz altıncı mâddesine tevfîk mu‘âmele kılındıkdan sonra kānûn-ı mezkûrun iki yüz yedinci mâddesi mûcebince husûs-ı mezkûrun bilâ-fâsıla müzâkeresine ibtidâr olundukda ber-minvâl-i muharrer ihtilâs olunduğu beyân olunan bir milyon yirmi beş bin elli iki guruşluk kavâ’im-i nakdiyyenin muhtelis-i müstakilli mûmâileyhimden müteveffa veznedâr Cemal Efendi olduğu gibi Recai ve Hüseyin ve Sünuhi ve Ramiz efendilerin şerîk-i cürm ve Vahi ve Münir ve Tevfîk ve Şevki ve Nedim ve Halil ve Nabi efendilerin dahi bu bâbda medhaldâr oldukları anlaşılmış ve bunlardan Cemal ve Recai ve Hüseyin ve Ramiz efendilerin vukū‘-ı vefâtları mülâbesesiyle haklarında hukūk-ı ‘Umûmiyye da‘vâsı sâkıt olarak vereseleri ‘aleyhine hukūk-ı şahsiyye da‘vâsının ikāmesi Defter-i Hâkânî Nezâretine ‘âid bulunmuş olduğuna ve Sünuhi ve Vahi ve Münir ve Tevfîk ve Şevki ve Nedim ve Halil ve Nabi efendilerin hareket-i vâkı‘aları Kānûn-ı Cezânın kırk beşinci mâddesi mantûkunca eksen ikinci mâddesine muvâfık ef‘âl-i cinâiyyeden olduğu gibi tahkīkātı hâvî evrâkda dahi cinâyetle ithâmlarına kâfî delâ’il ve emârât mevcûd olarak ânifü'l-beyân iddi‘ânâmede serd ü ityân edilen esbâb-ı mûcibe dahi muvâfık-ı nefsü'l-emr görüldüğüne binâen mûmâileyhim Sünuhi ve Vahi ve Münir, Tevfîk ve Şevki ve Nedim ve Halil ve Nabi efendilerin Şûrâ-yı Devlet Muhâkemât Dâ’iresince muhâkemeleri icrâ kılınmak üzere cinâyetle bi'l-ithâm haklarında ayrıca ahz u girift emrinin i‘tâsına ve henüz tahkīkāt-ı ibtidâiyyesi ikmâl ve icrâ kılınmamış olan diğer iki kalem mebâliğ hakkında İstînâf Müdde‘î-i ‘Umûmîliğinin ol bâbda serd ü ityân eylemiş olduğu mütâla‘anın tasdîkine bin üç yüz on bir senesi Rebî‘ülâhiri'nin on birinci ve bin üç yüz dokuz senesi şehr-i Teşrîn-i Evvel'inin dokuzuncu Cumartesi günü müttefikan karâr verildi.

Fî 4 Cumâdelûlâ sene [1]311 ve fî 1 Teşrîn-i Sânî sene [1]309.

[Şûrâ-yı Devlet Hey’et-i İthâmiyye üyelerinin mühürleri]

BOA. Y. PRK. DH. 10/88_2

٩

دولتلو افندم حضرتلری

١٨٧٩ سنه سی شباطنك اوچنده باب عالی ایله قریس حکومتی نامنه عقد اولنان مقاوله جزیره ده واقع املاك همایونه متعلق بعوده حکومت مزبوره نك باب عالی جانبندن سنوی بشیك اکچه ایله اجاره سی تصریح وشرط اتخاذ قلنمشدی . بو مبلغ جزیره واردات سنه خمسه منتظماً الغرب ١٨٧٨ سنه سی جزیرنك ورنده یاپیلان معاهده موجبنجه بر سنه اکثره دولتلو جزیره حاصلاتنه دول غیبه یه عصر سنه مجبور اولدیغی سکسانه یدی بیك اکچه سکسانه التی بیك ایکیوز اکچه یه ترفیع ایدلمکله برابر دیونه عتیقه محسوبه ایتمکده در . کرچه سکسانه یدی بیك ایکیوز سکسانه التی بیك ایکیوز دیونه عتیقه محسوبه مجاز واداء ایله ١٨٧٩ سنه سی مقاولسنه ك شرط ایجابنجه جیب همایونه عائد بولنان املاك همایونه حاصلاتنك حاصلی اولدیغه مشعر کتابت افندم حضرتلرینك مرعی رای اولدیغجه بشقه برجهة حصر وصرف ایدلماسی اقتضا ایدرجکی اعتقادنه مبنی کیفیتك عرض وبیانه جسارت ایلدم امر وفرمان حضرت ولی الامرکه

٧

١٢ کانون اول سنه ٧٦

Y. PRK. DH 10/88

2.

BOA. Y. PRK. DH. 10/88_2

Belge özeti

3 Şubat 1879'da Osmanlı Hükûmeti ile Kıbrıs Hükûmeti adına imzalanan Sözleşmede Ada'da bulunan Padişah arazilerinin geliri için Kıbrıs Hükûmeti'nin Osmanlı Hükûmeti'ne yıllık 5.000 İngiliz Lirası ödeme yapılmasının şart koşulduğuna, bu paranın Ada gelirlerinden her yıl düzenli olarak alınıp 4 Haziran 1878 târihli Anlaşma gereğince İngiltere Devleti'nin Kıbrıs gelirlerinden Osmanlı Devletine ödemesine zorunlu olduğu 87.686 lira ile beraber önceki borçlara mahsup ettirilmekte olduğuna dair 2 Ocak 1899'da Hüseyin Hüsnü Oğlu Mehmed Faik mührüyle İçişleri Bakanlığına gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

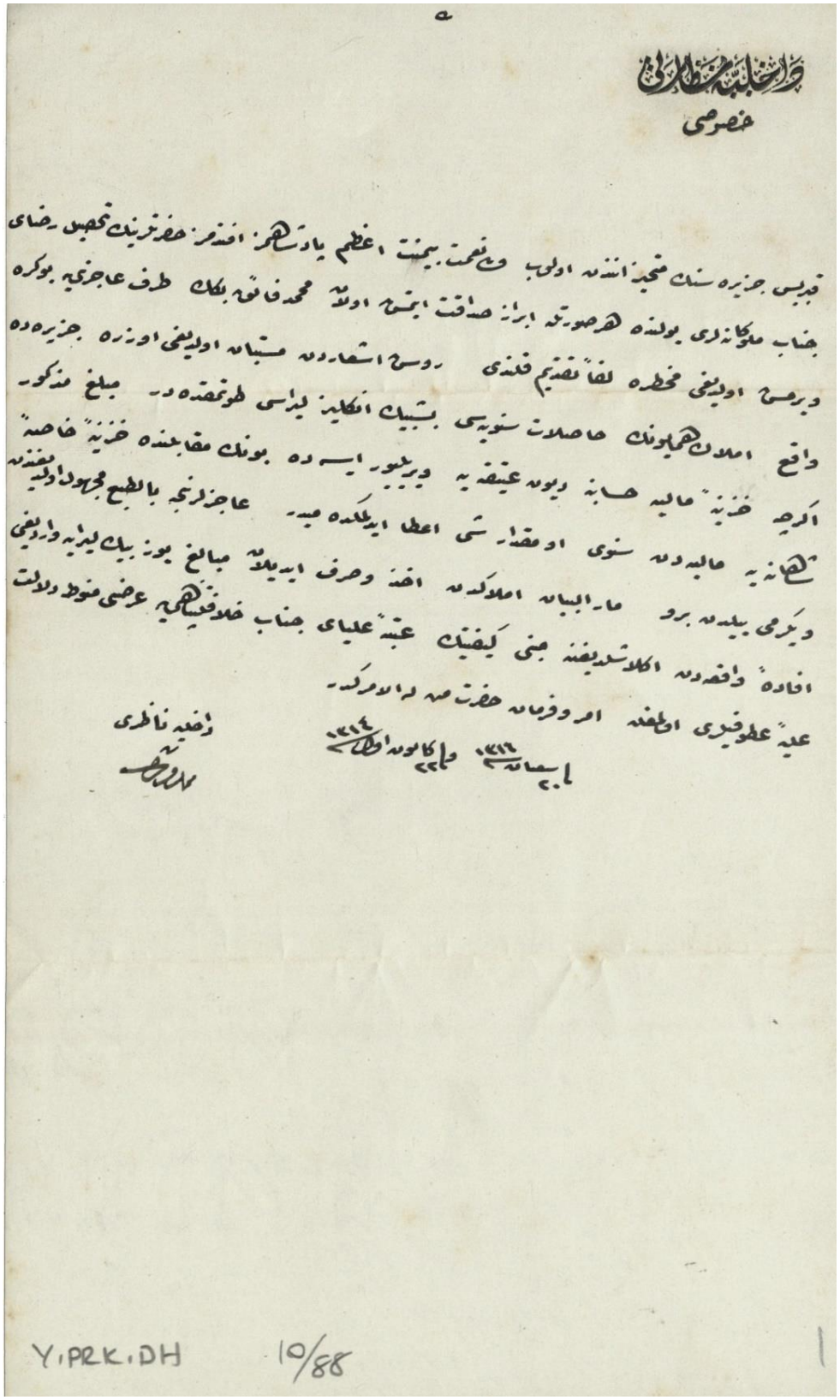
Devletlü efendim hazretleri,

1879 senesi Şubatı'nın üçünde Bâb-ı‘Âlî ile Kıbrıs Hükûmeti nâmına ‘akdedilen mukāvelede cezîrede vâkı‘ emlâk-i hümâyûnun hâsılâtı için Hükûmet-i mezbûrenin Bâb-ı‘Âlî cânib-i sâmîsine senevî beş bin İngiliz lirası i‘tâ eylemesi ta‘yîn ve şart ittihâz kılınmışdı. Bu meblâğ cezîre vâridâtından her sene muntazaman alınıp 1878 senesi Haziran'ının dördünde yapılan mu‘âhede mûcebince beher sene İngiltere Devleti'nin cezîre hâsılâtından Devlet-i ‘Aliyye'ye i‘tâsına mecbûr olduğu seksen yedi bin altı yüz seksen altı lira ile berâber düyûn-ı ‘atîkaya mahsûb etdirilmekdedir. Gerçi seksen yedi bin altı yüz seksen altı liranın düyûn-ı ‘atîkaya mahsûbuna mücâz var ise de 1879 senesi mukāvelesindeki şart îcâbınca Ceyb-i Hümâyûn'a ‘âid bulunan emlâk-i hümâyûn hâsılâtının sâhibi olan şevket-simât efendimiz hazretlerinin müsâ‘adeleri olmadıkca başka bir cihete hasr ve sarf edilmemesini iktizâ edeceği i‘tikādına mebnî keyfiyyetin ‘arz u beyânına cesâret eyledim. Emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 21 Kânûn-ı Evvel sene [1]314.

Mehmed Fâik ibn-i Hüseyin Hüsnü

BOA. Y. PRK. DH. 10/88_1

YIPRK.DH 10/88

BOA. Y. PRK. DH. 10/88_1

Belge özeti

Kıbrıs Adası'nın önde gelen kişilerinden ve Padişah'a bağlı olduğu bilinen Mehmed Faik Bey'in İçişleri Bakanına iletmiş olduğu yazının ekte sunulduğuna, buna göre Ada'da bulunan Padişah mülklerinin yıllık gelirinin 5.000 İngiliz lirası tuttuğuna, bu paranın Mâliye Hazînesi hesâbına önceki borçlara karşılık olarak verilirse bunun karşılığında Hassa Hazinesine Mâliye Hazînesinden yıllık aynı miktarda ödeme yapılıp yapılmadığının İçişleri Bakanınca bilinmediğine, 20 yıldan bu tarafa söz konusu mülklerin gelirinden harcanan para 100 bin liraya ulaştığı anlaşıldığından durum hakkında Padişah'ın bilgilendirilmesine dair İçişleri Bakanı imzasıyla 3 Ocak 1899 tarihinde Yıldız Sarayına sunulan yazı

Belgenin çeviri yazısı

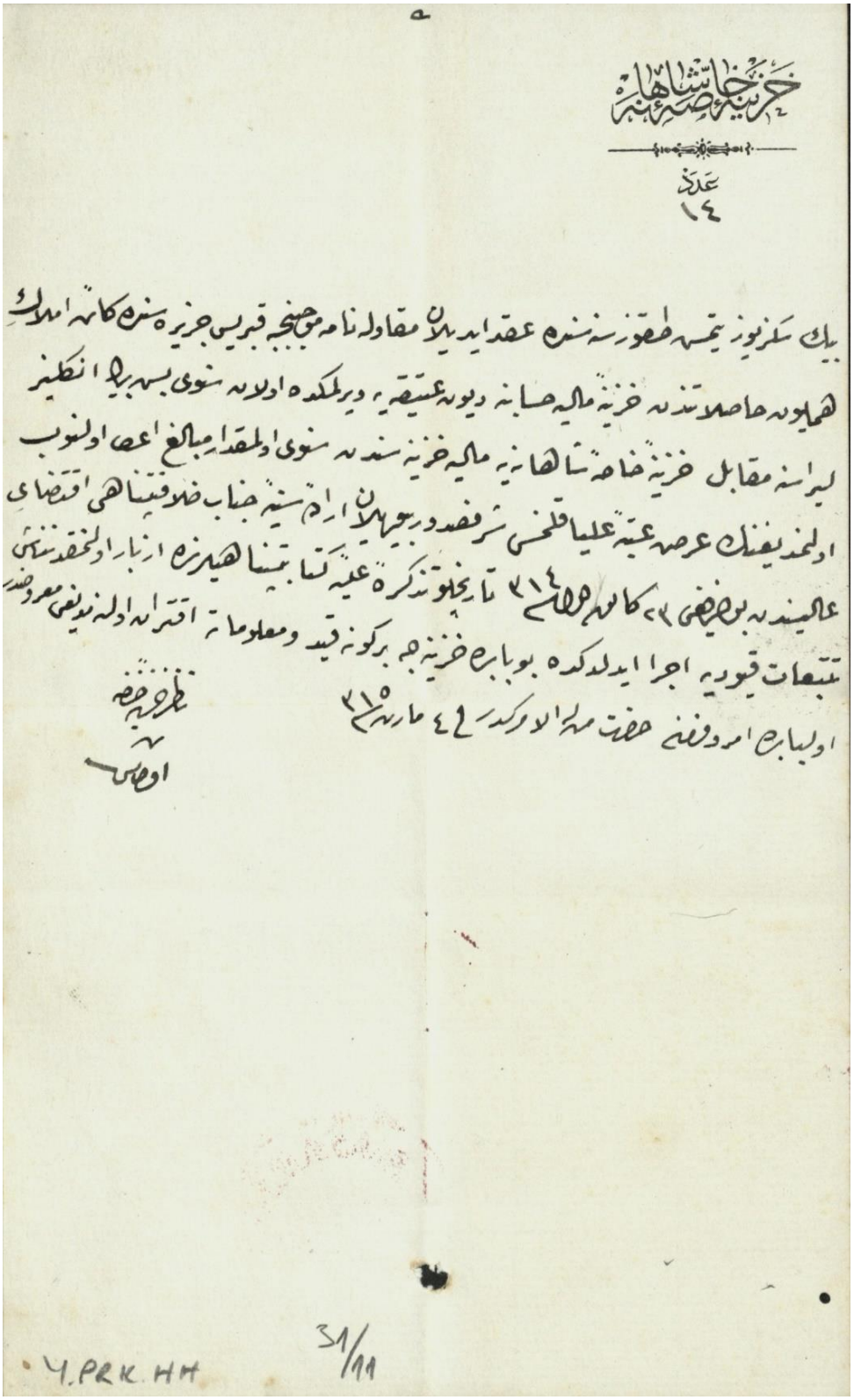
Dâhiliye Nezâreti
Husûsî

Kıbrıs Cezîresi'nin mütehayyizânından olup veliyy-i ni‘met-i bî-minnet-i a‘zam pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin tahsîl-i rızâ-yı cenâb-ı mülûkâneleri yolunda her sûretle ibrâz-ı sadâkat etmiş olan Mehmed Fâik Bey'in taraf-ı ‘âcizîye bu kere vermiş olduğu muhtıra leffen takdîm kılındı. Reviş-i iş‘ârdan müstebân olduğu üzere cezîrede vâkı‘ emlâk-i hümâyûnun hâsılât-ı seneviyyesi beş bin İngiliz lirası tutmakdadır. Meblâğ-ı mezkûr eğerçi Hazîne-i Mâliye hesâbına düyûn-ı ‘atîkaya verilir ise de bunun mukābilinde Hazîne-i Hâssa-i Şâhâneye Mâliyeden senevî o mikdâr şey i‘tâ edilmekde midir. ‘Âcizlerince bi't-tab‘ mechûl olduğundan ve yirmi yıldan beri mârrü'l-beyân emlâkdan ahz u sarf edilen mebâliğ yüz bin liraya vardığı ifâde-i vâkı‘adan anlaşıldığına mebnî keyfiyyetin ‘atebe-i ‘ulyâ-yı cenâb-ı Hilâfet-penâhîye ‘arzı menût-ı delâlet-i ‘aliyye-i ‘atûfîleri olmağla emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 20 Şa‘bân sene 1316 ve fî 22 Kânûn-ı Evvel sene 1314.

Dâhiliye Nâzırı

BOA. Y. PRK. HH. 31/11_1

BOA. Y. PRK. HH. 31/11_1

Belge özeti

1879 senesinde imzâlanan Sözleşme gereğince Padişah'ın Kıbrıs Adası'nda bulunan arazi gelirlerinden Mâliye Hazînesinin önceki borçlarına karşılık yılda 5.000 İngiliz lirası ödendiğine ve bu ödemeye karşılık Mâliye Hazînesinden Hassa Hazinesine ödeme yapılıp yapılmadığına dair herhangi bir belge ve bilgiye ulaşılamadığına dair 16 Mart 1899'da Hassa Hazinesi Bakanı Ohannes tarafından Yıldız Sarayına gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

Hazîne-i Hâssa
Sayı: 14

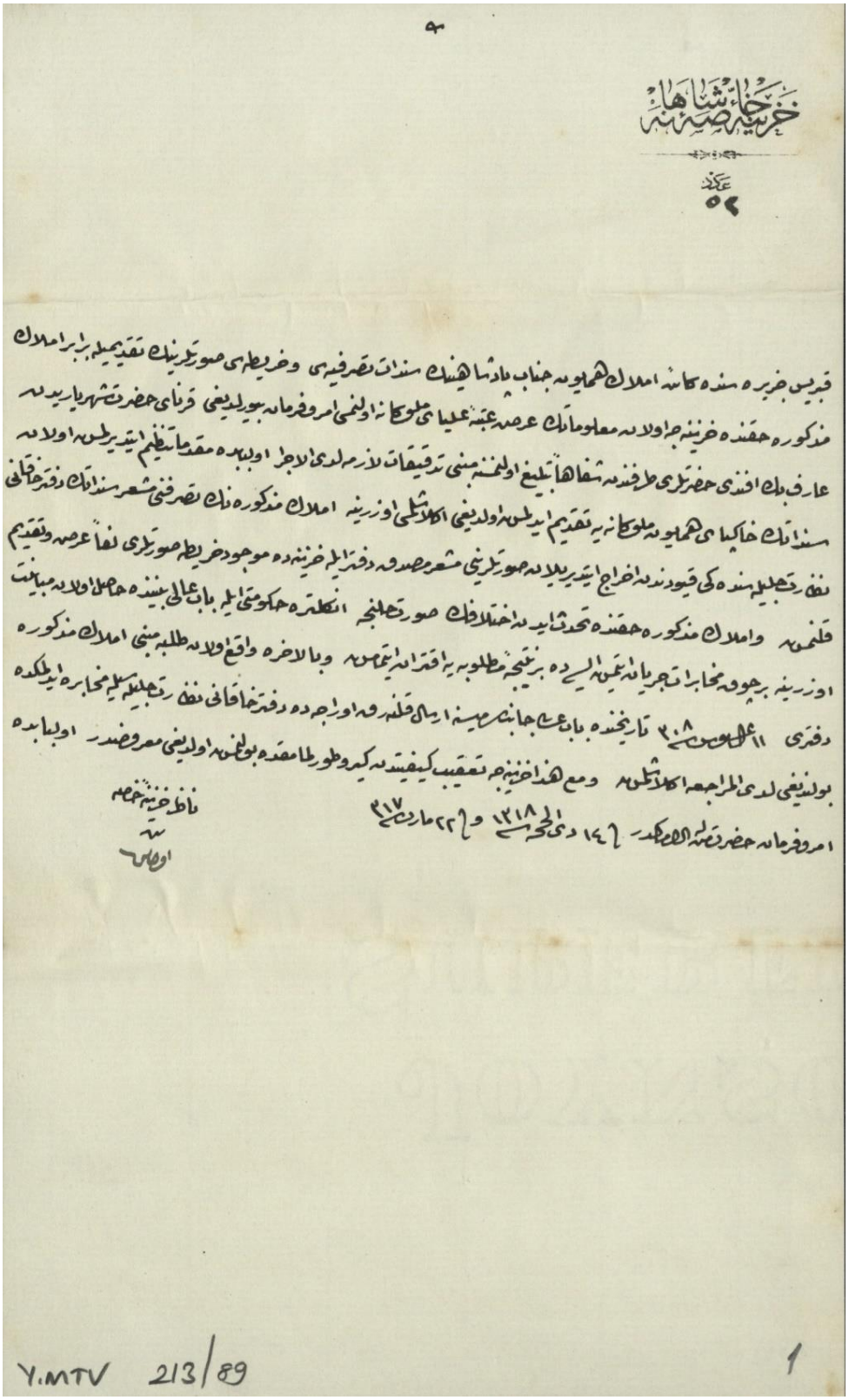
1879 senesinde imzâlanan sözleşme gereğince Pâdişâh'ın Kıbrıs Adası'nda bulunan arâzî gelirlerinden Mâliye Hazînesinin önceki borçlarına karşılık yılda 5.000 İngiliz lirası ödenmekdedir. Bu ödemeye karşılık Mâliye Hazînesinden Hazîne-i Hâssa'ya ödeme yapılıp yapılmadığı 4 Ocak 1899 târîhinde Pâdişâh'ın emri ile sorulmuşdur.

Kayıdlar incelenmiş ve bu konuya ilişkin belge ve bilgiye ulaşılamamışdır.

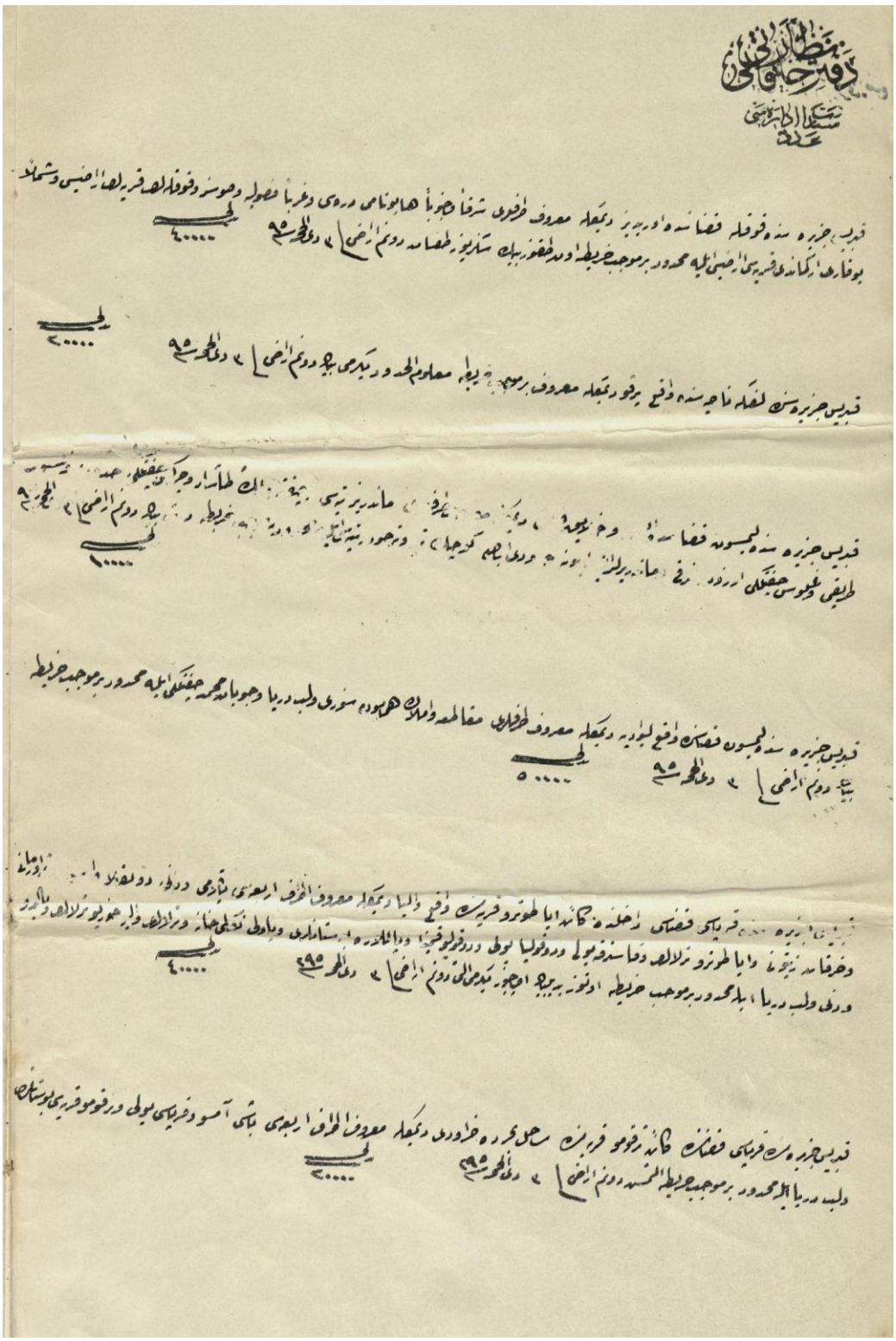
16 Mart 1899

Hazîne-i Hâssa Nâzırı
Ohannes

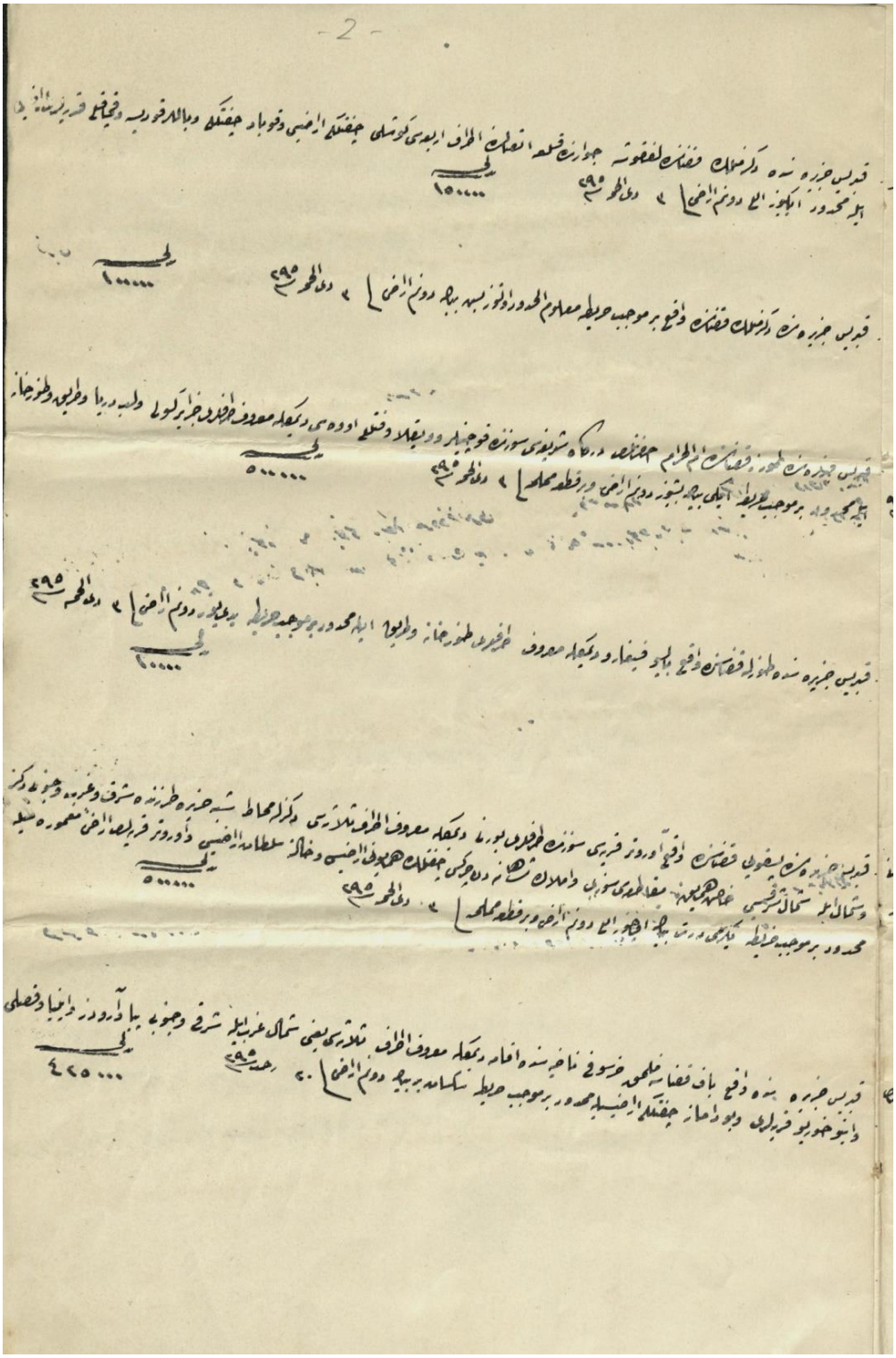
BOA. Y. MTV. 213/89_1

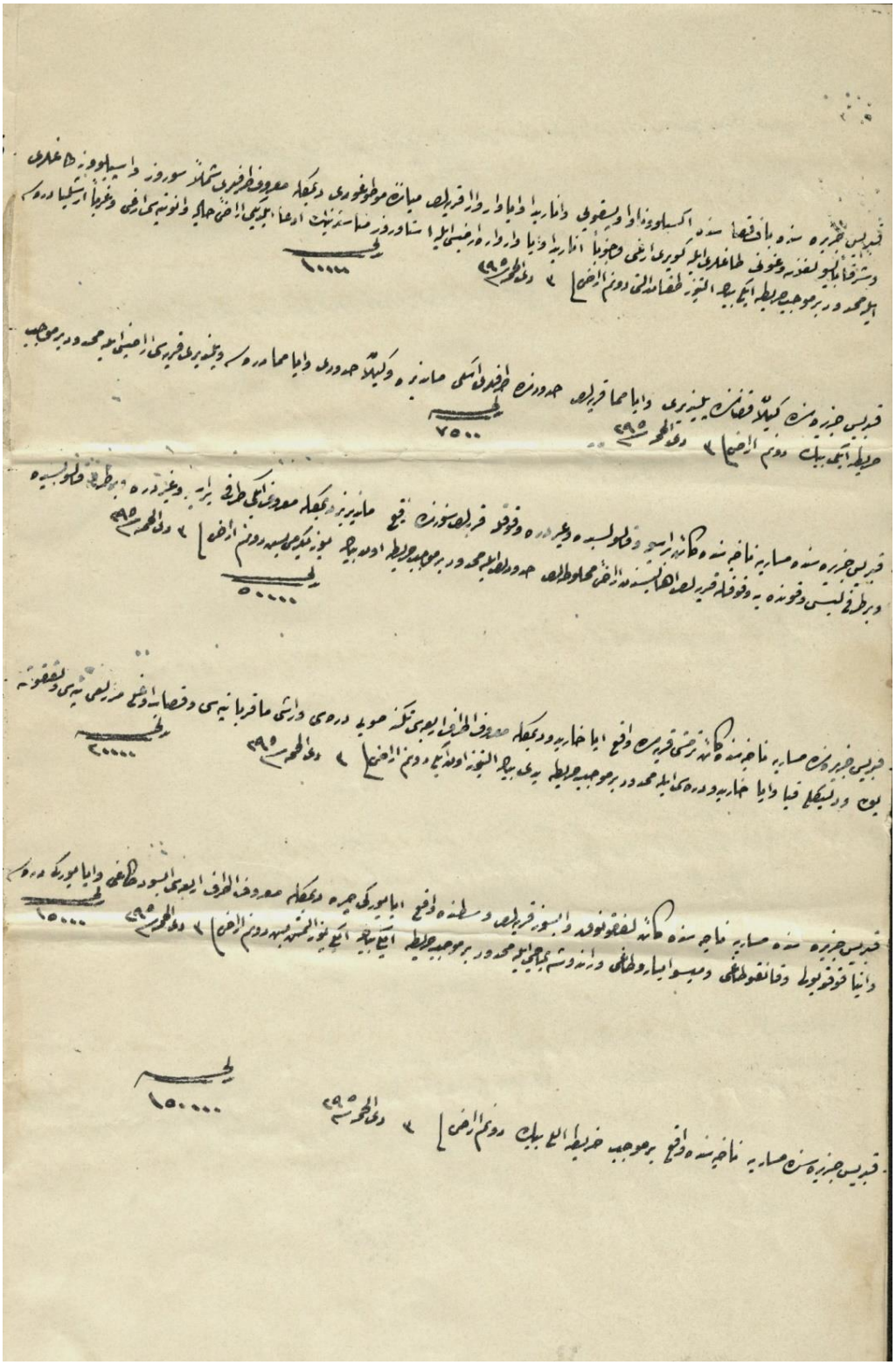
BOA. Y. MTV. 213/89_1

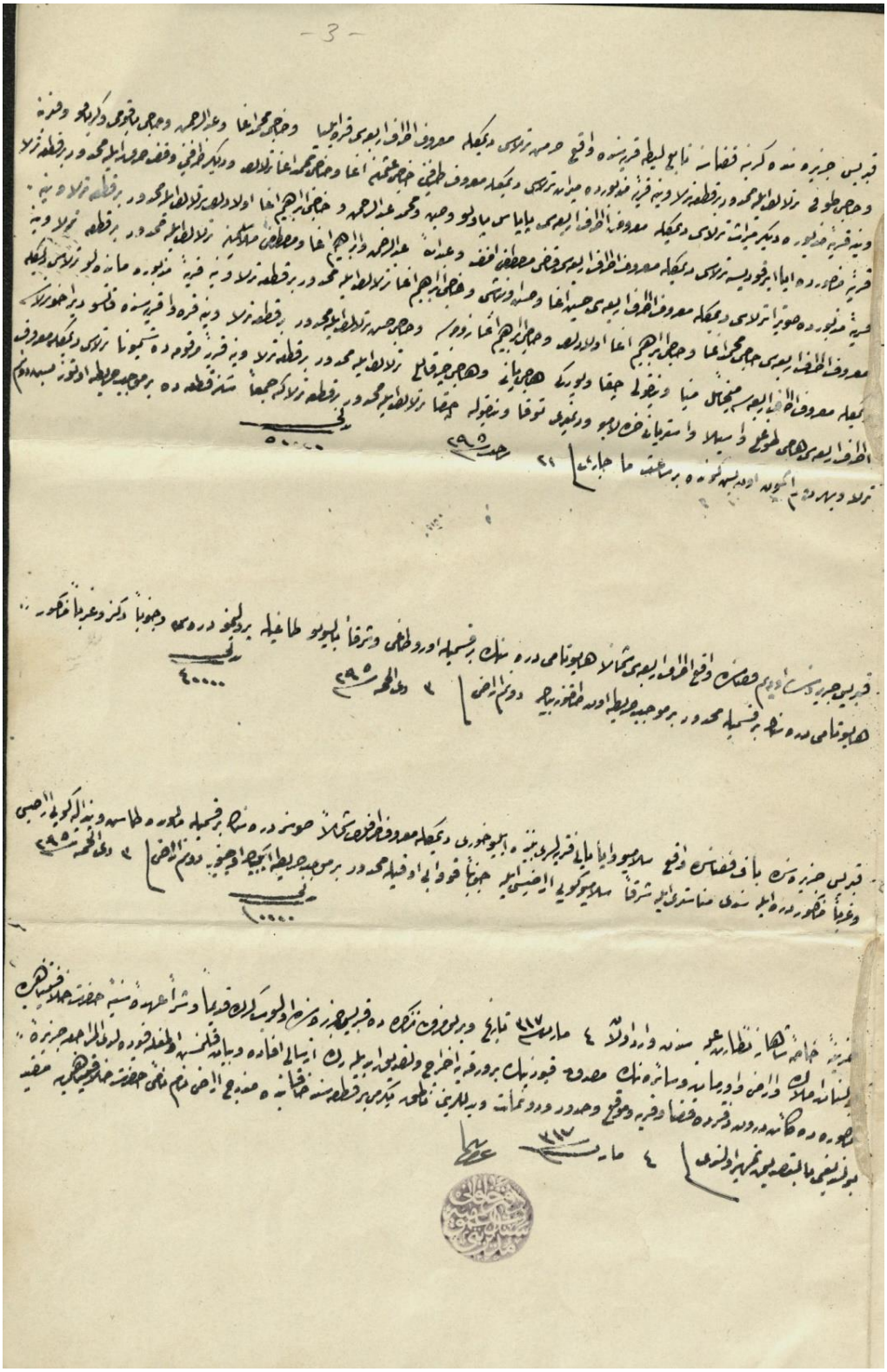
BOA. Y. MTV. 213/89_1

BOA. Y. MTV. 213/89_1

BOA. Y. MTV. 213/89_1

BOA. Y. MTV. 213/89_1

Belge özeti

Kurenadan Arif Beyefendinin Padişah'ın Kıbrıs'ta bulunan arazilerinin tapu, harita ve Hassa Hazinesinde bulunan bu konudaki diğer bilgilerin Padişah'a sunulmasını istemesi üzerine 21 adet arazinin Tapu İdaresinde bulunan kayıtlardaki onaylı kopyalarının ve Hassa Hazinesindeki harita örneklerinin sunulduğuna dair Hassa Hazinesi Bakanı Ohannes Efendi tarafından 4 Nisan 1901 tarihinde Yıldız Sarayına gönderilen yazı

Belgenin çeviri yazısı

BOA. Y. MTV. 213/89_1

Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne
‘Aded: 52

Kıbrıs Cezîresi'nde kâ’in emlâk-i hümâyûn-ı cenâb-ı Pâdişâhî'nin senedât-ı tasarrufiyyesi ve haritası sûretlerinin takdîmiyle berâber emlâk-i mezkûre hakkında Hazînece olan ma‘lûmâtın ‘arz-ı ‘atebe-i ‘ulyâ-yı mülûkâne olunması emr ü fermân buyurulduğu kurenâ-yı hazret-i şehriyârîden Ârif Beyefendi hazretleri tarafından şifâhen teblîğ olunmasına mebnî tedkīkāt-ı lâzıme lede'l-icrâ ol bâbda mukaddemâ tanzîm etdirilmiş olan senedâtın hâk-i pâ-yı hümâyûn-ı mülûkâneye takdîm edilmiş olduğu anlaşılması üzerine emlâk-i mezkûrenin tasarrufunu müş‘ir senedâtın Defter-i Hâkânî Nezâret-i Celîlesindeki kuyûdundan ihrâc etdirilen sûretlerini müş‘ir musaddak defter ile Hazînede mevcûd harita sûretleri leffen ‘arz ve takdîm kılınmış ve emlâk-i mezkûre hakkında tahaddüs eden ihtilâfın sûret-i hallince İngiltere ile Bâb-ı‘Âlî beyninde hâsıl olan mübâyenet üzerine birçok muhâberât cereyân etmiş ise de bir netîce-i matlûbeye iktirân etmemiş ve bi'l-âhire vâkı‘ olan talebe mebnî emlâk-i mezkûre defteri 11 Ağustos sene [1]308 târîhinde Bâb-ı‘Âlî cânib-i sâmîsine irsâl kılınarak oraca da Defter-i Hâkânî Nezâret-i Celîlesiyle muhâbere edilmekde bulunduğu lede'l-mürâca‘a anlaşılmış ve ma‘a-hâzâ Hazînece ta‘kîb-i keyfiyyetden geri durulmamakda bulunmuş olduğu ma‘rûzdur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 14 Zilhicce sene 1318 ve fî 22 Mart sene [1]317.

Nâzır-ı Hazîne-i Hâssa
Ohannes
(İmzâ)

BOA. Y. MTV. 213/89_2-2, 3

Defter-i Hâkânî Nezâreti
Senedât İdâresi

Kıbrıs Cezîresi'nde Kukla kazâsında Oridez demekle ma‘rûf tarafları şarkan ve cenûben Hayotami Deresi ve garben Fasulya (Fasulla) ve Susuz ve Kukla karyeleri arâzîsi ve şimâlen Yukarı Arkimendi karyesi arâzîsi ile mahdûd ber-mûceb-i harita on dokuz bin sekiz yüz doksan dönüm arâzî.

Fî 3 Zilhicce sene [12]95.

Bedeli: 40.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Lefke nâhiyesinde vâkı‘ Pirgo demekle ma‘rûf ber-mûceb-i harita ma‘lûmü'l-hudûd yirmi bin dönüm arâzî.

Fî 3 Zilhicce sene [12]95

Bedeli: 20.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Limasol kazâsında İlbeson (İlbone) ve Halayık Kapısı demekle ma‘rûf bir tarafdan Mandirez Tepesi ve Çiftedelik ve Çerkes Çiftliği hudûdu ve Limasol tarîki ve Goloş Çiftliği uzun harkı ve Mandirezler ile İlbeson hudûdu bulunan Küçük tepe ve Tarhun tepesi ile mahdûd ber-mûceb-i harita dört bin dönüm arâzî.

Fî 3 Zilhicce sene [12]90

Bedeli: 10.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Limasol kazâsında vâkı‘ Livadiya demekle ma‘rûf tarafları mukāta‘a ve emlâk-i hümâyûn sınırı ve leb-i deryâ ve Çoban Mehmed Çiftliği ile mahdûd ber-mûceb-i harita bin dönüm arâzî.

Fî 3 Zilhicce sene [12]95.

Bedeli: 5.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Karpas kazâsı dâhilinde kâ’in Aya Totro karyesinde vâkı‘ Dalya demekle ma‘rûf etrâf-ı erba‘ası Yakomi Doni ve Vikla ve İstilarka ormanı ve Harkan zeytunu ve Aya Totro tarlaları ve Mandirga yolu ve Dokolya yolu ve Dokolyo Kahba ve Ballura bostanları ve Bavlinekli hâne ve tarlaları ve İlyohori tarlaları ve Paldodoni ve leb-i deryâ ile mahdûd ber-mûceb-i harita otuz yedi bin üç yüz yirmi altı dönüm arâzî.

Fî 3 Zilhicce sene [1]295.

Bedeli: 40.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Karpas kazâsında kâ'in Tirkomo karyesinde sâhil-i bahrde Haravadi demekle ma'rûf etrâf-ı erba'ası Başıamo (Başıalo) ve Karpas yolu ve Tirkomo karyesi bostanları ve leb-i deryâ ile mahdûd ber-mûceb-i harita altmış dönüm arâzî.

Fî 3 Zilhicce sene [1]295.

Bedeli: 20.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Değirmenlik kazâsında Lefkoşa civârında kal'a ittisâlinde etrâf-ı erba'ası Köşlü Çiftliği arâzîsi ve Kubad Çiftliği ve Ballorkodise ve Kaymaklı karyeleri arâzîsi ile mahdûd iki yüz elli dönüm arâzî.

Fî 3 Zilhicce sene [1]295.

Bedeli: 150.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Değirmenlik kazâsında vâkı' ber-mûceb-i harita ma'lûmü'l-hudûd otuz beş bin dönüm arâzî.

Fî 3 Zilhicce sene [1]295.

Bedeli: 100.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Tuzla kazâsında Ümmülharam hazretleri dergâh-ı şerîfesi sınırında Foçiz ve Vikla ve Fitilliovası demekle ma'rûf tarafları Cezâyir Gölü ve leb-i deryâ ve tarîk ve tuzhâne ile mahdûd ber-mûceb-i harita iki bin beş yüz dönüm arâzî ve bir kıt'a memleha.

Fî 3 Zilhicce sene [1]295.

Bedeli: 500.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Tuzla kazâsında vâkı' Palyofiğaro demekle ma'rûf tuzhâne ve tarîk ile mahdûd ber-mûceb-i harita yedi yüz dönüm arâzî.

Fî 3 Zilhicce sene [1]295.

Bedeli: 10.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Piskopu kazâsında vâkı' Avrotur karyesi sınırında tarafları [Doğan]burnu demekle ma'rûf etrâf-ı selâsesi denizle muhât şibh-i cezîre tarzında şark ve garb ve cenûbu deniz ve şimâl ile şimâl-i şarkîsi hâss-ı hümâyûn mukāta'ası sınırı ve emlâk-i şâhâneden Çerkes Çiftlik-i Hümâyûnu arâzîsi ve Hâlete Sultân arâzîsi ve Avrotur karyeleri arâzî-i ma'mûresiyle mahdûd ber-mûceb-i harita yirmi dört bin üç yüz elli dönüm arâzî ve bir kıt'a memleha.

Fî 3 Zilhicce sene [1]295.

Bedeli: 500.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde vâkı‘ Baf kazâsına mülhak Hırsofu nâhiyesinde Akama demekle ma‘rûf etrâf-ı selâsesi ya‘nî şimâl, garb ile şarkı ve cenûbu Peya ve Arodez ve Enbiya ve Fasli ve İnohoryo karyeleri ve Bodamana Çiftliği arâzîsiyle mahdûd ber-mûceb-i harita seksen yedi bin dönüm arâzî.

Fî 20 Receb sene [1]295.

Bedeli: 425.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Baf kazâsında Aksilu ve Nada ve Piskopu ve Anarida ve Ayavarvar karyeleri miyânında Motoğori demekle ma‘rûf tarafları şimâlen Soroz ve İspilovoz dağları ve şarkan Palyolefone ve Goni dağları ile Köprü arkı ve cenûben Anarida ve Ayavarvar arâzîsi ile İstavroz Manastırı'nın iddi‘â eylediği arâzî-i hâliye ve Anotepesi arkı ve garben Arşilya Deresi ile mahdûd ber-mûceb-i harita iki bin altı yüz doksan altı dönüm arâzî.

Fî 3 Zilhicce sene [1]295.

Bedeli: 10.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Gilan kazâsında Belendri ve Aya Mama karyeleri hudûdunda tarafları Eski Mandıra ve Gilan hudûdu ve Aya Mama Deresi ve Belendri karyesi arâzîsi ile mahdûd ber-mûceb-i harita iki bin dönüm arâzî.

Fî 3 Zilhicce sene [1]295.

Bedeli: 7.500 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Mesarya nâhiyesinde kâ’in Prasyo ve Kalopside (Galopside) ve Gaydura ve Kukla karyeleri sınırında vâkı‘ Mandirez demekle ma‘rûf iki tarafı Prasyo ve Gaydura ve bir tarafı Kalopside ve bir tarafı Lisi ve Kondeya ve Kukla karyeleri ahâlîsinden arâzî-i mahlûtaları hudûdları ile mahdûd ber-mûceb-i harita on bin yüz yirmi beş dönüm arâzî.

Fî 3 Zilhicce sene [1]295.

Bedeli: 50.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Mesarya nâhiyesinde kâ’in Tremeşe karyesinde vâkı‘ Aya Haridu demekle ma‘rûf etrâf-ı erba‘ası Teknesuyu Deresi ve Arşi Makarya tepesi ve Kassâboğlu mezârlığı tepesi ve Lefkoşa yolu ve Deliklikaya ve Aya Haridu Deresi ile mahdûd ber-mûceb-i harita yedi bin altı yüz on iki dönüm arâzî.

Fî 3 Zilhicce sene [1]295.

Bedeli: 20.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Mesarya nâhiyesinde kâ’in Lefkonuk ve İpsoz karyeleri vasatında vâkı‘ Aya Yorgi Çeri demekle ma‘rûf etrâf-ı erba‘ası İpsoz Dağı ve Aya Yorgi Deresi ve Aynakofu yolu ve Kanko Dağı ve Misvayaro Dağı ve Randoşe yamacı ile mahdûd ber-mûceb-i harita iki bin iki yüz altmış beş dönüm arâzî.

Fî 3 Zilhicce sene [1]295.

Bedeli: 15.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Mesarya nâhiyesinde vâkı‘ ber-mûceb-i harita elli bin dönüm arâzî

Fî 3 Zilhicce sene [1]295.

Bedeli: 150.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Girinye (Girne) kazâsına tâbi‘ Labta karyesinde vâkı‘ Harman tarlası demekle ma‘rûf etrâf-ı erba‘ası Karailya ve Hâcı Mehmed Ağa ve Abdurrahman ve Hacı Yakomu ve Kiryagu ve Katerina ve Hacı Tomi tarlaları ile mahdûd bir kıt‘a tarla ve yine karye-i mezbûrda Midas tarlası demekle ma‘rûf tarafeyni Hâcı Osmân Ağa ve Hâcı Mehmed Ağa tarlaları ve diğer tarafı vakıf hark ile mahdûd bir kıt‘a tarla ve yine karye-i mezbûre diğer Midas tarlası demekle ma‘rûf etrâf-ı erba‘ası Papas Pavlo ve Hüseyin ve Mehmed Abdurrahman ve Hâcı İbrahim Ağa evlâdları tarlaları ile mahdûd bir kıt‘a tarla ve yine karye-i mezbûrede Ayairkodise tarlası demekle ma‘rûf etrâf-ı erba‘ası Kādî Mustafa Efendi ve Abdullah Abdurrahman ve İbrahim Ağa ve Mustafa Molla Süleyman tarlaları ile mahdûd bir kıt‘a tarla ve yine karye-i mezbûrda Sotira tarlası demekle ma‘rûf etrâf-ı erba‘ası Hüseyin Ağa ve Hasan Onbaşı ve Hâcı İbrahim tarları ile mahdûd bir kıt‘a tarla ve yine karye-i mezbûre Mandalo tarlası demekle ma‘rûf etrâf-ı erba‘ası Hâcı Mehmed Ağa ve Hâcı İbrahim Ağa evlâdları ve Hâcı İbrahim Ağa zevcesi ve Hâcı Hüseyin tarlaları ile mahdûd bir kıt‘a tarla ve yine Karava karyesinde Katso Diraho tarlası demekle ma‘rûf etrâf-ı erba‘ası Mihail Mayna ve Nikoli Çaka ve Yorgi Hacı Yanni ve Hacı Cirkallu tarlaları ile mahdûd bir kıt‘a tarla ve yine karye-i merkûmede Şimona tarlası demekle ma‘rûf etrâf-ı erba‘ası Hacı Toğli Vasila ve İsteryani Haralambo ve Dimitri Toka ve Nikolaka tarları ile mahdûd bir kıt‘a tarla ki cem‘an sekiz kıt‘ada ber-mûceb-i harita otuz beş dönüm tarla ve beher dönüm için on beş günde bir sâ‘at mâ’-i cârî.

Fî 21 Receb sene [1]295.

Bedeli: 50.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Evdim kazâsında vâkı‘ etrâf-ı erba‘ası şimâlen Hayotami Deresi'nin bir kısmıyla Avrotur Dağı ve şarkan Palyolo dağıyla Prolimno Deresi ve cenûben deniz ve garben mezkûr Hayotami Deresi'nin bir kısmıyla mahdûd ber-mûceb-i harita on dokuz bin dönüm arâzî.

Fî 3 Zilhicce sene [1]295.

Bedeli: 40.000 guruş

Kıbrıs Cezîresi'nde Baf kazâsında vâkı‘ Salamyu ve Ayayani karyeleri beyninde İlyohori demekle ma‘rûf tarafları şimâlen Susuz Deresi'nin bir kısmıyla Malunda ve Pendalya köyü arâzîsi ve garben mezkûr dere ile Sindi Manastırı şarkan Salamyu köyü arâzîsi ile cenûben Kovayi arkıyla mahdûd ber-mûceb-i harita iki bin üç yüz dönüm arâzî.

Fî 3 Zilhicce sene [1]295.

Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne Nezâret-i ‘Aliyyesi'nden vârid olan 4 Mart sene [1]317 târîh ve bir numaralı tezkirede Kıbrıs Cezîresi'nde olup gerek kadîmen ve şirâ’en ‘uhde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhîde bulunan emlâk ve arâzî ve orman ve sâ’irenin musaddak kuyûdunun bir varakaya ihrâc ve tasdîk edilerek irsâli ifâde ve beyân kılınmış olmağla kuyûda lede'l-mürâca‘a cezîre-i mezbûrede kâ’in derûn-ı defterde kazâ ve karye ve mevki‘ ve hudûd ve dönümât ve bedellerini nâtık yirmi bir kıt‘a sened-i hâkânîde münderic arâzî nâm-ı nâmî-i hazret-i Hilâfet-penâhîlerine mukayyed bulunduğu bi't-tasdîk temhîr olundu.

Fî 4 Mart sene [1]317.

Defter-i Hâkânî
Senedât Müdîriyet-i ‘Umûmiyyesi
(mühür)

BOA. ML. EEM. 372/44_1

OSMANLI ARŞİVİ
ML.EEM
372 44

خزينه خاصه شاهانه

املاك همايون ادارة سنى

عدد

٥٠

٥

قريس جزيره سنك كائنه اولوب قصبه خانه‌لرم موجود خريطه‌لرك عرصه عنه عليا قلعه‌سنه
اوزره صورتينك عاجلاً جيقاريلمسى كجنده اخذ وتلقى اولنمسنه امر وارادم نظارتينا حصدرنده
بولنمسيله مذكور خريطه خارجيه نظارتى جنيدسنه ايصال بيورلدقى تاريخده قريس املاك همايونه
مأمورى حقى بكك افاده سيله حكمسنك بايه اولنرجه مقام عاليدرنده التقونلمس امر
بيوريلمه يقوله وصاورولمسيله ومولياً انهاى خريطه‌لرنده ماعدا اس اولوب يكرمى قطعه‌دن
عبارت اولديغه خريطه‌لرك صورتلرى جيقاريلديغه مربوطاً تقديم قلنمسيله وبوبندك محتوياتى
اجمالاً وقت هافاسنده كلمه بقوره تمامن تطابقه اتثبيت قرقدقراجى وجنكدلك
قراجى يروسقره غوره [illegible] خريطه‌لرينك اساسيس ايله عالوه ذكر اولنان
اوچ قطعه‌نك وضع اساسيس ومحتوياتى فيقور مذكوره توافقه انما مكده بولنمسه اولمغله
مذكور اوچ قطعه‌نك وضع صورتينك جيقاريلمسى وكوندرلمسى تنسيب عالى نظارتينا حصدرى
بولنمسه اولمغله امر وارادم حضرت صدر الاعظمدر ١٥ مايس ٢١٧

سرمهدى

عبدك

١٥ مايس ٢١٧

قصبه خانه‌لرى بيوزنكره سنده بيانه اولنان قريس جزيره‌سى املاك همايونه خريطه‌لرنده اوچ قطعه سنه حكمسنك
قريس املاك همايونه مأمورى وصولى حقى بكك افاده سنده وجه اكمله تطابق بولنقله صورتينه جيقاريلمسنه جانب
اولنمسنه وصورتلرى جيقاريلدقدن وبشقه‌لرى قطعه‌جه عليا قلعه‌سنه حكمسنك بيوريلمسنه بيوزنكره مفتشه تكرار قيد

٢٩ مايس ٢١٧

سعودى
احمد عزتلى

افندى

افندى

افندى

افندى

رئيس

BOA. ML. EEM. 372/44_1

Belge özeti

Hassa Hazinesinin Padişah'a sunulmak üzere Kıbrıs'taki mülklerinin Hendesehânede bulunan haritalarının kopyalarının acilen çıkarılması yönünde verdiği talimat üzerine Piskopu, Mavrotamyo ve Molya anbarı dışındaki 20 adet haritanın kopyalarının hazırlanarak ekte sunulduğuna, bunlardan bazılarının Tapu İdaresinden gelen kayıtlara birebir uymadığına, bunlar üzerinde de çalışıldığına dair Baş Mühendis tarafından kaleme alınan 28 Mart 1901 tarihli yazı

Belgenin çeviri yazısı

Hazîne-i Hâssa-i Şâhâne
Emlâk-i Hümâyûn İdâresi
‘Aded: 20

Kıbrıs Cezîresi'nde kâ’in olup Hendesehâne'de mevcûd haritaların ‘arz-ı ‘atebe-i ‘ulyâ kılınmak üzere sûretlerinin ‘âcilen çıkarılması geçende ahz ve telakkī olunan emr ü irâde-i Nezâret-penâhîlerinden bulunmasıyla mezkûr haritalar Hâriciye Nezâret-i Celîlesine irsâl buyurulduğu târîhde Kıbrıs Emlâk-i Hümâyûn Me’mûru Hakkı Bey ifâdesiyle hükümsüzlüğü beyân olunarak makām-ı ‘âlîlerinden alıkonulması emir buyurulan Piskopu ve Mavrotamyo ve Molya anbârı haritalarından mâ‘adâsı olup yirmi kıt‘adan ‘ibâret olan haritaların sûretleri çıkarılarak merbûtan takdîm kılınmış ve bunların muhteviyâtı ahîren Defter-i Hâkânîden gelen kuyûda tamâmı tamâmına tetâbuk etmeyip Kırklar Kıracı ve Çengerlik Kıracı Proşkara Gora haritalarının esâmîsi ile bâlâda zikr olunan üç kıt‘anın dahi esâmîsi ve muhteviyâtı kuyûd-ı mezkûra tevâfuk etmemekde bulunmuş olmağla mezkûr üç kıt‘anın dahi sûretlerinin çıkarılması merhûn-ı tensîb-i ‘âlî-i Nezâret-penâhîleri bulunmuş olmağla emr ü irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

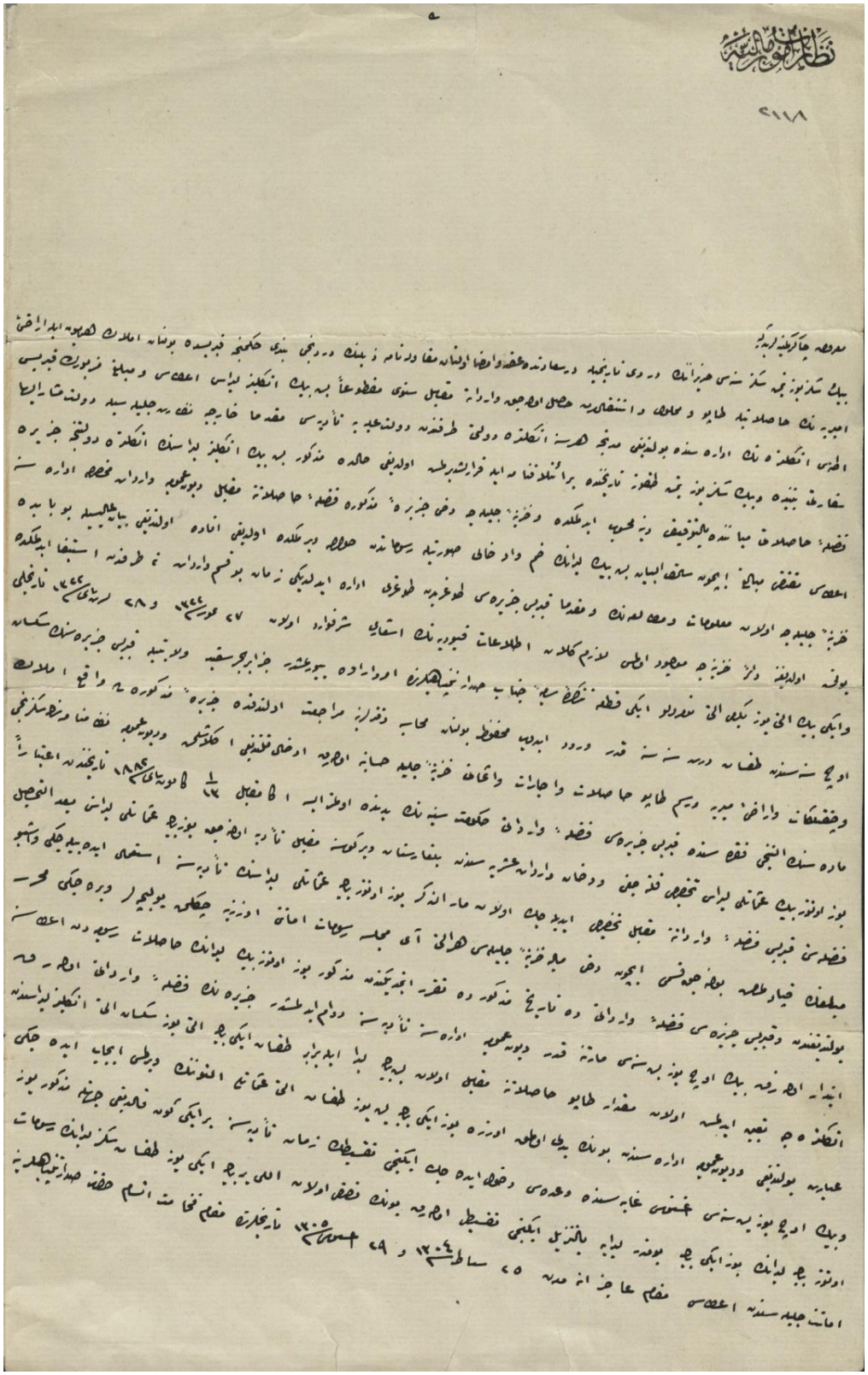
Fî 15 Mart sene [1]317.

Ser-mühendis
(İmzâ)

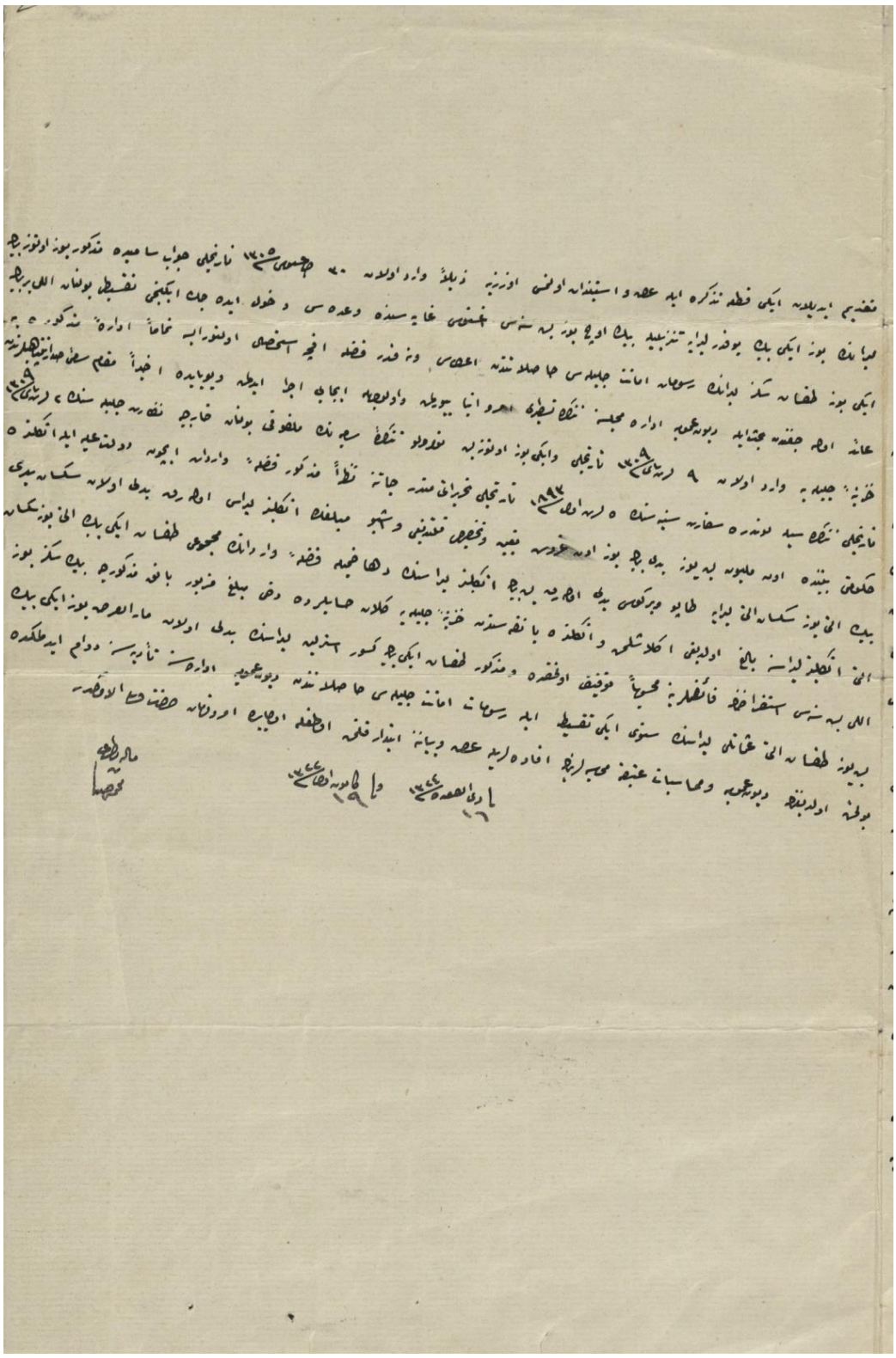
Emlâk'a, fî 15 Mart sene [1]317

Hendesehâne'nin işbu müzekkeresinde beyân olunan Kıbrıs Cezîresi emlâk-i hümâyûn haritalarından üç kıt‘asının hükümsüzlüğü Kıbrıs Emlâk-i Hümâyûn Me’mûru merhûm Hakkı Bey'in ifâdesinden dahi anlaşılmakda bulunduğundan sûretlerinin çıkarılmasına hâcet olmamasına ve sûretleri çıkarılan diğerleri dahi ‘arz-ı ‘atebe-i ‘ulyâ kılınmasına mebnî hükümsüzlüğü cihetiyle işbu müzekkerenin hıfzı tezekkür kılındı.

BOA. A. MTZ. KB. 3/36_7

BOA. A. MTZ. KB. 3/36_7

BOA. A. MTZ. KB. 3/36_7

Belge özeti

Sadaret Makamının 9 Ağustos 1906 ve 11 Aralık 1906 tarihli iki adet yazıyla Kıbrıs Adası'nın gelirlerinin durumu ile Ada'nın doğrudan Osmanlı idaresinde olduğu dönemde bu gelirlerin nasıl harcandığına ilişkin kayıtları istemesi üzerine 1 Ocak 1907 tarihinde Maliye Bakanı imzasıyla Sadarete gönderilen ayrıntılı cevap yazısı

Belgenin çeviri yazısı

Nezâret-i Umûr-ı Mâliye
2118

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

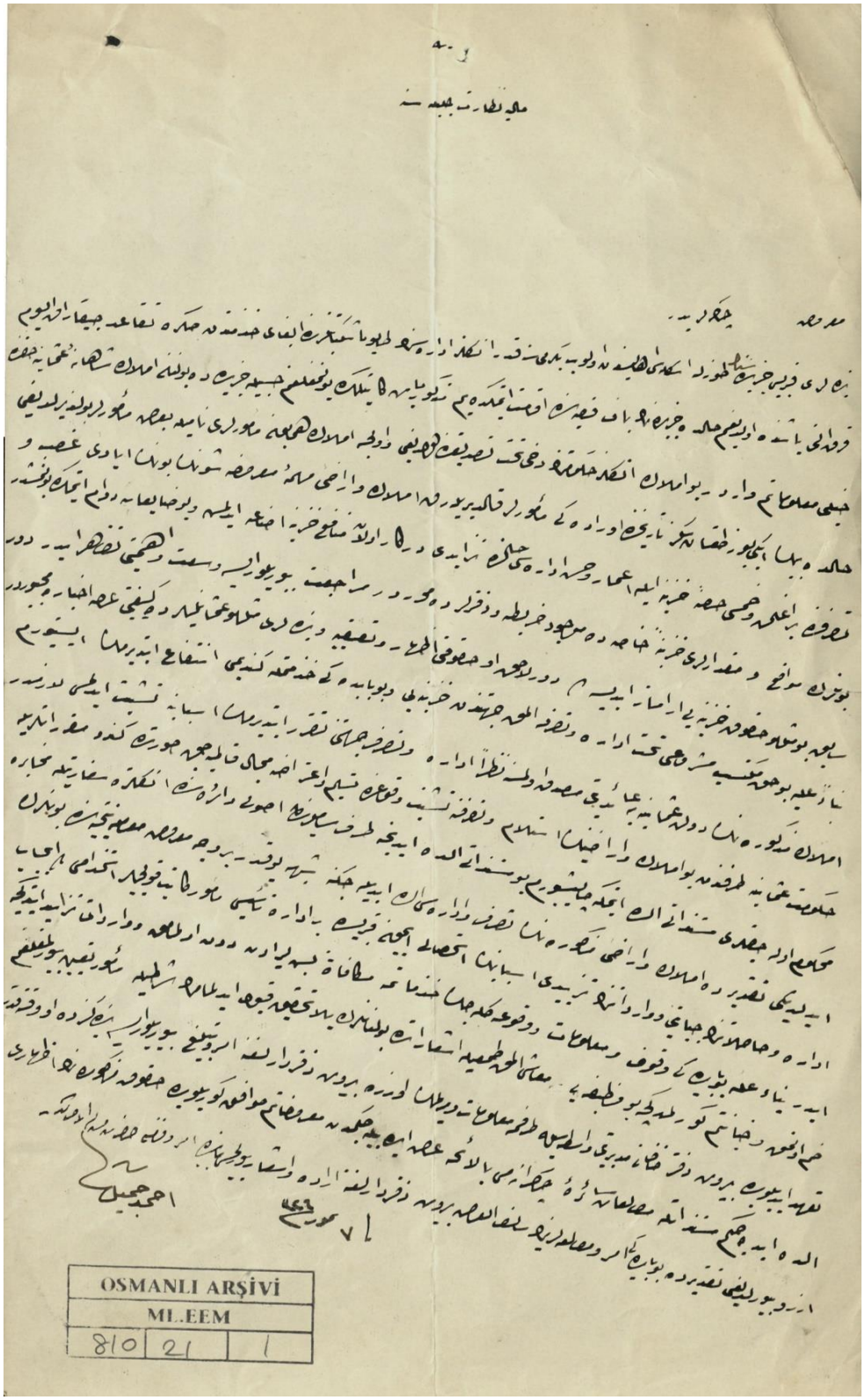
Bin sekiz yüz yetmiş sekiz senesi Haziran'ının dördü târîhiyle Dersaâdet'de ‘akd ve imzâ olunan mukāvelenâme zeylinin dördüncü bendi hükmünce Kıbrıs'da bulunan emlâk-i hümâyûn ile arâzî-i emîriyyenin hâsılâtıyla tapu ve mahlûl ve intikālden hâsıl olacak vâridâta mukābil senevî maktû‘an beş bin İngiliz lirası i‘tâsı ve meblâğ-ı mezbûrun Kıbrıs Adası İngiltere'nin idâresinde bulunduğu müddetce her sene İngiltere Devleti tarafından Devlet-i ‘Aliyye'ye te’diyesi mukaddemâ Hâriciye Nezâret-i Celîlesiyle devlet-i müşârünileyhâ Sefâreti beyninde ve bin sekiz yüz yetmiş dokuz târîhinde bir i’tilâfnâme ile karârlaşdırılmış olduğu hâlde mezkûr beş bin İngiliz lirasının İngiltere Devleti'nce cezîre fazla-i hâsılâtı miyânında bi't-tevkīf deyne mahsûb edilmekde ve Hazîne-i Celîlece dahi cezîre-i mezkûre fazla-i hâsılâtına mukābil Düyûn-ı ‘Umûmiyye Vâridât-ı Muhassasa İdâresi'ne i‘tâsı muktezî mebâliğ için sâlifü'l-beyân beş bin liranın zam ve idhâli sûretiyle Rüsûmât'dan havâle verilmekde olduğu ifâde olunduğu beyân-ı ‘âlîsiyle bu bâbda Hazîne-i Celîlece olan ma‘lûmât ve mütâla‘anın ve mukaddemâ Kıbrıs Cezîresi doğrudan doğru idâre edildiği zamân bu kısım vâridât ne tarafdan istîfâ edilmekde bulunmuş olduğuna dâ’ir Hazînece mevcûd olması lâzım gelen ıttılâ‘ât-ı kuyûdiyyenin iş‘ârı şeref-vârid olan 27 Temmuz sene 1322 ve 28 Teşrîn-i Sânî sene 1322 târîhli ve iki bin altı yüz yirmi altı numaralı iki kıt‘a tezkire-i sâmiyye-i cenâb-ı Sadâret-penâhîlerinde emr ü irâde buyurulmuşdur. Cezâyir-i Bahr-i Sefîd Vilâyetiyle Kıbrıs Cezîresi'nin seksen üç senesinden doksan dört senesine kadar vürûd edip mahfûz bulunan muhâsebe defterlerine mürâca‘at olundukda cezîre-i mezkûrede vâkı‘ emlâk ve çiftlikât ve arâzî-i mîriyye ve resm-i tapu hâsılât ve icârât ve esmânı Hazîne-i Celîle hesâbına olarak idhâl kılındığı anlaşılmış ve Düyûn-ı ‘Umûmiyye Nizâmnâmesi'nin sekizinci mâddesinin altıncı fıkrasında Kıbrıs Cezîresi fazla-i vâridâtı Hükûmet-i Seniyye'nin yedinde olmaz ise âna mukābil 1/13 Kânûn-ı Sânî sene 1882 târîhinden i‘tibâren yüz otuz bin Osmânlı lirası tahsîs kılınacağı ve duhân vâridât-ı ‘öşriyyesinden Bulgaristan vergisine mukābil te’diye olunacak yüz bin Osmânlı lirasını ba‘de't-tahsîl fazlasını Kıbrıs fazla-i vâridâtına mukābil tahsîs edilecek olan mârrü'z-zikr yüz otuz bin Osmânlı lirasının te’diyesine isti‘mâl edebileceği ve işbu meblâğın kabardılmamış bulunacak kısmı için dahi Mâliye Hazîne-i Celîlesi her altı ay meclise Rüsûmât Emâneti üzerine çekilmiş poliçeler vereceği muharrer bulunduğundan ve Kıbrıs Cezîresi fazla-i vâridâtı da târîh-i mezkûrda takarrur etmediğinden mezkûr yüz otuz bin liranın hâsılât-ı rüsûmiyyeden i‘tâsına ibtidâr olunarak bin üç yüz beş senesi

Martı'na kadar Düyûn-ı ‘Umûmiyye İdâresi'ne te’diyesine devâm edilmişdir. Cezîre'nin fazla-i vâridâtı olarak İngiltere'ce ta‘yîn edilmiş olan mikdâr tapu hâsılâtına mukābil olan beş bin lira ile berâber doksan iki bin altı yüz seksen altı İngiliz lirasından ‘ibâret bulunduğu ve Düyûn-ı ‘Umûmiyye İdâresi'nden bunun bedeli olmak üzere yüz iki bin beş yüz doksan altı Osmânlı altınının verilmesi îcâb edeceği ve bin üç yüz beş senesi Ağustos gāyesinde va‘desi duhûl edecek ikinci taksîtin zamân-ı te’diyesine bir iki gün kaldığı cihetle mezkûr yüz otuz bin liranın yüz iki bin bu kadar liraya bi't-tenzîl ikinci taksîdi olarak bunun nısfı olan elli bir bin iki yüz doksan sekiz liranın Rüsûmât Emânet-i Celîlesinden i‘tâsı makām-ı ‘âcizânemden 25 Şubat sene 1304 ve 29 Ağustos sene 1305 târîhlerinde makām-ı fehâmet-ittisâm-ı hazret-i Sadâret-penâhîlerine takdîm edilen iki kıt‘a tezkire ile ‘arz ve istîzân olunması üzerine zeylen vârid olan 30 Ağustos sene 1305 târîhli cevâb-ı sâmîde mezkûr yüz otuz bin liranın yüz iki bin bu kadar liraya tenzîliyle bin üç yüz beş senesi Ağustos gāyesinde va‘desi duhûl edecek ikinci taksîti bulunan elli bir bin iki yüz doksan sekiz liranın Rüsûmât Emânet-i Celîlesi hâsılâtından i‘tâsı ve ne kadar fazla akçe istihsâl olunur ise tamâmen idâre-i mezkûreye ‘âid olacağından bahs ile Düyûn-ı ‘Umûmiyye İdâre Meclisi'ne tezkire tastîri emr ü inbâ buyurulmuş ve ol vechile îcâbı icrâ edilmiş ve bu bâbda ahîren makām-ı sâmî-i Sadâret-penâhîlerinden Hazîne-i Celîleye vârid olan 9 Teşrîn-i Sânî sene 1309 târîhli ve iki yüz otuz beş numaralı tezkire-i sâmiyyenin melfûfu bulunan Hâriciye Nezâret-i Celîlesinin 2 Teşrîn-i Sânî sene 1309 târîhli tezkiresiyle Londra Sefâret-i Seniyyesi'nin 5 Teşrîn-i Evvel sene 1893 târîhli tahrîrâtı mündericâtına nazaran mezkûr fazla-i vâridât için Devlet-i ‘Aliyye ile İngiltere Hükûmeti beyninde on milyon beş yüz yedi bin yüz on guruş ta‘yîn ve tahsîs kılındığı ve işbu meblâğın İngiliz lirası olarak bedeli olan seksen yedi bin altı yüz seksen altı liraya tapu vergisi bedeli olarak beş bin İngiliz lirasının daha zammıyla fazla-i vâridâtın mecmû‘u doksan iki bin altı yüz seksen altı İngiliz lirasına bâliğ olduğu anlaşılmış ve İngiltere bankasından Hazîne-i Celîleye gelen hesâblarda dahi meblâğ-ı mezbûr bank-ı mezkûrca bin sekiz yüz elli beş senesi istikrâzının fâizlerine mahsûben tevkîf olunmakda ve mezkûr doksan iki bin küsûr sterlin lirasının bedeli olan mârrü'l-‘arz yüz iki bin beş yüz doksan altı Osmânlı lirasının senevî iki taksît ile Rüsûmât Emânet-i Celîlesi hâsılâtından Düyûn-ı ‘Umûmiyye İdâresi'ne te’diyesine devâm edilmekde bulunmuş olduğundan Düyûn-ı ‘Umûmiyye ve Muhâsebât-ı ‘Atîka muhâsebelerinin ifâdeleriyle ‘arz u beyânına ibtidâr kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 16 Zilka‘de sene 1324 ve fî 19 Kânûn-ı Evvel sene 1322.

Mâliye Nâzırı

BOA. ML. EEM. 810/21_1

OSMANLI ARŞİVİ
ML.EEM
810 | 21 | 1

BOA. ML. EEM. 810/21_1

Belge özeti

Kıbrıs'ın işgalinden kısa bir süre sonra İngiltere Hükûmeti'nin Osmanlı Devleti'nin görevlendirdiği memurların işine son vererek Padişah arazilerinin farklı kişiler tarafından gasp edilmesine ve Hazinenin zarara uğratılmasına neden olduğuna, kendisine bir görev verilirse bu hususta faydalı hizmetlerde ve önerilerde bulunabileceğine dair Kıbrıs Adası'nın Tuzla İskelesi halkından olup 20 sene kadar İngiliz İdaresinin tapu başkâtipliklerinde hizmet ettikten sonra emekliye ayrılan Ahmet Cemil imzasıyla 20 Temmuz 1910'da Maliye Bakanlığına sunduğu dilekçe

Belgenin çeviri yazısı

Mâliye Nezâret-i Celîlesine

Ma‘rûz-ı çâkerleridir,

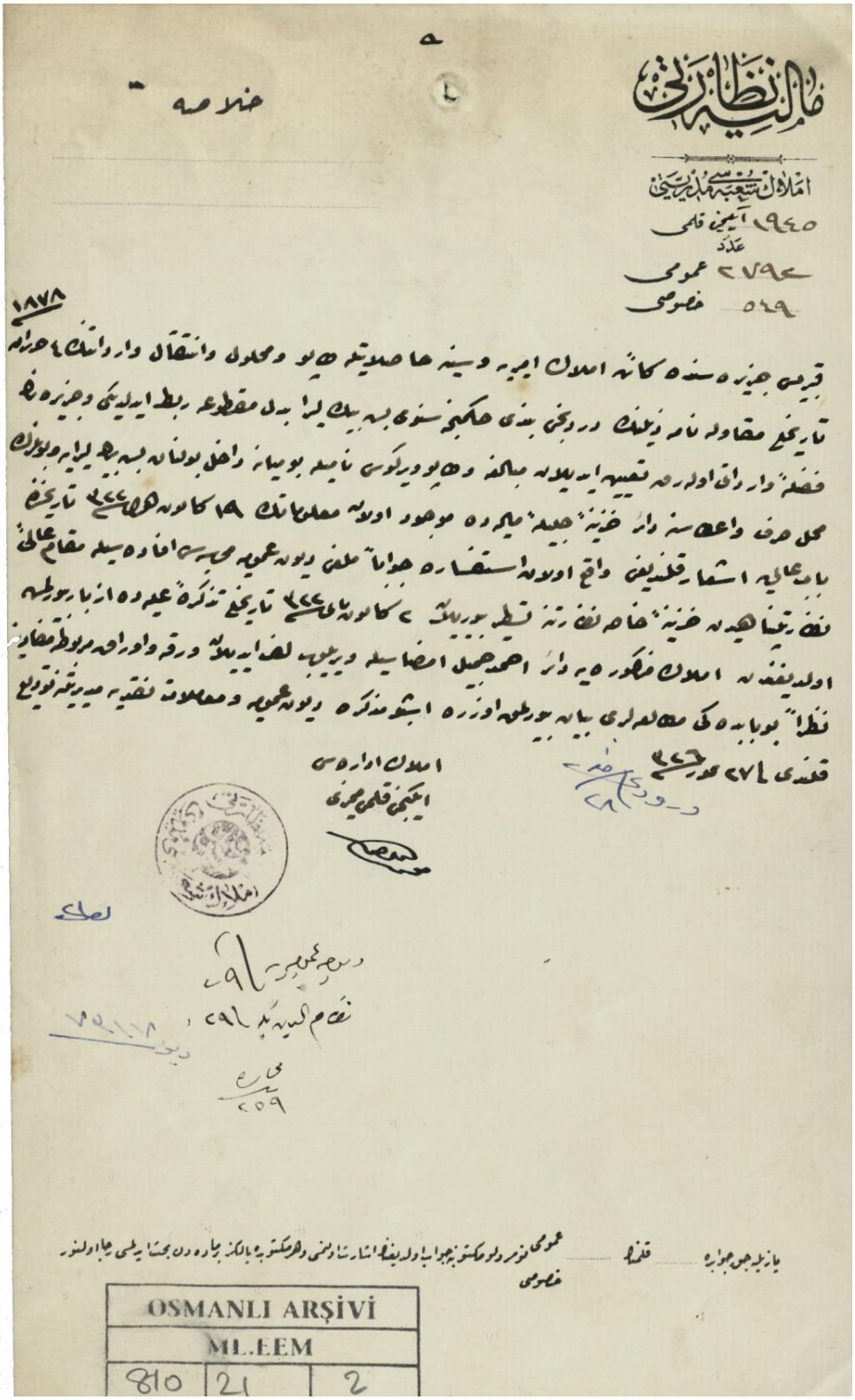
Bendeleri Kıbrıs Cezîresi'nin Tuzla İskelesi ahâlîsinden olup yirmi sene kadar İngiliz idâresinin tapu başkitâbetlerinde îfâ-yı hidmetden sonra tekā‘üd çıkarak el-yevm kırk altı yaşında olduğum hâlde cezîrenin Baf kasabasında ikāmet etmekteyim. Mezkûr başkâtiplik bulunmaklığım hasebiyle cezîrede bulunan emlâk-i şâhâne-i Osmâniyye hakkında hayli ma‘lûmâtım vardır. Bu emlâk İngiltere Hükûmeti'nin dahi taht-ı tasdîkinde olduğu ve evvelce emlâk-i hümâyûn me’mûrları nâmıyla ba‘zı me’mûrlar bulundurulduğu hâlde bin iki yüz doksan sekiz târîhinde oradaki me’mûrlar kaldırılarak emlâk ve arâzî-i mühimme-i ma‘rûza şunun bunun eyâdî-i gasb ve tasarrufunda bırakılmış ve humsu hisse-i hazîne ile i‘mâr ve hüsn-i idâresi hâlinde tezâyüdü derkâr olan menâfi‘-i hazîne izâ‘a edilmiş ve bu zâyi‘ât devâm etmekde bulunmuşdur. Bunların mevâkı‘ ve mikdârları Hazîne-i Hâssa'da mevcûd harita ve defterlerde muharrerdir. Mürâca‘at buyurulur ise vüs‘at ve ehemmiyeti tezâhür eder. Devr-i sâbık bu misillü hukūk-ı Hazîneyi ârâmsâz idiyse de devr-i lâhık o hukūku izhâr ve ta‘kîbe ve bendeleri misillü Osmânlılarda keyfiyyeti ‘arz-ı ihbâra mecbûrdur. Binâenaleyh bu hakk-ı mükteseb-i meşrû‘u taht-ı idâre ve tasarrufa almak cihetinden Hazîneyi ve bu bâbdaki hidmetimle kendimi intifâ‘ etdirmek istiyorum. Emlâk-i mezkûrenin Devlet-i Osmâniyye'ye ‘âidiyeti musaddak olmasına nazaran idâre ve tasarruf cihetini takarrur etdirmek esbâbına teşebbüs edilmesi lâzımdır. Hükûmet-i Osmâniyye tarafından bu emlâk ve arâzînin isti‘lâm ve tasarrufuna teşebbüs vukū‘unda teslîm ve i‘tirâza mecâl kalmayacak sûretde kendi mukarrerâtlarıyla mahkûm olacakları müstenidâtı elde etmeğe çalışıyorum. Bu müstenidâtı elde edince taraf-ı sâmîlerinden usûlü dâ’iresinde İngiltere Sefâretiyle muhâbere edildiği takdîrde emlâk ve arâzî-i mezkûrenin tasarruf ve idâresi elde edileceğine şübhe yokdur. Ber-vech-i ma‘rûz mu‘âmele netîcesinde bunların idâre ve hâsılâtının cibâyetini ve vâridâtının tezyîdi esbâbının istihsâli için Kıbrıs'da bir idâre te’sîsi, me’mûr, kâtib, kolcular istihdâmı da îcâb eder. Binâenaleyh bu bâbdaki vukūf ve ma‘lûmât ve vukū‘a gelecek hidemâtıma mükâfaten beş liradan dûn olmamak ve vâridâtı tezâyüd etdikçe zam olunmak ve hiyânetim görülmedikçe bu vazîfeyi ma‘âş almak tama‘ıyla iş‘ârâtda bulunanların bilâ-tahkīk kabûl edilmemek şartıyla me’mûr ta‘yîn buyurulmaklığım ta‘ahhüd edilip de Beyrut Defter-i Hâkânî Müdîriyeti vâsıtasıyla tarafıma ma‘lûmât verilmek üzere Beyrut Defterdârlığına emr ü teblîğ buyurulur ise bendeniz de o vakte

kadar elde edeceğin senedâtla mütâla‘ât-ı sâ’ire-i çâkerânemi bâ-lâyiha ‘arz edebileceğimden ma‘rûzâtım muvâfık görülüp de hukūk-ı mezkûrenin izhârı ârzû buyurulduğu takdîrde bu bâbdaki emr ü mütâla‘alarının sâlifü'l-‘arz Beyrut Defterdârlığına irâde ve iş‘âr buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 7 Temmuz sene [1]326.

Ahmed Cemil

BOA. ML. EEM. 810/21_2

مالیه نظارتی

خلاصه

امانات شعبه سی مدیریتی
۱۹۴۵ آیمن قلمی
عدد
۷۹۷ عمومی
۵۲۹ خصوصی

۱۸۷۸

قریه جزیره سنده کائن املاک امیریه دن سینه هاصدیقه هیو و محدود و انتقال دار و اتک جزیره نک تاریخی مقاوله نامه ذیلنده مرقوم بدی حکمنجه سنوی بسه یک لیرا بدل مقطوعه ربط ایدلدیکی و جزیره نک قصه دار و اق اولدیغی جهتله ایدلدیکه مبالغه دهیو ویرکوسی نامیه بویله یه داخل بولنمامه بسه یک لیرا و بوزان محل حرف واعطا سنه دار خزینه جیه میکرده موجود اولدیغه معلومات ۱۹ کانون ثانی ۱۳۲۷ تاریخی باب عالیه استماقلینن واقع اولدیغه استفساره جواباً ملفی ریوته عمومیه سی افاده سیله مقام عالی نظارتپناهیه خزینه خاصه نظارتنه تقدیم بورلمش ۷ کانون ثانی ۱۳۲۷ تاریخی تذکره عمیده ازبار بورلمه اولدیغندن املاک مذکوره یه دائر احمد جمیل امضاسیله ویریلمش لفایدلو ورقه واوراقه مربوط مفاد نظراً بوبابده کی معاملاتی بیانه بورلمه اوزره اشبو مذکره ریوته عمومیه و معاملات نقدیه مدیریتنه توزیع قلندی ۷ کانون ثانی ۱۳۲۷

املاک اداره سی
ایکنجی قلمی محرری

دوسیه عمومیه ۹۱
نظام کیسه سی ۹۱
۵۲۹

بازیله جق جوابه ..... قلندی ..... عمومی نومرولو مکتوبه جواباً اداره سنه ذکر اولنان ۵۲۹ نومرولو مکتوبه بالکز جاده دن بحث ایدلمش جاده اولدیغندن خصوصی

OSMANLI ARŞİVİ
ML.EEM
810 | 21 | 2

BOA. ML. EEM. 810/21_2

Belge özeti

Padişah'ın Kıbrıs'taki mülk/arazileri gelirleri kapsamında Hazine'de bulunan bilgilerin Osmanlı Hükûmeti'ne bildirildiğine ve Ahmet Cemil tarafından hazırlanan yazının değerlendirilmek üzere Düyunu umumiye ve Nakit İşleri Müdürlüğüne havale edildiğine dair 9 Ağustos 1910'da Emlâk İdaresi İkinci Kalemi Mümeyyizi Mehmed Muhlis Beyden Makamına sunulan yazı

Belgenin çeviri yazısı

Mâliye Nezâreti
Emlâk Şu'besi Müdîriyeti
İkinci Kalemi, 1945
'Aded
'Umûmî: 2792
Husûsî: 549

Kıbrıs Cezîresi'nde kâ'in emlâk-i emîriyye ve seniyye hâsılâtıyla tapu ve mahlûl ve intikāl vâridâtının 4 Haziran sene 1878 târîhli mukāvelenâme zeylinin dördüncü bendi hükmünce senevî beş bin lira bedel-i maktû'a rabt edildiği ve cezîrenin fazla-i vâridâtı olarak ta'yîn edilen mebâliğa ve tapu vergisi nâmıyla bu miyâna dâhil bulunan beş bin liraya ve bunların mahall-i sarf ve i'tâsına dâ'ir Hazîne-i Celîle-i Mâliyede mevcûd olan ma'lûmâtın 19 Kânûn-ı Evvel sene [1]322 târîhinde Bâb-ı'Âlî'ye iş'âr kılındığı vâkı' olan istifsâra cevâben mülgā Düyûn-ı 'Umûmiyye Muhâsebesi ifâdesiyle makām-ı 'âlî-i Nezâret-penâhîden Hazîne-i Hâssa Nezâretine tastîr buyurulan 2 Kânûn-ı Sânî sene [1]322 târîhli tezkire-i 'aliyyede izbâr buyurulmuş olduğundan emlâk-i mezkûreye dâ'ir Ahmed Cemil imzâsıyla verilip leffedilen varaka ve evrâk-ı merbûta müfâdına nazaran bu bâbdaki mütâla'aları beyân buyurulmak üzere işbu müzekkere Düyûn-ı 'Umûmiyye ve Mu'âmelât-ı Nakdiyye Müdîriyetine tevdî' kılındı.

Fî 27 Temmuz sene [1]326

Emlâk İdâresi İkinci Kalemi
Mümeyyizi
Mehmed Muhlis
(İmzâ)

Vürûdu, fî 28 minh.

Düyûn-ı 'Umûmiyye'ye, fî 29

Nizameddin Bey'e, fî 29

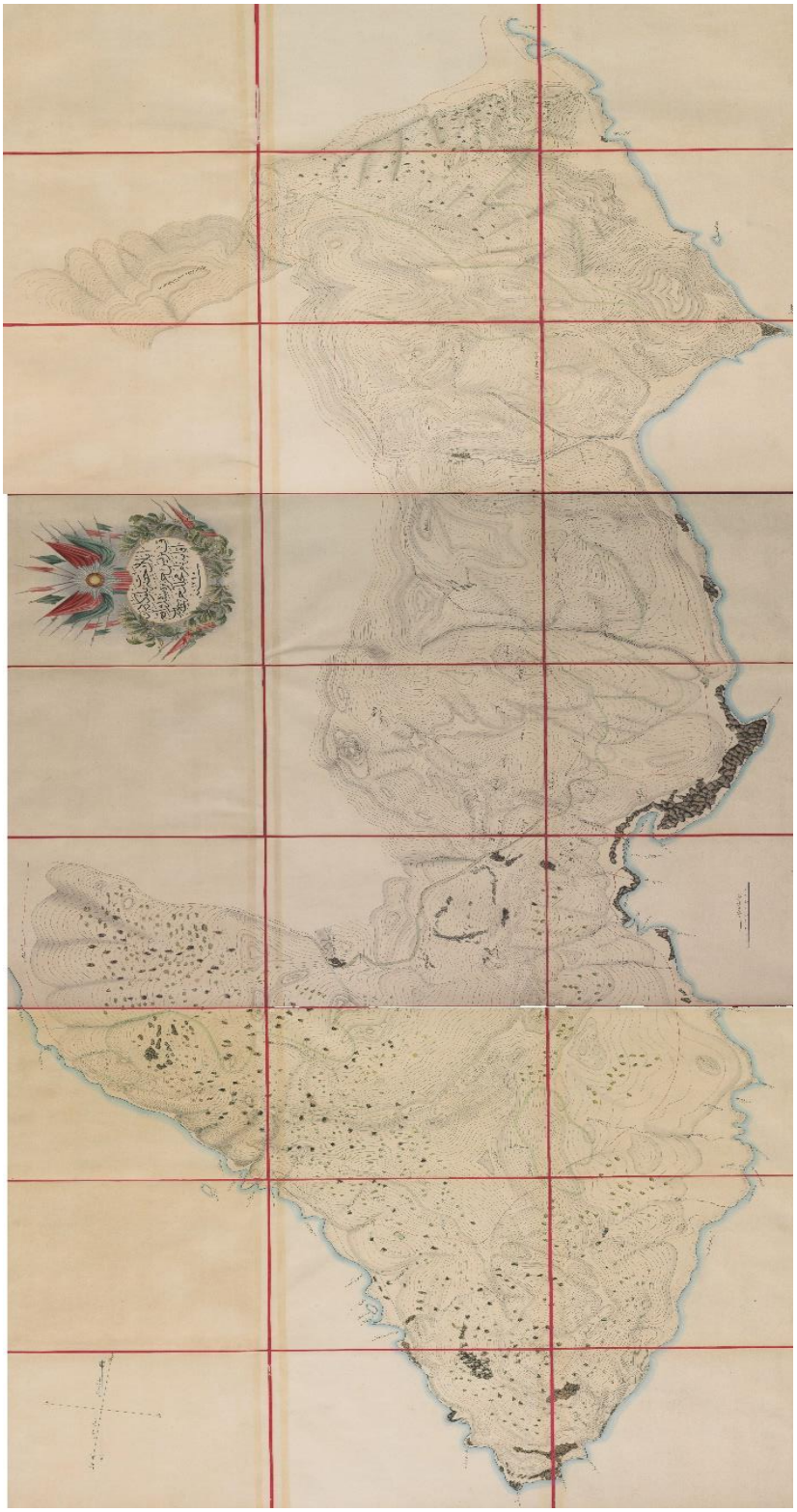
Muhâsebe, Numara: 259

Düyûn, 731

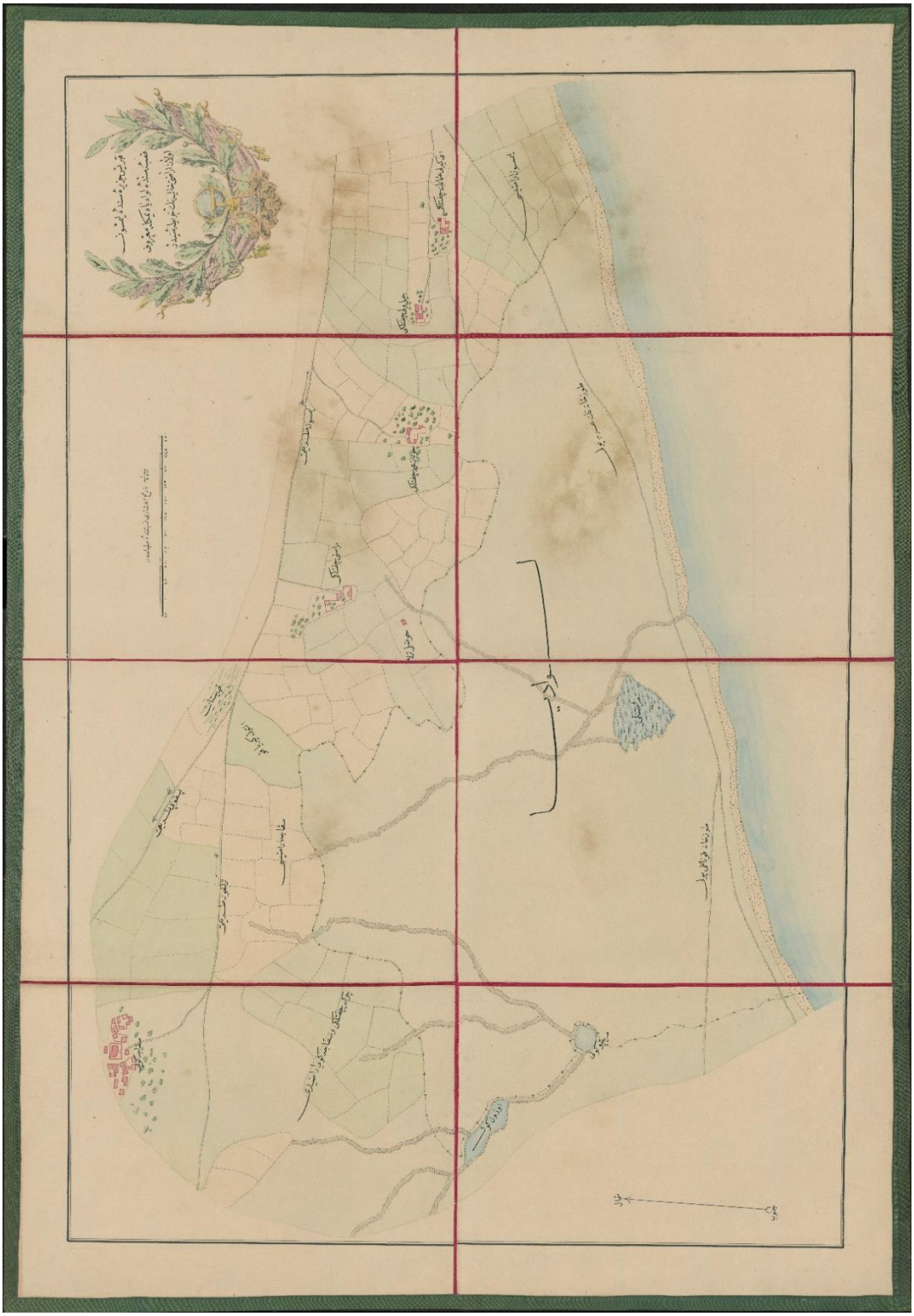
III. BÖLÜM

Sultan II. Abdülhamid'in Kıbrıs'ta Bulunan Arazilerine Ait Haritalar

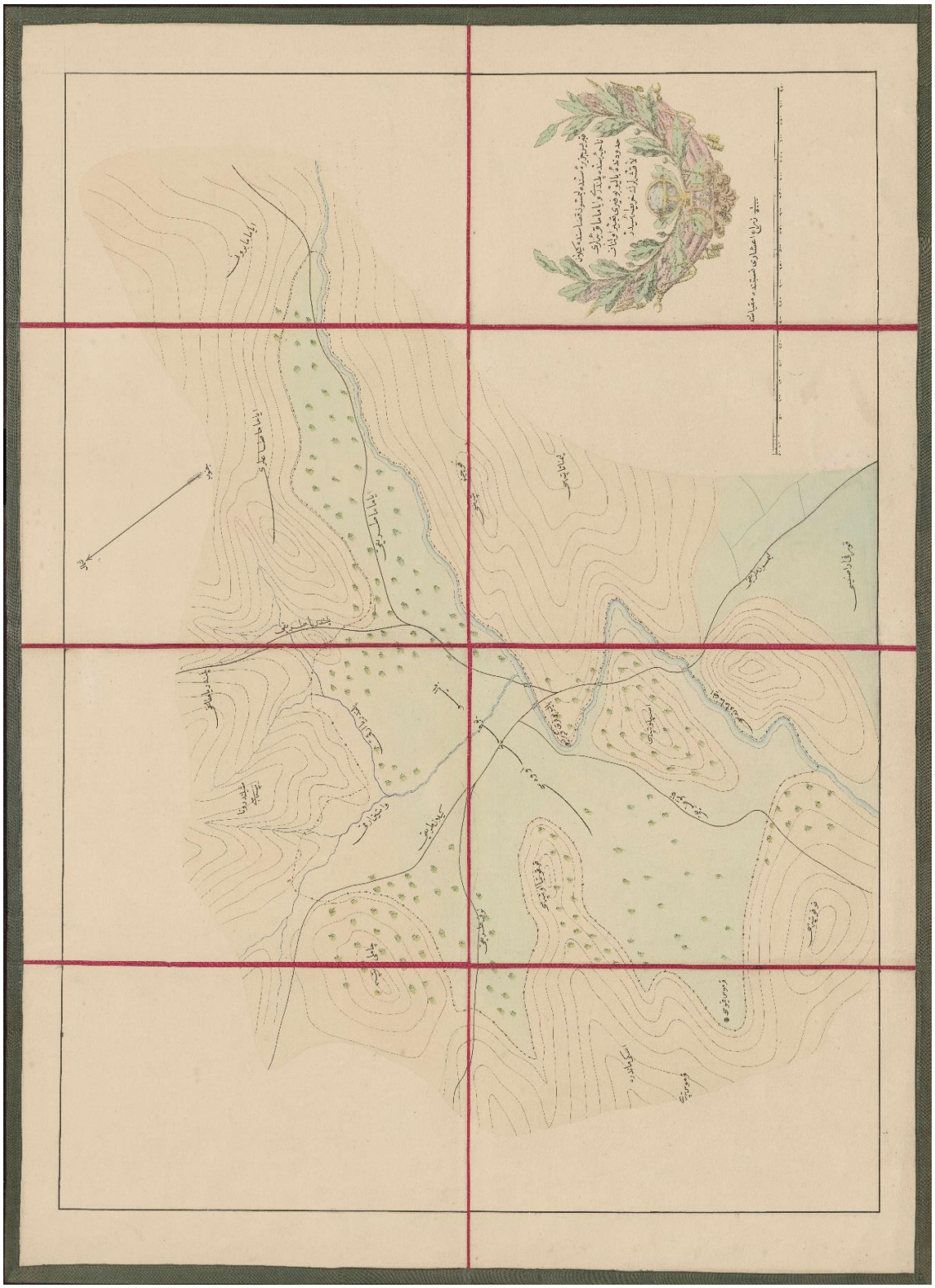
İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 92384

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 92458

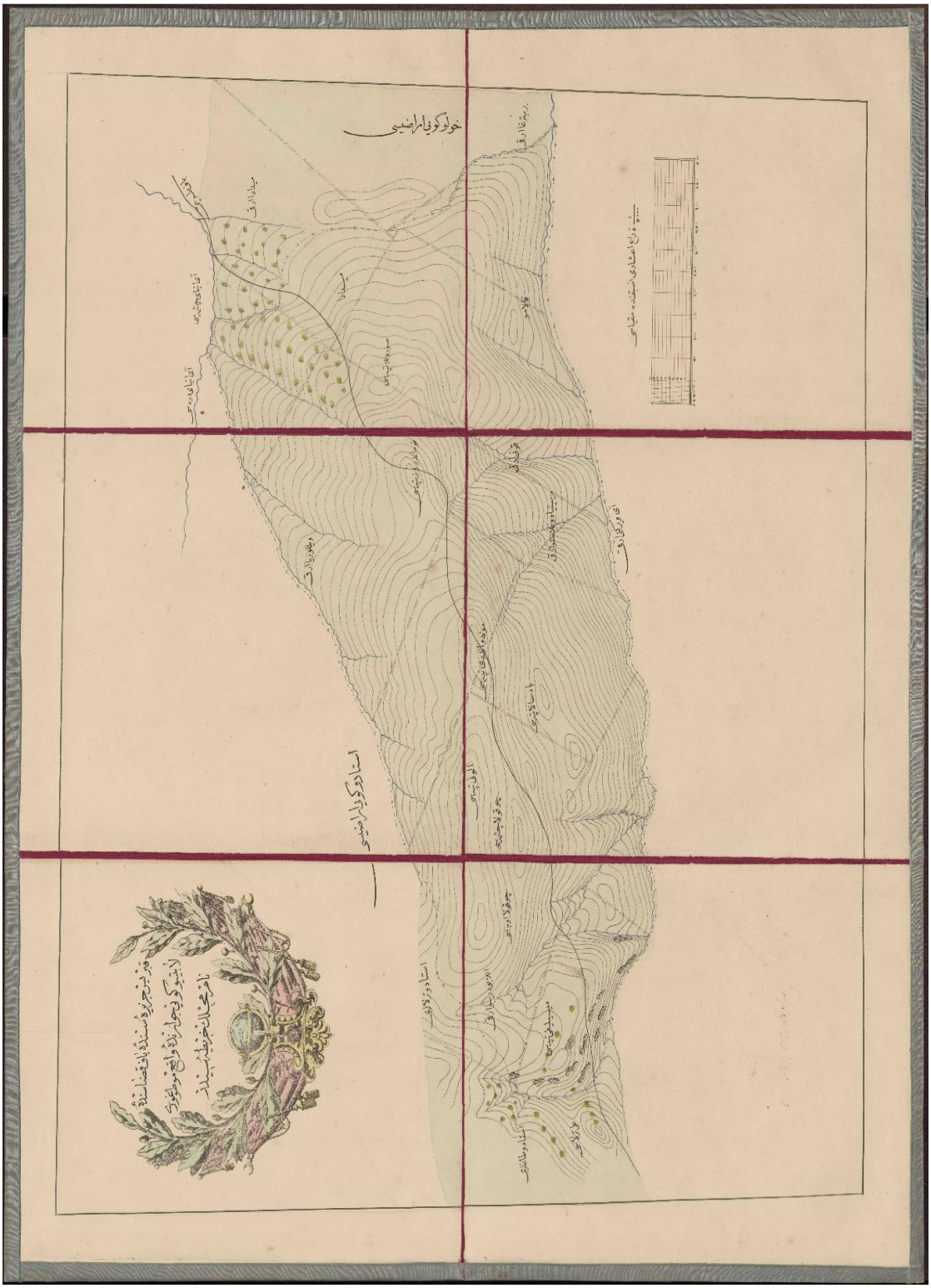
İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 92464

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 92468

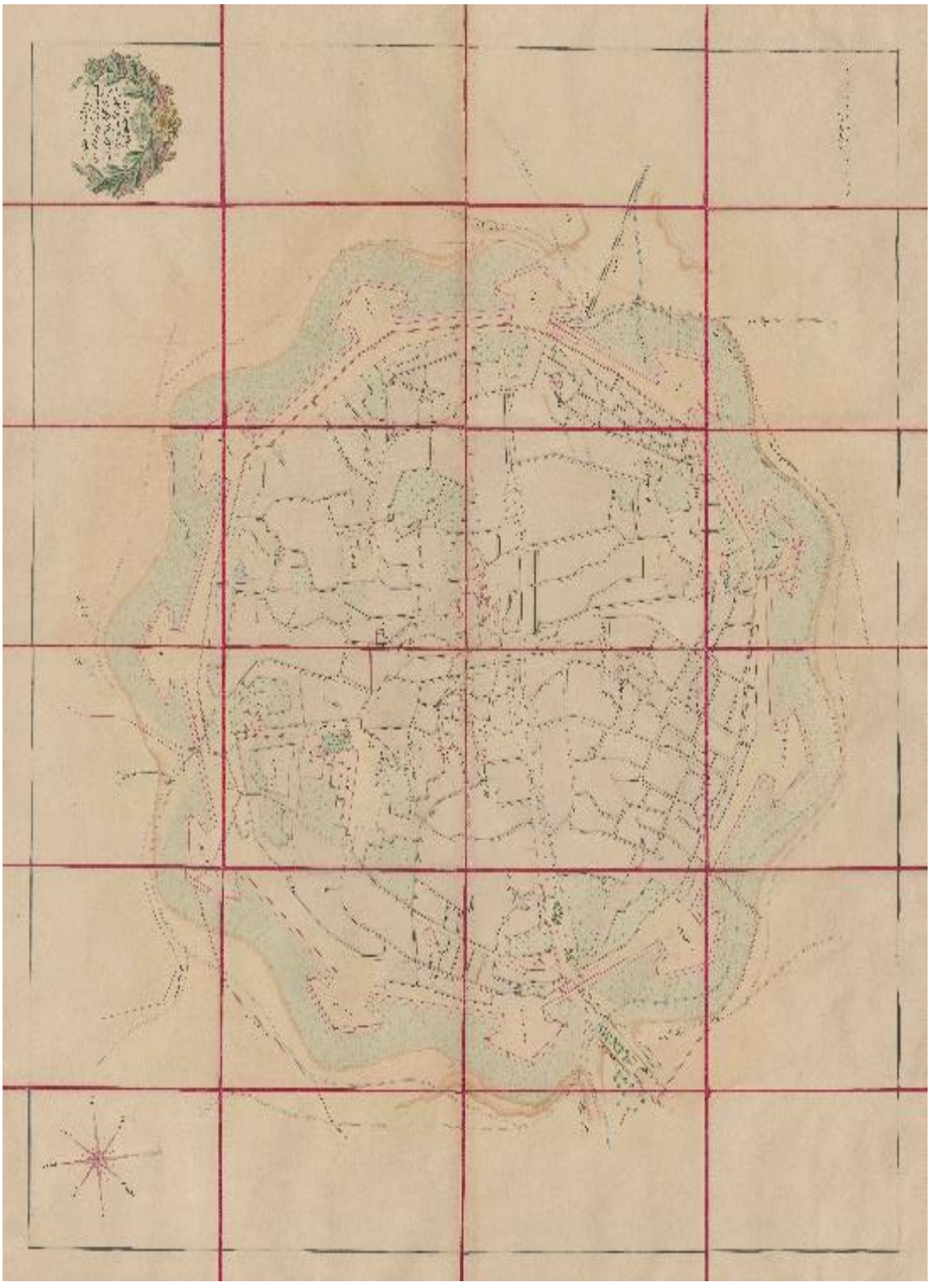
İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 92469

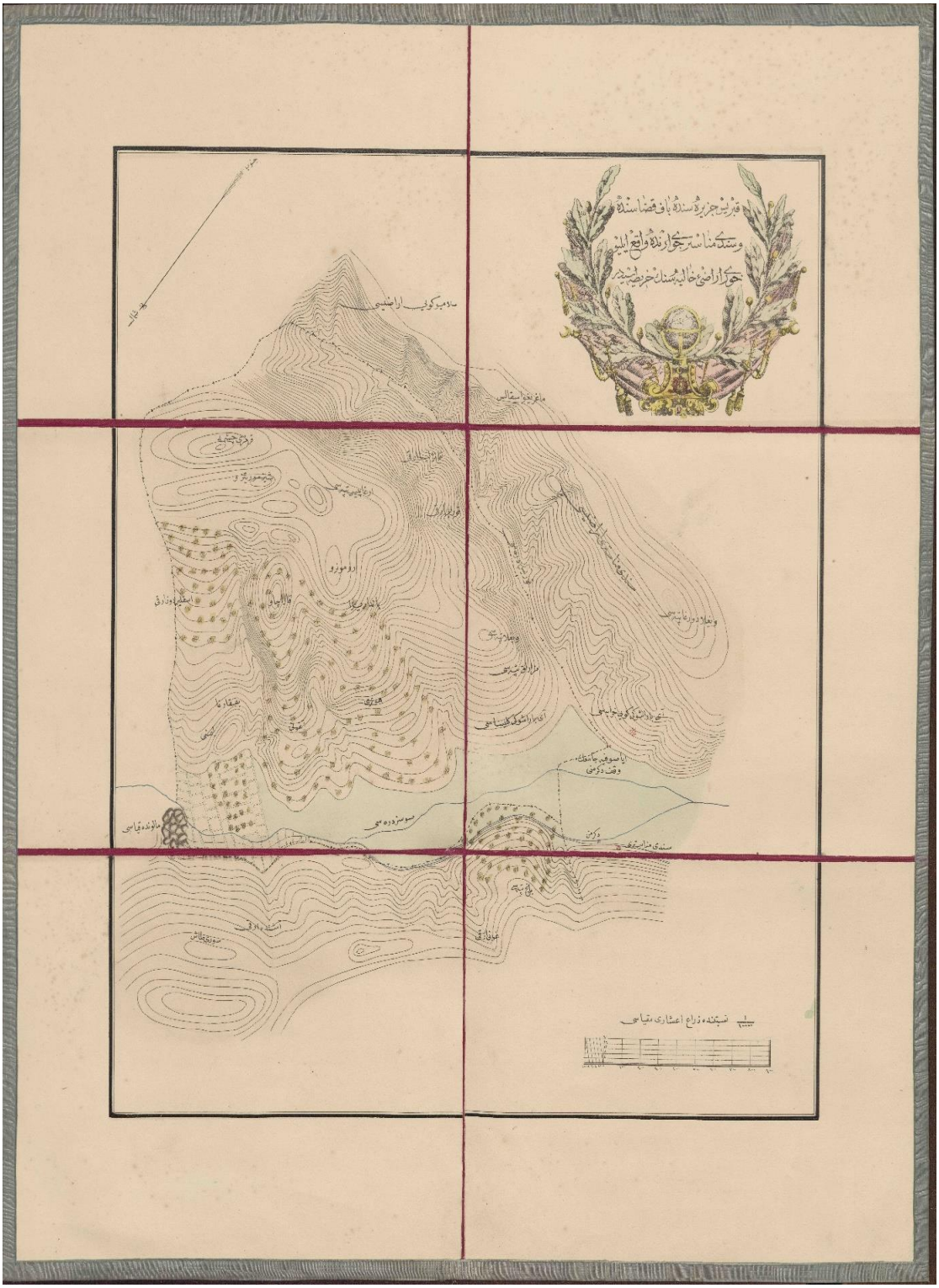
İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 92470

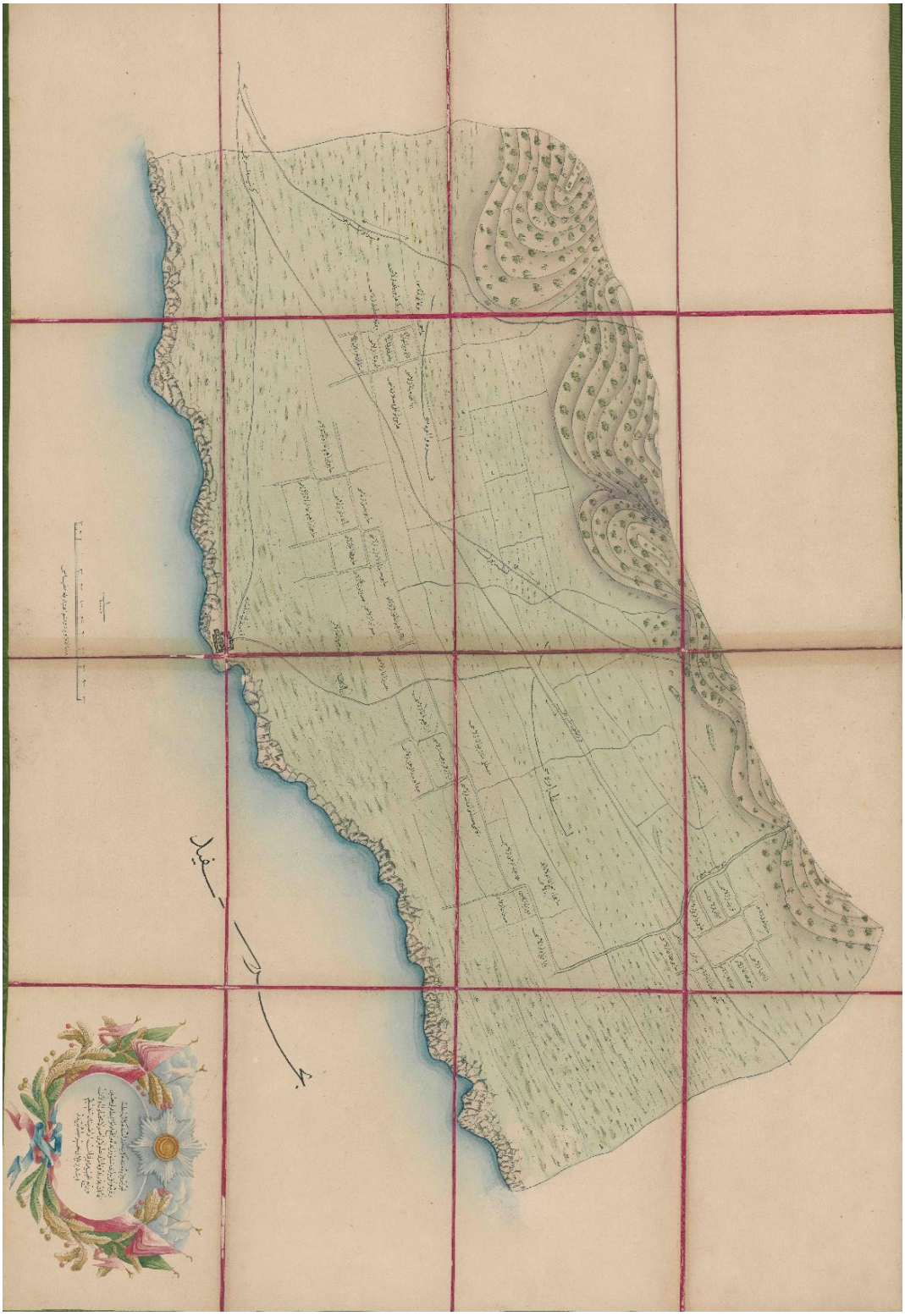
İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 92471

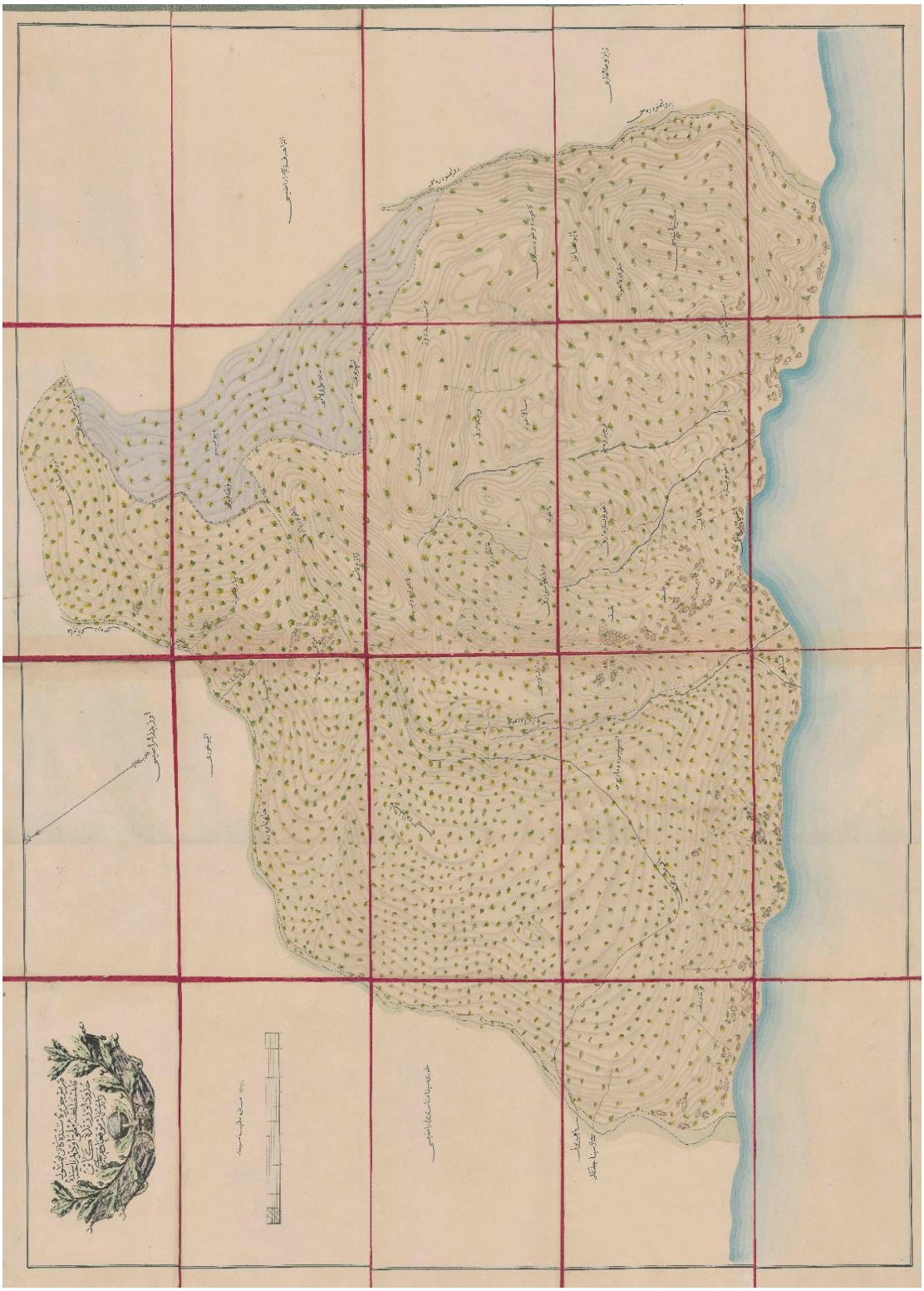
İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 92472

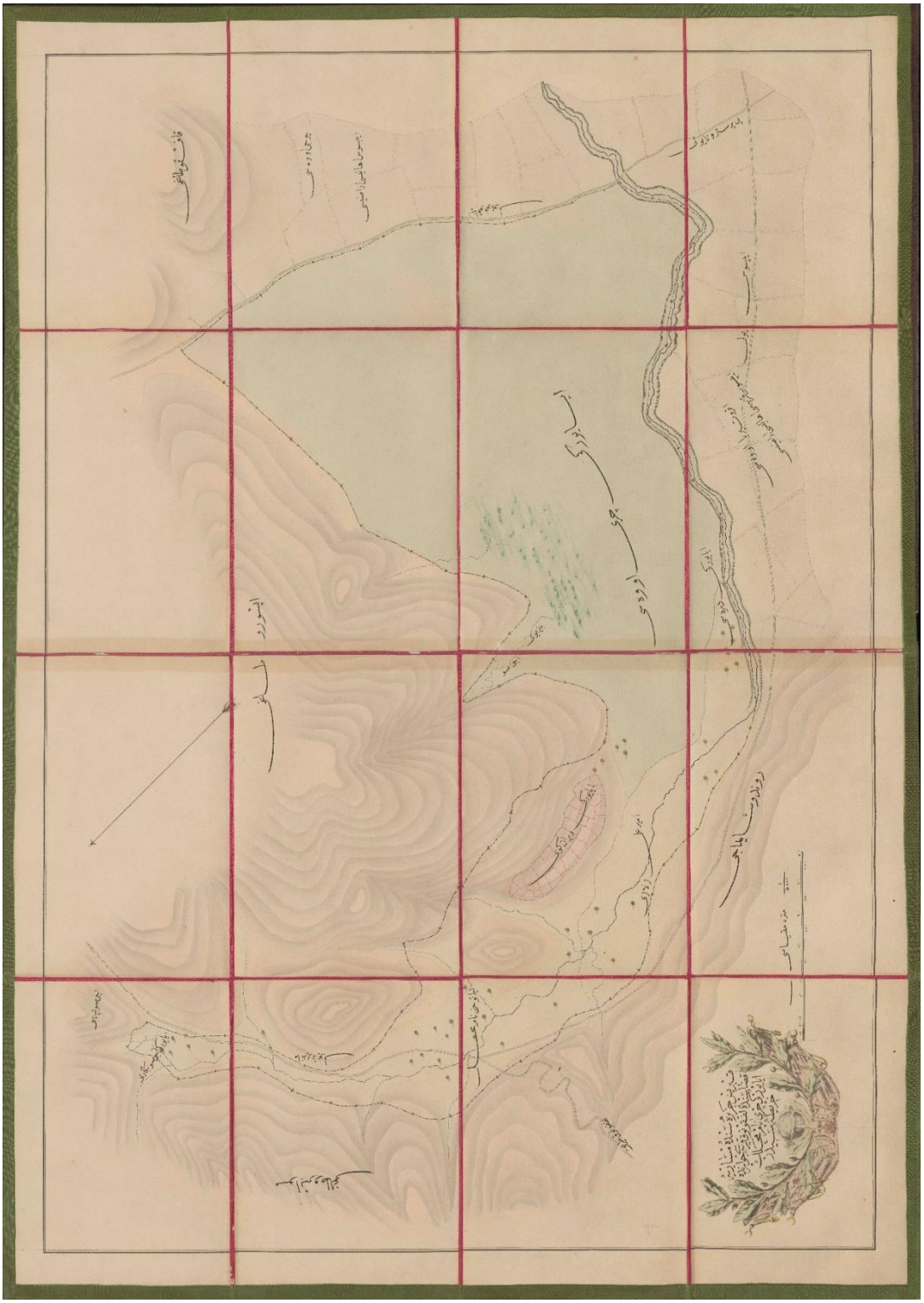
İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 92476

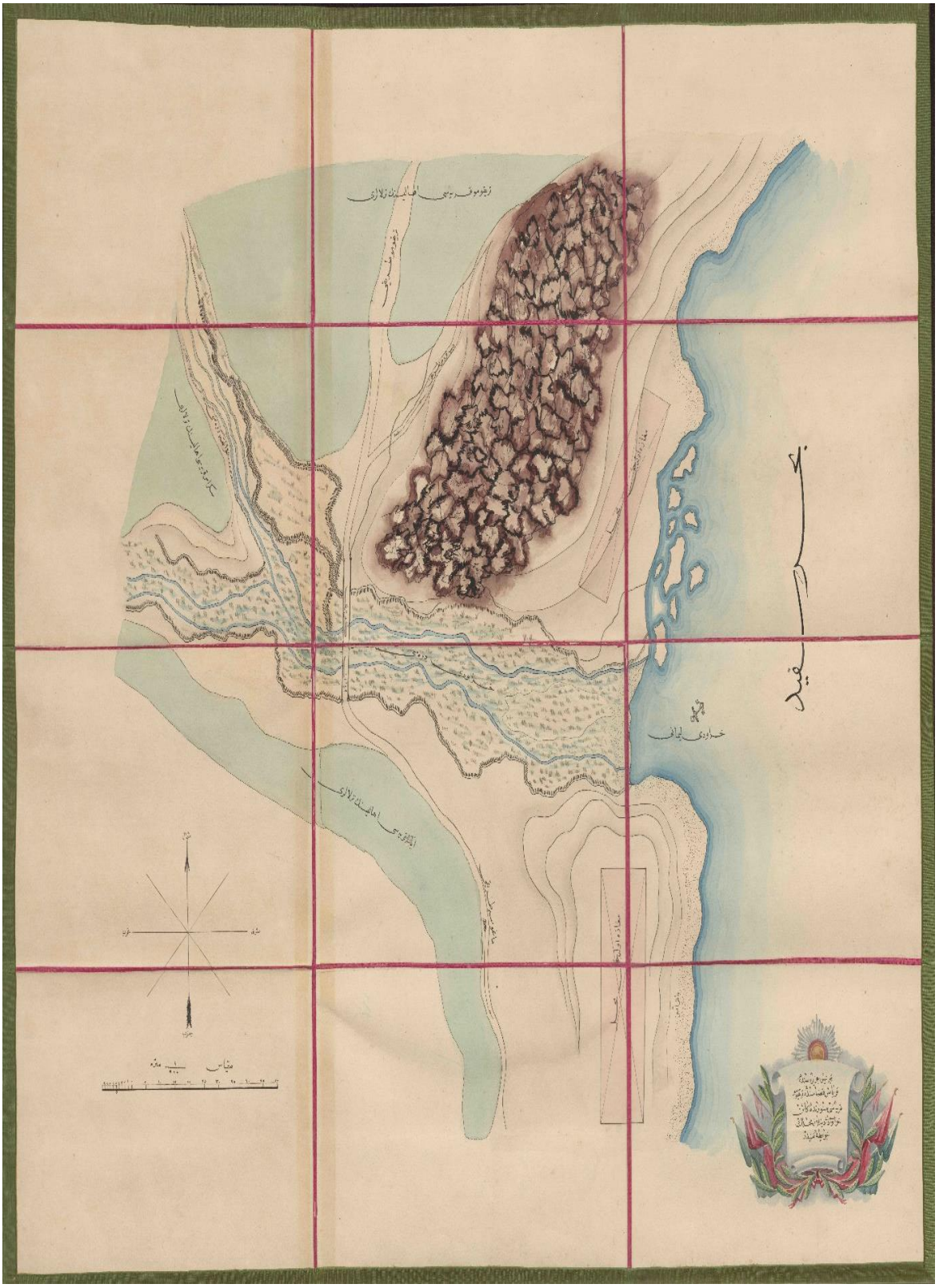
İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 92478

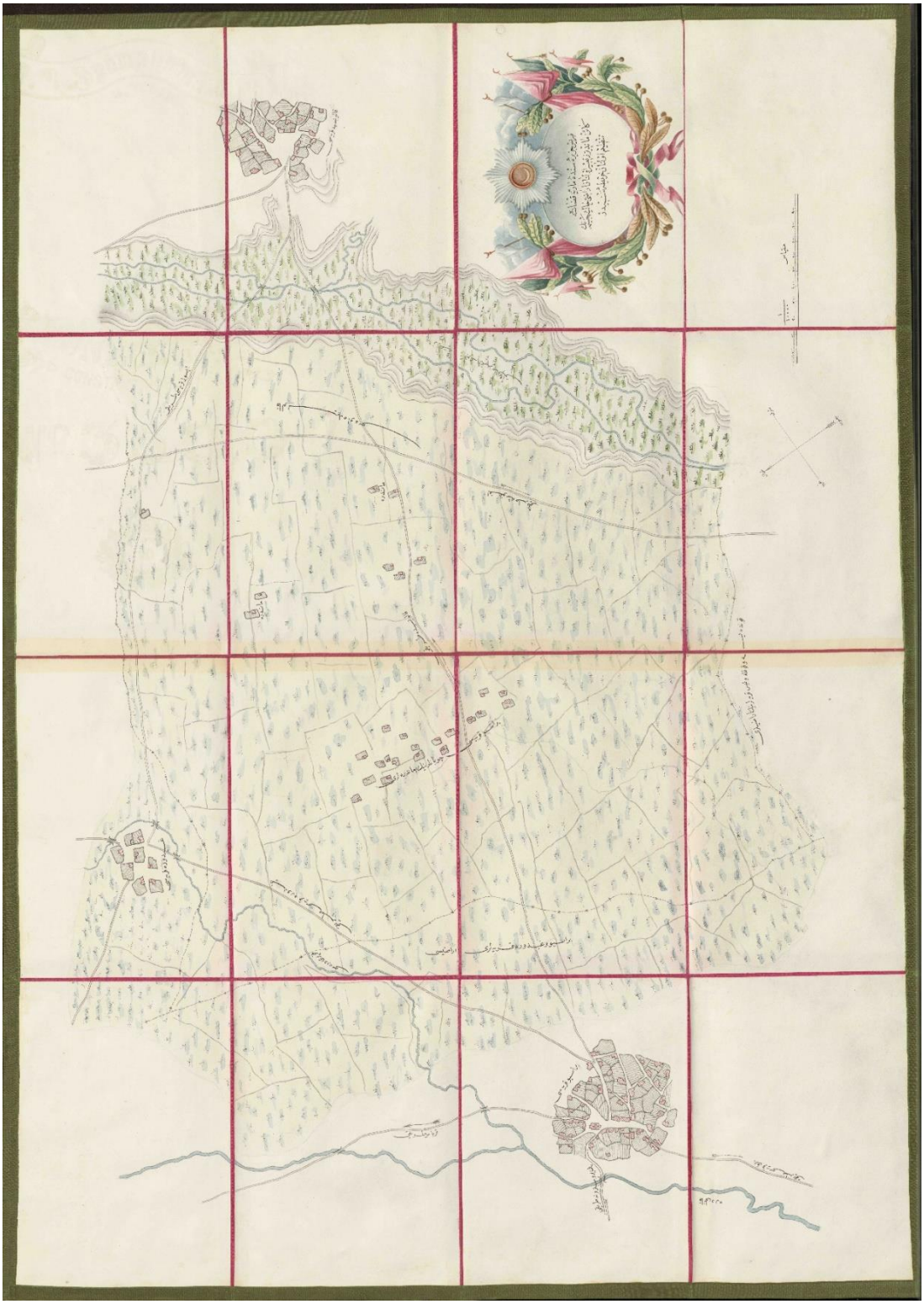
İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 92479

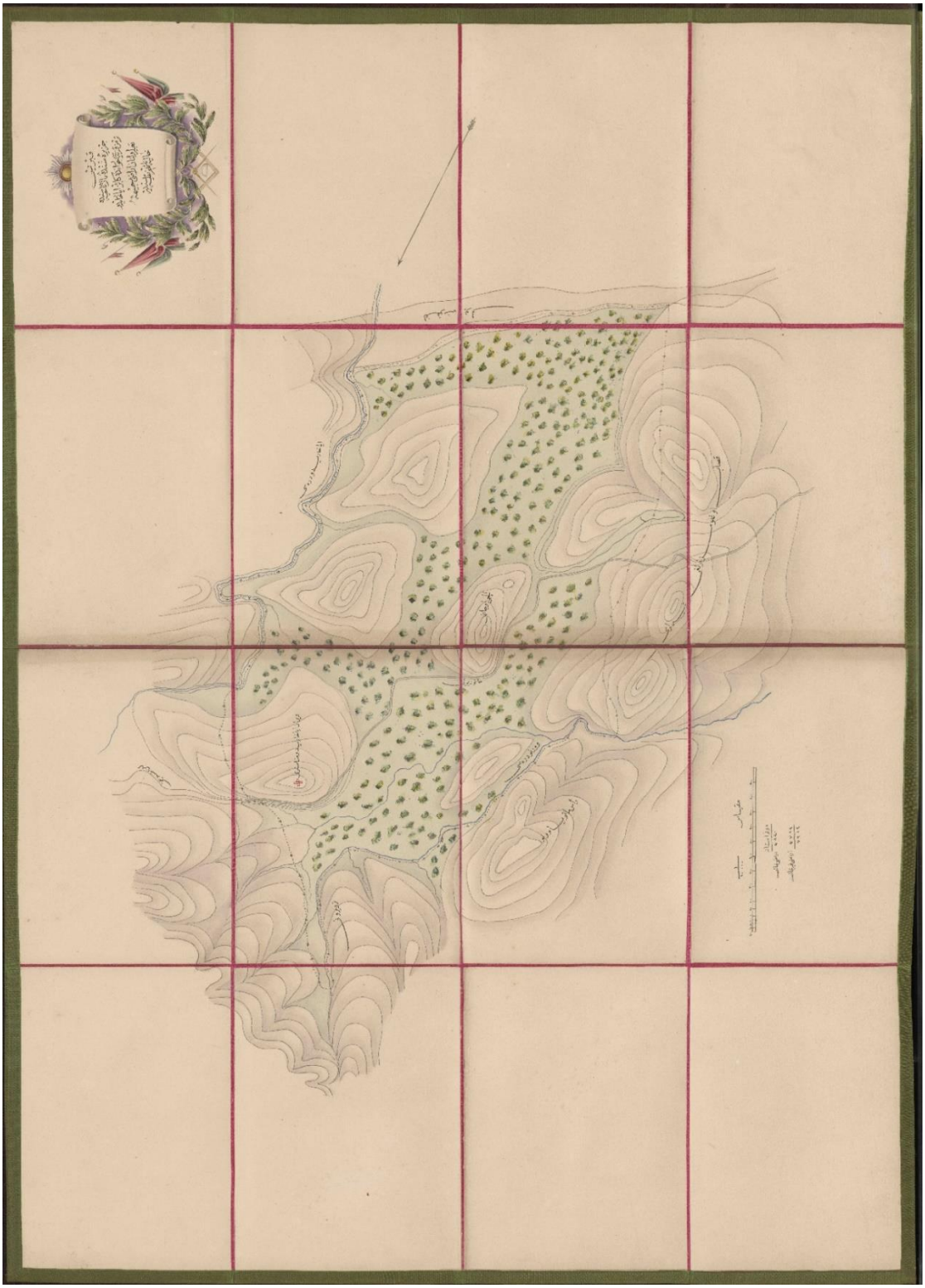
İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 92480

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 92481

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, 92482

BELGELERLE SULTAN II. ABDÜLHAMİD'İN KIBRIS'TAKİ MÜLKLERİ

"Belgelerle Sultan II. Abdülhamid'in Kıbrıs'taki Mülkleri" adıyla yayımlanan bu eserde, günümüzdeki adıyla Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı bünyesinde faaliyetlerini yürüten Osmanlı Arşivi'ndeki belgeler bütünüyle ele alınarak aralarındaki bağlantılar sistemli şekilde ortaya konulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası platformda yıllardır en önemli problemi olan, Kıbrıs Türkleri içinse yaşamsal nitelik taşıyan Kıbrıs Meselesinin daha iyi anlaşılabilmesi ve değerlendirilmesi için hazırlanan bu eserde, konuyla ilgili 1878-1914 tarihlerini kapsayacak şekilde Osmanlı Arşivi belgeleri tek tek ele alınarak bunların tıpkıbasımı ve çeviri yazılarına da yer verilmiştir.

